

VALIK OLULISI KOHTUOTSUSEID 2023

ANALÜÜSI JA DOKUMENTATSIOONI DIREKTORAADI KOOSTATUD KOKKUVÖTETE KOGUMIK

Sisukord

Eessõna	12
Peatükk 1 – Euroopa Kohus.....	13
I. Euroopa Liidu ühised väärtused ja põhiõigused	13
1. Õigusriik ja tõhus õiguskaitse	13
5. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu) (C-204/21, EU:C:2023:442).....	13
13. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine) (C-615/20 ja C-671/20, EU:C:2023:562).....	20
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine) (C-718/21, EU:C:2023:1015).....	26
2. Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse ja proportsionaalsuse põhimõte	30
4. mai 2023. aasta kohtuotsus Agenția Națională de Integritate (C-40/21, EU:C:2023:367).....	30
24. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Lin (C-107/23 PPU, EU:C:2023:606).....	33
3. Ne bis in idem'i põhimõte.....	36
14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft (C-27/22, EU:C:2023:663)	36
4. Isikuandmete kaitse	39
a. Kriminaalmenetluses telefonikõnede pealtkuulamiseks loa andmine	39
16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus HYA jt (telefonikõnede pealtkuulamise lubade põhjendamine) (C-349/21, EU:C:2023:102)	39
b. Biomeetriliste ja geneetiliste andmete kogumine kriminaalmenetluses.....	41
Euroopa Kohtu 26. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus Ministerstvo na vatreshnite raboti (biomeetriliste ja geneetiliste andmete registreerimine politsei poolt) (C-205/21, EU:C:2023:49).....	41
c. Kriminaalmenetluses asutustele kättesaadavaks tehtud isikuandmete uuesti kasutamine haldusmenetluses.....	45
7. septembri 2023. aasta kohtuotsus Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra (C-162/22, EU:C:2023:631)	45
d. Isikuandmete töötlemine veebipõhistes suhtlusvõrgustikes.....	48

4. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Meta Platforms jt (suhtlusvõrgustiku kasutamise tüüptingimused) (C-252/21, EU:C:2023:537).....	48
e. Õigus tutvuda isikuandmetega	52
26. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus FT (tervisetoimiku koopiad) (C-307/22, EU:C:2023:811)	52
f. Isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise eest trahvide määramine.....	54
5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Nacionalinis visuomenés sveikatos centras (C-683/21, EU:C:2023:949)	54
5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Deutsche Wohnen (C-807/21, EU:C:2023:950)	57
II. Liidu kodakondsus	60
1. Liidu kodanike vaba liikumist piiravad meetmed	60
5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Nordic Info (C-128/22, EU:C:2023:951)	60
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Chief Appeals Officer jt (C-488/21, EU:C:2023:1013)	63
2. Liidu kodakondsuse kaotamine liikmesriigi kodakondsuse kaotamise tõttu	65
5. septembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Udlændinge- og Integrationsministeriet (Taani kodakondsuse kaotamine) (C-689/21, EU:C:2023:626)	65
3. Liidu kodaniku pereliikmetest kolmanda riigi kodanike tuletatud elamisõigus	67
22. juuni 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Madalmaade kodanikust alaealise lapse Tai kodanikust ema) (C-459/20, EU:C:2023:499)	67
III. Liikumisvabadused liidus.....	70
1. Asutamisvabadus.....	70
8. juuni 2023. aasta kohtuotsus Prestige and Limousine (C-50/21, EU:C:2023:448)	70
13. juuli 2023. aasta kohtuotsus Xella Magyarország (C-106/22, EU:C:2023:568)	72
2. Teenuste osutamise vabadus	74
16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Beobank (C-351/21, EU:C:2023:215)	74
3. Kapitali vaba liikumine.....	76
12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus BA (pärimine – eluaset puudutav sotsiaalpoliitika liidus) (C-670/21, EU:C:2023:763)	76
IV. Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne	79

1.	Varjupaigapoliitika.....	79
	6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-663/21, EU:C:2023:540)	79
	6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-8/22, EU:C:2023:542)	79
	6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (eriti raske kuritegu) (C-402/22, EU:C:2023:543)	79
2.	Sisserändepoliitika.....	83
	18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Afrin (C-1/23 PPU, EU:C:2023:296).....	83
	29. juuni 2023. aasta kohtuotsus Stadt Frankfurt am Main ja Stadt Offenbach am Main (üldkasutatavad elektroonilised kataloogid) (C-829/21 ja C-129/22, EU:C:2023:525).....	85
3.	Piiriületused.....	87
	5. septembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) parlament vs. komisjon (Ameerika Ühendriikide kodanike viisanõudest vabastamine) (C-137/21, EU:C:2023:625)	87
V.	Õigusalane koostöö kriminaalasjades	91
1.	Euroopa vahistamismäärus	91
a.	Vahistamismääruse teinud õigusasutuse pädevus.....	91
	31. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Puig Gordi jt (C-158/21, EU:C:2023:57)	91
b.	Euroopa vahistamismääruste täitmine ja üleandmise tingimused	93
	18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) E. D. L. (keeldumine haiguse tõttu) (C-699/21, EU:C:2023:295).....	93
	6. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) O. G. (kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismäärus) (C-700/21, EU:C:2023:444)	95
	21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) GN (lapse parimatel huvidel põhinev keeldumise alus) (C-261/22, EU:C:2023:1017)	98
2.	Õigus saada kriminaalmenetluses teavet	100
	22. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades) (C-660/21, EU:C:2023:498).....	100
3.	Kriminaalasjades tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste vastastikune tunnustamine	103
	12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus MV (liitkaristuse moodustamine) (C-583/22 PPU, EU:C:2023:5).....	103
4.	Euroopa Prokuratuur.....	106
	21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) G. K. jt (Euroopa Prokuratuur) (C-281/22, EU:C:2023:1018).....	106
VI.	Õigusalane koostöö tsiviilasjades.....	109

1. Määrus nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega	109
13. juuli 2023. aasta kohtuotsus TT (lapse õigusvastane äraviimine) (C-87/22, EU:C:2023:571).....	109
2. Määrus nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta	111
16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Lufthansa Technik AERO Alzey (C-393/21, EU:C:2023:104)	111
VII. Transport.....	114
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus komisjon vs. Taani (maksimaalne parkimisaeg) (C-167/22, EU:C:2023:1020)	114
VIII. Konkurents.....	117
1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)	117
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) International Skating Union vs. komisjon (C-124/21 P, EU:C:2023:1012)	117
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) Royal Antwerp Football Club (C-680/21, EU:C:2023:1010)	122
2. Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102).....	126
19. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus Unilever Italia Mkt. Operations (C-680/20, EU:C:2023:33).....	126
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) European Superleague Company (C-333/21, EU:C:2023:1011).....	129
3. Koondumised	133
13. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) komisjon vs. CK Telecoms UK Investments (C-376/20 P, EU:C:2023:561)	133
4. Riigiabi	137
12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) DOBELES HES (C-702/20 ja C-17/21, EU:C:2023:1)	137
31. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) komisjon vs. Braesch jt (C-284/21 P, EU:C:2023:58)	139
5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) Luksemburg jt vs. komisjon (C-451/21 P ja C-454/21 P, EU:C:2023:948)	143
14. detsembri 2023. aasta kohtuotsus komisjon vs. Amazon.com jt (C-457/21 P, EU:C:2023:985)	146
IX. Maksusätted	150
28. veebruari 2023. aasta kohtuotsus (suurkode) Fenix International (C-695/20, EU:C:2023:127)	150
X. Õigusaktide ühtlustamine	154
1. Intellektuaal- ja tööstusomand.....	154

16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Monz Handelsgesellschaft International (C-472/21, EU:C:2023:105).....	154
2. Liikluskindlustus	156
12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus KBC Verzekeringen (C-286/22, EU:C:2023:767)	156
3. Mootorsõidukid	158
21. märtsi 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Mercedes-Benz Group (katkestusseadmetega varustatud sõidukite tootjate vastutus) (C-100/21, EU:C:2023:229)	158
4. Geneetiliselt muundatud organismide (GMO) keskkonda viimine	161
7. veebruari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Confédération paysanne jt (<i>in vitro</i> juhulik mutagenees) (C-688/21, EU:C:2023:75).....	161
5. Reisipaketid, puhkusepaketid ja ekskursioonipaketid.....	164
8. juuni 2023. aasta kohtuotsus UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, EU:C:2023:449)	164
XI. Internet ja e-kaubandus.....	167
9. novembri 2023. aasta kohtuotsus Google Ireland jt (C-376/22, EU:C:2023:835)	167
XII. Majandus- ja rahapoliitika	170
4. mai 2023. aasta kohtuotsus EKP vs. Crédit lyonnais (C-389/21 P, EU:C:2023:368)	170
XIII. Hankelepingud	173
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Infraestruturas de Portugal ja Futrifer Indústrias Ferroviárias (C-66/22, EU:C:2023:1016).....	173
XIV. Sotsiaalpoliitika	177
1. Võrdne kohtlemine töö saamisel ja sotsiaalkindlustuse valdkonnas	177
12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus TP (monteerija avalik-õiguslikus televisioonis) (C-356/21, EU:C:2023:9)	177
2. Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel	179
28. novembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Commune d'Ans (C-148/22, EU:C:2023:924)	179
7. detsembri 2023. aasta kohtuotsus AP Assistenzprofis (C-518/22, EU:C:2023:956)	180
3. Tööaja korraldus	183
14. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Sparkasse Südpfalz (C-206/22, EU:C:2023:984)	183
XV. Tarbijakaitse	185
1. Ebaõiglased lepingutingimused	185

12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus D.V. (advokaaditasud – tunnitasu põhimõte) (C-395/21, EU:C:2023:14).....	185
9. novembri 2023. aasta kohtuotsus Všeobecná úverová banka (C-598/21, EU:C:2023:845).....	187
2. Kauglepingust taganemise õigus	189
21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) BMW Bank jt (C-38/21, C-47/21 ja C-232/21, EU:C:2023:1014).....	189
XVI. Energia	195
30. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Green Network (kulude hüvitamise korraldus) (C-5/22, EU:C:2023:273).....	195
XVII. Rahvusvahelised lepingud	197
1. Liidu välispädevus.....	197
17. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Hispaania vs. komisjon (C-632/20 P, EU:C:2023:28)	197
2. Rahvusvahelise lepingu tõlgendamine	200
9. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid jt (Türgi päritolu töötaja riigis viibimise õiguse äravõtmine) (C-402/21, EU:C:2023:77).....	200
Peatükk 2 – Üldkohus	203
I. Liiduga seotud vaidlused.....	203
1. Hagi esitamise õigus	203
6. septembri 2023. aasta kohtumäärus Euroopa Andmekaitseinspektor vs. parlament ja nõukogu (T-578/22, EU:T:2023:522)	203
20. septembri 2023. aasta kohtumäärus Nicoventures Trading jt vs. komisjon (T-706/22, EU:T:2023:579)	206
2. Lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagi.....	207
28. juuni 2023. aasta kohtuotsus IMG vs. komisjon (T-752/20, EU:T:2023:366)	207
3. Liidu kohtu pädevus	209
26. juuli 2023. aasta kohtuotsus Stockdale vs. nõukogu jt (T-776/20, EU:T:2023:422)	209
II. Institutsiooniline õigus.....	214
7. juuni 2023. aasta kohtuotsus TC vs. parlament (T-309/21, EU:T:2023:315).....	214
III. Konkurents.....	219
1. Menetlus – Teabenõue.....	219

24. mai 2023. aasta kohtuotsus Meta Platforms Ireland vs. komisjon (T-451/20, EU:T:2023:276)	219
2. Keelatud kokkulepped – Trahvide arvutamine	222
18. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus Clariant ja Clariant International vs. komisjon (T-590/20, EU:T:2023:650)	222
3. Riigiabi	224
10. mai 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Condor Flugdienst vs. komisjon (Lufthansa; COVID-19) (T-34/21 et T-87/21, EU:T:2023:248)	224
13. septembri 2023. aasta kohtuotsus ITD ja Danske Fragtmænd vs. komisjon (T-525/20, EU:T:2023:542)	231
20. septembri 2023. aasta kohtuotsus Belgia vs. komisjon (T-131/16 RENV, EU:T:2023:561)	233
20. septembri 2023. aasta kohtuotsus Magnetrol International jt vs. komisjon (T-263/16 RENV, T-265/16, T-311/16, T-319/16, T-321/16, T-343/16, T-350/16, T-444/16, T-800/16 ja T-832/16, EU:T:2023:565)	233
27. septembri 2023. aasta kohtuotsus Banco Santander jt vs. komisjon (T-12/15, T-158/15 ja T-258/15, EU:T:2023:583)	237
20. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Malta Air vs. komisjon (Air France-KLM ja Air France; COVID-19) (T-494/21, EU:T:2023:831)	239
IV. Disainilahendused	243
22. märtsi 2023. aasta kohtuotsus B&Bartoni vs. EUIPO – Hypertherm (põletisse sisestatav elektrood) (T-617/21, EU:T:2023:152)	243
V. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed	246
1. Venezuela	246
13. septembri 2023. aasta kohtuotsus Venezuela vs. nõukogu (T-65/18 RENV, EU:T:2023:529)	246
2. Ukraina	249
15. novembri 2023. aasta kohtuotsus OT vs. nõukogu (T-193/22, EU:T:2023:716)	249
VI. Põllumajandus ja kalandus	253
8. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Bulgaaria vs. komisjon (T-235/21, EU:T:2023:105)	253
12. juuli 2023. aasta kohtuotsus Cunsorziu di i Salamaghji Corsi – Consortium des Charcutiers Corses jt vs. komisjon (T-34/22, EU:T:2023:386)	255
VII. Rahvatervis	259
4. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus Ascenza Agro ja Industrias Afrasa vs. komisjon (T-77/20, EU:T:2023:602)	259
VIII. Energeetika	265

15. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Austrian Power Grid jt vs. ACER (T-606/20, EU:T:2023:64)	265
15. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Austrian Power Grid jt vs. ACER (T-607/20, EU:T:2023:65)	265
IX. Ühine kaubanduspoliitika.....	269
1. Dumpinguvastased meetmed	269
21. juuni 2023. aasta kohtuotsus Guangdong Haomei New Materials ja Guangdong King Metal Light Alloy Technology vs. komisjon (T-326/21, EU:T:2023:347)	269
2. Kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalne kohaldamine ..	271
12. juuli 2023. aasta kohtuotsus IFIC Holding vs. komisjon (T-8/21, EU:T:2023:387)	271
X. Majandus- ja rahanduspoliitika	275
22. novembri 2023. aasta kohtuotsus Del Valle Ruíz jt vs. SRB (T-302/20, T-303/20 ja T-307/20, EU:T:2023:735).....	275
22. novembri 2023. aasta kohtuotsus Molina Fernández vs. SRB (T-304/20, EU:T:2023:734)	275
22. novembri 2023. aasta kohtuotsus ACOMO jt vs. SRB (T-330/20, EU:T:2023:733)	275
XI. Liidu institutsioonide hanked	282
26. aprilli 2023. aasta kohtuotsus OHB System vs. komisjon (T-54/21, EU:T:2023:210)	282
14. juuni 2023. aasta kohtuotsus Instituto Cervantes vs. komisjon (T-376/21, EU:T:2023:331)	285
XII. Õigus tutvuda institutsioonide dokumentidega.....	288
25. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus De Capitani vs. nõukogu (T-163/21, EU:T:2023:15).....	288
XIII. Avalik teenistus	291
1. Orvupension	291
7. juuni 2023. aasta kohtuotsus OP vs. parlament (T-143/22, EU:T:2023:313)	291
2. Alusetult makstud toetuste tagasinõudmise aegumistähtaeg	292
11. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus QT vs. EIP (T-529/22, EU:T:2023:618).....	292
3. Sisekonkursi komisjoni koosseis.....	293
18. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus NZ vs. komisjon (T-535/22, EU:T:2023:653)	293
XIV. Ajutiste meetmete kohaldamise taotlused	296

2. veebruari 2023. aasta kohtumäärus Nicoventures Trading jt vs. komisjon (T-706/22 R, EU:T:2023:39).....	296
1. märtsi 2023. aasta kohtumäärus Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R, EU:T:2023:102)	297
19. juuli 2023. aasta kohtumäärus Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R II, EU:T:2023:406)	298
19. aprilli 2023. aasta kohtumäärus UC vs. nõukogu (T-6/23 R, EU:T:2023:206)	300
21. juuli 2023. aasta kohtumäärus Arysta Lifescience vs. EFSA (T-222/23 R, EU:T:2023:417)	302
9. augusti 2023. aasta kohtumäärus Next Media Project vs. EFCA (T-338/23 R, EU:T:2023:467).....	305
25. septembri 2023. aasta kohtumäärus Terminal Ovest Provence vs. CINEA (T-504/23 R, EU:T:2023:581)	306
27. septembri 2023. aasta kohtumäärus Amazon Services Europe vs. komisjon (T-367/23 R, EU:T:2023:589).....	308
29. septembri 2023. aasta kohtumäärus Red Bull jt vs. komisjon (T-306/23 R, EU:T:2023:590).....	312

Eessõna

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ on analüüsi ja dokumentatsiooni direktoraadi iga-aastane väljaanne, mis sisaldab kokkuvõtteid Euroopa Kohtu ja Euroopa Liidu Üldkohtu peamistest lahenditest.

Selles väljaandes esitatakse kohtupraktika kõige olulisemad arengud, mille mõlemad kohtud on esile toonud. Seega annab see õigusala asjatundjatele kokkuvõtliku ülevaate möödunud aasta kohtupraktika peamistest suundumustest.

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ koosneb kohtulahendite kokkuvõtetest, mis on rühmitatud teemade kaupa, võttes aluseks Euroopa Liidu aluslepingute struktuuri. Euroopa Kohtu puhul on esitatud kõik suurkoja lahendite kokkuvõtted ning ka viiest kohtunikust koosnevate kodade teatavate otsuste kokkuvõtted, arvestades nende olulisust, käsitletud küsimusi, üldsuse huvi ja originaalsust. Üldkohtu lahendite valimisel lähtuti sarnasest loogikast. Iga kokkuvõte sisaldab hüperlinki kohtulahendi tekstile, mis võimaldab selle sisuga kohe tutvuda.

„Valik olulisi kohtuotsuseid“ on institutsiooni veebisaidil otse täies mahus ja liidu kõigis ametlikes keeltes digitaalsel kujul kättesaadav.

Celestina Iannone
Direktor
Analüüs ja dokumentatsioon

Peatükk 1 – Euroopa Kohus

I. Euroopa Liidu ühised väärtused ja põhiõigused¹

1. Õigusriik ja tõhus õiguskaitse²

5. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu) (C-204/21, [EU:C:2023:442](#))

Liikmesriigi kohustuste rikkumine – ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 – Õigusriik – Tõhus kohtulik kaitse liidu õigusega hõlmatud valdkondades – Kohtute sõltumatus – ELTL artikkel 267 – Võimalus esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlus – Liidu õiguse esimene – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) distsiplinaarkollegiumi pädevus selle kohtu kohtuniku kriminaalõigusliku puutumatusse äravõtmise ning selle kohtu kohtuniku tööõiguse, sotsiaalkindlustuse ja pensionile saatmise asjades – Liikmesriigi kohtutele kehtestatud keeld seada kahtluse alla kohtute ja põhiseaduslike organite legitiimsust või hinnata või tuvastada kohtunike ametisse nimetamise ja nende õigusemõistmise pädevuse õiguspärasust – Seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohtu olemasolu puudutavate teatavate nõuete täitmise kontrollimise määratlemine kohtuniku distsiplinaarsüüteo – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) erakorralise kontrolli ja avalike asjade kollegiumi ainupädevus vaadata läbi kohtu või kohtuniku sõltumatuse puudumist puudutavaid küsimusi – Põhiõiguste harta artiklid 7 ja 8 – Õigus eraelu puutumatusse ja isikuandmete kaitsele – Määrus (EL) 2016/679 – Artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktid c ja e ning lõike 3 teine lõik – Artikli 9 lõige 1 – Delikaatsed andmed – Riigisisesed õigusnormid, millega on kehtestatud kohtuniku kohustus esitada deklaratsioon enda kuulumise kohta ühendusse, sihtasutusse või parteisse ning neis täidetavate ülesannete kohta ja on ette nähtud sellises deklaratsioonis olevate andmete avaldamine veebis

¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Nordic Info** (C-128/22, [EU:C:2023:951](#)), mida on tutvustatud II.1. jaotises „Liidu kodanike vaba liikumist piiravad meetmed“; 5. septembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Udlændinge- og Integrationsministeriet (Taani kodakondsuse kaotamine)** (C-689/21, [EU:C:2023:626](#)), mida on tutvustatud II.2. jaotises „Liidu kodakondsuse kaotamine liikmesriigi kodakondsuse kaotamise tõttu“; 6. juuli 2023. aasta kohtuotsus **Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo)** (C-663/21, [EU:C:2023:540](#)); 6. juuli 2023. aasta kohtuotsus **Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo)** (C-8/22, [EU:C:2023:542](#)); 6. juuli 2023. aasta kohtuotsus **Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (eriti raske kuritegu)** (C-402/22, [EU:C:2023:543](#)), mida on tutvustatud IV.1. jaotises „Varjupaigapoliitika“; 18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus **Afrin** (C-1/23 PPU, [EU:C:2023:296](#)), mida on tutvustatud IV.2. jaotises „Sisserändepoliitika“; 18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **E. D. L. (keeldumine haiguse tõttu)** (C-699/21, [EU:C:2023:295](#)); 6. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **O. G. (kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismäärus)** (C-700/21, [EU:C:2023:444](#)); 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **GN (lapse parimatel huvidel põhinev keeldumise alus)** (C-261/22, [EU:C:2023:1017](#)), mida on tutvustatud V.1. jaotises „Euroopa vahistamismäärus“; 7. detsembri 2023. aasta kohtuotsus **AP Assistenzprofis** (C-518/22, [EU:C:2023:956](#)), mida on tutvustatud XIV.2. jaotises „Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel“; 9. novembri 2023. aasta kohtuotsus **Všeobecná úverová banka** (C-598/21, [EU:C:2023:845](#)), mida on tutvustatud XV.1. jaotises „Ebaõiglased lepingutingimused“; 9. veebruari 2023. aasta kohtuotsus **Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid jt (Türgi päritolu töötaja riigis viibimise õiguse äravõtmine)** (C-402/21, [EU:C:2023:77](#)), mida on tutvustatud XVII.2. jaotises „Rahvusvahelise lepingu tõlgendamine“.

² Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 31. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Puig Gordi jt** (C-158/21, [EU:C:2023:57](#)), mida on tutvustatud V.1. jaotises „Euroopa vahistamismäärus“; 22. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades)** (C-660/21, [EU:C:2023:498](#)), mida on tutvustatud V.2. jaotises „Õigus saada kriminaalmenetluses teavet“.

2017. aastal moodustati Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) kaks uut kolleegiumi, nimelt Izba Dyscyplinarna (distsiplinaarkolleegium) ja Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium).

20. detsembri 2019. aasta seadusega, millega muudeti kõrgeima kohtu seadust ja mis jõustus 2020. aastal, omistati neile kahele kolleegiumile uus pädevus anda luba kohtuniku suhtes kriminaalmenetluse alustamiseks või luba kohtuniku ajutiseks kinnipidamiseks³. Erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumile anti ainupädevus lahendada kohtuniku sõltumatust või pädevust puudutavaid õigusväiteid ja -küsimusi⁴. Samuti keelati asjaomase muutmisseadusega kõrgeimal kohtul, kaasa arvatud eelnimetatud kolleegium, seada kahtluse alla kohtute, riigi põhiseaduslike organite ning kontrolli- ja õiguskaitseorganite legitiimsust ning tuvastada ja hinnata kohtuniku ametisse nimetamise õiguspärasust⁵. Samuti täpsustati seaduses kohtunike distsiplinaarsüüteo mõistet⁶.

Nimetatud muutmisseadusega muudeti ka üldkohtute seadust, lisades sellesse kõrgeima kohtu seaduses tehtud muudatustega analoogsed sätted⁷. Muutmisseadusega kehtestati samuti kord, mis on kohaldatav üldkohtute kohtunike suhtes kriminaalmenetluse alustamise korral⁸. Selle seadusega kehtestati veel üldkohtute ja kõrgeima kohtu kohtunike kohustus deklareerida enda liikmesus ühendustes, mittetulunduslikes sihtasutustes ja parteides, kaasa arvatud ajavahemike osas, mis eelnesid kohtunikuametisse asumisele, ja nähti ette nende andmete veebis avaldamine⁹. Suur osa neist uutest sätetest olid kohaldatavad ka halduskohtute suhtes¹⁰.

³ Kõrgeima kohtu seadus muudetud redaktsioonis, artikli 27 lõige 1.

⁴ Erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumil on eeskätt pädevus lahendada kohtunike taandamise või kohtu või kohtuniku sõltumatuse puudumise kohta esitatud õigusväiteid ning -kaebusi, milles palutakse tuvastada kohtuotsuse õigusvastasus juhul, kui õigusvastasus tuleneb kohtuasja lahendanud kohtuniku ametikohale nimetatud isiku staatuse kahtluse alla seadmisest (kõrgeima kohtu seadus muudetud redaktsioonis, artikli 26 lõiked 2–6). Samuti on sellel kolleegiumil ainupädevus lahendada õigusküsimusi, mis kõrgeimas kohtus on kerkinud seoses kohtu või kohtuniku sõltumatusega (kõrgeima kohtu seadus muudetud redaktsioonis, artikli 82 lõiked 2–5).

⁵ Kõrgeima kohtu seadus muudetud redaktsioonis, artikli 29 lõiked 2 ja 3.

⁶ Kõrgeima kohtu kohtunik vastutab ametialaste rikkumiste eest distsiplinaarkorras, sealhulgas juhul, kui tegemist on õigusnormide ilmselge ja raske rikkumisega, sellise tegevuse või tegevusetusega, mis võib kohtuvõimu toimimist tõsiselt takistada või kahjustada, või kohtuniku teenistussuhte olemasolu, kohtuniku ametisse nimetamise kehtivuse või Poola Vabariigi põhiseadusliku organi legitiimsuse kahtluse alla seadmisega (kõrgeima kohtu seadus muudetud redaktsioonis, artikli 72 lõige 1).

⁷ Üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artiklis 42a on korratud kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 29 lõigete 2 ja 3 teksti, samas kui selle artikli 107 lõikes 1 on korratud kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 72 lõike 1 sõnastust (vt eespool).

⁸ Vt üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikkel 80 ja artikli 129 lõiked 1–3.

⁹ Üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikli 88a lõigetes 1 ja 4 on täpsustatud:

„1. Kohtunik peab esitama kirjaliku deklaratsiooni, milles on märgitud:

1) tema liikmesus ühenduses, sealhulgas ühenduse nimi ja registrijärgne asukoht, tema ülesanded selles ja liikmesuse ajavahemik;

2) tema ülesanded mittetulundusliku sihtasutuse organis, sealhulgas sihtasutuse nimi ja registrijärgne asukoht ning mainitud ülesannete täitmise ajavahemik;

3) tema kuulumine parteisse enne kohtunikuna ametisse nimetamist ja ametiaja jooksul enne 29. detsembrit 1989, sealhulgas partei nimi, tema ülesanded selles ja liikmesuse ajavahemik. [...]

Olles seisukohal, et uue distsiplinaarkorra vastuvõtmisega rikkus Poola liidu õigusest tulenevaid kohustusi¹¹, esitas Euroopa Komisjon ETL artikli 258 alusel Euroopa Kohtule liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi.

Selles kohtuasjas tehtud kohtuotsusega rahuldas Euroopa Kohtu suurkoda komisjoni esitatud hagi. Euroopa Kohus tõdes, et need uued riigisisised õigusnormid vähendavad kohtunike sõltumatust, mis on tagatud ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 47, ning lisaks on nendega rikutud esiteks kohustusi, mis on liikmesriikide kohtutel eelotsusemenetluse raames, ja teiseks liidu õiguse esimuse põhimõtet. Lisaks on sätetega, millega on kehtestatud kohtunike suhtes deklaratsioonide esitamise kord ja on ette nähtud sel viisil kogutud andmete veebis avaldamine, rikutud õigust eraelu puutumatusele ja isikuandmete kaitsele, mis on sätestatud hartas ja isikuandmete kaitse üldmääruses¹².

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus seoses oma pädevusega teha otsus komisjoni hagiväidete kohta, mis puudutavad ELL artikli 19 lõike 1 koostoimes harta artikliga 47 ning liidu õiguse esimuse põhimõtte rikkumist, et liit rajaneb liikmesriikide ühistel väärtustel¹³ ja nende väärtuste austamine on liiduga ühinemise eeltingimus¹⁴. Liit ühendab seega riike, kes on vabalt ja vabatahtlikult nende

4. Lõikes 1 osutatud deklaratsioonides sisalduv teave avalikustatakse ja avaldatakse väljaandes Biuletyn Informacji Publicznej (avaliku teabe bulletin) [...]”.

Kõrgeima kohtu kohtunike kohta vt kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 45 lõige 3.

¹⁰ Vt halduskohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikli 5 lõiked 1a ja 1b, artikli 8 lõige 2, artikli 29 lõige 1 ja artikli 49 lõige 1.

¹¹ Komisjon leidis, et Poola on rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust – milles on ette nähtud liikmesriikide kohustus näha ette tulemusliku õiguskaitse tagamiseks vajalik kaebeõigus liidu õigusega hõlmatud valdkondades –, harta artiklist 47 – mis käsitleb õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja õiglasele kohtulikule arutamisele sõltumatus ja erapooletus seaduse alusel moodustatud kohtus –, ETL artikli 267 teisest ja kolmandast lõigust – milles on ette nähtud teatavate liikmesriigi kohtute võimalus (teine lõik) ja teatavate liikmesriigi kohtute kohustus (kolmas lõik) esitada eelotsusetaotlus –, liidu õiguse esimuse põhimõttest, harta artiklitest 7 ja 8 ning isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktidest c ja e, lõikest 3 ja artikli 9 lõikest 1, mis puudutavad õigust eraelu puutumatusele ja õigust isikuandmete kaitsele.

¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1).

¹³ ELL artikkel 2.

¹⁴ ELL artikkel 49.

väärtustega nõustunud ning nende väärtuste austamine ja edendamine on liikmesriikidevahelise vastastikuse usalduse põhieeldus. Seega on liikmesriigi poolt nende väärtuste austamine tingimus, mis võimaldab kasutada kõiki õigusi, mis tulenevad aluslepingute kohaldamisest selle liikmesriigi suhtes, ning seda ei saa taandada kohustuseks, mida kandidaatriik on kohustatud täitma liiduga ühinemiseks ja millest ta pärast ühinemist saab vabaneda. Euroopa Kohus tõdes, et ELL artiklis 19 on konkreetne sisu antud ELL artiklis 2¹⁵ ette nähtud õigusriigi väärtusele ning on ette nähtud liikmesriikide kohustus kehtestada õiguskaitsevahendite ja menetluste süsteem, mis tagab õigussubjektidele, et järgitakse nende õigust tõhusale kohtulikule kaitsele liidu õigusega hõlmatud valdkondades. Sellest järeldas Euroopa Kohus, et nõuded, mis tulenevad sellistest väärtustest ja põhimõtetest nagu õigusriik, tõhus kohtulik kaitse ja kohtute sõltumatus, ei saa kahjustada liikmesriigi rahvuslikku identiteeti ELL artikli 4 lõikes 2 ette nähtud tähenduses.

Euroopa Kohus tõdes seega, et oma põhiseadusliku ülesehituse valikul on liikmesriigid kohustatud järgima ELL artiklist 2 ja artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevat kohtute sõltumatuse nõuet ning on eelkõige kohustatud tagama, et nad väldivad oma kohtukorraldust käsitlevates õigusnormides mis tahes tagasilangusi õigusriigi väärtuse osas, hoidudes vastu võtmast norme, mis võivad vähendada kohtunike sõltumatust.

Lisaks tuletas Euroopa Kohus selles küsimuses meelde, et ELL artikli 19 lõike 1 teisel lõigul, tõlgendatuna harta artiklit 47 arvestades, milles on liikmesriikidele seatud selge ja täpne kohustus saavutada teatav tulemus, millega ei kaasne ühtki tingimust eelkõige seoses sellise kohtu, kes peab tõlgendama ja kohaldama liidu õigust, sõltumatuse ja erapooletusega, ega nõudega, et selline kohus peab olema moodustatud seaduse alusel, on vahetu õigusmõju, mis liidu õiguse esimuse kohaselt tähendab, et kohaldamata tuleb jätta riigisisese õiguse mis tahes norm ning kohtu- ja halduspraktika, mis on vastuolus liidu õiguse nimetatud sätetega. Kuna Euroopa Kohtul on ainupädevus anda liidu õiguse lõplik tõlgendus, siis peab liikmesriigi konstitutsioonikohus vajaduse korral muutma oma kohtupraktikat, mis on vastuolus liidu õigusega, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus. Sellest tulenevalt tunnistas Euroopa Kohus end pädevaks komisjoni hagiväiteid läbi vaatama.

Seejärel käsitles Euroopa Kohus komisjoni esitatud õigusväidete sisu ja otsustas esiteks, et kuna Poola andis kõrgeima kohtu distsiplinaarkolleeegiumile, mille sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, pädevuse lahendada kohtuasju, mis vahetult mõjutavad kohtuniku ja kohtunikukandidaadi staatust ja ülesannete täitmist, näiteks kohtunike kriminaalõigusliku puutumatusse äravõtmisega seotud kohtuasjad ning kõrgeima kohtu kohtunikke puudutavad tööõigus- ja sotsiaalkindlustusasjad ning kohtuasjad, mis on seotud nende kohtunike pensionile saatmisega, siis on Poola rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust.

Euroopa Kohus tuletas selliste asjaolude suhtes meelde, et asjaomase liikmesriigi õigussüsteem peab sisaldama asjakohaseid tagatisi, et vältida igasugust ohtu, et selliseid eeskirju või otsuseid kasutataks asjaomaste kohtuotsuste sisu poliitiliseks kontrolliks või kohtunike survestatamiseks ja hirmutamiseks, mis võib tekitada mulje nende sõltumatuse või erapooletuse puudumisest ning vähendada usaldust, mida demokraatliku ühiskonna ja õigusriigi kohtusüsteem peab õigussubjektides tekitama¹⁶. Seega pidas Euroopa Kohus sarnaselt tema enda otsusele, mis puudutas kohtunike distsiplinaarkorra

¹⁵ Vt selle kohta 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus *Associação Sindical dos Juizes Portugueses* (C-64/16, [EU:C:2018:117](#), punkt 32).

¹⁶ Vt selle kohta 18. mai 2021. aasta kohtuotsus *Asociația „Forumul Judecătorilor din România” jt* (C-83/19, C-127/19, C-195/19, C-291/19, C-355/19 ja C-397/19, [EU:C:2021:393](#), punkt 216).

raames kohaldatavaid eeskirju¹⁷, oluliseks märkida, et kuna selliste eeskirjade kohaldamisel võivad olla tõsised tagajärjed nii kohtunike karjäärile kui ka nende elutingimustele, siis peab otsuseid, millega antakse luba alustada nende suhtes kriminaalmenetlust või luba nende kinnipidamiseks või vähendatakse nende töötasu, või otsuseid, mis puudutavad nende kohtunike suhtes kohaldatava tööõigus- või sotsiaalkindlustussüsteemi olulisi aspekte, või nende pensionile saatmist, tegema ja neid otsuseid kontrollima kohtuorgan, kelle enda puhul on olemas tõhusast kohtulikust kaitsest tulenevad tagatised, sealhulgas sõltumatus.

Teiseks tuvastas Euroopa Kohus, et kuna Poola Vabariik võttis vastu ja jättis kehtima õigusnormid, mis võimaldavad kvalifitseerida distsiplinaarsüüteona selle, kui kohtunik kontrollib, kas on järgitud sõltumatut ja erapooletut seaduse alusel moodustatud kohut puudutavaid liidu nõudeid¹⁸, siis on Poola Vabariik rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust koostoimes harta artikliga 47 ning ELTL artiklist 267.

Selles küsimuses tuletas Euroopa Kohus meelde, et tulenevalt põhiõigusest õiglasele kohtumenetlusele on iga kohus vastava tõsise kahtluse korral kohustatud kontrollima, kas ta ise on oma koosseisu poolest niisugune kohus. Samuti märkis Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohtud võivad mitmesugustel muudel asjaoludel olla kohustatud kontrollima eespool nimetatud nõuete täitmist ning selline kontrollimine võib puudutada eelkõige küsimust, kas kohtuniku ametisse nimetamise menetluse nõuete mittevastavus võis kaasa tuua selle põhiõiguse riive. Neil asjaoludel ei saa seda, et liikmesriigi kohus niisuguseid sätteid nagu ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik ja harta artikkel 47 rakendades täidab talle aluslepingutega seatud ülesandeid ja järgib seejuures aluslepingutest tulenevaid kohustusi, juba määratlusest tulenevalt kvalifitseerida distsiplinaarsüüteona, rikkumata *ipso facto* asjaomaseid liidu õiguse sätteid.

Kuid Euroopa Kohus tõdes kõigepealt, et kõnealuste distsiplinaarsüütegude määratlused on väga laiad ja ebatäpsed, mistõttu need hõlmavad olukordi, mille puhul kohtunikud peavad ise analüüsima, kas nad ise, kohus, kuhu nad kuuluvad, teised kohtunikud või muud kohtud vastavad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja harta artiklist 47 tulenevatele nõuetele. Ka ei võimalda kõnealused riigisisised õigusnormid tagada, et asjaomaste kohtunike vastutus, mis kaasneb kohtuotsusega, mille nad peavad tegema, oleks rangelt piiratud täiesti erandlike juhtudega ning võimalus kasutada kohtunike suhtes kohaldatavat distsiplinaarkorda kohtulahendite poliitiliseks kontrollimiseks oleks järelikult välistatud. Lisaks rõhutas Euroopa Kohus seoses nende riigisiseste õigusnormide vastuvõtmise konkreetsete tingimuste ja kontekstiga, et Poola seadusandja valitud sõnastus peegeldub ilmselgelt terves hulgas eelotsuse küsimustes, mille Poola eri kohtud on esitanud Euroopa Kohtule eelotsusetaotlustes, mis puudutavad mitme äsjase Poola kohtukorraldust mõjutanud seadusemuudatuse kooskõla ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga ja harta artikliga 47. Euroopa Kohus järeldas eelnevast, et on tõendatud ohu olemasolu, et neid riigisiseseid õigusnorme tõlgendatakse nii, et see võimaldab kohtunike suhtes kohaldatavat distsiplinaarkorda kasutada selleks, et takistada asjaomastel liikmesriigi kohtutel teha järeldusi, mida nad peaksid tegema liidu õigusest tulenevalt, ja mis mõjutab nende kohtute lahendeid, kahjustades nii nende kohtunike sõltumatust, mistõttu on liidu õigusnorme sel põhjusel rikutud. Nende samade riigisiseste õigusnormidega on rikutud ka ELTL artiklit 267, kuna need normid tekitavad ohu, et liikmesriigi kohtunikke karistatakse distsiplinaarkorras Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse esitamise eest.

¹⁷ Vt selle kohta 15. juuli 2021. aasta kohtuotsus **komisjon vs. Poola (kohtunike distsiplinaarkord)** (C-791/19, [EU:C:2021:596](#), punkt 80).

¹⁸ Üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikli 107 lõike 1 punktid 2 ja 3 ning kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 72 lõike 1 punktid 1–3.

Mis puudutab konkreetsemalt distsiplinaarsüütegu, mis seisneb „õigusnormide ilmselges ja jämedas rikkumises“ kõrgeima kohtu kohtunike poolt¹⁹, siis leidis Euroopa Kohus, et riigisisene õigusnorm, milles see on ette nähtud, vähendab samuti kohtunike sõltumatust, kuna ei võimalda vältida nende kohtunike suhtes kohaldatava distsiplinaarkorra kasutamist sellise surve ja pärssiva mõju avaldamiseks, mis võib mõjutada nende otsuste sisu. Ka piirab see sätte – nähes ette distsiplinaarmenetluse algatamise võimaluse – kõrgeima kohtu kohustust esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotlusi.

Kolmandaks otsustas Euroopa Kohus, et võttes vastu õigusnormid, millega kõigil liikmesriigi kohtutel on keelatud kontrollida, kas liidu õigusest tulenevad sõltumatut ja erapooletut seaduse alusel moodustatud kohut puudutavad nõuded on täidetud²⁰, on Poola Vabariik rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust koostoimes harta artikliga 47 ning liidu õiguse esimuse põhimõttest.

Selles küsimuses täpsustas Euroopa Kohus, et nende õigusnormidega ei ole keelatud mitte ainult selle tuvastamine, kas nii ametisse nimetamine ise kui ka sellest nimetamisest tuleneva õigusemõistmise pädevuse teostamine on õiguspärased, vaid ka sellele õiguspärasusele hinnangu andmine. Lisaks on nende sätetega keelatud kahtluse alla seada kohtute ja riigi põhiseaduslike organite ning kontrolli- ja õiguskaitseorganite legitiimsust. Selline sõnastus võib aga eelkõige nende õigusnormide vastuvõtmise konkreetset konteksti arvestades kaasa tuua selle, et lahendid, mida asjaomased kohtud on vastavalt neil lasuvatele kohustustele siiski kohustatud tegema, et tagada ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu ja harta artikli 47 järgimine, võivad nende sisust või toimest tulenevalt kuuluda selliselt kehtestatud keeldude kohaldamisalasse. Lisaks võivad need riigisisised õigusnormid, mis takistavad Poola kohtutel jätta kohaldamata sätted, mis on vastuolus nende kahe vahetut õigusemõju omava liidu õigusnormiga, samuti kujutada endast liidu õiguse esimuse põhimõtte rikkumist.

Neljandaks sedastas Euroopa Kohus, et andes kohtu või kohtuniku sõltumatuse puudumist puudutavate väidete ja õigusküsimuste lahendamise erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumi ainupädevusse²¹, on Poola Vabariik rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust koostoimes harta artikliga 47 ning ETL artiklist 267 ja liidu õiguse esimuse põhimõttest.

Euroopa Kohus märkis selles küsimuses, et kõnealune pädevuse ümberkorraldamine ja koondamine on seotud teatavate konstitutsiooniliste ja menetluslike nõuetega, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust ja harta artiklist 47 ning mille järgimine tuleb horisontaalselt tagada kõigis liidu õiguse kohaldamise sisulistest valdkondades ja kõigis liikmesriigi kohtutes, kes lahendavad nendesse valdkondadesse kuuluvaid kohtuasju. Neil sätetel on vahetu seos liidu õiguse esimuse põhimõttega, mille kohaldamine liikmesriigi kohtutes aitab tagada liidu õigusest üksikisikutele tulenevate õiguste tõhusa kaitse.

Olukorras, kus liikmesriigi iga kohus, kes peab kohaldama liidu õigust, on vastava tõsise kahtluse korral kohustatud kontrollima, kas ta on seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus, ja mille puhul selline kohus peab teatavatel asjaoludel samuti kontrollima, kas kohtuniku ametisse

¹⁹ Kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 72 lõike 1 punkt 1.

²⁰ Üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikli 42a lõiked 1 ja 2 ning artikli 55 lõige 4, kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 26 lõige 3 ning artikli 29 lõiked 2 ja 3 ning halduskohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikli 5 lõiked 1a ja 1b.

²¹ Kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 26 lõiked 2 ja 4–6 ning artikli 82 lõiked 2–5 ja muutmisseaduse artikkel 10.

nimetamise menetluses esinenud rikkumine võis kaasa tuua kirjeldatud kohtusse pöördumise põhiõiguse riive, on välistatud, et liikmesriigi kohtute kontroll nende nõuete täitmise üle võiks üldiselt ja vahet tegemata kuuluda ühele ainsale liikmesriigi kohtuorganile, ning seda eriti siis, kui liikmesriigi õiguse kohaselt ei saa see kohtuorgan ise analüüsida teatavaid nende nõuete eriomaseid aspekte. Käesoleval juhul tõdes Euroopa Kohus, et kõnealuste riigisiseste õigusnormide eesmärk on anda kõigi nii üld- kui halduskohtute ja nende kohtunike sõltumatusega seotud nõuete kontrolli ainupädevus ühele ainsale kohtuorganile, võttes sellega vastava pädevuse liikmesriigi kohtutelt, kes senini olid pädevad läbi viima liidu õiguses nõutud eri liiki kontrolli ja kohaldama Euroopa Kohtu praktikat. Euroopa Kohus rõhutas taas kord erilist konteksti, millesse asetub kõnealune muutmisseadusega pädevuse ümberkorraldamine, mida iseloomustab asjaolu, et Poola kohtutel on lisaks takistatud teatavate järelduste tegemine ja hinnangute andmine, milleks nad liidu õiguse alusel on kohustatud.

Euroopa Kohus tegi järelduse, et asjaolu, et ühele ainsale liikmesriigi kohtuorganile on antud pädevus kontrollida, kas on järgitud põhiõigust tõhusale kohtulikule kaitsele, samas kui vajadus seda kontrollida võib tekkida igas liikmesriigi kohtus, nõrgendab koostoimes erinevate distsiplinaarkeeldude ja -rikkumiste kehtestamisega selle põhiõiguse järgimise kontrolli tõhusust. Asjaomaste riigisiseste õigusnormidega, mis vahet tegemata takistavad teistel kohtutel teha seda, mis on vajalik, et tagada õigussubjektide õigus tõhusale kohtulikule kaitsele, jättes vajaduse korral ise kohaldamata liidu õigusest tulenevate nõuetega vastuolus olevad riigisisest õigusnormid, on rikutud ka liidu õiguse esimese põhimõtet. Lisaks tõdes Euroopa Kohus, et kuna juba üksnes asjaolu tõttu, et kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegiumile on antud ainupädevus lahendada teatavaid ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu ja harta artikli 47 kohaldamisega seotud küsimusi, takistab või pärsib teisi kohtuid esitamast eelotsusetaotlust Euroopa Kohtule, on kõnealuste riigisiseste õigusnormidega eiratud ka ELTL artiklit 267.

Viiendaks ja viimaseks otsustas Euroopa Kohus, et võttes vastu õigusnormid, mis seavad kohtunikele kohustuse edastada andmed enda ametisse nimetamisele eelneva tegevuse kohta ühendustes ja mittetulunduslikes sihtasutustes ning kuulumise kohta parteisse, ning nähes ette selle teabe avaldamise²², on Poola rikkunud harta²³ ja isikuandmete kaitse üldmäärusega²⁴ tagatud õigust eraelu puutumatusele ja õigust isikuandmete kaitsele.

Olles kõigepealt tuvastanud, et käesoleval juhul on kohaldatav isikuandmete kaitse üldmäärus ja täpsemalt selle määruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktid c ja e ning artikli 9 lõige 1, tõdes Euroopa Kohus, et eesmärkide puhul, millele Poola tugines kõnealuste sätete toetuseks ja milleks on ohu, et kohtunikke võivad nende ülesannete täitmisel mõjutada era- või poliitiliste huvidega seotud kaalutlused, vähendamine ning õigussubjektide usalduse suurendamine sellise erapooletuse suhtes, on tegemist liidu tunnustatud üldist huvi teeniva eesmärgiga harta artikli 52 lõike 1 tähenduses või avalikes huvides oleva õiguspärase eesmärgiga isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses²⁵. Euroopa Kohus tuletas meelde, et kuigi sellise eesmärgi tõttu võib olla lubatud harta artiklites 7 ja 8 tagatud õiguste piiramine, on see nii ainult juhul, kui asjaomased piirangud võimaldavad tegelikult seda eesmärki saavutada ning on selle suhtes proportsionaalsed.

²² Üldkohtute seaduse muudetud redaktsioonis artikkel 88a, kõrgeima kohtu seaduse muudetud redaktsioonis artikli 45 lõige 3 ja halduskohtute korralduse seaduse muudetud redaktsioonis artikli 8 lõige 2.

²³ Harta artikkel 7 ja artikli 8 lõige 1.

²⁴ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktid c ja e, artikli 6 lõige 3 ja artikli 9 lõige 1.

²⁵ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 3 ja artikli 9 lõike 2 punkt g.

Analüüsidest kõnealuste meetmete vajalikkust, märkis Euroopa Kohus, et Poola ei ole esitanud selgeid ja konkreetseid selgitusi selle kohta, miks võib sellise teabe avaldamine, mis puudutab kohtuniku liikmesust parteis enne tema ametisse nimetamist ja enne 29. detsembrist 1989 kohtunikuna tegutsemise ajal, aidata käesoleval ajal kindlustada õigussubjektide õigust asja arutamisele kohtus, mis vastab erapooletuse nõudele. Lisaks leidis Euroopa Kohus muutmiseaduse ja nende meetmete vastuvõtmise konkreetset konteksti arvestades, et need meetmed võeti tegelikult vastu eelkõige selleks, et kahjustada asjaomaste kohtunike ametialast mainet ja neist õigussubjektidele jäävat muljet. Seetõttu ei pidanud ta neid meetmeid käesolevas asjas väidetud õiguspärase eesmärgi saavutamiseks sobivaks.

Mis puudutab muud teavet selle kohta, kas kohtunikud kuuluvad praegu või kuulusid varem ühendusse või mittetulunduslikku sihtasutusse, siis leidis Euroopa Kohus, et *a priori* ei saa välistada, et sellise teabe veebis avaldamine aitab kaasa selliste võimalike huvide konfliktide ilmsiks tulekule, mis võivad mõjutada kohtunike erapooletut tegutsemist oma ülesannete täitmisel konkreetsete juhtumite lahendamisel, kuna selline läbipaistvus võib ka üldisemalt aidata suurendada õigussubjektide usaldust erapooletuse ja õigusemõistmise suhtes. Ta juhtis siiski tähelepanu ühest küljest sellele, et käesoleval juhul on asjaomased isikuandmed seotud eelkõige ajavahemikuga, mis eelneb kuupäevale, mil kohtunik peab esitama nõutava deklaratsiooni. Euroopa Kohus asus seisukohale, et kuna asjasse puutuvat varasemat perioodi ei ole ajaliselt piiratud, siis ei saa järeldada, et kõnealused meetmed piirduvad sellega, mis on rangelt vajalik selleks, et kindlustada õigussubjektide õigus asja arutamisele kohtus, mis vastab erapooletuse nõudele. Teisest küljest märkis Euroopa Kohus seoses üldist huvi teeniva eesmärgi ja kõnealuste õiguste kaalumise, et kõnealuse nimelise teabe veebis avaldamine võib – olenevalt asjaomaste ühenduste või mittetulunduslike sihtasutuste eesmärgist – ilmsiks tuua teabe asjaomaste kohtunike eraelu teatavate tundlike aspektide, eelkõige nende usuliste või filosoofiliste veendumuste kohta. Seejärel tõi ta, et kõnealuse isikuandmete töötlemise tulemusel saab nende andmetega veebis vabalt tutvuda lai avalikkus ja seega potentsiaalselt piiramatu arv isikuid. Lõpuks nentis ta, et kõnealuste meetmete vastuvõtmise konkreetsetes kontekstis võib nende andmete veebis avaldamisega kaasneda asjaomaste kohtunike alusetu häbimärgistamise oht, mõjutades põhjendamatult nii õigussubjektidele kui ka üldsusele neist jäävat muljet, ning oht, et nende karjääri võidakse põhjuseta pidurdada. Neil asjaoludel järeldas Euroopa Kohus, et selline isikuandmete töötlemine, nagu on kõne all käesolevas asjas, kujutab endast andmesubjektide põhiõiguste – milleks on õigus eraelu puutumatusele ja õigus isikuandmete kaitsele – eriti rasket riivet.

Kaaludes selle riive raskust võrreldes väidetava üldist huvi teeniva eesmärgi olulisusega, tõi ta Euroopa Kohus, et võttes arvesse kõnealuste meetmete võtmise üldist ja eriomast riigisisest konteksti ning eriti raskeid tagajärgi, mida see asjaomastele kohtunikele võib kaasa tuua, ei ole selle kaalumise tulemuseks tasakaal. Võrreldes varem kehtinud riigisisest õiguslikust raamistikust tuleneva *status quo ante*-ga kujutab asjaomaste isikuandmete veebis avaldamine endast potentsiaalselt märkimisväärset harta artikliga 7 ja artikli 8 lõikega 1 tagatud põhiõiguste riivet, ilma et seda saaks käesoleval juhul põhjendada võimaliku kasuga, mis sellest võib tuleneda seoses kohtunike huvide konflikti ennetamisega ja kohtunike erapooletuse suhtes usalduse suurendamisega.

13. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) YP jt (kohtuniku puutumatuse äravõtmine ja kohtuniku teenistusest kõrvaldamine) (C-615/20 ja C-671/20, [EU:C:2023:562](#))

Eelotsusetaotlus – ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik – Õigusriik – Tõhus kohtulik kaitse liidu õigusega hõlmatud valdkondades – Kohtunike sõltumatus – Liidu õiguse esimene – ELL artikli 4 lõige 3 – Lojalse koostöö kohustus – Kohtuniku kriminaalõigusliku puutumatuse äravõtmine ja tema ajutiselt teenistusest kõrvaldamine, mille on määranud Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) Izba Dyscyplinarna (distsiplinaarkollegium) – Selle kolleegiumi sõltumatuse ja erapooletuse puudumine – Seni selle kohtuniku

pädevuses olnud kohtuasja lahendava kohtukoosseisu muutmine – Liikmesriigi kohtute suhtes distsiplinaarkaristuse ähvardusel kehtestatud keeld seada kahtluse alla kohtu legitiimsus, kahjustada selle toimimist või hinnata kohtuniku ametisse nimetamise kehtivust ja õigusemõistmise pädevuse õiguspärasust – Asjaomaste kohtute ning kohtukoosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganite kohustus jätta kohaldamata meetmed, millega võetakse ära asjaomase kohtuniku puutumatus ja kõrvaldatakse ta ajutiselt teenistusest – Nende kohtute kohustus jätta kohaldamata liikmesriigi õigusnormid, milles on ette nähtud sellised keelud

- **Kohtuasi C-615/20**

Sąd Okręgowy w Warszawie (Varssavi regionaalne kohus, Poola) esitatud Prokuratura Okręgowa w Warszawie (Varssavi piirkondlik prokuratuur, Poola) koostatud süüdistusakti kohaselt süüdistati YPd ja teisi süüdistatavaid mitme kuriteo toimepanemises. Nimetatud kohtus määrati kohtuasja arutama kohtunik I. T. ainuisikuliselt.

Kohtuasja väga hilises menetlusstaadiumis pöördus Prokuratura Krajowa Wydział Spraw Wewnętrznych (riigiprokuratuur, siseasjade osakond, Poola) 14. veebruaril 2020 Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) distsiplinaarkolleegiumi poole²⁶ taotlusega saada luba kohtunik I. T. suhtes kriminaalmenetluse alustamiseks põhjusel, et 2017. aasta detsembris lubas kohtunik I. T. meedia esindajatel pildistada ja lindistada kohtuistungit ning asjaomases kohtuasjas otsuse kuulutamist koos otsuse põhjenduste suulise esitamisega, mistõttu ta väidetavalt avalikustas Varssavi piirkondlikus prokuratuuris toimunud kohtueelse uurimise andmeid.

Distsiplinaarkolleegium andis 18. novembri 2020. aasta resolutsiooniga (edaspidi „vaidlusalune resolutsioon“) loa alustada kohtunik I. T. suhtes kriminaalmenetlust ja kõrvaldas ta ajutiselt teenistusest, vähendades selleks ajavahemikuks tema töötasu 25% võrra.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus – Varssavi regionaalse kohtu koosseis, kes muu hulgas lahendas YP kriminaalasja ja kelle ainukohtunikuna moodustas kohtunik I. T. – leidis, et vaidlusalune resolutsioon takistab tal selle asja menetlust jätkata. Selles kontekstis otsustas ta menetluse peatada, et esitada Euroopa Kohtule küsimused sisuliselt selle kohta, kas liidu õigusega on või ei ole kooskõlas riigisisised õigusnormid, millega kohtuorganile, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, on omistatud pädevus anda luba alustada kriminaalmenetlust üldkohtu kohtunike suhtes ning sellise loa andmise korral kõrvaldada asjaomane kohtunik ajutiselt teenistusest ja vähendada selleks ajavahemikuks tema töötasu. Nende küsimuste eesmärk oli sisuliselt kindlaks teha, kas liidu õiguse sätteid ja põhimõtteid arvestades²⁷ on selles kohtus kohtuasja ainuisikuliselt arutaval kohtunikul õigus jätkata põhikohtuasja lahendamist, hoolimata vaidlusalusest resolutsioonist, millega ta ajutiselt teenistusest kõrvaldati.

- **Kohtuasi C-671/20**

Teises poolleiolevas kriminaalmenetluses oli tegemist Varssavi piirkondliku prokuratuuri süüdistusega M. M-i vastu samuti seoses mitme kuriteo toimepanemisega ja vaidlus puudutas prokuratuuri otsust

²⁶ 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seadusega loodi Sąd Najwyższys (Poola kõrgeim kohus) uus distsiplinaarkolleegium Izba Dyscyplinarna (edaspidi „distsiplinaarkolleegium“). 20. detsembri 2019. aasta seadusega, millega muudeti kõrgeima kohtu seadust ja mis jõustus 2020. aastal, anti sellele kolleegiumile uued volitused eelkõige loa andmiseks alustada kohtunike suhtes kriminaalmenetlust või nende kinnipidamiseks (artikli 27 lõike 1 punkt 1a).

²⁷ Nimelt Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47, ELL artikkel 2 ja ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik, milles on sätestatud õigusriigi põhimõte ja tõhusat kohtulikku kaitset puudutavad nõuded ning esimuse, lojaalse koostöö ja õiguskindluse põhimõtted.

seada sundhüpotee M. M-ile kuuluvale kinnisasjale. M. M. esitas selle otsuse peale kaebuse Varssavi regionaalsele kohtule, kus selle kaebusega seotud kohtuasi määrati algul lahendamiseks kohtunik I. T-le.

Pärast seda, kui vaidlusaluse resolutsiooni tulemusel kõrvaldati kohtunik I. T. ajutiselt teenistusest, kohustas Varssavi regionaalse kohtu esimees kohtu selle koja esimeest, kuhu kuulus kohtunik I. T., muutma kohtukoosseisu sellele kohtunikule määratud kohtuasjades, välja arvatud kohtuasi, milles kohtunik I. T. oli esitanud Euroopa Kohtule kohtuasjas C-615/20 arutatava eelotsusetaotluse. Selle tagajärjel tegi kõnealune koja esimees määruse, milles jaotas ümber kohtuasjad, mis algul oli määratud lahendamiseks kohtunik I. T-le, nende hulgas M. M-i puudutava kohtuasja.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, st üks teine Varssavi regionaalse kohtu ainukohtunikust koosnev koosseis, kellele eelnimetatud kohtuasi järgmisena määrati, võttis seisukoha, et kirjeldatud sündmused annavad tunnistust sellest, et asjaomase kohtu esimees tunnustas vaidlusaluse resolutsiooni siduvust ning leidis, et kohtunik I. T. ei saa kõnealust kohtuasja lahendada tema ajutiselt teenistusest kõrvaldamise tõttu või et esineb püsiv takistus kohtuasja lahendamisele.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis küsimus, kas selline akt nagu vaidlusalune resolutsioon on siduv ja kas seda resolutsiooni rakendades määratud muu kohtukoosseis on legitiimne. Ta märkis lisaks, et hiljuti vastu võetud riigisisesest õigusnormide kohaselt on tal distsiplinaarkaristuse ähvardusel keelatud analüüsida selle resolutsiooni siduvuse küsimust. Euroopa Kohtule esitatud küsimuste eesmärk oli sisuliselt selgitada välja, kas liidu õiguse sätteid ja põhimõtteid²⁸ arvestades võib ta – riskimata enda kui ainukohtunikuna asja arutava kohtuniku distsiplinaarvastutusele võtmisega – käsitada vaidlusalust resolutsiooni nii, et see ei ole siduv, mistõttu ei saa ta lahendada põhikohtuasja, mis määrati talle selle resolutsiooni tagajärjel, ning kas kõnealune kohtuasi tuleb seega uuesti määrata seda algul arutanud kohtunikule.

Kõnealustes liidetud kohtuasjades tehtud kohtuotsuses tugines Euroopa Kohtu suurkoda enda praktikast, nimelt 5. juuni 2023. aasta kohtuotsusest komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu)²⁹ tulenevatele juhistele³⁰. Ta sedastas sisuliselt, et ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis lubavad sellisel kohtuorganil nagu distsiplinaarkolleegium, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, võtta ära kohtuniku kriminaalõigusliku puutumatuse ja kõrvaldada see kohtunik ajutiselt teenistusest koos töötasu vähendamisega. Samuti täpsustas ta, millised tagajärjed tulenevad sellest järeldusest liidu õiguse esimuse põhimõtte ja ELL artikli 4 lõikes 3 sätestatud lojaalse koostöö põhimõtte alusel niisuguse akti puhul nagu vaidlusalune resolutsioon, millega ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku rikkudes kõrvaldati ajutiselt teenistusest kohtuasja ainuisikuliselt lahendav kohtunik, liikmesriigi kohtule ning selle kohtu koosseisude määramise ja muutmise pädevusega kohtuorganitele.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus leidis esiteks, et ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis annavad kohtuorganile, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, pädevuse

²⁸ Nimelt ELL artikkel 2 ja artikli 19 lõike 1 teine lõik ning esimuse, lojaalse koostöö ja õiguskindluse põhimõtted.

²⁹ Mis puudutavad 2017. aasta kõrgeima kohtu seadusega, mida muudeti Poola 2019. aasta kohtureformi raames, loodud distsiplinaarkolleegiumi sõltumatuse ja erapooletuse puudumist.

³⁰ 5. juuni 2023. aasta kohtuotsus **komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu)** (C-204/21, [EU:C:2023:442](#)).

anda luba alustada kriminaalmenetlust üldkohtute kohtunike suhtes ning sellise loa andmise korral peatada asjaomaste kohtunike teenistussuhe ja vähendada nende töötasu selle peatamise ajaks.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et pärast nende kahe eelotsuseid puudutava kohtuasja algatamist tegi ta kohtuotsuse komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), milles muu hulgas tuvastas, et kuna Poola Vabariik andis distsiplinaarkolleegiumile, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud³¹, pädevuse lahendada asju, mis otseselt mõjutavad kohtuniku staatust ja ülesannete täitmist, nagu kohtuniku suhtes kriminaalmenetluse alustamise taotlused, siis on see liikmesriik rikkunud kohustusi, mis tulenevad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust³².

Viidatud kohtuotsuses rõhutas Euroopa Kohus, et ka üksnes võimalus, et kohtunikku ähvardab oht, et tema suhtes kriminaalmenetluse alustamise luba taotletakse ja saadakse kohtuorganilt, kelle sõltumatus ei ole tagatud, võib mõjutada asjaomase kohtuniku sõltumatust ja et sama kehtib ka seoses ohuga, et selline organ otsustab kohtuniku ajutiselt teenistusest kõrvaldamise ja töötasu vähendamise üle³³.

Käesoleval juhul võeti vaidlusalune resolutsioon kohtunik I. T.³⁴ suhtes vastu riigisiseste õigusnormide alusel, mille kohta Euroopa Kohus eespool viidatud kohtuotsuses sedastas, et need on vastuolus ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga, kuna annavad niisugusele kohtuorganile pädevuse võtta vastu selliseid akte nagu mainitud resolutsioon.

Kuigi asjaomase liikmesriigi ametiasutused on kohustatud riigisiseseid õigusnorme, mille kohta on tehtud liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastav kohtuotsus, muutma selleks, et viia need kooskõlla liidu õiguse nõuetega, on selle liikmesriigi kohtutel omalt poolt kohustus tagada oma ülesannete täitmisel selle kohtuotsuse järgimine, mis tähendab eelkõige, et need kohtud peavad vajaduse korral arvesse võtma kohtuotsuses sisalduvaid õiguslikke asjaolusid, et teha kindlaks nende liidu õigusnormide ulatus, mida nad peavad kohaldama. Järelikult peab kohtuasjas C-615/20 eelotsusetaotluse esitanud kohus põhikohtuasjas tegema kõik järeldused, mis tulenevad kohtuotsusest komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu).

Teiseks tõlgendas Euroopa Kohus ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku, liidu õiguse esimuse põhimõtet ja lojaalse koostöö põhimõtet järgmiselt:

- ühelt poolt on kohtuasja lahendaval liikmesriigi kohtu koosseisul, kes koosneb ainukohtunikust, kelle suhtes on kohtuorgan, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, teinud resolutsiooni, millega antakse luba kriminaalmenetluse alustamiseks ning kõrvaldatakse ta ajutiselt teenistusest koos töötasu vähendamisega, õigus jätta kohaldamata resolutsioon, mis takistab tal selles kohtuasjas oma pädevust teostada, ja

³¹ Kohtuotsuse komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu) punktis 102 kordas Euroopa Kohus, tuginedes oma varasemale praktikale (15. juuli 2021. aasta kohtuotsus **komisjon vs. Poola (kohtunike distsiplinaarkord)** (C-791/19, [EU:C:2021:596](#)), punkt 112), oma hinnangut, et distsiplinaarkolleegium ei vasta sõltumatuse ja erapooletuse nõudele.

³² Kohtuotsus komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), resolutsiooni punkt 1.

³³ Kohtuotsus komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), punkt 101.

³⁴ Üldkohus, kes ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu alusel lahendab küsimusi, mis on seotud liidu õiguse kohaldamise või tõlgendamisega.

- teiselt poolt peavad asjaomase kohtu koosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganid samuti jätma kohaldamata selle resolutsiooni, mis takistab kõnealusel kohtukoosseisul mainitud pädevust teostada.

Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt³⁵ tuleneb liidu õiguse esimuse põhimõttest muu hulgas, et liikmesriigi iga kohus, kes oma pädevuse piires peab kohaldama liidu õigusnorme, on kohustatud tagama tema menetluses olevas kohtuasjas liidu õigusest tulenevate nõuete täieliku toime, jättes vajaduse korral omal algatusel kohaldamata kõik riigisisised õigusnormid või otsustuspraktika, mis on vastuolus vahetut õigusmõju omava liidu õigusnormiga, ilma et kohus peaks taotlema või ootama ära nende riigisiseste õigusnormide või otsustuspraktika kõrvaldamist seadusandlikul teel või muu põhiseadusliku menetluse abil. Selle kohustuse järgimine on lojaalse koostöö põhimõtte väljendus.

Kuna ELL artikli 19 lõike 1 teisel lõigul, tõlgendatuna põhiõiguste harta artiklist 47³⁶ lähtudes, on vahetu õigusmõju, tähendab see, et kohaldamata tuleb jätta kõik riigisisised õigusnormid või otsustuspraktika, mis on vastuolus nende liidu õigusnormidega, nagu neid on tõlgendanud Euroopa Kohus³⁷.

Isegi kui puuduvad riigisisised seadusandlikud meetmed, mis lõpetaksid Euroopa Kohtu tuvastatud rikkumise, peavad liikmesriigi kohtud võtma kõik liidu õiguse täieliku toime saavutamiseks vajalikud meetmed vastavalt liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastanud kohtuotsuses esitatud juhiste. Lisaks peavad nad lojaalse koostöö põhimõtte kohaselt kõrvaldama liidu õiguse rikkumise õigusvastased tagajärjed.

Nende kohustuste täitmiseks peab liikmesriigi kohus jätma siis, kui see on asjaomast menetluslikku olukorda arvestades liidu õiguse esimuse tagamiseks mõõdapääsmatu, kohaldamata sellise akti nagu vaidlusalune resolutsioon, millega on ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku rikkudes kohtunik ajutiselt teenistusest kõrvaldatud³⁸.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et kui sellise akti nagu vaidlusalune resolutsioon on vastu võtnud kohtuorgan, kes ei ole sõltumatu ja erapooletu kohus liidu õiguse tähenduses, ei saa tulemuslikult tugineda ühelegi õiguskindluse põhimõttest tulenevale või selle resolutsiooni väidetava seadusjõuga seotud kaalutlusele, et takistada eelotsusetaotluse esitanud kohut ja liikmesriigi kohtu koosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganeid sellist resolutsiooni kohaldamata jätmast³⁹.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peatas menetluse kohtuasjas C-615/20 kuni käesoleva kohtuotsuse tegemiseni. Seda konteksti arvestades pidas ta

³⁵ Vt selle kohta 22. veebruari 2022. aasta kohtuotsus **RS (konstitutsioonikohtu otsuste toime)** (C-430/21, [EU:C:2022:99](#), punkt 53 ja seal viidatud kohtupraktika ning punkt 55 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁶ Millega on liikmesriikidele pandud selge ja täpne kohustus saavutada tulemus ja mis ei ole seotud ühegi tingimusega, eelkõige mis puudutab liidu õiguse tõlgendamist ja kohaldamist taotleivate kohtute sõltumatust ja erapooletust ning nõuet, et need kohtud peavad olema moodustatud seaduse alusel.

³⁷ Kohtuotsus komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), punkt 78 ja seal viidatud kohtupraktika.

³⁸ Vt selle kohta 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus **W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine)** (C-487/19, [EU:C:2021:798](#), punktid 159 ja 161).

³⁹ Vt selle kohta kohtuotsus W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine), punkt 160.

ilmseks, et õiguskindlust ei saa kahjustada see, kui asjaomast menetlust – eelkõige selle eriti keerulise menetluse hilises staadiumis – jätkab ainukohtunikust koosnev kohtukoosseis, kes ainuisikuliselt arutas asja eelotsusetaotluse esitanud kohtus. Menetluse selline jätkamine ilmselgelt hoopis võimaldab teha lahendi, mis on kooskõlas esiteks ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate nõuetega ja teiseks õigussubjektide õigusega õiglasele kohtulikule arutamisele mõistliku aja jooksul.

Neil asjaoludel oli kohtuasjas C-615/20 käsitletava eelotsusetaotluse esitanud kohtul õigus jätta vaidlusalune resolutsioon kohaldamata, et jätkata põhikohtuasja läbivaatamist oma algses koosseisus, ilma et liikmesriigi kohtu koosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganid saaksid seda takistada.

Kolmandaks tõlgendas Euroopa Kohus ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku ning liidu õiguse esimuse põhimõtet ja lojaalse koostöö põhimõtet seoses olukorraga, milles on liikmesriigi kohtu – nagu eelotsusetaotluse esitanud kohus kohtuasjas C-671/20 – kohtukoosseis, kellele määrati seni selle liikmesriigi kohtu mõnele teisele kohtukoosseisule määratud kohtuasi distsiplinaarkolleegiumi sellise akti tõttu nagu vaidlusalune resolutsioon, et teha eelkõige kindlaks, kas eelotsusetaotluse esitanud kohus peab käesoleval juhul jätma selle resolutsiooni kohaldamata ja hoiduma selle kohtuasja arutamisest.

Ta rõhutas sellega seoses, et liikmesriigi kohtute kohustus jätta resolutsioon, millega ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku rikkudes kohtunik ajutiselt teenistusest kõrvaldatakse, kohaldamata siis, kui see on asjaomast menetluslikku olukorda arvestades liidu õiguse esimuse tagamiseks möödapääsmatu, kehtib eelkõige kohtukoosseisu suhtes, kellele kohtuasi sellise resolutsiooniga on määratud. Mainitud kohtukoosseis peab järelikult hoiduma selle kohtuasja arutamisest. See kohustus on siduv ka liikmesriigi kohtu koosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganitele, kes peavad järelikult sama asja uuesti määrama kohtukoosseisule, kes seda algul arutas.

Kõnealusel juhul ei saanud tulemuslikult tugineda ühelegi õiguskindluse põhimõttest tulenevale või selle resolutsiooni väidetava seadusjõuga seotud kaalutlusele.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus kohtuasjas C-671/20, et erinevalt teistest kohtuasjadest, mis olid määratud kohtunikule I. T ja mis vahepeal samuti määrati teistele kohtukoosseisudele, kuid mille läbivaatamist selline uus koosseis jätkas või mille see koosseis vajaduse korral isegi lahendiga lõpetas, peatati põhikohtuasja menetlus kuni käesoleva kohtuotsuse tegemiseni. Neil asjaoludel on ilmne, et kui kohtunik I. T. asub seda kohtuasja edasi menetlema, on see menetlus – vaatamata viivitusele, mis põhjustati vaidlusaluse resolutsiooniga – võimalik lõpetada lahendiga, mis vastab ühtaegu nii ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevatele nõuetele kui ka nõuetele, mis tulenevad õigussubjekti õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele.

Seetõttu tõlgendas Euroopa Kohus ELL artikli 19 lõike 1 teist lõiku ning liidu õiguse esimuse põhimõtet ja lojaalse koostöö põhimõtet nii, et:

- ühelt poolt peab liikmesriigi kohtu koosseis, kellele määrati seni selle kohtu teisele koosseisule määratud kohtuasi resolutsiooniga – mille tegi kohtuorgan, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, ja millega anti luba alustada viimati nimetatud kohtukoosseisu moodustava ainukohtuniku suhtes kriminaalmenetlust ning kõrvaldati see kohtunik ajutiselt teenistusest koos töötasu vähendamisega – ja kes otsustas menetluse peatada, et oodata ära Euroopa Kohtu eelotsus, jätma nimetatud resolutsiooni kohaldamata ja hoiduma selle kohtuasja menetluse jätkamisest ning
- teiselt poolt peavad selle kohtu koosseisu kindlaksmääramise ja muutmise pädevusega kohtuorganid sellisel juhul sama kohtuasja uuesti määrama kohtukoosseisule, kes seda algul lahendas.

Neljandaks märkis Euroopa Kohus seoses kohtuasjas C-671/20⁴⁰ eelotsusetaotluse esitanud kohtu mainitud riigisiseste õigusnormide ja konstitutsioonikohtu praktikaga, millega viimati nimetatud kohtul – isegi kui ta, arvestades Euroopa Kohtu vastuseid tema teistele küsimustele, on kohustatud seda tegema – on keelatud sellise akti nagu vaidlusalune resolutsioon siduvuse üle otsustamine ja selle vajaduse korral kohaldamata jätmine, et see, kui liikmesriigi kohus täidab talle aluslepingutega pandud ülesandeid ja täidab kohustusi, mis tal aluslepingute kohaselt lasuvad, tagades sellise sätte nagu ELL artikli 19 lõike 1 teine lõik toime, ei saa olla keelatud ega määratletud sellise kohtu kohtunike distsiplinaarsüüteona⁴¹.

Arvestades ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu vahetut õigusmõju, tuleneb liidu õiguse esimuse põhimõttest liikmesriigi kohtute kohustus jätta kohaldamata riigisisene kohtupraktika, mis on vastuolus selle liidu õigusnormiga, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus. Seega juhul, kui liikmesriigi kohus asub Euroopa Kohtu otsuste tulemusel põhjendatult seisukohale, et konstitutsioonikohtu praktika on liidu õigusega vastuolus, ei saa asjaolu, et liikmesriigi kohus jätab nimetatud konstitutsioonikohtu praktika liidu õiguse esimuse põhimõtte kohaselt kohaldamata, kaasa tuua tema distsiplinaarvastutust⁴².

Järelikult on ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga ning liidu õiguse esimuse põhimõtte ja lojaalse koostöö põhimõttega vastuolus:

- esiteks riigisisestest õigusnormidest, millega on liikmesriigi kohtul keelatud – keelu rikkumise korral selle kohtu liikmete suhtes kohaldatava distsiplinaarkaristuse ähvardusel – kontrollida sellise akti siduvust, mille on vastu võtnud kohtuorgan, kelle sõltumatus ja erapooletus ei ole tagatud, ning millega on antud luba alustada kohtuniku suhtes kriminaalmenetlust ning on ta ajutiselt teenistusest kõrvaldatud koos töötasu vähendamisega, ning vajaduse korral jätta see akt kohaldamata, ja
- teiseks konstitutsioonikohtu praktika, mille kohaselt ei saa kohtunike ametisse nimetamise akte kohtulikult kontrollida, kuna nimetatud kohtupraktika kohaselt on eelnimetatud kontrollimine keelatud.

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Krajowa Rada Sądownictwa (kohtuniku ametisse jäämine) (C-718/21, [EU:C:2023:1015](#))

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 267 – Mõiste „kohus“ – Kriteeriumid – Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium) – Eelotsusetaotlus, mille on esitanud kohtukoosseis, mis ei ole seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus – Vastuvõetamatus

⁴⁰ 27. juuli 2001. aasta üldkohtute seaduse, mida on muudetud 20. detsembri 2019. aasta seadusega, artikli 42a lõigetes 1 ja 2 on sätestatud, et nendel kohtutel on keelatud seada kahtluse alla kohtute legitiimsust või hinnata kohtuniku ametisse nimetamise või tema õiguse täita õigusemõistmisega seotud ülesandeid õiguspärasust. Sama seaduse artikli 107 lõike 1 punkti 3 kohaselt on distsiplinaarsüüteona määratletud eelkõige üldkohtute kohtunike mis tahes tegevus, millega seatakse kahtluse alla kohtuniku ametisse nimetamise kehtivus.

⁴¹ Vt selle kohta kohtuotsus komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), punkt 132.

⁴² Vt selle kohta kohtuotsus komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu), punkt 132.

Sąd Okręgowy w K. (K. regionaalne kohus, Poola) kohtunik L. G. teatas 30. detsembri 2020. aasta kirjas Krajowa Rada Sądownictwale (riiklik kohtute nõukoda, Poola) (edaspidi „kohtute nõukoda“), et soovib jätkata oma ametiülesannete täitmist pärast vanaduspensioniiikka jõudmist. Kuna kohtute nõukoda leidis, et selle taotluse esitamiseks ette nähtud menetlustähtaja möödalaskmise tõttu on taotluse kohta otsuse tegemise vajadus ära langenud, esitas L. G. kaebuse eelotsusetaotluse esitanud organile. Nimetatud organil tekkis kahtlus, kas ELL artikli 19 lõike 1 teise lõiguga on kooskõlas sellised riigisisised õigusnormid, mis ühelt poolt seavad kohtuniku sellise tahteavalduse tagajärjed sõltuvusse kohtute nõukoja loast ja teiselt poolt näevad ette absoluutse õigust lõpetava tähtaja, mistõttu esitas see organ Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Kõnealuses asjas koosnes eelotsusetaotluse esitanud organ äsjase Poola kohtusüsteemi reformi raames Sąd Najwyższy (Poola kõrgeim kohus) moodustatud Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych (erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium; edaspidi „erakorralise kontrolli kolleegium“) kolmest kohtunikust⁴³. Need kolm kohtunikku olid sellesse kolleegiumi ametisse nimetatud kohtute nõukoja 28. augusti 2018. aasta resolutsiooni nr 331/2018 (edaspidi „resolutsioon nr 331/2018“) alusel.

Esiteks tühistas Naczelny Sąd Administracyjny (Poola kõrgeim halduskohus) selle resolutsiooni 21. septembri 2021. aasta otsusega⁴⁴. Teiseks tuvastas Euroopa Inimõiguste Kohus 8. novembri 2021. aasta kohtuotsuses Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola⁴⁵ (edaspidi „kohtuotsus Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola“), et Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni artikli 6 lõikes 1⁴⁶ ette nähtud „seaduse alusel moodustatud kohut puudutavat“ nõuet on rikutud menetluse tõttu, mille tulemusel nimetati resolutsiooni nr 331/2018 alusel ametisse erakorralise kontrolli kolleegiumi kolmest kohtunikust koosneva kahe kohtukoosseisu liikmed.

Euroopa Kohus (suurkoda) tunnistas oma otsuses eelotsusetaotluse vastuvõetamatuks põhjusel, et eelotsusetaotluse esitanud organ ei ole „kohus“ ETL artikli 267 tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohtus meelde, et võtab selle hindamisel, kas eelotsusetaotluse esitanud organ on „kohus“ ETL artikli 267 tähenduses, arvesse muu hulgas järgmisi asjaolusid nende kogumis: kas organ on loodud seaduse alusel, kas see organ on alaline, kas selle organi puhul on kohtualluvus kohustuslik, kas selles organis toimub võistlev menetlus, kas see organ kohaldab õigusnorme ning kas see organ on sõltumatu. Sellega seoses on Euroopa Kohus juba varem märkinud, et Poola kõrgeim kohus kui selline vastab neile nõuetele, ning on täpsustanud, et kui eelotsusetaotluse on esitanud liikmesriigi kohus, tuleb eeldada, et see kohus vastab neile nõuetele selle konkreetsest koosseisust sõltumata. Nimelt ei ole eelotsusemenetluses Euroopa Kohtu ülesanne tema ja liikmesriigi kohtu vahelist ülesannete jaotust arvestades kontrollida, kas eelotsusetaotluse esitamise otsus on tehtud kooskõlas kohtukorraldust ja -menetlust reguleerivate riigisiseste õigusnormidega.

⁴³ See kolleegium ja teine kõrgeima kohtu uus kolleegium – Izba Dyscyplinarna (distsiplinaarkolleegium) – loodi 8. detsembri 2017. aasta kõrgeima kohtu seadusega (ustawa o Sądzie Najwyższym), mis jõustus 3. aprillil 2018.

⁴⁴ Kohtuotsus tehti pärast 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsust A. B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused) (C-824/18, [EU:C:2021:153](#)).

⁴⁵ CE:ECHR:2021:1108JUD004986819.

⁴⁶ Allkirjastatud Roomas 4. novembril 1950.

See eeldus tuleb siiski kõrvale jätta juhul, kui liikmesriigi kohtu või rahvusvahelise kohtu jõustunud lahendi põhjal saab teha järelduse, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu kohtunikku ei saa pidada seaduse alusel moodustatud sõltumatuks ja erapooletuks kohtuks ELL artikli 19 lõike 1 teise lõigu tähenduses, tõlgendatuna Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 teisest lõigust lähtudes⁴⁷.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et Euroopa Inimõiguste Kohtu otsus *Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola* ning Poola kõrgeima halduskohtu 21. septembri 2021. aasta otsus on jõustunud ja neis on käsitletud konkreetset erakorralise kontrolli kolleegiumi kohtunike resolutsiooni nr 331/2018 alusel ametisse nimetamise asjaolusid.

Ühelt poolt tuvastas Euroopa Inimõiguste Kohus oma otsuses *Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola* sisuliselt, et erakorralise kontrolli kolleegiumi asjaomaste koosseisude liikmete ametisse nimetamisel rikuti ilmselgelt kohtunike ametisse nimetamise menetlust reguleerivaid riigisiseseid alusnorme. Kuigi on tõsi, et kõnealuse kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasjades kõne all olnud erakorralise kontrolli kolleegiumi kohtukoosseisudesse kuuluvast kuuest kohtunikust vaid üks kuulus eelotsusetaotluse esitanud organi koosseisu, nähtub selle kohtuotsuse põhjendustest siiski selgelt, et Euroopa Inimõiguste Kohtu hinnangud kehtivad vahet tegemata kõigi asjaomase kolleegiumi nende kohtunike suhtes, kes analoogsetel asjaoludel ja eeskätt resolutsiooni nr 331/2018 alusel sellesse kolleegiumi ametisse nimetati.

Teiselt poolt tühistas Poola kõrgeim halduskohus 21. septembri 2021. aasta otsusega resolutsiooni nr 331/2018, tuginedes eelkõige järeldustele ja hinnangutele, mis suures osas kattuvad kohtuotsuses *Dolińska-Ficek ja Ozimek vs. Poola* esitatud järelduste ja hinnangutega.

Nendest kahest kohtuotsusest ning omaenda kohtupraktikast tulenevaid järeldusi ja hinnanguid arvesse võttes analüüsis Euroopa Kohus, kas eeldus, et ETL artikli 267 tähenduses „kohut“ puudutavad nõuded on täidetud, tuleb eelotsusetaotluse esitanud organi puhul kõrvale jätta.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus esiteks, et eelotsusetaotluse esitanud organi kohtunikud olid erakorralise kontrolli kolleegiumi nimetatud kohtute nõukoja ettepanekul, ehkki viimati nimetatud organi 25 liikmest 23 liiget oli hiljutiste seadusemuudatuste⁴⁸ tõttu ametisse määratud täite- ja seadusandliku võimu poolt või siis kuulusid need liikmed mainitud võimude mõnesse organis. Euroopa Kohus leidis, et tõepoolest ei saa ainuüksi asjaolu, et selline organ nagu kohtute nõukoda, kes osaleb kohtunike ametisse nimetamise menetluses, koosneb peamiselt seadusandliku võimu valitud liikmetest, olla põhjus, et kahelda asjaomase organi kui seaduse alusel moodustatud kohtu staatuses ja mainitud menetluse tulemusel ametisse nimetatud kohtunike sõltumatuses. Siiski on olukord teistsugune sel juhul, kui see asjaolu koostoimes teiste tähtsust omavate üksikasjade ja valiku tegemise tingimustega tekitab sellise kahtluse. Kohtute nõukoda puudutavad seadusemuudatused tehti aga samal ajal, kui viidi läbi Poola kõrgeima kohtu sisuline reform, mille raames loodi muu hulgas selles kohtus kaks uut kolleegiumi ning alanes selle kohtu kohtunike pensioniiga. Need muudatused tehti seega ajal, mil peatselt oli kavas täita mitu Poola kõrgeima kohtu kohtuniku vabanenuks kuulutatud või äsja loodud ametikohta.

⁴⁷ Vt 29. märtsi 2022. aasta kohtuotsus *Getin Noble Bank* (C-132/20, [EU:C:2022:235](#), punkt 72).

⁴⁸ 12. mai 2011. aasta kohtute nõukoja seaduse (ustawa o Krajowej Radzie Sądownictwa) – muudetud 8. detsembri 2017. aasta seadusega, millega muudetakse kohtute nõukoja seadust ja teatavaid muid seadusi (ustawa o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz niektórych innych ustaw), mis jõustus 17. jaanuaril 2018, ning 20. juuli 2018. aasta seadusega, millega muudetakse üldkohtute korralduse seadust ja teatavaid muid seadusi (ustawa o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw), mis jõustus 27. juulil 2018 – artikkel 9a.

Teiseks anti *ex nihilo* loodud erakorralise kontrolli kolleegiumile pädevus sellistes eriti tundlikes valdkondades nagu valimisi ja referendumite korraldamist puudutavad kohtuvaidlused või teistmisavaldused üldkohtute või kõrgeima kohtu teiste kolleegiumide jõustunud lahendite tühistamise nõudes.

Kolmandaks muudeti eespool nimetatud seadusemuudatustega samal ajal oluliselt õigusnorme nende õiguskaitsevahendite kohta, mida saab kasutada kohtute nõukoja sellise resolutsiooni vastu, milles tehakse ettepanek nimetada kandidaat kõrgeima kohtu kohtuniku ametikohale, kaotades nõnda asjaomaste õiguskaitsevahendite toime. Selles küsimuses rõhutas Euroopa Kohus samuti, et viimati mainitud muudatustega kehtestatud piirangud puudutasid üksnes kaebusi kohtute nõukoja nende resolutsioonide peale, mis käsitlevad kandidaatide esitamist Poola kõrgeima kohtu kohtuniku ametikohale, samas kui kohtute nõukoja nende resolutsioonide suhtes, millega esitatakse kandidaadid kohtuniku ametikohale teistes riigisisestes kohtutes, jäi kohaldatavaks varem kehtinud üldise kohtuliku kontrolli kord⁴⁹.

Neljandaks tõdes Euroopa Kohus kohtuotsuses *W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine)*⁵⁰, et pärast erakorralise kontrolli kolleegiumi selle liikme, kes oli kõne all nimetatud kohtuotsuse aluseks olnud asjas, resolutsiooni nr 331/2018 alusel ametisse nimetamist tegi selle resolutsiooni peale esitatud tühistamiskaebust lahendanud Poola kõrgeim halduskohus 27. septembril 2018 määruse, millega peatati asjaomase resolutsiooni täitmine. Sama asjaoluga oli tegemist ka eelotsusetaotluse esitanud organi kolme liikme nimetamise puhul. Seega tingis see, kui Poola Vabariigi president nimetas resolutsiooni nr 331/2018 alusel – mille täitmine oli ometigi 27. septembri 2018. aasta kohtumäärusega peatatud – kohtunikud ametisse kiirkorras ja ootamata ära võimalust tutvuda selle kohtumääruse põhjendustega, õigusriigi toimimisele omase võimude lahususe põhimõtte raske rikkumise.

Viiendaks märkis Euroopa Kohus, et kuigi resolutsiooni nr 331/2018 peale esitatud tühistamiskaebust lahendav Poola kõrgeim halduskohus oli asjaomases vaidluses menetluse peatanud seniks, kuni Euroopa Kohus teeb otsuse kohtuasjas *A. B. jt*⁵¹, võttis Poola seadusandja vastu seaduse, millega välistati mis tahes võimalus vaidlustada kohtute nõukoja resolutsioone, millega tehakse ettepanek kohtunike kõrgeimasse kohtusse ametisse nimetamiseks, ja nähti ette, et samalaadsetes pooleli olevates vaidlustes on otsuse tegemise vajadus ära langenud⁵². Ent mainitud seadusega tehtud muudatuste osas oli Euroopa Kohus juba sedastanud, et need – eelkõige vaadelduna koos kõigi teiste konteksti puutuvate asjaoludega – annavad tunnistust sellest, et Poola seadusandlik võim tegutses konkreetse eesmärgiga välistada kõik võimalused teostada kohtulikku kontrolli asjaomaste resolutsioonide üle⁵³.

⁴⁹ 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *A. B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused)* (C-824/18, [EU:C:2021:153](#)), punktid 157, 162 ja 164).

⁵⁰ 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *W. Ż. (kõrgeima kohtu erakorralise kontrolli ja avalike asjade kolleegium – ametisse nimetamine)* (C-487/19, [EU:C:2021:798](#)).

⁵¹ 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *A. B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused)* (C-824/18, [EU:C:2021:153](#)).

⁵² 26. aprilli 2019. aasta seadus, millega muudetakse kohtute nõukoja seadust ja halduskohtute korralduse seadust (ustawa o zmianie ustawy o Krajowej Radzie Sądownictwa oraz ustawy – Prawo o ustroju sądów administracyjnych), mis jõustus 23. mail 2019.

⁵³ 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *A. B. jt (kohtunike nimetamine kõrgeimasse kohtusse – kaebused)* (C-824/18, [EU:C:2021:153](#), punktid 137 ja 138).

Kuuendaks ja viimaseks täpsustas Euroopa Kohus, et kuigi on tõsi, et Poola kõrgeima halduskohtu eespool viidatud 21. septembri 2021. aasta otsus ei mõjuta nende aktide kehtivust ja õigusjõudu, millega Poola Vabariigi president asjaomased kohtunikud ametisse nimetas, on akt, millega kohtute nõukoda esitab kandidaadi kõrgeima kohtu kohtuniku ametikohale nimetamiseks, siiski *sine qua non*-tingimus selleks, et president saaks sellise kandidaadi mainitud ametikohale nimetada.

Kokkuvõttes otsustas Euroopa Kohus, et kõigist eespool käsitletud süsteemsetest ja konkreetsetesse juhtumisse puutuvatest asjaoludest, mis iseloomustavad kolme kohtuniku nimetamist erakorralise kontrolli kolleegiumisse, mis käesolevas kohtuasjas on eelotsusetaotluse esitanud organ, järeldeb kogumis hinnatuna, et see organ ei ole seaduse alusel moodustatud sõltumatu ja erapooletu kohus, mida on silmas peetud ELL artikli 19 lõike 1 teises lõigus, arvestades harta artikli 47 teist lõiku, mistõttu ei ole see kolleegiumi koosseis „kohus“ ELTL artikli 267 tähenduses. Euroopa Kohtu sõnul võivad kõik need asjaolud ajendada õigussubjekti põhjendatult kahtlema selles, kas asjaomased isikud ja kohtukoosseis, millesse need isikud kuuluvad, on kaitstud väliste tegurite, eelkõige seadusandliku ja täitevvõimu otsese või kaudse mõju eest ja on vastanduvaid huvisid arvestades neutraalsed. Seega võib nende asjaolude tagajärg olla kõnealuste kohtunike ja selle kohtuorgani sõltumatuse või erapooletuse kuvandi minetamine, mis omakorda õõnestab usaldust, mida kohtud peavad õigussubjektidele demokraatlikus ühiskonnas ja õigusriigis sisendama.

2. Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse ja proportsionaalsuse põhimõte

4. mai 2023. aasta kohtuotsus Agentzia Națională de Integritate (C-40/21, [EU:C:2023:367](#))

Eelotsusetaotlus – Otsus 2006/928/EÜ – Kord, mille abil teha Rumeeniaga koostööd ja jälgida tema edusamme konkreetsete eesmärkide täitmisel kohtureformi alal ning korruptsiooni ja organiseeritud kuritegevuse vastases võitluses – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikli 15 lõige 1 – Artikkel 47 – Artikli 49 lõige 3 – Valitavad ametikohad – Huvide konflikt – Riigisisised õigusnormid, mis näevad ette valitaval ametikohal töötamise keelu eelnevalt kindlaks määratud ajaks – Mandaadi lõpetamisega kaasnev lisakaristus – Proportsionaalsuse põhimõte

Põhikohtuasja kaebaja valiti 2016. aastal MNi (Rumeenia) linnapeaks. 2019. aastal koostatud hindamisaruandes tuvastas Agentzia Națională de Integritate (ANI) (riigi eetikaamet, Rumeenia), et ta ei olnud järginud haldusvaldkonnas huvide konflikti reguleerivaid eeskirju. Juhul kui see aruanne muutub lõplikuks, lõpetatakse põhikohtuasja kaebaja mandaat automaatselt ja talle kehtestatakse täiendavalt valitaval ametikohal töötamise keeld kolmeks aastaks.

Põhikohtuasja kaebaja esitas kaebuse selle aruande tühistamise nõudes, väites eelkõige, et riigisisised õigusnormid, mille kohaselt isikule, kellest arvatakse, et ta on tegutsenud huvide konflikti olukorras, kehtestatakse selline keeld automaatselt ja ilma et seda saaks toime pandud rikkumise raskusastmest sõltuvalt kohandada, on liidu õigusega vastuolus⁵⁴. Kaebust menetlenud

⁵⁴ 1. septembri 2010. aasta seaduse nr 176/2010 ausa ja kohusetundliku avalike ülesannete täitmise ja riigiametis tegutsemise kohta, millega muudetakse ja täiendatakse seadust nr 144/2007 Agentzia Națională de Integritate (riigi eetikaamet) loomise, haldamise ja toimimise kohta ning millega muudetakse ja täiendatakse ka muid õigusakte (Legea nr. 176/2010 privind integritatea în exercitarea funcțiilor și demnităților publice, pentru modificarea și completarea legii nr. 144/2007 privind înființarea, organizarea și funcționarea Agenției Naționale de Integritate, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative), artikkel 25. Selle seadusega rakendatakse komisjoni 13. detsembri

eelotsusetaotluse esitanud kohus otsustas esitada Euroopa Kohtule küsimused selle kohta, kas see keeld on kooskõlas karistuste proportsionaalsuse põhimõttega⁵⁵, õigusega teha tööd⁵⁶ ning õigusega töhusale õiguskaitsevahendile ja õigusega asja arutamisele erapooletus kohtus⁵⁷, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga (edaspidi „harta“).

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena leidis Euroopa Kohus, et harta artikli 49 lõige 3 ei ole kohaldatav riigisiseste õigusnormide suhtes, mis näevad haldusmenetluse lõppedes ette meetme, millega keelatakse mis tahes valitaval ametikohal töötamine eelnevalt kindlaks määratud kolmeaastase ajavahemiku kestel isikul, kellel on tuvastatud huvide konflikt sellisel ametikohal töötamisel, juhul, kui meede ei ole kriminaalkaristuslikku laadi.

Selle hindamisel, kas karistus on kriminaalkaristuslikku laadi, omavad tähtsust kolm kriteeriumi: süüteo õiguslik kvalifitseerimine riigisiseses õiguses, süüteo laad ja sanktsiooni raskus.

Mis puudutab esimest kriteeriumi, siis Rumeenia õiguses ei loeta kriminaalkaristuseks ei mandaadi automaatset lõpetamist huvide konflikti tuvastamise korral ega keeldu töötada mis tahes valitaval ametikohal. Teine kriteerium nõuab selle kontrollimist, kas asjaomase meetmega taotletakse muu hulgas repressiivset eesmärki. Asjasse puutuva seaduse eesmärk on aga tagada ausus ja läbipaistvus avalik-õiguslike ametikohtade ja ülesannete täitmisel ning ennetada institutsioonilist korruptsiooni. Seega on selle keelu, nagu ka mandaadi automaatse äravõtmise eesmärk kindlustada riigi nõuetekohane toimimine ja läbipaistvus, tehes püsiva lõpu olukordadele, kus esineb huvide konflikt. Järelikult teenib selline meede peamiselt ennetavat, mitte repressiivset eesmärki. Mis puudutab kolmandat kriteeriumi, siis ei seisne see keelav meede mitte vabadusekaotusliku karistuse mõistmises või rahalise karistuse määramises, vaid selles, et keelatakse tulevikus tegutseda kindlaksmääratud tegevusalal, st töötada valitaval ametikohal, hõlmates piiratud isikute ringi, kellel on eristaatus. Keeld on piiratud kestusega ega puuduta hääleõigust.

Kuna aga nimetatud meede ei ole kriminaalkaristuslikku laadi, ei saa seda hinnata harta artikli 49 lõike 3 alusel.

2006. aasta otsuse 2006/928/EÜ, millega nähakse ette kord, mille abil teha Rumeeniaga koostööd ja jälgida tema edusamme konkreetsete eesmärkide täitmisel kohtureformi alal ning korruptsioonivastases võitluses (ELT 2006, L 354, lk 56), lisas toodud teist eesmärki.

⁵⁵ Harta artikli 49 lõige 3.

⁵⁶ Harta artikli 15 lõige 1.

⁵⁷ Harta artikkel 47.

Samas, kuna põhikohtuasjas arutusel olevate riigisiseste õigusnormidega rakendatakse liidu õigust, peavad need igal juhul olema kooskõlas proportsionaalsuse põhimõtte kui liidu õiguse üldpõhimõttega.

Teisena tuvastas Euroopa Kohus sellega seoses, et need õigusnormid ei ole nimetatud põhimõttega vastuolus, kuna kõiki asjas tähtsust omavaid asjaolusid arvestades toob nende kohaldamine kaasa karistuse, mis vastab selle rikkumise raskusastmele, mille eest karistus määratakse, võttes arvesse eesmärki tagada ausus ja läbipaistvus avaliku teenistuse ametikohtade ja ülesannete täitmisel ning hoida ära institutsiooniline korruptsioon. Nii ei ole see juhul, kui tuvastatud õigusvastasel teol erandina ei ole raskeid asjaolusid, arvestades seda eesmärki, kuid samas ilmneb, et meetme mõju isiku isiklikule, ametialasele ja majanduslikule olukorrale on eriti raske.

Kõnealuse karistuse automaatne määramine võimaldab seega püsivalt lõpetada tuvastatud huvide konflikti olukorra, kindlustades riigi ja asjaomaste valitavate organite toimimise. Lisaks näib asjaolu, et nähakse ette nii mandaadi automaatne lõpetamine kui ka automaatne keeld töötada mis tahes valitaval ametikohal piisavalt pika ette kindlaks määratud ajavahemiku kestel, heidutavat valijate mandaati täitvaid isikuid end sellisesse olukorda asetamast ja innustavat neid täitma oma kohustusi selles valdkonnas.

Peale selle, mis puudutab vaidlusaluse keelu vajalikkust, siis määras Rumeenia seadusandja selle kestuseks kolm aastat, võttes arvesse, et huvide konflikti olukorda tekitavad asjaolud on oma olemuselt rasked nii riigi toimimisele kui ka ühiskonnale. Seega kehtestatakse see keeld sellise rikkumise tagajärjel, mille pani toime valitaval ametikohal töötav isik ja mis on kindlalt raske rikkumine. Selles osas tuleb arvesse võtta ka huvide konfliktide ulatust ja riigi avalikus sektoris täheldatud korruptsiooni taset. Pealegi on keeld ajaliselt piiratud, seda kohaldatakse üksnes teatud kategooria isikutele, kes täidavad erilisi ülesandeid, ja see hõlmab üksnes piiritletud tegevust, nimelt valitavaid ametikohti, ega takista töötamist mis tahes muul kutsealal.

Viimaseks, mis puudutab vaidlusaluse meetme proportsionaalsust, siis võttes arvesse, kui raske on avaliku huvi kahjustamine, mis tuleneb valitud isikute korruptsioonijuhtumitest ja isegi kõige väiksematest huvide konfliktidest riigisisese suure korruptsiooniriski olukorras, ei ilmne, et meede oleks üldjuhul ebaproportsionaalne võrreldes rikkumisega, mille eest karistus määratakse. Samas, asjaolu, et ei ole vähimatki võimalust keelu kestust muuta, ei võimalda välistada, et teataval erandjuhtudel võib see karistus osutuda ebaproportsionaalseks.

Kolmandana täpsustas Euroopa Kohus, et õigus täita valijate mandaati, mis on saadud sellise demokraatliku valimisprotsessi tulemusel nagu linnapea valimine, ei kuulu harta artikli 15 lõike 1 kohaldamisalasse.

Kuigi see säte on sõnastatud laialt, ei hõlma selle kohaldamisala õigust täita kindlaksmääratud aja jooksul sellist mandaati. Harta artikkel 15 paikneb nimelt II jaotises „Vabadused“, samas kui erisätteid, mis reguleerivad õigust valimistel kandideerida, sisalduvad eraldiseisvas jaotises ehk V jaotises „Kodanike õigused“⁵⁸. Sellist tõlgendust kinnitab ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktika⁵⁹.

Neljandana ja viimasena tuvastas Euroopa Kohus, et kõnealused riigisisised õigusnormid ei ole vastuolus harta artikliga 47 tingimusel, et asjaomasel isikul on tegelikult võimalus vaidlustada huvide

⁵⁸ Vt harta artiklid 39 ja 40, mis käsitlevad õigust hääletada ja kandideerida vastavalt Euroopa Parlamendi valimistel ja kohalikel valimistel.

⁵⁹ Vt EIK 8. novembri 2016. aasta otsus Savisaar vs. Eesti, CE:ECHR:2016:1108DEC000836516.

konflikti tuvastava aruande ja selle alusel määratud karistuse õiguspärasus, sealhulgas proportsionaalsus.

Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile hõlmab muu hulgas ka seda, et isik, kellele see õigus kuulub, saab pöörduda pädevasse kohtusse, et tagada talle liidu õigusega tagatud õiguste järgimine, ning sel eesmärgil saab kohus kontrollida kõiki õigus- ja faktiküsimusi, mis omavad tema menetluses oleva vaidluse lahendamisel tähtsust. Käesoleval juhul eeldab see õigus, et eelotsusetaotluse esitanud kohus saaks kontrollida, kas põhikohtuasja kaebajat kahtluse alla seadev hindamisaruanne on õiguspärane, ning saaks vajaduse korral aruande ja selle alusel määratud karistused tühistada.

24. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Lin (C-107/23 PPU, [EU:C:2023:606](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu finantshuvide kaitse – ELTL artikli 325 lõige 1 – Finantshuvide kaitse konventsioon – Artikli 2 lõige 1 – Kohustus võidelda liidu finantshuve kahjustava pettuse vastu hoiatavate ja tõhusate meetmetega – Kriminaalkaristuste kehtestamise kohustus – Käibemaks – Direktiiv 2006/112/EÜ – Raske käibemaksupettus – Kriminaalvastutuse aegumistähtaeg – Konstitutsioonikohtu otsus, millega tunnistati kehtetuks riigisisene õigusnorm, mis reguleerib selle tähtaja katkemise põhjuseid – Süsteemne karistamatuse oht – Põhiõiguste kaitse – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 49 lõige 1 – Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte – Karistusseaduse ootuspärasuse ja täpsuse nõue – Leebema karistusseaduse (lex mitior) tagasiulatuva kohaldamise põhimõte – Õiguskindluse põhimõte – Põhiõiguste kaitse riigisisene standard – Liikmesriigi kohtute kohustus jätta liidu õigusele mittevastavuse korral kohaldamata selle liikmesriigi konstitutsioonikohtu ja/või kõrgeima kohtu otsused – Kohtunike distsiplinaarvastutus selliste otsuste järgimata jätmise korral – Liidu õiguse esimuse põhimõte

C. I., C. O., K. A., L. N. ja S. P. (edaspidi „asjaomased isikud“) jätsid 2010. aastal oma raamatupidamisdokumentidesse kandmata kaubandustehingud ja tulud, mis olid seotud aktsiisi peatamise korra alusel omandatud diislikütuse müügiga kodumaistele klientidele, tekitades seeläbi riigikassale kahju eelkõige diislikütuse käibemaksu ja aktsiisi osas.

25. juunil 2018 avaldatud kohtuotsusega tunnistas Curtea Constituțională (Rumeenia konstitutsioonikohus) riigisisese sätte, mis reguleeris kriminaalvastutuse aegumistähtaja katkemist, põhiseadusega vastuolus olevaks põhjendusel, et see eiras süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet⁶⁰. Sama kohus täpsustas seejärel 9. juunil 2022 avaldatud kohtuotsuses, et arvestades asjaolu, et Rumeenia seadusandja ei tegutsenud kohe pärast 2018. aasta kohtuotsust, ei olnud viimati nimetatud kohtuotsuse avaldamise kuupäevast kuni õigusvastaseks tunnistatud sätte asendanud sätte jõustumiseni 30. mail 2022 Rumeenia positiivses õiguses ette nähtud ühtegi selle aegumistähtaja katkemise alust⁶¹.

Curtea de Apel Brașov (Brașovi apellatsioonikohus, Rumeenia), kes oli eelotsusetaotluse esitanud kohus, mõistis 30. juunil 2020 tehtud kohtuotsusega asjaomastele isikutele või jättis muutmata neile

⁶⁰ Selles sättes, nimelt Rumeenia karistusseadustiku artikli 155 lõikes 1, oli ette nähtud kriminaalvastutuse aegumistähtaja katkemine „mis tahes menetlustoimingu“ tegemise korral. Konstitutsioonikohtu hinnangul puudus sellel sätteil ootuspärasus ning see rikkus süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet, arvestades asjaolu, et väljend „mis tahes menetlustoiming“ hõlmas ka toiminguid, millest kahtlustatavale või süüdistatavale ei ole teatatud, takistades tal seega teada saada asjaolust, et tema kriminaalvastutuse suhtes on hakanud kulgema uus aegumistähtaeg.

⁶¹ Karistusseadustiku artikli 155 lõiget 1 muudeti sel viisil, et kriminaalvastutuse aegumistähtaja katkestab mis tahes menetlustoiming, millest tuleb kahtlustatavale või süüdistatavale teatada.

mõistetud vangistuse süütegude eest, mis seisnesid maksupettuses ja kuritegelikkus ühendusse kuulumises. Asjaomased isikud esitasid selle kohtuotsuse peale erakorralised tühistamiskaebused põhjendusel, et nad mõisteti süüdi hoolimata sellest, et nende kriminaalvastutuse aegumistähtaeg oli juba möödunud. Täpsemalt väitsid nad, et asjaolu, et eespool viidatud ajavahemikus ei olnud positiivses õiguses ette nähtud mingit võimalust aegumistähtaegu katkestada, kujutab endast leebemat karistusseadust, mida tuleks neile kohaldada vastavalt leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatava kohaldamise põhimõttele. Nad tuginesid selles kontekstis Înalta Curte de Casație și Justiție (Rumeenia kassatsioonikohus) 25. oktoobri 2022. aasta kohtuotsusele, milles viimane leidis, et jõustunud süüdimõistva kohtuotsuse peale võib põhimõtteliselt esitada erakorralise tühistamiskaebuse, mis põhineb konstitutsioonikohtu otsuste kui leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagajärgedel⁶².

Eelotsusetaotluse esitanud kohus tõdes, et kui sellise tõlgendusega nõustuda, oleks aegumistähtaeg kõnealusel juhul möödunud enne, kui asjaomaste isikute suhtes tehtud süüdimõistev otsus jõustus, ning see oleks kaasa toonud kriminaalmenetluse lõpetamise ja nende süüdimõistmise võimatuse.

Sellel kohtul tekkis küsimus, kas niisugune tõlgendus on liidu õigusega kooskõlas, kuivõrd selle tagajärjel vabaneksid asjaomased isikud kriminaalvastutusest liidu finantshuve kahjustavate raskete pettuste eest. Peale selle rõhutab ta, et kui ilmneb, et liidu õigusega kooskõlas olev tõlgendamine ei ole võimalik, võib tal tekkida vajadus jätta konstitutsioonikohtu ja/või kassatsioonikohtu otsused kohaldamata. Uus distsiplinaarkord võimaldab aga karistada kohtunikke, kes on pahauskselt või raskest hooletusest eiranud nende kohtute otsuseid.

Euroopa Kohtu omal algatusel kohaldatud eelotsuse kiirmenetluses täpsustas Euroopa Kohtu suurkoda kohustusi, mis tulenevad liikmesriikidele ühelt poolt liidu finantshuve kahjustavate pettuste vastu võitlemise nõuetest ja teiselt poolt kohustusest austada põhiõigusi, nagu need on kaitstud liidu õiguses ja riigisiseses õiguses.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tõdes, et ei ELTL artikli 325 lõige 1 ega finantshuve kaitse konventsiooni artikli 2 lõige 1⁶³ ei kohusta liikmesriigi kohtuid jätma kohaldamata konstitutsioonikohtu otsuseid, millega on kriminaalasjades aegumistähtaaja katkemise aluseid reguleeriv riigisisene õigusnorm tunnistanud õigusvastaseks, isegi kui nende kohtuotsuste tagajärg on see, et märkimisväärne hulk kriminaalasju, mis on seotud eelkõige liidu finantshuve kahjustavate raskete pettustega, lõpetatakse kriminaalvastutuse aegumise tõttu.

Euroopa Kohus täpsustas kõigepealt, et kuigi liidu finantshuve kahjustavate süütegude puhul kriminaalvastutuse aegumist reguleerivate õigusnormide vastuvõtmine kuulus põhikohtuasja asjaolude asetleidmise ajal liikmesriikide pädevusse, on nad selle pädevuse teostamisel kohustatud järgima liidu õigusest tulenevaid kohustusi. Nii peavad nad võitlema liidu finantshuve kahjustava pettuse ja mis tahes muu ebaseadusliku tegevuse vastu hoiatavate ja tõhusate meetmetega ning võtma vajalikud meetmed selle tagamiseks, et liidu finantshuve kahjustava pettusena käsitatava

⁶² 25. oktoobri 2022. aasta kohtuotsuses täpsustas kassatsioonikohus, et Rumeenia õiguses kuuluvad kriminaalvastutuse aegumistähtaaja katkemist reguleerivad õigusnormid materiaalse karistusõiguse valdkonda ning järelikult kohaldatakse nende suhtes karistusseaduse tagasiulatava jõu puudumise põhimõtet, ilma et see piiraks leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatava kohaldamise põhimõtet.

⁶³ Euroopa Liidu lepingu artikli K.3 alusel koostatud, Brüsselis 26. juulil 1995 alla kirjutatud ja nõukogu 26. juuli 1995. aasta aktile lisatud Euroopa ühenduste finantshuve kaitse konventsioon (EÜT 1995, C 316, lk 48; ELT eriväljaanne 19/01, lk 9; edaspidi „finantshuve kaitse konventsioon“).

tegevuse, sh käibemaksupettuste suhtes kohaldatakse tõhusaid, proportsionaalseid ja hoiatavaid kriminaalkaristusi. Sellega seoses peavad need riigid tagama, et riigisiseses õiguses ette nähtud aegumismõrde võimaldaksid määrata nende pettustega seotud süütegude eest tõhusaid karistusi.

Konstitutsioonikohtu nende otsuste kohaldamine, millega on kriminaalasjades aegumistähtaaja katkemise aluseid reguleeriv riigisisene õigusnorm tunnistatud õigusvastaseks, tooks kaasa kriminaalmenetluse lõpetamise ja asjaomaste isikute süüdimõistmise võimatuse. See kohaldamine võiks lisaks viia kriminaalvastutuse kaotamiseni märkimisväärses hulgas muudes asjades, tekitades seega süsteemse ohu, et liidu finantshuve kahjustavate raskete pettuste eest jääb karistamata. Niisugune oht on vastuolus kohustustega, mis on liikmesriikidele pandud ELTL artikli 325 lõikega 1 ja finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 2 lõikega 1.

Kuna nendel sätetel on liidu õiguse esimese põhimõtte kohaselt vahetu õigusmõju, on üldjuhul liikmesriigi kohtute ülesanne tagada nendest sätetest tulenevate kohustuste täielik õiguslik toime, jättes vajaduse korral kohaldamata riigisiseseid õigusnorme, mis liidu finantshuve kahjustavaid raskeid pettusi käsitlevas menetluses takistavad kohaldada tõhusaid ja hoiatavaid karistusi selliste süütegude vastu võitlemiseks. Seega ilmneb, et üldjuhul on need kohtud kohustatud jätma sellised kohtuotsused kohaldamata.

Samas, kuna käibemaksualaste süütegude suhtes alustatud kriminaalmenetlused kujutavad endast liidu õiguse kohaldamist Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 51 lõike 1 tähenduses, on vaja veel kontrollida, kas kohustus jätta niisugused kohtuotsused kohaldamata on vastuolus põhiõiguste kaitsega ja kõnealusel juhul nende õiguste kaitsega, mis on liidu õiguskorras tagatud harta artikli 49 lõikega 1⁶⁴. Kuivõrd kriminaalasjades aegumist reguleerivad õigusnormid ei kuulu selle sätte kohaldamisalasse, ei kahjusta kohustus jätta need kohtuotsused kohaldamata põhiõigusi, nagu need on tagatud kõnealuse sättega.

Siiski, kui liikmesriigi kohtul palutakse kontrollida niisuguse riigisisese sätte või meetme kooskõla põhiõigustega, millega kohaldatakse liidu õigust harta artikli 51 lõike 1 tähenduses olukorras, kus liikmesriikide tegevus ei ole täiel määral selle õigusega reguleeritud, jääb riigisisestele ametiasutustele ja kohtutele õigus kohaldada põhiõiguste kaitse riigisiseseid standardeid tingimusel, et see ei sea ohtu hartas ette nähtud kaitse taset ega liidu õiguse esimest, ühtsust ja tõhusust. Kuna Rumeenia õiguses kuuluvad kriminaalvastutuse aegumistähtaaja katkemist reguleerivad õigusnormid materiaalse karistusõiguse valdkonda ning järelikult kohaldatakse nende suhtes süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet ja leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatuva kohaldamise põhimõtet, tuleb neid põhimõtteid pidada põhiõiguste kaitse riigisisesteks standarditeks.

Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus esiteks meelde, kui tähtis on kuritegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte nii liidu õiguskorras kui ka liikmesriikide õiguskordades seoses sellest tulenevate karistusseaduse ootuspärasuse, täpsuse ja tagasiulatuva jõu puudumise nõuetega. Need nõuded on konkreetne väljendus õiguskindluse põhimõttest, mis on oluline osa õigusriigist, mida on ELL artiklis 2 nimetatud ühtaegu nii liidu alusväärtuseks kui ka liikmesriikide ühiseks väärtuseks.

Kõnealusel juhul kohaldas konstitutsioonikohus kuritegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtte puhul seoses sellest tulenevate karistusseaduse ootuspärasuse ja täpsuse nõuetega

⁶⁴ See säte, millega on liidu õiguses tagatud süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõte ja leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatuva kohaldamise põhimõte, on sõnastatud järgmiselt: „Kedagi ei tohi tunnistada süüdi kuriteos teo või tegevusetuse eest, mis selle toimepanemise ajal kehtinud siseriikliku või rahvusvahelise õiguse järgi ei olnud kuritegu. Samuti ei või kohaldada raskemat karistust kui kuriteo toimepanemise ajal ettenähtu. Kui pärast kuriteo toimepanemist nähakse seadusega ette kergem karistus, kohaldatakse seda karistust.“

riigisest kaitsestandardit, mis täiendab liidu õiguses tulenevalt õiguskindluse põhimõttest pakutavat kaitset omavoli eest kriminaalasjades. Arvestades omavolivastase kaitse olulisust, võib selline standard takistada liikmesriigi kohtutel täita neil ELTL artikli 325 lõigete 1 ja 2 kohaselt lasuvat kohustust jätta kohaldamata riigisisesed sätted, mis reguleerivad aegumist kriminaalasjades.

Teiseks leidis Euroopa Kohus, et ELTL artikli 325 lõike 1 ja finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 2 lõike 1 kohaselt on liikmesriigi kohtud seevastu kohustatud jätma kohaldamata leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatuva kohaldamise põhimõtet puudutava riigisese kaitsestandardi, mis võimaldab seada kahtluse alla – sh jõustunud kohtuotsuste vastu suunatud kaebustes – liidu finantshuve kahjustavaid raskeid pettusi puudutavates kohtuasjades kriminaalvastutuse aegumistähtaaja katkemise menetlustoimingute tõttu, mis tehti enne, kui tuvastati kriminaalasjades aegumistähtaaja katkemise aluseid reguleeriva riigisese õigusnormi õigusvastasus.

Vastupidi riigisesele kaitsestandardile, mis puudutab kuritegude ja karistuste seaduses sätestatuse põhimõtet seoses sellest tulenevate karistusseaduse ootuspärasuse ja täpsuse nõuetega ning mis piirdub ajavahemikus 25. juunist 2018 ehk kõnealuse riigisese õigusnormi õigusvastasuse tuvastanud kohtuotsuse avaldamise kuupäevast kuni 30. maini 2022, mil jõustus selle sätte asendanud säte, tehtud menetlustoimingute katkestava toime neutraliseerimisega, võimaldab leebema karistusseaduse (*lex mitior*) tagasiulatuva kohaldamise põhimõtet puudutav riigisene kaitsestandard nimelt neutraliseerida selliste menetlustoimingute katkestava toime, mis tehti juba enne 25. juunit 2018. Sellise riigisese kaitsestandardi kohaldamine süvendab seega süsteemset ohtu, et liidu finantshuve kahjustavate raskete pettuste eest jääb karistamata, rikkudes seeläbi ELTL artikliga 325 ja finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 2 lõikega 1 kehtestatud nõudeid.

Sellistel asjaoludel, võttes arvesse vajadust kaaluda viimati nimetatud riigisest kaitsestandardit ELTL artikliga 325 ja finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 2 lõikega 1, võib liikmesriigi kohtu poolt selle standardi kohaldamine ohtu seada liidu õiguse esimuse, ühtsuse ja tõhususe.

Viimaseks tõdes Euroopa Kohus, et esimuse põhimõttega on vastuolus riigisisesed õigusnormid või praktika, mille kohaselt on konstitutsioonikohtu lahendid ja liikmesriigi kõrgeima kohtu lahendid selle liikmesriigi üldkohtutele siduvad ning viimased ei või sel põhjusel ja tekitamata ohtu, et asjaomased kohtunikud võetakse distsiplinaarvastutusele, jätta omal algatusel kohaldamata viidatud lahenditest tulenevat kohtupraktikat, isegi kui nad Euroopa Kohtu otsust arvestades leiavad, et kõnealune kohtupraktika on vastuolus vahetut õiguspõhise omavate liidu õigusnormidega. Nimelt seda, kui liikmesriigi kohus – täites talle aluslepingutega antud ülesandeid ja järgides kohustusi, mis tal aluslepingute kohaselt on – viib kooskõlas liidu õiguse esimuse põhimõttega ellu sellist liidu õigusnormi nagu ELTL artikli 325 lõige 1 või finantshuvide kaitse konventsiooni artikli 2 lõige 1 ja tõlgendust, mille on sellele andnud Euroopa Kohus, ei saa juba määratluse poolest käsitada sellesse liikmesriigi kohtusse kuuluvate kohtunike distsiplinaarsüüteona, ilma et seda õigusnormi ja põhimõtet seeläbi *ipso facto* rikutaks.

3. *Ne bis in idem*'i põhimõte

14. septembri 2023. aasta kohtuotsus Volkswagen Group Italia ja Volkswagen Aktiengesellschaft (C-27/22, [EU:C:2023:663](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 50 – Ne bis in idem'i põhimõte – Ebaausate kaubandustavade eest määratud sanktsioon – Sanktsiooni kriminaalõiguslik laad – Kriminaalkaristus, mis on ühes liikmesriigis määratud pärast seda, kui teises liikmesriigis on ebaausate kaubandustavade eest

määratud sanktsioon, kuid mis jõustus enne viimati nimetatud sanktsiooni – Artikli 52 lõige 1 – Ne bis in idem'i põhimõtte piirangud – Tingimused – Menetluste ja sanktsioonide koordineerimine

Itaalia konkurentsiasutus määras 2016. aasta augustis Volkswagen Group Italia SpA-le ja Volkswagen Aktiengesellschaftile (edaspidi vastavalt „VWGI“ ja „VWAG“) viie miljoni euro suuruse trahvi ebaausate kaubandustavade kasutamise eest tarbijakaitseadustiku tähenduses. Asjaomased rikkumised seisnesid esiteks Itaalias alates 2009. aastast selliste diiselmootoriga sõidukite turustamises, mis olid varustatud süsteemidega, mille eesmärk oli võltsida heitkoguste mõõtmise tulemusi, ja teiseks selliste reklaamsõnumite levitamises, mis tõid esile nende sõidukite vastavuse keskkonnanalastes õigusnormides ette nähtud kriteeriumidele. VWGI ja VWAG vaidlustasid Itaalia konkurentsiasutuse otsuse Tribunale amministrativo regionale per il Lazio (Lazio maakonna halduskohus, Itaalia).

2018. aasta juunis, enne kui see kohus oli oma otsuse teinud, määras Saksamaal asja menetlenud prokuratuur VWAG-le haldusõigusrikkumiste seaduse alusel miljardi euro suuruse trahvi. Trahvi määrati muu hulgas selliste diiselmootoriga sõidukite turustamise eest, mis olid varustatud süsteemidega, mille eesmärk oli võltsida heitkoguste mõõtmise tulemusi, ja selliste reklaamsõnumite levitamise eest, mis tõid esile nende sõidukite vastavuse keskkonnanalastes õigusnormides ette nähtud kriteeriumidele. Prokuratuuri otsus jõustus 13. juunil 2018, kuna VWAG loobus selle vaidlustamise õigusest ja lisaks tasus selles ette nähtud trahvi.

Lazio maakonna halduskohus jättis 2019. aasta aprillis VWGI ja VWAG kaebuse rahuldamata eelkõige põhjendusel, et Itaalia konkurentsiasutuse otsuses ette nähtud trahvi kehtima jätmine ei ole vastuolus *ne bis in idem'i* põhimõttega.

Consiglio di Stato (Itaalia kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu), kellele VWGI ja VWAG esitasid selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse, palus Euroopa Kohtul selgitada, millistel tingimustel võib olukorras, kus kahes liikmesriigis kumuleeruvad sanktsiooni määramise menetlused, mida viivad läbi erinevates tegevusvaldkondades pädevad asutused, piirata Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 50 tunnustatud *ne bis in idem'i* põhimõtet⁶⁵.

Euroopa Kohus täpsustas oma otsuses kõigepealt, et kuigi riigisisestes õigusnormides ette nähtud rahaline haldussanktsioon, mille tarbijakaitse valdkonnas pädev riigisisene asutus määrab äriühingule ebaausate kaubandustavade eest, on küll riigisisestes õigusnormides kvalifitseeritud haldussanktsiooniks, kujutab see endast harta artikli 50 tähenduses kriminaalkaristust, kui sellel on karistuslik eesmärk ja see on suure raskusastmega.

Seejärel leidis Euroopa Kohus, et sama sättega tunnustatud *ne bis in idem'i* põhimõttega on vastuolus riigisiseses õigusnormid, mis lubavad juriidilisele isikule ebaausate kaubandustavade eest määratud kriminaalõiguslikku laadi trahvi jõusse jätta, kui see isik on samade tegude eest teises liikmesriigis kriminaalkorras süüdi mõistetud, isegi kui süüdimõistmine on trahvi määramise otsuse kuupäevast hilisem, kuid jõustus enne, kui oli jõustunud selle otsuse peale kohtule esitatud kaebuse kohta tehtud kohtuotsus.

Lõpuks otsustas Euroopa Kohus, et harta artikli 52 lõike 1⁶⁶ kohaselt on lubatud harta artikliga 50 tunnustatud *ne bis in idem'i* põhimõtte kohaldamist piirata sel viisil, et on lubatud samu tegusid

⁶⁵ Selles sättes on ette nähtud, et „[k]edagi ei tohi uuesti kohtu alla anda ega karistada kuriteo eest, milles ta on liidu territooriumil seaduse järgi juba lõplikult õigeks või süüdi mõistetud“.

⁶⁶ Selles sättes on ette nähtud, et „[h]artaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja vabaduste olemust. Proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt võib piiranguid seada üksnes

puudutavaid menetlusi või sanktsioone kumuleerida, kui on täidetud neist sätetest esimeses ette nähtud tingimused, nagu neid on täpsustatud kohtupraktikas. Seega, esiteks ei tohi kumuleerimine olla puudutatud isiku jaoks ülemäära koormav, teiseks peavad olema olema selged ja täpsed õigusnormid, mis võimaldavad ette näha, millise tegevuse või tegevusetuse korral võidakse menetlusi ja sanktsioone kumuleerida, ning kolmandaks peavad asjaomased menetlused olema läbi viidud piisavalt koordineeritult ja ajaliselt lähestikku.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks tuletas Euroopa Kohus menetluste ja sanktsioonide kriminaalõigusliku laadi hindamise kohta meelde, et harta artikliga 50 tunnustatud *ne bis in idem*'i põhimõtte keelab samade tegude eest ja sama isiku suhtes kumuleerida nii menetlusi kui ka sanktsioone, mis on selle artikli tähenduses kriminaalõiguslikku laadi. Hinnangu andmisel tugines Euroopa Kohus kolmele kohtupraktikast tulenevale asjakohasele kriteeriumile. Esimene kriteerium on süüteo õiguslik kvalifitseerimine riigisisese õiguses, teine on süüteo laad ning kolmas on selle sanktsiooni raskus, mis võidakse isikule määrata. Mis puudutab täpsemalt teist kriteeriumi, siis ainuüksi asjaolu, et sanktsioon täidab ka preventiivset eesmärki, ei tähenda, et seda ei saa kvalifitseerida kriminaalkaristuseks. Nimelt on kriminaalkaristuste eesmärk oma olemuselt nii õigusvastaste tegude eest karistamine kui ka selliste tegude ennetamine. Kolmanda kriteeriumi kohta märkis Euroopa Kohus, et asjaomaste meetmete raskusastet hinnatakse asjakohastes sätetes ette nähtud karistuse ülemmäära alusel. Rahaline haldussanktsioon, mis võib ulatuda viie miljoni euron, on niisuguse raskusastmega, et see võib kinnitada analüüsi, mille kohaselt on see sanktsioon kriminaalõiguslikku laadi.

Teiseks tegi Euroopa Kohus selleks, et hinnata, kas kõnealused Itaalia õigusnormid on harta artiklis 50 ette nähtud *ne bis in idem*'i põhimõttega kooskõlas, kõigepealt täpsustusi *bis*-tingimuse kohta. Selleks, et kohtulahendit saaks pidada lõplikuks otsuseks teise menetluse esemeks olevate asjaolude kohta, on vaja, et see lahend ei oleks mitte ainult jõustunud, vaid ka, et see oleks tehtud pärast kohtuasja sisulist hindamist. Kuigi *ne bis in idem*'i põhimõtte kohaldamine eeldab küll varasema lõpliku otsuse olemasolu, ei järeldu sellest tingimata, et hilisemad otsused, mis on selle põhimõttega vastuolus, saavad olla üksnes need, mis on vastu võetud pärast varasemat lõplikku otsust. Nimelt välistab see põhimõtte, et juhul, kui on olemas lõplik otsus, saaks samade tegude eest kriminaalmenetlust alustada või jätkata.

Mis puudutab seejärel *idem*-tingimust, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et sama süüteo olemasolu hindamiseks asjakohane kriteerium on identsed faktilised asjaolud, mida tuleb mõista kui konkreetsete omavahel lahutamatu seotud asjaolude kogumit, mille tulemusel on asjaomane isik

juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi“.

lõplikult õigeks või süüdi mõistetud. Seevastu asjaolude õiguslik kvalifitseerimine riigisisises õiguses ja kaitstav õigushüve ei ole asjakohased, kuna harta artikliga 50 tagatud kaitse ei tohi liikmesriigiti erineda. Lisaks ei piisa asjaolude sarnasusest, kuna *ne bis in idem*'i põhimõtte on kohaldatav üksnes juhul, kui mõlema menetluse või mõlema sanktsiooni esemeks olevad faktilised asjaolud on identsed – seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Viimaseks märkis Euroopa Kohus tingimuste kohta, mille korral võivad hartaga tunnustatud *ne bis in idem*'i põhimõtte piirangud olla põhjendatud, et harta artikli 52 lõike 1 kohaselt võib selline piirang olla põhjendatud juhul, kui see on ette nähtud seaduses ning arvestab harta artikli 50 olemust ja proportsionaalsuse põhimõtet. Võimalus menetlusi ja sanktsioone kumuleerida arvestab harta artikli 50 olemust tingimusel, et kõnealused riigisisised õigusnormid ei võimalda menetlust alustada ega sanktsiooni määrata sama teo eest sama süüteokoosseisu alusel või samal eesmärgil, vaid näevad ette üksnes eri normistikel põhinevate menetluste ja sanktsioonide kumuleerimise võimaluse. Proportsionaalsuse põhimõtte omakorda nõuab, et menetluste ja sanktsioonide kumuleerimine, mis on ette nähtud riigisisestes õigusnormides, ei läheks kaugemale sellest, mis on nende õigusnormidega taotletavate õiguspäraste eesmärkide saavutamiseks sobiv ja vajalik, ning juhul, kui on võimalik valida mitme sobiva meetme vahel, tuleb rakendada kõige vähem koormavat meetet. Sellega seoses võivad ametiasutused õiguspäraselt valida täiendavaid õiguslikke reaktsioone ühiskonnale kahjuliku käitumise korral, tingimusel et need õiguslikud reaktsioonid koosmõjus ei koorma puudutatud isikut ülemäära. Seega võib asjaolu, et kahel menetlusel on erinevad üldist huvi teenivad eesmärgid, mida on õiguspärane kumuleerituna kaitsta, menetluste ja sanktsioonide kumuleerimise proportsionaalsuse analüüsimisel arvesse võtta tegurina, mis põhjendab seda kumuleerimist, tingimusel et need menetlused on teineteist täiendavad ja et täiendav koormus, mille kumuleerimine kaasa toob, võib seega olla põhjendatud nende kahe taotletava eesmärgiga. Mis puudutab seda, kas menetluste ja sanktsioonide kumuleerimine on tingimata vajalik, siis tuleb hinnata, kas on olemas selged ja täpsed õigusnormid, mis võimaldavad ette näha, millise tegevuse või tegevusetuse korral võidakse menetlusi ja sanktsioone kumuleerida, ning eri asutuste vaheline koordinatsioon, kas need kaks menetlust viidi läbi piisavalt koordineeritult ja ajaliselt lähestikku ning kas sanktsiooni, mis ajaliselt esimese menetluse tulemusel määrati, võeti arvesse teise sanktsiooni hindamisel, mistõttu puudutatud isikutele kumuleerimisega kaasnev koormus piirdub tingimata vajaliku ja määratud sanktsioonide kogum vastab toimepandud süütegude raskusele.

4. Isikuandmete kaitse⁶⁷

a. Kriminaalmenetluses telefonikõnede pealtkuulamiseks loa andmine

16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus HYA jt (telefonikõnede pealtkuulamise lubade põhjendamine) (C-349/21, [EU:C:2023:102](#))

Eelotsusetaotlus – Telekommunikatsioonisektor – Isikuandmete töötlemine ja eraelu puutumatuse kaitse – Direktiiv 2002/58 – Artikli 15 lõige 1 – Elektroonilise side konfidentsiaalsuse piiramine – Kohtu otsus, millega antakse luba raskes tahtlikus kuriteos kahtlustatavate isikute telefonikõnede pealtkuulamiseks, salvestamiseks ja säilitamiseks – Praktika vormistada otsus eelnevalt koostatud näidissõnastuses ilma isikustatud põhjendusteta – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 teine lõik – Põhjendamiskohustus

⁶⁷ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 5. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) *komisjon vs. Poola (kohtunike sõltumatus ja eraelu)* (C-204/21, [EU:C:2023:442](#)). Seda on tutvustatud I.1. jaotises „Õigusriik ja tõhus õiguskaitse“.

Spetsializiran nakazatelen sadi (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) esimees rahuldab kriminaalmenetluses mitme otsusega Spetsializirana prokuratura (eriprokuratuur, Bulgaaria) loataotlused teha jälitustoiminguid, et kuulata pealt ja salvestada telefonivestlusi, mida pidasid erinevad isikud, keda kahtlustati raskete kuritegude toimepanemises. Oma otsuste põhjendamisel järgis kohtu esimees riigisisest kohtupraktikat kasutada eelnevalt koostatud ilma isikustatud põhjendusteta näidisteksti, milles märgitakse sisuliselt ainult seda, et järgitud on nõudeid, mis on ette nähtud telefoniside pealtkuulamist reguleerivates riigisisestes õigusnormides, millele selles näidises viidatakse.

Seejärel esitas eriprokuratuur pealtkuulatud isikutele süüdistuse selles, et nad osalesid kuritegelikus organiseeritud ühenduses. Salvestatud vestluste sisu oli nende isikute süüdistusaktide põhjendatuse kindlakstegemisega otseselt seotud.

Asja sisuliselt läbi vaatav kriminaalasjade erikohus, kes esitas eelotsusetaotluse, selgitas, et kõigepealt peab ta kontrollima telefoniside pealtkuulamise lubade andmise menetluse õiguspärasust. Kaheldes, kas kohtute eelviidatud praktika on liidu õigusega kooskõlas, otsustas nimetatud kohus esitada Euroopa Kohtule eelotsuse küsimuse.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tõdes, et kõnealune praktika on seotud Bulgaaria poolt eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi⁶⁸ alusel vastu võetud seadusandlike meetmetega, millega nähakse ette võimalus piirata kohtu põhjendatud otsusega nimetatud direktiivis sätestatud elektroonilise side ja liiklusandmete konfidentsiaalsuse põhimõtet⁶⁹. Selle praktika eesmärk on seega rakendada nendes seadusandlikes meetmetes ette nähtud põhjendamiskohustust kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta⁷⁰ nõuetega, millele see direktiiv viitab.

Euroopa Kohus märkis ühtlasi, et selle riigisisese menetluse õiguslikust regulatsioonist tuleneb, et pädev kohtunik, kes annab loa jälitustoiminguteks, teeb oma otsuse põhjendatud ja üksikasjaliku taotluse alusel, mille seadusega ette nähtud sisu peab võimaldama tal kontrollida, kas loa andmise tingimused on täidetud.

Selles kontekstis leidis Euroopa Kohus, et kui pädev kohtunik analüüsis sellise üksikasjaliku taotluse põhjendusi ning leidis oma analüüsi tulemusel, et esitatud taotlus on põhjendatud, siis kirjutades alla eelnevalt koostatud näidistekstile, milles on märgitud, et õiguslikud nõuded on täidetud, kinnitas see kohtunik taotluse põhjendusi, olles veendunud õiguslike nõuete järgimises. Oleks kunstlik nõuda, et selline luba sisaldaks konkreetset ja üksikasjalikku põhjendust, kui taotlus, mille alusel see luba antakse, juba sisaldab riigisiseste õigusnormide kohaselt sellist põhjendust.

Euroopa Kohus lisas aga, et kui asjaomast isikut hiljem teavitatakse, et tema suhtes on tehtud jälitustoiminguid, nõuab hartast tulenev põhjendamiskohustus, et sellel isikul peab olema võimalik aru saada põhjustest, miks neid jälitustoiminguid lubati teha, et ta saaks vajaduse korral selle loa tegelikult ja tõhusalt vaidlustada. See nõue kehtib ka kõigi kohtunike puhul, kes peavad vastavalt oma volitustele kas omal algatusel või puudutatud isiku taotlusel kontrollima selle loa õiguspärasust.

⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514), artikli 15 lõige 1.

⁶⁹ Eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 5 lõige 1.

⁷⁰ Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 47 teine lõik.

Seega peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas riigisisese praktika raames on harta ning eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi järgimine tagatud ning kas nii pealtkuulatud isikutele kui ka kohtunikule, kelle ülesanne on kontrollida pealtkuulamisloa õiguspärasust, on võimalik mõista selle loa andmise põhjusi.

Selles suhtes täpsustas Euroopa Kohus, et juhul kui luba on antud pädevate riigisiseste asutuste põhjendatud ja üksikasjaliku taotluse alusel, tuleb kontrollida, kas sellistel isikutel on võimalik tutvuda mitte ainult loa andmise otsusega, vaid ka loataotlusega.

Lisaks peab neil isikutel olema võimalik loataotlust ja loaotsust koos lugedes hõlpsasti ja üheselt mõistetavalt aru saada loa andmise täpsetest põhjustest, mis puudutavad taotluse aluseks olevat konkreetset juhtumit iseloomustavaid faktilisi ja õiguslikke asjaolusid ning samuti loa kehtivusaega.

Kui loaotsus piirduks loa kehtivusaja märkimisega ja kinnitusega, et otsuses nimetatud õigusnorme on järgitud, on esmatähtis, et loataotluses oleks selgelt esitatud kogu vajalik teave selleks, et puudutatud isikutele oleks võimalik mõista, et loa andnud ja loataotluses esitatud põhjendused enda omadeks lugenud kohtunik on ainuüksi selle teabe põhjal jõudnud järeldusele, et kõiki õiguslikke nõudeid on järgitud. Kui loataotluse ja selle alusel antud loa kooslugemine ei võimalda hõlpsasti ja ühemõtteliselt aru saada selle loa põhjustest, siis tuleb asuda seisukohale, et ei ole järgitud hartast tulenevat põhjendamiskohustust.

b. Biomeetriliste ja geneetiliste andmete kogumine kriminaalmenetluses

Euroopa Kohtu 26. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus Ministerstvo na vatreshnite raboti (biomeetriliste ja geneetiliste andmete registreerimine politsei poolt) (C-205/21, [EU:C:2023:49](#))

Eelotsusetaotlus – Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel – Direktiiv (EL) 2016/680 – Artikli 4 lõike 1 punktid a–c – Isikuandmete töötlemise põhimõtted – Eesmärgi piirang – Võimalikult väheste andmete kogumine – Artikli 6 punkt a – Eri kategooriasse kuuluvate isikute isikuandmete selge eristamine – Artikkel 8 – Isikuandmete töötlemise seaduslikkus – Artikkel 10 – Ülevõtmine – Biomeetriliste andmete ja geneetiliste andmete töötlemine – Mõiste „liikmesriigi õigusega lubatud töötlemine” – Mõiste „rangelt vajalik” – Kaalutusõigus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artiklid 7, 8, 47, 48 ja 52 – Õigus tõhusale kohtulikule kaitsele – Süütuse presumptsioon – Piirang – Tahtlik kuritegu, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel – Isikud, kellele on esitatud kahtlustus – Fotografeerimine ja daktüloskopeerimine andmete registreerimiseks ning bioloogilise proovi võtmine DNA-profiili koostamiseks – Andmete sunniviisiline kogumine – Kogumise süstemaatilisus

Kriminaalmenetluses, mille Bulgaaria asutused algatasid maksupettuse suhtes, esitati V. S-ile kahtlustus tema väidetavas osalemises kuritegelikus ühenduses, mis oli loodud rikastumise eesmärgil Bulgaaria territooriumil süütegude kooskõlastatult toimepanemiseks. Pärast kahtlustuse esitamist palus Bulgaaria politsei V. S-il alluda tema daktüloskoopiliste ja fotograafiliste andmete kogumisele nende registreerimise eesmärgil ja proovi võtmisele DNA-profiili koostamiseks. V. S. ei nõustunud andmete kogumisega.

Tuginedes riigisisestele õigusnormidele, milles on ette nähtud „politseis registreerimine” isikute puhul, kellele on esitatud kahtlustus sellise tahtliku kuriteo toimepanemises, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel, palus politsei Spetsializiran nakazatelen sadil (kriminaalasjade erikohus, Bulgaaria) anda luba V. S-i geneetiliste ja biomeetriliste andmete sunniviisiliseks kogumiseks. Politsei taotlusele olid lisatud üksnes koopiad V. S-ile kahtlustuse esitamise määrusest ja avaldusest, millega ta keeldus võimaldamast oma andmeid koguda.

Nimetatud kohtul tekkis kahtlus, kas „politseis registreerimisele“ kohaldatavad Bulgaaria õigusnormid on kooskõlas direktiiviga 2016/680⁷¹, tõlgendatuna lähtuvalt Euroopa Liidu põhiõiguste hartast (edaspidi „harta“), mistõttu esitas ta Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohus täpsustas oma kohtuotsuses kõigepealt tingimusi, mille kohaselt biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemist politsei poolt võib pidada direktiivi 2016/680 tähenduses liikmesriigi õigusega lubatuks. Seejärel võttis ta seisukoha direktiivis sätestatud selle nõude rakendamise kohta, mis puudutab selliste isikute andmete töötlemist, kelle puhul on tõsine alus arvata, et nad on kuriteo toimepanemises osalenud, ning õiguse tõhusale kohtulikule kaitsele ja süütuse presumptsiooni põhimõtte järgimise kohta olukorras, kus riigisisised õigusnormid lubavad pädeval liikmesriigi kohtul anda loa nende andmete sunniviisiliseks kogumiseks, mida liidu seadusandja käsitleb „tundlikena“. Lõpuks kaalus Euroopa Kohus küsimust, kas riigisisised õigusnormid, milles on ette nähtud nende andmete süstemaatiline kogumine, on kooskõlas direktiivi 2016/680 sätetega, mis käsitlevad nende töötlemist, võttes arvesse sellele kohaldatavaid põhimõtteid.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Euroopa Kohus, et direktiivi 2016/680 tuleb lähtuvalt hartast⁷² tõlgendada nii, et biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemine politsei poolt uurimistegevuse tarbeks kuritegevuse vastu võitlemise ja avaliku korra tagamise eesmärgil on liikmesriigi õigusega lubatud, kui selle liikmesriigi õigus sisaldab andmete töötlemise jaoks loa andmiseks piisavalt selget ja täpset õiguslikku alust. Asjaolu, et niisugust õiguslikku alust sisaldav riigisisene õigusakt viitab muu hulgas isikuandmete kaitse üldmäärusele⁷³, mitte direktiivile 2016/680, ei sea iseenesest kahtluse alla sellise loa olemasolu, tingimusel, et kõikide kohaldatavate riigisiseste õigusnormide tõlgendusest nähtub piisavalt selgelt, täpselt ja üheselt mõistetavalt, et kõnealune biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemine kuulub direktiivi, mitte isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalasse.

Selles kontekstis, võttes arvesse, et asjakohastes riigisisestest õigusnormides on viidatud isikuandmete kaitse üldmääruse sätetele, mis reguleerivad tundlike andmete töötlemist, korrates samas direktiivi 2016/680 nende sätete sisu, mis puudutavad samade andmete töötlemist⁷⁴, märkis Euroopa Kohus, et need sätted ei ole võrdväärised. Nimelt, kui tundlike andmete töötlemine pädevate asutuste poolt muu hulgas süütegude tõkestamise ja avastamise eesmärgil, mis kuulub direktiivi 2016/680 kohaldamisalasse, võib olla lubatud üksnes siis, kui see on rangelt vajalik, ning selle suhtes peavad kehtima asjakohased kaitsemeetmed ja see peab olema liidu või liikmesriigi õiguses ette nähtud, siis isikuandmete kaitse üldmääruses on kehtestatud nende andmete töötlemise põhimõtteline keeld koos erandite loeteluga. Kuigi liikmesriigi seadusandja võib sama õigusakti raames ette näha isikuandmete töötlemise direktiivi 2016/680 kohaldamisalasse kuuluval eesmärgil ja muudel eesmärkidel, mis kuuluvad isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalasse, on ta kohustatud

⁷¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta direktiiv (EL) 2016/680, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset seoses pädevates asutustes isikuandmete töötlemisega süütegude tõkestamise, uurimise, avastamise ja nende eest vastutusele võtmise või kriminaalkaristuste täitmisele pööramise eesmärgil ning selliste andmete vaba liikumist ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu raamotsus 2008/977/JSK (ELT 2016, L 119, lk 89).

⁷² Direktiivi 2016/680 artikli 10 punkt a tõlgendatuna lähtudes harta artiklist 52.

⁷³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

⁷⁴ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikkel 9 ja direktiivi 2016/680 artikkel 10.

tagama, et puuduks ebaselgus küsimuses, kas tundlike andmete kogumise suhtes on kohaldatav üks või teine nendest kahest liidu õigusaktist.

Lisaks, mis puudutab direktiivi 2016/680 võimalikku ebaõiget ülevõtmist, millele viitas eelotsusetaotluse esitanud kohus, siis rõhutas Euroopa Kohus, et direktiiv ei nõua, et riigisisesed õigusnormid, mis lubavad töödelda selle kohaldamisalasse kuuluvaid andmeid, sisaldaksid viidet sellele direktiivile. Kohus täpsustas, et kui liikmesriigi seadusandja näeb ette selliste biomeetriliste ja geneetiliste andmete töötlemise pädevate asutuste poolt, mis võivad kuuluda kas selle direktiivi või isikuandmete kaitse üldmääruse kohaldamisalasse, siis on tal selguse ja täpsuse huvides õigus viidata sõnaselgelt esiteks riigisestele õigusnormidele, millega võetakse direktiiv üle, ja teiseks isikuandmete kaitse üldmäärusele ilma et ta oleks kohustatud direktiivi mainima. Siiski, kui esineb ilmne vastuolu riigiseste sätete vahel, mis lubavad kõnealuseid andmeid töödelda, ja nende vahel, mis näivad selle välistavat, peab liikmesriigi kohus andma neile sätetele tõlgenduse, mis säilitab direktiivi 2016/680 soovitava toime.

Seejärel leidis Euroopa Kohus, et direktiivi 2016/680⁷⁵ ja hartaga⁷⁶ ei ole vastuolus riigisisesed õigusnormid, milles on ette nähtud, et juhul, kui isik, kellele on esitatud kahtlustus sellise tahtliku kuriteo toimepanemises, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel, keeldub tegemast vabatahtlikult koostööd oma biomeetriliste ja geneetiliste andmete kogumisel nende registreerimise eesmärgil, on pädeval kriminaalasju lahendaval kohtul kohustus anda luba nende andmete sunniviisiliseks kogumiseks, ilma et tal oleks pädevust hinnata, kas esineb tõsine alus arvata, et andmesubjekt on pannud toime kuriteo, mille toimepanemises on talle kahtlustus esitatud, tingimusel, et riigisese õigus tagab hiljem tõhusa kohtuliku kontrolli kahtlustuse esitamise – millel põhineb luba andmeid koguda – tingimuste üle.

Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et vastavalt direktiivile 2016/680⁷⁷ peavad liikmesriigid tagama, et eri kategooriatesse kuuluvate andmesubjektide andmeid eristatakse selgelt nii, et neile ei kehtestataks vahet tegemata nende isikuandmete kaitse põhiõiguse sama tasemega riivet, olenemata sellest, millisesse kategooriasse nad kuuluvad. See kohustus ei ole siiski absoluutne. Lisaks, kuivõrd direktiivis on nimetatud selliste isikute kategooriat, kelle puhul on tõsine alus arvata, et nad on toime pannud süüteo, siis täpsustas Euroopa Kohus, et isiku süü kohta piisava hulga tõendite olemasolu on üldjuhul tõsine alus arvata, et ta on asjaomase süüteo toime pannud. Seega ei ole direktiiviga 2016/680 vastuolus riigisisesed õigusnormid, milles on ette nähtud selliste isikute andmete sunniviisiline kogumine, kelle puhul on piisavalt tõendeid selle kohta, et nad on süüdi sellise tahtliku kuriteo toimepanemises, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel, ja kellele on seetõttu esitatud kahtlustus.

Mis puudutab õiguse tõhusale kohtulikule kaitsele järgimist, kui pädev liikmesriigi kohus ei saa selleks, et anda luba kahtlustuse saanud isiku tundlike andmete sunniviisiliseks kogumiseks, sisuliselt kontrollida talle kahtlustuse esitamise tingimusi, siis rõhutas Euroopa Kohus muu hulgas, et asjaolu, et nende tõendite hindamine, millel põhineb andmesubjektile kahtlustuse esitamine, jääb ajutiselt kohtu kontrolli alt välja, võib osutada kriminaalmenetluse kohtueelses staadiumis põhjendatuks. Nimelt võib selline kontroll selles staadiumis takistada kriminaaluurimise kulgu, mille käigus andmeid kogutakse, ning piirata liigselt uurijate võimalust tuvastada muid süütegusid nende andmete

⁷⁵ Direktiivi 2016/680 artikli 6 punkt a.

⁷⁶ Harta artiklid 47 ja 48, millest esimesega on tagatud õigus tõhusale kohtulikule kaitsele ja teisega süütuse presumptsiooni põhimõte.

⁷⁷ Direktiivi 2016/680 artikkel 6.

võrdlemise põhjal andmetega, mis on kogutud teiste uurimiste käigus. Niisugune tõhusa kohtuliku kaitse piiramine ei ole seega eproportsionaalne, kui riigisisene õigus tagab hiljem tõhusa kohtuliku kontrolli.

Mis puudutab seda, kas kohtulahend, millega antakse luba koguda kõnealuseid andmeid, tagab õiguse süütuse presumptsioonile, siis märkis Euroopa Kohus ühelt poolt, et kuivõrd kõnealuses asjas piirdus andmete kogumine nende isikute kategooriaga, kelle kriminaalvastutust ei ole veel tuvastatud, ei saa niisugust andmete kogumist iseenesest pidada selliseks, millest kumab läbi ametiasutuste tunne, et need isikud on süüdi. Teiselt poolt kujutab asjaolu, et kohus, kes peab otsustama andmesubjekti süü üle, ei saa kriminaalmenetluse selles staadiumis hinnata isikule kahtlustuse esitamise aluseks olevate tõendite piisavust, endast tagatist, et on järgitud tema õigust süütuse presumptsioonile.

Lõpuks järeldas Euroopa Kohus, et direktiiviga 2016/680⁷⁸ on vastuolus riigisisised õigusnormid, milles on ette nähtud biomeetriliste ja geneetiliste andmete süstemaatiline kogumine nende registreerimise eesmärgil iga isiku puhul, kellele on esitatud kahtlustus sellise tahtliku kuriteo toimepanemises, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel, ilma et pädevale asutusele oleks ette nähtud kohustus kontrollida ja tõendada, kas esiteks on andmete kogumine rangelt vajalik konkreetsete taotletavate eesmärkide saavutamiseks ja kas teiseks ei saa neid eesmarke saavutada meetmetega, mis riivaksid andmesubjekti õigusi ja vabadusi vähem.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus, et direktiivi 2016/680 eesmärk on muu hulgas tagada tugevam kaitse tundlike andmete – mille hulka kuuluvad biomeetrilised ja geneetilised andmed – töötlemisel, kuna see võib kaasa tuua suure ohu põhiõigustele ja -vabadustele. Direktiivis sätestatud nõuet, mille kohaselt selline töötlemine on lubatud „üksnes siis, kui see on rangelt vajalik“, tuleb tõlgendada nii, et sellega määratletakse tundlike andmete töötlemise seaduslikkuse tugevdatud tingimused⁷⁹. Lisaks peab selle nõude ulatuse kindlakstegemisel arvesse võtma ka andmetöötluse põhimõtteid, nagu eesmärgi piirang ja võimalikult väheste andmete kogumine.

Selles kontekstis on riigisisised õigusnormid, milles on ette nähtud biomeetriliste ja geneetiliste andmete süstemaatiline kogumine nende registreerimise eesmärgil iga isiku puhul, kellele on esitatud kahtlustus sellise tahtliku kuriteo toimepanemises, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel, üldjuhul selle nõudega vastuolus. Need võivad nimelt kaasa tuua selle, et vahet tegemata ja üldiselt kogutakse enamiku selliste isikute biomeetrilisi ja geneetilisi andmeid, kellele on esitatud kahtlustus, kuna mõiste „tahtlik kuritegu, mille suhtes alustab prokurör kriminaalmenetlust omal algatusel“ on eriti üldine ja seda võib kohaldada suurele hulgale kuritegudele, sõltumata nende laadist, raskusest, kuriteo konkreetsetest asjaoludest, selle võimalikust seosest muude pooleliolevate menetlustega, andmesubjekti varasemast karistatusest või isiklikust profiilist.

⁷⁸ Direktiivi 2016/680 artikkel 10 koostoimes direktiivi artikli 4 lõike 1 punktidega a–c ning artikli 8 lõigetega 1 ja 2.

⁷⁹ Direktiivi 2016/680 artikli 4 lõike 1 punktidest b ja c ning artikli 8 lõikest 1 tulenevaid tingimusi silmas pidades.

c. Kriminaalmenetluses asutustele kättesaadavaks tehtud isikuandmete uuesti kasutamine haldusmenetluses

7. septembri 2023. aasta kohtuotsus Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra (C-162/22, [EU:C:2023:631](#))

Eelotsusetaotlus – Elektrooniline side – Isikuandmete töötlemine elektroonilise side sektoris – Direktiiv 2002/58/EÜ – Kohaldamisala – Artikli 15 lõige 1 – Andmed, mida säilitavad elektroonilise side teenuste osutajad ja mis tehakse kättesaadavaks kriminaalmenetlusi läbiviivatele asutustele – Nende andmete hilisem kasutamine ametialast rikkumist käsitlevas uurimises

Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra (Leedu Vabariigi riigiprokuratuur) (edaspidi „riigiprokuratuur“) algatas haldusuurimise põhikohtuasja apellandi suhtes, kes oli tol ajal Leedu prokuratuuris prokurör, kuna oli kaudseid tõendeid selle kohta, et viimane oli tema juhitud uurimises õigusvastaselt andnud kahtlustatavale ja tema advokaadile uurimise kohta olulist teavet.

Uurimise aruandes tuvastas riigiprokuratuuri komisjon, et põhikohtuasja apellant oli tõepoolest toime pannud ametialase rikkumise. Aruande kohaselt tõendasid ametialast rikkumist haldusuurimise käigus kogutud tõendid. Eelkõige kinnitasid jälitustoimingute käigus saadud teave ja kahe eeluurimise käigus kogutud andmed, et põhikohtuasja apellant ja kahtlustatava kaitsja suhtlesid telefonitsi kahtlustatava suhtes toimunud eeluurimise käigus, mida põhikohtuasja apellant juhtis. Sama aruande alusel andis riigiprokuratuur kaks käskkirja, millega ta määras põhikohtuasja apellandile karistuse ja vabastas ta teenistusest. Vilniaus apygardos administracinis teismas (Vilniuse regionaalne halduskohus, Leedu), kellele põhikohtuasja apellant esitas kaebuse nende kahe käskkirja tühistamiseks, jättis kaebuse rahuldamata eelkõige põhjendusel, et kõnealusel juhul tehtud jälitustoimingud olid seaduslikud ning jälitustegevuse seaduse⁸⁰ sätete kohaselt kogutud teavet kasutati seaduslikult hindamaks, kas põhikohtuasja apellant võis olla toime pannud ametialase rikkumise.

Põhikohtuasja apellant esitas apellatsioonkaebuse Lietuvos vyriausiasis administracinis teismasele (Leedu kõrgeim halduskohus), mis on eelotsusetaotluse esitanud kohus, ning väitis, et jälitusasutuste juurdepääs elektroonilise side liiklust ja sisu käsitlevatele andmetele jälitustoimingu tegemiseks kujutab endast nii tõsist põhiõiguste riivet, mille jaoks eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi⁸¹ ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) sätteid arvestades võib loa anda üksnes raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil. Põhikohtuasja apellandi sõnul näeb jälitustegevuse seadus⁸² aga ette, et selliseid andmeid võib kasutada nii raskete kuritegude uurimiseks kui ka korruptsiooniga seotud distsiplinaar- või ametialaste rikkumiste uurimiseks.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu sõnul käsitlevad põhikohtuasja apellandi tõstatatud küsimused kahte aspekti, milleks on esiteks juurdepääs elektroonilise side teenuste osutajate säilitatavatele andmetele muul eesmärgil kui raske kuritegevuse vastu võitlemine ja avalikku julgeolekut ähvardava

⁸⁰ Leedu Vabariigi 2. oktoobri 2012. aasta jälitustegevuse seadus (Lietuvos Respublikos kriminalinės žvalgybos įstatymas; Žin., 2012, nr 122-6093) (põhikohtuasja asjaoludele kohaldatavas redaktsioonis) (edaspidi „jälitustegevuse seadus“).

⁸¹ Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. juuli 2002. aasta direktiivi 2002/58/EÜ, milles käsitletakse isikuandmete töötlemist ja eraelu puutumatuse kaitset elektroonilise side sektoris (eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitlev direktiiv) (EÜT 2002, L 201, lk 37; ELT eriväljaanne 13/29, lk 514) (muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2009. aasta direktiiviga 2009/136/EÜ (ELT 2009, L 337, lk 11)), artikli 15 lõige 1.

⁸² Jälitustegevuse seaduse artikli 19 lõige 3.

suure ohu ärahoidmine ning teiseks nende andmete kasutamine korruptsiooniga seotud ametialaste rikkumiste uurimiseks juhul, kui selline juurdepääs on saadud.

Olles meenutanud juhiseid, mis tulenevad kohtuotsusest *Privacy International*⁸³ eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi kohaldamisala kohta ja kohtuotsusest *Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks)*⁸⁴ kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja kohtus menetlemise eesmärgi ulatuse kohta, märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Euroopa Kohus ei ole veel võtnud seisukohta küsimuses, milline mõju on kõnealuste andmete hilisemal kasutamisel põhiõiguste riivele. Neil asjaoludel tekkis eelotsusetaotluse esitanud kohtul küsimus, kas sellist hilisemat kasutamist tuleb samuti pidada hartas⁸⁵ tunnustatud põhiõiguste niivõrd raskeks riiveks, et seda saab õigustada üksnes võitlusega raske kuritegevuse vastu ja avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmisega, mis välistab võimaluse kasutada neid andmeid korruptsiooniga seotud ametialaste rikkumiste uurimistes.

Euroopa Kohus täpsustas kohtuotsusest *La Quadrature du Net jt*⁸⁶ ning *Commissioner of An Garda Síochána jt*⁸⁷ tuleneva kohtupraktika ulatust, leides, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikega 1 koostoimes hartaga⁸⁸ on vastuolus see, kui elektroonilise sidega seotud isikuandmeid, mida elektroonilise side teenuste osutajad säilitavad selle sätte alusel võetud seadusandliku meetme kohaselt ja mis seejärel on sama meetme alusel tehtud pädevatele asutustele kättesaadavaks raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil, võib kasutada korruptsiooniga seotud ametialaste rikkumiste uurimises.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt meenutas Euroopa Kohus seoses tingimustega, mille korral võib elektroonilise sidega seotud liiklus- ja asukohaandmeid kasutada korruptsiooniga seotud ametialast rikkumist puudutavas haldusmenetluses, et juurdepääsu nendele andmetele võib vastavalt eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõike 1 alusel võetud meetmele anda vaid siis, kui teenuseosutajad on neid andmeid säilitanud viisil, mis on kooskõlas selle sättega. Järgmiseks märkis ta, et selliste andmete hilisem kasutamine on võimalik ainult tingimusel, kui esiteks oli nende andmete säilitamine elektroonilise side teenuste osutajate poolt kooskõlas eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikega 1, nagu seda on tõlgendatud Euroopa Kohtu praktikas, ja teiseks oli ka pädevatele asutustele antud juurdepääs nendele samadele andmetele kooskõlas selle sättega.

Eesmärkide kohta, mis võivad õigustada andmete – mida elektroonilise side teenuste osutajad on säilitanud eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikega 1, mida on tõlgendatud harta alusel, kooskõlas oleva meetme põhjal – kasutamist ametiasutuste poolt, tuletas Euroopa Kohus meelde, et see säte lubab liikmesriikidel teha erandeid selle direktiivi artikli 5 lõikes 1

⁸³ 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus *Privacy International* (C-623/17, [EU:C:2020:790](#), punkt 39).

⁸⁴ 2. märtsi 2021. aasta kohtuotsus *Prokuratuur (tingimused elektroonilise side andmetele juurdepääsuks)* (C-746/18, [EU:C:2021:152](#), punktid 33 ja 35).

⁸⁵ Harta artiklid 7 ja 8.

⁸⁶ 6. oktoobri 2020. aasta kohtuotsus *La Quadrature du Net jt* (C-511/18, C-512/18 ja C-520/18, [EU:C:2020:791](#)).

⁸⁷ 5. aprilli 2022. aasta kohtuotsus *Commissioner of An Garda Síochána jt* (C-140/20, [EU:C:2022:258](#)).

⁸⁸ Harta artiklid 7, 8 ja 11 ning artikli 52 lõige 1.

ette nähtud põhimõttelisest kohustusest tagada isikuandmete konfidentsiaalsus ja sellele vastavatest kohustustest, mida on mainitud eelkõige sama direktiivi artiklites 6 ja 9, kui selline piiramine on demokraatlikus ühiskonnas vajalik, otstarbekas ja proportsionaalne meede selleks, et tagada riigi julgeolek, riigikaitse ja avalik julgeolek või kuritegude toimepanemise või elektroonilise side süsteemi volitamata kasutamise ennetamine, uurimine, avastamine ja kohtus menetlemine. Selleks võivad liikmesriigid muu hulgas võtta seadusandlikke meetmeid, millega nähakse ette andmete säilitamine piiratud aja jooksul, kui see on mõnel nimetatud põhjusel õigustatud.

Euroopa Kohus täpsustas aga, et eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikega 1 ei saa õigustada seda, et erand põhimõttelisest kohustusest tagada elektroonilise side ja sellega seotud andmete konfidentsiaalsus ning eelkõige direktiivi artiklis 5 ette nähtud andmete säilitamise keelust saaks reegliks, sest vastasel juhul jääks viimati nimetatud säte suuresti sisutühjaks.

Eesmärkide kohta, millega saab põhjendada eelkõige eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artiklites 5, 6 ja 9 ette nähtud õiguste ja kohustuste piiramist, tuletas Euroopa Kohus meelde, et selle direktiivi artikli 15 lõike 1 esimeses lauses esitatud eesmärkide loetelu on ammendav, mis tähendab, et selle sätte alusel vastu võetud seadusandlik meede peab tegelikult ja tingimata vastama ühele neist eesmärkidest.

Üldist huvi teenivate eesmärkide kohta, millega saab põhjendada eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõike 1 alusel võetavat meedet, tuletas Euroopa Kohus meelde, et kohtupraktikast ja täpsemalt kohtuotsustest *La Quadrature du Net* jt ning *Commissioner of An Garda Síochána* jt tuleneb, et vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele on nende eesmärkide vahel hierarhia nende olulisuse alusel ning meetmega taotletava eesmärgi olulisus peab olema vastavuses meetmest tuleneva riive raskusega. Seejuures on eesmärk kaitsta riigi julgeolekut olulisem kui eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõikes 1 sätestatud muud eesmärgid, sealhulgas eesmärk võidelda üldiselt kuritegevuse ja ka raske kuritegevuse vastu ning eesmärk kaitsta avalikku julgeolekut. Tingimusel, et järgitakse muid harta artikli 52 lõikes 1 ette nähtud nõudeid, võib eesmärk kaitsta riigi julgeolekut seega õigustada meetmeid, mis toovad kaasa raskemaid põhiõiguste riiveid kui need, mida need teised eesmärgid võiksid õigustada.

Mis täpsemalt puudutab eesmärki ennetada, uurida, avastada ja kohtus menetleda kuritegusid, siis märkis Euroopa Kohus, et vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele saavad ainult võitlus raske kuritegevuse vastu ja riigi julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine õigustada harta artiklites 7 ja 8 tunnustatud põhiõiguste raskeid riiveid, nagu need, mille toob endaga kaasa liiklus- ja asukohaandmete säilitamine. Seega saab üldise kuritegude ennetamise, uurimise, avastamise ja kohtus menetlemise eesmärgiga põhjendada üksnes selliseid põhiõiguste riiveid, mis ei ole rasked.

Sellest kohtupraktikast tuleneb, et kuigi võitlus raske kuritegevuse vastu ja avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine on üldist huvi teenivate eesmärkide hierarhias vähem olulised kui riigi julgeoleku tagamine, on need siiski olulisemad kui võitlus kuritegevuse vastu üldiselt ja avalikku julgeolekut ähvardavate väikeste ohtude ärahoidmine. Kirjeldatud kontekstis tuletas Euroopa Kohus siiski meelde, et liikmesriikide võimalust põhjendada eelkõige eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artiklites 5, 6 ja 9 ette nähtud õiguste ja kohustuste piiramist tuleb hinnata sellise piiranguga kaasneva riive raskust kaaludes ja kontrollides, et selle piiranguga taotletava üldisele huvile vastava eesmärgi olulisus oleks vastavuses riive raskusega.

Veel tuletas Euroopa Kohus meelde, et juurdepääs liiklus- ja asukohaandmetele, mida teenuseosutajad säilitavad eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõike 1 kohaselt võetud meetme alusel, mis peab toimuma seda direktiivi tõlgendanud kohtupraktikast tulenevaid tingimusi täielikult järgides, saab põhimõtteliselt olla põhjendatud üksnes üldisest huvist lähtuva eesmärgiga, mille tõttu on see säilitamiskohustus teenuseosutajatele pandud. Teisiti on see vaid siis, kui juurdepääsuga taotletav eesmärk on olulisem kui eesmärk, mis õigustas säilitamist.

Euroopa Kohtu hinnangul kehtivad need kaalutlused *mutatis mutandis* nende liiklus- ja asukohaandmete hilisema kasutamise suhtes, mida elektroonilise side teenuste osutajad säilitavad eraelu puutumatust ja elektroonilist sidet käsitleva direktiivi artikli 15 lõike 1 kohaselt raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil võetud meetme alusel. Selliseid andmeid ei saa nimelt pärast seda, kui need on säilitatud ja tehtud pädevatele asutustele kättesaadavaks raske kuritegevuse vastu võitlemise eesmärgil, edastada teistele ametiasutustele ja kasutada selleks, et saavutada selliseid eesmärke nagu käesoleval juhul võitlus korruptsiooniga seotud ametialaste eksimuste vastu, mis on üldisest huvist lähtuvate eesmärkide hierarhias vähem olulised kui raske kuritegevuse vastu võitlemine ja avalikku julgeolekut ähvardava suure ohu ärahoidmine. Kui sellises olukorras lubada juurdepääsu säilitatavatele andmetele ja nende kasutamist, läheks see vastuollu eespool meenutatud üldisest huvist lähtuvate eesmärkide hierarhiaga.

d. Isikuandmete töötlemine veebipõhistes suhtlusvõrgustikes

4. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Meta Platforms jt (suhtlusvõrgustiku kasutamise tüüptingimused) (C-252/21, [EU:C:2023:537](#))

Eelotsusetaotlus – Füüsiliste isikute kaitse isikuandmete töötlemisel – Määrus (EL) 2016/679 – Veebipõhised suhtlusvõrgustikud – Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine niisuguse võrgustiku operaatori poolt – Kuritarvitamine, mis seisneb võrgustiku kasutajate isikuandmete töötlemises, mis on ette nähtud võrgustiku kasutamise tüüptingimustes – Liikmesriigi konkurentsiasutuse pädevus tuvastada niisuguse töötlemise vastuolu selle määrusega – Seos isikuandmete kaitse järelevalve eest vastutavate liikmesriigi asutuste pädevusega – ELL artikli 4 lõige 3 – Lojaalse koostöö põhimõte – Määruse 2016/679 artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktid a–f – Isikuandmete töötlemise seaduslikkus – Artikli 9 lõiked 1 ja 2 – Isikuandmete eriliikide töötlemine – Artikli 4 punkt 11 – Mõiste „nõusolek“

Meta Platformsile kuulub veebipõhine suhtlusvõrgustik Facebook, mis on erakasutajatele tasuta. Selle suhtlusvõrgustiku ärimudel põhineb rahastamisel internetireklaami kaudu, mida kohandatakse võrgustiku üksikasutajatele. Sellise reklaami teevad tehniliselt võimalikuks võrgustiku kasutajate üksikasjalike profiilide automatiseeritud koostamine ja Meta kontserni tasandil pakutavad veebipõhised teenused. Selleks, et kasutajatel oleks võimalik seda suhtlusvõrgustikku kasutada, peavad nad nõustuma Meta Platformsi koostatud tüüptingimustega, mis viitavad selle äriühingu kehtestatud andme- ja küpsiste kasutamise poliitikale. Viimaste kohaselt kogub Meta Platforms lisaks andmetele, mida need kasutajad registreerimisel ise esitavad, ka andmeid, mis puudutavad kasutajate tegevust suhtlusvõrgustikus ja sellest väljaspool, ning seob need andmed asjasse puutuvate kasutajate Facebooki kontodega. Viimati nimetatud andmed, mida nimetatakse ka „off Facebooki andmeteks“, on ühelt poolt andmed kolmandate isikute veebisaitide ja rakenduste külastamise kohta ning teiselt poolt andmed teiste Meta kontserni kuuluvate veebipõhiste teenuste (sh Instagram ja WhatsApp) kasutamise kohta. Sel viisil kogutud andmed koos võetuna võimaldavad teha üksikasjalikke järeldusi kõnealuste kasutajate eelistuste ja huvide kohta.

Bundeskartellamt (föderaalne konkurentsiamet, Saksamaa) keelas 6. veebruari 2019. aasta otsusega Meta Platformsil esiteks seada tol ajal kehtinud tüüptingimustes⁸⁹ Saksamaal elavate erakasutajate jaoks suhtlusvõrgustiku Facebook kasutamise tingimuseks nende kohta käivate off Facebooki andmete töötlemise ja teiseks töödelda neid andmeid ilma kasutajate nõusolekuta. Lisaks kohustas

⁸⁹ Meta Platforms kehtestas 31. juulil 2019 uued tüüptingimused, milles on sõnaselgelt märgitud, et kasutaja kinnitab, et Facebooki toodete kasutamise eest maksmise asemel nõustub ta reklaamteadetega.

föderaalne konkurentsiamet teda neid tüüptingimusi kohandama nii, et neist nähtuks selgelt, et kõnealuseid andmeid ei koguta, ei seota Facebooki kasutajakontodega ega kasutata ilma asjasse puutuva kasutaja nõusolekuta. Viimaks rõhutas see asutus, et selline nõusolek ei ole kehtiv, kui see on suhtlusvõrgustiku kasutamise tingimus. Ta põhjendas oma otsust asjaoluga, et kõnealune andmete töötlemine, mis ei ole kooskõlas isikuandmete kaitse üldmäärusega⁹⁰, kujutab endast Meta Platformsi turgu valitseva seisundi kuritarvitamist veebipõhiste suhtlusvõrgustike turul.

Meta Platforms esitas selle otsuse peale kaebuse Oberlandesgericht Düsseldorfile (liidumaa kõrgeim üldkohus Düsseldorfis, Saksamaa). Liidumaa kõrgeim üldkohus Düsseldorfis, kes ei olnud esiteks kindel selles, kas konkurentsiasutustel on võimalik kontrollida isikuandmete töötlemise vastavust isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud nõuetele, ning teiseks selles, kuidas tõlgendada ja kohaldada mainitud määruse teatavaid sätteid, esitas Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu suurkoda tegi oma kohtuotsuses otsuse selle kohta, kas liikmesriigi konkurentsiasutus on pädev tuvastama isikuandmete töötlemise vastuolu isikuandmete kaitse üldmäärusega, ning samuti selle kohta, kuidas on konkurentsiasutuse pädevus seotud isikuandmete kaitse järelevalve eest vastutavate liikmesriigi asutuste pädevusega⁹¹. Lisaks andis ta selgitusi suhtlusvõrgustiku operaatori võimaluse kohta töödelda oma kasutajate delikaatseid isikuandmeid ning täpsustas sellise operaatori läbiviidava andmetöötlemise seaduslikkuse tingimusi ja küsimust, kas nõusolek, mille need kasutajad on selliseks töötlemiseks andnud ettevõtjale, kes on riigisisisel veebipõhiste suhtlusvõrgustike turul valitsevas seisundis, on kehtiv.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks leidis Euroopa Kohus seoses konkurentsiasutuse pädevusega tuvastada isikuandmete töötlemise vastuolu isikuandmete kaitse üldmäärusega, et kui konkurentsiasutus analüüsib, kas ettevõtja kuritarvitab turgu valitsevat seisundit⁹², võib ta tingimusel, et on järginud järelevalveasutustega lojaalse koostöö tegemise kohustust⁹³, oma analüüsi raames tuvastada, et selle ettevõtja koostatud tüüptingimused ja nende rakendamine ei ole isikuandmete töötlemist puudutavas osas selle määrusega kooskõlas, kui selline järeldus on vajalik niisuguse kuritarvituse tuvastamiseks. Kui konkurentsiasutus tuvastab turgu valitseva seisundi kuritarvitamise tuvastamise raames isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise, ei asu ta siiski järelevalveasutuste asemele.

Seega, kui konkurentsiasutused peavad oma pädevuse teostamisel kontrollima ettevõtja tegevuse vastavust isikuandmete kaitse üldmääruse sätetele, peavad nad lojaalse koostöö põhimõtet arvestades asjaomaste liikmesriikide järelevalveasutuste või juhtiva järelevalveasutusega konsulteerima ja lojaalset koostööd tegema. Kõik need asutused on niisiis kohustatud järgima oma volitusi ja pädevust, et isikuandmete kaitse üldmäärusest tulenevaid kohustusi ja selle määruse eesmärke järgitaks ning nende soovitatav toime säiliks. Sellest järeldub, et kui konkurentsiasutus, kes analüüsib, kas ettevõtja kuritarvitab turgu valitsevat seisundit, leiab, et on vaja hinnata selle ettevõtja tegevuse kooskõla isikuandmete kaitse üldmääruse sätetega, peab see asutus kontrollima, kas

⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1, ning parandused ELT 2016, L 314, lk 72, ja ELT 2018, L 127, lk 3; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

⁹¹ Isikuandmete kaitse üldmääruse artiklite 51–59 tähenduses.

⁹² ETLT artikli 102 tähenduses.

⁹³ Sätestatud ELL artikli 4 lõikes 3.

liikmesriigi pädev järelevalveasutus või juhtiv järelevalveasutus või Euroopa Kohus on selle või samalaadse tegevuse kohta juba otsuse teinud. Kui see on nii, ei või konkurentsiasutus sellest kõrvale kalduda, kuid tal on vabadus teha sellest oma järeldused konkurentsioiguse kohaldamise seisukohalt.

Kui tal on kahtlusi liikmesriigi pädeva järelevalveasutuse või juhtiva järelevalveasutuse hinnangu sisu suhtes olukorras, kus analüüsitav tegevus või samalaadne tegevus on samal ajal nende asutuste uurimise all või kus need asutused ei ole uurimist läbi viinud, ja kui ta leiab, et ettevõtja tegevus ei ole isikuandmete kaitse üldmääruse sätetega kooskõlas, peab konkurentsiasutus nende asutustega konsulteerima ja esitama neile taotluse koostöö tegemiseks, et kõrvaldada oma kahtlused või teha kindlaks, kas on asjakohane oodata ära järelevalveasutuse otsuse vastuvõtmine enne oma hinnangu andmist. Kui nad ei esita vastuväiteid või ei vasta mõistliku aja jooksul, võib konkurentsiasutus oma uurimist jätkata.

Teiseks leidis Euroopa Kohus seoses isikuandmete eriliikide⁹⁴ töötlemisega, et juhul, kui veebipõhise suhtlusvõrgustiku kasutaja külastab veebisaiti või kasutab rakendusi, millel on seos ühe või mitme nimetatud andmeliigiga, ja – kui see on asjakohane – sisestab seal registreerudes või internetis tellimusi tehes andmeid, tuleb selle veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaatori läbiviidavat isikuandmete töötlemist⁹⁵ käsitada „isikuandmete eriliikide töötlemisena“ isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõike 1 tähenduses, kui selle andmetöötlemise tõttu võib ilmsiks tulla ühte neist andmete eriliikidest kuuluv teave, olenemata sellest, kas see teave puudutab selle võrgustiku kasutajat või mõnda muud füüsilist isikut. Selline andmete töötlemine on põhimõtteliselt keelatud, välja arvatud teatud erandite⁹⁶ korral.

Viimati nimetatud küsimuses täpsustas Euroopa Kohus, et juhul, kui veebipõhise suhtlusvõrgustiku kasutaja külastab ühe või mitme andmete eriliigiga seotud veebisaiti või rakendusi, ei avalikusta ta ilmselgelt⁹⁷ andmeid, mida selle veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaator kogub küpsiste või samalaadsete salvestustehnoloogiate abil. Kui selline kasutaja sisestab aga neil saitidel või neis rakendustes andmeid või aktiveerib neisse integreeritud valikunuppe, näiteks nuppe „meeldib“ või „jaga“ või nuppe, mis võimaldavad kasutajal end nendel veebisaitidel või rakendustes identifitseerida, kasutades oma veebipõhise suhtlusvõrgustiku kasutajakontoga seotud sisselogimisandmeid,

⁹⁴ Ette nähtud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõikes 1. Selles sättes on ette nähtud, et „[k]eelatud on töödelda isikuandmeid, millest ilmneb rassiline või etniline päritolu, poliitilised vaated, usulised või filosoofilised veendumused või ametiühingusse kuulumine, geneetilisi andmeid, füüsilise isiku kordumatuks tuvastamiseks kasutatavaid biomeetrilisi andmeid, terviseandmeid või andmeid füüsilise isiku seksuaalelu ja seksuaalse sättumuse kohta“.

⁹⁵ See töötlemine seisneb nii nende veebisaitide külastamisest ja rakenduste kasutamisest tulenevate andmete kui ka kasutaja sisestatud andmete kogumises integreeritud liidest, küpsiste või muude sarnaste salvestustehnoloogiate abil, kõigi nende andmete sidumises kasutaja suhtlusvõrgustiku kontoga ja nende andmete kasutamises kõnealuse operaatori poolt.

⁹⁶ Ette nähtud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõikes 2. Selles on sätestatud: „Lõiget 1 ei kohaldata, kui kehtib üks järgmistest asjaoludest:

a) andmesubjekt on andnud selgesõnalise nõusoleku nende isikuandmete töötlemiseks ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil, välja arvatud juhul, kui liidu või liikmesriigi õiguse kohaselt ei saa andmesubjekt lõikes 1 nimetatud keeldu tühistada;

[...]

e) töödeldakse isikuandmeid, mille andmesubjekt on ilmselgelt avalikustanud;

f) töötlemine on vajalik õigusnõude koostamiseks, esitamiseks või kaitsmiseks või juhul, kui kohtud täidavad oma õigust mõistvat funktsiooni;

[...]“.

⁹⁷ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 9 lõike 2 punkti e tähenduses.

telefoninumbrit või e-posti aadressi, võib asuda seisukohale, et ta ilmselgelt avalikustab andmeid, mis on sel viisil sisestatud või tulenevad nende nuppude aktiveerimisest, üksnes juhul, kui ta on enne sõnaselgelt väljendanud oma valikut – kui see on asjakohane, siis teadliku individuaalse seadistuse abil – teha enda kohta käivad andmed avalikult kättesaadavaks piiramatule arvule isikutele.

Kolmandaks tuletas Euroopa Kohus seoses isikuandmete töötlemise seaduslikkuse tingimustega meelde, et isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt on töötlemine seaduslik, kui ja kuivõrd on andmesubjekt andnud nõusoleku töödelda oma isikuandmeid ühel või mitmel konkreetsel eesmärgil⁹⁸. Kui sellist nõusolekut ei ole antud või kui nõusolekut ei ole antud vabatahtlikult, konkreetselt, teadlikult ja ühemõtteliselt, on selline töötlemine siiski põhjendatud, kui see vastab mõnele vajadusele⁹⁹, mida tuleb tõlgendada kitsalt. Kasutajate isikuandmete töötlemist veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaatori poolt saab aga pidada vajalikuks andmesubjekti osalusel sõlmitud lepingu täitmiseks üksnes tingimusel, et see töötlemine on objektiivselt vältimatu sellise eesmärgi saavutamiseks, mis on nende kasutajate kasuks tehtava lepingulise soorituse lahutamatu osa, mistõttu ei oleks lepingu põhieesmärki võimalik saavutada ilma selle töötlemiseta.

Lisaks leidis Euroopa Kohus, et kõnealust andmetöötlust saab pidada vajalikuks vastutava töötleja või kolmanda isiku taotletavate õigustatud huvide järgimiseks üksnes tingimusel, et see operaator on andnud kasutajatele, kellelt andmed koguti, teada, et andmeid töödeldakse õigustatud huvi elluviimiseks, ning tingimusel, et töötlemine toimub selle õigustatud huvi elluviimiseks rangelt vajaliku piires ja vastanduvate huvide kaalumisel kõiki asjakohaseid asjaolusid arvesse võttes on selgunud, et nende kasutajate huvid või põhiõigused ja -vabadused ei kaalu üles seda vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi. Euroopa Kohus asus seejuures seisukohale, et kasutajate nõusoleku puudumisel kaaluvad nende huvid ja põhiõigused üles veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaatori huvi isikupärastada reklaami, millega ta rahastab oma tegevust.

Lõpuks täpsustas Euroopa Kohus, et kõnealune andmetöötlus on põhjendatud, kui see on tegelikult vajalik vastutava töötleja suhtes kohaldatavas liidu või liikmesriigi õiguses ette nähtud seadusjärgse kohustuse täitmiseks, kui see õiguslik alus vastab avalikku huvi teenivale eesmärgile ja on taotletava õiguspärase eesmärgiga proportsionaalne ning kui töötlemine toimub rangelt vajaliku piires.

Neljandaks ja viimaseks leidis Euroopa Kohus seoses küsimusega, kas asjasse puutuvate kasutajate nõusolek nende kohta käivate andmete töötlemiseks on isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt kehtiv, et asjaolu, et veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaator on suhtlusvõrgustike turul valitsevas seisundis, ei takista iseenesest selle suhtlusvõrgustiku kasutajaid andmast kehtivat nõusolekut oma isikuandmete töötlemiseks selle operaatori poolt. Võttes aga arvesse, et selline seisund võib mõjutada nende kasutajate valikuvabadust ning panna nemad ja selle operaatori selgelt ebavõrdsesse olukorda, kujutab see endast olulist tegurit selle kindlakstegemisel, kas nõusolek on antud tõepoolest kehtivalt ja eelkõige vabatahtlikult – seda peab tõendama kõnealune operaator¹⁰⁰.

Kõnealuse suhtlusvõrgustiku kasutajatel peab nimelt olema vabadus lepingu sõlmimise protsessis eraldi keelduda nõusoleku andmisest konkreetseteks andmetöötlustoiminguteks, mis ei ole lepingu

⁹⁸ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punkti a kohaselt.

⁹⁹ Nimetatud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punktides b–f. Nende sätete kohaselt on töötlemine seaduslik ainult siis ja niivõrd, kui see on muu hulgas vajalik andmesubjekti osalusel sõlmitud lepingu täitmiseks (isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punkt b), vastutava töötleja seadusjärgse kohustuse täitmiseks (isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punkt c) või vastutava töötleja või kolmanda isiku õigustatud huvi korral (isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 6 lõike 1 esimese lõigu punkt f).

¹⁰⁰ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 7 lõike 1 alusel.

täitmiseks vajalikud, ilma et nad peaksid seejuures täiesti loobuma veebipõhise suhtlusvõrgustiku operaatori pakutava teenuse kasutamisest, mis tähendab, et kasutajatele pakutakse – vajaduse korral sobiva tasu eest – samaväärset alternatiivi ilma andmetööstlustoiminguteta. Lisaks peab olema võimalik anda eraldi nõusolek *off* Facebooki andmete töötlemiseks.

e. Õigus tutvuda isikuandmetega

26. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus FT (tervisetoimiku koopiad) (C-307/22, [EU:C:2023:811](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete töötlemine – Määrus (EL) 2016/679 – Artiklid 12, 15 ja 23 – Andmesubjekti õigus tutvuda teda käsitlevate töödeldavate isikuandmetega – Õigus saada tasuta nende andmete esimene koopia – Patsiendi andmete töötlemine tema arsti poolt – Tervisetöimik – Isikuandmetega tutvumise taotluse põhjendused – Andmete kasutamine tervishoiuteenuse osutaja vastutusele võtmiseks – Mõiste „koopia“

DW palus oma hambaarst FT-lt enda tervisetöimiku esimest tasuta koopiat. Ta esitas selle nõude eesmärgiga võtta FT talle hambaraviteenuse osutamisel väidetavalt tehtud vigade eest vastutusele.

Tuginedes Saksa õigusele, mille kohaselt võib patsient saada oma tervisetöimikust koopia tingimusel, et ta hüvitab tervishoiuteenuse osutajale selle esitamisega seotud kulud¹⁰¹, keeldus FT DW-le niisugust koopiat edastamast, mille järel viimane esitas hagi. Nii esimeses kohtuastmes kui ka apellatsioonistmes rahuldati DW nõue selle kohta, et ta saaks oma tervisetöimiku esimese koopia tasuta.

FT esitatud kassatsioonkaebust lahendav Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) küsis Euroopa Kohtult, kuidas tõlgendada isikuandmete kaitse üldmääruse sätteid, mis kehtestavad andmesubjekti poolt oma andmetega tutvumise õiguse kasutamise korra ja millega piiratakse selle õiguse ulatust¹⁰².

Euroopa Kohus järeldas oma otsuses kõigepealt, et vastutav töötleja on kohustatud väljastama andmesubjekti taotlusel tema töödeldavate isikuandmete esimese koopia tasuta, isegi kui see taotlus on põhjendatud muul eesmärgil kui olla oma isikuandmete töötlemisest teadlik ja kontrollida selle seaduslikkust, mida on sõnaselgelt nimetatud isikuandmete kaitse üldmääruse preambulis. Seejärel võttis ta seisukoha küsimuses, milline on liikmesriikide võimalus andmetest koopia saamise õigust vastutava töötleja majanduslikest huvidest lähtudes piirata, pannes andmesubjektile kohustuse tasuta vastutavale töötlejale koopia tegemisega seotud kulud. Lõpuks analüüsis kohus vajadust esitada andmesubjektile teatud juhtudel täielik koopia tema tervisetöimiku andmetest.

Euroopa Kohtu hinnang

¹⁰¹ Saksa tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch) § 630g lõike 2 teine lause.

¹⁰² Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1, ning parandus ELT 2018, L 127, lk 1) (edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“) artikli 12 lõige 5, artikli 15 lõiked 1 ja 3 ning artikli 23 lõike 1 punkt i.

Mis esiteks puudutab küsimust, kas vastutav töötaja on kohustatud esitama andmesubjektile tema andmete esimese koopia tasuta ka siis, kui see taotlus on põhjendatud muul kui isikuandmete kaitse üldmääruse preambulis sõnaselgelt nimetatud eesmärgil, siis märkis Euroopa Kohus, et selle määruse artikli 15 lõike 3 esimene lause annab andmesubjektile õiguse saada täpne taasesitus oma isikuandmetest, mida mõistetakse laias tähenduses ja mille suhtes tehakse toiminguid, mille „vastutav töötaja peab kvalifitseerima töötlemiseks“¹⁰³. Isikuandmete kaitse üldmääruse asjakohaseid sätteid¹⁰⁴ koos lugedes ilmneb, et ühelt poolt on andmesubjektil õigus saada oma töödeldavate isikuandmete esimene koopia tasuta ja teiselt poolt on vastutavale töötajale antud võimalus küsida teatavatel tingimustel mõistlikku tasu halduskulude katmiseks või keelduda taotluse täitmisest, kui taotlus on selgelt põhjendamatu või ülemäärane.

Ükski neist sätetest ei sea siiski isikuandmete esimese koopia tasuta esitamise tingimuseks seda, et andmesubjekt peab oma taotlust põhjendama. Seega ei saa isikuandmete kaitse üldmääruse preambulis¹⁰⁵ sõnaselgelt sisalduvad taotluste põhjendused piirata nimetatud sätete ulatust. Niisiis ei saa õigus tutvuda terviseandmetega¹⁰⁶ olla andmetega tutvumise võimaldamisest keeldumise või vastutasu maksmise nõudmise kaudu piiratud mõne niisuguse põhjusega, ja sama kehtib ka õiguse kohta saada esimene koopia tasuta.

Põhimõtte, et andmete esimene koopia antakse tasuta, ja asjaolu, et andmetega tutvumise taotlust ei ole vaja põhjendada konkreetse põhjusega, aitavad lisaks kindlasti kaasa sellele, et andmesubjekt saaks teostada talle isikuandmete kaitse üldmäärusega antud õigusi. Järelikult, võttes arvesse seda, kui suure tähtsuse omistab isikuandmete kaitse üldmäärus selle eesmärkide saavutamiseks õigusele tutvuda töödeldavate isikuandmetega, ei saa selle õiguse kasutamisele seada tingimusi, mida liidu seadusandja ei ole sõnaselgelt ette näinud.

Teiseks otsustas Euroopa Kohus, et liikmesriigil ei ole õigust võtta vastu riigisiseseid õigusnorme, millega vastutava töötaja majanduslike huvide kaitseks jäetakse andmesubjekti isikuandmete esimese koopia kulud tema enda kanda.

Isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt ei ole andmesubjekti õigus saada oma isikuandmete esimene koopia tasuta mõistagi absoluutne ning selle õiguse piiramist võivad õigustada teiste isikute õiguste ja vabaduste kaitsega seotud kaalutlused¹⁰⁷. Kuna käesolevas asjas on liikmesriigi kohtu eesmärk kaitsta tervishoiuteenuse osutajate majanduslikke huve, takistades asjatute taotluste esitamist koopia saamiseks, ei saa niisugused kaalutlused kuuluda teiste isikute õiguste ja vabaduste alla.

Nimelt on niisuguste õigusnormide tõttu takistatud lisaks asjatutele taotlustele ka selliste taotluste esitamine, mille eesmärk on õiguspärasel põhjusel saada töödeldud isikuandmete esimene koopia tasuta. Järelikult eirab see kindlasti põhimõtet, et esimene koopia on tasuta, ning seab seetõttu

¹⁰³ 4. mai 2023. aasta kohtuotsus *Österreichische Datenschutzbehörde ja CRIF* (C-487/21, [EU:C:2023:369](#), punkt 28).

¹⁰⁴ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 12 lõige 5 ning artikli 15 lõiked 1 ja 3.

¹⁰⁵ Isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduse 63 esimeses lauses on täpsustatud, et „[s]elleks et olla töötlemisest teadlik ja kontrollida selle seaduslikkust, peaks andmesubjektil olema õigus tutvuda isikuandmetega, mis on tema kohta kogutud, ja seda õigust lihtsalt ja mõistlike ajavahemike järel kasutada“.

¹⁰⁶ Tagatud isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 15 lõikega 1.

¹⁰⁷ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 23 lõike 1 punktile i.

kahtluse alla isikuandmete kaitse üldmääruses ette nähtud andmetega tutvumise õiguse soovitava toime ning seeläbi ka määrusega tagatud kaitse.

Lisaks rõhutas Euroopa Kohus, et liidu seadusandja on võtnud arvesse vastutavate töötajate majanduslikke huve isikuandmete kaitse üldmääruse kohaselt, milles on määratletud asjaolud, mille korral vastutav töötaja võib nõuda töödeldavate isikuandmete koopia esitamisega seotud kulude hüvitamist.

Kolmandaks ja viimaseks leidis Euroopa Kohus, et arsti ja patsiendi suhte raames tähendab õigus saada isikuandmete koopia seda, et andmesubjektile antakse kõigi nende andmete täpne ja arusaadav taasesitus. See õigus eeldab õigust saada täielik koopia tema tervisetöimikus olevatest dokumentidest, kui sellise koopia esitamine on vajalik selleks, et asjaomane isik saaks kontrollida oma andmete õigsust ja täielikkust ning tagada nende arusaadavus.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et tervisega seotud isikuandmeid puudutavas osas hõlmab andmesubjekti õigus andmetega tutvuda „tervisekaardile kantud andmeid, mis sisaldavad sellist teavet nagu diagnoos, arstliku läbivaatuse tulemused, raviarstide hinnangud ning mis tahes teostatud ravi ja sekkumised”¹⁰⁸. Just nende andmete tundlikkuse tõttu on liidu seadusandja rõhutanud seda, kui oluline on, et füüsiliste isikute õigus tutvuda oma tervisetöimikus olevate andmetega oleks võimalikult täielik ja täpne ning lisaks ka arusaadav.

Arstliku läbivaatuse tulemuste, raviarstide hinnangu ja patsiendile osutatud ravi või protseduuride puhul, mis tavaliselt sisaldavad palju tehnilisi andmeid või isegi kujutisi, võib see, kui arstil lubatakse need andmed lihtsalt kokku võtta või koondada, et esitada need kokkuvõtlikult, tekitada riski, et teatavad asjakohased andmed jäetakse välja või taasesitatakse ebaõigesti, või võib igal juhul raskendada patsientidel andmete täpsuse ja täielikkuse kontrollimist ning nendest arusaamist.

f. Isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise eest trahvide määramine

5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Nacionalinis visuomenės sveikatos centras (C-683/21, [EU:C:2023:949](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete kaitse – Määrus (EL) 2016/679 – Artikli 4 punktid 2 ja 7 – Mõisted „töötlemine” ja „vastutav töötaja” – Mobiilirakenduse arendamine – Artikkel 26 – Kaasvastutus töötlemise eest – Artikkel 83 – Trahvide määramine – Tingimused – Nõue, et rikkumine peab olema toime pandud tahtlikult või hooletusest – Vastutava töötaja vastutus volitatud töötaja poolse isikuandmete töötlemise eest

COVID-19 pandeemia paremaks ohjamiseks otsustasid Leedu ametiasutused 2020. aastal korraldada mobiilirakenduse omandamist. See pidi kaasa aitama epidemioloogilisele seirele, võimaldades registreerida ja jälgida COVID-19 põhjustava viirusega kokku puutunud isikute andmeid.

Selleks võttis Nacionalinis visuomenės sveikatos centras prie Sveikatos apsaugos ministerijos (tervishoiuministeriumi haldusalas olev terviseamet, Leedu; edaspidi „terviseamet”), kellele see omandamine ülesandeks oli tehtud, ühendust äriühinguga UAB „IT sprendimai sėkmei” (edaspidi

¹⁰⁸ Isikuandmete kaitse üldmääruse põhjendus 63.

„äriühing ITSS“), paludes tal luua selline mobiilirakendus. Seejärel edastasid terviseameti töötajad sellele äriühingule e-kirjadega küsimused, mis rakenduses olema pidid.

Ajavahemikul 2020. aasta aprillist maini tehti äriühingu ITSS loodud mobiilirakendus üldsusele kättesaadavaks. Seda kasutas 3802 isikut, kes sisestasid enda kohta erinevaid andmeid, mida neilt rakenduse kaudu küsiti. Rahastuse puudumise tõttu ei sõlminud terviseamet siiski äriühinguga ITSS riigihankelepingut loodud mobiilirakenduse ametlikuks omandamiseks ja lõpetas sellega seotud menetluse.

Vahepeal oli liikmesriigi järelevalveasutus algatanud uurimise selle rakenduse kasutamisest tuleneva isikuandmete töötlemise kohta. Selle asutuse otsusega, mis tehti uurimise järel, määrati trahv nii terviseametile kui ka äriühingule ITSS, keda peeti kaasvastutavaks töötlejaks.

Terviseamet vaidlustas selle otsuse Vilniaus apygardos administracinis teismases (Vilniuse regionaalne halduskohus, Leedu). Kuna nimetatud kohtul oli kahtlusi seoses isikuandmete kaitse üldmääruse¹⁰⁹ mitme sätte tõlgendamisega, esitas ta Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu suurkoda täpsustas oma otsuses mõisteid „vastutav töötleja“, „kaasvastutavad töötlejad“ ja „töötlemine“¹¹⁰ ning võttis seisukoha võimaluse kohta määrata vastutavale töötlejale¹¹¹ trahv juhul, kui isikuandmete kaitse üldmääruse sätete rikkumist, mille eest sanktsiooni saab määrata, ei ole toime pandud tahtlikult või hooletusest.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et üksust, kes on teinud ettevõtjale ülesandeks arendada mobiilirakendust ja kes on selles kontekstis osalenud selle rakenduse abil toimuva isikuandmete töötlemise eesmärkide ja vahendite kindlaksmääramisel, võib pidada vastutavaks töötlejaks¹¹². Seda seisukohta ei sea kahtluse alla asjaolu, et see üksus ise ei ole teinud niisuguste andmete töötlemise toiminguid, ei ole andnud sõnaselget nõusolekut konkreetsete töötlemistoimingute tegemiseks või kõnealuse mobiilirakenduse üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ega ole seda mobiilirakendust omandanud, välja arvatud juhul, kui see üksus oli enne nimetatud kättesaadavaks tegemist sõnaselgelt selle kättesaadavaks tegemise ja sellest tulenenud isikuandmete töötlemise vastu.

Teisena märkis Euroopa Kohus, et kahe üksuse liigitamine kaasvastutavateks töötlejateks ei eelda nende üksuste vahelist kokkulepet isikuandmete töötlemise eesmärkide ja vahendite kindlaksmääramise kohta ega kokkulepet, milles on kindlaks määratud töötlemise kaasvastutuse tingimused. On tõsi, et isikuandmete kaitse üldmääruse¹¹³ kohaselt peavad kaasvastutavad töötlejad läbipaistval viisil omavahelise kokkuleppega kindlaks määrama iga kaasvastutava töötleja vastutusvaldkonna, et tagada selle määruse nõuete täitmine. Sellise kokkuleppe olemasolu ei ole siiski eeltingimus selleks, et kahte või enamat üksust saaks kvalifitseerida kaasvastutavateks

¹⁰⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

¹¹⁰ Määratletud vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punktis 7, artikli 26 lõikes 1 ja artikli 4 punktis 2.

¹¹¹ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 alusel.

¹¹² Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkti 7 tähenduses.

¹¹³ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 26 lõige 1 koostoimes määruse põhjendusega 79.

töötlejateks, vaid kohustus, mille isikuandmete kaitse üldmäärus paneb kaasvastutavatele töötlejatele, kui nad on nõnda kvalifitseeritud, et tagada neile selle määrusega pandud nõuete täitmine. Seega tuleneb see kvalifikatsioon ainuüksi asjaolust, et isikuandmete töötlemise eesmärkide ja vahendite kindlaksmääramisel on osalenud mitu üksust.

Mis puudutab töötlemise eesmärkide ja vahendite ühist kindlaksmääramist asjaomaste üksuste poolt, siis täpsustas Euroopa Kohus, et nende osalemine selles kindlaksmääramises võib toimuda eri vormides ja tuleneda nii nende üksuste ühisest otsusest kui ka nende kokkulangevatest otsustest. Viimasel juhul peavad need otsused aga üksteist täiendama nii, et igal otsusel oleks konkreetne mõju töötlemise eesmärkide ja vahendite kindlaksmääramisele.

Kolmandana märkis Euroopa Kohus, et isikuandmete kasutamine mobiilirakenduse infotehnoloogiliseks katsetamiseks on töötlemine¹¹⁴. See ei ole nii aga juhul, kui andmed on muudetud anonüümseks selliselt, et isik, kelle kohta need andmed käivad, ei ole või ei ole enam tuvastatav, või kui tegemist on fiktiivsete andmetega, mis ei ole seotud olemasoleva füüsilise isikuga.

Esiteks ei mõjuta see, kas isikuandmeid kasutatakse infotehnoloogiliseks katsetamiseks või muul eesmärgil, nimelt kõnealuse toimingu kvalifitseerimist „isikuandmete töötlemiseks“. Teiseks on „isikuandmete töötlemine“ isikuandmete kaitse üldmääruse tähenduses ainult töötlemine, mis puudutab isikuandmeid. Fiktiivsed või anonüümised andmed ei ole aga isikuandmed.

Neljandaks ja viimaseks tõdes Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 alusel saab vastutavale töötlejale trahvi määrata üksnes juhul, kui on tõendatud, et ta on selles määruses sisalduvaid norme rikkunud¹¹⁵ tahtlikult või hooletusest.

Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus, et liidu seadusandja ei ole jätnud liikmesriikidele kaalutlusruumi sisuliste tingimuste osas, mida järelevalveasutus peab järgima, kui ta otsustab määrata vastutavale töötlejale selle sätte alusel trahvi. Asjaolu, et isikuandmete kaitse üldmäärus annab liikmesriikidele võimaluse kehtestada erandeid seoses nende territooriumil asuvate avaliku sektori asutuste ja organitega¹¹⁶ ning nõudeid seoses menetlusega, mida järelevalveasutused peavad järgima trahvi määramisel¹¹⁷, ei tähenda mingil juhul seda, et liikmesriikidel oleks õigus kehtestada sama moodi ka sisulisi tingimusi.

Nende tingimuste kohta märkis Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruses loetletud asjaolude hulgas, mida arvestades määrab järelevalveasutus vastutavale töötlejale trahvi, on see, „kas rikkumine pandi toime tahtlikult või hooletusest“¹¹⁸. Ükski neist asjaoludest ei viita aga mis tahes võimalusele, et vastutava töötleja vastutus tekib ilma tema süüalise käitumiseta. Seega üksnes selline isikuandmete kaitse üldmääruse sätete rikkumine, mille vastutav töötleja on toime pannud tahtlikult või hooletusest, võib kaasa tuua talle trahvi määramise selle määruse artikli 83 alusel.

¹¹⁴ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkti 2 tähenduses.

¹¹⁵ Artikli 83 lõigetes 4–6 osutatud rikkumine.

¹¹⁶ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 lõikele 7, mille kohaselt „võib liikmesriik näha ette eeskirju selle kohta, kas ja millisel määral võib trahve määrata selles liikmesriigis asutatud avaliku sektori asutustele ja organitele“.

¹¹⁷ Vastavalt isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 lõikele 8 koostoimes määruse põhjendusega 129.

¹¹⁸ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 lõike 2 punkt b.

Euroopa Kohus lisas, et seda tõlgendust toetavad isikuandmete kaitse üldmääruse üldine ülesehitus ja eesmärk. Sellega seoses täpsustas ta, et isikuandmete kaitse üldmääruse kohase sanktsioonide süsteemi olemasolu, mis võimaldab määrata trahvi, kui juhtumi konkreetsed asjaolud seda õigustavad, ajendab vastutavaid töötlejaid ja volitatud töötlejaid seda määrust järgima ning trahvid aitavad oma heidutava mõjuga kaasa andmesubjektide paremale kaitsele. Liidu seadusandja ei ole siiski pidanud vajalikuks näha ette trahvide määramist ka süü puudumise korral. Arvestades asjaolu, et isikuandmete kaitse üldmääruse eesmärk on saavutada samaväärne ja ühtlane kaitsetase ning et selleks tuleb määrust kohaldada kogu liidus järjekindlalt, oleks selle eesmärgiga vastuolus, kui liikmesriikidel oleks lubatud ette näha selline kord trahvi määramiseks.

Lisaks järeldas Euroopa Kohus, et sellise trahvi võib määrata vastutavale töötlejale seoses isikuandmete töötlemise toimingutega, mida volitatud töötleja on teinud tema nimel, välja arvatud juhul, kui volitatud töötleja on neid toiminguid teinud tema enda huvides või kui volitatud töötleja on neid andmeid töödeldud viisil, mis on vastuolus vastutava töötleja poolt kindlaks määratud töötlemise raamistiku või korraga, või viisil, mille puhul ei saa mõistlikult leida, et vastutav töötleja on selleks nõusoleku andnud. Niisugusel juhul tuleb volitatud töötlejat pidada sellise töötlemise eest vastutavaks.

5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Deutsche Wohnen (C-807/21, [EU:C:2023:950](#))

Eelotsusetaotlus – Isikuandmete kaitse – Määrus (EL) 2016/679 – Artikli 4 punkt 7 – Mõiste „vastutav töötleja“ – Artikli 58 lõige 2 – Järelevalveasutuste parandusvolitused – Artikkel 83 – Trahvide määramine juriidilisele isikule – Tingimused – Liikmesriikide otsustusruum – Nõue, et rikkumine peab olema toime pandud tahtlikult või hooletusest

Deutsche Wohnen SE (edaspidi „DW“) on kinnisvaraettevõtja, kelle kaudses omandis, st osaluste kaudu mitmes äriühingus, on hulgaliselt eluruumi ja äripindu. Äritegevuse raames töötleb ta nende äripindade ja eluruumide üürnike isikuandmeid.

Pärast 2017. ja 2019. aastal toimunud kahte kontrollimist tegi Berliner Beauftragte für den Datenschutz (Berliini andmekaitseametnik, Saksamaa) kindlaks, et DW on pannud toime mitu isikuandmete kaitse üldmääruse¹¹⁹ rikkumist. Seetõttu määras andmekaitseametnik 30. oktoobri 2019. aasta otsusega talle trahvid.

DW esitas selle otsuse peale kaebuse Landgericht Berlinile (Berliini esimese astme kohus, Saksamaa), kes lõpetas menetluse. See kohus märkis, et Saksa seaduse¹²⁰ kohaselt saab tuvastada üksnes füüsilise isiku, mitte juriidilise isiku haldusõigusrikkumise. Pealegi saab juriidilise isiku vastutuse korral talle omistada vaid tema organite liikmete või esindajate tegusid. Staatsanwaltschaft Berlin (Berliini prokuratuur, Saksamaa) esitas selle otsuse peale kaebuse Kammergericht Berlinile (Berliini liidumaa

¹¹⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; edaspidi „isikuandmete kaitse üldmäärus“).

¹²⁰ 24. mai 1968. aasta haldusõigusrikkumiste seadus (Gesetz über Ordnungswidrigkeiten) (BGBl. 1968 I, lk 481) 19. veebruaril 1987 avaldatud redaktsioonis (BGBl. 1987 I, lk 602), mida on kohandatud 19. juuni 2020. aasta seadusega (BGBl. 2020 I, lk 1350).

kõrgeim üldkohus, Saksamaa). Selles kontekstis esitas see kohus Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse isikuandmete kaitse üldmääruse¹²¹ tõlgendamise kohta.

Euroopa Kohtu suurkoda võttis oma otsuses seisukoha trahvi määramise tingimuste kohta isikuandmete kaitse üldmääruse alusel. Esiteks analüüsis ta küsimust, kas liikmesriigid võivad juriidilisele isikule trahvi määramise tingimuseks seada selle, et määruse rikkumine oleks enne omistatud identifitseeritud füüsilisele isikule. Teiseks käsitles ta küsimust, kas isikuandmete kaitse üldmääruse sätete karistatav rikkumine peab olema toime pandud tahtlikult või hooletusest¹²².

Euroopa Kohtu hinnang

Isikuandmete kaitse üldmääruse alusel juriidilisele isikule trahvi määramise kohta märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et isikuandmete kaitse üldmääruses ette nähtud põhimõtted, keelud ja kohustused on suunatud eelkõige „vastutavatele töötlejatele“, kelle vastutus hõlmab igasugust isikuandmete töötlemist, mida nad teevad ise või mis toimub nende nimel. Just selle vastutuse alusel määratakse vastutavale töötlejale isikuandmete kaitse üldmääruse sätete rikkumise korral trahv määruse artikli 83 kohaselt. Liidu seadusandja ei teinud sellise vastutuse kindlaksmääramisel siiski vahet füüsilistel ja juriidilistel isikutel, sest vastutuse suhtes kehtib vaid tingimus, et need isikud määravad üksi või koos teistega kindlaks isikuandmete töötlemise eesmärgid ja vahendid¹²³. Järelikult vastutab iga isik, kes vastab nimetatud tingimusele, muu hulgas iga isikuandmete kaitse üldmääruse rikkumise eest, mille on toime pannud ta ise või mis on toime pandud tema nimel. See tähendab esiteks seda, et juriidilised isikud ei vastuta mitte ainult rikkumiste eest, mille on toime pannud nende esindajad, juhid või haldajad, vaid ka rikkumiste eest, mille on toime pannud mis tahes muu isik, kes tegutseb nende juriidiliste isikute äritegevuse raames ja nende nimel. Teiseks peab selliste rikkumiste eest isikuandmete kaitse üldmääruses ette nähtud trahve olema võimalik määrata otse juriidilistele isikutele, kui neid saab pidada vastutavaks töötlejaks.

Seejärel märkis Euroopa Kohus, et ükski isikuandmete kaitse üldmääruse säte ei võimalda asuda seisukohale, et trahvi määramiseks juriidilisele isikule kui vastutavale töötlejale tuleb enne tuvastada, et selle rikkumise on toime pannud identifitseeritud füüsiline isik. Lisaks ei ole liidu seadusandja jätnud liikmesriikidele selles osas kaalutlusruumi. Asjaolu, et isikuandmete kaitse üldmäärus annab liikmesriikidele võimaluse kehtestada nõudeid, mis puudutavad menetlust, mida järelevalveasutused peavad trahvi määramisel järgima,¹²⁴ ei tähenda mingil juhul seda, et liikmesriikidel oleks õigus kehtestada sisulisi tingimusi, mis täiendavad isikuandmete kaitse üldmääruses sätestatud tingimusi.

Selles kontekstis täpsustas Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse eesmärgiga oleks vastuolus lubada liikmesriikidel ühepoolset nõuda, et vajalik tingimus isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 alusel juriidilisest isikust vastutavale töötlejale trahvi määramiseks on see, et kõnealune rikkumine oleks enne omistatud või omistatav identifitseeritud füüsilisele isikule. Pealegi võiks selline lisanõue lõppkokkuvõttes nõrgendada juriidilistele isikutele kui vastutavatele töötlejatele määratud trahvide tõhusust ja heidutavat mõju.

¹²¹ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 58 lõige 2 ja artikkel 83.

¹²² Selle aspekti kohta vt ka samal päeval tehtud kohtuotsus Nacionalinis visuomenės sveikatos centras (C-683/21).

¹²³ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 4 punkt 7.

¹²⁴ Nagu ilmneb isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 58 lõikest 4 ja artikli 83 lõikest 8, arvestades määruse põhjendust 129.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et mõiste „ettevõtja“ ELTL artiklite 101 ja 102¹²⁵ tähenduses ei mõjuta küsimust, kas ja millistel tingimustel võib juriidilisest isikust vastutavale töötlejale määrata isikuandmete kaitse üldmääruse alusel trahvi, ning on asjakohane ainult trahvi suuruse kindlaksmääramisel.

Seega otsustas Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmäärusega¹²⁶ on vastuolus riigisisese õigusnormid, mille kohaselt saab juriidilisele isikule kui vastutavale töötlejale määrata selle määruse rikkumise eest¹²⁷ trahvi üksnes siis, kui rikkumine on enne omistatud identifitseeritud füüsilisele isikule.

Seoses küsimusega, kas liikmesriigid võivad ette näha trahvi määramise isegi siis, kui karistatav rikkumine ei ole toime pandud tahtlikult või hooletusest, tuletas Euroopa Kohus kõigepealt meelde, et sisulised tingimused, mida järelevalveasutus peab vastutavale töötlejale trahvi määramisel järgima, kuuluvad üksnes liidu õiguse kohaldamisalasse ning liikmesriikidel ei ole selles osas mingit otsustusruumi.

Nende tingimuste kohta märkis Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruses loetletud asjaolude hulgas, mille alusel järelevalveasutus sellise trahvi määrab, on asjaolu, „kas rikkumine pandi toime tahtlikult või hooletusest“¹²⁸. Ükski neist asjaoludest ei viita aga mis tahes võimalusele, et vastutava töötleja vastutus tekib ilma tema süülise käitumiseta. Seega üksnes selline isikuandmete kaitse üldmääruse sätete rikkumine, mille vastutav töötleja on toime pannud tahtlikult või hooletusest, võib kaasa tuua talle trahvi määramise selle määruse artikli 83 alusel.

Euroopa Kohus lisas, et seda tõlgendust toetavad isikuandmete kaitse üldmääruse üldine ülesehitus ja eesmärk. Sellega seoses täpsustas ta, et isikuandmete kaitse üldmääruse kohase sanktsioonide süsteemi olemasolu, mis võimaldab määrata trahvi, kui juhtumi konkreetsed asjaolud seda õigustavad, ajendab vastutavaid töötlejaid ja volitatud töötlejaid seda määrust järgima ning trahvid aitavad oma heidutava mõjuga kaasa andmesubjektide paremale kaitsele. Liidu seadusandja ei ole siiski pidanud vajalikuks näha ette trahvide määramist ka süü puudumise korral. Arvestades asjaolu, et isikuandmete kaitse üldmääruse eesmärk on saavutada samaväärne ja ühtlane kaitsetase ning et selleks tuleb määrust kohaldada kogu liidus järjekindlalt, oleks selle eesmärgiga vastuolus, kui liikmesriikidel oleks lubatud ette näha selline kord trahvi määramiseks.

Seetõttu tõdes Euroopa Kohus, et isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 alusel võib trahvi määrata üksnes siis, kui on tõendatud, et vastutav töötleja, kes on samal ajal nii juriidiline isik kui ka ettevõtja, pani määruks sisalduvate eeskirjade rikkumise toime tahtlikult või hooletusest.

¹²⁵ Sellele on viidatud isikuandmete kaitse üldmääruse põhjenduses 150.

¹²⁶ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 58 lõike 2 punkt i ja artikli 83 lõiked 1–6.

¹²⁷ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 lõigetes 4–6 nimetatud rikkumised.

¹²⁸ Isikuandmete kaitse üldmääruse artikli 83 lõike 2 punkt b.

II. Liidu kodakondsus

1. Liidu kodanike vaba liikumist piiravad meetmed

5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Nordic Info (C-128/22, [EU:C:2023:951](#))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 2004/38/EÜ – Artiklid 27 ja 29 – Meetmed, mis piiravad liidu kodanike vaba liikumist rahvatervise huvides – Üldkohaldatavad meetmed – Riigisisised õigusnormid, milles on ette nähtud keeld lahkuda riigi territooriumilt mittehädavajalikuks reisimiseks liikmesriikidesse, mis on COVID-19 pandeemia kontekstis liigitatud suure riskiga piirkondadeks, ning igale reisijale, kes siseneb riigi territooriumile mõnest sellisest liikmesriigist, kohustus teha teste ja pidada kinni karantiinist – Schengeni piirieskirjad – Artikkel 23 – Politseikohustuste täitmine seoses rahvatervisega – Samaväärsus kontrollidega piiril – Artikkel 25 – Võimalus taaskehtestada piirikontroll sisepiiridel seoses COVID-19 pandeemiaga – Kontroll, mida tehakse liikmesriigis meetmete raames, mille kohaselt on piiriületamine keelatud mittehädavajalikuks reisimiseks Schengeni riikidest või riikidesse, mis on COVID-19 pandeemia kontekstis liigitatud suure riskiga piirkondadeks

COVID-19 pandeemia kontekstis keelustati Belgia ministri määrusega 2020. aasta juulis mittehädavajalikud reisid Belgia ning Euroopa Liidu riikide, Schengeni ala riikide ja Ühendkuningriigi vahel, kui kõnealused riigid olid nende epidemioloogilise olukorra või nende ametiasutuste võetud piiravate tervishoiumeetmete taseme tõttu liigitatud suure riskiga piirkonnaks („punased piirkonnad“). Belgia õigusnormides oli lisaks ette nähtud igale reisijale, kes sisenes riigi territooriumile mõnest sellisest liikmesriigist, kohustus teha teste ja pidada kinni karantiinist.

Sel perioodil kontrollisid Belgia ametiasutused nende meetmete järgimist.

Rootsi oli 12.–15. juulini 2020 üks suure riskiga piirkonnaks liigitatud riikidest. Skandinaaviasse suunduvatele ja sealt väljuvatele reisidele spetsialiseerunud reisibüroo Nordic Info BV tühistas Belgia õigusnormide järgimiseks kõik suvehooajal Belgiast Rootsi kavandatud reisid.

Reisibüroo esitas seejärel eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brusselile (Brüsseli hollandikeelne esimese astme kohus, Belgia), kaebuse selle kahju hüvitamise nõudes, mida ta väidab olevat kandnud vigade tõttu, mille Belgia riik kõnealuste õigusnormide väljatöötamisel väidetavalt tegi.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsis oma taotluses Euroopa Kohtult esiteks, kas sellised liikmesriigi üldnormid on kooskõlas direktiivi 2004/38¹²⁹ sätetega, mis reguleerivad liikumisvabadust piiravaid meetmeid, mis on võetud rahvatervise huvides¹³⁰. Teiseks palus ta Euroopa Kohtul selgitada, kas keeld ületada liikmesriigi piire – mis on liidu sisepiirid –, selleks et teha mittehädavajalikke reise Schengeni ala riikidest või riikidesse, mis on liigitatud suure riskiga piirkonnaks, on kooskõlas

¹²⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT 2004, L 158, lk 77; ELT eriväljaanne 05/05, lk 46).

¹³⁰ Tegemist on eelkõige selle direktiivi artiklitega 27 ja 29.

Schengeni piirieeskirjade¹³¹ artiklitega, mis käsitlevad sisepiiridel kontrolli puudumist, kontrolli ajutist taaskehtestamist ja politseikohustuste täitmist¹³².

Euroopa Kohus vastas oma kohtuotsuses mõlemale küsimusele jaatavalt, täpsustades samas tingimusi, millele sellised riigisisesed õigusnormid peavad vastama.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab direktiivi 2004/38 seisukohalt selliste liikumisvabadust piiravate meetmete õiguspärasust, mille liikmesriik on kehtestanud niisuguse pandeemia kontekstis nagu COVID-19, siis leidis Euroopa Kohus, et neid meetmeid ettenägevad riigisisesed õigusnormid peavad järgima kõiki direktiivi artiklites 30–32 sätestatud tingimusi ja tagatise, Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tunnustatud õigusi ja põhimõtteid, eelkõige diskrimineerimiskeelu põhimõtet, ning proportsionaalsuse põhimõtet.

Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus esiteks, et kuigi direktiivi 2004/38 artikli 27 lõige 1 ja artikli 29 lõige 1 kuuluvad direktiivi peatükki „Sisenemis- ja elamisõigusele avaliku korra, julgeoleku või tervishoiu huvides kehtestatavad piirangud“, on nendes sätetes sõnaselgelt mainitud „liikumisvabadust“, mistõttu hõlmavad need selle vabaduse kahte komponenti, nimelt sisenemisõigust ja lahkumisõigust, ning võimaldavad seega liikmesriikidel võtta meetmeid, mis rahvatervise huvides piiravad neist õigustest nii üht kui ka teist. Vaba liikumist piiravad meetmed, mille liikmesriik võib nende sätete alusel rahvatervise huvides võtta, ei pruugi seega seisneda mitte ainult keelus lahkuda liikmesriigi territooriumilt mittehädavajalikuks reisimiseks nagu kõnealusel juhul, vaid ka sellele territooriumile saabuvate reisijate kohustuses teha teste ja pidada kinni karantiinist.

Teiseks ei ole kummagi sättega vastuolus see, kui piiravad meetmed kehtestatakse üldkohaldatava aktina, mis puudutab vahet tegemata igaüht, kes on selles aktis käsitletud olukorras. Sellist tõlgendust kinnitab asjaolu, et haigused, mis võivad niisuguseid piiravaid meetmeid õigustada – nimelt nakkushaigused või nakkuslikud parasitaarhaigused nagu COVID-19 –, võivad juba oma omaduste tõttu puudutada tervet elanikkonda, sõltumata sellesse kuuluvate indiviidide käitumisest.

Kolmandaks rõhutas Euroopa Kohus, et hoolimata direktiivi 2004/38 artiklites 30–32 ette nähtud tingimuste ja tagatiste sõnastusest, mis esmapilgul näib olevat mõeldud üksikotsuste jaoks, tuleb kõiki neid tingimusi ja tagatise järgida ka siis, kui piiravad meetmed on võetud üldkohaldatavate aktide vormis. Seega tuleb direktiivi artikli 30 lõigete 1 ja 2 kohaselt iga üldkohaldatav akt, millega kehtestatakse vaba liikumist piiravad meetmed rahvatervise huvides, teha üldsusele teatavaks selle vastu võtnud liikmesriigi ametlikus väljaandes ning piisava ametliku meediateavituse kaudu, et oleks võimalik mõista akti sisu ja tagajärgi, nagu ka akti kohta esitatud täpseid rahvatervisega seotud põhjendusi. Pealegi selleks, et üldkohaldatav akt järgiks direktiivi artikli 30 lõikes 3 ja artiklis 31 nimetatud tagatise, peab seda saama kohtus ja olenevalt olukorrast halduskorras vaidlustada ning vaidlustamise korral tuleb üldsust teavitada. Niisugused piiravad meetmed peavad järgima ka diskrimineerimiskeeldu, mis on hartaga tagatud.

¹³¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. märtsi 2016. aasta määrus (EL) 2016/399, mis käsitleb isikute üle piiri liikumist reguleerivaid liidu eeskirju (Schengeni piirieeskirjad) (ELT 2016, L 77, lk 1), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. novembri 2017. aasta määrusega (EL) 2017/2225 (ELT 2017, L 327, lk 1).

¹³² Täpsemalt piirieeskirjade artiklid 22, 23 ja 25.

Neljandaks ja ühtlasi viimaseks leidis Euroopa Kohus, et vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 31 lõigetele 1 ja 3 peavad kõik rahvatervise huvides kehtestatud vaba liikumist piiravad meetmed olema proportsionaalsed rahvatervise kaitse eesmärgiga, kusjuures sellise meetme proportsionaalsuse hindamisel tuleb arvesse võtta ka ettevaatuspõhimõtet. Proportsionaalsuse põhimõtte nõuab konkreetselt, et kontrollitaks esiteks, kas sellised meetmed on taotletava üldist huvi teeniva eesmärgi – käesoleval juhul rahvatervise kaitse – saavutamiseks sobivad, teiseks, kas need piirduvad tingimata vajalikuga, mis tähendab, et seda eesmärki ei ole mõistlikult võimalik sama tõhusalt saavutada muude vahenditega, mis riivavad asjaomastele isikutele tagatud õigusi ja vabadusi vähem, ning kolmandaks, kas need ei ole nimetatud eesmärgiga ebaproportsionaalsed – see eeldab muu hulgas eesmärgi olulisuse ning nende õiguste ja vabaduste riive raskuse kaalumist.

Mis puudutab kontrole, mille eesmärk on tagada vaidlusaluste õigusnormide järgimine, siis leidis Euroopa Kohus, et sellised kontrollid on riigi territooriumi piires võimalikud üksnes tingimusel, et need kuuluvad politseikohustuste täitmise alla Schengeni piirieskirjade artikli 23 punkti a tähenduses. Juhul, kui kontrollid toimuvad vahetult sisepiiridel, peab liikmesriik järgima kõiki piirieskirjade artiklites 25–28 sätestatud tingimusi sisepiiridel piirikontrolli ajutiseks taaskehtestamiseks, kusjuures tuleb täpsustada, et sellise pandeemia nagu COVID-19 põhjustatud oht kujutab endast tõsist ohtu avalikule korrale või sisejulgeolekule piirieskirjade artikli 25 lõike 1 tähenduses.

Esimesena tuletas Euroopa Kohus Schengeni piirieskirjade artikli 23 punkti a kohta meelde, et see säte tagab liikmesriikidele õiguse viia riigi territooriumil, sealhulgas piirialadel, läbi kontrole, mis on põhjendatud politseikohustuste täitmisega, kui nende kohustuste täitmisel ei ole samaväärset toimet kontrolliga piiril – seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Piirieskirjade artikli 23 punkti a teise lause alapunktides i–iv on antud juhiseid, mis võimaldavad liikmesriike juhendada selliste politseikohustuste täitmisel.

Mis puudutab sellega seoses esiteks piirieskirjade artikli 23 punkti a teise lause alapunktis i sisalduvat juhust, siis peavad kontrollidega taotletavad eesmärgid eristuma piiril toimuva kontrolli eesmärkidest ehk nendest, millega soovitakse tagada, et isikutel võib lubada liikmesriigi territooriumile siseneda või sealt lahkuda, ning takistada isikutel vältida kontrole piiril. Euroopa Kohus leidis, et nii oli see kõnealusel juhul, kuna asjasse puutuvate Belgia õigusnormide järgimise tagamiseks mõeldud kontrollide põhieesmärk oli piirata kiiresti COVID-19 levikut Belgia elanikkonna hulgas.

Mis puudutab teiseks Schengeni piirieskirjade artikli 23 punkti a teise lause alapunktis ii sisalduvat juhust, siis piisab sellest, et kontrollide otsustamisel ja elluviimisel võeti arvesse asjaolusid, mis objektiivselt tõendasid rahvatervise raske ja tõsise kahjustamise ohtu, millele liikmesriik võib selle sätte kohaselt tugineda, ning lähtuti ametiasutuste üldteadmistest riigi territooriumile sisenemise ja sealt väljumise alade kohta, mille kaudu suur hulk reisijaid, kelle suhtes keeld kehtis, võisid reisida.

Mis puudutab kolmandaks Schengeni piirieskirjade artikli 23 punkti a teise lause alapunktides iii ja iv sisalduvaid juhiseid, siis tuleb kõik põhikohtuasjas kõne all olnud kontrollid esiteks läbi viia pisteliselt ja seega „juhukontrollidena“ ning teiseks peavad need olema kavandatud ja teostatud viisil, mis erineb selgelt liidu välispiiridel teostatavatest korrapärastest isikukontrollidest. Viimati nimetatud aspekti kohta täpsustas Euroopa Kohus, et sellise pandeemia korral nagu COVID-19 on liikmesriikidel teatud kaalutlusruum seoses kontrollide intensiivsuse, sageduse ja valikulisusega.

Teisena märkis Euroopa Kohus, et kui ilmneb, et kõnealused kontrollid toimusid sisepiiridel, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas Belgia Kuningriik järgis kõiki Schengeni piirieskirjade artiklites 25–28 sätestatud tingimusi sisepiiridel piirikontrolli ajutiseks taaskehtestamiseks tõsise ohu korral avalikule korrale ja/või sisejulgeolekule. Euroopa Kohus täpsustas sellega seoses, et sellise ulatusega pandeemiat nagu COVID-19 võib pidada tõsiseks ohuks avalikule korrale ja/või sisejulgeolekule piirieskirjade artikli 25 lõike 1 tähenduses, kuna see võib

mõjutada ühiskonna põhihuvi, nimelt huvi tagada kodanike elu, ning puudutab elanikkonna ühe osa, eelkõige kõige haavatavamate inimeste ellujäämist.

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Chief Appeals Officer jt (C-488/21, [EU:C:2023:1013](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu kodakondsus – ELTL artiklid 21 ja 45 – Liidu kodanike õigus liikmesriikide territooriumil vabalt liikuda ja elada – Töötaja, kes on saanud vastuvõtva liikmesriigi kodakondsuse, säilitades samal ajal oma päritoluriigi kodakondsuse – Direktiiv 2004/38/EÜ – Artikkel 3 – Soodustatud isikud – Artikli 2 punkti 2 alapunkt d – Pereliige – Liidu kodanikust töötaja ülalpeetavad ülenejad sugulased – Artikli 7 lõike 1 punktid a ja d – Üle kolmekuuline elamisõigus – Ülalpeetava staatuse säilitamine vastuvõtvas liikmesriigis – Artikli 14 lõige 2 – Elamisõiguse säilitamine – Määrus (EL) nr 492/2011 – Artikli 7 lõige 2 – Võrdne kohtlemine – Sotsiaalsed soodustused – Sotsiaalabi – Vastuvõtva liikmesriigi sotsiaalisüsteemi põhjendamatult koormamine

Rumeenia kodanik GV on AC ema, kes on samuti Rumeenia kodanik ning elab ja töötab lirimaal. AC on ühtlasi saanud liri kodakondsuse.

GV elas alates 2017. aastast lirimaal koos oma tütreaga, kellest ta oli rahaliselt sõltuv. GV taotles 2017. aasta septembris oma tervisliku seisundi halvenemise tõttu seoses artriidiga sotsiaalhoolekandeseaduse alusel invaliidsustoetust.

Eelotsusetaotluse põhjal on invaliidsustoetus, mille eesmärk on kaitsta vaesuse eest, sotsiaaltoetus, mida makstakse üldisest eelarvest, ilma et isikul oleks olnud kohustust tasuda sotsiaalkindlustusmaksleid. Toetuse saamise suhtes kehtivad teatavad tingimused, mis on seotud eelkõige vanuse, sissetuleku ja puudega. Lisaks on invaliidsustoetus „mitteosamakseline rahaline erihüvitis“ määruse nr 883/2004¹³³ tähenduses. liri õigus välistab invaliidsustoetuse maksmise isikule, kelle harilik viibimiskoht ei ole lirimaal, näiteks isikule, kellel ei ole selles liikmesriigis elamise õigust.

Veebruaris 2018 jäeti GV esitatud invaliidsustoetuse taotlus rahuldamata põhjendusel, et tal ei ole lirimaal elamise õigust.

Appeals Officer (kaebuste käsitleja, lirimaa), kellel tuli taotluse rahuldamata jätmist uuesti hinnata, otsustas 2019. aasta juulis, et GV-l on elamisõigus, sest ta on lirimaal töötava liidu kodaniku ülalpeetav üleneja sugulane, kuid tal ei ole õigust saada sotsiaalabi. Chief Appeals Officer (kõrgem kaebuste käsitleja, lirimaa), kellele esitati avaldus selle otsuse uuesti läbivaatamiseks, kinnitas seda järeldust, sest vastavalt riigisisestele õigusnormidele, millega võeti üle direktiiv 2004/38¹³⁴, koormaks GV põhjendamatult riigi sotsiaalisüsteemi, kui talle seda toetust antaks, ning seetõttu ei oleks tal enam õigust riigis elada.

¹³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta määrus (EÜ) nr 883/2004 sotsiaalkindlustussüsteemide koordineerimise kohta (ELT 2004, L 166, lk 1; ELT eriväljaanne 05/05, lk 72; parandus ELT 2009, L 202, lk 90).

¹³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 29. aprilli 2004. aasta direktiiv 2004/38/EÜ, mis käsitleb Euroopa Liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil ning millega muudetakse määrust (EMÜ) nr 1612/68 ja tunnistatakse kehtetuks direktiivid 64/221/EMÜ, 68/360/EMÜ, 72/194/EMÜ, 73/148/EMÜ, 75/34/EMÜ, 75/35/EMÜ, 90/364/EMÜ, 90/365/EMÜ ja 93/96/EMÜ (ELT 2004, L 158, lk 77; ELT eriväljaanne 05/05, lk 46).

High Court (kõrge kohus, Iirimaa) tühistas kõrgema kaebuste käsitleja otsuse 2020. aasta juulis tehtud kohtuotsusega. See kohus leidis eelkõige, et eespool viidatud riigisisised õigusnormid, mis seavad liri kodaniku pereliikme elamisõiguse sõltuvusse tingimusest, et nimetatud pereliige ei koorma põhjendamatult riigi sotsiaalsüsteemi, on vastuolus direktiiviga 2004/38, mis reguleerib liidu kodanike ja nende pereliikmete õigust liikuda ja elada vabalt liikmesriikide territooriumil.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele esitati selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebus, otsustas pöörduda Euroopa Kohtu poole sisuliselt küsimuses, kas liidu õigusega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, mis lubavad liikmesriigi ametiasutustel keelduda sotsiaaltoetuse andmisest ülenejale sugulasele, kes on toetuse taotlemise ajal liidu kodanikust töötaja ülalpeetav, või isegi võtta temalt ära üle kolmekuulise elamisõiguse, sest sotsiaaltoetuse saamise tagajärjel ei oleks see pereliige enam liidu kodanikust töötaja ülalpeetav ja koormaks seega põhjendamatult liikmesriigi sotsiaalsüsteemi.

Euroopa Kohus (suurkoda) otsustas, et sellised riigisisised õigusnormid on vastuolus töötajate vaba liikumise põhimõttega¹³⁵, nagu seda põhimõtet on koostoimes direktiiviga 2004/38 rakendatud määrusega nr 492/2011¹³⁶ töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohus meelde, et direktiiv 2004/38, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus palus tõlgendada, reguleerib vaid liidu kodaniku sellistesse liikmesriikidesse sisenemise ja seal elamise tingimusi, mille kodanik ta ei ole. Seetõttu ei anna see direktiiv liidu kodaniku pereliikmetele tuletatud elamisõigust selle liikmesriigi territooriumil. Käesoleval juhul ei reguleeri see direktiiv alates AC liri kodanikuks saamisest enam tema elamisõigust Irimaal ega tuletatud elamisõigust, mis võib olla tema pereliikmetel.

Samas on Euroopa Kohus otsustanud, et sellise liikmesriigi kodaniku olukorda, kes on kasutanud oma liikumisvabadust, liikudes teise liikmesriigi territooriumile ja elades seal seaduslikult, ei saa samastada puhtalt riigisisese olukorraga ainuüksi asjaolu tõttu, et ta on selle elamise jooksul saanud lisaks oma päritoluriigi kodakondsusele ka vastuvõtva liikmesriigi kodakondsuse. Sellest järeldub, et liidu kodanikele ELTL artikliga 21 ja konkreetsemalt töötajatele ELTL artikliga 45 antud õiguste soovitatav toime nõuab, et sellise liidu kodanikust töötaja pereliikmel, kes on pärast seda, kui ta on vastuvõttas liikmesriigis elades ja töötades kasutanud oma liikumisvabadust, saanud selle liikmesriigi kodakondsuse, peab olema võimalik saada tuletatud elamisõigus. Lisaks ei tohiks sellele pereliikmele tuletatud elamisõiguse andmise tingimused olla rangemad tingimustest, mis on direktiivis 2004/38 ette nähtud samasuguse elamisõiguse andmiseks liidu kodaniku pereliikmele, kui liidu kodanik on kasutanud oma õigust vabalt liikuda, asudes elama liikmesriiki, mille kodanik ta ei ole, sest seda direktiivi tuleb niisuguse olukorra suhtes kohaldada analoogia alusel. Lõpuks on liidu kodanikust töötajal – sealhulgas juhul, kui ta on, nagu käesolevas asjas, saanud lisaks oma päritoluriigi kodakondsusele ka vastuvõtva liikmesriigi kodakondsuse – õigus võrdsele kohtlemisele ELTL artikli 45 lõike 2 alusel, nagu seda on rakendatud määruse nr 492/2011 artikli 7 lõikega 2¹³⁷.

¹³⁵ See põhimõte on sõnastatud ELTL artiklis 45.

¹³⁶ Täpsemalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. aprilli 2011. aasta määruse (EL) nr 492/2011 töötajate liikumisvabaduse kohta liidu piires (ELT 2011, L 141, lk 1) artikli 7 lõige 2.

¹³⁷ Selle sätte kohaselt on liikmesriigi kodanikust töötajal teise liikmesriigi territooriumil „samad sotsiaalsed ja maksusoodustused kui selle riigi kodanikest töötajatel“.

Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus esiteks, et direktiivi 2004/38 mitme sätte¹³⁸ tõlgendamisest nende koostoimes tuleneb, et liidu kodanikust töötaja ülenejatel sugulastel on üle kolmekuuline tuletatud elamisõigus juhul, kui nad on selle töötaja „ülalpeetavad“. Selleks et asjaomane pereliige saaks seda õigust kasutada, peab sõltuvusseisund olema olema selle isiku lähteriigis hetkel, mil ta taotleb õigust ühineda liidu kodanikuga, kelle ülalpeetav ta on. Asjaomane isik võib selle õiguse säilitada seni, kuni ta on selle töötaja ülalpeetav¹³⁹ või kuni ta saab pärast vastuvõttvas liikmesriigis viit järjestikust aastat seaduslikult ja pidevalt elamist taotlema alalist elamisõigust¹⁴⁰.

Teiseks, mis puutub eespool viidatud õigusesse võrdsele kohtlemisele, mis on liidu kodanikust töötajal määruse nr 492/2011 artikli 7 lõike 2 alusel, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et selles sättes kasutatud mõiste „sotsiaalsed soodustused“ hõlmab kõiki soodustusi, mis olenemata sellest, kas need on seotud töölepinguga või mitte, antakse tavaliselt selle liikmesriigi töötajatele peamiselt nende objektiivse töötaja staatuse või pelgalt nende liikmesriigis asuva alalise elukoha alusel ja mille laiendamine töötajatele, kes on teise liikmesriigi kodanikud, on asjakohane selleks, et hõlbustada nende liikuvust liidus. See mõiste võib hõlmata sotsiaaltoetusi, mis kuuluvad samal ajal ka määruse nr 883/2004 konkreetse kohaldamisalasse, nagu invaliidsustoetus. Selline sotsiaaltoetus nagu ülenejale sugulasele makstav invaliidsustoetus on võõrtöötaja jaoks ka „sotsiaalne soodustus“ määruse nr 492/2011 artikli 7 lõike 2 tähenduses, sest see üleneja sugulane on võõrtöötaja ülalpeetav direktiivi 2004/38 artikli 2 punkti 2 alapunkti d tähenduses. Lisaks võib see ülalpeetav üleneja sugulane kui töötajale ette nähtud võrdse kohtlemise puhul kaudselt soodustatud isik ise tugineda määruse nr 492/2011 artikli 7 lõikele 2, et saada invaliidsustoetust, kui riigisisese õiguse kohaselt antakse seda toetust otse sellistele ülenejatele sugulastele. Arvestades võõrtöötajale ja tema pereliikmetele vastuvõttvas liikmesriigis selle sättega tagatud kaitset diskrimineerimise eest, ei mõjuta vastuvõttvas liikmesriigis sotsiaaltoetuse andmine „ülalpeetava“ üleneja sugulase staatust direktiivi 2004/38 artikli 2 punkti 2 alapunkti d tähenduses. Vastupidine otsus takistaks praktikas sellel ülalpeetaval pereliikmel kõnealuse toetuse taotlemist ning riivaks võõrtöötajale tagatud õigust võrdsele kohtlemisele. Sellega seoses tuleb rõhutada, et maksudega, mida võõrtöötaja maksab vastuvõttvale liikmesriigile seal töötamise raames, annab võõrtöötaja panuse liikmesriigi sotsiaalpoliitika rahastamisse ja peab saama sellest kasu liikmesriigi kodanikest töötajatega samadel tingimustel. Järelikult ei saa võõrtöötajate ja kodanikest töötajate ebavõrdset kohtlemist põhjendada eesmärgiga vältida vastuvõttva liikmesriigi eelarve põhjendamatut koormamist.

2. Liidu kodakondsuse kaotamine liikmesriigi kodakondsuse kaotamise tõttu

5. septembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Udlændinge- og Integrationsministeriet (Taani kodakondsuse kaotamine) (C-689/21, [EU:C:2023:626](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu kodakondsus – ELTL artikkel 20 – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 7 – Liikmesriigi ja kolmanda riigi kodakondsusega kodanik – Liikmesriigiga tegeliku sideme

¹³⁸ Direktiivi 2004/38 artikli 2 punkti 2 alapunkt d ning artikli 7 lõike 1 punktid a ja d.

¹³⁹ Vastavalt direktiivi 2004/38 artikli 14 lõikele 2 koostoimes artikli 2 punkti 2 alapunktiga d ning artikli 7 lõike 1 punktidega a ja d.

¹⁴⁰ Seda elamisõigust reguleerib direktiivi 2004/38 artikli 16 lõige 1.

puudumise tõttu selle liikmesriigi kodakondsuse ex lege kaotamine 22aastaseks saamisel, kui enne selle vanuse täitumise kuupäeva ei ole esitatud kodakondsuse säilitamise taotlust – Liidu kodaniku staatuse kaotamine – Selle kaotamise tagajärgede proportsionaalsuse hindamine liidu õiguse seisukohast – Õigust lõpetav tähtaeg

Ameerika Ühendriikides sündinud X-il, kelle ema on taanlane ja isa ameeriklane, oli sünnist saati Taani ja Ameerika Ühendriikide kodakondsus. Ta esitas pärast 22aastaseks saamist Udlændinge- og Integrationsministerietile (Taani sisserände- ja integratsiooniministeerium) Taani kodakondsuse säilitamise taotluse.

Sisserände- ja integratsiooniministeerium teavitas X-i 31. jaanuari 2017. aasta otsusega sellest, et ta kaotas 22aastaseks saades Taani kodakondsuse ja et tema kodakondsuse säilitamise taotlust ei saa rahuldada, sest ta esitas oma taotluse pärast selle vanuse täitumist. Kui kodakondsuse säilitamise taotlust ei esitata enne nimetatud vanuse täitumist, nähakse Taani õigusnormides nimelt ette, et väljaspool Taani territooriumi sündinud isikud, kes ei ole seal kunagi elanud ega viibinud asjaoludel, mis tõendavad tegelikku sidet Taaniga, kaotavad Taani kodakondsuse *ex lege*. Järelikult kaotas X Taani kodakondsuse ja seega ka liidu kodaniku staatuse, ilma et Taani ametiasutused oleksid kontrollinud selle kaotamise tagajärgede proportsionaalsust liidu õiguse seisukohast tema olukorras.

X esitas 9. veebruaril 2018 Taani kohtule kaebuse, milles palus see otsus tühistada. Selles kontekstis tekkis eelotsusetaotluse esitanud kohtul, Østre Landsrettil (idapiirkonna apellatsioonikohus, Taani), küsimus, kas niisugused liikmesriigi õigusnormid nagu Taani kodakondsust puudutavad õigusnormid on kooskõlas ELTL artikliga 20 koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 7.

Euroopa Kohtu suurkoda otsustas, et niisugused liikmesriigi õigusnormid on liidu õigusega kooskõlas, tingimusel et küsimuse all oleval isikul on olnud võimalus esitada mõistliku tähtaja jooksul kodakondsuse säilitamise või taastamise taotlus, mis võimaldab analüüsida kodakondsuse kaotamise proportsionaalsust liidu õiguse seisukohast ja vajaduse korral seda kodakondsust säilitada või *ex tunc* taastada, ning niisugune tähtaeg saab hakata kulgema vaid alates sellest, kui pädevad asutused on teda nõuetekohaselt teavitanud kodakondsuse kaotamisest või selle peatsest toimumisest ja tema õigusest esitada selle tähtaja jooksul kodakondsuse säilitamise või taastamise taotlus.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et liidu õigusega ei ole vastuolus ei see, kui liikmesriik näeb kodakondsuse saamise ja kaotamise tingimusi määratledes ette, et riigiga tegeliku sideme olemasolu või puudumise hindamine põhineb niisugustel kriteeriumidel nagu küsimuse all oleva isiku sünni- ja elukoht ning tema riigi territooriumil viibimise tingimused, ega see, kui liikmesriik piirab selle hinnangu andmist ajavahemikuga, mis kestab kuni päevani, mil see isik saab 22aastaseks.

Samas rõhutas Euroopa Kohus, et kui liikmesriigi kodakondsuse kaotamine toimub *ex lege* teatud vanuses ja toob kaasa liidu kodaniku staatuse ning sellega seotud õiguste kaotamise, peavad liikmesriigi ametiasutused ja kohtud saama analüüsida kodakondsuse niisuguse kaotamise tagajärgi liidu õiguse seisukohast ning vajaduse korral lubada sel isikul kodakondsus säilitada või see *ex tunc* taastada.

Mis puudutab täpsemalt tähtaega niisuguse analüüsi tegemise taotluse esitamiseks, et kodakondsus säilitada või taastada, siis – kuna liidu õiguses ei ole selleks täpset tähtaega ette nähtud – tuleb igal liikmesriigil kehtestada menetlusnormid, mis tagavad isikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kaitse, eelkõige tingimusel et need normid järgivad tõhususe põhimõtet ega muuda liidu õiguskorraga antud õiguste kasutamist praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks. Selles osas võivad liikmesriigid õiguskindluse põhimõttest lähtudes nõuda, et niisugune taotlus esitataks pädevatele asutustele mõistliku aja jooksul.

Siiski, arvestades liikmesriigi kodakondsuse kaotamise – kui see toob kaasa liidu kodaniku staatuse kaotamise – tõsiseid tagajärgi liidu kodaniku ELTL artiklist 20 tulenevate õiguste tulemuslikule kasutamisele, ei saa pidada tõhususe põhimõttega kooskõlas olevaks liikmesriigi õigusnorme või praktikat, mis võivad takistada isikut, keda selline kodakondsuse kaotamine ähvardab, esitamast taotlust, et analüüsitaks selle kaotamise tagajärgede proportsionaalsust liidu õiguse seisukohast. Kui isikut ei ole seega nõuetekohaselt teavitatud niisuguse analüüsi taotlemise õigusest ega taotluse esitamise tähtajast, ei saa pidada tema taotlust vastuvõetamatuks põhjusel, et see tähtaeg on möödunud.

Antud juhul – võttes arvesse, et küsimuse all oleval isikul, nagu X, peab olema võimalik selle analüüsi raames, mille käigus hinnatakse Taani kodakondsuse kaotamise tagajärgede proportsionaalsust liidu õiguse seisukohast, tugineda kõigile asjakohastele asjaoludele, mis võisid ilmneda kuni tema 22. sünnipäevani – leidis Euroopa Kohus, et tähtaja lõpp peab seega olema mõistliku aja võrra hilisem kui kuupäev, mil see isik sellesse vanusesse jõuab. Peale selle võib see mõistlik tähtaeg hakata kulgema vaid siis, kui pädevad asutused on teda nõuetekohaselt teavitanud tema kodakondsuse kaotamisest või selle peatsest toimumisest ning õigusest esitada selle tähtaja jooksul selle kodakondsuse säilitamise või taastamise taotlus. Vastasel juhul peavad liikmesriigi pädevad asutused ja kohtud siis, kui küsimuse all olev isik taotleb reisidokumenti või muud tema kodakondsust tõendavat dokumenti, saama täiendavalt analüüsida kodakondsuse kaotamise tagajärgede proportsionaalsust.

Kuupäev, mida niisugust analüüsi läbi viies arvesse tuleb võtta, on tingimata sama kuupäev, mil küsimuse all olev isik 22aastaseks sai, sest see kuupäev on lahutamatu osa liikmesriigi seatud õiguspärastest kriteeriumidest, millest sõltub kodakondsuse säilitamine või kaotamine.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et naturalisatsiooni korras kodakondsuse andmise võimalus, olenemata sellest, millistel ja kui tahes soodsatel tingimustel see toimuda võib, ei korva riigisisese õiguses liidu õigusega kooskõlas olevatel tingimustel ette nähtud võimaluse puudumist, et liikmesriigi asutused ja – kui tarvis – kohtud analüüsiks liikmesriigi kodakondsuse kaotamise tagajärgede proportsionaalsust liidu õiguse seisukohast, mis võiks vajaduse korral viia selle kodakondsuse *ex tunc* taastamiseni.

3. Liidu kodaniku pereliikmetest kolmanda riigi kodanike tuletatud elamisõigus

22. juuni 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (Madalmaade kodanikust alaealise lapse Tai kodanikust ema) (C-459/20, [EU:C:2023:499](#))

Eelotsusetaotlus – Liidu kodakondsus – ELTL artikkel 20 – Õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil – Liikmesriigi otsus keelduda elamisloa andmisest kolmanda riigi kodanikule, kelle alaealine laps on selle liikmesriigi kodanik – Laps, kes viibib väljaspool Euroopa Liidu territooriumi ega ole kunagi sellel territooriumil elanud

X, kes on Tai kodanik, elas seaduslikult Madalmaades, kus ta oli abiellunud Madalmaade kodaniku A-ga. Nende Madalmaade kodanikust laps sündis Tais, kus ta on alati elanud. Pärast lapse sündi naasis X Madalmaadesse. Pärast abielulise kooselu lõppemist tühistasid Madalmaade ametiasutused 2017. aastal X-i elamisõiguse. Pärast abielulahutust esitas X 2019. aastal taotluse, et saada õigus elada Madalmaades, ühe teise selle liikmesriigi kodaniku juures. Selle taotluse hindamisel kontrollisid Madalmaade ametiasutused omal algatusel, kas ta võib saada tuletatud elamisõiguse ELTL artikli 20 alusel, et ta saaks elada koos oma liidu kodanikust alaealise lapsega liidu territooriumil.

Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (justiits- ja julgeolekuküsimuste riigisekretär, Madalmaad) jättis 8. mail 2019 selle taotluse rahuldamata. Samal päeval saadeti X riigist välja Taisse.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul, rechtbank Den Haag, zittingsplaats Utrecht (Haagi esimese astme kohus, Utrecht kohtumaja, Madalmaad), kellele X esitas kaebuse selle rahuldamata jätmise otsuse peale, tekkis küsimus, kuidas käesoleval juhul tõlgendada ELTL artiklit 20.

Euroopa Kohus täpsustas oma otsuses, millistel tingimustel võib kolmanda riigi kodanikul olla ELTL artikli 20 põhinev tuletatud elamisõigus, kui nimetatud kodaniku alaealine laps on liidu kodanik, kuid viibib väljaspool liidu territooriumi ega ole liidu territooriumil kunagi elanud.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et ELTL artikliga 20 on vastuolus riigisisised meetmed, sealhulgas liidu kodaniku pereliikmele elamisloa andmisest keeldumise otsused, mille tagajärjel jäävad liidu kodanikud ilma reaalsest võimalusest kasutada põhilisi õigusi, mida nende staatus neile annab. Lisaks on sellises olukorras vaja, et kolmanda riigi kodaniku ja tema liidu kodanikust pereliikme vahel oleks niisugune sõltuvussuhe, et kolmanda riigi kodanikule elamisõiguse andmisest keeldumise korral jääks pereliige ilma võimalusest oma liidu kodaniku staatusega kaasnevaid põhilisi õigusi realselt kasutada. Nii on see juhul, kui viimane on sunnitud asjaomase kolmanda riigi kodanikuga kaasa minema ja kogu liidu territooriumilt lahkuma, või ei saaks ta siseneda selle liikmesriigi territooriumile, mille kodanik ta on, ja seal elada.

Käesoleval juhul aga on liidu kodanikust alaealine laps elanud sünnist saadik kolmandas riigis, ilma et ta oleks kunagi elanud liidus. Neil asjaoludel leidis Euroopa Kohus esiteks, et niisuguse lapse kolmanda riigi kodanikust vanemale elamisõiguse andmisest keeldumine võib mõjutada selle lapse poolt ELTL artikli 20 alusel õiguste teostamist üksnes juhul, kui on tõendatud, et laps siseneb asjaomase liikmesriigi territooriumile, mille kodakondsus tal on, ja elab seal koos oma vanemaga või ühineb temaga. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on hinnata, kas see on nii ja kas on olemas sõltuvussuhe kolmanda riigi kodanikust vanema ja tema alaealise lapse vahel.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et kolmanda riigi kodaniku – kellest liidu kodanikust alaealine laps on sõltuv – tuletatud elamisõiguse taotlust ei või jätta rahuldamata põhjusel, et sellesse liikmesriiki ümberasumine, mille kodakondsus lapsel on, mis eeldab selle lapse kui liidu kodaniku õiguste teostamist, ei ole nimetatud lapse tegelikes või usutavates huvides. Nimelt tuleneb igale liidu kodanikule antud õigus vabalt liikuda ja elada liikmesriikide territooriumil otse liidu kodaniku staatusest, ilma et selle õiguse kasutamiseks oleks vaja tõendada mis tahes huvi sellele õigusele tugineda või see oleks seatud sõltuvusse tingimusest, et huvitatud isik on jõudnud ikka, mis on nõutav selleks, et tal oleks teovõime nimetatud õiguste iseseisvaks kasutamiseks liidu kodanikuna.

Euroopa Kohus on tõepoolest varem selgitanud, et ELTL artikli 20 alusel esitatud elamisloa taotluse üle otsustamiseks pädevad ametiasutused peavad võtma arvesse asjaomase lapse huve¹⁴¹. Niisugust seisukohta ei võetud aga mitte elamisloa taotluse rahuldamata jätmiseks, vaid vastupidi selleks, et takistada niisuguse otsuse tegemist, mis sunniks seda last liidu territooriumilt lahkuma.

Viimaseks täpsustas Euroopa Kohus, kuidas tuleb tuletatud elamisõiguse taotluse raames hinnata, kas liidu kodanikust alaealine laps on sõltuv oma kolmanda riigi kodanikust vanemast. Ta täpsustas

¹⁴¹ Vt selle kohta 10. mai 2017. aasta kohtuotsus *Chavez-Vilchez jt* (C-133/15, [EU:C:2017:354](#), punkt 71) ning 5. mai 2022. aasta kohtuotsus *Subdelegación del Gobierno en Toledo (pereliikme elamisõigus – ebapiisavad vahendid)* (C-451/19 ja C-532/19, [EU:C:2022:354](#), punkt 53).

eelkõige, et pädevad ametiasutused peavad võtma arvesse olukorda, mis valitseb nende otsuse tegemise ajal, sest need asutused peavad hindama oma otsuse prognoositavaid tagajärgi sellele, kas asjaomane laps saab reaalselt kasutada põhilisi õigusi, mis tulenevad talle ELTL artikliga 20 antud staatusest.

Lisaks peab see hinnang alati põhinema konkreetse juhtumi kõigi asjakohaste tegurite uurimisel. Eelkõige ei saa selles osas olla määrava tähtsusega asjaolu, et kolmanda riigi kodanikust vanem ei ole alati selle lapse eest iga päev hoolitsenud, kuid tal on nüüd lapse ainuhooldusõigus, või asjaolu, et teine vanem, kes on liidu kodanik, võiks võtta enda kanda lapse igapäevase ja tegeliku ülalpidamise.

III. Liikumisvabadused liidus¹⁴²

1. Asutamisvabadus

8. juuni 2023. aasta kohtuotsus Prestige and Limousine (C-50/21, [EU:C:2023:448](#))

Eelotsusetaotlus – ELTL artikkel 49 – ELTL artikli 107 lõige 1 – Juhiga üürisõidukiteenus – Loa andmise süsteem, mille kohaselt kogu riigi territooriumil linnasiseste ja linnadevaheliste transporditeenuste osutamise loale lisaks nõutakse teist tegevusluba linnastus linnasiseste transporditeenuste osutamiseks – Juhiga üürisõidukiteenuste osutamise lubade arvu piiramine ühega iga 30 taksoteenuste loa kohta

Prestige and Limousine SL (edaspidi „P&L“) osutas juhiga üürisõidukiteenuseid Barcelona linnastus (Hispaania). P&L ja 14 ettevõtjat, kes osutasid samu teenuseid ja kelle hulka kuulusid rahvusvaheliste veebiplatvormidega seotud ettevõtjad, vaidlustasid Tribunal Superior de Justicia de Cataluña (Kataloonia autonoomse piirkonna kõrgeim kohus, Hispaania) Barcelona linnastu sellise regulatsiooni kehtivuse, mis puudutas kõnealuste teenuste korraldamist mainitud linnastus. Nimetatud vaidluse raames tekkisid sellel kohtul kahtlused, kas asjaomased õigusnormid on kooskõlas eelkõige asutamisvabadusega.

Nende õigusnormidega oli ühelt poolt nõutud, et lisaks riigisisesele loale, mis on nõutud selleks, et osutada linnasiseseid ja linnadevahelisi juhiga üürisõidukiteenuseid Hispaanias, pidi saama täiendava loa, et osutada juhiga üürisõidukiteenuseid Barcelona linnastus. Teiselt poolt oli nende õigusnormidega piiratud juhiga üürisõidukiteenuste lubade arv ühega iga selles linnastus antud 30 taksoteenuste loa kohta. Eelotsusetaotluse esitanud kohus oli seisukohal, et nende õigusnormidega taotletud peamine eesmärk on vähendada juhiga üürisõidukiteenuste konkureerimist taksoteenustega.

Kõnesolevate meetmete põhjendamiseks tõi Barcelona linnastu eelkõige esile eesmärgi tagada taksoteenuste kvaliteet, turvalisus ja kättesaadavus. Ta märkis, et neid teenuseid peetakse „üldist huvi pakkuvaks teenuseks“, kuna taksoteenuste osutamine on üksikasjalikult reguleeritud ning nende teenuste puhul kohaldatakse eelkõige loakvooti, reguleeritud tasumäärasid, universaalse transpordi kohustust ja juurdepääsu tagamist piiratud liikumisvõimega inimeste jaoks. Barcelona linnastu märkis selle kohta, et juhiga üürisõidukiteenuste osutamisega kasvav konkurents ohustab taksoteenuste majanduslikku elujõulisust.

Euroopa Kohus jõudis oma otsuses järeldusele, et spetsiaalse täiendava loa nõue selleks, et osutada juhiga üürisõidukiteenuseid Barcelona linnastus, võib teatud tingimustel olla ELTL artikliga 49 kooskõlas. Seevastu on selle artikliga vastuolus juhiga üürisõidukiteenuste lubade arvu piiramine, kuna see meede näib minevat kaugemale sellest, mis on vajalik transpordi, liikluse ja avaliku ruumi hea haldamise eesmärkide ning keskkonnakaitse saavutamiseks selles linnastus.

¹⁴² Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Chief Appeals Officer jt** (C-488/21, [EU:C:2023:1013](#)), mida on tutvustatud II.1. jaotises „Liidu kodanike vaba liikumist piiravad meetmed“; 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Royal Antwerp Football Club** (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#)), mida on tutvustatud VIII.1. jaotises „Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)“; 9. veebruari 2023. aasta kohtuotsus **Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid jt (Türgi päritolu töötaja riigis viibimise õiguse äravõtmine)** (C-402/21, [EU:C:2023:77](#)), mida on tutvustatud XVII.2. jaotises „Rahvusvahelise lepingu tõlgendamine“.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt lükkas Euroopa Kohus tagasi põhikohtuasja kaebajate esitatud argumendid põhjendamaks seda, et eelotsusetaotlus on väidetavalt vastuvõetamatu. Euroopa Kohus leidis, et asjaolu, et eelotsuse küsimustele antavad vastused tulenevad selgelt tema praktikast, ei muuda eelotsusetaotlust vastuvõetamatuks, vaid annab Euroopa Kohtule õiguse vastata vajaduse korral sellele kohtumäärusega¹⁴³. Mis lisaks puudutab asjaolu, et liikmesriigi kõrgeim kohus on juba analüüsinud vaidluses, millel on sarnasusi põhikohtuasja vaidlusega, kas eelotsusetaotluse esitanud kohtu viidatud liidu õiguse sätteid võivad olla asjakohased, siis ei muuda see vastuvõetamatuks eelotsusetaotlust, milles palutakse Euroopa Kohtul otsustada nende sätete tõlgendamise üle ELTL artikli 267 alusel.

Seejärel analüüsis Euroopa Kohus pärast seda, kui ta oli jõudnud järeldusele, et asjaomaste õigusnormidega ette nähtud kahe meetmega ei ole taksoteenuseid osutavatele ettevõtjatele antud riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, nende meetmete kooskõla ELTL artikliga 49. Selle kohta märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et need meetmed piiravad tõepoolest kõigi uustulnukate pääsu turule, piirates selles linnastus tegutsevate juhiga üürisõidukiteenuste osutajate arvu, ja need tuleb seega kvalifitseerida viimati nimetatud sättega tagatud asutamisevabaduse piiranguks.

Mis järgmiseks puudutab ülekaaluka üldise huvi olemasolu, mis võib neid piiranguid põhjendada, siis asus Euroopa Kohus seisukohale, et selline huvi võib taolises linnastus seisneda linnastu transpordi, liikluse ja avaliku ruumi hea haldamise eesmärgis ning keskkonnakaitses. See ei ole siiski nii taksoteenuste majandusliku elujõulisuse tagamise eesmärgi puhul, kuna kõnealuse kahe linnatranspordiliigi vahelise tasakaalu säilitamise puhul on tegemist puhtalt majanduslike kaalutlustega. Asjaolu, et Hispaania õiguses kvalifitseeritakse taksoteenused „üldist huvi pakkuvaks teenuseks“, ei oma selles suhtes tähtsust. Kuigi Barcelona linnastu nimetatud tunnused näitavad tõepoolest, et taksoteenuste reguleerimise eesmärk on eelkõige tagada kasutajatele taksoteenuste kvaliteet, turvalisus ja kättesaadavus, on seevastu selge, et põhikohtuasjas kõne all olevate meetmete endiga neid eesmärke ei taotleta. Euroopa Kohus tõdes samuti, et ei selgu, et taksoteenuste osutajatele on usaldatud avalikku huvi pakkuv eriülesanne, mis võib olenevalt olukorrast kuuluda mõiste „üldist majandushuvi pakkuv teenus“ alla ELTL artikli 106 lõike 2 tähenduses.

Lõpuks analüüsis Euroopa Kohus seda, kas ühelt poolt täiendava loa nõue ja teiselt poolt juhiga üürisõidukiteenuste lubade arvu piiramine ühega 30 taksoteenuste loa kohta on proportsionaalne. Ta järeldas, et esimene meede on sobiv toodud eesmärkide saavutamiseks ja seda võib pidada nende saavutamiseks vajalikuks. Võttes arvesse kõnealuse teenuse olemust ja võimatust eristada juhiga üürisõidukiteenuseid osutavaid sõidukeid teistest eraviisiliselt kasutatavatest sõiduautodest suurel linnaterritooriumil, võib asuda seisukohale, et järelkontroll toimuks sellise hilinemisega, et ei ole tagatud selle tegelik tõhusus. Spetsiaalse tegevusloa nõue võib seega olla põhjendatud, kuid seda siiski tingimusel, et see spetsiaalne luba põhineb objektiivsetel, mittediskrimineerivatel ja ette teada olevatel kriteeriumidel, mis välistavad igasuguse meelevaldsuse ja mis ei korda kontrolle, mida on juba riigisisese loamenetluse raames tehtud, vaid mis vastavad selle linnastu erilistele vajadustele. Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on kontrollida, kas need tingimused on antud juhul täidetud.

Seevastu ei ole teine meede sobiv selleks, et tagada transpordi, liikluse ja avaliku ruumi hea haldamise eesmärkide saavutamine. Nimelt esiteks ei lükatud Euroopa Kohtus ümber argumente, mis on esitatud juhiga üürisõidukiteenuste kasuks ning mille eesmärk on näidata, et need teenused

¹⁴³ Vt Euroopa Kohtu kodukorra artikkel 99.

võivad tegelikult soodustada nende eesmärkide täitmist, eelkõige vähendades isiklike autode kasutamist, aidates kaasa tõhusa ja kaasava liikuvuse eesmärgi saavutamisele oma digitaliseerimistaseme ja paindlikkuse tõttu teenuste osutamisel ning võttes kasutusele alternatiivkütuseid kasutavaid sõidukeid, mida julgustatakse juhiga üürisõidukiteenuseid käsitlevate riigisiseste õigusnormidega.

Teiseks ei saa välistada, et juhiga üürisõidukite võimalikku mõju transpordile, liiklusele ja avalikule ruumile Barcelona linnastus võib piisavalt piirata vähem piiravate meetmetega kui lubade piiramine. Nii viitas Euroopa Kohus näitena juhiga üürisõidukiteenuste korraldamise meetmetele, teatud kellaaegadel nende teenuste piiramisele või ka teatud aladel liiklemise piirangutele. Euroopa Kohus lisas, et ei saa välistada, et keskkonnakaitse eesmärki Barcelona linnastus on võimalik saavutada asutamisvabadust vähem piiravate meetmetega, näiteks selles linnastus liiklevatele sõidukitele kohaldatavate heitkoguste piirnormidega.

13. juuli 2023. aasta kohtuotsus Xella Magyarország (C-106/22, [EU:C:2023:568](#))

Eelotsusetaotlus – Kapitali vaba liikumine – Asutamisvabadus – Määrus (EL) 2019/452 – Liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette välisinvesteeringute taustauuringumehhanismid, kui neid investeeringuid tehakse „strateegilistesse” residendist ettevõtjatesse – Nende õigusnormide alusel tehtud otsus, millega keelatakse residendist äriühingul omandada kogu osalus teises residendist äriühingus – Ettevõtja, milles osalus omandati, käsitlemine „strateegilise” ettevõtjana, kuna tema põhitegevus on teatud põhitoorainete, nagu kruusa, liiva ja savi kaevandamine – Osaluse omandava ettevõtja käsitlemine „välisinvestorina”, kuna ta kuulub kontserni, mille valdusühing asub kolmandas riigis – Liikmesriigi riigi huvide, avaliku julgeoleku või avaliku korra kahjustamine või kahjustamise oht – Eesmärk tagada põhitoorainetega varustatus ehitussektoris, eelkõige piirkondlikul tasandil

Janes és Társa on Ungari õiguse alusel asutatud äriühing, mis kuulub kontserni, mille valdusühing on asutatud Bermudal ja mis osalusteahela lõpus kuulub liri kodanikule. Janes és Társa kuulub ühele teisele Ungari õiguse alusel asutatud äriühingule ning tema põhitegevus on kruusa, liiva ja savi kaevandamine tema karjääris, mis asub Lázis (Győr-Moson-Soproni maakond, Pannonhalma vald, Ungari).

Selle tegevuse tõttu käsitatakse Janes és Társat „strateegilise ettevõtjana” seaduse kohaselt, milles nähakse ette välismaiste investeeringute taustauuringute regulatsioon. Tema turuosa Ungari asjaomase tooraine tootmise turul on 0,52%.

Xella Magyarország on teine Ungari õiguse alusel asutatud äriühing, mis kuulub kontserni, mille valdusühing on asutatud Bermudal ja mis osalusteahela lõpus kuulub liri kodanikule. Ta tegutseb Ungari ehitusmaterjalide turul ja tema põhitegevusala on betoonist ehituselementide tootmine. Ta ostab ligikaudu 90% Janes és Társa aastatoodangust, tootes viimase karjääri lähedal asuvas tehases sellest toorainest lubjaliivatelliseid.

Xella Magyarország sõlmis 2020. aasta oktoobris müügilepingu, et omandada 100% osalus Janes és Társas, ning palus pädeval ministril võtta asjaomane tehing teadmiseks või kinnitada, et see formaalsus ei ole tema omandistruktuuri arvestades vajalik. Minister keelas 2021. aasta juuli otsusega teatatud tehingut täita, kvalifitseerides Xella Magyarországi „välisinvestoriks”, kuna ta kuulub kaudselt Bermudal asutatud äriühingule LSF10 XL Investments.

Lisaks asus see minister seisukohale, et toorainete nii kaevandamis- ja varustuskindlus kui ka prognoositavus on strateegilise tähtsusega, eelkõige arvestades tõsiseid häireid ülemaailmsete tarneahelate toimimises COVID-19 pandeemia tõttu. Tema hinnangul domineerisid juba selliste täitematerjalide nagu liiva, kruusa ja killustiku tootmises ehitussektori jaoks välismaisel kapitalil põhinevad Ungari tootjad. Seega seab olukord, kus Janes és Társa läheb kaudselt Bermudal

registreeritud äriühingu omandisse, pikemas perspektiivis ohtu põhikohtuasjas käsitletavate toorainete varustuskindluse, mis võib aga kahjustada „riigi huve“ laias tähenduses.

Euroopa Kohus järeldas oma otsuses, et käsitletav välisinvesteeringute taustauuringumehhanism on vastuolus asutamisvabadust käsitlevate EL toimimise lepingu sätetega. Nimelt võimaldab see mehhanism keelata strateegilises residendist äriühingus osaluse omandamise teise residendist äriühingu poolt, kui viimane kuulub mitmes liikmesriigis asuvate äriühingute kontserni, mille üle on otsustav mõju kolmanda riigi ettevõtjal. Seega lükkas Euroopa Kohus tagasi Ungari valitsuse argumendi, mille kohaselt selline omandamine kahjustab või võib kahjustada riigi huvi tagada eelkõige kohaliku tasandi ehitussektorile põhitoorainetega varustamise kindlus.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et riigisisised õigusnormid, mis võimaldavad liikmesriigi ametiasutustel julgeoleku ja avaliku korra kaalutlustel keelata liidu äriühingul „strateegilises“ residendist äriühingus niisuguse osaluse omandamise, mis võimaldab tal kindlalt mõjutada selle äriühingu juhtimist ja kontrolli, kujutavad endast ilmselgelt liidu asjasse puutuva äriühingu asutamisvabaduse piirangut, kõnealusel juhul eriti olulist piirangut.

Seejärel analüüsis Euroopa Kohus, kas seda piirangut saab õigustada ülekaaluka üldise huviga. Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et tema kohtupraktika kohaselt eeldab selline põhjendus, et piirang on taotletava eesmärgi saavutamiseks sobiv ega lähe kaugemale sellest, mis on eesmärgi saavutamiseks vajalik.

Käesoleval juhul võib kõne all olev konkreetne huvi tagada ehitussektori teatud põhitoorainetega varustamise kindlus ja järjepidevus kuuluda ELTL artikli 52 lõike 1 kohaldamisalasse. Nimelt näeb see säte ette, et asutamisvabaduse piirangut võib põhjendada avaliku korra, avaliku julgeoleku või rahvatervise huvidega.

Kohtupraktikast tuleneb siiski, et kuigi liikmesriikidele jääb vabadus määrata oma riigisisestest vajadustest lähtuvalt kindlaks avaliku korra ja avaliku julgeoleku nõuded, saab neile tugineda üksnes siis, kui ühiskonna põhihuvisid ähvardav oht on tegelik ja piisavalt suur.

Mis puudutab konkreetselt eesmärki tagada eelkõige kohalikul tasandil ehitussektori teatud põhitoorainetega varustamise kindlus, siis märkis Euroopa Kohus, et see eesmärk ei saa olla avalikust julgeolekust tulenev põhjendus ega seega õigustada põhikohtuasjas võimalikku asutamisvabaduse piirangut, mis selles asjas on eriti oluline. Nimelt ei saa asuda seisukohale, et selline eesmärk kuulub „ühiskonna põhihuvide“ hulka Euroopa Kohtu praktika tähenduses.

Lisaks ei ilmne, et põhikohtuasjas käsitletava otsusega keelatud omandamine oleks tegelikult niisugune, et see toob kaasa „reaalse ja piisavalt tõsise ohu“ Euroopa Kohtu kohtupraktika tähenduses. Nimelt, esiteks ostis enne seda omandamist omandav äriühing juba ligikaudu 90% omandatava äriühingu kaevanduse asjaomase põhitooraine toodangust ning ülejäänud 10% ostsid kohalikud ehitussektori ettevõtjad. Teiseks on üldteada, et neil põhitoorainetel on oma olemuselt suhteliselt väike turuväärtus võrreldes eelkõige nende veokuluga. Seega näib risk, et nendest põhitoorainetest läheb märkimisväärne osa ekspordiks, vähetõenäoline või praktikas lausa välistatud.

2. Teenuste osutamise vabadus¹⁴⁴

16. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Beobank (C-351/21, [EU:C:2023:215](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusaktide ühtlustamine – Makseteenused siseturul – Direktiiv 2007/64/EÜ – Artikli 47 lõike 1 punkt a – Maksjale pärast tema maksekäsu vastuvõtmist antav teave – Artiklid 58, 60 ja 61 – Makseteenuse pakkuja vastutus autoriseerimata tehingute korral – Selle teenusepakkuja kohustus autoriseerimata tehingute summa maksjale tagasi maksta – Raamlepingud – Selle teenusepakkuja kohustus anda maksjale teavet makse saaja kohta

Belgia residendil ZG-I oli Belgias Beobankis pangakonto, mille jaoks tal oli deebetkaart. 2017. aasta 20. ja 21. aprilli vahelisel ööl tegi ta selle kaardiga Valencias (Hispaania) asuvas asutuses makse summas 100 eurot. Seejärel tehti selle kaardiga ja sama mobiilse makseterminali kaudu veel kaks makset summas 991 eurot ja 993 eurot.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtus palus ZG muu hulgas, et makstaks tagasi kaks viimati nimetatud makset, mida ta pidas „autoriseerimata“ makseteks. Ta selgitas, et ta ei mäleta enam ei selle asutuse nime ega aadressi ega seda, mis pärast kõnealuses asutuses tarbimist juhtus, ning väitis, et ta on sattunud talle uimasti manustamisega hõlbustatud pettuse ohvriks. Beobank keeldus aga neid makseid tagasi maksmast, leides, et ZG oli need maksed tegelikult autoriseerinud või et ZG oli vähemalt olnud „raskelt hooletu“.

Seejärel andis nimetatud pank ZG-le üksnes kasutatud makseterminali numbriviite ja geograafilise asukoha, märkides vaidlusaluste maksete saaja kohta vaid: „COM SU VALENCIA ESP“. Kõnealuste maksete saaja pank keeldub edastamast Beobankile maksete saaja kohta käivaid andmeid.

Selles kontekstis küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus, millise ulatusega on direktiivi 2007/64¹⁴⁵ sättes ette nähtud makseteenuse pakkuja kohustus anda maksjale teavet maksetehingu saaja kohta, „kui see on asjakohane“. Euroopa Kohtu vastus sellele küsimusele võimaldaks eelotsusetaotluse esitanud kohtul teha järeldused Beobanki kohustuse kohta vaidlusalused maksed tagasi maksta.

Euroopa Kohus leidis oma otsuses, et maksja makseteenuse pakkuja on kõnealuse sätte kohaselt kohustatud esitama maksjale teabe, mis võimaldab tuvastada maksja kontolt debiteeritud maksetehingu füüsilisest või juriidilisest isikust saaja, mitte ainult teabe, mis makseteenuse pakkujal on selle makse kohta pärast parima pingutuse tegemist.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tuletas Euroopa Kohus meelde, et direktiivi 2007/64 artikli 60 lõikes 1 ette nähtud makseteenuse pakkujate vastutuse kord autoriseerimata maksetehingute korral on täielikult ühtlustatud. Seega on nimetatud direktiiviga vastuolus nii sama teokoosseisu paralleelne vastutuse

¹⁴⁴ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus **komisjon vs. Taani** (C-167/22, [EU:C:2023:1020](#)), mida on tutvustatud VII jaotises „Transport“; 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **European Superleague Company** (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)), mida on tutvustatud VIII.2. jaotises „Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102)“; 9. novembri 2023. aasta kohtuotsus **Google Ireland jt** (C-376/22, [EU:C:2023:835](#)), mida on tutvustatud XI jaotises „Internet ja e-kaubandus“.

¹⁴⁵ See kohustus on sätestatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. novembri 2007. aasta direktiivi 2007/64/EÜ makseteenuste kohta siseturul ning direktiivide 97/7/EÜ, 2002/65/EÜ, 2005/60/EÜ ja 2006/48/EÜ muutmise ning direktiivi 97/5/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2007, L 319, lk 1) artikli 47 lõike 1 punktis a.

kord kui ka konkureeriv vastutuse kord, mis võimaldaks makseteenuse kasutajal tugineda sellele vastutusele muude teokoosseisude puhul.

Kuid liikmesriigi kohus ei saa jätta tähelepanuta selles direktiivis maksetehingute osas ette nähtud eristust selle alusel, kas need on autoriseeritud või mitte. Seega ei saa see kohus teha otsust nõude kohta maksta tagasi taolised maksed, nagu on vaidluse all põhikohtuasjas, kvalifitseerimata neid eelnevalt autoriseeritud või autoriseerimata maksetehinguteks. Direktiivi 2007/64¹⁴⁶ artikli 60 lõikega 1 koostoimes artikli 86 lõikega 1 on nimelt vastuolus, kui makseteenuse kasutaja võib nõuda selle teenuse pakkuja vastutuse kohaldamist seetõttu, et makseteenuse pakkuja ei ole täitnud direktiivi artikli 47 lõike 1 punktis a ette nähtud teavitamiskohustust, niivõrd kui see vastutus puudutab maksetehingute summa tagasimaksmist.

Kuna aga eelotsusetaotluse esitanud kohus peab põhikohtuasjas vaidluse all olevate maksete autoriseerituse või autoriseerimatuse hindamisel vajalikuks teada, millist laadi ja millises ulatuses teavet peab asjaomase maksja makseteenuse pakkuja direktiivi 2007/64 artikli 47 lõike 1 punkti a kohaselt sellele maksjale esitama, ei saa seada kahtluse alla eelotsuse küsimuste asjakohasust põhikohtuasja lahendamisel.

Mis puudutab konkreetsemalt nimetatud sättes ette nähtud teavitamiskohustuste laadi ja ulatust, siis leidis Euroopa Kohus, et direktiiviga 2007/64 läbi viidud täielikku ühtlustamist silmas pidades kujutavad kõnealused kohustused endast selgelt kohustusi, mille liikmesriigid peavad üle võtma, ilma et neil oleks võimalik neist kõrvale kalduda ja ilma et neil oleks isegi õigust neid leevendada, kvalifitseerides need tegutsemiskohustuseks, mitte tulemuse saavutamise kohustuseks. Miski artikli 47 ülesehituses ei võimalda asuda seisukohale, et sätestades kohustused, millest nähtuvad täpselt nõutavad tegevused, oli liidu seadusandja tahe üksnes nõuda, et nende osas tehtaks pingutusi.

Lisaks tuleb direktiivi 2007/64 artikli 47 lõike 1 punktis a kasutatud täpsustust „kui see on asjakohane“ mõista nii, et maksetehingu saajat puudutav teave, mille makseteenuse pakkuja peab maksjale esitama pärast maksetehingu summa debiteerimist maksja kontolt või nimetatud direktiivi artikli 47 lõike 2 kohaselt kokkulepitud ajal, hõlmab teavet, mis sellel makseteenuse pakkujal on või mis tal peaks olema liidu õiguse kohaselt. Seda tõlgendust toetab direktiiviga taotletav eesmärk, mille kohaselt tuleb selleks, et tagada makseteenuste ühtse turu nõuetekohane toimimine, võimaldada nende teenuste kasutajatel hõlpsasti tuvastada maksetehinguid, omades „ühesugust kõrgetasemelist selget“ teavet. Selleks et tagada asjaomaste tehingute täielikult integreeritud otsetöötlemine ning parandada maksete tõhusust ja kiirust, peab see teave olema vajalik ja piisav nii makseteenuse lepingu kui ka maksetehingute endi kohta ning proportsionaalne nende kasutajate vajadustega.

Kõnealuses asjas pidi nende nõuete täitmiseks teave, mille makseteenuse pakkuja pidi direktiivi 2007/64 artikli 47 lõike 1 punkti a kohaselt asjaomasele maksjale esitama, olema piisavalt täpne ja sisuline. Nimelt, kui teave ei oleks selline, siis ei oleks maksjal võimalik selle abil asjaomast maksetehingut kindlalt kindlaks teha. Vastasel korral ei võimaldaks direktiivi 2007/64 artikli 47 lõike 1 punkti a esimeses pooles nõutud „viide, mis võimaldab maksjal iga maksetehingut kindlaks teha“, asjaomasel maksjal seostada seda viidet konkreetse maksetehinguga. Seetõttu nõutaksegi artikli 47 lõike 1 punkti a teises pooles sisalduva täiendava elemendiga „saajaga seotud teave“ asjaomase maksja makseteenuse pakkujalt, et ta esitaks maksjale sellest sättest tulenevate nõuete täielikuks täitmiseks vajaliku teabe.

¹⁴⁶ See säte reguleerib direktiiviga läbi viidud täieliku ühtlustamise tagajärgi liikmesriikide jaoks.

3. Kapitali vaba liikumine

12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus BA (pärimine – eluaset puudutav sotsiaalpoliitika liidus) (C-670/21, [EU:C:2023:763](#))

Eelotsusetaotlus – Maksustamine – Kapitali vaba liikumine – ELTL artiklid 63–65 – Pärandimaks – Kapitali liikumine liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel – Kolmandas riigis asuv kinnisvara – Liikmesriigis või Euroopa Majanduspiirkonna lepingu osalisriigis asuva kinnisvara soodsam maksustamine – Piirang – Põhjendatus – Eluasemepoliitika – Tõhus maksukontroll

Saksamaal elanud A suri 2016. aastal, olles 2013. aastal pärandanud oma pojale BA-le, kelle elukoht on samuti Saksamaal, Kanadas asuva kinnisasja osa, mis oli antud üürile eluruumina.

Pädev maksuamet määras 2017. aasta juulis kindlaks pärandimaksu summa, mille BA pidi Saksamaal tasuma. Maksusumma arvutamiseks määrati Kanadas asuva kinnisasja väärtus kindlaks selle kogu hariliku väärtuse alusel. BA taotles 2018. aasta märtsis pärandimaksu summa korrigeerimist nii, et kinnisasja maksustatavaks väärtuseks määrataks Saksamaa pärandi- ja kinkemaksu seaduse kohaselt 90% selle vara harilikust väärtusest. BA märkis, et mainitud seaduse kohaselt on selle maksusoodustuse tingimuseks, et kinnisasi asub Saksamaal, muus liikmesriigis või EMP lepingu¹⁴⁷ osalisriigis, ja väitis, et nimetatud seadusega on rikutud ELTL artiklis 63 sätestatud liikmesriikide ja kolmandate riikide vahel kapitali vaba liikumise põhimõtet. Maksuamet leidis siiski, et mõnes nimetatud kolme liiki riigis asuva kinnisasja ja muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriigis asuva kinnisasja erinev kohtlemine on viidatud sättega kooskõlas, ning jättis esmalt rahuldamata BA esitatud korrigeerimistaotluse ja seejärel BA esitatud vaide.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kes lahendas BA esitatud kaebust, küsis Euroopa Kohtult, kas ELTL artikliga 63 on kooskõlas riigisisised õigusnormid, mis välistavad maksusoodustuse andmise, kui kinnisasi, mida antakse üürile eluruumina, asub Kanadas. Kui sellised õigusnormid kujutavad endast kapitali vaba liikumise piirangut, küsis eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas see piirang võib olla põhjendatud ELTL artikli 65¹⁴⁸ alusel või ülekaalukast üldisest huvist tuleneva kaalutlusega.

Euroopa Kohus leidis oma otsuses, et ELTL artiklitega 63–65 on vastuolus riigisisised õigusnormid, mille kohaselt arvutatakse pärandimaksu summa isikliku vara hulka kuulunud hoonestatud kinnisasjalt, mida antakse üürile eluruumina, selle kogu hariliku väärtuse alusel, kui kinnisasi asub muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriik, samas kui asjaomase liikmesriigi territooriumil,

¹⁴⁷ 2. mai 1992. aasta Euroopa Majanduspiirkonna leping (EÜT 1994, L 1, lk 3; ELT eriväljaanne 11/52, lk 3; edaspidi „EMP leping“).

¹⁴⁸ Selle sätte kohaselt:

„1. Artikli 63 sätted ei mõjuta liikmesriikide õigust:

- a) kohaldada oma maksuseaduste vastavaid sätteid, mis eristavad maksumaksjaid nende elukoha või nende kapitali investeerimise koha põhjal;
- b) võtta kõiki vajalikke meetmeid, et takistada siseriiklike õigusnormide rikkumist, eriti maksustamise ja rahaasutuste usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalve alal, või kehtestada kapitali liikumise deklareerimise kord haldamiseks vajalike või statistiliste andmete saamiseks, või võtta meetmeid, mis on õigustatud avaliku korra või avaliku julgeoleku seisukohalt.

2. Käesoleva peatüki sätted ei mõjuta niisuguste asutamisõiguse piirangute kohaldamist, mis on kooskõlas aluslepingutega. [...]“.

teises liikmesriigis või EMP lepingu osalisriigis asuva samasuguse kinnisasja puhul võetakse selle maksusumma arvutamisel aluseks 90% selle kinnisasja harilikust väärtusest.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus tõdes esiteks, et kõnealuste õigusnormide tagajärjel, mis seavad maksusoodustuse saamise sõltuvusse pärandvara asukohast, on muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriik asuva kinnisasja puhul maksukoormus suurem kui asjaomase liikmesriigi territooriumil asuva kinnisasja puhul, mistõttu väheneb asjaomase pärandi väärtus ja Saksamaa elanikust füüsilise isiku valmidus investeerida muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriik asuvasse eluruumina üürile antavasse kinnisasja ning samuti tema huvi säilitada omandiõigus sellisele kinnisasjale. Sellised õigusnormid kujutavad endast seega kapitali liikumise piirangut ELTL artikli 63 lõike 1 tähenduses.

Teiseks analüüsis Euroopa Kohus seda, kas mainitud piirang võib olla põhjendatud ELTL artikli 65 alusel, ja märkis kõigepealt, et pärandimaksu summa arvutatakse samade õigusnormide alusel, mis otseselt lähtuvad pärandvara hulka kuuluva vara harilikust väärtusest. Järelikult ei ole objektiivselt tegemist olukordade erinevusega, millega saaks põhjendada Saksamaal, teises liikmesriigis või EMP lepingu osalisriigis asuva kinnisasja ning muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriik asuva kinnisasja ebavõrdset maksustamist kinnisasjalt tasumisele kuuluva pärandimaksu suuruse osas. Kui neil asjaoludel möönda, et need olukorrad ei ole võrreldavad vaid seetõttu, et asjaomane kinnisasi asub muus kolmandas riigis kui EMP lepingu osalisriik, ehkki ELTL artikli 63 lõike 1 alusel on kapitali piiriülese liikumise piirangud keelatud, muutuks nimetatud säte selle tulemusel sisutühjaks.

Seega leidis Euroopa Kohus, et kõnealune erinev kohtlemine puudutab objektiivselt võrreldavaid olukordi, ja kontrollis järgmiseks, kas nende olukordade erinevat kohtlemist on võimalik põhjendada ülekaalukast üldisest huvist tuleneva kaalutlusega.

Sellega seoses meenutas ta esiteks, et liikmesriigi eluaseme valdkonna sotsiaalpoliitika ja selle rahastamisega seotud vajadused võivad põhimõtteliselt kujutada endast ülekaalukast üldisest huvist tulenevat kaalutlust. Peale selle tuleb liidu majanduslikku ja sotsiaalset eesmärki arvestades saavutada EL toimimise lepingus vaba liikumist käsitlevatest sätetest tulenevate õiguste tasakaalustatus sotsiaalpoliitika eesmärkidega, mille hulka kuulub piisav sotsiaalkaitse. Mis puudutab EMP lepingut, siis üht selle põhieesmärki, nimelt liidu territooriumil loodud siseturu laienemist Euroopa Vabakaubanduse Assotsiatsiooni (EFTA) riikidele, tuleb sisustada just nimelt liidu ja EFTA riikide vahelisi eesõiguslikke suhteid silmas pidades. Seega võib selline sotsiaalpoliitikaga seotud eesmärk nagu taskukohase üüriga eluruumide soosimine ja pakkumise suurendamine liikmesriikides ja EMP lepingu osalisriikides põhimõtteliselt kujutada endast ülekaalukast üldisest huvist tulenevat kaalutlust, millega saab põhjendada kapitali vaba liikumise piiranguid. Siiski ei saa järeldada, et kõnealused õigusnormid on sobivad, et sidusalt ja süstemaatiliselt tagada selle eesmärgi saavutamine. Eelkõige ei ole need üldkohaldatavad õigusnormid seotud paikkondadega, kus selliste eluruumide nappus on eriti silmatorkav, nagu eelkõige suured linnad Saksamaal. Lisaks võib pärimismaksu arvutamisel määrata vara väärtuseks 90% selle harilikust väärtusest, sõltumata eluruumina üürile antava kinnisasja laadist: alates kõige lihtsamast kuni kõige luksuslikumani. Lisaks ei ilmne, et nende õigusnormidega on sätestatud pärijate kohustus säilitada eluruumi omandiõigus kindlaksmääratud aja jooksul ja kasutada seda eluruumi üürile andmiseks, mistõttu võivad pärijad pärast kõne all oleva maksusoodustuse saamist selle eluruumi müüa või kasutada seda enda lisaeluasemena. Järelikult ei saa seda maksusoodustust pidada põhjendatuks eesmärgiga edendada ja suurendada taskukohase üüriga eluruumide pakkumist liikmesriikides ja EMP lepingu osalisriikides.

Teiseks leidis Euroopa Kohus, et kõnealustest riigisisestest õigusnormidest tulenevat kapitali vaba liikumise piirangut ei saa põhjendada ülekaalukast üldisest huvist tuleneva vajadusega tagada tõhus maksukontroll. Euroopa Kohus tuletas meelde Saksamaa ja Kanada vahelise maksulepingu¹⁴⁹ asjakohaseid sätteid ja tõdes, et Saksamaa ametiasutused võivad taotleda Kanada pädevatelt asutustelt vajalikku teavet, et kontrollida, kas riigisisestes õigusnormides ette nähtud tingimused on täidetud, et anda maksusoodustus, kui kinnisasi asub Kanadas.

¹⁴⁹ 19. aprillil 2001 Berliinis sõlmitud Saksamaa Liitvabariigi ja Kanada vaheline tulumaksu ja teatavate muude maksudega topeltmaksustamise vältimise, maksudest hoidumise tõkestamise ja maksudega seotud abistamise leping (*BGBI.* 2002 II, lk 670).

IV. Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne

1. Varjupaigapoliitika

6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-663/21, [EU:C:2023:540](#))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 2011/95/EL – Nõuded pagulasseisundi või täiendava kaitse seisundi andmisele – Artikli 14 lõike 4 punkt b – Pagulasseisundi tühistamine – Kolmanda riigi kodanik, kes on lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raske kuriteos – Oht ühiskonnale – Proportsionaalsuse kontroll – Direktiiv 2008/115/EL – Riigis ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmine – Väljasaatmise edasilükkamine

6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-8/22, [EU:C:2023:542](#))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 2011/95/EL – Nõuded pagulasseisundi või täiendava kaitse seisundi andmisele – Artikli 14 lõike 4 punkt b – Pagulasseisundi tühistamine – Kolmanda riigi kodanik, kes on lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raske kuriteos – Oht ühiskonnale – Proportsionaalsuse kontroll

6. juuli 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (eriti raske kuritegu) (C-402/22, [EU:C:2023:543](#))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 2011/95/EL – Nõuded pagulasseisundi või täiendava kaitse seisundi andmisele – Artikli 14 lõike 4 punkt b – Pagulasseisundi tühistamine – Kolmanda riigi kodanik, kes on lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raske kuriteos – Oht ühiskonnale – Proportsionaalsuse kontroll

Kohtuasjas Bundesamt für Fremdenwesen und Asyl (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-663/21) anti AA-le 2015. aasta detsembris Austrias pagulasseisund. Ajavahemikul 2018. aasta märtsist kuni 2020. aasta oktoobrini oli talle mitmel korral mõistetud vangistus ja ühel korral määratud rahaline karistus erinevate süütegude eest, mille hulgas olid ähvardamine, teise isiku vara hävitamine või rikkumine, narkootiliste ainete ebaseaduslik käitlemine ja narkootiliste ainetega kauplemine, tervisekahjustuse tekitamine ja agressiivne käitumine avaliku järelevalveorgani ametniku suhtes.

Austria pädev asutus võttis AA-lt 2019. aasta septembris tehtud otsusega pagulasseisundi, tegi tema suhtes tagasisaatmisotsuse, millega kaasnes riigis viibimise keeld, ning määras vabatahtlikuks lahkumiseks tähtaja, kinnitades samas, et tema väljasaatmine ei ole lubatud.

Bundesverwaltungsgericht (föderaalne halduskohus, Austria), kellele AA oli esitanud kaebuse, tegi 2021. aasta mais kohtuotsuse, millega ta tühistas eespool nimetatud 2019. aasta septembri otsuse. See kohus tuvastas, et AA oli lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raske kuriteo toimepanemises ja kujutas endast ohtu ühiskonnale. Ta leidis siiski, et tuleb kaaluda vastuvõtva liikmesriigi ja asjaomase isiku huve saada rahvusvahelist kaitset, võttes arvesse nende meetmete ulatust ja laadi, mis tema suhtes selle kaitse tühistamise korral võetakse. Arvestades aga seda, et AA-l tekiks päritoluriiki tagasisaatmise korral piinamise või surma oht, leidis nimetatud kohus, et tema huvid kaaluvad üles Austria huvid. Austria pädev asutus esitas selle kohtuotsuse peale Verwaltungsgerichtshofile (kõrgeim halduskohus, Austria) kassatsioonkaebuse.

Kohtuasjas *Commissaire général aux réfugiés et aux apatrides* (pagulane, kes on toime pannud raske kuriteo) (C-8/22) anti XXXile 2007. aasta veebruaris Belgias pagulasseisund. 2010. aasta detsembris tehtud kohtuotsusega mõisteti talle 25aastane vangistus muu hulgas vallasasjade röövi ja tapmise eest, mille ta oli toime pandud selleks, et lihtsustada röövi või tagada, et selle eest ei karistataks.

Belgia pädev asutus võttis 2016. aasta mais tehtud otsusega temalt pagulasseisundi. XXX esitas selle otsuse peale kaebuse Conseil du contentieux des étrangers'le (välismaalaste asjade halduskohus, Belgia), kes jättis 2019. aasta augustis tehtud otsusega kaebuse rahuldamata. See kohus leidis, et XXXi ühiskonnaohtlikkus järeldeb tema süüdimõistmisest eriti raskes kuriteos, mistõttu ei ole nimetatud asutusel kohustust tõendada, et ta kujutab endast ühiskonnale tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu. Vastupidi, isik oleks pidanud tõendama, et vaatamata sellele süüdimõistmisele ei ole ta enam ühiskonnale ohtlik. XXX esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Conseil d'État'le (Belgia kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu).

Kohtuasjas *Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid* (eriti raske kuritegu) (C-402/22) esitas M. A. 2018. aasta juulis rahvusvahelise kaitse taotluse Madalmaades. Madalmaade pädev asutus jättis selle taotluse 2020. aasta juunis rahuldamata põhjendusega, et taotlejale oli 2018. aastal mõistetud 24kuuline vangistus kolme sugulise iseloomuga teo eest, sugulise iseloomuga teo toimepanemise katse eest ja ühe mobiiltelefoni varguse eest, mis kõik olid toime pandud sama õhtu jooksul.

Kui M. A. oli esitanud 2020. aasta juuni otsuse peale kaebuse, tühistas üks esimese astme kohus selle otsuse piisava põhjenduse puudumise tõttu. Madalmaade pädev asutus esitas selle kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse Raad van Statele (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu). Ta leidis esiteks, et M. A-le ette heidetud tegusid tuleb pidada üheks kuriteoks, mis kujutab endast eriti rasket kuritegu, ja teiseks näitab süüdimõistmine eriti raskes kuriteos põhimõtteliselt seda, et M. A. kujutab endast ohtu ühiskonnale.

Nendes kolmes kohtuasjas palusid eelotsusetaotluse esitanud kohtud Euroopa Kohtul sisuliselt selgitada tingimusi, mille täidetuse korral võib pagulasseisundi direktiivi 2011/95¹⁵⁰ artikli 14 lõike 4 punkti b alusel tühistada, ning seda, kuidas selles kontekstis kaaluda vastuvõtva liikmesriigi ja rahvusvahelisest kaitsest huvitatud isiku huve.

Euroopa Kohus vastas nendele küsimustele kolmes samal päeval tehtud kohtuotsuses, selgitades ühelt poolt mõisteid „eriti raske kuritegu“ ja „oht ühiskonnale“ ning teiselt poolt seda, millise ulatusega proportsionaalsuse kontroll tuleb sellises kontekstis läbi viia. Ta selgitas ka seda, milline seos on pagulasseisundi tühistamise ja tagasisaatmisotsuse tegemise vahel.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus leidis kõigepealt, et direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punkti b kohaldamiseks peavad olema täidetud kaks eraldiseisvat tingimust: esiteks peab asjaomane kolmanda riigi kodanik olema lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raskes kuriteos ja teiseks peab olema tõendatud, et ta kujutab endast ohtu tema viibimiskoha liikmesriigi ühiskonnale. Seega ei saa asuda seisukohale, et see, kui esimene neist kahest tingimusest on täidetud, on piisav tõendamaks, et ka teine tingimus on täidetud.

¹⁵⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. detsembri 2011. aasta direktiiv 2011/95/EL, mis käsitleb nõudeid, millele kolmandate riikide kodanikud ja kodakondsuseta isikud peavad vastama, et kvalifitseeruda rahvusvahelise kaitse saajaks, ning nõudeid pagulaste või täiendava kaitse saamise kriteeriumidele vastavate isikute ühetaolisele seisundile ja antava kaitse sisule (ELT 2011, L 337, lk 9). Selle direktiivi artikli 14 lõike 4 punktis b on ette nähtud, et „[l]iikmesriigid võivad tühistada või lõpetada pagulasele valitsus-, haldus- või poolkohtuliku asutuse antud seisundi või keelduda seda uuendamast, kui [...] olles lõpliku otsusega süüdi mõistetud eriti raskes kuriteos, kujutab ta endast ohtu kõnealuse liikmesriigi ühiskonnale“.

Nimetatud sätte selline tõlgendus tuleneb selle sätte sõnastusest ning selle sätte võrdlusest direktiivi 2011/95 artikli 12 lõike 2 punktiga b¹⁵¹ ja artikli 17 lõikega 1¹⁵².

Esimese tingimuse kohta tuleb märkida, et kuna selles sättes ei viidata selle tähenduse ja ulatuse kindlaksmääramiseks sõnaselgelt liikmesriikide õigusele, tuleb mõistet „eriti raske kuritegu“ üldjuhul tõlgendada kogu liidus autonoomselt ja ühetaoliselt. Ühelt poolt iseloomustab mõiste „kuritegu“ selles kontekstis tavapärase tähenduses tegu või tegevusetust, mis kujutab endast asjaomase ühiskonna õiguskorra rasket rikkumist ja mis on selles ühiskonnas seetõttu kriminaalkorras karistatav. Teiselt poolt viitab väljend „eriti raske“, mis lisab mõistele „kuritegu“ kaks määratlust, erakordselt raskele kuriteole.

Mis puudutab mõiste „eriti raske kuritegu“ kasutamise konteksti, siis tuleb ühelt poolt arvesse võtta Euroopa Kohtu praktikat, mis käsitleb direktiivi 2011/95 artikli 12 lõike 2 punkti b, mis viitab „raskele mittepoliitilisele kuriteole“, ja selle direktiivi artikli 17 lõike 1 punkti b, mis puudutab „rasket kuritegu“, kuna nende sätete eesmärk on ka jätta rahvusvahelise kaitse alt välja kolmanda riigi kodanik, kes on toime pannud teatud raskusastmega kuriteo. Teiselt poolt tuleneb direktiivi 2011/95 artiklite 12, 14, 17 ja 21 võrdlusest, et liidu seadusandja on kehtestanud erinevad nõuded selliste kuritegude raskusastmele, millele võib tugineda, et õigustada rahvusvahelise kaitse välistamise või tühistamise aluse kohaldamist või pagulase väljasaatmist. Nii on direktiivi 2011/95 artikli 17 lõikes 3 nimetatud „ühe või mitme kuriteo“ toimepanemist ning selle direktiivi artikli 12 lõike 2 punkt b ja artikli 17 lõike 1 punkt b viitavad „raske kuriteo“ toimepanemisele. Sellest tuleneb, et väljendi „eriti raske kuritegu“ kasutamine direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punktis b viitab selgelt liidu seadusandja valikule seada selle sätte kohaldamine sõltuvusse eelkõige eriti range tingimuse täitmisest, mis puudutab lõplikku süüdimõistmist erakordse raskusastmega kuriteos, mis ületab nende kuritegude raskusastet, mis võivad õigustada selle direktiivi eespool nimetatud sätete kohaldamist.

Mis puudutab kuriteo raskusastme hindamist direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punkti b seisukohalt, siis seda tuleb muidugi teha ühiste standardite ja kriteeriumide alusel. Ent kuna liikmesriikide karistusõiguse suhtes ei ole üldisi ühtlustamismeetmeid võetud, tuleb selle hinnangu andmisel lähtuda asjaomase liikmesriigi karistusõiguse süsteemi raames tehtud valikutest selliste kuritegude tuvastamiseks, mis nende spetsiifilisi tunnuseid arvestades on erakordselt rasked, kuna need kahjustavad ühiskonna õiguskorda kõige enam.

Arvestades siiski, et selles sättes on silmas peetud lõplikku süüdimõistmist „eriti raskes kuriteos“ ainsuses, ei saa kuriteo raskusastet saavutada eri kuritegude kumuleerimisega, millest ükski ei kujuta endast iseenesest eriti rasket kuritegu.

Sellise kuriteo raskusastme hindamisel tuleb uurida kõiki kõnealuse üksikjuhtumi asjaolusid. Selles osas on määrav tähtsus süüdimõistva otsuse põhjendustel, ette nähtud karistuse ja mõistetud karistuse laadil ja määral, toimepandud kuriteo laadil, kõigil kuriteo toimepanemisega seotud asjaoludel, sellel, kas kuritegu oli tahtlik või mitte, ning samuti selle kuriteoga tekitatud kahju laadil ja ulatusel.

¹⁵¹ Direktiivi 2011/95 artikli 12 lõike 2 punktis b on sõnaselgelt ette nähtud, et kolmanda riigi kodanikku ei tunnustata pagulasena, kui ta on enne pagulasena vastuvõtmist pannud väljaspool varjupaigariiki toime raske mittepoliitilise kuriteo, ja seejuures ei ole nõutud, et nimetatud kodanik kujutaks endast ohtu viibimiskoha liikmesriigi ühiskonnale.

¹⁵² Täiendava kaitse andmise puhul, mis võib pakkuda piiratud kaitset kui pagulasseisund, on direktiivi 2011/95 artikli 17 lõike 1 punktis b nimetatud raske kuriteo toimepanemist ja punktis d ühiskonna ohustamist, kusjuures need asjaolud on sõnaselgelt esitatud alternatiivsete tingimustena, millest kumbki eraldi võetuna välistab täiendava kaitse saamise.

Seoses teise tingimusega, mille kohaselt peab olema tuvastatud, et kolmanda riigi kodanik kujutab endast ohtu vastuvõtva liikmesriigi ühiskonnale, leidis Euroopa Kohus esiteks, et direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punktis b nimetatud meetme võib võtta üksnes siis, kui asjaomane kolmanda riigi kodanik kujutab endast tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu mõnele selle liikmesriigi ühiskonna põhihuvile. Selles osas täpsustas Euroopa Kohus eelkõige, et selle sätte sõnastusest endast tuleneb, et see säte on kohaldatav üksnes juhul, kui see kodanik „kujutab“ endast ohtu ühiskonnale, mis näitab, et oht peab olema tõeline ja vahetu. Seega, mida rohkem aega on selle sätte alusel otsuse tegemise ajaks möödunud eriti raske kuriteo toimepanemises lõplikust süüdimõistmisest, seda enam peab pädev asutus arvesse võtma eelkõige kuriteo toimepanemisele järgnenud asjaolusid, et teha kindlaks, kas tõeline, vahetu ja piisavalt tõsine oht on olemas veel siis, kui ta peab tegema otsuse pagulasseisundi võimaliku tühistamise kohta. Euroopa Kohus tugines selles osas ka asjaolule, et direktiivi 2011/95 erinevate sätete võrdlemisest artikli 14 lõike 4 punktiga b tuleneb, et selle sätte kohaldamisele kehtivad ranged tingimused.

Mis teiseks puudutab pädeva asutuse ja asjaomase kolmanda riigi kodaniku vastavat rolli ohu olemasolu hindamisel, siis tuleb pädeval asutusel direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punkti b kohaldamisel hinnata iga üksikjuhtumi puhul kõiki sellele omaseid asjaolusid. Selles kontekstis peab selle asutuse käsutuses olema kogu asjakohane teave ning ta peab oma otsuse sisu kindlaksmääramiseks ja selle täielikuks põhjendamiseks kõiki neid asjaolusid ise hindama.

Viimaseks tuleb liikmesriigil direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punktis b ette nähtud võimaluse kasutamisel eelkõige järgida proportsionaalsuse põhimõtet, mis eeldab, et kaalutakse ühelt poolt ohtu, mida asjaomane kolmanda riigi kodanik kujutab endast viibimiskoha liikmesriigi ühiskonnale, ja teiselt poolt õigusi, mis peavad selle direktiivi kohaselt olema tagatud isikutele, kes vastavad direktiivi artikli 2 punktis d ette nähtud sisulistele tingimustele. Selle hindamise raames peab pädev asutus võtma arvesse ka liidu õigusega tagatud põhiõigusi ja eelkõige kontrollima, kas on võimalik võtta muid meetmeid, mis piiraksid pagulastele tagatud õigusi ja põhiõigusi vähem ning mis oleksid vastuvõtva liikmesriigi ühiskonna kaitse tagamiseks sama tõhusad.

Samas ei ole pädev asutus sellist meedet võttes kohustatud lisaks kontrollima, kas avalik huvi kolmanda riigi kodaniku tagasisaatmise vastu tema päritoluriiki kaalub üles selle kodaniku huvi säilitada rahvusvaheline kaitse, arvestades nende meetmete ulatust ja laadi, mida võidakse päritoluriiki tagasisaatmise korral tema suhtes võtta. Nimelt ei saa tagajärgi, mida kolmanda riigi kodaniku võimalik tagasisaatmine tema päritoluriiki avaldaks talle või tema viibimiskoha liikmesriigi ühiskonnale, arvesse võtta mitte pagulasseisundi tühistamise otsuse tegemisel, vaid vajaduse korral siis, kui pädev asutus kavatseb teha selle kolmanda riigi kodaniku suhtes tagasisaatmisotsuse.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus, et direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punkt b vastab osaliselt Genfi konventsiooni¹⁵³ artiklis 33 ette nähtud välistamise alustele. Arvestades aga seda, et nendest sätetest esimeses viidatud olukordade jaoks on liikmesriikidele ette nähtud võimalus tühistada pagulasseisund, samas kui teise sätte kohaselt on lubatud ühes neist olukordadest oleva pagulase tagasi- või väljasaatmine riiki, kus tema elu või vabadus oleks ohus, on liidu õiguses ette nähtud asjaomaste pagulaste ulatuslikum rahvusvaheline kaitse, kui on tagatud Genfi konventsiooniga. Sellest järeldub, et liidu õiguse kohaselt võib pädeval asutusel olla õigus tühistada kolmanda riigi

¹⁵³ Genfis 28. juulil 1951 allkirjastatud pagulasseisundi konventsiooni (*United Nations Treaty Series*, 189. kd, lk 150, nr 2545 (1954)), mis jõustus 22. aprillil 1954, artiklis 33 on ette nähtud: „1. Osalisriik ei saada pagulast oma territooriumilt välja ega tagasi („refouler“) mis tahes viisil selle territooriumi piiridele, kus tema elu või vabadus on ohus mingisse rassi, rahvusesse või usku või sotsiaalsesse gruppi kuulumise või poliitiliste veendumuste tõttu. 2. Sätet ei kohaldata pagulasele, kelle suhtes on põhjendatud kartus, et ta võib asetada ohtu riigi julgeoleku või kes on kohtuotsuse alusel mõistetud süüdi eriti raskes kuriteos ja on seetõttu ühiskonnaohtlik.“

kodanikule antud pagulasseisund direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 punkti b alusel, ilma et tal oleks siiski tingimata lubatud pagulast tema päritoluriiki välja saata. Menetluslikus plaanis eeldab niisugune väljasaatmine lisaks tagasisaatmisotsuse tegemist, järgides direktiivis 2008/115¹⁵⁴ ette nähtud materiaalõiguslikke ja menetluslikke tagatisi, mille hulgas on direktiivi artiklis 5 ette nähtud, et liikmesriigid on selle direktiivi rakendamisel kohustatud järgima tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtet. Seega ei saa pagulasseisundi tühistamist direktiivi 2011/95 artikli 14 lõike 4 alusel käsitada nii, et see eeldab seisukohavõttu eraldi küsimuses, kas seda isikut võib tema päritoluriiki välja saata. Selles kontekstis täpsustas Euroopa Kohus veel, et direktiivi 2008/115 artikliga 5 on vastuolus tagasisaatmisotsuse tegemine kolmanda riigi kodaniku suhtes, kui on tõendatud, et tema väljasaatmine kavandatavasse sihtriiki on tagasi- ja väljasaatmise lubamatuse põhimõtte kohaselt määramata ajaks välistatud.

2. Sisserändepoliitika

18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus Afrin (C-1/23 PPU, [EU:C:2023:296](#))

Eelotsusetaotlus – Eelotsuse kiirmenetlus – Piirikontroll, varjupaik ja sisseränne – Sisserändepoliitika – Direktiiv 2003/86/EÜ – Perekonna taasühinemise õigus – Artikli 5 lõige 1 – Taotluse esitamine territooriumile sisenemise ja seal elamise kohta, et kasutada perekonna taasühinemise õigust – Liikmesriigi õigusnormid, mis näevad ette taasühinemist taotleva isiku pereliikmete kohustuse esitada taotlus isiklikult selle liikmesriigi pädevale diplomaatilisele esindusele – Olukord, kus sellesse esindusse kohaleilmumine on võimatu või ülemäära keeruline – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artiklid 7 ja 24

Süüria kodanikud X ja Y abiellusid 2016. aastal Süürias. Neil on kaks last, kes sündisid vastavalt 2016. ja 2018. aastal. Y lahkus 2019. aastal Süüriast, minnes Belgiasse, ning X ja nende kaks last jäid Süüria loodeosas asuvasse Afrini linna, kus nad viibivad tänaseni. 2022. aasta augustis tunnustas Belgia Y-it pagulasena.

Kaebajate advokaat esitas 28. septembri 2022. aasta e-kirjaga Office des étrangers'le (välismaalaste amet, Belgia) (edaspidi „amet“) X-i ning kahe lapse nimel perekonna taasühinemise taotluse, et nad saaksid Y-iga ühineda. E-kirjas oli täpsustatud, et taotlus on esitatud ametile nende advokaadi kaudu, kuna X ja tema lapsed viibivad erandlikes tingimustes, mis takistavad neil endil Belgia diplomaatilisest esindusest minemast, et esitada perekonna taasühinemise taotlus seal, nagu nõuavad Belgia õigusaktid.

Amet vastas 29. septembril 2022, et nende õigusaktide kohaselt ei ole niisugust taotlust e-posti teel esitada võimalik, ning palus kaebajatel võtta ühendust Belgia pädeva saatkonnaga. Kaebajad esitasid 9. novembril 2022 esialgse õiguskaitse saamiseks eelotsusetaotluse esitanud kohtule Belgia riigi vastu kaebuse, milles nad nõudsid oma perekonna taasühinemise taotluse registreerimist. Nad leidsid, et Belgia õigusnormid, mis võimaldavad pagulase pereliikmetel esitada riiki sisenemise ja seal elamise taotluse üksnes isiklikult ja diplomaatilises esinduses, isegi kui neil isikutel ei ole võimalik sinna minna, ei ole liidu õigusega kooskõlas.

¹⁵⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta direktiiv 2008/115/EÜ ühiste nõuete ja korra kohta liikmesriikides ebaseaduslikult viibivate kolmandate riikide kodanike tagasisaatmisel (ELT 2008, L 348, lk 98; parandus ELT 2019, L 240, lk 17).

Eelotsusetaotluse esitanud kohus kinnitas, et Belgia õiguse kohaselt ei ole niisuguse olukorra jaoks nagu see, mis esineb põhikohtuasjas, ette nähtud ühtegi erandit füüsilise kohaloleku kohustusest menetluse alguses. Nimetatud kohus täheldas siiski, et X-il ja tema lastel ei ole mingit reaalselt võimalust Afrinist lahkuda, et minna mõnda Belgia pädevasse diplomaatilisse esindusse, kuna naaberriigid, kus need esindused asuvad, ei ole Süüriast põgenevatele isikutele turvalised või on ligipääsmatud, sest sinna minekuks tuleb ületada rindejoon. Kuigi direktiivi 2003/86¹⁵⁵ artikli 5 lõige 1 jätab liikmesriikide otsustada, kas perekonna taasühinemise taotluse võivad esitada perekonna taasühinemist taotlev isik või tema pereliikmed, on Belgia seadusandja valiku tagajärg see, et X-il ja tema lastel ei ole mingit võimalust oma taotlust esitada. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovis seega kindlaks teha, kas selle võimaluse võtmine kahjustab viidatud direktiivi soovivat toimet või rikub sellega kaitstavaid põhiõigusi¹⁵⁶.

Vaadatud asja läbi eelotsuse kiirmenetluses, märkis Euroopa Kohus, et direktiiviga 2003/86¹⁵⁷ koostoides hartaga¹⁵⁸ on vastuolus riigisisised õigusnormid, mis nõuavad, et perekonna taasühinemiseks riiki sisenemise ja seal elamise taotluse esitamiseks peavad perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmed, eelkõige pagulaseks tunnistatud isiku pereliikmed, minema isiklikult liikmesriigi diplomaatilisse või konsulaaresindusse, mis on pädev nende elukohas või kohas, kus nad välisriigis viibivad, ja seda ka juhul, kui neil on võimatu või ülemäära keeruline sinna kohale minna. Sel liikmesriigil on siiski õigus nõuda nende pereliikmete isiklikku kohaleilmumist perekonna taasühinemise taotluse lahendamise menetluse hilisemas staadiumis.

Euroopa Kohtu hinnang

Sellele järeldusele jõudis Euroopa Kohus esiteks kaalutlusel, et saavutamaks direktiivi 2003/86 eesmärk soodustada perekonna taasühinemist, tuleb liikmesriikidel sellistes olukordades nagu põhikohtuasjas käsitletav näidata üles vajalikku paindlikkust, et huvitatud isikud saaksid oma perekonna taasühinemise taotluse tegelikult õigeaegselt esitada, lihtsustades selle taotluse esitamist ja lubades eelkõige kaugsidevahendite kasutamist. Nimelt, kui selline paindlikkus puudub, ei võimalda eranditeta nõue, et taotluse esitamiseks tuleb diplomaatilisse või konsulaaresindusse isiklikult kohale tulla, võtta arvesse võimalikke tõkkeid, mis võivad takistada taotluse reaalselt esitamist, eelkõige juhul, kui perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmed viibivad riigis, kus on käimas relvakonflikt. Lisaks, mis puudutab konkreetselt pagulaste olukorda, siis asjaolu, et asjaomane liikmesriik ei ole paindlik, takistades asjaolusid arvestamata nende isikute pereliikmetel esitada perekonna taasühinemise taotlust, võib põhjustada selle, et asjaomased isikud ei suuda direktiivi 2003/86¹⁵⁹

¹⁵⁵ Nõukogu 22. septembri 2003. aasta direktiiv 2003/86/EÜ perekonna taasühinemise õiguse kohta (ELT 2003, L 251, lk 12; ELT eriväljaanne 19/06, lk 224).

¹⁵⁶ Nendeks kaitstavateks õigusteks on Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikliga 7 tagatud õigus era- ja perekonnaelu austamisele ning harta artiklis 24 sätestatud lapse parimate huvide arvessevõtmise õigus ja lapse õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted oma mõlema vanemaga.

¹⁵⁷ Täpsemalt direktiivi 2003/86 artikli 5 lõikega 1.

¹⁵⁸ Euroopa Kohus viitab harta artiklile 7 ja artikli 24 lõigetele 2 ja 3.

¹⁵⁹ See säte näeb ette, et „[l]iikmesriigid võivad pagulaselt nõuda artikli 7 lõikes 1 osutatud tingimuste täitmist, kui perekonna taasühinemise taotlust ei esitata kolme kuu jooksul pärast pagulasseisundi andmist“. Sama direktiivi 2003/86 artikli 7 lõige 1 sätestab, et „[p]erekonna taasühinemise taotluse esitamisel võib asjaomane liikmesriik taotluse esitajalt nõuda tõendeid selle kohta, et perekonna taasühinemist taotleval isikul on:

- a) samas piirkonnas elava sarnase perekonna jaoks normaalseks peetav majutus, mis vastab asjaomase liikmesriigi üldistele tervishoiu- ja ohutusnormidele;
- b) ennast ja pereliikmeid kattev haiguskindlustus kõikide riskide vastu, mis on harilikult hõlmatud ka asjaomase liikmesriigi enda kodanike puhul;

artikli 12 lõike 1 kolmandas lõigus ette nähtud tähtjast kinni pidada, mis võib kaasa tuua selle, et nende perekonna taasühinemise suhtes võidakse kohaldada lisatingimusi, jättes nii tähelepanuta eesmärgi pöörata erilist tähelepanu pagulaste olukorrale. Järelikult muudab perekonna taasühinemise taotluse esitamiseks isikliku kohaleilmumise nõue, millest ei ole lubatud teha erandeid, et võtta arvesse perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmete konkreetset olukorda, perekonna taasühinemise õiguse kasutamise praktikas võimaluks, nii et asjakohased õigusnormid, mida kohaldatakse ilma vajaliku paindlikkuseta, kahjustavad direktiivi 2003/86 eesmärki ja võtavad direktiivilt selle soovitava toime.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et riigisisene õigusnorm, mis nõuab ilma eranditeta, et perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmed ilmuksid perekonna taasühinemise taotluse esitamiseks isiklikult kohale, isegi kui see on võimatu või ülemäära keeruline, rikub õigust perekonna ühtsuse austamisele, mis on sätestatud harta artiklis 7, mida tuleb olenevalt olukorrast tõlgendada koostoimes harta artikli 24 lõigetega 2 ja 3. Niisugune kohustus kujutab endast ebaproportsionaalset sekkumist õigusesse perekonna ühtsuse austamisele võrreldes eesmärgiga – mis on küll õiguspärane – võidelda perekonna taasühinemisega seotud pettuste vastu. Kuna perekonna taasühinemise taotluse menetlus toimub erinevate staadiumide kaupa, võivad liikmesriigid nõuda perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmete isiklikku kohaleilmumist menetluse mõnes hilisemas staadiumis, ilma et perekonna taasühinemise taotluse menetlemisele seataks tingimuseks, et juba taotluse esitamiseks tuleb kohale ilmuda. Kuid selleks, et ei kahjustataks direktiivi 2003/86 eesmärki soodustada perekonna taasühinemist ja põhiõigusi, mida selle direktiiviga kaitstakse, peab liikmesriik, kes nõuab perekonna taasühinemist taotleva isiku pereliikmete isiklikku kohaleilmumist menetluse hilisemas staadiumis, sellist kohaleilmumist hõlbustama, eelkõige konsulaardokumentide või reisilubade väljastamisega, ning nõudma kohaleilmumist vaid rangelt vajalikul arvul kordadel.

29. juuni 2023. aasta kohtuotsus Stadt Frankfurt am Main ja Stadt Offenbach am Main (üldkasutatavad elektroonilised kataloogid) (C-829/21 ja C-129/22, [EU:C:2023:525](#))

Eelotsusetaotlus – Sisserändepoliitika – Pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatus – Direktiiv 2003/109/EÜ – Artikli 9 lõike 4 teine lõik, artikli 14 lõige 1, artikli 15 lõike 4 teine lõik, artikli 19 lõige 2 ja artikkel 22 – Kolmandate riikide kodanike õigus pikaajalise elaniku staatusele liikmesriigis – Esimese liikmesriigi poolt tähtjatu pikaajalise elaniku EL elamisloa andmine – Kolmanda riigi kodanik, kes

-
- c) stabiilne ja korrapärane sissetulek, millega ta suudab iseennast ja oma pereliikmeid ilma asjaomase liikmesriigi sotsiaalsüsteemi abita ülal pidada. Liikmesriigid hindavad kõnealuse sissetuleku laadi ja korrapärasust ning võivad seejuures võtta arvesse siseriiklike palgade ja pensionide miinimumtasest ja pereliikmete arvu“.

on viibinud esimese liikmesriigi territooriumilt eemal üle kuue aasta – Pikaajalise elaniku staatuse kaotamine – Teise liikmesriigi poolt direktiivi 2003/109/EÜ III peatüki sätete alusel antud elamisloa pikendamise taotlus – Taotluse tagasilükkamine teise liikmesriigi poolt selle õiguse kaotamise tõttu – Tingimused

Ghana kodanik TE ja Pakistani kodanik EF said Itaalias pikaajalise elaniku EL elamisloa, millele on märgitud „illimitata“ (tähtajatu). Nad sisenesid vastavalt 2013. ja 2014. aastal Saksamaa territooriumile Itaaliast. Itaalias saadud pikaajalise elaniku staatuse alusel andsid Saksamaa ametiasutused neile välismaalaste elamisõigust käsitlevate Saksa õigusnormide¹⁶⁰ alusel elamisloa, mis kehtis ühe aasta.

Seejärel jätsid Saksamaa ametiasutused TE ja EFi elamisloa pikendamise taotluse rahuldamata. TE ja EF vaidlustasid pikendamata jätmise kohtus. EFi puhul keelduti pikendamisest direktiivi 2003/109¹⁶¹ artikli 9 lõike 4 teises lõigus ette nähtu alusel põhjusel, et ta on Itaalias pikaajalise elaniku staatuse kaotanud, sest ta ei ole üle kuue aasta enam selles liikmesriigis viibinud. Samale alusele tugineti TE vastu menetluses, mis puudutas tema pikendamistaotluse rahuldamata jätmise vaidlustamist.

Saksa kohtud, kellele TE ja EF kaebuse esitasid, nimelt Hessischer Verwaltungsgerichtshof (Hesseni liidumaa kõrgeim halduskohus, Saksamaa) ja Verwaltungsgericht Darmstadt (Darmstadti halduskohus, Saksamaa), otsustasid esitada Euroopa Kohtule mitu küsimust direktiivi 2003/109 tõlgendamise kohta.

Euroopa Kohus täpsustas oma otsuses muu hulgas tingimusi, mis peavad olema täidetud sellise otsuse puhul nagu põhikohtuasjades kõne all olevad otsused, millega keeldutakse kolmanda riigi kodaniku elamisloa pikendamisest põhjusel, et pärast kuueaastast äraolekut talle pikaajalise elaniku staatuse andnud liikmesriigi territooriumilt ei ole kolmanda riigi kodanikul enam õigust sellele staatusele.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et õigus pikaajalise elaniku staatusele „esimeses liikmesriigis“¹⁶² on kohustuslik tingimus, millele peab vastama kolmanda riigi kodanik, kes soovib „teises liikmesriigis“¹⁶³ saada või pikendada elamisluba direktiivi 2003/109 III peatüki sätete alusel. Sellest järeldub, et kui teine liikmesriik tuvastab, et asjaomane kolmanda riigi kodanik on kaotanud õiguse pikaajalise elaniku staatusele esimeses liikmesriigis muu hulgas direktiivi 2003/109 artikli 9 lõike 4 teises lõigus sätestatud põhjusel, et ta on viibinud esimese liikmesriigi territooriumilt eemal üle kuue aasta, takistab see tuvastus elamisloa pikendamist.

Seejärel täpsustas Euroopa Kohus pikaajalise elaniku staatust puudutava tingimuse hindamisel määrava kuupäeva kohta, et määrav on kuupäev, mil kolmanda riigi kodanik esitas direktiivi 2003/109

¹⁶⁰ 30. juuli 2004. aasta seadus välismaalaste Saksamaa territooriumil elamise, töötamise ja integratsiooni kohta (Gesetz über den Aufenthalt, die Erwerbstätigkeit und die Integration von Ausländern im Bundesgebiet; *BGBI.* 2004 I, lk 1950) põhikohtuasjades kohaldatavas redaktsioonis.

¹⁶¹ Nõukogu 25. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/109/EÜ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta (ELT 2004, L 16, lk 44; ELT eriväljaanne 19/06, lk 272), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2011. aasta direktiiviga 2011/51/EL (ELT 2011, L 132, lk 1).

¹⁶² Direktiivi 2003/109 artikli 2 punkti c kohaselt on „esimene liikmesriik“ liikmesriik, kes esimesena andis kolmanda riigi kodanikule pikaajalise elaniku staatuse.

¹⁶³ Direktiivi 2003/109 artikli 2 punkti d kohaselt on „teine liikmesriik“ „mis tahes muu liikmesriik kui see, kes esimesena andis kolmanda riigi kodanikule pikaajalise elaniku staatuse, ning kus see pikaajaline elanik kasutab oma elamise õigust“.

III peatüki sätete alusel elamisloa pikendamise taotluse. Samas ei takista miski teist liikmesriiki tegemast uut otsust, millega keeldutakse elamisloa pikendamisest või tühistatakse elamisluba vastavalt direktiivi artiklile 22, kui ta leiab, et pikaajalise elaniku staatus on esimeses liikmesriigis kaotatud pikendamistaotlust puudutava haldus- või kohtumenetluse ajal.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et selle asjaolu tõendamise koormis, et kolmanda riigi kodanikul on esimeses liikmesriigis pikaajalise elaniku staatus, on üldjuhul kolmanda riigi kodanikul. Direktiivist 2003/109¹⁶⁴ tuleneb siiski, et kehtiv pikaajalise elaniku EL elamisluba võimaldab eeldada, et kõnealusel kodanikul on endiselt õigus sellele staatusele. See eeldus ei ole aga ümberlukkamatu, sest teine liikmesriik võib pidada vajalikuks kontrollida, kas esineb üks direktiivi 2003/109 artiklis 9 nimetatud pikaajalise elaniku staatuse kaotamise alustest. Niisugune kahtluse alla seadmine sõltub siiski sellest, kas on piisavalt konkreetseid ja ühtelangevaid tõendeid selle kohta, et üks neist alustest võib kohaldatav olla.

Selles kontekstis täpsustas Euroopa Kohus, milliseid kontrolle on teine liikmesriik selliste tõendite olemasolu korral kohustatud direktiivi 2003/109 artikli 9 lõike 4 teises lõigus ette nähtud alust arvestades tegema, pöördudes vajaduse korral abipalvega esimese liikmesriigi poole vastavalt lojaalse koostöö põhimõttele¹⁶⁵. Ühelt poolt peab kolmanda riigi kodanikul olema enne palutud tõendada, et ta on esimese liikmesriigi territooriumil selles sättes ette nähtud kuue aasta jooksul viibinud, sest isegi mõnepäevane kohalolek sellel territooriumil on piisav selleks, et mitte kaotada õigust pikaajalise elaniku staatusele. Teiselt poolt peab teine liikmesriik juhul, kui äraolekuaeg sellelt territooriumilt kestab kauem kui kuus aastat, kontrollima direktiivi 2003/109 artikli 9 lõike 4 kolmanda lõigu kohaselt seda, kas esimene liikmesriik on kasutanud võimalust näha ette, et „konkreetsel põhjustel“ võib pikaajaline elanik oma staatuse nimetatud liikmesriigis sellise äraoleku korral säilitada, ning kui see on nii, siis kas antud juhul on selline konkreetne põhjus olemas.

3. Piiriületused

5. septembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) parlament vs. komisjon (Ameerika Ühendriikide kodanike viisanõudest vabastamine) (C-137/21, [EU:C:2023:625](#))

Tegevusetushagi – Määrus (EL) 2018/1806 – Artikli 7 esimese lõigu punkt f – Nende kolmandate riikide loetelu, kelle kodanikel peab liikmesriikide välispiiride ületamisel olema viisa – Nende kolmandate riikide loetelu, kelle kodanikud on sellest nõudest vabastatud – Vastastikkuse põhimõte – Üleskutse võtta vastu delegeeritud õigusakt, millega peatatakse ajutiselt 12 kuuks Ameerika Ühendriikide kodanike viisanõudest vabastamine

Vastavalt määrusele 2018/1806¹⁶⁶, milles loetletakse kolmandad riigid, kelle kodanikel peab liikmesriikide välispiiride ületamisel olema viisa, ja need kolmandad riigid, kelle kodanikud on sellest nõudest vabastatud, on liit seadnud eesmärgiks saavutada viisaküsimustes täielik vastastikkuse

¹⁶⁴ Täpsemalt direktiivi 2003/109 artikli 15 lõike 4 esimene lõik koostoimes direktiivi põhjendusega 11.

¹⁶⁵ See põhimõte on ette nähtud ELL artikli 4 lõikes 3.

¹⁶⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 14. novembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1806, milles loetletakse kolmandad riigid, kelle kodanikel peab välispiiride ületamisel olema viisa, ja need kolmandad riigid, kelle kodanikud on sellest nõudest vabastatud (kodifitseeritud) (ELT 2018, L 303, lk 39).

põhimõtte kohaldamine, et suurendada oma välispoliitika usaldusväärsust ja järjepidevust kolmandate riikide suhtes¹⁶⁷. Selleks nähakse määruses ette, et vastastikkuse põhimõtte rakendamise mehhanism peab võimaldama liidul tagada solidaarne reageerimine, juhul kui mõni sama määruse II lisas loetletud kolmas riik otsustab kehtestada ühe või mitme liikmesriigi kodanike suhtes viisanõude¹⁶⁸. Määruses delegeeritakse komisjonile pädevus võtta kooskõlas ELTL artikliga 290 vastu õigusakte, mis puudutavad eelkõige sellise kolmanda riigi kodanike viisanõudest vabastamise ajutist peatamist¹⁶⁹.

Aprillis 2016 esitas komisjon parlamendile ja nõukogule teatise¹⁷⁰, milles viidati vastastikkuse põhimõtte endiselt kohaldamata jätmisele seoses kolmandate riikidega, nende hulgas Ameerika Ühendriikidega, kes kehtestasid viie liikmesriigi kodanike suhtes viisanõude. Pärast seda, kui komisjon tõdes¹⁷¹, et vastastikkuse põhimõtte viisaküsimustes on kohaldamata jäetud vaid kahe kolmanda riigi, nende hulgas Ameerika Ühendriikide puhul, võttis parlament märtsis 2017 vastu resolutsiooni¹⁷², milles leidis, et komisjon on „õiguslikult kohustatud võtma vastu delegeeritud õigusakti[,] millega peatatakse ajutiselt viisanõudest vabastus nende kolmandate riikide kodanike suhtes, kes ei ole kaotanud viisanõuet teatavate ELi liikmesriikide kodanike suhtes“, ja kutsus komisjoni üles niisugust õigusakti vastu võtma. Komisjon andis mais 2017 sellele palvele eitava vastuse¹⁷³. Pärast seda, kui komisjon esitas märtsis 2020 oma kuuenda järelteatise, kordas parlament oma toimingute tegemise üleskutset¹⁷⁴, sest Ameerika Ühendriigid kohaldasid nelja liikmesriigi kodanike suhtes jätkuvalt viisanõuet. Taas ei järginud komisjon seda üleskutset¹⁷⁵.

¹⁶⁷ Vt määruse 2018/1806 põhjendus 14.

¹⁶⁸ Vt määruse 2018/1806 põhjendus 15.

¹⁶⁹ Vt määruse 2018/1806 põhjendus 17 ning artikli 7 punktid e, f ja h. Eelkõige on artiklis 7 sätestatud:

„Kui II lisas loetletud kolmas riik kohaldab vähemalt ühe liikmesriigi kodanike suhtes viisanõuet, kohaldatakse järgmisi sätteid:

[...]

f) kui asjaomane kolmas riik ei ole 24 kuu jooksul arvates punkti a kolmandas lõigus osutatud avaldamiskuupäevast viisanõuet kaotanud, võtab komisjon kooskõlas artikliga 10 vastu delegeeritud õigusakti, millega peatatakse ajutiselt 12 kuuks kõnealuse kolmanda riigi kodanike viisanõudest vabastamine. Ilma et see piiraks artikli 6 kohaldamist, nõutakse delegeeritud õigusaktiga hõlmatud kolmanda riigi kodanikelt kõnealuse peatamise kestuse ajal liikmesriikide välispiiride ületamisel viisa olemasolu;

[...]“.

¹⁷⁰ Komisjoni 12. aprilli 2016. aasta teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule „Ülevaade olukorrast ja võimalikud edasised sammud seoses vastastikkuse põhimõtte kohaldamata jätmisega teatavates kolmandates riikides viisapoliitika valdkonnas“ (COM(2016) 221 (final)).

¹⁷¹ Oma 21. detsembri 2016. aasta teises järelteatises.

¹⁷² Euroopa Parlamendi 2. märtsi 2017. aasta resolutsioon komisjoni kohustuste kohta vastastikkuse viisavabaduse valdkonnas vastavalt määruse (EÜ) nr 539/2001 artikli 1 lõikele 4 (2016/2986(RSP)) (ELT 2018, C 263, lk 2; edaspidi „2017. aasta märtsi resolutsioon“).

¹⁷³ Oma 2. mai 2017. aasta järelteatises (COM(2017) 227 (final)).

¹⁷⁴ Euroopa Parlamendi 22. oktoobri 2020. aasta resolutsioon komisjoni kohustuste kohta vastastikkuse viisavabaduse valdkonnas vastavalt määruse (EL) 2018/1806 artiklile 7 (2020/2605(RSP)) (ELT 2021, C 404, lk 157; edaspidi „2020. aasta oktoobri resolutsioon“).

¹⁷⁵ Komisjoni teatis Euroopa Parlamendile ja nõukogule, millega edastatakse komisjoni seisukoht, mis lähtub Euroopa Parlamendi 22. oktoobri 2020. aasta resolutsioonist komisjoni kohustuste kohta vastastikkuse viisavabaduse valdkonnas, ja antakse ülevaade asjade seisust (COM(2020) 851 (final)) (edaspidi „2020. aasta detsembri teatis“).

Parlament esitas komisjoni vastu ELTL artikli 265 alusel tegevusetushagi, leides, et määruse 2018/1806 artikli 7 esimese lõigu punkt f ei anna komisjonile õigust delegeeritud õigusakti mitte vastu võtta, kui selles sättes ette nähtud tingimused niisuguse õigusakti vastuvõtmiseks on täidetud.

Euroopa Kohus võttis oma otsuses seisukoha tegevusetushagi vastuvõetavuse osas, nimelt ühelt poolt viimati nimetatud sättes ette nähtud hagi esitamise tähtaja küsimuses ja teiselt poolt seisukoha määratlemise mõiste küsimuses institutsioonidevahelises kontekstis selle sätte tähenduses. Sisulisest küljest jättis Euroopa Kohus hagi rahuldamata, sest nimetatud määruuses sätestatud kriteeriume järgides ei ületanud komisjon oma kaalutusõiguse piire, kui ta leidis, et tal oli õigus taotletud delegeeritud õigusakti vastuvõtmisest keelduda.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks võttis Euroopa Kohus seisukoha hagi vastuvõetavuse küsimuses¹⁷⁶.

Esimene asja läbivaatamist takistav asjaolu tulenes hagi hilinenult esitamisest, sest parlament esitas oma tegevusetushagi pärast seda, kui ta esitas komisjonile 2020. aasta oktoobri resolutsioonis teise toimingute tegemise üleskutse, samas kui ta ei olnud esitanud niisugust hagi pärast 2017. aasta märtsi resolutsiooni. Sel teemal tõdes Euroopa Kohus, et see, kas parlament rikkus niimoodi ELTL artikli 265 teises lõigus ette nähtud hagi esitamise tähtaega, sõltub küsimusest, kas teine toimingute tegemise üleskutse erineb esimesest oma sisu või konteksti puudutavate objektiivsete asjaolude poolest. Selles osas leidis komisjon teatises, millega vastas 2017. aasta märtsi resolutsioonile, et niisuguse delegeeritud õigusakti vastuvõtmine, millega viisanõudest vabastamine ajutiselt peatatakse, ei oleks „praegu“ otstarbekas ega teeniks kõigi liidu kodanike viisanõudest vabastamise saavutamise eesmärki. 2020. aasta oktoobri resolutsiooniga kutsus parlament komisjoni üles kolm aastat varem valitud kurssi uuesti kaaluma, võttes arvesse selle aja jooksul toimunud arenguid. Euroopa Kohus märkis selle kohta, et pärast seda, kui komisjon selle teatise vastu võttis, võis parlament erinevatel õiguslikel ja poliitilistel põhjustel kohtumenetlusest esialgu loobuda. Lisaks ilmneb, et parlament võttis 2020. aasta oktoobri resolutsiooni vastu siis, kui oli hinnanud olukorra arengut pärast esimese toimingute tegemise üleskutse vastuvõtmist. Kuna nendes kahes resolutsioonis sisalduvate toimingute tegemise üleskutsete sisu ja vastuvõtmise kontekst on erinevad, jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et 2020. aasta oktoobri resolutsioon ei ole vahend, mille abil sooviti hoida kõrvale ELTL artikli 265 teises lõigus ette nähtud hagi esitamise tähtajast, mis hakkas kulgema 2017. aasta märtsi resolutsioonis sisalduvast toimingute tegemise üleskutsest.

Teise asja läbivaatamist takistava asjaolu puhul, mis puudutab seda, kas komisjon määratles oma 2020. aasta detsembri teatises seisukoha, tuletas Euroopa Kohus meelde, et ELTL artikli 265 esimese lõigu kohaselt võib pöörduda tema poole selle tuvastamiseks, et asjaomane institutsioon jätab aluslepinguid rikkudes toimingute tegemata. Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et asjaolu, et institutsiooni vastus toimingute tegemise üleskutsale ei vasta toimingute tegemist taotlenud isiku ootustele, ei tähenda, et selle vastusega ei määratleta tegevusetust lõpetavat seisukohta. Siiski ei saa seda lahendust institutsioonidevahelises kontekstis kohaldada juhtudel, kus tegevusetushagi vastuvõetamatus võimaldaks asjaomasel institutsioonil tegutsemisest lõputult hoiduda. Kuid see oleks nii siis, kui kõnealune komisjoni teatis tuleks kvalifitseerida „seisukoha määratlemiseks“ ELTL artikli 265 teise lõigu tähenduses. Euroopa Kohtule võib esitada ELTL artikli 265 teise lõigu alusel tegevusetushagi, kui institutsioon pärast toimingute tegemise üleskutset tegutsemisest keeldub –

¹⁷⁶ ELTL artikli 265 teises lõigus on ette nähtud, et tegevusetushagi võib esitada ainult juhul, kui asjasse puutuvat institutsiooni, organit või asutust on eelnevalt kutsutud üles toimingut tegema. Kui kahe kuu jooksul sellisest üleskutsest alates ei ole asjasse puutuv institutsioon, organ või asutus oma seisukohta määranud, võib hagi esitada järgneva kahe kuu jooksul.

ükskõik kui otsene see ka ei ole –, kuna see ei tee lõppu tegevusetusele. Neil asjaoludel tuleb institutsiooni vastust – nagu käesolevas asjas –, mis seisneb põhjuste väljatoomises, miks selle institutsiooni arvates ei tule taotletud meedet võtta, institutsioonidevahelises kontekstis tingimata pidada selle institutsiooni tegutsemisest keeldumiseks ning seega peab niisuguse keeldumise peale olema võimalik esitada Euroopa Kohtule hagi ETL artikli 265 alusel.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, mis puudutab parlamendi ühtainsat sisulist väidet, mille kohaselt rikkus komisjon aluslepinguid, sest ta ei võtnud määruse 2018/1806 artikli 7 esimese lõigu punkti f alusel vastu delegeeritud õigusakti, millega peatatakse ajutiselt Ameerika Ühendriikide kodanike viisanõudest vabastamine, et selle sätte sõnastusest näib tõepoolest tulenevat, et komisjon on kohustatud niisuguse õigusakti vastu võtma, kui täidetud on selle vastuvõtmiseks vajalikud tingimused. See tõlgendus tuleb siiski välistada, võttes arvesse määruse 2018/1806 artikli 7 esimese lõigu üldist ülesehitust, mida iseloomustab eelkõige sellega kehtestatud vastastikkuse mehhanismi mitmeetapiline struktuur. Seega tuleneb selle artikli sätetest nende koostoimes, arvestades sama määruse põhjendust 17, et komisjonil on kaalutusõigus, kas võtta selles artiklis ette nähtud delegeeritud õigusakt vastu või mitte. Seega ei ole komisjon kohustatud võtma kõnealust delegeeritud õigusakti vastu pärast 24 kuu möödumist selle määruse artikli 7 esimese lõigu punktis a osutatud teate avaldamise kuupäevast.

Seevastu peab komisjon võtma arvesse määruse 2018/1806 artikli 7 esimese lõigu punktis d sätestatud kolme kriteeriumi, et teha kindlaks, kas täieliku vastastikkuse saavutamise eesmärgi arvestades tuleb asjaomase kolmanda riigi kodanike suhtes viisanõudest vabastamine peatada või vastupidi tuleb niisuguse meetme võtmisest hoopis hoiduda, arvestades eelkõige liikmesriikide, Schengeni lepinguga ühinenud riikide ja liidu välissuhetega seotud huve¹⁷⁷. Olles kolme kriteeriumi analüüsinud, jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et komisjon ei väljunud käesoleval juhul oma kaalutusõiguse piiridest, kui ta leidis vastuseks parlamendi poolt talle oktoobris 2020 esitatud toimingute tegemise üleskutsele, et ta ei pea kõnealust delegeeritud õigusakti vastu võtma. Seetõttu jättis ta hagi põhjendamata tõttu rahuldamata.

¹⁷⁷ Määruse 2018/1806 artikli 7 punkti d kohaselt:

„Kui II lisas loetletud kolmas riik kohaldab vähemalt ühe liikmesriigi kodanike suhtes viisanõuet, kohaldatakse järgmisi sätteid:

[...]

d) komisjon võtab punkti e, f või h kohaseid edasisi samme kaaludes arvesse asjaomase liikmesriigi poolt kõnealuse kolmanda riigiga viisavaba liikumise taastamiseks võetud meetmete tulemusi, vastavalt punktile b astutud samme ning tagajärgi, mida viisanõudest vabastamise peatamine tooks kaasa liidu ja selle liikmesriikide suhetele kõnealuse kolmanda riigiga;

[...]“.

V. Õiguslane koostöö kriminaalasjades

1. Euroopa vahistamismäärus

a. Vahistamismääruse teinud õigusasutuse pädevus

31. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Puig Gordi jt (C-158/21, [EU:C:2023:57](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Liikmesriikidevaheline üleandmiskord – Täitmise tingimused – Vahistamismääruse teinud õigusasutuse pädevus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 teine lõik – Õigus pöörduda seaduse alusel moodustatud kohtusse – Võimalus teha sama isiku suhtes uus Euroopa vahistamismäärus

Pärast Kataloonia autonoomse piirkonna (Hispaania) iseseisvust käsitlevate seaduste vastuvõtmist ja sellekohase rahvahääletuse korraldamist alustati Tribunal Supremos (Hispaania kõrgeim kohus), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, mitme isiku suhtes kriminaalmenetlust. See kohus tegi 2019. aasta sügisel mitu Euroopa vahistamismäärust. C. Puigdemont Casamajó ja A. Comín Oliverese suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruste täitmise menetlused peatati pärast seda, kui nad olid valitud Euroopa Parlamendi liikmeteks. Nederlandstalige rechtbank van eerste aanleg Brussel (Brüsseli hollandikeelne esimese astme kohus, Belgia) keeldus L. Puig Gordi suhtes tehtud vahistamismääruse täitmisest oma 2020. aasta augustis tehtud määrusega põhjusel, et tema hinnangul ei olnud eelotsusetaotluse esitanud kohus pädev seda Euroopa vahistamismäärust tegema. Cour d'appel de Bruxelles (Brüsseli apellatsioonikohus, Belgia) jättis selle määruse peale esitatud määruskaebuse 2021. aasta jaanuaris tehtud otsusega rahuldamata.

Selles kontekstis esitas eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtule mitu küsimust, mille eesmärk on peamiselt kindlaks teha, kas vahistamismäärust täitev õigusasutus võib keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest väitega, et selle määruse teinud õigusasutus ei ole pädev seda vahistamismäärust tegema või menetlusaluse isiku üle kohut mõistma, ning kas Euroopa vahistamismäärust käsitleva raamotsusega¹⁷⁸ on vastuolus uue Euroopa vahistamismääruse tegemine pärast seda, kui esimese Euroopa vahistamismääruse täitmisest on keeldutud.

Euroopa Kohtu suurkoda täpsustas oma otsuses eelkõige tingimusi, mille korral võib vahistamismäärust täitev õigusasutus Euroopa vahistamismääruse täitmisest keelduda põhjusel, et sellise pädevuse puudumisel kaasneb tagaotsitava üleandmise korral oht, et rikutakse tema põhiõigust õiglasele kohtulikule arutamisele¹⁷⁹.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks leidis Euroopa Kohus, et vahistamismäärust täitval õigusasutusel ei ole õigust keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, tuginedes täitmata jätmise alusele, mis ei tulene

¹⁷⁸ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24; edaspidi „raamotsus 2002/584“).

¹⁷⁹ See õigus on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 47 teises lõigus (edaspidi „harta“).

raamotsusest 2002/584, vaid lähtub üksnes vahistamismäärust täitva liikmesriigi õigusest. Euroopa Kohus märkis selle kohta, et tema kohtupraktikas välja toodud alused, mis kohustavad jätma Euroopa vahistamismääruse täitmata või lubavad selle täitmata jätta, põhinevad kõik raamotsusel 2002/584. Kui aga nõustuda sellega, et liikmesriik võib nendele alustele lisada muid, riigisisesele õigusele põhinevaid aluseid, mis võimaldavad jätta Euroopa vahistamismääruse täitmata, takistaks see isikute üleandmise lihtsustatud süsteemi – mis on loodud selle raamotsusega – nõuetekohast toimimist. Euroopa Kohus lisas siiski, et liikmesriik võib erandkorras tugineda täitmata jätmise alusele, mis põhineb kohustusel austada asjaomasele isikule liidu õigusega tagatud põhiõigusi¹⁸⁰, järgides seejuures Euroopa Kohtu praktikas selle kohta välja toodud rangeid tingimusi.

Teiseks otsustas Euroopa Kohus, et vahistamismäärust täitev õigusasutus ei või kontrollida, kas Euroopa vahistamismääruse on teinud õigusasutus, kes oli selleks pädev, ega keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui ta leiab, et see nii ei ole¹⁸¹. Raamotsuse 2002/584 artikli 6 lõige 1 näeb selle kohta ette, et vahistamismääruse teinud õigusasutus on vahistamismääruse teinud liikmesriigi õigusasutus, kes on pädev tegema Euroopa vahistamismäärust selle riigi õiguse alusel. Kuigi vahistamismäärust täitev õigusasutus peab enne Euroopa vahistamismääruse täitmist veenduma, et selle on tõepoolest teinud õigusasutus, ei saa vahistamismäärust täitev õigusasutus seevastu kontrollida, kas kõnealune õigusasutus on vahistamismääruse teinud liikmesriigi õigusnormide kohaselt pädev seda vahistamismäärust tegema. Iga liikmesriigi ülesanne on määrata oma menetlusautonoomia raames need õigusasutused, kes on pädevad Euroopa vahistamismäärust tegema, ning neil õigusasutustel tuleb seejärel endil hinnata oma sellekohast pädevust vahistamismääruse teinud liikmesriigi õiguse alusel.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et vahistamismäärust täitev õigusasutus, kes peab otsustama sellise isiku üleandmise üle, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, ei või keelduda vahistamismääruse täitmisest alusel, et on oht, et pärast selle isiku üleandmist vahistamismääruse teinud liikmesriigile mõistaks tema üle kohut selline kohus, kellel puudub selleks pädevus, välja arvatud juhul, kui

- ühelt poolt on sellel õigusasutusel objektiivsed, usaldusväärsed, täpsed ja nõuetekohaselt ajakohastatud andmed, mis tõendavad, et on süsteemseid või üldisi puudusi vahistamismääruse teinud liikmesriigi kohtusüsteemi toimimises või puudusi, mis puudutavad niisuguse objektiivselt kindlaksmääratava isikute rühma kohtulikku kaitset, kuhu asjaomane isik kuulub, arvestades seaduse alusel moodustatud kohtu nõuet, mis tähendab, et asjaomased õigussubjektid on selles liikmesriigis üldiselt jäetud ilma tõhusast õiguskaitsevahendist, mis võimaldab kontrollida nende suhtes otsust langetava kriminaalkohtu pädevust, ja
- teiselt poolt tuvastab nimetatud õigusasutus, et kõnealuse juhtumi konkreetsel asjaoludel on põhjendatult alust arvata, et lähtudes selle isiku, kelle kohta on tehtud Euroopa vahistamismäärus, esitatud andmetest on ilmne, et kohtul, kes peab lahendama seda isikut puudutavat kohtuasja, puudub selleks pädevus.

Eelkõige tuletas Euroopa Kohus meelde, et kohtu pädevus asja lahendamiseks on seotud „seaduse alusel moodustatud kohtu“ nõudega, mis tuleneb harta artiklist 47. Järelikult juhul, kui isik, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, väidab, et pärast tema üleandmist rikutakse tema õigust tõhusale õiguskaitsevahendile erapooletus kohtus, kuna tema üle mõistaks kohut selline kohus, kellel puudub selleks pädevus, peab vahistamismäärust täitev õigusasutus hindama selle väite

¹⁸⁰ Raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõige 3.

¹⁸¹ Euroopa Kohus võttis seisukoha raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõigete 1 ja 2 ning artikli 6 lõike 1 alusel.

põhjendatust kaheetapilise kontrolli raames. Kui vahistamismäärust täitev õigusasutus leiab, et tema käsutuses olevad andmed ei võimalda eespool nimetatud puuduste olemasolu tõendada, ei saa see asutus keelduda selle Euroopa vahistamismääruse täitmisest sellel alusel. Kui vahistamismääruse teinud liikmesriigis võimaldavad õiguskaitsevahendid kontrollida sellise isiku üle kohut mõistva kohtu pädevust (kas nii, et see kohus hindab ise enda pädevust, või nii, et on võimalik pöörduda teise kohtu poole), siis saab ohtu, et selle isiku üle mõistab kohut selle liikmesriigi selline kohus, kellel puudub selleks pädevus, põhimõtteliselt vältida, kui isik kasutab neid õiguskaitsevahendeid. Kui aga puuduvad andmed, mis tõendaksid eespool nimetatud puuduste olemasolu, ei ole vahistamismäärust täitval õigusasutusel alust eeldada, et sellised õiguskaitsevahendid puuduvad, vaid see õigusasutus on vastupidi kohustatud vastastikuse usalduse põhimõtte kohaselt lähtuma oma analüüsis sellest, et need õiguskaitsevahendid on olemas ja on tõhusad.

Neljandaks ja viimaseks leidis Euroopa Kohus, et tagaotsitava suhtes võib teha mitu järjestikust Euroopa vahistamismäärust, et saavutada tema üleandmine liikmesriigi poolt pärast seda, kui see liikmesriik on keeldunud täitmast esimest Euroopa vahistamismäärust, tingimusel et uue Euroopa vahistamismääruse täitmine ei too kaasa ELL artiklis 6 sätestatud põhiõiguste ja õiguse üldpõhimõtete¹⁸² rikkumist ning selle viimase Euroopa vahistamismääruse tegemine on proportsionaalne. Uue vahistamismääruse tegemine võib nimelt osutada vajalikuks eelkõige pärast seda, kui asjaolud, mis takistasid varasema Euroopa vahistamismääruse täitmist, on ära langenud. Selle hindamise raames, kas uue Euroopa vahistamismääruse tegemine oleks proportsionaalne, tuleb vahistamismääruse teinud õigusasutusel siiski võtta arvesse selle süüteo laadi ja raskust, millega seoses toimub tagaotsitava suhtes kriminaalmenetlus, tagajärgi sellele isikule tema suhtes varem tehtud Euroopa vahistamismäärusest või vahistamismäärustest või ka võimaliku uue Euroopa vahistamismääruse täitmise tõenäosust.

b. Euroopa vahistamismääruste täitmine ja üleandmise tingimused

18. aprilli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) E. D. L. (keeldumine haiguse tõttu) (C-699/21, [EU:C:2023:295](#))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Artikli 1 lõige 3 – Artikli 23 lõige 4 – Liikmesriikidevaheline üleandmiskord – Täitmata jätmise alused – ELL artikli 4 lõige 3 – Lojaalse koostöö kohustus – Euroopa vahistamismääruse täitmise edasilükkamine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 4 – Ebainimliku või alandava kohtlemise keeld – Raske, krooniline ja potentsiaalselt pöördumatu haigus – Euroopa vahistamismääruse subjektiks oleva isiku tervise kahjustamise tõsine oht

Horvaatia kohus tegi 2019. aastal Euroopa vahistamismääruse Itaalias elava E. D. L-i suhtes kriminaalmenetluse läbiviimiseks. Vahistamismääruse täitmise raames määras Corte d'appello di Milano (Milano apellatsioonikohus, Itaalia) E. D. L-ile psühhiaatrilise ekspertiisi, mille tulemusel selgus, et E. D. L-il on psüühikahäire, mis vajab ravi ning ravivajaduse tõttu ei ole ta võimeline vanglaeluga kohanema. Milano apellatsioonikohus oli seetõttu seisukohal, et vahistamismääruse täitmine katkestaks E. D. L-i ravi ja tooks kaasa tema tervise halvenemise või isegi enesetapuohu. Itaalia

¹⁸² See kohustus on ette nähtud raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõikes 3.

seaduses¹⁸³, millega võeti Euroopa vahistamismääruse valdkonnas üle raamotsus 2002/584¹⁸⁴, ei ole siiski ette nähtud, et sellistel terviselikel põhjustel võiks keelduda tagaotsitava üleandmisest.

Kuna Milano apellatsioonikohus kahtles, kas need riigisisised õigusnormid on põhiseadusega kooskõlas, pöördus ta Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus) poole. Konstitutsioonikohus märgib, et raamotsuses 2002/584 sätestatud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise aluste hulgas ei ole samuti ette nähtud olukorda, kus üleandmine ohustab tõsiselt isiku tervist selliste krooniliste ja määramata kestusega tervisehäirete tõttu nagu need, mille all kannatab E. D. L. Seetõttu otsustas ta paluda Euroopa Kohtult raamotsuse tõlgendamist niisuguses olukorras.

Euroopa Kohtu suurkoda võttis oma otsuses seisukoha tingimuste kohta, mille esinemisel on vahistamismäärust täitval õigusasutusel raamotsuse 2002/584 alusel õigus või kohustus lükata tagaotsitava üleandmine edasi ja keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest, kui sellega võib kaasneda nimetatud isiku tervise kahjustamise tõsine oht, ning vahistamismäärust täitva õigusasutuse kohustuse kohta alustada vahistamismääruse teinud õigusasutusega sellisel juhul dialoogi.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks tõdes Euroopa Kohus, et raamotsuses 2002/584 ei ole ette nähtud, et vahistamismäärust täitvad õigusasutused võiksid keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest üksnes põhjusel, et isik, kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus, põeb kroonilist ja potentsiaalselt pöördumatut rasket haigust. Arvestades vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajaneva ala aluseks olevat vastastikuse usalduse põhimõtet¹⁸⁵, kehtib eeldus, et tervishoiuteenused ja ravi, mida liikmesriikides selliste haiguste puhul pakutakse, on piisavad ka vanglates.

Raamotsuse 2002/584 artikli 23 lõikest 4¹⁸⁶ tulenevalt võib vahistamismäärust täitev õigusasutus tagaotsitava üleandmise siiski ajutiselt peatada, kui objektiivsete asjaolude, nagu arstitõendite või eksperdiarvamuste põhjal on kaalukaid põhjusi arvata, et Euroopa vahistamismääruse täitmine võib ilmselgelt ohustada selle isiku tervist näiteks tema haiguse või ajutise terviserikke tõttu enne tema üleandmiseks ette nähtud kuupäeva.

Teiseks leidis Euroopa Kohus, et ei saa välistada, et raskelt haige isiku üleandmine võib sellele isikule kaasa tuua reaalse ohu saada koheldud ebainimlikult või alandavalt harta artikli 4 tähenduses, mis on tingitud või mis teatud juhtudel ei sõltu vahistamismääruse teinud liikmesriigis kättesaadava arstiabi kvaliteedist, kui see kohtlemine saavutab teatud minimaalse raskusastme, mis ületab kinnipidamisega paratamatult kaasnevad kannatused.

¹⁸³ 22. aprilli 2005. aasta seadus nr 69 „Sätted riigisisese õiguse kooskõlla viimiseks nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusega 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta“ (legge n. 69 – Disposizioni per conformare il diritto interno alla decisione quadro 2002/584/GAI del Consiglio, del 13 giugno 2002, relativa al mandato d’arresto europeo e alle procedure di consegna tra Stati membri) (GURI nr 98, 29.4.2005, lk 6) põhikohtuasjas kohaldatavas muudetud redaktsioonis.

¹⁸⁴ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24).

¹⁸⁵ Kõnealune liidu õiguse valdkond on reguleeritud ELTL artikliga 67 ja sellele järgnevate artiklitega ning selle alla kuulub ka õigusala koostöö kriminaalasjades.

¹⁸⁶ Nimetatud sättes on ette nähtud, et „[ü]leandmise võib erandkorras ajutiselt edasi lükata humanitaarsetel põhjustel, näiteks kui on alust arvata, et see ilmselt ohustaks tagaotsitava elu või tervist“.

Seega, kui vahistamismäärust täitval õigusasutusel on talle teada olevate objektiivsete asjaolude põhjal piisavalt alust arvata, et raskelt haige tagaotsitava üleandmisega kaasneb reaalne oht oodatava eluea oluliseks lühenemiseks või tervise seisundi kiireks, tõsiseks ja pöördumatuks halvenemiseks, peab see asutus üleandmise ajutiselt edasi lükkama. Lisaks peab ta küsima vahistamismääruse teinud õigusasutuselt kogu vajaliku teabe, et tagada, et Euroopa vahistamismääruse aluseks oleva kriminaalmenetluse läbiviimise või tagaotsitava võimaliku kinnipidamise tingimused võimaldavad kõnealuse ohu välistada. Kui vahistamismääruse teinud õigusasutus annab sellised tagatised, tuleb Euroopa vahistamismäärus täita ja kokku leppida uus üleandmiskuupäev.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et raamotsuse 2002/584 artikli 23 lõike 4 – milles viidatakse üleandmise „ajutiselt“ edasilükkamisele – üldise ülesehitusega oleks siiski vastuolus see, kui vahistamismäärust täitev õigusasutus võiks tervise kahjustamise tõsise ohu vältimiseks lükata tagaotsitava üleandmise edasi märkimisväärselt pikaks ajaks või isegi määramata ajaks.

Seetõttu võib erandlikel asjaoludel, võttes arvesse vahistamismääruse teinud õigusasutuse esitatud teavet ja mis tahes muud teavet, mis vahistamismäärust täitval õigusasutusel on, jõuda vahistamismäärust täitev asutus järeldusele, et ühelt poolt on piisavalt alust arvata, et vahistamismääruse teinud liikmesriigile üleandmise korral ähvardab tagaotsitavat tema tervise kahjustamise tõsine oht ning teiselt poolt ei saa seda ohtu mõistliku aja jooksul kõrvaldada. Sellisel juhul peab vahistamismäärust täitev õigusasutus raamotsuse 2002/584 artikli 1 lõike 3¹⁸⁷ kohaselt ja harta artiklit 4 arvestades keelduma Euroopa vahistamismääruse täitmisest.

6. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) O. G. (kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismäärus) (C-700/21, [EU:C:2023:444](#))

Elotsusemenetlus – Õigusalane koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlikud alused – Artikli 4 punkt 6 – Taasühiskonnastamise eesmärk – Vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil viibivad või elavad kolmandate riikide kodanikud – Võrdne kohtlemine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 20

Moldova kodanikule O. G-le mõisteti Rumeenias viieaastane vangistus maksupettuse eest ning tulumaksu ja käibemaksu tasumiseks ette nähtud summade omastamise eest, mille ta oli toime pannud 2003. aasta septembrist kuni 2004. aasta aprillini. Judecătoria Braşov (Braşovi esimese astme kohus, Rumeenia) tegi 13. veebruaril 2012 O. G. suhtes, kes oli vahepeal asunud elama Itaaliasse, Euroopa vahistamismääruse vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks.

Pädev apellatsioonikohus¹⁸⁸ andis 7. juulil 2020 tehtud esimese otsusega korralduse tagaotsitava vahistamismääruse teinud õigusasutusele üle anda. O. G. esitas selle kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse Corte suprema di cassazionele (Itaalia kassatsioonikohus), kes tühistas selle otsuse ja saatis kohtuasja uueks arutamiseks apellatsioonikohtule.

¹⁸⁷ Selle sätte kohaselt ei mõjuta raamotsus 2002/584 kohustust austada põhiõigusi ja õiguse üldpõhimõtteid, mis on kirja pandud ELL artiklis 6.

¹⁸⁸ Corte d'appello di Bologna (Bologna apellatsioonikohus, Itaalia; edaspidi „apellatsioonikohus“).

Liidu õiguse¹⁸⁹ kohaselt võivad liikmesriigid keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest üksnes raamotsuses 2002/584¹⁹⁰ ette nähtud alustel, mille hulgas on vabatahtlikud täitmata jätmise alused, see tähendab alused, mida liikmesriik võib raamotsust üle võttes ette näha, aga ei pea seda tegema. Üks neist alustest puudutab vahistamismäärust täitva õigusasutuse võimalust keelduda sellise määruse täitmisest, kui see on tehtud vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks ja tagaotsitav viibib vahistamismäärust täitvas liikmesriigis või on selle kodanik või omab seal elukohta ning see riik kohustub karistuse või vabadust piirava julgeolekumeetme täitma vastavalt oma riigisisesele õigusele¹⁹¹.

Apellatsioonikohus sedastas, et õigusnormide kohaselt, millega see vabatahtlik täitmata jätmise alus Itaalia õigusesse üle võeti, on üleandmisest keeldumise võimalus piiratud üksnes Itaalia kodanike ja teiste liidu liikmesriikide kodanikega, välistades kolmandate riikide kodanikud, isegi juhul, kui viimased tõendavad, et neil on Itaalias tugevad majanduslikud, tööalased või emotsionaalsed sidemed.

Olles asunud seisukohale, et O.G. on piisavalt tõendanud püsivate perekondlike ja tööalaste sidemete olemasolu Itaalias, pöördus apellatsioonikohus eelotsusetaotluse esitanud kohtu, Corte costituzionale (Itaalia konstitutsioonikohus) poole küsimusega, kas kõnealused õigusnormid on põhiseadusega kooskõlas. Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovis teada, kas õigusnormid, mis näevad ette alaliselt Itaalias elavate kolmandate riikide kodanike üleandmise vabadusekaotusliku karistuse täideviimiseks välisriigis, kitsendavad alusetult raamotsuse artikli 4 punktis 6 sätestatud vabatahtliku täitmata jätmise aluse kohaldamisala, mille eesmärk on tagada süüdimõistetu taasühiskonnastamine pärast karistuse ära kandmist, mis eeldab tema perekondlike ja sotsiaalsete sidemete säilitamist.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et enne kui kontrollida põhikohtuasjas kõne all olevate riigisiseste õigusnormide kooskõla Itaalia põhiseadusega, tuleb analüüsida, kas need õigusnormid on kooskõlas liidu õigusega.

Euroopa Kohtu suurkoda, kellel eelotsusetaotluse esitanud kohus palus tõlgendada raamotsuse artikli 4 punkti 6, otsustas, et nimetatud sättega on vastuolus liikmesriigi õigusnormid, millega see säte on üle võetud ja mis välistavad täielikult ja automaatselt selles sättes ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamise iga kolmanda riigi kodaniku suhtes, kes elab selle liikmesriigi territooriumil, ilma et vahistamismäärust täitev õigusasutus saaks hinnata selle kodaniku seotust kõnealuse liikmesriigiga. Euroopa Kohus täpsustas ka, mida see asutus peab hindama, kui tal tuleb otsustada, kas vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil elava kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest tuleb keelduda, samuti seda, millised asjaolud võivad näidata, et tema ja vahistamismäärust täitva liikmesriigi vahel on selline seotus, mis tõendab, et ta on sellesse riiki piisavalt lõimunud ning et seega aitab talle vahistamismääruse teinud liikmesriigis mõistetud vabadusekaotusliku karistuse täideviimine vahistamismäärust täitvas liikmesriigis suurendada tema taasühiskonnastamise tõenäosust pärast seda, kui see karistus on ära kantud.

Euroopa Kohtu hinnang

¹⁸⁹ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsuse 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34) artikli 1 lõige 2 ning artiklid 4 ja 4a.

¹⁹⁰ Edaspidi „raamotsus“.

¹⁹¹ Raamotsuse artikli 4 punktis 6 ette nähtud vabatahtlik täitmata jätmise alus.

Alustuseks tuleb Euroopa Kohus meelde, et vastastikuse tunnustamise põhimõtte kohaselt tuleb Euroopa vahistamismäärusi põhimõtteliselt täita. Täitmisest keeldumist kui erandit, mis on võimalik üksnes raamotsuses ette nähtud kohustuslikel või vabatahtlikel täitmata jätmise alustel, tuleb tõlgendada kitsalt.

Raamotsuse 2002/584 artiklis 4 loetletud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtlike aluste kohta nähtub Euroopa Kohtu praktikast, et liikmesriikidel on raamotsuse riigisisesele õigusesse ülevõtmisel kaalutlusruum. Seega on liikmesriigid vabad otsustama, kas võtta need alused oma riigisisesele õigusesse üle või mitte. Ka võivad nad piirata olukordi, mil vahistamismäärust täitev õigusasutus võib keelduda Euroopa vahistamismäärust täitmast, lihtsustades seega tagaotsitavate üleandmist vastavalt vastastikuse tunnustamise põhimõttele.

Liikmesriikide kaalutlusruum raamotsuse artikli 4 punktis 6 ette nähtud vabatahtliku täitmata jätmise aluse ülevõtmisel on siiski piiratud.

Esiteks peab liikmesriik, kes otsustab nimetatud aluse üle võtta, järgima liidu õiguses sätestatud põhiõigusi ja aluspõhimõtteid, sealhulgas Euroopa Liidu põhiõiguste harta¹⁹² artikliga 20 tagatud põhimõtet, mille kohaselt kõik on seaduse ees võrdsed, mis nõuab, et võrreldavaid olukordi ei koheldaks erinevalt ning erinevaid olukordi ühtemoodi, välja arvatud siis, kui selline erinev kohtlemine on objektiivselt põhjendatud.

Nõuet, et olukorrad peavad olema võrreldavad selleks, et saaks otsustada võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise üle, tuleb hinnata selliselt, et lähtutakse eelkõige kõnealuse eristamise kehtestanud õigusakti esemest ja eesmärgist, kusjuures arvestada tuleb selle valdkonna põhimõtteid ja eesmäärke, kuhu käsitletav akt kuulub.

Siinkohal märkis Euroopa Kohus, et ühelt poolt Itaalia ja teiste liikmesriikide kodanike ning teiselt poolt kolmandate riikide kodanike erinev kohtlemine, mis tuleneb põhikohtuasjas kõne all olevatest riigisisestest õigusnormidest, kehtestati raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmiseks, kuid nimetatud sättes ei tehta mingit vahet selle alusel, kas isik, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus ja kes ei ole vahistamismäärust täitva liikmesriigi kodanik, on mõne teise liikmesriigi kodanik või mitte.

Kõnealuse sätte sõnastusest ja eesmärgist tuleneb, et ei saa eeldada, et kolmanda riigi kodanik, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus ja kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis, on tingimata teistsuguses olukorras kui selle liikmesriigi või mõne teise liikmesriigi kodanik, kes viibib või elab vahistamismäärust täitvas liikmesriigis ja kelle suhtes on tehtud vahistamismäärus. Vastupidi, need isikud võivad olla selles sättes ette nähtud täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisel võrreldavas olukorras, kui nad on teataval määral lõimunud vahistamismäärust täitvasse liikmesriiki.

Seega ei saa harta artikliga 20 pidada kooskõlas olevaks riigisiseseid õigusnorme, mille eesmärk on raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmine, kui need kohtlevad erinevalt ühelt poolt oma riigi kodanikke ja teisi liidu kodanikke ning teiselt poolt kolmandate riikide kodanikke, keeldudes viimaste suhtes täielikult ja automaatselt raamotsuses ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisest, isegi kui need kolmandate riikide kodanikud viibivad või elavad selle liikmesriigi territooriumil ja ilma et võetaks arvesse kolmandate riikide kodanike nimetatud liikmesriigi ühiskonda lõimumise astet. Nimelt ei saa asuda seisukohale, et selline erinev kohtlemine võib olla objektiivselt põhjendatud.

¹⁹² Edaspidi „harta“.

Seevastu ei takista miski seda, kui kõnealust sätet riigisisesele õigusesse üle võttes seab liikmesriik kolmandate riikide kodanike puhul, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, tingimuseks, et nad jäävad selles sättes ette nähtud Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise vabatahtliku aluse kohaldamisalasse üksnes siis, kui see kodanik on nimetatud liikmesriigis pidevalt elanud või seal viibinud teatud minimaalse ajavahemiku, eeldusel et selline tingimus ei lähe kaugemale sellest, mis on vajalik, et tagada, et tagaotsitav oleks teatud määral lõimunud vahistamismäärust täitvasse liikmesriiki.

Teiseks ei tohiks raamotsuse artikli 4 punkti 6 ülevõtmine kaasa tuua seda, et vahistamismäärust täitev õigusasutus jääb ilma vajalikust kaalutlusruumist, et otsustada, kas taasühiskonnastamise eesmärgi arvestades tuleb keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest.

Sellised õigusnormid, nagu on kõne all põhikohtuasjas, kahjustavad aga taasühiskonnastamise eesmärgi, kuna nendega võetakse vahistamismäärust täitvalt õigusasutuselt pädevus hinnata, kas kolmanda riigi kodaniku, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, seotus vahistamismäärust täitva liikmesriigiga on piisav, et otsustada, kas karistuse täideviimine vahistamismäärust täitvas liikmesriigis suurendab tema taasühiskonnastamise tõenäosust pärast seda, kui see karistus on ära kantud.

Seejärel täpsustas Euroopa Kohus, et hindamaks, kas vahistamismäärust täitva liikmesriigi territooriumil viibiva või elava kolmanda riigi kodaniku suhtes tehtud Euroopa vahistamismääruse täitmisest tuleb keelduda, peab vahistamismäärust täitev õigusasutus andma üldhinnangu kõigile tagaotsitava olukorda iseloomustavatele konkreetsetele asjaoludele, mis võivad näidata, et selle isiku ja vahistamismäärust täitva liikmesriigi vahel on selline seotus, mis tõendab, et ta on sellesse riiki piisavalt lõimunud. Nende asjaolude hulka kuuluvad kolmanda riigi kodaniku perekondlikud, keelelised, kultuurilised, sotsiaalsed või majanduslikud sidemed vahistamismäärust täitva liikmesriigiga ning tema selles liikmesriigis viibimise laad, kestus ja tingimused.

Eelkõige siis, kui tagaotsitava pereelu ja huvide kese on vahistamismäärust täitvas liikmesriigis, tuleb arvesse võtta asjaolu, et selle isiku taasühiskonnastamine pärast karistuse ära kandmist selles riigis on lihtsam seetõttu, et ta saab oma perekonna ja lähedastega regulaarselt ja tihedalt suhelda.

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) GN (lapse parimatel huvidel põhinev keeldumise alus) (C-261/22, [EU:C:2023:1017](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusala koostöö kriminaalasjades – Euroopa vahistamismäärus – Raamotsus 2002/584/JSK – Artikli 1 lõige 3 – Artikli 15 lõige 2 – Liikmesriikidevaheline üleandmiskord – Täitmata jätmise alused – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 7 – Era- ja perekonnaelu austamine – Artikli 24 lõiked 2 ja 3 – Lapse parimate huvide arvessevõtmine – Iga lapse õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt oma mõlema vanemaga – Ema, kellel on temaga koos elavad väikesed lapsed

Belgia ametiasutus tegi 2020. aasta juunis GN-i suhtes Euroopa vahistamismääruse, et viia täide vangistus, mis oli mõistetud 2016. ja 2017. aastal toime pandud kuritegude eest, mis seisnesid inimkaubanduses ja ebaseaduslikule sissevõtmisele kaasaitamises.

GN vahistati 2. septembril 2021 Bolognas (Itaalia). Vahistamise ajal oli GN rase ja temaga oli kaasas tema alla kolmeaastane poeg, kes elas temaga koos. Corte d'appello di Bologna (Bologna apellatsioonikohus, Itaalia) palus naise olukorda arvestades Belgia ametiasutustel – see palve jäi tulemusetuks – esitada teavet muu hulgas selle kohta, kuidas viiakse Belgias täide alaealiste lastega koos elavatele emadele mõistetud karistusi, ja meetmete kohta, mida võetakse nende laste suhtes.

Kõnealune kohus keeldus 15. oktoobri 2021. aasta kohtuotsusega GNi üleandmisest põhjendusel, et kuna nimetatud teabetaotlusele ei olnud saadud rahuldavat vastust, ei olnud mingit kindlust, et Belgia õiguses on ette nähtud selline kinnipidamiskord, mis kaitseb emade ja nende väikelaste õigusi Itaalias kehtiva korraga samaväärses ulatuses.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, Corte suprema di cassazione (Itaalia kassatsioonikohus), kellele esitati selle keeldumisotsuse peale kassatsioonkaebus, märkis, et ei Itaalia kehtivates õigusnormides¹⁹³ ega raamotsuses 2002/584¹⁹⁴ ei ole Euroopa vahistamismääruse täitmata jätmise alusena ette nähtud olukorda, kus tagaotsitav on temaga koos elavate väikelaste ema. Kohtul on siiski tekkinud küsimus, kas ta võib keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest põhjusel, et väikelaste ema üleandmine vahistamismääruse teinud liikmesriigile võib kahjustada tema õigust era- ja perekonnaelu austamisele ning tema laste parimaid huve, mis on kaitstud vastavalt Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklitega 7 ja 24¹⁹⁵.

Euroopa Kohus otsustas suurkojas tehtud otsuses, et raamotsust 2002/584¹⁹⁶ tuleb hartat¹⁹⁷ arvestades tõlgendada nii, et sellega on vastuolus see, kui vahistamismäärust täitev õigusasutus keeldub sellise isiku üleandmisest, kelle suhtes on tehtud Euroopa vahistamismäärus, põhjendusel, et see isik on temaga koos elavate väikelaste ema, välja arvatud juhul, kui esiteks on sellel õigusasutusel teavet, mis tõendab tegelikku ohtu, et süsteemsete või üldiste puuduste tõttu seoses väikelaste emade kinnipidamistingimustega ja nende laste eest hoolitsemise tingimustega vahistamismääruse teinud liikmesriigis rikutakse selle isiku põhiõigust era- ja perekonnaelu austamisele ning tema laste parimaid huve; teiseks on piisavalt alust arvata, et asjaomaste isikute isiklikku olukorda arvestades ähvardab neid selliste tingimuste tõttu selline oht.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et raamotsuses 2002/584 ei ole ette nähtud võimalust keelduda Euroopa vahistamismääruse täitmisest üksnes põhjusel, et tagaotsitav isik on temaga koos elavate väikelaste ema. Arvestades liikmesriikide vastastikuse usalduse põhimõtet, kehtib eeldus, et nende laste ema kinnipidamistingimused ja laste eest hoolitsemise korraldus vahistamismääruse teinud liikmesriigis on kohandatud sellisele olukorrale.

¹⁹³ Põhikohtuasja asjaolude suhtes on kohaldatav 22. aprilli 2005. aasta seadus nr 69 „Sätted riigisisese õiguse kooskõlla viimiseks nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsusega 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta“ (legge n. 69 – Disposizioni per conformare il diritto interno alla decisione quadro 2002/584/GAI del Consiglio, del 13 giugno 2002, relativa al mandato d’arresto europeo e alle procedure di consegna tra Stati membri) (GURI nr 98, 29.4.2005, lk 6) 2. veebruari 2021. aasta seadusandlikust dekreedist nr 10 (decreto legislativo n. 10) (GURI nr 30, 5.2.2021) tulenevas redaktsioonis.

¹⁹⁴ Nõukogu 13. juuni 2002. aasta raamotsus 2002/584/JSK Euroopa vahistamismääruse ja liikmesriikidevahelise üleandmiskorra kohta (EÜT 2002, L 190, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 34), mida on muudetud nõukogu 26. veebruari 2009. aasta raamotsusega 2009/299/JSK (ELT 2009, L 81, lk 24) (edaspidi „raamotsus 2002/584“).

¹⁹⁵ Harta artikkel 7 käsitleb õigust era- ja perekonnaelu austamisele, samas kui artikli 24 lõikes 2 on ette nähtud, et „[k]õikides lastega seotud toimingutes [...] tuleb esikohale seada lapse huvid“. Sama artikli lõikes 3 on sätestatud, et „[i]gal lapsel on õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt oma mõlema vanemaga, kui see ei ole lapse huvidega vastuolus“.

¹⁹⁶ Raamotsuse artikli 1 lõiked 2 ja 3.

¹⁹⁷ Harta artikkel 7 ning artikli 24 lõiked 2 ja 3.

Samas ei saa raamotsus 2002/584¹⁹⁸ mõjutada kohustust austada hartaga tagatud põhiõigusi ja käesoleval juhul konkreetsemalt neid õigusi, mis on sätestatud harta artiklis 7 ning artikli 24 lõigetes 2 ja 3. Ühelt poolt on kohustus võtta arvesse lapse parimaid huve kohaldatav ka Euroopa vahistamismääruse puhul, mis on tehtud väikelaste ema suhtes ja millel on vaatamata sellele, et lapsed ei ole selle adressaatideks, laste jaoks olulised tagajärjed. Teiselt poolt on igal lapsel õigus säilitada regulaarsed isiklikud suhted ja otsene kontakt oma mõlema vanemaga, välja arvatud juhul, kui see on vastuolus lapse huvidega, kusjuures neid huve tuleb hinnata kõiki konkreetse juhtumi asjaolusid arvesse võttes. Vanema ja lapse koosolemise võimalus on perekonnaelu põhitunnus.

Sellest järeldub, et vahistamismäärust täitev õigusasutus võib erandkorras jätta Euroopa vahistamismääruse täitmata, kui esineb tegelik oht, et selle täitmise tagajärjel võidakse eespool nimetatud põhiõigusi rikkuda. Samas ei võimalda asjaolu, et sellel asutusel puudub kindlus selles, et vahistamismääruse teinud liikmesriigis on väikelaste emade kinnipidamiseks ja väikelaste eest hoolitsemiseks vahistamismäärust täitvas liikmesriigis kehtivate tingimustega võrreldavad tingimused, pidada seda ohtu tõendatuks. Kõnealune õigusasutus peab kaheetapilise kontrolli raames esiteks kontrollima, kas vahistamismääruse teinud liikmesriigis esineb nende tingimustega seoses süsteemseid või üldisi puudusi või puudusi, mis seonduvad nimetatud tingimustega ja puudutavad konkreetsemalt objektiivselt tuvastatavat isikute rühma, ning kas teiseks on piisavalt alust arvata, et selliste tingimuste tõttu ja Euroopa vahistamismääruse subjektiks olevate isikute isiklikku olukorda arvestades ähvardab neid tegelik oht, et rikutakse nende põhiõigusi.

Kui vahistamismäärust täitev õigusasutus leiab, et tal ei ole kogu vajalikku teavet üleandmisotsuse tegemiseks, peab ta paluma vahistamismääruse teinud õigusasutuselt lisateavet ja viimane on kohustatud selle esitama. Selleks et Euroopa vahistamismääruse toimimist mitte halvata, peavad need asutused tegema lojaalset koostööd¹⁹⁹.

Järelikult võib see asutus jätta Euroopa vahistamismääruse täitmata ainult siis, kui vahistamismäärust täitev õigusasutus leiab – võttes arvesse kõiki tema käsutuses olevaid andmeid, sealhulgas seda, kui vahistamismääruse teinud õigusasutus ei ole andnud tagatise –, et Euroopa vahistamismääruse täitmine võib tekitada asjaomaste isikute kõnealuste põhiõiguste rikkumise tegeliku ohu.

2. Õigus saada kriminaalmenetluses teavet

22. juuni 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) K. B. ja F. S. (omal algatusel kontrollimine kriminaalasjades) (C-660/21, [EU:C:2023:498](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Direktiiv 2012/13/EL – Artiklid 3 ja 4 – Pädevate asutuste kohustus teavitada kahtlustatavaid ja süüdistatavaid viivitamata nende vaikimisõigusest – Artikli 8 lõige 2 – Õigus tugineda selle kohustuse rikkumisele – Riigisisese õigusnormid, mille kohaselt ei ole kriminaalasja läbi vaataval kohtul lubatud sellise rikkumise olemasolu omal algatusel kontrollida – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 47 ja 48

22. märtsil 2021 tabasid kriminaalpolitsei ametnikud K. B. ja F. S-i kütusevarguse toimepanemiselt ning pidasid nad kinni.

¹⁹⁸ Raamotsuse artikli 1 lõige 3.

¹⁹⁹ Lojaalse koostöö kohustus on sätestatud ELL artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus.

Prantsuse kohus, kes menetles K. B. ja F. S-i suhtes alustatud kriminaalasja, tõdes, et uurimistoiminguid tehti ning K. B-lt ja F. S-ilt võeti ennast süüstavaid ütlusi enne seda, kui neile tehti teatavaks nende õigused, rikkudes sellega riigisisest õigusnormi²⁰⁰, millega oli võetud üle direktiivi 2012/13²⁰¹ artiklid 3 ja 4. Kuna nende kahtlustatavana kinnipidamise ja neile nende õigustest – eelkõige vaikimisõigusest – teatavakstegemisega viivitati, siis leidis see kohus, et rikutud on õigust ennast mitte süüstada. Ta asus seisukohale, et neil asjaoludel tuleks põhimõtteliselt tühistada sõiduki läbiotsimine, kahtlustatavatena kinnipidamine ja kõik sellest tulenevad toimingud. Ent Prantsuse karistusõiguse²⁰² kohaselt peab kriminaalmenetluse tühisuse vastuväited, nagu väide, et rikutud on kohustust teavitada isikut tema kinnipidamisel tema õigusest vaikida, esitama asjaomane isik või tema kaitsja enne kaitseks sisuliste vastuväidete esitamist. Kahtlustatavad ega nende advokaat ei esitanud aga enne sisuliste vastuväidete esitamist selle kohustuse rikkumisest tulenevat tühisuse vastuväidet.

Lisaks märkis eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Cour de cassation (Prantsusmaa kassatsioonikohus) on leidnud, et asja sisuliselt arutaval kohtul ei ole lubatud kriminaalmenetluse tühisust omal algatusel kontrollida, välja arvatud siis, kui see on seotud kohtu pädevuse puudumisega, kuna – nagu käsitletavas asjas – süüdistataval, kellel on õigus advokaadi abile, kui ta viibib asja arutamise juures isiklikult või esindaja kaudu, on tühisuse vastuväite esitamise õigus enne enda kaitseks sisuliste vastuväidete esitamist, ning samasugune õigus on süüdistataval ka kohtuotsuse peale edasi kaevates, kui esimeses kohtuastmes kohtuasja arutamise juures teda ennast ega tema esindajat ei viibinud.

Selles kontekstis palus eelotsusetaotluse esitanud kohus Euroopa Kohtul selgitada, kas liidu õigusega on kooskõlas see, et tal ei ole lubatud kontrollida omal algatusel sellise kohustuse rikkumist, nagu direktiivi 2012/13 artiklites 3 ja 4 ette nähtud kohustus teavitada viivitamata kahtlustatavat ja süüdistatavat nende õigusest vaikida.

Euroopa Kohtu suurkoda vastas oma otsuses nii, et direktiivi 2012/13 artiklitega 3 ja 4 ning artikli 8 lõikega 2, arvestades Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikleid 47 ja 48, ei ole vastuolus riigisisest õigusnormid, mis keelavad kriminaalasja sisuliselt lahendaval kohtul menetluse tühistamise eesmärgil omal algatusel kontrollida, kas on rikutud pädevatel asutustel olevat kohustust viivitamata teavitada kahtlustatavat või süüdistatavat tema õigusest vaikida, kui kahtlustatavalt või süüdistatavalt ei ole võetud võimalust otstarbekalt ja tõhusalt kasutada kaitsja abi²⁰³, saades vajaduse korral tasuta õigusabi²⁰⁴, ning kui tal oli – nagu kaitsja olemasolu korral ka tema kaitsjal – võimalus tutvuda oma toimikuga ja võimalus tugineda sellele rikkumisele mõistliku aja jooksul.

²⁰⁰ Kriminaalmenetluse seadustiku artikkel 63-1 näeb nimelt ette, et kriminaalpolitsei vanemametnik või tema järelevalve all politseiametnik teavitab kahtlustatavana kinni peetud isikut viivitamatult asjaolust, et tal on õigus teha ülekuulamistel pärast enda isikuandmete avaldamist avaldusi, vastata talle esitatud küsimustele või vaikida.

²⁰¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. mai 2012. aasta direktiiv 2012/13/EL, milles käsitletakse õigust saada kriminaalmenetluses teavet (ELT 2012, L 142, lk 1).

²⁰² Kõnealusel juhul kriminaalmenetluse seadustiku artikkel 385.

²⁰³ Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 22. oktoobri 2013. aasta direktiivi 2013/48/EL, mis käsitleb õigust kaitsjale kriminaalmenetluses ja Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses ning õigust lasta teavitada vabaduse võtmisest kolmandat isikut ja suhelda vabaduse võtmise ajal kolmandate isikute ja konsulaarasutustega (ELT 2013, L 294, lk 1), artiklile 3.

²⁰⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. oktoobri 2016. aasta direktiivis (EL) 2016/1919, milles käsitletakse tasuta õigusabi andmist kahtlustatavatele ja süüdistatavatele kriminaalmenetluses ning isikutele, kelle üleandmist taotletakse Euroopa vahistamismäärusega seotud menetluses (ELT 2016, L 297, lk 1), ette nähtud tingimustel.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus meenutas, et direktiiv 2012/13²⁰⁵ põhineb eelkõige harta artiklites 47 ja 48 toodud õigustel ning sellega soovitakse edendada nende õiguste tagamist kriminaalmenetluses kahtlustatavale või süüdistatavale. Õigus vaikida ei ole tagatud mitte ainult harta artikliga 48, mis käsitleb süütuse presumptsiooni ja kaitseõigusi, vaid ka harta artikli 47 teise lõiguga, mis käsitleb õigust õiglasele kohtulikule arutamisele.

Direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkt e ja lõige 2 ning artikli 4 lõiked 1 ja 2 näevad ette liikmesriikide pädevate asutuste kohustuse viivitamata teavitada kahtlustatavat või süüdistatavat tema õigustest, eelkõige vaikimisõigusest. Igal juhul tuleb see teave anda hiljemalt enne seda, kui politsei või muu pädev asutus kahtlustatavat või süüdistatavat esimest korda ametlikult küsitleb.

Direktiivi 2012/13 artikli 8 lõike 2 kohaselt peavad liikmesriigid tagama, et kahtlustataval või süüdistataval või tema kaitsjal on kooskõlas riigisisestes õigusaktides sätestatud menetlusega vaidlustamisõigus, kui pädevad asutused ei anna või keelduvad andmast selle direktiivi alusel teavet. Seda sätet kohaldatakse eelkõige olukorras, kus vaikimisõigust puudutav teave on esitatud hilinenult, sest kahtlustataval või süüdistataval või tema kaitsjal peab olema seoses selle teavitamata jätmisega vaidlustamisõigus.

Eespool viidatud sättes ei ole siiski täpsustatud ei korda ega tähtaegu, mida kasutades kahtlustatav või süüdistatav ning vajaduse korral tema kaitsja võivad tugineda sellele, et on rikutud kohustust teavitada selliseid kahtlustatavaid ja süüdistatavaid viivitamata nende vaikimisõigusest, ega ka võimalikke menetluslikke tagajärgi, mis kaasnevad selle võimaluse kasutamata jätmisega, nagu kriminaalasja sisuliselt lahendava kohtu õigus kontrollida menetluse tühistamise eesmärgil omal algatusel sellise rikkumise esinemist. Liikmesriikidel on seega nende tingimuste ja tagajärgede kindlaksmääramisel kaalutlusruum.

Liikmesriigid peavad aga direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti e, artikli 4 lõike 1 ja artikli 8 lõike 2 kohaldamisel vastavalt harta artikli 51 lõikele 1 tagama, et järgitaks nõudeid, mis tulenevad nii õigusest tõhusale õiguskaitsevahendile ja õigusest õiglasele kohtulikule arutamisele, mis on toodud harta artikli 47 esimeses ja teises lõigus, kui ka harta artikli 48 lõikes 2 sätestatud kaitseõigustest, mida on konkretiseeritud direktiivi 2012/13 nendes sätetes.

Sellela seoses märkis Euroopa Kohus, et nagu nähtub Prantsuse valitsuse antud selgitustest, võimaldab Prantsuse karistusõigus²⁰⁶ kahtlustataval või süüdistataval ning vajaduse korral ka tema kaitsjal tugineda igal ajal alates kahtlustatava või süüdistatavana kinnipidamisest kuni tema kaitseks sisuliste vastuväidete esitamiseni kohustuse – teavitada kahtlustatavat või süüdistatavat viivitamata tema vaikimisõigusest – mis tahes rikkumisele, kusjuures olgu täpsustatud, et nii kahtlustataval ja süüdistataval kui ka nende kaitsjal on õigus tutvuda toimikuga ja eelkõige protokolliga, mis kajastab isiku teavitamist tema kahtlustatavana kinnipidamisest ja sellega seotud õigustest.

Liikmesriikidel on aga lubatud neile direktiiviga 2012/13 jäetud kaalutlusruumi alusel piirata sellisele rikkumisele tuginemist ajaliselt nii, et seda tuleb teha enne kahtlustatava või süüdistatava kaitseks sisuliste vastuväidete esitamist. Eelkõige tuleb asuda seisukohale, et asja sisuliselt arutavale kriminaalkohtule kehtestatud keeld kontrollida omal algatusel menetluse tühistamise eesmärgil selle rikkumise olemasolu, järgib põhimõtteliselt hartas toodud õigusi, kui kahtlustataval või süüdistataval

²⁰⁵ Direktiivi 2012/13 põhjendus 14.

²⁰⁶ Eelkõige kriminaalmenetluse seadustiku artikli 63-1 lõige 3 ning artiklid 63-4-1 ja 385.

või tema kaitsjal on olnud võimalus asjaomasele rikkumisele otstarbekalt ja tõhusalt tugineda ning neil oli selleks mõistlik tähtaeg ja toimikule juurdepääs.

Ent selline järeldus kehtib vaid juhul, kui neil isikutel on olnud direktiivi 2012/13 artikli 3 lõike 1 punkti e ja artikli 4 lõike 1 rikkumisele tuginemiseks ette nähtud tähtaja jooksul võimalus kasutada otstarbekalt ja tõhusalt kaitsja abi, kusjuures see õigus on sätestatud direktiivi 2013/48 artiklis 3 ja seda hõlbustab tasuta õigusabi andmise mehhanism, mis on ette nähtud direktiivis 2016/1919.

Asjaolu, et riigisisene õigus peab andma kahtlustatavatele ja süüdistatavatele võimaluse kasutada otstarbekalt ja tõhusalt kaitsja abi, ei välista siiski seda, et kui nad sellest võimalusest loobuvad, siis tuleb neil põhimõtteliselt taluda selle loobumise võimalikke tagajärgi, kui loobumine on toimunud kooskõlas direktiiviga 2013/48. Kahtlustatavale või süüdistatavale peab olema antud lihtsas ja arusaadavas sõnastuses suuliselt või kirjalikult selget ja piisavat teavet kaitsja abi kasutamise õiguse sisu kohta ning sellest loobumise võimalike tagajärgede kohta ning loobumine peab olema olnud vabatahtlik ja ühemõtteline.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast tuleneb, et kui tuvastatakse menetlusnormide rikkumine, peavad riigisiseseid kohtud hindama, kas see rikkumine heastati sellele järgnenud menetluse käigus, kusjuures sellise hindamise puudumine ise ei ole *prima facie* kooskõlas õiglase kohtuliku arutamise nõuetega Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni²⁰⁷ artikli 6 tähenduses. Seega juhul, kui kahtlustatavat ei teavitatud õigel ajal tema õigusest ennast mitte süüstada ja õigusest vaikida, tuleb kindlaks teha, kas sellele lüngale vaatamata võib kriminaalmenetlust tervikuna pidada õiglaseks, võttes arvesse mitut tegurit, sealhulgas seda, kas sellise teabe puudumisel antud ütlused on süüstavate tõendite lahutamatu või oluline osa, ning samuti toimiku muude tõendite tõendusjõudu²⁰⁸.

3. Kriminaalasjades tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste vastastikune tunnustamine

12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus MV (liitkaristuse moodustamine) (C-583/22 PPU, [EU:C:2023:5](#))

Eelotsusetaotlus – Vabadusel, turvalisusel ja õigusel rajanev ala – Politseikoostöö ja õiguslane koostöö kriminaalasjades – Raamotsus 2008/675/JSK – Artikli 3 lõige 1 – Teises liikmesriigis tehtud varasemate süüdimõistvate kohtuotsuste võrdsustamise põhimõte – Kohustus anda nendele süüdimõistvatele kohtuotsustele toime, mis on samaväärne varasemate riigisiseste süüdimõistvate kohtuotsuste toimega – Riigisisese õigusnormid, mis käsitlevad liitkaristuse moodustamist a posteriori – Mitu kuritegu – Liitkaristuse kindlaksmääramine – Tähtajalise vabadusekaotusliku karistuse 15aastane ülempiir – Artikli 3 lõige 5 – Erand – Kuritegu, mis on toime pandud enne teises liikmesriigis süüdimõistva kohtuotsuse tegemist või täitmist

Prantsuse kodanik MV toimetas 10. oktoobril 2003 Saksamaal asuva ülikooli territooriumilt välja üliõpilase ja vägistas ta. MV ei olnud Saksamaal varem kriminaalkorras karistatud, kuid Prantsusmaal

²⁰⁷ EIK 28. jaanuari 2020. aasta otsus Mehmet Zeki Çelebi vs. Türgi, CE:ECHR:2020:0128JUD002758207, punkt 51.

²⁰⁸ Vt selle kohta EIK 13. septembri 2016. aasta otsus Ibrahim jt vs. Ühendkuningriik, CE:ECHR:2016:0913JUD005054108, punktid 273 ja 274.

on teda seevastu mitu korda kriminaalkorras süüdi mõistetud, muu hulgas on teda karistatud 15aastase vangistusega. Kõik need süüdimõistvad kohtuotsused on Prantsuse kohtud teinud pärast 10. oktoobrit 2010 kuritegude eest, mis olid toime pandud enne 2003. aasta oktoobrit.

MV viibis Prantsusmaal kinnipidamisasutuses 17 aastat ja 9 kuud ning pärast seda anti ta 2021. aasta juulis üle Saksamaa ametiasutustele. Landgericht Freiburg im Breisgau (Breisgaus asuva Freiburgi apellatsioonikohus) tegi MV suhtes 2022. aasta veebruaris otsuse seoses 2003. aasta oktoobris Saksamaal toime pandud tegudega, tunnistas ta süüdi raskendavatel asjaoludel toime pandud vägistamises ja mõistis talle karistuseks kuueaastase vangistuse. See kohus märkis, et MV poolt Saksamaal toime pandud tegusid arvestades oleks „tegelikult proportsionaalne“ seitsme aasta pikkune vabadusekaotus. Võttes aga arvesse seda, et hiljem ei ole enam võimalik moodustada liitkaristust Prantsusmaal mõistetud karistustega, vähendas nimetatud kohus „kompenseerimiseks“ seda karistust ühe aasta võrra.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus, kellele on selle kohtuotsuse peale esitatud kassatsioonkaebus, soovis sisuliselt teada, kas see kohtuotsus on kooskõlas raamotsuse 2008/675²⁰⁹ sätetega, milles on esiteks ette nähtud teistes liikmesriikides tehtud süüdimõistvate kohtuotsustega võrdsustamise põhimõte²¹⁰ ja teiseks erand sellest põhimõttest²¹¹.

Selles kontekstis selgitas eelotsusetaotluse esitanud kohus, et Prantsusmaal MV suhtes tehtud süüdimõistvaid kohtuotsuseid võib põhimõtteliselt arvestada liitkaristuse moodustamisel, kui need oleksid võrdsustatavad Saksamaal tehtud süüdimõistvate kohtuotsustega. Liitkaristuse hilisemal moodustamisel tuleb siiski arvesse võtta tähtajaliste vabadusekaotuslike karistuste osas Saksa õigusnormides ette nähtud 15aastast ülempiiri. Kuid kui MV suhtes Prantsusmaal tehtud süüdimõistvad kohtuotsused oleksid võrdsustatavad, oleks see ülempiir juba saavutatud sellega, et asjaomasele isikule on selles liikmesriigis mõistetud 15 aasta pikkune vangistus. Järelikult ei saaks talle Saksamaal mõistetud karistust praktikas täitmisele pöörata.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus soovis seega Euroopa Kohtult teada, kas kõnealuses asjas on võimalik nimetatud põhimõtet kohaldada. Juhul, kui seda põhimõtet ei saa kohaldada, soovis eelotsusetaotluse esitanud kohus samuti teada, kas Saksamaal toime pandud kuriteo eest mõistetava karistuse kindlaksmääramisel peab konkreetselt tõendama ja põhjendama halvemust, mis tuleneb sellest, et liitkaristust ei ole võimalik mõista *a posteriori*.

Euroopa Kohus täpsustas eelotsuse kiirmenetluses teistes liikmesriikides tehtud varasemate süüdimõistvate kohtuotsuste võrdsustamise põhimõttest tehtava erandi ulatust ja liikmesriikide kohustusi selle põhimõtte kohaldamisel.

²⁰⁹ Nõukogu 24. juuli 2008. aasta raamotsus 2008/675/JSK, mis käsitleb Euroopa Liidu liikmesriikides tehtud süüdimõistvate kohtuotsuste arvessevõtmist uutes kriminaalmenetlustes (ELT 2008, L 220, lk 32, parandus ELT 2019, L 31, lk 109).

²¹⁰ See põhimõte on ette nähtud raamotsuse 2008/675 artikli 3 lõikes 1, milles on ette nähtud, et „[k]õik liikmesriigid tagavad, et isiku vastu alustatud kriminaalmenetluses võetakse sama isiku kohta teistes liikmesriikides muudel asjaoludel tehtud varasemaid süüdimõistvaid kohtuotsuseid, mille kohta on saadud teavet vastavalt vastastikust õigusabi või karistusregistrite andmete vahetamist käsitlevatele kohaldatavatele õigusaktidele, arvesse sellises ulatuses, nagu siseriikliku õiguse kohaselt võetakse arvesse siseriiklikult tehtud varasemaid süüdimõistvaid kohtuotsuseid, ning neile antakse samaväärne õiguslik toime nagu siseriiklikult tehtud varasematele süüdimõistvatele kohtuotsustele“.

²¹¹ See erand on ette nähtud raamotsuse 2008/675 artikli 3 lõike 5 esimeses lõigus, milles on sätestatud, et „[k]ui kuritegu, mille kohta on algatatud uus menetlus, pandi toime enne varasema süüdimõistva kohtuotsuse tegemist või täielikku täideviimist, ei ole lõigetel 1 ja 2 sellist toimet, mis kohustaks liikmesriike kohaldama kohtuotsuste tegemisele siseriiklikke eeskirju, mille toimele nende kohaldamine teises riigis tehtud süüdimõistvatele kohtuotsustele piiraks kohtunikku karistuse määramisel uues menetluses“.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena leidis Euroopa Kohus, et vastavalt raamotsusele 2008/675²¹² ei ole liikmesriik isiku suhtes alustatud kriminaalmenetluses kohustatud omistama süüdimõistvale kohtuotsusele, mis on tema kohta teises liikmesriigis varem tehtud muu kuriteo eest, samaväärset tagajärge, kui oleks varasemal riigisisel süüdimõistval kohtuotsusel liikmesriigi õigusnormide järgi, mis puudutavad liitkaristuse moodustamist, kui esiteks on selle menetluse esemeks olev süütegu toime pandud enne varasema süüdimõistva kohtuotsuse tegemist ja teiseks takistab varasema süüdimõistva kohtuotsuse nende õigusnormide järgi arvessevõtmine menetlust läbi viival liikmesriigi kohtul mõista asjaomasele isikule tema suhtes täidetavat karistust.

Euroopa Kohus jõudis sellele järeldusele, olles kõigepealt märkinud, et see raamotsus²¹³ kohustab liikmesriike põhimõtteliselt võtma isiku suhtes alustatud uues kriminaalmenetluses arvesse teises liikmesriigis muudel asjaoludel sama isiku suhtes tehtud varasemaid süüdimõistvaid kohtuotsuseid. Siiski, vastavalt sellest põhimõttest tehtud erandile, kui kuritegu, mille suhtes on alustatud uut menetlust, pandi toime enne varasema süüdimõistva kohtuotsuse tegemist või täielikku täideviimist, ei pea liikmesriigid kohaldama oma riigisiseseid eeskirju karistuste mõistmise kohta, kui nende kohaldamine teises riigis tehtud süüdimõistvatele kohtuotsustele piiraks kohtunikku karistuse mõistmisel uues menetluses.

Euroopa Kohus märkis seejärel, et ajaline tingimus, mis on ette nähtud selles erandis, on põhikohtuasja asjaoludel täidetud ja need asjaolud kuuluvad nimetatud erandi alla. Selle kohta täpsustas Euroopa Kohus esiteks, et Saksa õigusnormid, mis käsitlevad liitkaristuse moodustamist, kujutavad endast „kohtuotsuse tegemise siseriiklikke eeskirju“, ja teiseks, et nende normide kohaldamine seoses Prantsusmaal tehtud varasemate süüdimõistvate kohtuotsustega takistab riigisisel kohtul mõista karistust, mida saaks täitmisele pöörata. Seega tooks asjaolu, kui Prantsusmaal tehtud varasemale süüdimõistvale kohtuotsusele omistatakse samaväärne tagajärg kui varasemale riigisisesele süüdimõistvale kohtuotsusele, endaga kaasa, et see „piiraks kohtunikku karistuse määramisel uues menetluses“. Järelikult on see erand käesoleval juhul kohaldatav ja selle tagajärjel vabaneb riigisisene kohus kohustusest omistada Prantsusmaal tehtud varasemale süüdimõistvale kohtuotsusele samaväärne toime, kui on riigisisel süüdimõistval kohtuotsusel vastavalt liitkaristuse moodustamist käsitlevatele normidele.

Teisena otsustas Euroopa Kohus, et teises liikmesriigis tehtud varasemate süüdimõistvate kohtuotsuste arvessevõtmine raamotsuse 2008/675²¹⁴ tähenduses ei nõua, et liikmesriigi kohus tõendaks ja põhjendaks konkreetselt halvemust, mis tuleneb sellest, et hiljem ei ole võimalik moodustada liitkaristust, nagu see on ette nähtud varasemate riigisiseste süüdimõistvate kohtuotsuste puhul.

Euroopa Kohus rõhutas selle kohta, et igas kriminaalmenetluses, mis kuulub eespool nimetatud erandi alla, peavad liikmesriigid tagama, et „nende kohtud [saavad muidu] arvesse võtta teistes liikmesriikides tehtud varasemaid süüdimõistvaid kohtuotsuseid“. Siiski ei saa sellest erandit ette nägevast sättest tuletada ühtegi kohustust, mis puudutaks konkreetseid materiaal- või

²¹² Elkõige peeti silmas raamotsuse 2008/675 artikli 3 lõikeid 1 ja 5.

²¹³ Vt raamotsuse 2008/675 artikli 3 lõige 1.

²¹⁴ Euroopa Kohus viitas raamotsuse 2008/675 artikli 3 lõike 5 teisele lõigule, milles on ette nähtud, et „[s]iiski tagavad liikmesriigid, et muidu saavad nende kohtud sellistel juhtudel arvesse võtta teistes liikmesriikides tehtud varasemaid süüdimõistvaid kohtuotsuseid“.

menetlusõiguslikke üksikasju, mida riigisisised kohtud peaksid järgima. Seega ei saa sellest sättest tuletada asja sisuliselt lahendava kohtu kohustust anda põhikohtuasja asjaoludel arvuline väljendus halvemusele, mis tuleneb sellest, et ei ole võimalik kohaldada riigisiseseid õigusnorme liitkaristuse moodustamise kohta riigisiseste süüdimõistvate kohtuotsustega, ja vähendada selle arvestuse põhjal karistust.

4. Euroopa Prokuratuur

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) G. K. jt (Euroopa Prokuratuur) (C-281/22, [EU:C:2023:1018](#))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö kriminaalasjades – Euroopa Prokuratuur – Määrus (EL) 2017/1939 – Artikkel 31 – Piiriülesed uurimised – Kohtu luba – Kontrolli ulatus – Artikkel 32 – Määratud meetmete jõustamine

Euroopa Prokuratuur toimetas Saksamaa Euroopa delegaatprokuröri kaudu uurimist G. K., S. L-i ja B O. D. GmbH suhtes, keda süüdistati võltsitud tollideklaratsioonide esitamises ja liidu finantshuvidele ligikaudu 1 295 000 euro suuruse kahju tekitamises.

Saksamaal toimuva uurimise raames leidis Euroopa Prokuratuur, et vaja oleks koguda tõendeid teistes liikmesriikides, muu hulgas Austrias. Selleks määras asja menetlev Saksamaa delegaatprokurör²¹⁵, et Austrias asuv abistav Euroopa delegaatprokurör peab toimetama läbiotsimise ja arestimise süüdistatavatele Austrias kuuluva vara suhtes. Austria abistav Euroopa delegaatprokurör otsustas 9. novembril 2021 läbiotsimise ja arestimise läbiviimise nii B O. D. ja tema emaettevõtja äriruumides kui ka G. K. ja S. L-i elukohas, mis kõik asuvad Austrias. Ta taotles ka Austria pädevatelt kohtutelt nendeks toiminguteks luba²¹⁶. Pärast lubade saamist viidi taotletud meetmed täide.

1. detsembril 2021 esitasid G. K., B O. D. ja S. L. meetmeid lubanud Austria kohtute otsuste peale kaebused eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Oberlandesgericht Wienile (liidumaa kõrgeim kohus Viinis, Austria). Eelkõige vaidlustasid nad nende suhtes võetud meetmete põhjendatuse.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus küsis, et kas juhul, kui määratud uurimismeede nõuab abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigis kohtu loa saamist, peab selle liikmesriigi kohus meedet hinnates võtma arvesse kõiki vormi ja sisu suhtes kehtivaid nõudeid, mille see liikmesriik on ette näinud.

Euroopa Kohtu (suurkoda) otsuses täpsustati sellise kontrolli ulatust, mida saavad teha kohtud, kellele on abistav Euroopa delegaatprokurör esitanud taotluse määratud uurimismeetmele loa saamiseks.

²¹⁵ Nõukogu 12. oktoobri 2017. aasta määruse (EL) 2017/1939, millega rakendatakse tõhustatud koostööd Euroopa Prokuratuuri asutamisel (ELT 2017, L 283, lk 1; edaspidi „määrus 2017/1939“), artikli 31 järgi.

²¹⁶ Määruse 2017/1939 artikli 31 lõike 3 esimeses lõigus on ette nähtud, et kui abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õiguse kohaselt on meetme võtmiseks vaja kohtu luba, hangib abistav Euroopa delegaatprokurör sellise loa kooskõlas selle liikmesriigi õigusega.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt märkis Euroopa Kohus, et määruse 2017/1939 artikli 31 lõike 3 esimeses lõigus on ette nähtud, et kohtult tuleb saada luba kooskõlas abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õigusega, kui selle liikmesriigi õiguse kohaselt on meetme võtmiseks vaja kohtu luba, kuid määruse artiklites 31 ja 32 ei ole täpsustatud, millises ulatuses pädevad kohtud seejuures kontrolli teevad. Siiski nähtub mõlema artikli²¹⁷ sõnastusest, et määratud meetme vastuvõtmist – nagu ka selle põhjendamist – reguleerib asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õigus, kuid sellise meetme täideviimist reguleerib abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õigus. Nendes artiklites ette nähtud vahetegemine ühelt poolt määratud uurimismeetme põhjendamise ja vastuvõtmise ning teiselt poolt selle täideviimise vahel peegeldab loogikat liikmesriikidevahelise kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö süsteemis, mis põhineb vastastikuse usalduse ja vastastikuse tunnustamise põhimõtetel. Kriminaalasjades tehtavas õiguslases koostöös, mis nendel põhimõtetel rajaneb, ei pea täitev asutus kontrollima, kas taotlev asutus on täitnud selle otsuse tegemise tingimusi, mida täitev asutus peab täitma.

Euroopa Kohus märkis seejärel, et määruse 2017/1939 eesmärk on Euroopa Prokuratuuri asutamise kaudu tõhusamalt võidelda liidu finantshuve kahjustavate kuritegude vastu²¹⁸. Ta järeldas eeltoodust, et määrares kindlaks nimetatud määruses ette nähtud menetlused, soovis liidu seadusandja luua mehhanismi, mis tagab Euroopa Prokuratuuri läbiviidavate piiriüleste uurimiste tõhususe vähemalt sama kõrgel tasemel kui nende menetluste kohaldamisel, mis on ette nähtud liikmesriikidevahelise kriminaalasjades tehtava õiguslase koostöö süsteemis, mis põhineb vastastikuse usalduse ja vastastikuse tunnustamise põhimõtetel. Kui aga määruse artikli 31 lõike 3 esimeses lõigus nimetatud kohtu loa andmine võiks sõltuda abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi pädeva asutuse hinnangust määratud uurimismeetme põhjendamise ja vastuvõtmisega seotud asjaoludele, tähendaks see praktikas vähem tõhusat süsteemi kui see, mis on kehtestatud niisuguste õigusaktidega, ning kahjustaks seega määruse eesmärki. Nimelt peaks esiteks abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi pädev asutus selliseks hindamiseks eelkõige põhjalikult analüüsima kogu toimikut, mille peaksid talle edastama ja vajaduse korral tõlkima asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi ametiasutused. Teiseks peaks ta kontrollimisel kohaldama asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õigust, kuigi ta ei ole sellise kontrolli tegemiseks teiste kohtutega võrreldes parimas olukorras.

Euroopa Kohus järeldas, et määruses 2017/1939 eristatakse Euroopa delegaatprokuröride koostöö eesmärgil vastutust, mis on Euroopa Prokuratuuril piiriülestes uurimistes seoses määratud meetme põhjendamise ja vastuvõtmisega ning mis jääb asja menetlevale Euroopa delegaatprokurörile, ja vastutust, mis on seotud selle meetme täideviimisega ja kuulub abistavale Euroopa delegaatprokurörile. Vastavalt sellisele vastutuse jagunemisele saab abistava Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigi õiguse kohaselt nõutava kohtuliku loaga seotud kontroll hõlmata üksnes meetme täideviimisega seotud asjaolusid ning sinna hulka ei kuulu meetme põhjendamise ja vastuvõtmisega seotud asjaolud.

Määratud meetme põhjendamise ja vastuvõtmisega seotud asjaolude osas rõhutas Euroopa Kohus siiski, et asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriigis tuleb määratud uurimismeetme põhjendamise ja vastuvõtmise tingimuste üle läbi viia eelnev kohtulik kontroll, kui tegemist on asjaomasele isikule Euroopa Liidu põhiõiguste hartaga tagatud õiguste raske riivega. Nimelt peab

²¹⁷ Täpsemalt määruse (EL) 2017/1939 artikli 31 lõigete 1 ja 2 ning artikli 32 sõnastus.

²¹⁸ Vt määruse 2017/1939 põhjendused 12, 14, 20 ja 60.

määruse 2017/1939 artikli 31 lõike 2 kohaselt asja menetleva Euroopa delegaatprokuröri liikmesriik ette nägema määratud uurimismeetme põhjendamise ja vastuvõtmise tingimuste eelneva kohtuliku kontrolli, võttes arvesse nõudeid, mis tulenevad põhiõiguste hartast. Kui tegemist on uurimismeetmetega, mis puudutavad eraruumide läbiotsimist, eraomandit puudutavaid kaitsemeetmeid ja vara arestimist, peab liikmesriik, kelle jurisdiktsiooni alla asja menetlev Euroopa delegaatprokurör kuulub, nägema riigisiseses õiguses ette sobivad ja piisavad tagatised, nagu eelnev kohtulik kontroll, et tagada selliste meetmete õiguspärasus ja vajalikkus.

VI. Õiguslane koostöö tsiviilasjades

1. Määrus nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega

13. juuli 2023. aasta kohtuotsus TT (lapse õigusvastane äraviimine) (C-87/22, [EU:C:2023:571](#))

Eelotsusetaotlus – Kohtualluvus vanemliku vastutusega seotud asjades – Määrus (EÜ) nr 2201/2003 – Artiklid 10 ja 15 – Kohtualluvuse üleandmine kohtule, kus on asja arutamiseks paremad võimalused – Tingimused – Selle liikmesriigi kohus, kuhu laps on õigusvastaselt ära viidud – 1980. aasta Haagi konventsioon – Lapse parimad huvid

Slovakkia kodanikud TT ja AK on 2012. aastal Slovakkias sündinud V ja M-i vanemad. Perekond asus 2014. aastal elama Austriasse. TT ja AK läksid 2020. aastal lahku ja AK viis ilma TT nõusolekuta lapsed elama enda juurde Slovakkiasse. TT esitas Slovakkia kohtule vastavalt 1980. aasta Haagi konventsioonile²¹⁹ taotluse laste tagastamiseks. Samal ajal esitas TT Austria kohtule taotluse selleks, et saada mõlema lapse ainuhooldusõigus. AK pöördus samasse kohtusse, et kohus taotleks, et mõni Slovakkia kohus tunnistaks ennast kooskõlas määrusega nr 2201/2003^{220, 221} laste isikuhooldusõiguse küsimuses pädevaks, väites, et Slovakkia kohtutel oleksid paremad võimalused vanemliku vastutuse küsimuse lahendamiseks mõlema lapse puhul.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtul tekkis küsimus, kas pädevuse lapse isikuhooldusõigust puudutava asja arutamiseks võib määruse nr 2201/2003²²² kohaselt üle anda selle liikmesriigi kohtule, mis on muutunud lapse harilikuks viibimiskohaks lapse õigusvastase äraviimise järel, ja kas üleandmise tingimused on ette nähtud ammendavalt.

Lahendades selle kohtu eelotsusetaotlust, täpsustas Euroopa Kohus tingimusi, mille korral liikmesriigi kohus, kellel on selle määruse artikli 10 alusel pädevus vanemlikku vastutust puudutava asja sisuliseks arutamiseks, võib erandjuhul taotleda vastavalt määruse artikli 15 lõike 1 punktile b kohtuasja üleandmist selle liikmesriigi kohtule, kuhu üks vanematest on lapse õigusvastaselt ära viinud.

Euroopa Kohtu hinnang

²¹⁹ 25. oktoobril 1980 Haagis sõlmitud rahvusvahelise lapseröövi suhtes tsiviilõiguse kohaldamise konventsioon.

²²⁰ Nõukogu 27. novembri 2003. aasta määrus (EÜ) nr 2201/2003, mis käsitleb kohtualluvust ning kohtuotsuste tunnustamist ja täitmist kohtuasjades, mis on seotud abieluasjade ja vanemliku vastutusega, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1347/2000 (ELT 2003, L 338, lk 1; ELT eriväljaanne 19/06, lk 243). Määruse nr 2201/2003 artiklis 15 on ette nähtud, et liikmesriigi kohtul, kellel on pädevus vanemlikku vastutust puudutava asja sisuliseks arutamiseks, on võimalus erandkorras taotleda asja või selle konkreetse osa üleandmist sellise teise liikmesriigi kohtule, millega lapsel on eriline side, kui viimati nimetatud kohtul on asja arutamiseks paremad võimalused ja kui see on lapse parimates huvides.

²²¹ Elkkõige määruse artikli 15 lõike 1 punktiga b, lõike 2 punktiga a ja lõikega 5.

²²² Vastavalt määruse artikli 15 lõike 1 punktile b.

Määruses nr 2201/2003 sisalduvad kohtualluvuse reeglid vanemliku vastutuse valdkonnas töötati välja lapse parimaid huve silmas pidades ja seetõttu eelistavad need läheduskriteeriumi. Nii on kehtestatud üldise kohtualluvuse reegel²²³, mille kohaselt on pädevus selle liikmesriigi kohtutel, kus on lapse harilik viibimiskoht kohtusse pöördumise ajal. Seda reeglit kohaldatakse siiski²²⁴ tingimusel, et teisiti ei ole sätestatud muu hulgas määruse artiklis 10, mis annab pädevuse selle liikmesriigi kohtutele, kus oli lapse harilik viibimiskoht vahetult enne tema õigusvastast äraviimist või kinnihoidmist. See säte, millega rakendatakse eesmärki hoida ära laste õigusvastast äraviimist ühest liikmesriigist teise ja õigusvastast kinnihoidmist, teenib eesmärki neutraliseerida tagajärg, mille üldise kohtualluvuse reegli kohaldamine tooks kaasa asjaomase lapse õigusvastase äraviimise korral, st kohtualluvuse üleandmine liikmesriigile, mis on lapse õigusvastase äraviimise või kinnihoidmise järel muutunud tema uueks harilikuks viibimiskohaks.

Lisaks on määruse nr 2201/2003 artiklis 15 ette nähtud koostöömehhanism, mis võimaldab asja arutamiseks pädeval kohtul anda asi erandkorras üle teise liikmesriigi kohtule, tingimusel, et viimane tunnistab ennast pädevaks kuue nädala jooksul. Õigus taotleda asja üleandmist on ka kohtul, kelle pädevus põhineb määruse nr 2201/2003 artiklil 10, ja ei ole välistatud asja üleandmine selle liikmesriigi kohtule, kuhu üks vanematest on lapse õigusvastaselt ära viinud. Lapse parimad huvid, mis on üks määruse nr 2201/2003 eesmärkidest, kujutab endast esmatähtsat kaalutlust ja asja üleandmine peab seda eesmärki teenima. Niisiis ei ole määruse nr 2201/2003 eesmärkidega vastuolus see, kui kohus, kellel on määruse artikli 10 alusel pädevus vanemliku vastutuse valdkonnas, võib taotleda tema menetluses oleva kohtuasja üleandmist selle teise liikmesriigi kohtule, kuhu üks vanematest on lapse õigusvastaselt ära viinud.

Asja üleandmist võib siiski taotleda üksnes juhul, kui on täidetud kolm kumulatiivset, ammendavalt loetletud tingimust²²⁵, nimelt kui lapse ja teise liikmesriigi vahel on „eriline side“, asja sisuliseks arutamiseks pädev kohus leiab, et teise liikmesriigi kohtus on asja arutamiseks „paremad võimalused“, ja asja üleandmine on lapse parimates huvides, st puudub oht, et lapse olukorda võidakse kahjustada. 1980. aasta Haagi konventsiooni alusel esitatud lapse tagastamise taotlus, mille kohta ei ole tehtud lõplikku otsust liikmesriigis, kuhu üks vanematest on lapse õigusvastaselt ära viinud, ei saa üleandmist takistada, kuid seda asjaolu tuleb arvesse võtta selle analüüsimisel, kas üleandmiseks nõutavad tingimused on täidetud.

Esiteks on asjaolu, et laps on liikmesriigi kodanik, üks kriteeriumidest, mis võimaldab asuda seisukohale, et tal on selle liikmesriigiga „eriline side“.

Mis puudutab teiseks tingimust, et kohtul, kellele kavatsetakse asi üle anda, peavad olema „paremad võimalused“ asja arutamiseks, siis peab pädev kohus arvesse võtma mitut asjaolu. Kõigepealt peab asja üleandmine kaasa tooma last puudutava otsuse tegemiseks tegeliku ja konkreetse lisaväärtuse võrreldes olukorraga, kus asi jääb pädeva kohtu enda menetlusse. See on nii näiteks juhul, kui kohus, kellele asi kavatsetakse üle anda, on põhikohtuasja poolte taotlusel ja kohaldatavate menetlusnormide alusel võtnud hulga kiireloomulisi ajutisi meetmeid, mis põhinevad eelkõige määruse nr 2201/2003 artiklil 20. Seejärel ei tohi asja üleandmine kaasa tuua ilmset ohtu, et lapse tagastamist taotlevalt vanemalt võetakse võimalus esitada oma argumendid tõhusalt kohtus, kellele asi kavatsetakse üle anda. Lõpuks, kui 1980. aasta Haagi konventsiooni sätetel põhinev tagastamise taotlus on esitatud selle liikmesriigi pädevatele asutustele, kuhu laps on õigusvastaselt ära viidud, ei

²²³ Määruse artikli 8 lõike 1 kohaselt.

²²⁴ Määruse artikli 8 lõike 2 kohaselt.

²²⁵ Ammendavalt loetletud määruse nr 2201/2003 artikli 15 lõikes 1.

saa selle liikmesriigi ühtegi kohut pidada kohtuks, millel on „parimad võimalused“ asja arutamiseks, enne kui on möödunud lapse tagastamise taotluse kohta otsuse tegemiseks ette nähtud kuuenädalane tähtaeg²²⁶. Lisaks võib oluline viivitus tagastamise taotluse lahendamisel selle liikmesriigi kohtute poolt kujutada endast asjaolu, mis räägib selle järelduse kahjuks, et nendel kohtutel oleksid paremad võimalused isikuhooldusõiguse küsimuse sisuliseks lahendamiseks. Nimelt ei saa selle osalisriigi kohtud, kelle territooriumile laps viidi, teha pärast seda, kui neid on teavitatud lapse õigusvastasest äraviimisest, sisulist otsust isikuhooldusõiguse küsimuses seni, kuni on kindlaks tehtud, et muu hulgas ei ole täidetud tingimused lapse tagastamiseks²²⁷.

Mis puudutab kolmandaks ja viimaseks lapse parimaid huve puudutavat tingimust, siis selle hindamisel ei või jätta tähelepanuta, et selle liikmesriigi kohtutel, kuhu üks vanematest on lapse õigusvastaselt ära viinud, ei ole ajutiselt võimalik teha selle huviga kooskõlas olevat sisulist otsust isikuhooldusõiguse kohta enne, kui selle liikmesriigi kohus, kellele on esitatud lapse tagastamise taotlus, on vähemalt selle taotluse kohta otsuse teinud.

2. Määrus nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta

16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Lufthansa Technik AERO Alzey (C-393/21, [EU:C:2023:104](#))

Eelotsusetaotlus – Õiguslane koostöö tsiviil- ja kaubandusasjades – Määrus (EÜ) nr 805/2004 – Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta – Artikli 23 punkt c – Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse täitmise peatamine – Erakorralised asjaolud – Mõiste

Amtsgericht Hünfeld (Hünfeldi esimese astme kohus, Saksamaa) toimetas 14. juunil 2019 äriühingule Arik Air Limited kätte maksekäsu 2 292 993,32 euro suuruse nõude tasumiseks Lufthansa Technik AERO Alzey GmbH-le (edaspidi „Lufthansa“) ning väljastas seejärel 24. oktoobril 2019 Euroopa täitekorralduse ja 2. detsembril 2019 Euroopa täitekorralduse tõendi.

Lufthansa pöördus Leedus tegutseva kohtutäituri (edaspidi „kohtutäitur“) poole, et viimane täidaks selle täitekorralduse Arik Airi suhtes.

Viimati nimetatud äriühing esitas Landgericht Frankfurt am Mainile (Frankfurdi apellatsioonikohus, Saksamaa) taotluse²²⁸ Euroopa täitekorralduse tõendi tagasivõtmiseks ja sundtäitmise lõpetamiseks. Ta leiab, et Hünfeldi esimese astme kohus toimetas talle menetluskohustused kätte õigusvastaselt, mille tõttu ta ei järginud selle kohtu tehtud maksekäsule vastuväite esitamise tähtaega.

Ühtlasi taotles Arik Air Leedus kohtutäiturilt täitemenetluse peatamist kuni Frankfurdi apellatsioonikohtu lõpliku otsuse tegemiseni, millest kohtutäitur keeldus, asudes seisukohale, et riigisisised õigusnormid ei võimalda neil asjaoludel menetlust peatada.

²²⁶ Ette nähtud 1980. aasta Haagi konventsiooni artiklis 11 ja määruse nr 2201/2003 artiklis 11.

²²⁷ 1980. aasta Haagi konventsiooni artikkel 16.

²²⁸ Taotlus on esitatud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. aprilli 2004. aasta määruse (EÜ) nr 805/2004, millega luuakse Euroopa täitekorraldus vaidlustamata nõuete kohta (ELT 2004, L 143, lk 15; ELT eriväljaanne 19/07, lk 38), artikli 10 alusel.

Leides eelkõige, et Arik Air ei ole tõendanud, et täitekorraldus anti välja õigusvastaselt, seadis Frankfurdi apellatsioonikohus 2020. aasta aprilli kohtumäärusega asjaomase Euroopa täitekorralduse täitmise peatamise tingimuseks 2 000 000 euro suuruse tagatise andmise.

Kauno apylinkės teismas (Kaunase esimese astme kohus, Leedu) jättis 2020. aasta juunis tehtud kohtumäärusega rahuldamata Arik Airi kaebuse kohtutäituri otsuse peale, millega keelduti täitemenetlust peatamast.

Kauno apygardos teismas (Kaunase regionaalne kohus, Leedu) tühistas apellatsiooniastmes selle kohtumääruse ja peatas vaidlusaluse täitemenetluse seniks, kuni Saksamaa kohus teeb Arik Airi nõuete kohta lõpliku otsuse. Nimetatud kohus leidis, et arvestades Arik Airi suhtes algatatud täitemenetlusest tuleneva ebaproportsionaalse kahju tekkimise ohtu, on Euroopa täitekorralduse tõendi peale kaebuse esitamine päritoluliikmesriigi kohtule piisav alus kõnealuse menetluse peatamiseks. Samuti leidis ta, et ei ole alust asuda seisukohale, et täitemenetluse peatamise taotluse põhjendatuse üle otsustamine on Frankfurdi apellatsioonikohtu ülesanne.

Lufthansa esitas selle otsuse peale kassatsioonkaebuse Lietuvos Aukščiausiasis Teismasele (Leedu kõrgeim kohus).

Euroopa Kohus, kelle poole nimetatud kohus pöördus, täpsustas mõiste „erakorralised asjaolud“ – mis võimaldab täitmise liikmesriigi pädeval kohtul või asutusel vastavalt määruse nr 805/2004²²⁹ artiklile 23 peatada Euroopa täitekorraldusena päritoluliikmesriigis kinnitatud kohtuotsuse täitmise – tähendust ja ulatust.

Euroopa Kohtu hinnang

Esiteks märkis Euroopa Kohus, et määruse nr 805/2004 artikli 23 punktis c kasutatud mõiste „erakorralised asjaolud“ hõlmab juhtumit, kus Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse täitemenetluse jätkamine olukorras, kus võlgnik esitas päritoluriigis selle otsuse peale kaebuse või taotluse Euroopa täitekorralduse tõendi parandada või tagasi võtta, kujutab võlgniku jaoks tegelikku ohtu saada eriti suurt kahju. Sellise kahju hüvitamine oleks kõnealuse otsuse tühistamise või täitekorralduse tõendi parandamise või tagasivõtmise korral võimatu või äärmiselt keeruline. See mõiste ei viita asjaoludele, mis on seotud päritoluliikmesriigis Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse või Euroopa täitekorralduse tõendi vastu algatatud kohtumenetlusega.

Sellele järeldusele jõudmiseks märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et mõiste „erakorralised asjaolud“ on liidu õiguse autonoomne mõiste. Selle mõiste kasutamine liidu seadusandja poolt näitab, et ta ei soovinud piirata selle sätte kohaldamisala üksnes vääramatute jõu juhtudega, mis üldjuhul tulenevad ettenägematustest ja möödapääsmatutest sündmustest, mida ei ole tinginud võlgnikuga seotud põhjused. Järelikult tuleb Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse täitemenetluse

²²⁹ Nimetatud sättes „Täitmisele pööramise edasilükkamine või piiramine“ on sätestatud:

„Kui võlgnik on

- vaidlustanud kohtuotsuse, mis on kinnitatud Euroopa täitekorraldusena, sealhulgas esitanud avalduse läbivaatamiseks artiklis 19 sätestatud korras, või
- taotlenud Euroopa täitekorralduse tõendi korrigeerimist või tagasivõtmist artiklis 10 sätestatud korras, võib liikmesriigi, kus otsus täitmisele pöörati, pädev kohus või asutus vastavalt võlgniku taotlusele:
 - a) piirata täitemenetluse kaitsemeetmetega või
 - b) määrata täitmise tingimuseks kautsjoni tasumise, määrates kindlaks selle suuruse, või
 - c) erakorraliste asjaolude puhul täitemenetluse peatada.“

peatamise võimalust käsitada nii, et see on ette nähtud juhtudeks, kus täitmise jätkamine kujutaks võlgniku jaoks reaalset ohtu saada eriti suurt kahju, mille hüvitamine oleks tema poolt päritoluliikmesriigis esitatud kaebuse või taotluse rahuldamise korral võimatu või äärmiselt keeruline. Sellise kohtumenetluse alustamine võlgniku poolt on ka eeltingimus, et täitmise liikmesriigi kohus või pädev asutus kontrolliks erakorraliste asjaolude esinemist.

Lisaks tähendab määrusega nr 805/2004 ette nähtud pädevuse jaotus päritoluliikmesriigi ja täitmise liikmesriigi kohtute ja asutuste vahel, et täitmise liikmesriigi kohtud ja asutused ei ole pädevad läbi vaatama täitemenetluse peatamise taotluse raames päritoluliikmesriigis tehtud vaidlustamata nõuet käsitlevat kohtuotsust või selle kinnitamist Euroopa täitekorraldusena. Seega on täitmise liikmesriigi kohtutel või asutustel piiratud kaalutlusruum nende asjaolude hindamisel, mille alusel on võimalik täitmise peatamise taotlus rahuldada. Niisuguse taotluse läbivaatamisel ja selleks, et teha kindlaks erakorraliste asjaolude esinemine artikli 23 tähenduses, peavad need kohtud või asutused üksnes kaaluma võlausaldaja huvi, mis seisneb tema nõude suhtes tehtud kohtuotsuse viivitamata täitmisel, ja võlgniku huvi, mis seisneb eriti suure ja hüvitamatu või raskesti hüvitatava kahju vältimises.

Teiseks märkis Euroopa Kohus, et määruse nr 805/2004 artikkel 23 võimaldab korraga kohaldada nimetatud artikli punktides a ja b ette nähtud piiravat meetet ja tagatise andmise meetet,²³⁰ kuid see ei võimalda kohaldada üht neist kahest meetmest samal ajal koos nimetatud määruse punktis c ette nähtud täitemenetluse peatamise meetmega.

Kolmandaks otsustas Euroopa Kohus, et kui Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsuse täitmisele pööratavus on päritoluliikmesriigis peatatud ja määruse nr 805/2004 artikli 6 lõikes 2 ette nähtud tõend on esitatud täitmise liikmesriigi kohtule, peab see kohus selle otsuse alusel peatama viimati nimetatud riigis algatatud täitemenetluse.²³¹

²³⁰ Nende meetmete kohaselt võib piirata täitemenetlust kaitsemeetmetega (punkt a) ja määrata täitmise tingimuseks kautsjoni, mille suuruse määrab kindlaks täitmise liikmesriigi pädev kohus või asutus (b).

²³¹ Seda otsustades lähtus Euroopa Kohus määruse nr 805/2004 artikli 6 lõikest 2 koostoimes artikliga 11.

Määruse nr 805/2004 artikli 6 „Euroopa täitekorraldusena kinnitamise tingimused“ lõikes 2 on sätestatud: „Kui Euroopa täitekorraldusena kinnitatud kohtuotsus on kaotanud täitmisele pööratavuse või selle jõustamine on peatatud või katkestatud, antakse päritoluriigi kohtule mis tahes ajal esitatud avalduse põhjal välja IV lisas esitatud tüüpvormi kohane tõend, mis näitab täitmisele pööratavuse puudumisi või piiranguid.“

Sama määruse artikkel 11 „Euroopa täitekorralduse tõendi mõju“ on sõnastatud järgmiselt: „Euroopa täitekorralduse tõend jõustub ainult kohtuotsuse täitmise tagamise piires.“

VII. Transport

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus komisjon vs. Taani (maksimaalne parkimisaeg) (C-167/22, [EU:C:2023:1020](#))

Liikmesriigi kohustuste rikkumine – Rahvusvaheline kaupade autovedu – Määrus (EÜ) nr 1072/2009 – Artiklid 8 ja 9 – Määrus (EÜ) nr 561/2006 – Puhkeaeg – Liikmesriigi õigusnormid, millega lubatakse kiirteevõrgu ääres asuvatel avalikel puhkealadel parkida maksimaalselt 25 tundi – Autoveoteenuste osutamise vabaduse riive – Tõendamiskoormis

Määruse nr 1072/2009 rahvusvahelisele autoveoturule juurdepääsu käsitlevate ühiseeskirjade kohta²³² eesmärk on ühise transpordipoliitika kehtestamine, millega kõrvaldatakse kõik veoteenuseid osutavale isikule kehtestatud piirangud, mis põhinevad tema kodakondsusel või asjaolul, et ta on asutatud mõnes muus liikmesriigis kui selles, kus teenuseid kavatsetakse osutada.

Taani Kuningriik kehtestas 1. juulil 2018 eeskirja, mille kohaselt on maksimaalne parkimisaeg Taani kiirteevõrgu avalikel puhkealadel 25 tundi (edaspidi „25 tunni reegel“)²³³.

Pärast seda, kui Euroopa Komisjon oli saatnud Taani Kuningriigile teabenõude, otsustas ta ELTL artikli 258 alusel algatada rikkumismenetluse, kuna ei olnud täidetud kohustus tagada veoteenuste osutamise vabadus, mida reguleerib määrus nr 1072/2009. Komisjon tõi sisuliselt esile, et kuigi 25 tunni reegel ei too otseselt kaasa diskrimineerimist, kujutab see endast veoteenuste osutamise vabaduse piirangut, kuna see ei mõjuta Taanis asutatud veoteenuseid osutavaid ja mitteresidendist ettevõtjaid ühtemoodi. Taani Kuningriik eitas mis tahes rikkumist selles küsimuses ja esitas komisjoni nõutud täiendava teabe. Kuna komisjon leidis, et see vastus ei ole veenev, saatis ta sellele liikmesriigile põhjendatud arvamuse, millele viimane vastas, jäädes oma seisukoha juurde, et 25 tunni reegel on liidu õigusega kooskõlas. Kuna Taani valitsuse argumendid komisjoni endiselt ei veennud, esitas ta Euroopa Kohtule liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi, milles palus tuvastada, et kehtestades 25 tunni reegli, on Taani Kuningriik rikkunud määruse nr 1072/2009 artiklites 1, 8 ja 9 ette nähtud veoteenuste osutamise vabadusega seotud kohustusi. Komisjoni sõnul mõjutab see reegel nimelt mitteresidendist vedajaid rohkem ning sellest tulenev teenuste osutamise vabaduse riive ei ole põhjendatud ühegi asjaomase liikmesriigi viidatud ülekaaluka avaliku huviga.

Euroopa Kohus jättis komisjoni hagi rahuldamata. Ta tuletas oma väljakujunenud kohtupraktikat arvestades meelde, et liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi raames lasub liikmesriigi kohustuste rikkumise tuvastamisel tõendamiskoormis komisjonil ja ta ei või seejuures tugineda lihtsalt oletustele. Euroopa Kohus leidis ka, et kõnealuses asjas ei ole komisjon oma väiteid õiguslikult piisavalt tõendanud.

Euroopa Kohtu hinnang

Pärast seda, kui Euroopa Kohus oli tagasi lükanud Taani Kuningriigi esitatud vastuvõetamatuse vastuväite, analüüsis ta asja sisuliselt ja tuletas kõigepealt meelde, et teenused, mis kvalifitseeruvad „transpordi valdkonna teenusteks“, kuuluvad ELTL artikli 58 lõike 1 kohaldamisalasse, mis on erisäte,

²³² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. oktoobri 2009. aasta määrus (EÜ) nr 1072/2009 rahvusvahelisele autoveoturule juurdepääsu käsitlevate ühiseeskirjade kohta (ELT 2009, L 300, lk 72).

²³³ Maanteeamet rakendas seda reeglit Taani liiklusseaduse (færdselsloven) § 92 lõike 1 alusel.

mistõttu ei kuulu need teenuste osutamise vabadust üldiselt käsitleva ELTL artikli 56 kohaldamisalasse²³⁴. See ei takista siiski seda, et liidu aktiga, mis on vastu võetud aluslepingute transporti käsitlevate sätete alusel²³⁵, kohaldatakse ELTL artiklis 56 sätestatud teenuste osutamise vabaduse põhimõtet transpordisektori suhtes selles aktis määratletud ulatuses.

Kõnealusel juhul tõi Euroopa Kohus esile, et määrust nr 1072/2009 kohaldatakse liidu territooriumil rendi või tasu eest tehtavate veoste rahvusvaheliste autovedude suhtes, samuti kabotaažvedude suhtes ehk rendi või tasu eest tehtavate riigisiseste kaupade autoveo suhtes, mida ajutiselt teostab mitteresidendist vedaja²³⁶. Sellega seoses on määruse nr 1072/2009 artikli 9 lõikes 2 muu hulgas täpsustatud, et sama artikli lõikes 1 osutatud riigisiseseid õigusnorme tuleb kohaldada mitteresidendist vedajate suhtes samadel tingimustel kui vastuvõtva liikmesriigi vedajate suhtes, et vältida mis tahes diskrimineerimist kodakondsuse või registrijärgse asukoha alusel.

Seejärel tuletas Euroopa Kohus seoses Taani Kuningriigi argumendiga, et avalikel puhkealadel parkimise kestust reguleerivate eeskirjade kehtestamine on liikmesriikide pädevuses, meelde, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt peavad liikmesriigid oma pädevuse teostamisel järgima liidu õigust ja seega käesoleval juhul määruse nr 1072/2009 asjakohaseid sätteid. Seejuures peavad nad arvesse võtma ka sõiduaegu, vaheaegu ja puhkeperioode käsitlevaid eeskirju, mida määruse nr 561/2006²³⁷ kohaselt peavad järgima sõidukijuhid, kes veavad kaupu sõidukitega, mille lubatud täismass ületab 3,5 tonni²³⁸ (edaspidi „asjaomased sõidukid“). Nende puhkeaegade järgimine võib muu hulgas sõltuda puhkealade kättesaadavusest kiirteedel. Euroopa Kohus tõdes selle kohta, et selline reegel nagu 25 tunni reegel muudab need puhkealad ebasobivaks veetmaks seal erinevaid määruses nr 561/2006²³⁹ ettenähtud puhkeperioode. Seega võib niisugune reegel eelkõige mõjutada mitteresidendist vedajate õigust osutada veoteenuseid ja konkreetselt kabotaažvedusid ning mõjutada viimati nimetatuid rohkem kui Taanis asutatud vedajaid.

Sellega seoses kordas Euroopa Kohus, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on liikmesriigi kohustuste rikkumise menetluses komisjoni ülesanne tõendada, et väidetav kohustuste rikkumine on aset leidnud, ning esitada Euroopa Kohtule vajalikud tõendid, mis võimaldaksid kohtul selle rikkumise toimepanekut kontrollida, ilma et komisjon võiks seejuures lihtsalt oletustele tugineda. Käesolevas asjas esitas Taani Kuningriik kohtueelses menetluses ja kostja vastuses andmed asjaomaste sõidukite parkimiskohtade arvu kohta, sealhulgas andmed erasektori pakutavate parkimiskohtade kohta, ning täpsustas neid andmeid kohtuistungil. Samas oli komisjon oma hagiavalduses piirdunud väitega, et Taani kiirteevõrgus ei ole piisavalt alternatiivseid, ühtlaselt jaotatud parkimisvõimalusi, ning lisaks oli

²³⁴ 20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus *Asociación Profesional Elite Taxi* (C-434/15, [EU:C:2017:981](#), punkt 44) ning 8. detsembri 2020. aasta kohtuotsus *Poola vs. parlament ja nõukogu* (C-626/18, [EU:C:2020:1000](#), punkt 145).

²³⁵ EL toimimise lepingu kolmanda osa VI jaotis, mis sisaldab ELTL artikleid 90–100.

²³⁶ Vastavalt määruse nr 1072/2009 artikli 1 lõigetele 1 ja 4 koostoimes selle määruse artikli 2 punktiga 6.

²³⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. märtsi 2006. aasta määrus (EÜ) nr 561/2006, mis käsitleb teatavate autovedusid käsitlevate sotsiaalõigusnormide ühtlustamist ja millega muudetakse nõukogu määrusi (EMÜ) nr 3821/85 ja (EÜ) nr 2135/98 ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 3820/85 (ELT 2006, L 102, lk 1; parandus ELT 2009, L 70, lk 19).

²³⁸ Neid eeskirju on sõnaselgelt nimetatud määruse nr 1072/2009 põhjenduses 13 ja artikli 9 lõike 1 punktis d.

²³⁹ Regulaarsed iganädalased puhkeperioodid (vähemalt 45 tundi) ja lühendatud iganädalased puhkeperioodid (vähem kui 45 tundi, mida võib määruse nr 561/2006 artikli 8 lõikes 6 ette nähtud tingimustel lühendada minimaalselt 24 järjestikuse tunnini), välja arvatud lühendatud iganädalased puhkeperioodid, mis kestavad 24–25 tundi.

ta repliigis piirdunud märkusega, et Taani Kuningriigi poolt enda kaitseks esitatud andmed ei muuda tema järeldusi selle suhtes.

Seevastu ei esitanud komisjon mingeid objektiivseid andmeid, mis kinnitaks, et alternatiivsetest parkimisvõimalustest ei piisa, et järgida 25 tundi ületavaid puhkeaegu. Ilma selliste andmeteta ei ole aga võimalik ilma oletustele tuginemata tuvastada, et 25 tunni reegel võib tegelikult takistada teistes liikmesriikides asutatud teenuseosutajate kabotaažvedusid, tekitades neile enam kahju kui Taanis asutatud veoteenuste osutajatele. Seega ei võimalda ainuüksi see, et Taani kiirteedevõrgu avalikel puhkealadel esineb läbilaskevõimega seotud probleeme, ja asjaolu, et asjaomane liikmesriik tuvastas probleeme seoses parkimisvõimalustega, mis oli üks peamisi 25 tunni reegli kehtestamise põhjuseid, järeldada, et see reegel rikub määrust nr 1072/2009. Sama kehtib ka asjaolu kohta, et erasektor pakub avalikest puhkealadest vähem parkimisvõimalusi, sest selle 25 tunni piirangu piires on nende sõidukite parkimine avalikel puhkealadel endiselt lubatud.

Lõpuks tõi Euroopa Kohus esile, et komisjon ei ole käesoleval juhul ka objektiivselt tõendanud, et erasektori pakutavate alternatiivsete kohtade paiknemine ja nende jaotumine üle territooriumi või isegi asjaolu, et mõni neist kohtadest on tasuline, võivad enam takistada mitteresidendist teenuseosutajate veotegevust, vaid ta on selles osas piirdunud oletustele tuginemisega.

Seetõttu leidis Euroopa Kohus, et komisjon ei ole õiguslikult piisavalt tõendanud oma väiteid, et kõnealune 25 tunni reegel kujutab endast määruse nr 1072/2009 kohaldamisalasse kuuluva veoteenuste osutamise vabaduse riivet. Seetõttu jättis ta komisjoni esitatud liikmesriigi kohustuste rikkumise hagi rahuldamata.

VIII. Konkurents

1. Keelatud kokkulepped (ELTL artikkel 101)²⁴⁰

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) International Skating Union vs. komisjon (C-124/21 P, [EU:C:2023:1012](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Rahvusvahelise spordialaliidu kehtestatud reeglistik – Uisutamine – Reguleerimis-, kontrolli-, otsustus- ja karistamispädevusega eraõiguslik üksus – Võistluste eelnevat lubamist, neil võistlustel sportlaste osalemist ning vahekohtus vaidluste lahendamist käsitlevad reeglid – Paralleelne tegelemine majandustegevusega – Võistluste korraldamine ja turustamine – ELTL artikli 101 lõige 1 – Ettevõtjate ühenduse otsus, mis kahjustab konkurentsi – Konkurentsivastase eesmärgi ja tagajärje mõisted – Võimalik põhjendus – Tingimused

International Skating Union (Rahvusvaheline Uisuliit, edaspidi „ISU“) on Šveitsis asuv eraõiguslik ühendus, kes esitleb end kui ainsat Rahvusvahelise Olümpiakomitee (ROK) tunnustatud rahvusvahelist spordialaliitu iluuisutamise ja kiiruisutamise valdkonnas. Koondades enda liikmeks olevaid rahvuslikke ilu- ja kiiruisutamise alaliite, on ISU eesmärk reguleerida, juhtida, korraldada ja edendada neid spordialasid maailma tasandil. Paralleelselt tegeleb ISU majandustegevusega, mis seisneb eelkõige rahvusvaheliste kiir- ja iluuisutamise võistluste korraldamises, nagu Euroopa ja maailmameistrivõistlused ning taliolümpiamängud.

Vastavalt oma põhikirjalisele eesmärgile on ISU koostanud ja avaldanud hulga akte, mis moodustavad reeglistiku, mis hõlmab eelkõige eelneva loa reegleid ja osalemisreegleid. Need reeglid määravad vastavalt kindlaks rahvusvaheliste uisutamise võistluste korraldamise tingimused ning sportlaste osalemise tingimused sellistel võistlustel. Nende reeglite järgimise tagamiseks sisaldab ISU kehtestatud reeglistik ka sanktsioonide süsteemi. Viimaks on ISU võtnud vastu eeskirjad, millega kehtestatakse vaidluste lahendamise mehhanism (edaspidi „vahekohtueeskirjad“), millega antakse ainupädevus Lausanne'is (Šveits) asuvalle spordivahekohtule.

Kahe elukutselise uisutaja esitatud kaebuse alusel leidis Euroopa Komisjon 8. detsembri 2017. aasta otsuses²⁴¹ (edaspidi „vaidlusalune otsus“), et ISU eelneva loa reeglid ja osalemisreeglid on kokkusobimatud ELTL artikliga 101, sest nende reeglite eesmärk on piirata konkurentsi. Takistades elukutseliste kiiruisutajate vaba osalemist kolmandate isikute korraldatud rahvusvahelistel võistlustel, jätsid nad need kolmandad isikud ilma nende võistluste korraldamiseks vajalikest sportlaste teenustest. Komisjon kohustas seetõttu ISUd karistumakse ähvardusel lõpetama tuvastatud rikkumine, jättes talle samas trahvi määramata. Peale selle leidis see institutsioon, et vahekohtueeskirjad süvendavad seda rikkumist, kuna need ei võimalda asjaomastel isikutel saavutada ISU vastuvõetud otsuste tõhusat kohtulikku kontrolli liidu konkurentsieeskirjadest lähtudes.

²⁴⁰ Selles jaotises tuleb ära märkida järgmine kohtuotsus: 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **European Superleague Company** (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)), mida on tutvustatud VIII.2. jaotises „Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102)“.

²⁴¹ Komisjoni 8. detsembri 2017. aasta otsus C(2017) 8230 (final) ELTL artikli 101 ja EMP lepingu artikli 53 kohase menetluse kohta (juhtum AT.40208 – Rahvusvahelise Uisuliidu osalemisreeglid).

Üldkohus otsustas vaidlusaluse otsuse peale ISU esitatud tühistamishagi alusel tehtud 16. detsembri 2020. aasta kohtuotsuses²⁴² (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“) sisuliselt, et vaidlusalune otsus ei ole õigusvastane ISU eelneva loa reegleid ja osalemisreegleid puudutavas osas, kuid on õigusvastane vahekohtueeskirju puudutavas osas.

Selles kontekstis esitas ISU apellatsioonkaebuse vaidlustatud kohtuotsuse peale, taotledes selle tühistamist osas, milles leiti, et komisjon oli õigesti kvalifitseerinud vaidlusalused eelneva loa reeglid ja osalemisreeglid kui tegevuse, mille eesmärk on piirata konkurentsi ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses. Eespool nimetatud kaebuse esitanud kaks elukutselist uisutajat ning European Elite Athletes Association (Euroopa Eliitsportlaste Liit) esitasid omalt poolt vastuapellatsioonkaebuse sama kohtuotsuse peale selle osaliseks tühistamiseks osas, milles see tühistas vaidlusaluse otsuse vahekohtueeskirjadega seoses.

Euroopa Kohus (suurkoda) jättis oma otsuses, mis kuulutati samal päeval koos kahe teise kohtuotsusega²⁴³ liidu majandusõiguse kohaldamise kohta rahvusvaheliste või rahvuslike spordialaliitude kehtestatud eeskirjadele, apellatsioonkaebuse rahuldamata, ent rahuldas vastuapellatsioonkaebuse ja tühistas seetõttu vaidlustatud kohtuotsuse vahekohtueeskirjadega seoses. Viimaks, tehes lõpliku otsuse Üldkohtule ISU esitatud hagi vastava osa kohta, otsustas Euroopa Kohus, et komisjoni analüüs nende eeskirjade kohta ei anna alust ühelegi ISU esitatud etteheitele, mistõttu tuleb tema hagi ka selles osas rahuldamata jätta.

Kõnealune kohtuasi võimaldas Euroopa Kohtul anda spordialaliitudele pretsedenditu selgituse ELTL artikli 101 lõikest 1 tulenevate kohustuste kohta, kui spordialaliidud on oma põhikirjajärgseid volitusi kasutades kehtestanud spordivõistluste korraldamisega seotud lubade andmise ja kontrollimise eeskirjad koos karistustega ning kui nad tegelevad selles valdkonnas paralleelselt majandustegevusega. Sel puhul täpsustas Euroopa Kohus eelkõige, et esmane nõue, mille kohaselt peavad sellised eeskirjad olema tõhusalt kohtulikult kontrollitavad, eeldab selliste sätete olemasolul – mis annavad vahekohtule kohustuslikult ja muude õiguskaitsevahendite kasutamist välistavalt lahendada vaidlusi, mis on seotud kõnealuste eeskirjade kohaldamisega – selle tagamist, et kohus, kellel on palutud kontrollida selle organi tehtud otsuseid, on võimeline ühelt poolt kontrollima, et järgitud on liidu õiguse avaliku korra sätteid, sealhulgas konkurentsieskirju, ning teiselt poolt esitama vajaduse korral Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse vastavalt ELTL artiklile 267.

Euroopa Kohtu hinnang

- **Apellatsioonkaebus**

Enne ISU etteheidete läbivaatamist, milles vaidlustatakse ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud konkrentsiipiirangu eesmärgi mõiste tõlgendamine ning kohaldamine kõnealuste eelneva loa reeglite ja osalemisreeglite olemasolu korral, määras Euroopa Kohus kindlaks talle läbivaatamiseks esitatud apellatsioonkaebuse eseme. Sellega seoses märkis ta, et ei ole vaidlustatud, et ISU tuleb ELTL artikli 101 tähenduses kvalifitseerida „ettevõtjate ühenduseks“, kes tegeleb pealegi majandustegevusega, mis seisneb rahvusvaheliste kiirusutamisvõistluste korraldamises ja turustamises. Samuti ei ole vaidlustatud, et need eelneva loa reeglid ja osalemisreeglid kujutavad endast „ettevõtjate ühenduste otsust“, mis võib „mõjutada liikmesriikidevahelist kaubandust“ sama artikli tähenduses. Lõpuks ei vaidlustata apellatsioonkaebuses ka järeldust, et see ettevõtjate

²⁴² 16. detsembri 2020. aasta kohtuotsus International Skating Union vs. komisjon (T-93/18, [EU:T:2020:610](#)).

²⁴³ 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsused *European Superleague Company* (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)) ja *Royal Antwerp Football Club* (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#)).

ühenduse otsus, isegi kui see kuulub ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu alla, ei vasta erinevatele tingimustele, mis peavad olema täidetud selleks, et kohalduks ELTL artikli 101 lõikes 3 sätestatud erand.

Olles seda täpsustanud, märkis Euroopa Kohus kõigepealt, et kuivõrd spordiga tegelemine kujutab endast majandustegevust, kuulub see liidu õiguse sätete kohaldamisalasse, mida kohaldatakse sellise tegevuse puhul, välja arvatud teatud erilised reeglid, mis on vastu võetud eranditult mittemajanduslikel põhjustel ja puudutavad ainult spordi kui sellise seisukohast olulisi küsimusi. Välja arvatud kõnealused erilised reeglid, kuuluvad spordialaliitude reeglid ja üldisemalt neid vastu võtnud alaliitude käitumine seega Euroopa Liidu toimimise lepingu konkurentsioigust käsitlevate sätete kohaldamisalasse, kui nende sätete kohaldamise tingimused on täidetud. See kehtib eelkõige reeglite kohta, millega ühelt poolt kehtestatakse süsteem spordivõistlustele eelnevate lubade andmiseks ja teiselt poolt reguleeritakse sportlaste osalemist sellistel võistlustel, kuna spordivõistluste korraldamine ja turustamine ning spordiga tegelemine elukutselise või poolelukulise sportlasena kujutab endast majandustegevust.

Kuna sporditegevusel, isegi kui sellega tegeletakse majandustegevusena, on vaieldamatuid erisusi, märkis Euroopa Kohus, et ELTL artikli 101 kohaldamisel võib sellise tegevuse olemasolu tuvastamine – mille eesmärk või tagajärg on konkurentsi takistamine, piiramine või moonutamine – hõlmata muude asjaolude hulgas ja niivõrd, kuivõrd need osutuvad asjakohaseks, selliste erisuste arvessevõtmist, mis on seotud näiteks asjaomase spordiala laadi, korralduse või toimimisega sõltuvalt sellest, kui suure osa moodustab sellest elukutseliste sportlaste tegevus.

Seejärel tuletas Euroopa Kohus meelde asjaolusid, mida tuleb arvesse võtta – et teha kindlaks, kas tegemist on tegevusega, mille eesmärk on konkurentsi takistamine, piiramine või moonutamine –, rõhutades kohe alguses, et seda mõistet tuleb tõlgendada kitsalt, arvestades selle suhtes kohaldatavat õiguslikku regulatsiooni ja tõendamiskorda. Niisiis tuleb seda mõistet mõista nii, et sellega peetakse silmas eranditult teatavat liiki ettevõtjatevahelist kooskõlastatud tegevust, mis kahjustab pelgalt selle laadist tulenevalt konkurentsi piisaval määral, asumaks seisukohale, et selle tagajärgede kontrollimine ei ole vajalik. Selleks, et teha kindlaks, kas kõnealune tegevus on konkreetsel juhul sellisel määral kahjulik, on esiteks vajalik hinnata kõnealuse kokkuleppe, otsuse või tegevuse sisu, teiseks selle majanduslikku ja õiguslikku konteksti ning kolmandaks sellega taotletavaid eesmärgi osana hinnangust, mis põhineb kõigi eespool nimetatud asjaolude kaalumisel. Seevastu ei ole kuidagi vaja analüüsida selle tegevuse tagajärgi konkurentstile, isegi kui need on potentsiaalselt positiivsed.

Samuti tuletas Euroopa Kohus meelde, et väljakujunenud kohtupraktikast tuleneb, et ühenduse teatav tegevus, nagu reeglite vastuvõtmine eetika või kutsetegevusega seotud eesmärkidel, ei pruugi kuuluda ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu kohaldamisalasse, isegi kui nende meetmetega lahutamatu seotud tagajärg on konkurentsi piiramine, kui see on põhjendatav avalikust huvist lähtuva õiguspärase eesmärgiga, mis iseenesest ei ole konkurentsivastast laadi, ning kui konkreetsete meetmete, mida selliste eesmärkide saavutamiseks kasutatakse, vajalikkus ja proportsionaalsus on nõuetekohaselt tõendatud. Euroopa Kohus täpsustas siiski, et seda kohtupraktikat ei saa kohaldada sellise tegevuse puhul, mis on sedavõrd kahjulik, et konkurentsi takistamist, piiramist või moonutamist saab lausa pidada selle eesmärgiks.

Kõiki neid kaalutlusi silmas pidades hindas Euroopa Kohus ISU argumente, millega vaidlustati käesoleval juhul muutmata jäetud kvalifikatsioon.

Esimesena otsustas Euroopa Kohus, et Üldkohut ei saa kritiseerida selle eest, et ta leidis sarnaselt komisjoniga, et võttes arvesse kõnealust tegevust, tuleb selle eesmärki hinnata, lähtudes kohtuotsustest *MOTOE*²⁴⁴ ja *Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas*²⁴⁵ tulenevast kohtupraktikast, mis puudutab sama üksuse poolt paralleelselt majandustegevusega tegelemist ning sellise pädevuse teostamist, mida võidakse kasutada tegelikest või potentsiaalsetest konkurentidest ettevõtjate või üksuste asjaomasele turule sisenemise takistamiseks.

Selle kohta täpsustas ta, et arvestades sellise olukorraga lahutamatult seotud huvide konflikti, võib konkreetsele ettevõtjale sellise pädevuse – olenemata sellest, kust see pädevus tuleneb – anda vaid tingimusel, et sellega kaasnevad piirangud, kohustused ja kontroll, mille rikkumise korral on selline turgu valitsevas seisundis olevale ettevõtjale antud pädevus juba pelgalt oma olemasolu tõttu vastuolus ELTL artikliga 102, mida tuleb vastaval juhul tõlgendada ELTL artiklist 106 lähtudes. Samamoodi võib sellist pädevust vaadelda sellisena, mille eesmärk on konkurentsi takistamine, piiramine või kahjustamine ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses.

Olles kõnealusel juhul tuvastanud, et vaidluse all oleva tegevuse liik oli ettevõtjate ühenduse otsus, millega ISU-le anti reguleerimis-, kontrolli- ja karistamispädevus, mis võimaldab tal lubada või takistada potentsiaalsetest konkurentidest ettevõtjate pääsemist rahvusvaheliste kiirusutamise võistluste korraldamise ja turustamise turule, kus ISU ise majandustegevusega tegeleb, järeldas Üldkohus sellest õigesti, et selle tegevuse analüüsimisel tuli lähtuda kohtuotsustest *MOTOE* ja *Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas* tulenevatest põhimõtetest.

Käesolevas asjas vaidluse all oleva tegevuse kvalifitseerimise kohta tuleneb eespool viidatud kohtupraktikast teisena, et tuleb kontrollida, kas kõnealuse pädevuse teostamist reguleerivad läbipaistvad, selged ja täpsed materiaaõiguslikud kriteeriumid, mis võimaldavad vältida pädevuse mis tahes meelevaldset kasutamist ning mis peavad lisaks olema sellises vormis, et nendega on võimalik tutvuda alati enne seda, kui seda pädevust teostatakse. See võib näiteks spordi valdkonnas puudutada kriteeriume, mis soodustavad kohasel ja tõhusal viisil võrdsetel võimalustel ja saavutustel põhinevate spordivõistluste pidamist. Isegi kui asjakohased kriteeriumid on olemas, peavad need siiski olema sellised, mis tagavad, et sellist pädevust kasutatakse mittediskrimineerival viisil ja et karistuste määramise korral on need objektiivsed ja proportsionaalsed. Viimaks peavad kõnealused kriteeriumid olema tõhusalt kontrollitavad. Lisaks sellele peavad vaidlusaluse pädevuse teostamist reguleerima sellised läbipaistvad ja mittediskrimineerivad menetlusreeglid nagu need, mis puudutavad eelneva loa taotluse esitamist ja selle kohta otsuse tegemise tähtaegu, ega või panna potentsiaalsetest konkurentidest ettevõtjaid halvemasse olukorda ega takistada neil tõhusalt turule pääsemist.

Üldkohus ei ole seega rikkunud õigusnorme, olles käsitlenud eelneva loa reeglite ja osalemisreeglite eesmärki analüüsides küsimust, kas need reeglid olid kujundatud nii, et need võimaldasid vältida ISU-le antud eelneva loa andmise, kontrollimise ja karistamise pädevuse kasutamist meelevaldselt, diskrimineerivalt või ebaproportsionaalselt.

Mis puudutab kolmandana Üldkohtu hinnangut, siis otsustas Euroopa Kohus, et Üldkohus ei rikkunud õigusnormi, kui ta asus kõnealuste reeglite sisu eelviidatud kriteeriumidest lähtudes analüüsides seisukohale, et neid reegleid ei saanud põhjendada – kontrollitaval kujul – mitte ühegi konkreetse eesmärgiga ning need andsid ISU-le diskretsioonilise pädevuse otsustada talle loa andmiseks esitatud võistluste projektide üle ilma läbipaistvate, objektiivsete, mittediskrimineerivate ja seetõttu

²⁴⁴ 1. juuli 2008. aasta kohtuotsus *MOTOE* (C-49/07, [EU:C:2008:376](#)).

²⁴⁵ 28. veebruari 2013. aasta kohtuotsus *Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas* (C-1/12, [EU:C:2013:127](#)).

kontrollitavate loa andmise kriteeriumideta. Üldkohus asus õigesti ka seisukohale, et võimalike karistuste puhul, mille ISU võib määrata sportlastele, kes osalevad võistlustel, milleks ISU eelnevat luba andnud ei ole, puuduvad kriteeriumid, mis tagaksid nende karistuste määramise objektiivsuse ja proportsionaalsuse.

Selle poolest on tegemist seda laadi reeglitega, mis võimaldavad kui mitte lausa välja tõrjuda kõiki isegi samavõrd tõhusaid konkureerivaid ettevõtjaid turult, siis vähemalt piirata alternatiivsete või formaadilt või sisult uute võistluste väljatöötamist ja turustamist. Nii toimides võivad need reeglid ka võtta sportlastelt igasuguse võimaluse nendel võistlustel osaleda, kuigi need võivad sportlasi huvitada näiteks uuendusliku formaadi pakkumise tõttu, järgides samas kõiki selle spordiala aluseks olevaid põhimõtteid, väärtusi ja mängureegleid. Need võivad lõpuks jätta pealtvaatajad ja televaatajad ilma igasugusest võimalusest jälgida neid võistlusi või vaadata nende ülekannet. Niisiis ei ole Üldkohus rikkunud õigusnormi ega eksinud faktiliste asjaolude õiguslikul kvalifitseerimisel, kui ta asus seisukohale, et komisjon kvalifitseeris eelneva loa reeglid ja osalemisreeglid õigesti tegevusena, mille eesmärk on konkurentsi piiramine ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses.

• Vastuapellatsioonkaebus

Vastuapellatsioonkaebuse raames analüüsis Euroopa Kohus etteheiteid kaalutluste kohta, millele Üldkohus tugines, et ümber lükata komisjoni analüüs vahekohtueeskirjade kohta, nimelt nende põhjenduse lubatavus spordi eripäraga seotud õigustatud huvide olemasolu tõttu.

Selle kohta rõhutas Euroopa Kohus kõigepealt, et kõnealuseid vahekohtueeskirju kohaldatakse vaidluste suhtes, mis võivad spordiga tegelemise kui majandustegevusega seoses tekkida. Sellest järeldub, et need eeskirjad kuuluvad liidu konkurentsioiguse kohaldamisalasse, mistõttu peavad need olema viimati nimetatuga kooskõlas, kui neid rakendatakse territooriumil, kus kohaldatakse EL lepingut ja EL toimimise lepingut, sõltumata need eeskirjad vastu võtnud üksuse asukohast.

Kuna ELTL artiklitel 101 ja 102 on vahetu õigusmõju ja nendest sätetest tulenevad isikutele õigused, mida liikmesriikide kohtud peavad kaitsma, ning need reguleerivad liidu avalikku korda, tuletas Euroopa Kohus meelde – tunnistades, et eraisikutel on võimalus anda enda vaidluste lahendamine mõne vahekohtuorgani pädevusse ning vahekohtu otsuste üle teostatav kohtulik kontroll võib olla piiratud –, et kohtulik kontroll peab saama käsitleda küsimust, kas sellised otsused on kooskõlas nende artiklitega. Sama nõue kehtib veelgi enam juhul, kui vahekohtumehhanismi kasutamise teeb ühele eraõiguslikule isikule kohustuslikuks teine eraõiguslik isik, selleks et anda vahekohtuorganile kohustuslik ja muude õiguskaitsevahendite kasutamist välistav pädevus.

Kuivõrd spordialaliitude vastuvõetud reeglid ei tohi piirata eraisikutele liidu õigusest tulenevate õiguste kasutamist, peab selliste reeglitega nagu eelneva loa reeglid ja osalemisreeglid kaasnema tõhus kohtulik kontroll. Sellest nõudest tuleneb, et vahekohtu otsuste kontrollimiseks pädev kohus peab saama kontrollida, kas vahekohtu otsused on kooskõlas ELTL artiklitega 101 ja 102. Lisaks peab viimati nimetatud kohus vastama kõigile ELTL artikli 267 kohaselt nõutavatele tingimustele, et ta saaks pöörduda – või vastaval juhul peaks pöörduma – Euroopa Kohtu poole, kui ta peab viimase otsust vajalikuks mõne tema menetluses olevas kohtuasjas tekkinud, liidu õigusega seotud küsimuse lahendamiseks.

Käesoleval juhul märkis Euroopa Kohus, et Üldkohus piirdus abstraktselt ja konkreetseid asjaolusid eristamata esitatud tõdemusega, et vahekohtueeskirju „võivad õigustada spordi eripäraga seotud õigustatud huvid“, kuna nendega on eelneva loa reeglite ja osalemisreeglite rakendamisega seotud vaidluste lahendamine antud „spetsialiseerunud kohtu“ pädevusse. Üldkohus ei püüdnud seega veenduda selles, et need vahekohtueeskirjad on kooskõlas kõigi eespool mainitud nõuetega ja võimaldavad seega tõhusa kohtuliku kontrolli teostamist ELTL artikli 101 järgimise üle, samas kui komisjon oli õigesti neile nõuetele tuginedes põhjendanud oma järeldust, et kõnealused eeskirjad süvendavad ISU eelneva loa reeglite ja osalemisreeglite õigusvastasust. Niimoodi toimides rikkus Üldkohus õigusnorme.

Lisaks on Üldkohus samuti rikkunud õigusnorme, leides, et liidu konkurentsioiguse täielik tõhusus on tagatud, võttes arvesse ühelt poolt olemasolevaid õiguskaitsevahendeid, mis võimaldavad võistlusele loa andmisest keeldumist või võistlusel osalemise keelamist käsitleva otsuse adressaadil taotleda sellega talle tekitatud kahju hüvitamist pädevates liikmesriikide kohtutes, ning teiselt poolt võimalust esitada kaebus komisjonile või liikmesriigi konkurentsiasutusele. Need mehhanismid võivad täiendada sellist kontrolli, ent ei saa korvata selle puudumist.

Seetõttu tühistas Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsuse osas, milles see rahuldab osaliselt ISU tühistamisnõude.

- **Hagi kohtuasjas T-93/18**

Leides, et pärast vaidlustatud kohtuotsuse osalist tühistamist läbi vaatamata jäänud tühistamishagi osas lubas menetlusstaadium teha otsuse, otsustas Euroopa Kohus selle osa osas ise lõpliku otsuse teha. Selle kohta meenutas Euroopa Kohus, et kui komisjon tuvastab ELTL artikli 101 või artikli 102 rikkumise, on tal õigus panna asjaomastele ettevõtjatele või ettevõtjate ühendustele otsusega kohustus see rikkumine lõpetada ning teha neile selleks ettekirjutus võtta parandusmeetmeid, mis on toimepandud rikkumisega proportsionaalsed ja vajalikud rikkumise tegelikult lõpetamiseks. Käesoleval juhul, võttes arvesse eespool selgitatud tõhusta kohtuliku kontrolli nõude ulatust, otsustas Euroopa Kohus, et komisjon on õigesti järeldanud, et vahekohtueeskirjad süvendavad käsitletud rikkumist, muutes liidu konkurentsioiguse seisukohast keerulisemaks kohtuliku kontrolli teostamise spordivahekohtu otsuste üle, mis käsitlevad ISU otsuseid, mis on tehtud eelneva loa reeglitest ja osalemisreeglitest talle tuleneva diskretsiooni raames. Samuti kohustas komisjon õigesti ISUd seda olukorda lõpetama.

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Royal Antwerp Football Club (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#))

Eelotsusetaotlus – Konkurents – Siseturg – Rahvusvahelise ja rahvusliku spordialaliidu kehtestatud reeglistik – Profijalgpall – Reguleerimis-, kontrolli- ja karistamispädevusega eraõiguslikud üksused – Reeglid, millega on profijalgpalliklubisid kohustatud kasutama minimaalset arvu mängijaid, keda nimetatakse „kohapeal treenitud“ mängijateks – ELTL artikli 101 lõige 1 – Ettevõtjate ühenduse otsus, mis kahjustab konkurentsi – Konkurentsivastase eesmärgi ja tagajärje mõisted – ELTL artikli 101 lõike 3 alusel tehtav erand – Tingimused – ELTL artikkel 45 – Kaudne diskrimineerimine kodakondsuse alusel – Töötajate vaba liikumise piirang – Põhjendatus – Tingimused – Tõendamiskoormis

Union des associations européennes de football (Euroopa Jalgpalliliit; UEFA) on Šveitsi õiguse alusel asutatud ühendus, mille peamine ülesanne on jälgida ja kontrollida Euroopa tasandil jalgpalli arengut kõigis selle vormides. Ta kontrollib erinevaid Euroopa rahvuslikke jalgpalliliite, kes vastutavad jalgpalli korraldamise eest oma riigis, sh Belgia puhul Union royale belge des sociétés de football association ASBL (URBSFA). Need ühingud kui UEFA liikmed on kohustatud järgima UEFA põhikirja, reeglistikke ja otsuseid ning tagama oma asukohariigis nende järgimise neile alluvate profiliigade ning klubide ja mängijate poolt.

UEFA võttis 2005. aastal vastu reeglid, milles on ette nähtud, et profijalgpalliklubid, kes osalevad tema rahvusvahelistel klubidevahelistel jalgpallivõistlustel, peavad kandma ülesandmislehele maksimaalselt 25 mängijat, kellest vähemalt kaheksa peavad olema „kohapeal treenitud mängijaid“, kes on määratletud kui mängijad, keda on olenemata nende kodakondsusest treeninud vähemalt kolme aasta vältel nende klubi või muu klubi, kes kuulub samasse rahvuslikku jalgpalliliitu (edaspidi „kohapeal treenitud mängijate reeglid“). Nendest kaheksast mängijast peab vähemalt nelja olema treeninud klubi, kes nad nimekirja kannab. 2011. aastal lisas URBSFA oma reeglistikku reeglid, mis

käsitlevad „kohapeal treenitud mängijaid“, kes on määratletud kui mängijad, keda on olenemata nende kodakondsusest treeninud vähemalt kolme aasta vältel mõni Belgia klubi.

UL on jalgpallur, kellel on kolmanda riigi ja Belgia kodakondsus. Ta tegeleb kutsetegevusega Belgias, kus ta mängis Belgias asuva profijalgpalliklubi Royal Antwerp eest ja seejärel ühe teise Belgias asuva profijalgpalliklubi eest.

Kuna UL ja Royal Antwerp leidsid, et kohapeal treenitud mängijate reeglid on EL toimimise lepingu sätetega vastuolus, esitasid nad Cour Belge d'arbitrage pour le Sportile (Belgia vahekohus spordi küsimustes; CBAS) nõude hüvitada nende reeglitega tekitatud kahju. Kuna viimane jättis nende nõude rahuldamata, esitasid UL ja Royal Antwerp eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Tribunal de première instance francophone de Bruxelles'ile (Brüsseli prantsuskeelne esimese astme kohus, Belgia), hagi vahekohtuotsuse tühistamise nõudes.

Kirjeldatud kontekstis otsustas see kohus esitada Euroopa Kohtule mitmesuguseid eelotsuse küsimusi, milles ta palus sisuliselt selgitada, kas UEFA ja URBSFA kehtestatud kohapeal treenitud mängijate reeglid võib kvalifitseerida „ettevõtjatevaheliseks kokkuleppeks“, „ettevõtjate ühenduse otsuseks“ või konkurentsivastaseks „kooskõlastatud tegevuseks“ ELTL artikli 101 tähenduses. Samuti tekkis tal küsimus, kas URBSFA vastu võetud reeglid on kooskõlas töötajate liikumisvabadusega, mis on tagatud ELTL artikliga 45.

Kohtuotsuses, mis kuulutati samal päeval kui kaks teist kohtuotsust²⁴⁶, mis käsitlevad liidu majandusõiguse kohaldamist rahvusvaheliste spordialaliitude kehtestatud reeglite suhtes, täpsustas Euroopa Kohu suurkoda, kuidas kohaldada ELTL artikleid 45 ja 101 spordialaliitude vastu võetud reeglite suhtes, mis puudutavad võistkondade koosseisu, mängijate osalemist nendes ja viimaste treenimist.

Euroopa Kohu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus sissejuhatuseks, et kohapeal treenitud mängijate reeglid kuuluvad ELTL artiklite 45 ja 101 kohaldamisalasse. Sellega seoses tuletas kohus meelde, et niivõrd, kui võrd spordiga tegelemine kujutab endast majandustegevust, kuulub see majandustegevuse suhtes kohaldatavate liidu õigusnormide kohaldamisalasse, välja arvatud teatud spetsiifilised reeglid, mis esiteks on vastu võetud ainult mittemajanduslikel põhjustel ja mis teiseks puudutavad vaid sporti kui sellist huvitavaid küsimusi. Põhikohtuasjas käsitletavat reeglit, olgu need siis kehtestanud UEFA või URBSFA, ei kuulu sellise erandi alla. Need puudutavad nimelt majandustegevust. Lisaks, ehkki need reeglid ei reguleeri formaalselt mängijate töötingimusi, tuleb neid käsitada nii, et need avaldavad otsest mõju sellele tööle, sest reeglitega on nende võistkondade koosseisu suhtes, kes võivad klubidevahelistel jalgpallivõistlustel osaleda, ja seega mängijate enda nendel võistlustel osalemise suhtes kehtestatud teatavad tingimused, mille järgimata jätmise eest on ette nähtud karistused.

Teisena, käsitledes tagajärgi, mis võivad olla ELTL artiklil 165 – milles on sätestatud nii liidu tegevusele spordi valdkonnas seatud eesmärgid kui ka vahendid, mida võib kasutada selleks, et nende eesmärkide saavutamisele kaasa aidata –, märkis Euroopa Kohus, et see säte ei kujuta endast erinormi, mis jätaaks spordi tervikuna või osaliselt väljapoole liidu esmase õiguse teisi sätteid, mis võivad olla selle suhtes kohaldatavad, või mis kohustaks sporti selle kohaldamise käigus eriliselt kohtlema. Kohus tuletas lisaks meelde, et spordile iseloomulikke vaieldamatuid erisusi võib ELTL artiklite 45 ja 101 kohaldamisel arvesse võtta muude tegurite hulgas ja niivõrd, kui võrd need osutuvad

²⁴⁶ 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus *International Skating Union vs. komisjon* (C-124/21 P, [EU:C:2023:1012](#)) ja 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus *European Superleague Company* (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#)).

asjakohasteks, kusjuures neid saab arvesse võtta siiski üksnes neis artiklites ette nähtud tingimusi ja kohaldamiskriteeriume järgides.

Neid tähelepanekuid arvestades kaalus Euroopa Kohus esimesena, kas UEFA ja URBSFA kohapeal treenitud mängijate reeglid on ELTL artikliga 101 kooskõlas.

Sellega seoses täpsustas ta kõigepealt, et põhikohtuasjas käsitletavat reeglit tuleb kvalifitseerida „ettevõtjate ühenduse otsuseks“, kuna esiteks on need vastu võtnud UEFA ja URBSFA, kes on ettevõtjate ühendused, ning teiseks avaldavad need otsest mõju nende otsesteks või kaudseteks liikmeteks olevate ettevõtjate majandustegevusega tegelemise tingimustele.

Seejärel, mis puudutab küsimust, kas nendel reeglitel on konkurentsivastane eesmärk, siis märkis Euroopa Kohus esiteks, et oma sisu tõttu näivad need kohustavat klubidevahelistel jalgpallivõistlusel osalevaid profijalgpalliklubisid, kes kuuluvad nendesse ühingutesse, kandma ülesandmislehele minimaalse arvu „kohapeal treenitud mängijaid“, kuna vastasel korral kohaldatakse nende suhtes karistusi. Seda tehes näivad need reeglid juba oma laadi poolest piiravat nende klubide võimalust kanda ülesandmislehele mängijaid, kes ei vasta sellistele nõuetele. Teiseks, mis puudutab reeglite majanduslikku ja õiguslikku konteksti, siis ilmneb profijalgpalli erisustest, eelkõige selle sotsiaalsest, kultuurilisest ja meediaalasest tähtsusest ning asjaolust, et see sport põhineb avatusel ja spordisaavutustel, et on õiguspärane, kui niisugused ühingud nagu UEFA ja URBSFA võtavad vastu reegleid, mis käsitlevad muu hulgas võistluste korraldamist sellel spordialal, võistluste tõrgeteta toimumist ja sportlaste osalemist võistlustel, ning konkreetsemalt reguleerivad tingimusi, mille korral võivad profijalgpalliklubid moodustada võistkondi, kes osalevad klubidevahelistel võistlustel nende ühingute territoriaalses pädevusalas. Mis puudutab kolmandaks eesmärki, mida põhikohtuasjas käsitlevatate reeglitega püütakse saavutada, siis näib, et need piiravad või kontrollivad konkurentsi ühte peamist parameetrit, st andekate mängijate värbamist, milline ka ei oleks klubi või koht, kus neid on treenitud – mängijad, kes võivad aidata nende võistkonnal vastasvõistkonda võita. Nimetatud piirang võib avaldada mõju konkurentsile, milles klubid võivad osaleda mitte ainult „turustusahelas eelneval ehk varustusturul“, mida kujutab endast majanduslikust vaatevinklist mängijate värbamine, vaid ka „turustusahelas järgneval turul“, mida kujutavad endast samast vaatevinklist klubidevahelised jalgpallivõistlused.

Sellegipoolest on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne nendest täpsustustest lähtudes ja kõiki poolte esitatud argumente ja tõendeid arvesse võttes kindlaks teha, kas põhikohtuasjas käsitletavat reeglit on juba oma laadilt piisavalt konkurentsi kahjustavad, et võiks asuda seisukohale, et nende „eesmärk“ on konkurentsi piiramine. Eitava vastuse korral peab see kohus seejärel kindlaks tegema, kas neid reegleid võib pidada sellisteks, mille tegelik või potentsiaalne tagajärg on konkurentsi piiramine asjaomasel turul.

Mis puudutab lõpuks küsimust, kas need reeglid võivad olla põhjendatud või võib nende suhtes teha erandi, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et teatud konkreetne tegevus, nagu eetikareeglite või kutse-eetika reeglite vastuvõtmine ühingu poolt, ei pruugi kuuluda ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu kohaldamisalasse, isegi kui selle olemuslik tagajärg on konkurentsi piiramine, tingimusel et see on põhjendatud õiguspäraste üldist huvi teenivate eesmärkidega, mis iseenesest ei ole konkurentsivastased, ning selleks rakendatud meetmete vajalikkus ja proportsionaalsus on nõuetekohaselt tõendatud.

Kohus täpsustas siiski, et seda kohtupraktikat ei kohaldata tegevuse suhtes, mis kahjustab konkurentsi sellisel määral, et on põhjendatud jõuda järeldusele, et juba selle „eesmärk“ on konkurentsi takistada, piirata või moonutada, ilma et see piiraks erandi võimalikku kohaldamist ELTL artikli 101 lõike 3 alusel, tingimusel et selleks nõutavad tingimused on täidetud – mida peab tõendama pool, kes erandile tugineb.

Seoses erandiga tuletas Euroopa Kohus meelde, et selleks, et erandile oleks võimalik tugineda, peab asjaomane tegevus võimaldama piisava tõenäosusega saavutada tõhususe kasvu, jättes samas

kasutajatele õiglase osa kasust, mis tuleneb tõhususe kasvust, seadmata piiranguid, mis ei ole tõhususe kasvu saavutamiseks tingimata vajalikud, ja kõrvaldamata kogu tõhusat konkurentsi asjaomaste kaupade või teenuste olulise osa suhtes. Kui eelotsusetaotluse esitanud kohus leiab, et kohapeal treenitud mängijate reeglite eesmärk või tagajärg on konkurentsi piiramine, peab ta hindama, kas need tingimused on käsitletaval juhul täidetud.

Teisena tõdes Euroopa Kohus küsimuse kohta, kas URBSFA kohapeal treenitud mängijate reeglid on kooskõlas ELTL artikliga 45, et need reeglid kahjustavad esmapilgul töötajate liikumisvabadust. Nimelt põhinevad need selgelt „rahvuslikku“ laadi seosel, kuna esiteks on „kohapeal treenitud mängijad“ nendes määratletud kui mängijad, keda on treeninud „Belgia“ klubi. Teiseks on nendega profijalgpalliklubisid, kes soovivad osaleda URBSFAsse kuuluvate klubide vahelistel võistlustel, kohustatud kandma oma mängijate nimekirja ja ülesandmislehele minimaalse arvu mängijaid, kes vastavad kvalifitseerumiseks nõutavatele tingimustele. Sellest järeldub, et niisugused reeglid võivad asetada ebasoodsamasse olukorda elukutselised jalgpallurid, kes soovivad tegeleda majandustegevusega muu liikmesriigi territooriumil kui päritoluliikmesriik – näiteks Belgias – ja kes ei vasta nendes reeglites nõutud tingimustele. Selles osas võivad kõnealused reeglid tekitada kaudse diskrimineerimise mängijate kahjuks, kes pärinevad teisest liikmesriigist, sest need võivad peamiselt viimati nimetatutele kahju tekitada.

Mis puudutab võimaliku põhjenduse olemasolu, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et meetmed, mis ei ole riiklikku päritolu, võivad olla lubatud isegi siis, kui need piiravad EL toimimise lepingus sätestatud liikumisvabadust, kui on täidetud kaks kumulatiivset tingimust – mida peab tõendama nende meetmete võtja. Nii peab nende meetmete võtmine esiteks taotlema üldist huvi teenivat õiguspärast eesmärki, mis on aluslepinguga kooskõlas ja mis on seega muud laadi kui puhtalt majanduslik, ning teiseks peavad need meetmed järgima proportsionaalsuse põhimõtet, mis tähendab, et need on eesmärgi saavutamiseks sobivad ega lähe selle saavutamiseks vajalikust kaugemale.

Kõnealusel juhul kujutab eesmärk julgustada noorte elukutseliste jalgpallurite värbamist ja treenimist endast õiguspärast eesmärki, mis teenib üldist huvi. Mis puudutab nende reeglite sobivust selle eesmärgi saavutamiseks, siis seda tuleb hinnata eelkõige lähtuvalt asjaolust, et kuna nende reeglitega on asetatud samasse olukorda kõik noored mängijad, keda on treeninud ükskõik milline kõnesoleva rahvusliku jalgpalliliiduga liitunud klubi, on võimalik, et need ei kujuta endast ühele osale nendest klubidest – eelkõige nendele, kellel on märkimisväärsed rahalised vahendid – tegelikku ja olulist stiimulit noori mängijaid ise treenida. Vastupidi, niisugune värbamis- ja treenimispoliitika asetub samale pulgale nende noorte mängijate värbamisega, keda on juba treeninud ükskõik milline teine selle jalgpalliliiduga liitunud klubi, ükskõik kus see teine klubi selle jalgpalliliidu territoriaalses pädevusalas paikneb. Spordi sotsiaalse ja kasvatusliku funktsiooni täitmisele aitab kaasa aga just kohalik investeering noorte mängijate treenimisse, eelkõige juhul, kui seda teevad väikesed klubid, vajaduse korral koostöös teiste sama piirkonna klubidega – koostöö, mis võib olla piiriülene.

Samas tuletas Euroopa Kohus meelde, et lõpuks on ainult eelotsusetaotluse esitanud kohtu pädevuses poolte esitatud argumentide ja tõendite põhjal hinnata, kas URBSFA reeglid vastavad eespool mainitud tingimustele.

2. Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine (ELTL artikkel 102)²⁴⁷

19. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus Unilever Italia Mkt. Operations (C-680/20, [EU:C:2023:33](#))

Eelotsusetaotlus – Konkurents – ELTL artikkel 102 – Turgu valitsev seisund – Edasimüüjate tegevuse omistamine tootjale – Tootja ja edasimüüjate vahelised lepingulised suhted – Mõiste „majandusüksus” – Kohaldamisala – Kuritarvitamine – Ainuvarustustingimus – Turu mõjutamise tõendamise vajadus

Itaalia konkurentsi- ja turukaitseamet (edaspidi „AGCM”)²⁴⁸ tuvastas 31. oktoobri 2017. aasta otsuses, et Unilever Italia Mkt. Operations Srl (edaspidi „Unilever”) on kuritarvitanud oma turgu valitsevat seisundit „väljas”, st väljaspool tarbija kodu, eri müügikohtades tarbimiseks mõeldud üksikpakendites müüdavate jäätiste turustamise Itaalia turul.

Unileverile etteheidetatavat kuritarvitamist põhjustas tegevus, mida *de facto* ei viinud läbi see ettevõtja, vaid tema toodete sõltumatud edasimüüjad, kes sundisid müügikohtade käitajaid nõustuma ainuvarustustingimustega. Sellega seoses leidis AGCM eelkõige, et tema uurimise all olev tegevus välistas konkureerivate ettevõtjate võimaluse pakkuda toodete omadustel põhinevat konkurentsi või vähemalt piiras seda.

AGCMi hinnangul ei olnud ta kohustatud seejuures analüüsima majandusuuringuid, mille Unilever esitas selleks, et tõendada, et talle süüks pandud tegevusel ei olnud väljatõrjuvat mõju temaga vähemalt sama tõhusatele konkurentidele, kuna ainuvarustustingimuste olemasolu tõttu olid need uuringud täiesti asjakohatud, arvestades, et niisuguste tingimuste kasutamine turgu valitsevas seisundis ettevõtja poolt näitab piisavalt selgelt selle seisundi kuritarvitamist.

Seetõttu määras AGCM Unileverile trahvi summas 60 668 580 eurot ELTL artiklit 102 rikkuva turgu valitseva seisundi kuritarvitamise eest.

Unileveri kaebus selle otsuse peale jäeti esimeses kohtuastmes tervikuna rahuldamata.

Consiglio di Stato (Itaalia kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu), kellele kohtuotsus edasi kaevati, esitas Euroopa Kohtule eelotsuse küsimused, mis käsitlesid liidu konkurentsiõiguse tõlgendamist ja kohaldamist seoses AGCMi otsusega.

Euroopa Kohus selgitas oma otsuses ELTL artiklis 102 sätestatud turgu valitseva seisundi kuritarvitamise keelu rakendamise korda niisuguse turgu valitsevas seisundis ettevõtja suhtes, kelle turustusvõrk põhineb ainult lepingutel, täpsustades, milline on sel juhul liikmesriigi konkurentiasutuse tõendamiskoormis.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt otsustas Euroopa Kohus, et sellise turgu valitsevas seisundis tootja nagu Unilever turustusvõrku kuuluvate edasimüüjate kuritarvitava tegevuse võib ELTL artikli 102 kohaldamise seisukohast omistada sellele tootjale, kui on tõendatud, et edasimüüjad ei tegelenud selle tegevusega

²⁴⁷ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmine kohtuotsus, nimelt 4. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Meta Platforms jt (suhtlusvõrgustiku kasutamise tüüptingimused)** (C-252/21, [EU:C:2023:537](#)), mida on tutvustatud I.4. jaotises „Isikuandmete kaitse”.

²⁴⁸ Autorità Garante della Concorrenza e del Mercato (konkurentsi- ja turukaitseamet, Itaalia).

sõltumatult, vaid see oli osa poliitikast, mille üle otsustas ühepoolset tootja, kuid mida viidi ellu edasimüüjate kaudu.

Nimelt tuleb sellisel juhul edasimüüjaid ja järelkult turustusvõrku, mille nad koos turgu valitsevas seisundis ettevõtjaga moodustavad, pidada lihtsalt selle ettevõtja kaubanduspoliitika territoriaalseks katmisvahendiks ja seega vahendiks, millega turult väljatõrjumine konkreetset juhul ellu viidi.

Nii on see muu hulgas niisugusel juhul nagu põhikohtuasjas, kus turgu valitsevas seisundis tootja edasimüüjad on kohustatud nõudma, et müügikohtade käitajad kirjutaksid alla tootja poolt nende jaoks koostatud tüüpelingutele, mis näevad ette kohustuse osta ainult tema tooteid.

Seejärel vastas Euroopa Kohus küsimusele, kas ELTL artikli 102 kohaldamisel tuleb niisuguses asjas nagu põhikohtuasi pädeval konkurentsiasutusel kindlaks teha, et ainuvarustustingimus turustuslepingus tõrjub turult välja turgu valitsevas seisundis ettevõtjaga sama tõhusad konkurendid, ja kas see asutus on kohustatud üksikasjalikult analüüsima asjasse puutuva ettevõtja esitatud majandusuuringuid, eelkõige siis, kui need põhinevad n-ö sama tõhusa konkurendi testil.

Sellela seoses tuletas Euroopa Kohus meelde, et turgu valitseva seisundi kuritarvitamise võib tuvastada muu hulgas siis, kui etteheidetaval tegevusel oli väljatõrjuv mõju sellega tegeleva ettevõtjaga kulustruktuuri, innovatsioonivõime või kvaliteedi seisukohast sama tõhusate konkurentide jaoks, või kui selle tegevusega tegelemiseks kasutati muid vahendeid kui need, mida kasutatakse „tavapärase“ konkurentsi, st toote omadustel põhineva konkurentsi korral. Üldjuhul peavad konkurentsiasutused tõendama, et tegevus on kuritarvitav, võttes arvesse kõiki asjasse puutuva tegevusega seotud faktilisi asjaolusid, sealhulgas neid, mis nähtuvad turgu valitsevas seisundis ettevõtja poolt enda kaitseks esitatud tõenditest.

On tõsi, et tegevuse kuritarvitava laadi tuvastamiseks ei pea konkurentsiasutus tingimata tõendama, et sellel tegevusel oli tõepoolest konkurentsivastane mõju. Seega võib konkurentsiasutus tuvastada ELTL artikli 102 rikkumise, kui ta teeb kindlaks, et ajavahemikul, mil kõnealuse tegevusega tegeleti, oli vaatamata sellele, et see tegevus mingit mõju ei avaldanud, juhtumi asjaolusid arvestades selle tegevusega võimalik piirata toodete omadustel põhinevat konkurentsi. Siiski tuleb selle kindlakstegemise käigus üldjuhul tugineda kindlatele tõenditele, mis näitavad – põhjalikumalt kui lihtsalt hüpoteesi tõstatamine –, et asjasse puutuva tegevusega võidi tõepoolest niisugust mõju avaldada, kusjuures kahtluse korral tuleb otsustada ettevõtja kasuks, kes sellise tegevusega tegeleb.

Kuigi selleks, et hinnata ettevõtja tegevuse võimet piirata tõhusat konkurentsi turul, võib konkurentsiasutus tugineda majandusteaduslikele andmetele, mida toetavad kogemuslikud või käitumisuuringud, tuleb juhtumi asjaoludega seotud muud teavet – näiteks kui laialdane oli see tegevus turul, millised olid toorainetarnijate tootmisvõimsuse piirid või kas turgu valitsevas seisundis ettevõtja oli vähemalt nõudluse ühe osa suhtes vältimatu äripartner – samuti arvesse võtta, et kindlaks teha, kas neid andmeid arvestades saab asjasse puutuvat tegevust pidada niisuguseks, et sellel oli turult väljatõrjuv mõju.

Selles kontekstis tuleneb konkreetsemalt ainuvarustustingimuste kohta Euroopa Kohtu praktikast, et tingimused, millega lepingu teine pool kohustub hankima kogu oma tarnevajaduse või märkimisväärse osa sellest turgu valitsevas seisundis ettevõtjalt, isegi ilma hinnaalanduseta, kujutavad endast juba oma laadilt turgu valitseva seisundi kuritarvitamist ning et sama kehtib sellise ettevõtja pakutavate püsikliendisoodustuste kohta.

Kohtuotsuses Intel²⁴⁹ täpsustas aga Euroopa Kohus seda kohtupraktikat, märkides esimesena, et juhul, kui turgu valitsevas seisundis ettevõtja väidab haldusmenetluses oma väidete põhjendamiseks tõendeid esitades, et tema tegevusel ei olnud väljatõrjuvat mõju, on konkurentsiasutus kohustatud ka hindama, kas võidi rakendada turgu valitsevas seisundis ettevõtjaga vähemalt sama tõhusate konkurentide väljatõrjumise strateegiat.

Teisena lisas Euroopa Kohus, et väljatõrjumisvõime analüüs on asjasse puutuv ka selle hindamisel, kas põhimõtteliselt ELTL artikli 102 keelu kohaldamisalasse jääv allahindluste süsteem võib olla objektiivselt põhjendatud. Lisaks võib allahindluste süsteemist tulenevat väljatõrjuvat mõju – mis on konkurentsile kahjulik – tasakaalustada või isegi ületada tõhususest tulenevate eelistega, millest saab kasu ka tarbija. Selline vaidlustatud tegevuse konkurentsi jaoks soodsa ja ebasoodsa mõju kaalumise saab toimuda alles pärast seda, kui on analüüsitud selle tegevuse olemuslikku võimet tõrjuda turult välja turgu valitsevas seisundis ettevõtjaga vähemalt sama tõhusad konkurendid.

Kuid seda kohtuotsuses Intel allahindluste süsteemide kohta tehtud täpsustust tuleb mõista nii, et see kehtib ka ainuvarustustingimuste kohta.

Sellest järeldub esiteks, et kui konkurentsiasutus kahtlustab, et ettevõtja on ainuvarustustingimusi kasutades rikkunud ELTL artiklit 102, ja kui see ettevõtja vaidleb tõendite tuginedes menetluses vastu nende tingimuste konkreetsele võimele tõrjuda sama tõhusad konkurendid turult välja, peab see asutus rikkumise tuvastamise staadiumis kindlaks tegema, et need tingimused olid juhtumi asjaolusid arvestades tõesti suutelised selle ettevõtjaga sama tõhusad konkurendid turult välja tõrjuma.

Teiseks on konkurentsiasutus, kes selle menetluse algatas, kohustatud ka hindama konkreetset nende tingimuste võimet konkurentsi piirata, kui haldusmenetluses väidab uurimise all olev ettevõtja, et tema tegevust saab põhjendada.

Igal juhul, kui menetluse käigus esitatakse tõendeid, mis võivad tõendada, et konkurentsile ei suudetud piiravat mõju avaldada, tekib konkurentsiasutusel kohustus neid analüüsida.

Järelikult, kui turgu valitsevas seisundis ettevõtja on esitanud majandusuuringu tõendamaks, et talle etteheidetava tegevusega ei suudeta konkurente välja tõrjuda, ei saa pädev konkurentsiasutus välistada selle uuringu asjakohasust, ilma et ta esitaks põhjusi, miks ta leiab, et see uuring ei aita tõendada, et kõnealune tegevus ei olnud võimeline asjaomasel turul tõhusat konkurentsi kahjustama, ja ilma et ta seega võimaldaks sel ettevõtjal kindlaks teha tõendeid, mida ta võiks selle uuringu asemel esitada.

Kuna eelotsusetaotluse esitanud kohus viitas eelotsusetaotluses sõnaselgelt „sama tõhusa konkurendi“ testile, märkis Euroopa Kohus lõpuks, et selline test on vaid üks meetod paljudest, mille abil tegevuse väljatõrjuvat mõju hinnata. Järelikult ei saa teatud tegevuse kuritarvitava laadi tuvastamisel konkurentsiasutustel olla õigusnormidest tulenevat kohustust kasutada sama tõhusa konkurendi testi. Kui aga puudutatud ettevõtja sellise testi tulemused haldusmenetluses esitab, on konkurentsiasutus kohustatud hindama selle tõenduslikku väärtust.

²⁴⁹ 6. septembri 2017. aasta kohtuotsus *Intel vs. komisjon* (C-413/14 P, [EU:C:2017:632](#), punkt 138; edaspidi „kohtuotsus Intel“).

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) European Superleague Company (C-333/21, [EU:C:2023:1011](#))

Eelotsusetaotlus – Konkurents – Siseturg – Rahvusvaheliste spordiühingute kehtestatud reeglistikud – Profijalgpall – Reguleerimis-, kontrolli-, otsustus- ja karistamispädevusega eraõiguslikud üksused – Reeglid, mis käsitlevad võistlustele eelneva loa andmist, jalgpalliklubide ja mängijate osalemist nendel võistlustel ning nende võistlustega seotud kaubandus- ja meediaõiguste kasutamist – Paralleelselt majandustegevusega tegelemine – Võistluste korraldamine ja turustamine – Vastavate kaubandus- ja meediaõiguste kasutamine – ELTL artikli 101 lõige 1 – Ettevõtjate ühenduse otsus, mis kahjustab konkurentsi – Konkurentsivastase eesmärgi ja tagajärje mõisted – ELTL artikli 101 lõike 3 alusel tehtav erand – Tingimused – ELTL artikkel 102 – Turgu valitseva seisundi kuritarvitamine – Põhjendatus – Tingimused – ELTL artikkel 56 – Teenuste osutamise vabaduse piirangud – Põhjendatus – Tingimused – Tõendamiskoormis

Fédération internationale de football association (Rahvusvaheline Jalgpalliföderatsioon; FIFA) on Šveitsi õiguse alusel asutatud ühing, mille eesmärk on muu hulgas kehtestada jalgpalli ja sellega seotud küsimusi reguleerivaid reegleid ja sätteid ning kontrollida jalgpalli ülemaailmsel tasandil kõigis selle vormides, aga ka korraldada oma rahvusvahelisi võistlusi. FIFA koosneb rahvuslikest jalgpalliliitudest, mis kuuluvad ühte tema tunnustatud kuuest maailmajao keskliidust ja mille hulka kuulub Union des associations européennes de football (Euroopa Jalgpalliliit; UEFA) – Šveitsi õiguse alusel asutatud ühing, mille põhiülesanded on jälgida ja kontrollida Euroopa tasandil jalgpalli arengut kõigis selle vormides. FIFA ja UEFA liikmetena on rahvuslikel jalgpalliliitudel muu hulgas kohustus tagada, et nende oma liikmed või nendega liitunud üksused järgivad FIFA ja UEFA põhikirja, reeglistikke, suuniseid ja otsuseid ning et neid järgivad ka kõik jalgpallis osalejad, eelkõige profiliigad, klubid ja mängijad.

Vastavalt oma põhikirjadele on FIFA-l ja UEFA-l pädevus anda luba rahvusvaheliste profijalgpallivõistluste ja sealhulgas rahvusliku jalgpalliliiduga liitunud klubide vaheliste võistluste (ehk klubidevaheliste jalgpallivõistluste) korraldamiseks. Samuti võivad nad selliseid võistlusi korraldada ja nendega seotud erinevaid õigusi kasutada.

European Superleague Company, SL (edaspidi „ESLC“) on Hispaania õiguse alusel asutatud äriühing, mille on asutanud mitu profijalgpalliklubi eesmärgiga korraldada Euroopas uus iga-aastane klubidevaheline jalgpallivõistlus Superliiga (Super League).

Projekti eestvedajaid siduvas aktsionäri- ja investeerimiskokkuleppes on Superliiga loomine seatud sõltuvusse sellest, et FIFA või UEFA tunnustab seda kui oma põhikirjaga kooskõlas olevat uut võistlust.

Pärast Superliiga loomise teatavakstegemist avaldasid FIFA ja UEFA 21. jaanuaril 2021 ühisavalduse, et teatada, et nad keelduvad seda uut võistlust tunnustamast, ja hoiatada, et kõik mängijad või klubid, kes sellel võistlusel osalevad, jäetakse FIFA ja UEFA korraldatavatest võistlustelt välja. Ühes teises teates viitasid UEFA ja mitu rahvuslikku jalgpalliliitu võimalusele võtta Superliigas osalejate suhtes distsiplinaarmeetmeid, muu hulgas jätta nad välja teatud suurtelt Euroopa ja ülemaailmselt võistlustelt.

Neil asjaoludel esitas ESLC Juzgado de lo Mercantil n° 17 de Madridile (Madridi kaubanduskohus nr 17, Hispaania) hagi, milles ta palus sisuliselt tuvastada, et need teated ning tegevus, millega FIFA, UEFA ja nende liikmeteks olevad rahvuslikud jalgpalliliidud võivad nendes teadetes sisalduvat ellu viia, on õigusvastased ja tekitavad kahju.

Selle kohtu hinnangul on FIFA-l ja UEFA-l rahvusvaheliste jalgpallivõistluste korraldamise ja turustamise turul ning nende võistlustega seotud erinevate õiguste kasutamise turul monopol või vähemalt turgu valitsev seisund. Selles kontekstis tekkis tal küsimus, kas FIFA ja UEFA põhikirjade teatud sätted on kooskõlas liidu õigusega, eelkõige ELTL artiklitega 101 ja 102 ning sätetega, mis käsitlevad EL toimimise lepinguga tagatud erinevaid põhivabadusi.

Kohtuotsuses, mis kuulutati samal päeval kui kaks teist kohtuotsust²⁵⁰, mis käsitlevad liidu majandusõiguse kohaldamist rahvusvaheliste või riigisiseste spordialaliitude kehtestatud reeglite suhtes, täpsustas Euroopa Kohtu suurkoda tingimusi, mille esinemise korral võib FIFA ja UEFA kehtestatud reegleid, mis käsitlevad esiteks rahvusvahelistele klubidevahelistele jalgpallivõistlustele eelneva loa andmist, jalgpalliklubide ja mängijate nendel võistlustel osalemist ning neid reegleid täiendavaid karistusi ja teiseks nende võistlustega seotud erinevate õiguste kasutamist, pidada ELTL artikli 102 tähenduses turgu valitseva seisundi kuritarvitamiseks ja ELTL artikli 101 tähenduses konkurentsivastaseks kokkuleppeks. Kohus võttis seisukoha ka selle kohta, kas eelneva loa andmise, osalemise ja karistamise reeglid on kooskõlas teenuste osutamise vabadusega, mis on tagatud ELTL artikliga 56.

Euroopa Kohtu hinnang

Sissejuhatuseks esitas Euroopa Kohus kolme liiki märkusi.

Kõigepealt täpsustas ta, et eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimused puudutavad üksnes FIFA ja UEFA kehtestatud reegleid, mis käsitlevad esiteks rahvusvahelistele klubidevahelistele jalgpallivõistlustele eelneva loa andmist ning profijalgpalliklubide ja mängijate nendel võistlustel osalemist ja teiseks nende võistlustega seotud erinevate õiguste kasutamist. Euroopa Kohtul ei palutud seega võtta seisukohta FIFA ja UEFA olemasolu kohta, nende kahe spordialaliidu poolt vastu võetud muude reeglite põhjendatuse kohta ega ka Superliiga projekti enda olemasolu või tunnuste kohta, olgu siis konkurentsionormide või EL toimimise lepingus sätestatud majanduslike vabaduste seisukohast.

Seejärel märkis Euroopa Kohus, et kõik reeglid, mille kohta talle on küsimusi esitatud, kuuluvad nii konkurentsioigust kui ka liikumisvabadusi käsitlevate EL toimimise lepingu sätete kohaldamisalasse. Sellega seoses tuletas kohus meelde, et niivõrd, kuivõrd spordiga tegelemine kujutab endast majandustegevust, kuulub see majandustegevuse suhtes kohaldatavate liidu õigusnormide kohaldamisalasse, välja arvatud spetsiifilised reeglid, mis on vastu võetud ainult mittemajanduslikel põhjustel ja mis puudutavad üksnes sporti kui sellist huvitavaid küsimusi. Kõnealused reeglid, pärinegu need siis FIFA-lt või UEFA-lt, ei kuulu aga sellise erandi alla, kuna need puudutavad jalgpalliga tegelemist kui majandustegevust.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus tagajärgede kohta, mis võivad olla ELTL artiklil 165 – milles on sätestatud nii eesmärgid, mis on seatud liidu tegevusele spordi valdkonnas, kui ka vahendid, mida võib kasutada nende eesmärkide saavutamiseks –, et see säte ei kujuta endast erinormi, mis jätaaks spordi tervikuna või osaliselt väljapoole liidu esmase õiguse teisi sätteid, mis võivad olla selle suhtes kohaldatavad, või mis kohustaks sporti selle kohaldamise käigus eriliselt kohtlema. Kohus tuletas lisaks meelde, et spordile iseloomulikke vaieldamatuid erisusi võib muude tegurite hulgas ja niivõrd, kuivõrd need osutuvad asjakohasteks, arvesse võtta konkurentsioigust ja liikumisvabadusi käsitlevate EL toimimise lepingu sätete kohaldamisel, märkides siiski, et neid saab arvesse võtta üksnes nendes sätetes ette nähtud tingimusi ja kohaldamiskriteeriume järgides.

Neid märkusi silmas pidades ja olles tõdenud, et FIFA ja UEFA tuleb kvalifitseerida „ettevõtjateks“ Euroopa konkurentsioiguse tähenduses, kuna nad tegelevad sellise majandustegevusega nagu jalgpallivõistluste korraldamine ja nendega seotud õiguste kasutamine, kaalus Euroopa Kohus esimesena, kas FIFA ja UEFA kehtestatud reegleid, mis käsitlevad klubidevahelistele

²⁵⁰ 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus *International Skating Union vs. komisjon* (C-124/21 P, [EU:C:2023:1012](#)) ja 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus *Royal Antwerp Football Club* (C-680/21, [EU:C:2023:1010](#)).

jalgpallivõistlustele eelneva loa andmist ning nendel võistlustel osalemist karistuste ähvardusel, võib pidada esiteks ELTL artikli 102 tähenduses turgu valitseva seisundi kuritarvitamiseks ja teiseks ELTL artikli 101 tähenduses konkurentsivastaseks kokkuleppeks.

Sellega seoses märkis Euroopa Kohus, et profijalgpalli erisused, nimelt selle sotsiaalne, kultuuriline ja meediaalane tähtsus ning asjaolu, et see sport põhineb avatusel ja spordisaavutustel, võimaldavad asuda seisukohale, et on õiguspärane kohaldada rahvusvaheliste profijalgpallivõistluste korraldamisele ja läbiviimisele ühisreegleid, mille eesmärk on tagada nende võistluste ühtsus ja koordineerimine tervikliku ajakava raames ning edendada võrdsetel võimalustel ja saavutusel põhinevate spordivõistluste korraldamist. Lisaks on õiguspärane tagada nende ühisreeglite järgimine selliste reeglite abil, nagu FIFA ja UEFA on kehtestanud nimetatud võistlustele eelneva loa andmise ning klubide ja mängijate osalemise kohta nendel võistlustel. Sellest järeldub, et profijalgpalli ja selle spordiga seotud majandustegevuse konkreetsetes kontekstis ei saa nende reeglite vastuvõtmist ega rakendamist põhimõtteliselt ja üldiselt kvalifitseerida ELTL artikli 102 tähenduses „turgu valitseva seisundi kuritarvitamiseks“. Sama kehtib neid reegleid täiendavate karistuste kohta, kuna sellised karistused on reeglite tõhususe tagamise vahendina põhimõtteliselt õiguspärased.

Seevastu ei võimalda ükski nendest erisustest pidada õiguspäraseks selliste reeglite ja neid täiendavate karistuste kehtestamist ja rakendamist, mis ei ole piiritletud sisuliste kriteeriumide ja menetlusreeglitega, mis oleksid sobilikud tagama nende läbipaistvuse, objektiivsuse, mittediskrimineeriva laadi ja proportsionaalsuse. Täpsemalt on vaja, et need kriteeriumid ja tingimused oleksid kehtestatud kättesaadaval kujul enne kõnealuste reeglite rakendamist. Lisaks ei tohi selleks, et neid kriteeriume ja tingimusi saaks pidada mittediskrimineerivateks, need kehtestada kolmandate isikute võistluste korraldamisele ja turustamisele ega klubide ja mängijate nendel võistlustel osalemisele nõudeid, mis erineksid nõuetest, mida kohaldatakse otsuseid tegeva üksuse korraldatavatele ja turustatavatele võistlustele, või oleksid nendega identsed või sarnased, kuid mida oleks praktikas võimatu või ülemäära raske täita ettevõtjal, kes ei ole sellise ühingu staatuses või kellel ei ole samasugust pädevust nagu sellel üksusel ning kes on seega viimasest erinevas olukorras. Lõpuks peavad selleks, et neid reegleid täiendavad karistused ei põhineks diskretsioonil, nende suhtes kehtima kriteeriumid, mis ei pea olema mitte ainult läbipaistvad, objektiivsed, täpsed ja mittediskrimineerivad, vaid peavad ka tagama, et karistused määratakse igal konkreetset juhul kindlaks proportsionaalsuse põhimõtet järgides, võttes eelkõige arvesse tuvastatud rikkumise laadi, kestust ja raskust.

Sellest järeldub, et kui eelneva loa andmise, osalemise ja karistamise reeglid ei ole piiritletud sisuliste kriteeriumide ja menetlusreeglitega, mis oleksid sobilikud tagama nende läbipaistvuse, objektiivsuse, täpsuse, mittediskrimineeriva laadi ja proportsionaalsuse, kujutavad nende vastuvõtmine ja rakendamine endast ELTL artikli 102 tähenduses turgu valitseva seisundi kuritarvitamist.

Mis puudutab ELTL artikli 101 kohaldamist nende reeglite suhtes, siis märkis Euroopa Kohus, et isegi kui klubidevahelistele jalgpallivõistlustele eelneva loa andmise reeglite vastuvõtmine võib olla põhjendatud teatud õiguspäraste eesmärkidega, nagu profijalgpalli aluseks olevate põhimõtete, väärtuste ja mängureeglite järgimise tagamine, annavad need reeglid FIFA-le ja UEFA-le pädevuse lubada või kontrollida iga potentsiaalselt konkureeriva ettevõtja pääsu asjaomasele turule ja seada sellele tingimusi ning seega määrata kindlaks nii konkurentsi tase, mis sellel turul võib esineda, kui ka tingimused, milles võimalik konkurents võib aset leida.

Lisaks võivad reeglid, mis käsitlevad klubide ja mängijate osalemist sellistel võistlustel, tugevdada konkurentsivastast eesmärki, mis on omane igale eelneva loa andmise mehhanismile, millega ei kaasne piiranguid, kohustusi ega kontrolli, mis oleksid sobivad, et tagada selle läbipaistvus, objektiivsus, täpsus ja mittediskrimineeriv laad, takistades igal potentsiaalselt konkureerivat võistlust korraldaval ettevõtjal tõhusalt kasutada turul kättesaadavaid ressursse, nimelt klubisid ja mängijaid, kuna viimaste suhtes kohaldatakse juhul, kui nad osalevad võistlusel, millele FIFA ja UEFA ei ole andnud eelnevat luba, karistusi, mis ei ole piiritletud ühegi sisulise kriteeriumi ega menetlusreegliga,

mis oleks sobiv, et tagada nende läbipaistvus, objektiivsus, täpsus, mittediskrimineeriv laad ja proportsionaalsus.

Sellest järeldub, et juhul, kui kõnealused reeglid ei ole piiritletud selliste kriteeriumide ega menetlusreeglitega, kahjustavad need juba oma olemuse tõttu konkurentsi piisaval määral, mistõttu tuleb asuda seisukohale, et nende eesmärk on konkurentsi takistada. Need kuuluvad seega ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu kohaldamisalasse, ilma et oleks vaja analüüsida nende tegelikke või potentsiaalseid tagajärgi.

Teisena kaalus Euroopa Kohus, kas eelneva loa andmise, osalemise ja karistamise reeglite suhtes võib kohaldada erandit või pidada neid põhjendatuks. Sellega seoses tuletas Euroopa Kohus esiteks meelde, et teatud konkreetne tegevus, nagu eetikareeglite või kutse-eetika reeglite vastuvõtmine ühingu poolt, ei pruugi kuuluda ELTL artikli 101 lõikes 1 sätestatud keelu kohaldamisalasse, isegi kui selle olemuslik tagajärg on konkurentsi piiramine, kui see on põhjendatud õiguspäraste üldist huvi teenivate eesmärkidega, mis iseenesest ei ole konkurentsivastased, ning kui selleks rakendatud meetmete vajalikkus ja proportsionaalsus on nõuetekohaselt tõendatud. Kohus täpsustas siiski, et seda kohtupraktikat ei kohaldata tegevuse suhtes, mis juba oma olemuse tõttu rikub ELTL artiklit 102 või kahjustab konkurentsi sellisel määral, et on põhjendatud jõuda järeldusele, et selle „eesmärk“ on ELTL artikli 101 tähenduses konkurentsi takistada, piirata või moonutada.

Teiseks, mis puudutab ELTL artikli 101 lõikes 3 ette nähtud erandit, siis peab sellele tuginev pool tõendama, et täidetud on neli kumulatiivset tingimust. Seega peab asjaomane tegevus võimaldama piisava tõenäosusega saavutada tõhususe kasvu, jättes samas kasutajatele õiglase osa kasust, mis tuleneb tõhususe kasvust, seadmata piiranguid, mis ei ole tõhususe kasvu saavutamiseks tingimata vajalikud, ja kõrvaldamata kogu tõhusat konkurentsi asjaomaste kaupade või teenuste olulise osa suhtes.

Eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne on põhikohtuasja poolte esitatud tõendite alusel hinnata, kas need tingimused on kõnealusel juhul täidetud. Samas märkis Euroopa Kohus seoses tõhusa konkurentsi säilimise viimase tingimusega, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab arvesse võtma asjaolu, et eelneva loa andmise, osalemise ja karistamise reeglid ei ole piiritletud sisuliste kriteeriumide ja menetlusreeglitega, mis oleksid sobilikud tagama nende läbipaistvuse, objektiivsuse, täpsuse ja mittediskrimineeriva laadi, kuna selline olukord võimaldab üksustel, kes on need reeglid vastu võtnud, takistada liidu territooriumil igasugust konkurentsi klubidevaheliste jalgpallivõistluste korraldamise ja turustamise turul.

ELTL artiklit 102 käsitlevast Euroopa Kohtu praktikast tuleneb, et turgu valitsevas seisundis ettevõtja kuritarvitus võib jääda selles sättes kehtestatud keelu kohaldamisalast välja, kui asjaomane ettevõtja tõendab, et tema tegevus oli kas objektiivselt põhjendatud ettevõtjast sõltumatute asjaoludega ja selle põhjendusega proportsionaalne või seda tasakaalustasid või isegi ületasid tõhususest tulenevad eelised, millest saavad kasu ka tarbijad.

Mis puudutab käesoleval juhul esiteks võimalikku objektiivset põhjendust, siis on FIFA ja UEFA kehtestatud reeglite eesmärk jätta kõikide seda liiki võistluste korraldamine nendele üksustele ning sellega kaasneb oht kõrvaldada igasugune kolmandatest isikutest ettevõtjate poolne konkurents, mistõttu kujutab selline tegevus endast turgu valitseva seisundi kuritarvitamist, mis on ELTL artikli 102 kohaselt keelatud ja mis ei ole põhjendatud tehniliste ega äriliste vajadustega. Teiseks, mis puudutab tõhususest tulenevaid eeliseid, siis peavad need kaks spordiühingut eelotsusetaotluse esitanud kohtus tõendama, et nende tegevusega on võimalik saavutada tõhususe kasv, et tõhususe kasv neutraliseerib selle tegevuse tõenäolised kahjulikud tagajärjed konkurentsile mõjutatud turgudel ja tarbijate huvidele, et see tegevus on tõhususe kasvu saavutamiseks tingimata vajalik ning et see ei kõrvalda tõhusat konkurentsi olemasoleva või potentsiaalse konkurentsi kõigi või enamiku olemasolevate allikate väljatõrjumisega.

Kolmandana märkis Euroopa Kohus FIFA ja UEFA reeglite kohta, mis käsitlevad õigusi, mis võivad tekkida seoses nende üksuste korraldatavate klubidevaheliste profijalgpallivõistlustega, et need reeglid on nende sisu, eesmärged, mida nendega soovitakse konkurentsi suhtes objektiivselt saavutada, ning nende majanduslikku ja õiguslikku konteksti arvestades oma olemuselt sellised, et need mitte ainult ei takista igasugust konkurentsi FIFA ja UEFA liikmeks olevate rahvuslike jalgpalliliitudega liitunud profijalgpalliklubide vahel nende mängudega seotud erinevate õiguste turustamisel, milles nad osalevad, vaid ka kahjustavad konkurentsi toimimist nende kolmandatest isikutest ettevõtjate kahjuks, kes tegutsevad kõigil meedia- või teenuseturgudel, mis asuvad turustamisahelas tagapool, kahjustades seeläbi tarbijaid ja televaatajaid.

Sellest järeldub, et niisuguste reeglite eesmärk on takistada või piirata konkurentsi erinevatel asjaomastel turgudel ELTL artikli 101 lõike 1 tähenduses ja need kujutavad endast turgu valitseva seisundi „kuritarvitamist“ ELTL artikli 102 tähenduses, kui ei ole tõendatud, et need reeglid on põhjendatud, arvestades eelkõige saavutatavat tõhususe kasvu ja kasutajatele jäetavat kasu. Seega peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kindlaks tegema esiteks, kas läbirääkimised nende õiguste ostmise üle kahelt ainuõiguslikult müüjalt võimaldavad praegustel või potentsiaalsetel ostjatel vähendada tehingukulusid ja ebakindlust, millega nad silmitsi seisaksid, kui nad peaksid igal üksikjuhul eraldi läbirääkimisi pidama osalevate klubidega, ja teiseks, kas on tõendatud, et nende õiguste tsentraliseeritud müügist saadud kasu võimaldab tagada jalgpallis teatud kujul solidaarse ümberjaotamise, mis toob kasu kõigile kasutajatele.

Neljanda ja ühtlasi viimasena tõdes Euroopa Kohus, et eelneva loa andmise, osalemise ja karistamise reeglid kujutavad endast ELTL artiklis 56 sätestatud teenuste osutamise vabaduse piirangut. Nimelt, kuna need reeglid võimaldavad FIFA l ja UEFA l diskretsiooni alusel kontrollida mis tahes kolmandast isikust ettevõtja võimalust korraldada ja turustada liidu territooriumil klubidevahelisi jalgpallivõistlusi, iga profijalgpalliklubi võimalust nendel võistlustel osaleda ning kaudselt ka kõigi teiste ettevõtjate võimalust osutada nende võistluste korraldamise või turustamisega seotud teenuseid, siis need reeglid mitte lihtsalt ei häiri erinevaid asjasse puutuvaid majandustegevusi või ei muuda neid vähem atraktiivseks, vaid tõepoolest takistavad neid, piirates mis tahes uue turuletulija võimalust nendega tegeleda. Pealegi ei ole reegleid piiritlevate objektiivsete, mittediskrimineerivate ja ette teada olevate kriteeriumide puudumise korral võimalik asuda seisukohale, et need reeglid on põhjendatud üldist huvi teeniva õiguspärase eesmärgiga.

3. Koondumised

13. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. CK Telecoms UK Investments (C-376/20 P, [EU:C:2023:561](#))

Apellatsioonkaebus – Konkurents – Määrus (EÜ) nr 139/2004 – Kontroll ettevõtjate koondumiste üle – Mobiilsideteenused – Otsus, millega tunnistatakse koondumine siseturuga kokkusobimatuks – Oligopoolne turg – Tõhusa konkurentsi märkimisväärne takistamine – Kooskõlastamata mõju – Tõendamisstandard – Euroopa Komisjoni kaalutlusruum majandusküsimustes – Kohtuliku kontrolli piirid – Horisontaalsete ühinemiste suunised – Asjakohased tegurid tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistamise tõendamisel – Mõisted „oluline konkurentsijõud“ ja „vahetud konkurendid“ – Tihe konkurents koondumise poolte vahel – Kavandatava koondumise hindadele avaldatava mõju kvantitatiivne analüüs – Tõhususe kasv – Moonutamine – Euroopa Liidu Üldkohtu omal algatusel tõstatatud väide – Tühistamine

Euroopa Komisjon sai 11. septembril 2015 teatise neljast Ühendkuningriigi mobiilsideteenuste jaemüügiturul tegutsevast operaatorist kahe kavandatava koondumise kohta. Kavandatu pidi võimaldama CK Hutchison Holdings Ltd-l oma kaudse tütarettvõtja Hutchison 3G UK Investments Ltd kaudu, kellest on saanud CK Telecoms UK Investments Ltd (edaspidi „CK Telecoms“), omandada täieliku kontrolli Telefónica Europe plc (edaspidi „O2“) üle. Kavandatava koondumise tulemusel oleks

CK Hutchison Holdingsi kaudne tütarettevõtja Hutchison 3G UK Ltd (edaspidi „Three“) ja O2 saanud sellel turul juhtrolli ülejäänud kahe turule jääva operaatori, st BT Group plc tütarettevõtja ja endise turgu valitsenud operaatori EE Ltd (edaspidi „BT/EE“) ja Vodafone'i ees.

Komisjon võttis 11. mail 2016 vastu otsuse²⁵¹, millega ta tunnistas koondumistehingu siseturuga kokkusobimatuks, tuginedes koondumismäärusele²⁵² ja horisontaalsete ühinemiste hindamise suunistele²⁵³. See institutsioon töötas välja kolm „kahjustamisteooriat“. Ta leidis nimelt, et tehing takistaks tõhusat konkurentsi märkimisväärselt kooskõlastamata mõju tõttu, mis tuleneb esiteks tugeva konkurentsisureve kõrvaldamisest jaemüügiturul (esimene „kahjustamisteooria“), mis tõenäoliselt tooks kaasa mobiilsideteenuste hindade tõusu ja tarbijate jaoks valiku piiramise. Teiseks, kuna asjaomast turgu iseloomustab asjaolu, et ühelt poolt BT/EE ja Three ning teiselt poolt Vodafone ja O2 on sõlminud võrgujagamise kokkulepped, mõjutaks tehing negatiivselt tarbijatele osutatavate teenuste kvaliteeti, takistades mobiilsidetaristu arendamist Ühendkuningriigis (teine „kahjustamisteooria“). Kolmandaks võis koondumine tekitada märkimisväärselt kooskõlastamata mõju hulgemüügiturul (kolmas „kahjustamisteooria“).

Üldkohus, kes oli saanud CK Telecomsi hagi vaidlusaluse otsuse tühistamise nõudes, pidi seega esimest korda tegema otsuse tingimuste kohta, mida järgides kohaldatakse koondumismäärust sellisele koondumisele oligopoolsel turul, mis ei tekita ega tugevda individuaalset ega kollektiivset turgu valitsevat seisundit, kuid millel on kooskõlastamata mõju.

Üldkohus tühistas vaidlusaluse otsuse 28. mai 2020. aasta kohtuotsusega²⁵⁴, kuna ta leidis sisuliselt, et komisjon ei ole suutnud tõendada, et teatatud koondumine tekitab kooskõlastamata mõju, mis võib tõhusat konkurentsi märkimisväärselt takistada kas jaemüügiturul esimese ja teise kahjustamisteooria kohaselt või hulgemüügiturul kolmanda teooria järgi.

Komisjon esitas vaidlustatud kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse.

Euroopa Kohus (suurkoda) leidis oma otsuses, et suurem osa etteheidetest, mille komisjon oli esitanud kuue väite raames, millega ta oma apellatsioonkaebust põhjendas, on põhjendatud, ning tühistas seetõttu vaidlustatud kohtuotsuse tervikuna. Sellega seoses tegi Euroopa Kohus täpsustusi, mis puudutavad eelkõige i) tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistamise tuvastamiseks komisjonilt nõutavat tõendamisstandardit, ii) koondumismääruse artikli 2 lõike 3 tõlgendamist, iii) kohtuliku kontrolli ulatust, iv) mõistete „oluline konkurentsijõud“ ja „vahetud konkurendid“ tõlgendamist, v) tõhususe kasvu, mida komisjon võib arvesse võtta, ning vi) üldist hinnangut asjakohastele teguritele, mis võivad mõjutada tõenäosust, et koondumine toob kaasa märkimisväärselt kooskõlastamata mõju oligopoolsel turul või ei too seda kaasa.

²⁵¹ Komisjoni 11. mai 2016. aasta otsus, millega koondumine tunnistati siseturuga kokkusobimatuks (juhtum M.7612 – Hutchison 3G UK / Telefónica UK), teatavaks tehtud numbri C(2016) 2796 all, kättesaadav inglise keeles mittekonfidentsiaalses versioonis järgmisel aadressil: <https://ec.europa.eu/competition/mergers/cases/decisions/m7612_6555_3.pdf>, ja mille kokkuvõtte on avaldatud *Euroopa Liidu Teatajas* (ELT 2016, C 357, lk 15; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

²⁵² Nõukogu 20. jaanuari 2004. aasta määrus (EÜ) nr 139/2004 kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (ELT 2004, L 24, lk 1; ELT eriväljaanne 08/03, lk 40).

²⁵³ Horisontaalsete ühinemiste hindamise suunised vastavalt nõukogu määrusele kontrolli kehtestamise kohta ettevõtjate koondumiste üle (ELT 2004, C 31, lk 5; ELT eriväljaanne 08/03, lk 10; edaspidi „suunised“).

²⁵⁴ 28. mai 2020. aasta kohtuotsus **CK Telecoms UK Investments vs. komisjon** (T-399/16, [EU:T:2020:217](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TJ/?uri=CELEX:6:2020:217), edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena vaatas Euroopa Kohus läbi väite, millega vaieldi põhimõtteliselt vastu sellele, kuidas Üldkohus määras kindlaks tõendamisstandardi, mida vaidlusaluse koondumise mõju prognoosi raames komisjonilt nõutakse, et tõendada tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistamist, millega saab põhjendada kokkusobimatuks tunnistamise otsust.

Nõutava tõendamisstandardi kindlaksmääramise küsimuses täheldas Euroopa Kohus alustuseks, et koondumismääruse sätetega, millega on piiritletud komisjoni erivolitused koondumiste kontrolli valdkonnas²⁵⁵, on komisjonile kehtestatud võrdsed tõendamisnõuded selle tõendamiseks, kas teatatud koondumine tõhusat konkurentsi märkimisväärselt takistaks või mitte ja kas see tuleb seega tunnistada siseturuga kokkusobimatuks või kokkusobivaks. Selles kontekstis tuletas Euroopa Kohus meelde, et selliselt nõutav analüüs ei saa tugineda ühelegi üldisele eeldusele siseturuga kokkusobivuse või kokkusobimatuse kohta. Lisaks ei sõltu nõutav tõendamisstandard komisjoni uuritava koondumistehingu liigist ega sellest, kas tees, et teatatud koondumine takistab konkurentsi, on oma olemuselt keerukas. Neil asjaoludel, arvestades nõutava majandusanalüüsi tulevikku suunatud laadi, asus Euroopa Kohus seisukohale, et koondumistehingu kohta otsuse tegemiseks piisab, kui komisjon tõendab piisavalt veenvate ja omavahel kooskõlas olevate tõenditega, et on pigem tõenäoline kui ebatõenäoline, et koondumine kas takistaks või ei takistaks märkimisväärselt tõhusat konkurentsi siseturul või selle olulises osas. Seega, kui Üldkohus vaidlustatud kohtuotsuses leidis, et komisjon peab „arvestatava tõenäosusega“ tõendama, et koondumise tagajärjel „tekivad“ tõhusa konkurentsi „märkimisväärsed takistused“, ja et „käesolevas asjas kohaldatav tõendamise nõue [on seega] rangem nõudest, mille kohaselt on tõhusa konkurentsi märkimisväärne takistamine [...] „pigem tõenäoline kui ebatõenäoline“,“ siis kohaldas Üldkohus tõendamisenõuet, mis ei tulene koondumismäärusest, nagu seda on tõlgendanud Euroopa Kohus, ning rikkus seega õigusnormi.

Teisena tunnistas Euroopa Kohus vääramaks tõlgenduse, mille Üldkohus andis koondumismääruse artikli 2 lõikele 3 koostoimes selle määruse põhjendusega 25, seoses tingimustega, mis peavad olema täidetud, et tuvastada tõhusa konkurentsi võimalik märkimisväärne takistamine, mis on tingitud kooskõlastamata mõjuga koondumisest oligopoolsel turul. Üldkohus arvas, et selle põhjendusega on ette nähtud kaks kumulatiivset tingimust, et selline mõju saaks teatavates tingimustes põhjustada tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistamist: esiteks koondumise poolte teineteisele avaldatava tugeva konkurentsisurve kõrvaldamine ja teiseks allesjäävatele konkurentidele avaldatava konkurentsisurve nõrgenemine. Seega nõudis Üldkohus, et komisjon tõendaks, et need kaks tingimust olid käesoleval juhul täidetud. Kuna aga selline tõlgendus, mis eeldab, et nimetatud tingimused on kumulatiivsed, tähendaks seda, et tõhusa konkurentsi märkimisväärselt takistamise tõendamiseks ei piisaks kunagi ainult koondumise poolte varasema vastastikuse tugeva konkurentsisurve kõrvaldamisest ja sellest tuleneda võivast ühepoolsest hinnatõusust, siis on see tõlgendus vastuolus koondumismääruse eesmärgiga kehtestada tõhus kontroll kõigi koondumiste üle, millega takistamine võib kaasneda, sealhulgas selliste koondumiste üle, millel on kooskõlastamata mõju.

Eeltoodud põhimõttelistest kaalutlustest lähtudes analüüsis Euroopa Kohus kolmandana väidet, milles komisjon heitis Üldkohtule sisuliselt ette kõigepealt seda, et viimane ületas talle pandud kohtuliku kontrolli piire mõistete „oluline konkurentsijõud“ ja „vahetud konkurendid“ tõlgendamisel, seejärel seda, et ta moonutas nii vaidlusalust otsust kui ka kostja vastust, ning lõpuks seda, et ta tõlgendas vääramalt suunistes sisalduvaid mõisteid „oluline konkurentsijõud“ ja „vahetud konkurendid“.

²⁵⁵ Vt käesoleval juhul koondumismääruse artikli 2 lõiked 2 ja 3 ning artikli 8 lõiked 1 ja 3.

Sellega seoses rõhutas Euroopa Kohus kõigepealt, et Üldkohtule ei saa ette heita talle pandud kohtuliku kontrolli piiride ületamist nende mõistete tõlgendamisel. Kuigi on tõsi, et nende mõistete rakendamiseks on vaja majandusanalüüsi, on liidu kohus sellegipoolest pädev neid tõlgendada, kui ta teostab talle pandud kontrolli komisjoni otsuste üle koondumiste kontrolli valdkonnas.

Samas ilmneb kritiseeritud põhjendusi käsitlevast Euroopa Kohtu analüüsist, et Üldkohtu tuvastatud puudused seoses nende mõistete rakendamisega tulenevad nii vaidlusaluse otsuse moonutamisest kui ka mõistete „oluline konkurentsijõud“ ja „vahetud konkurendid“ tõlgendamisest.

Esiteks ei nähtu vaidlusalusest otsusest, et komisjon oleks leidnud, et ainuüksi „olulise konkurentsijõu“ kõrvaldamisest või tihedast konkurentsist piisaks, et tõendada käesolevas asjas tõhusa konkurentsi märkimisväärset takistamist. Vastupidisele seisukohale asudes on Üldkohus seega moonutanud vaidlusaluse otsuse mõtet. Teiseks tuvastas Euroopa Kohus, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta järeldas, et ettevõtja kvalifitseerimiseks „oluliseks konkurentsijõuks“ peab komisjon konkreetselt tõendama, et asjaomane ettevõtja pakub eriti agressiivset hinnakonkurentsi ja sunnib teisi turuosalisi tema hindu järgima, samas kui tal piisab selle tõendamisest, et asjaomasel ettevõtjal on konkurents suurem roll, kui võiks eeldada tema turuosade või muude samalaadsete näitajate põhjal, nagu on kinnitatud suuniste punktis 37. Seega tuvastas Üldkohus käesolevas asjas väärtalt, et komisjon ei ole õiguslikult piisavalt tõendanud, et Three kuulub selle mõiste alla. Samuti leidis Euroopa Kohus, et ka mõiste „vahetud konkurendid“ rakendamisel ei olnud Üldkohtul alust nõuda, et selleks, et koondumise pooli saaks pidada „vahetuteks konkurentideks“, peab komisjon tõendama, et nad on „eriti“ vahetud konkurendid.

Neljandana, mis puudutab kavandatava koondumise hindadele avaldatava mõju kvantitatiivset analüüsi, mis Üldkohtu arvates samuti ei olnud piisavalt tõendatud, siis nähtub vaidlustatud kohtuotsuse asjakohaste punktide analüüsist, et ühegi Üldkohtu poolt arvesse võetud asjaoluga ei saa kritiseeritud järeldust põhjendada.

Nimelt, kui Üldkohus esiteks võrdles hinnangut koondumisest tuleneda võivale hinnatõusule, mida tema sõnul ei ole vaidlustatud, teistes juhtumites tuvastatud kõrgemate väärtustega ja täheldas, et viimati nimetatud väärtusi komisjon „märkimisväärseks“ ei pidanud, siis moonutas ta komisjoni poolt esimeses kohtuastmes esitatud menetlusdokumente, milles on esile toodud poolte erinevad arvamused selles, millisest hinnangust lähtuda, ning võrdles ekslikult käesolevat juhtumit muude koondumisuhtumitega, mille komisjon oli läbi vaadanud.

Teiseks leidis Üldkohus samuti ekslikult, et komisjon peab oma kvantitatiivsesse analüüsi lisama nn „standardse“ tõhususe kasvu, mis Üldkohtu sõnul on omane igale koondumisele. Euroopa Kohus leiab nimelt, et selliste konkurentsi soodustavate tagajärgede tõendamine on ainuüksi tehingu poolte ülesanne ja lisaks kõigele ei saa neid tagajärgi eeldada.

Viiendana vaatas Euroopa Kohus läbi väite, millega komisjon heidab Üldkohtule ette, et viimane ei ole analüüsinud, kas kõik asjakohased tegurid võimaldasid asuda seisukohale, et komisjon suutis käesolevas asjas tõendada, et koondumine tooks kaasa tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistamise, ning et ta piirdus oma analüüsis seega ekslikult teatavate teguritega, mis kinnitasid esimest kahjustamisteooriat, ja küsimusega, kas eraldi võetuna olid need tegurid sellise takistamise tuvastamiseks piisavad. Euroopa Kohus nõustus selle väitega ja tõdes, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta pärast CK Telecomsi poolt esimeses kohtuastmes vaidlustatud tegurite ja järelduste põhjendatuse kontrollimist, arvestades sellest tulenevat tulemust, ei andnud üldist hinnangut asjakohastele teguritele ja järeldustele, et kontrollida, kas komisjon on tõendanud, et esineb tõhusa konkurentsi märkimisväärne takistamine.

Kuuendana vaatas Euroopa Kohus läbi apellatsioonkaebuses osutatud põhjendused, millele tuginedes Üldkohus lükkas tagasi komisjoni analüüsi teise kahjustamisteooria raames. Sellega seoses leidis Euroopa Kohus esiteks, et Üldkohtu järeldus, et komisjon ei ole kavandataval koondumisel tekkiva üksuse võrgu kvaliteedi võimalikku halvenemist hinnanud, tuleneb vaidlusaluse otsuse

moonutamisest. Teiseks täheldas Euroopa Kohus, et CK Telecoms ei heitnud Üldkohtu menetluses komisjonile ette, et viimane ei täpsustanud ega analüüsinud sobivat ajalist raamistikku, mille raames see institutsioon soovis tõendada kooskõlastamata mõju ja tõhusa konkurentsi märkimisväärse takistamise esinemist. Sellegipoolest analüüsis Üldkohus neid küsimusi omal algatusel. Nii tõstatas Üldkohus ekslikult omal algatusel väite, mida ei saa siiski kvalifitseerida avalikul huvil põhinevaks väiteks.

Võttes arvesse Üldkohtu tehtud vigade ulatust, laadi ja tähendust, mis mõjutavad tema arutluskäiku vaidlustatud kohtuotsuses tervikuna, otsustas Euroopa Kohus, et see tuleb tühistada. Kuna Üldkohus tegi oma otsuse, analüüsima kõiki esitatud väiteid, ja kuna Euroopa Kohtu tuvastatud vigade laad ja tähendus on sellised, et need nõuavad uut sisulist analüüsi, siis leidis Euroopa Kohus, et kohtuasi ei ole menetlusstaadiumis, mis lubaks teha asjas lõpliku kohtuotsuse, mistõttu suunas ta asja tagasi Üldkohtusse otsustamiseks.

4. Riigiabi

12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) DOBELES HES (C-702/20 ja C-17/21, [EU:C:2023:1](#))

Eelotsusetaotlus – Riigiabi – ELTL artikli 107 lõige 1 – Liikmesriigi õigusnormid, millega avalik-õiguslikule ettevõtjale nähakse ette kohustus osta elektrit taastuvenergia tootjatelt turuhinnast kõrgema hinnaga – Asjaomase abi ühe osa maksmata jätmine – Hüvitamise taotlus, mille need tootjad esitasid erinevale ametiasutusele kui see, kes põhimõtteliselt nende liikmesriigi õigusnormide kohaselt peab seda abi maksma ja kelle eelarve on mõeldud üksnes tema enda tegevuskulude katteks – Uus abi – Teatamiskohustus – Vähesese tähtsusega abi – Määrus (EL) nr 1407/2013 – Artikli 5 lõige 2 – Kumuleerimine – Nende summade arvesse võtmine, mis on võrdlusperioodil liikmesriigi viidatud õigusnormide alusel juba saadud

Äriühingud „DOBELES HES“ SIA ja „GM“ SIA (edaspidi „asjaomased tootjad“) käitavad Lätis hüdroelektrijaamu ja toodavad elektrienergiat taastuvatest energiaallikatest.

Kuni 7. juunini 2005 oli Läti energiaseaduse ühe sättega antud elektrienergia tootjatele teatud tingimustel õigus müüa oma elektrienergia toodangu ülejääki tegevusloa saanud elektriajaotusettevõtjale eelishinnaga, mis vastas elektrienergia kahekordsele keskmisele müügihinnale, mille riigi reguleeriv asutus oli kindlaks määranud. Alates 8. juunist 2005, kui jõustusid uued sätted, mis reguleerivad elektrienergia tootjate poolt toodangu ülejäägi müüki eelishinnaga, võimaldas üks säte jätkata varasema korra kohaldamist taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatele, kes olid juba oma tegevust sellel kuupäeval alustanud.

Reguleeriv asutus tõlgendas seda sätet nii, et nende tootjate jaoks blokeeritakse eelishind selles väärtuses, mis kehtis 7. juunil 2005, mistõttu ta seda enam ei ajakohastanud. Seega müüsid kaks asjaomast tootjat alates sellest kuupäevast oma toodangu ülejääki hinnaga, mis vastas sel ajal kehtinud elektrienergia kahekordsele keskmisele müügihinnale. Siiski otsustas Latvijas Republikas Satversmes tiesa (Läti konstitutsioonikohus) 20. jaanuari 2010. aasta kohtuotsuses, et see, kuidas reguleeriv asutus kõnealust sätet tõlgendab, on väär, kuna see asutus leidis, et mõistet „hind“ tuleb mõista kui kindlaksmääratud hinda, mitte aga kui hindade kindlaksmääramise mehhanismi, ning samuti leidis see asutus väärtelt, et tal ei ole alates 8. juunist 2005 enam pädevust määrata kindlaks elektrienergia keskmist müügihinda.

Neil asjaoludel esitasid asjaomased tootjad reguleerivale asutusele – kumbki neid puudutavas osas – nõude hüvitada kahju, mis neil tekkis nimetatud keskmise hinna ajakohastamata jätmise tõttu alates 8. juunist 2005. Kuna reguleeriv asutus keeldus nende vastavaid nõudeid rahuldamast, pöördusid asjaomased tootjad 2011. aastal halduskohtu poole, kes rahuldas 31. mai 2019. aasta ja 10. juuli

2019. aasta kohtuotsustega osaliselt nende nõuded, kuid seadis reguleerivalt asutuselt välja mõistetud summade kui riigiabi maksmise sõltuvusse tingimusest, et Euroopa Komisjon võtab vastu otsuse sellise abi lubamise kohta.

Reguleeriv asutus esitas nende kohtuotsuste peale kassatsioonkaebuse Augstākā tiesale (Läti kõrgeim kohus). Kõrgeimal kohtul olid kahtlused eelkõige selles, kuidas vaidlusaluseid hüvitisi „riigiabi“ mõistet arvestades kvalifitseerida ja milliseid nõudeid tuleb vajaduse korral täita, et need välja maksta, arvestades komisjoni õigusi riigiabi valdkonnas, mistõttu ta otsustas menetluse peatada ja esitada Euroopa Kohtule selle kohta rea eelotsuse küsimusi, mis on mõlemas kohtuasjas ühtemoodi sõnastatud.

Euroopa Kohtu suukoda täpsustas oma otsuses tingimusi, mille korral võib riikliku meetme, mis võimaldab taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatel saada kõrgemat hinda, kvalifitseerida „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Lisaks, juhul kui see kvalifikatsioon kehtib kõnealuse meetme suhtes, kuigi seda ei olnud komisjonile nõuetekohaselt teatatud, möönis Euroopa Kohus siiski, et riigisisene kohus võib rahuldada taotluse maksta summa sellise toetusmeetme alusel välja, seades väljamaksmise siiski sõltuvusse nõudest, et sellest tuleb enne komisjonile teatada ja selleks tuleb saada selle institutsiooni luba.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena esitas Euroopa Kohus tõlgendamise juhised, mida eelotsusetaotluse esitanud kohus küsis, et ta saaks määrata kindlaks, kas tema lahendatava asja aluseks olevat riiklikku meetet võib kvalifitseerida „riigiabiks“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Sellega seoses analüüsis Euroopa Kohus kõigepealt, kas riigisisised õigusnormid, mis kehtestavad tegevusloa saanud elektrienergia tootjatele kohustuse osta taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiat kõrgema hinnaga kui turuhind ja näevad ette, et sellest tingitud lisakulud rahastatakse lõpptarbijale kehtestatud kohustuslikust tasust, kujutavad endast sekkumist „riigi ressurssidest“ selle sätte tähenduses. Käesolevas asjas tuletas Euroopa Kohus meelde, et vahendeid, mis saadakse tasust, mille rahalist koormust kannab kõnealusel juhul teatud isikute kategooria, saab lugeda „riigi ressurssideks“ üksnes siis, kui see tasu on riigisisese õiguse alusel kohustuslik. Seetõttu on vahendid, mida rahastatakse maksudest või muudest kohustuslikest tasudest vastavalt riigisisestele õigusnormidele ning mida hallatakse ja jaotatakse vastavalt nendele õigusnormidele, „riigi ressursid“ selle sätte tähenduses. Asjaolust, et need summad on pidevalt avaliku kontrolli all ja seega pädevate riigiasutuste käsutuses, piisab siiski, et kvalifitseerida need „riigi ressurssideks“. Seetõttu – kuigi seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus – on vahendid, mille abil antakse asjaomaseid Läti õigusnorme kohaldades taastuvatest energiaallikatest elektrienergia tootjatele hinnaeelis, „riigi ressursid“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, arvestades selle mõiste kahte alternatiivset kriteeriumi.

Lisaks täpsustas Euroopa Kohus, et Läti elektrituru täieliku liberaliseerimise kuupäev ei ole asjasse puutuv, kui hinnatakse, kas abi, mida avalik-õiguslik ettevõtja andis selles liikmesriigis, ostes taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergiat turuhinnast kõrgema hinnaga, tuleb kvalifitseerida riigiabiks.

Kui liikmesriigi õigusnormides on kehtestatud „riigiabi“ selle sätte tähenduses, siis kujutab sellise summa väljamõistmine, mida kohtus nende õigusnormide alusel nõuti, endast samuti sellist abi. Euroopa Kohtu sõnul ei ole selle kindlaks tegemiseks, kas summad vastavad „riigiabile“, oluline, kas nõuded, milles palutakse need välja mõista, kvalifitseeritakse riigisisese õiguse alusel „hüvitisnõueteks“ või „kahju hüvitamise nõueteks“.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et kuigi liikmesriigi kohus võib vajaduse korral teha kohtuotsuse, millest tuleneb, et üks pooltest peab riigisisese õiguse kohaselt saama riigiabile vastava summa, ei tähenda see mingil juhul, et ta annab ise seda abi. Nimelt ei saa riigiabi kehtestamine kui selline tuleneda kohtuotsusest, sest abi kehtestamine on seotud otstarbekuse hinnanguga, mis ei ole kohtu

ülesannetele omane. Euroopa Kohus järeltas sellest, et kui liikmesriigi õigusnorme, millega nähakse ette seaduslik õigus saada suuremat tasu taastuvatest energiaallikatest toodetud elektrienergia eest, loetakse „riigiabi“ ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, siis tuleb kohtule esitatud nõudeid seda õigust täielikult kasutada käsitleda kui nõudeid tasuda selle riigiabi saamata jäänud osa, mitte aga kui nõudeid, et kohus, kelle poole pöörduti, määraks neile eraldi riigiabi.

Teisena täpsustas Euroopa Kohus nende kriteeriumide kohaldamist, mis on määruses nr 1407/2013²⁵⁶ ette nähtud vähese tähtsusega abi kohta, mille suhtes ei kehti ELTL artikli 108 lõikes 3 sätestatud teatamiskohustus. Sellega seoses leidis Euroopa Kohus, et selle hindamisel, kas järgitud on määruse artikli 3 lõikes 2 sätestatud vähese tähtsusega abi ülemmäära, tuleb arvesse võtta asjaomaste riigisiseste õigusnormide kohaselt nõutud abisummat, millele lisanduvad väljamaksed, mida samade õigusnormide alusel on võrdlusperioodil juba saadud.

Kolmandana võttis Euroopa Kohus seisukoha riigisisese kohtu ja komisjoni vastavate õiguste jaotumise kohta, kui põhikohtuasjades asjaomaste tootjate taotletud summad kujutavad endast riigiabi.

Kuna kõnesolev abi ei vasta käesolevas asjas ühelegi liidu õiguses ette nähtud olemasoleva abi kategooriale²⁵⁷ – kuid seda peab kontrollima liikmesriigi kohus –, siis järeltas Euroopa Kohus, et kõnealune toetus, sh toetuse osa, mille maksmist hiljem nõutakse, tuleb kvalifitseerida „uueks abiks“²⁵⁸.

Asetades end eelnevat järeltust arvestades olukorda, kus liikmesriigi kohtule on esitatud nõue ebaseadusliku abi väljamaksmiseks – ilma et sellest oleks komisjoni teavitatud –, rõhutas Euroopa Kohus, et liidu õigusega sellele kohtule antud riigiabi kontrollimise ülesanne peab põhimõtteliselt viima selleni, et liikmesriigi kohus jätab nõude rahuldamata. Siiski mõõnis Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohtu otsus, millega kohustatakse vastustajat asjaomast abi välja maksma, kuid tingimusel, et liikmesriigi pädevad asutused on sellest enne komisjonile teatanud ja see institutsioon annab oma nõusoleku või loetakse, et ta on nõusoleku andnud, on samuti laadilt selline, millega välditakse uue abi andmist vastuolus ELTL artikli 108 lõikega 3, määruse 2015/1589 artikli 2 lõikega 1 ja artikliga 3.

31. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) komisjon vs. Braesch jt (C-284/21 P, [EU:C:2023:58](#))

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – ELTL artiklid 107 ja 108 – Ümberkorraldusabi – Pangandussektor – Esialgse uurimise etapp – Otsus, millega abi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks – Ümberkorralduskava – Asjaomase liikmesriigi võetud kohustused – Kulude jagamise meetmed – Allutatud nõuete konverteerimine omakapitaliks – Võlakirjade omanikud – Tühistamishagi – Vastuvõetavus – ELTL artikli 263 neljas lõik – Õigus esitada hagi – Füüsiline või juriidiline isik, keda vaidlustatud akt otseselt ja isiklikult puudutab – Huvitatud poolte menetlusõiguste rikkumine – Ametliku uurimismenetluse algatamata jätmine – ELTL

²⁵⁶ Komisjoni 18. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1407/2013, milles käsitletakse [ELTL] artiklite 107 ja 108 kohaldamist vähese tähtsusega abi suhtes (ELT 2013, L 352, lk 1).

²⁵⁷ Nõukogu 13. juuli 2015. aasta määruse (EL) 2015/1589, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad [ELTL] artikli 108 kohaldamiseks (ELT 2015, L 248, lk 9), artikli 1 punkt b.

²⁵⁸ Määruse 2015/1589 artikli 1 punkti c tähenduses.

artikli 108 lõige 2 – Mõiste „asjasse puutuvad isikud” – Määrus (EL) 2015/1589 – Artikli 1 punkt h – Mõiste „huvitatud pool” – Riiklikud meetmed, mida Euroopa Komisjon on arvesse võtnud – Hagi vastuvõetamatus

Itaalia pank Banca Monte dei Paschi di Siena (edaspidi „BMPS”) suurendas 2008. aastal oma kapitali 950 miljoni euro võrra, mille raames J. P. Morgan Securities Ltd (edaspidi „JPM”) märkis nende vahel sõlmitud lepingute (edaspidi „FRESH-lepingud”) alusel kõik aktsiad. JPM sai selle tehingu rahastamiseks vajalikud vahendid Mitsubishi UFJ Investor Services & Banking (Luxembourg) SA-lt (edaspidi „MUFJ”), kes emiteeris selleks ühe miljardi euro ulatuses nn FRESH-võlakirju. Nende võlakirjade omanikud saavad MUFJilt tasu neile edastatud kupongimaksena.

BMPS esitas 2016. aasta lõpus Itaalia õigusnormide alusel taotluse saada ennetava rekapitalizeerimise vormis erakorralist avaliku sektori finantstoetust. Itaalia ametiasutused teatasid vastuseks sellele taotlusele Euroopa Komisjonile BMPSi rekapitalizeerimisabist summas 5,4 miljardit eurot. See abi pidi lisanduma BMPSile antavale 15 miljardi euro suurusele individuaalsele likviidsusabile, mille komisjon oli 29. detsembri 2016. aasta otsusega ajutiselt heaks kiitnud.

Komisjon kiitis esialgse uurimise etapi lõpus 4. juuli 2017. aasta otsusega²⁵⁹ heaks nii BMPSile antava 15 miljardi euro suuruse likviidsusabi kui ka ennetava rekapitalizeerimisabi summas 5,4 miljardit eurot (edaspidi „vaidlusalune otsus”). Need abimeetmed, millega kaasnesid BMPSi ümberkorralduskava ja Itaalia ametiasutuste pakutud kohustused, loeti finantsstabiilsuse kaalutlustel siseturuga kokkusobivaks riigiabiks²⁶⁰.

BMPSi ümberkorralduskava nägi ette võimaluse tühistada viimati nimetatu ja JPMi vahel sõlmitud FRESH-lepingud. Pärast nende lepingute tühistamist esitas mitu FRESH-võlakirjade omanikku Üldkohtusse hagi, nõudes vaidlusaluse otsuse tühistamist. Hagejad väitsid oma hagi põhjendamiseks muu hulgas, et FRESH-lepingute tühistamine põhjustas neile olulist majanduslikku kahju ning tühistamine tulenes Itaalia Vabariigi teatatud abimeetmega kaasnenud ümberkorralduskavast.

Komisjon esitas Üldkohtus vastuvõetamatuse vastuväite põhjendusel, et hagejatel puudub nii põhjendatud huvi kui ka õigus esitada hagi ELTL artikli 263 tähenduses. Kuna Üldkohus lükkas komisjoni vastuvõetamatuse vastuväite tagasi²⁶¹, esitas komisjon Euroopa Kohtule apellatsioonkaebuse, mille ainus küsimus käsitles hagi esitamise õigust. Euroopa Kohtu suurkoda, kes apellatsioonkaebuse vastuvõetavaks tunnistas, täpsustas ELTL artikli 108 lõike 2 tähenduses mõiste „asjasse puutuv isik” piire, andes hagi esitamise õiguse isikule, kes on otseselt ja isiklikult puudutatud ELTL artikli 263 tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Komisjon heitis oma ainsa väitega Üldkohtule sisuliselt ette, et viimane rikkus õigusnormi, kui ta leidis, et hagejatel kui „asjasse puutuvatel isikutel” ELTL artikli 108 lõike 2 tähenduses ja „huvitatud pooltel” määruse 2015/1589²⁶² artikli 1 punkti h tähenduses on õigus esitada hagi ELTL

²⁵⁹ Komisjoni 4. juuli 2017. aasta otsus C(2017) 4690 (final) riigiabi SA.47677 (2017/N) kohta – Itaalia, Banca Monte dei Paschi di Siena uus abi ja muudetud ümberkorralduskava.

²⁶⁰ ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b alusel, mis käsitleb abi mõne liikmesriigi majanduses tõsise häire kõrvaldamiseks.

²⁶¹ 24. veebruari 2021. aasta kohtuotsus *Braesch jt vs. komisjon* (T-161/18, [EU:T:2021:102](#)).

²⁶² Nõukogu 13. juuli 2015. aasta määrus (EL) 2015/1589, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 108 kohaldamiseks (ELT 2015, L 248, lk 9).

artikli 263 neljanda lõigu²⁶³ tähenduses vaidlusaluse otsuse peale, et tagada neile ELTL artikli 108 lõikest 2 tulenevate menetluslike õiguste kaitse.

Euroopa Kohus tuletas sellega seoses meelde, et kohtupraktikast tulenevalt on „asjasse puutuval isikul“ ELTL artikli 108 lõike 2 tähenduses lubatud esitada tühistamishagi komisjoni esialgse uurimismenetluse lõpus vastu võetud otsuse peale, millega viimane on jätnud esitamata vastuväited teatatud riigiabi kohta, tingimusel, et ta soovib sellega kaitsta talle viimati nimetatud sättest tulenevaid menetluslikke õigusi. Ent kuna vaidlusalune otsus võeti vastu esialgse uurimismenetluse lõpus ELTL artikli 108 lõikes 2 sätestatud ametlikku uurimismenetlust algatamata ning kuna hagejad soovivad kaitsta neile sellest sättest tulenevaid menetluslikke õigusi, siis analüüsis Üldkohus õigesti hagejate staatust „asjasse puutuvate isikutena“ selleks, et teha kindlaks, kas nende hagi on ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel vastuvõetav.

Seevastu rikkus Üldkohus õigusnormi oma järelduses, et hagejad on „asjasse puutuvad isikud“ teatatud abi järelevalvemenetluses, mille komisjon viis läbi ELTL artikli 108 alusel.

Määruses 2015/1589 on mõiste „huvitatud pool“, mis on ELTL artikli 108 lõike 2 tähenduses „asjasse puutuva isiku“ analoog, määratletud muu hulgas kui mis tahes isik, ettevõtja või ettevõtjate ühendus, kelle huve võib abi andmine mõjutada. Kuna seda mõistet on kohtupraktikas tõlgendatud laialt, võib see hõlmata iga isikut, kes suudab tõendada, et riigiabi andmine võib konkreetselt mõjutada tema seisundit.

Üldkohus leidis sellega seoses, et Itaalia ametiasutuste kohustused – mis puudutasid BMPSi ümberkorralduskava, kaasnesid teatatud abimeetmega ja põhjustasid hagejate väiteil FRESH-võlakirjade omanikele olulist majanduslikku kahju – olid teatatud meetmete lahutamatu osa, kuna komisjon oli vaidlusaluse otsusega muutnud need meetmed siduvaks, olgugi et see otsus puudutas nii teatatud abimeetmeid kui ka Itaalia ametiasutuste kohustusi. Üldkohus järeldas sellest, et teatatud abi andmine ja seega vaidlusaluse otsuse vastuvõtmine mõjutasid konkreetselt hagejate seisundit, mistõttu tuleb neid käsitada „huvitatud pooltena“ määruse 2015/1589 artikli 1 punkti h tähenduses.

Ent nii otsustades eiras Üldkohus liidu õiguse norme, mis reguleerivad vaidlusaluse otsuse ulatust.

Euroopa Kohus täpsustas selles osas, et juhul, kui teatatud meede hõlmab asjaomase liikmesriigi ettepanekul kohustusi, millega ta nõustus, ei tähenda see, et komisjon on need kohustused kui sellised kehtestanud ning nende võimalik kahjulik mõju kolmandatele isikutele on seega omistatav sellele institutsiooni vastu võetud otsusele.

Nimelt ei saa komisjon esialgse uurimise etapi lõpus võetud otsusega asjaomast liikmesriiki millekski kohustada või talle midagi keelata. Tal on üksnes õigus vastuväidete esitamata jätmise otsusega heaks kiita abikava sellisena, nagu liikmesriik on sellest teatanud, tunnistades abi siseturuga kokkusobivaks.

Sellest järeldub, et vaidlusaluse otsusega andis komisjon Itaalia Vabariigile üksnes heakskiidu kõnealuse riigiabi rakendamiseks, võttes arvesse selle liikmesriigi poolt BMPSi ümberkorralduskavas varem määratletud faktilist raamistikku ja kohustusi, millest liikmesriik teatas, et hajutada kahtlusi selle abi siseturuga kokkusobivuse kohta ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b tähenduses. Seetõttu ei saa

²⁶³ ELTL artikli 263 neljandas lõigus on ette nähtud kaks võimalust, mil füüsilisele või juriidilisele isikule on antud õigus esitada hagi liidu akti peale, mille adressaat ta ei ole. Esiteks võib hagi esitada tingimusel, et akt puudutab isikut otseselt ja isiklikult. Teiseks võib niisugune isik esitada hagi üldkohaldatava akti peale, mis ei vaja rakendusmeetmeid, kui see akt puudutab teda otseselt.

asuda seisukohale, et esialgses uurimismenetluses Itaalia Vabariigi pakutud kohustused kehtestati vaidlusaluse otsuse endaga, kuna need kohustused tulenevad üksnes selle liikmesriigi vastu võetud aktidest.

Järelikult ei saa teatatud abiga kaasneva ümberkorralduskava rakendamise ajal FRESH-lepingute tühistamist pidada vaidlusaluse otsuse vältimatuks tagajärjeks, kuna see ei tulene kõnealuse abi kui sellise rakendamisest. Tühistamine tuleneb hoopis meetmetest, mis on küll seotud faktiliste asjaoludega, kuid on õiguslikult eraldiseisvad, mille on võtnud liikmesriik, kes on sellest abist teatanud ka komisjonile. Asjaolu, et see liikmesriik võttis need meetmed eelkõige selleks, et saada komisjonilt abi heakskiitev otsus ja et need on selliste kohustuste esemed, mida on nimetatud institutsiooni otsuses arvesse võetud, ei ole siinkohal oluline.

Vastupidi Üldkohtu seisukohale ei kehtestanud vaidlusaluses otsuses nimetatud kohustusi ega muutnud neid selles otsuses siduvaks mitte komisjon, vaid need kujutavad endast puhtalt riigisiseseid meetmeid, millest Itaalia Vabariik oli ELTL artikli 108 lõike 3 alusel omal vastutusel teatanud ja mida komisjon võttis arvesse faktilise asjaoluna selleks, et hinnata, kas kõnealuse riigiabi võib sellekohaste kahtluste puudumisel tunnistada esialgse uurimise etapi lõpus siseturuga kokkusobivaks.

Vastuseks hagejate väidetele, et komisjonil lasub kohustus kontrollida Itaalia Vabariigi teatatud meetmete kooskõla liidu õigusega tervikuna, märgib Euroopa Kohus, et väljakujunenud kohtupraktika kohaselt ei tohi ELTL artiklis 108 ette nähtud menetlus kunagi viia tulemuseni, mis oleks vastuolus aluslepingu konkreetsete sätetega. Seega ei saa abi tunnistada siseturuga kokkusobivaks, kui abi ise või mõni selle osa rikub liidu õiguse sätteid või üldpõhimõtteid. Komisjon aga kontrollis vastavalt nimetatud kohtupraktikale vaidlustatud otsuses, kas teatatud abi on direktiiviga 2014/59²⁶⁴ kooskõlas. Selle raames kontrollis komisjon, kas Itaalia Vabariigi esitatud ümberkorralduskavas ette nähtud kulude jagamise meetmed – millega kaasnes FRESH-lepingute tühistamine – on sobivad, et piirata antava abi summat rangelt miinimumiga, mis on vajalik selleks, et saavutada BMPSi rekapiitaliseerimise eesmärk.

Seevastu ei olnud komisjonil vaja kontrollida, kas need kulude jagamise meetmed ise rikkusid õigusi, mis hagejate väitel tulenevad neile liidu õigusest või riigisiseseist õigusest. Nimelt, isegi kui selline rikkumine on tõendatud, ei tulene see abist kui sellisest, selle eesmärgist või sellega lahutamatu seotud osadest, vaid meetmetest, mida Itaalia Vabariik võttis selleks, et komisjon teeks otsuse, millega ta kiidab esialgse uurimise etapi lõpus nimetatud abi heaks.

Asjaolu, et kulude jagamise meetmed kuuluvad ümberkorralduskava raamesse, mis eeldab riigiabi maksmist, millest Itaalia Vabariik on komisjonile teatanud, et taotleda selle abi heakskiitmist pärast esialgset uurimist, ei anna hagejatele, kes leiavad, et need meetmed neid puudutavad, menetluses, mille nimetatud institutsioon ELTL artikli 108 alusel läbi viib, „huvitatud poole“ staatust määruse 2015/1589 artikli 1 punkti h tähenduses. Kui hagejad leiavad sellisel juhul, et BMPSi ümberkorralduskavas ette nähtud kulude jagamise meetmete võtmise tõttu on Itaalia Vabariik rikkunud liidu õigust, peavad nad nende meetmete õiguspärasuse vaidlustama liikmesriigi kohtus, kes on ainsana selleks pädev, ning nimetatud kohtul on õigus või lausa kohustus – kui tegemist on viimase astme kohtuga – esitada Euroopa Kohtule ELTL artikli 267 alusel eelotsusetaotlus, et esitada vajaduse korral küsimus liidu õiguse asjasse puutuvate sätete tõlgendamise või kehtivuse kohta. Ent

²⁶⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. mai 2014. aasta direktiiv 2014/59/EL, millega luuakse krediitiasutuste ja investeerimisühingute finantsseisundi taastamise ja kriisilahenduse õigusraamistik ning muudetakse nõukogu direktiivi 82/891/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiive 2001/24/EÜ, 2002/47/EÜ, 2004/25/EÜ, 2005/56/EÜ, 2007/36/EÜ, 2011/35/EL, 2012/30/EL ja 2013/36/EL ning määruseid (EL) nr 1093/2010 ja (EL) nr 648/2012 (ELT 2014, L 173, lk 190).

käesoleval juhul on just tegemist niisuguse olukorraga, kuna hagejad ei väida, et kõnealune abi neid mõjutab, vaid nad väidavad, et neid mõjutavad kulude jagamise meetmed, mis on ette nähtud vaidlusaluse otsuse kohases ümberkorralduskavas.

Neid täpsustusi silmas pidades nõustus Euroopa Kohus komisjoni apellatsioonkaebuses esitatud ainsa väitega ja tühistas Üldkohtu otsuse. Kuna menetlusstaadium seda lubas, siis nõustus Euroopa Kohus komisjoni poolt esimeses astmes esitatud vastuvõetamatuse vastuväitega ja jättis seetõttu hagejate hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata.

5. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Luksemburg jt vs. komisjon (C-451/21 P ja C-454/21 P, [EU:C:2023:948](#))

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – ELTL artikli 107 lõige 1 – Liikmesriigi maksualased eelotsused – Siseturuga kokkusobimatuks tunnistatud abi – Abi tagasinõudmise kohustus – Mõiste „eelis“ – Võrdlusraamistiku kindlakstegemine – „Tavapärane“ maksustamine liikmesriigi õiguse alusel – Selle kontrollimine Euroopa Kohtu poolt, kuidas Euroopa Liidu Üldkohus on tõlgendanud ja kohaldanud riigisisest õigust – Otsesed maksud – Kitsas tõlgendamine – Euroopa Komisjoni volitused – Põhjendamiskohustus – Faktiliste asjaolude õiguslik kvalifitseerimine – Mõiste „õiguse kuritarvitamine“ – Asjaomase liikmesriigi maksuhalduri eelnev hinnang – Õiguskindluse põhimõte

Ajavahemikul 2008–2014 tegi Luksemburgi maksuhaldur kaks maksualaste eelotsuste (*tax rulings*) kogumit, mis puudutasid kahte ümberstruktureerimistehingut, mille olid teinud mitu Engie kontserni kuuluvat Luksemburgi äriühingut.

Kõnealused ümberstruktureerimistehingud, millel oli sarnane majanduslik ja õiguslik struktuur, olid mõlemad seotud sellega, et Engie kontserni raames võõrandati äriühingu vara tütaretttevõtjale. Selle ostu rahastamiseks emiteeris tütaretttevõtja vahendusäriühingule ilma intressita võlakirja, mis sundkonverteeriti tähtaja möödumisel aktsiateks ja mida nimetati nullintressiga vahetusvõlakirjaks (ZORA). Tütaretttevõtja pidi võlakirja tähtaja möödumisel maksma aktsiate emissiooni kaudu tagasi võlakirja nimiväärtuse, mida oli suurendatud „preemia“ võrra, mis koosnes kogu kasumist, mille ta oli saanud võlakirja kehtivuse ajal ja mida nimetati „ZORA kasvuks“.

Võlakirja märkimise rahastamiseks kasutas vahendusäriühing omakorda ettemakstud forvardlepingut, mis oli sõlmitud Engie kontserni kuuluva valdusühinguga, kes oli nii tütaretttevõtja kui ka vahendusäriühingu ainuaktsionär. Nimetatud lepingu sõlmimisel maksis valdusühing vahendusäriühingule ZORA nimiväärtusele vastava summa, mille eest andis vahendusäriühing valdusühingule üle õigused aktsiatele, mis ZORA lõppedes emiteeritakse, sealhulgas õigused, mis vastavad ZORA kasvu kumulatiivsele väärtusele, kui selline kasv esineb.

Olles palunud Luksemburgi ametiasutustelt teavet Engie kontserni suhtes tehtud maksualaste eelotsuste kohta, algatas komisjon ametliku uurimismenetluse. Selle menetluse tulemusel tuvastas komisjon 20. juuni 2018. aasta otsuses²⁶⁵, et Luksemburgi Suurhertsogiriik andis oma maksuhalduri kaudu ELTL artikli 107 lõiget 1 ja artikli 108 lõiget 3 rikkudes Engie kontsernile valikulise eelise. Komisjon kohustas seda eelist abisaajatelt tagasi nõudma. Ta leidis oma otsuses sisuliselt, et

²⁶⁵ Komisjoni 20. juuni 2018. aasta otsus (EL) 2019/421 riigiabi SA.44888 (2016/C) (ex 2016/NN) kohta, mida Luksemburg andis Engie kontsernile (ELT 2019, L 78, lk 1; edaspidi „vaidlusalune otsus“).

kõnesolevate eelotsuste tõttu jäi maksustamata peaaegu kogu kasum, mida Engie Luksemburgis asuvad tütarettevõtjad said.

Luksemburgi Suurhertsogiriik ja Engie kontserni kuuluvad äriühingud esitasid selle otsuse peale tühistamishagid, mille Üldkohus rahuldamata jättis²⁶⁶.

Euroopa Kohus, kellele Luksemburgi Suurhertsogiriik ja Engie kontserni kuuluvad äriühingud esitasid apellatsioonkaebused, tühistas suurkojana otsustades Üldkohtu otsuse, tegi asjas lõpliku otsuse ning tühistas ka vaidlusaluse otsuse. Selles kontekstis täpsustas Euroopa Kohus oma kohtupraktikat, mis käsitleb võrdlusraamistiku kindlakstegemist ja analüüsi, millest lähtuvalt tuleb maksumeetmete valikulisust hinnata, et teha kindlaks, kas need kujutavad endast riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tunnistas Euroopa Kohus vastuvõetavaks apellatsioonkaebuste väited, millega vaidlustatakse Üldkohtu hinnang Luksemburgi õigusest tuleneva võrdlusraamistiku kohta, mille komisjon tegi kindlaks, et analüüsida, kas kõnesolevate eelotsustega anti Engie kontsernile valikuline eelis.

Selle kohta täpsustas Euroopa Kohus, et asjaolu, kas Üldkohus piiritles Luksemburgi õiguse võrdlussüsteemi sobival viisil ja kohaldas – laiemalt – õigesti selle süsteemi moodustavaid riigisiseseid sätteid, on õigusküsimus, mida Euroopa Kohus võib apellatsioonimenetluses kontrollida. Seega on apellantide argumendid, mille eesmärk on seada kahtluse alla võrdlusraamistiku valik või selle tähendus valikulise eelise olemasolu analüüsi esimeses etapis, vastuvõetavad, kuna see analüüs põhineb liidu õigusnormi alusel riigisisese õiguse õiguslikul kvalifitseerimisel.

Pärast nende väidete vastuvõetavaks tunnistamist tuletas Euroopa Kohus sisulistes küsimustes meelde, et riigisisese maksumeetme ELTL artikli 107 lõike 1 kohaselt „valikuliseks“ kvalifitseerimisel peab komisjon kõigepealt kindlaks tegema, milline on võrdlussüsteem, s.o asjaomases liikmesriigis kohaldatav „tavapärane“ maksustamissüsteem, ja seejärel näitama, et kõnealune maksumeede kaldub sellest võrdlussüsteemist kõrvale, kuna see eristab ettevõtjaid, kes võrdlussüsteemi eesmärgi seisukohast on võrreldavas faktilises ja õiguslikus olukorras.

Selle kohta märkis Euroopa Kohus samuti, et väljaspool valdkondi, milles liidu maksuõigus on ühtlustatud, määratleb asjaomane liikmesriik – kasutades oma pädevust otsese maksustamise valdkonnas – maksu olemuslikud tunnused, mis määravad põhimõtteliselt kindlaks võrdlusraamistiku või „tavapärase“ maksustamissüsteemi. Nii on see eelkõige maksubaasi, maksustatava teokoosseisu ja sellest tulenevate võimalike maksuvabastuste kindlaksmääramise puhul. Sellest järeldub, et nimetatud võrdlussüsteemi kindlakstegemisel tuleb arvesse võtta üksnes asjaomases liikmesriigis kohaldatavat riigisisest õigust. See järeldus ei mõjuta siiski võimalust tuvastada, et võrdlusraamistik ise, nagu see tuleneb riigisisest õigusest, on riigiabi käsitleva liidu õigusega vastuolus, kuna kõnealune maksusüsteem kujundati ilmselgelt diskrimineerivate parameetrite alusel, mille eesmärk oli nimetatud õigusest kõrvale hoida.

Neid põhimõtteid arvestades tõdes Euroopa Kohus, et kõnesolevate maksualaste eelotsuste valikulisuse tuvastamisel tugines komisjon neljale arutluskäigule, millest teisega nõustus Üldkohus edasikaevatud kohtuotsuses. Selle teise arutluskäigu raames väitis komisjon, et maksualaste eelotsustega valdusühingute tasandil ZORA kasvule vastava tulu maksust vabastamine kaldus kõrvale

²⁶⁶ 12. mai 2021. aasta kohtuotsus **Luksemburg jt vs. komisjon** (T-516/18 ja T-525/18, [EU:T:2021:251](#)).

Luksemburgi tulumaksuseaduse (edaspidi „LIR”)²⁶⁷ artiklite 164 ja 166 – mis käsitlevad vastavalt kasumi jaotamise maksustamist ja osalusest saadud tulu maksust vabastamist – „tavapärasest” kohaldamisest.

Kuna Luksemburgi Suurhertsogiriik vaidles vastu tõlgendusele, mille komisjon andis LIR artiklitele 164 ja 166, märkis Euroopa Kohus, et kui asjaomase liikmesriigi antud tõlgendus „tavapärasele” maksustamiskorrale on kõnealuste sätete sõnastusega kooskõlas, võib komisjon sellest tõlgendusest kõrvale kalduda vaid siis, kui ta suudab tõendada, et selle liikmesriigi kohtu- või halduspraktikas valitseb mõni muu tõlgendus, tuginedes usaldusväärsetele ja kokkulangevatele tõenditele, mis on esitatud võistlevas menetluses.

Ent asjaolud, millele Üldkohus tugines, ei võimalda tal õiguspäraselt tuvastada, et komisjon suutis õiguslikult piisavalt tõendada, et LIR artiklite 164 ja 166 tõlgendamise küsimuses kehtib Luksemburgi õiguses teistsugune tõlgendus kui see, mille esitas Luksemburgi Suurhertsogiriik, kuna see tõlgendus on kooskõlas selle sätte sõnastusega. Seega tuvastas Euroopa Kohus, et Üldkohus kinnitas õigusnormi rikkumise ja faktiliste asjaolude moonutamise tulemusena, et komisjoni teine arutluskäik, mille eesmärk oli tõendada maksualaste eelotsuste valikulisust, on põhjendatud.

Euroopa Kohus analüüsis lisaks apellantide argumente neljanda arutluskäigu kohta, mille komisjon esitas teise võimalusena, et tõendada kõnesolevate maksualaste eelotsuste valikulisust, ja mille kohaselt tulenes valikuline eelis sellest, et Luksemburgi maksuhaldur ei kohaldanud maksukohandusseaduse²⁶⁸ artiklit 6, mis käsitleb õiguste kuritarvitamist. Selles küsimuses vaidlevad apellandid vastu Üldkohtu analüüsile, et komisjon võis tuvastada maksualaste eelotsuste valikulisuse, võtmata arvesse seda sätet puudutavat riigisisest halduspraktikat, kuna see säte ei ole tekitanud tõlgendamisraskusi.

Selles osas tuletas Euroopa Kohus meelde, et maksumeetme „valikuliseks” liigitamine ei eelda mitte ainult asjasse puutuvate õigusnormide sisu tundmist, vaid ka nende ulatuse analüüsi muu hulgas asjaomase liikmesriigi haldus- ja kohtupraktika põhjal. Ta rõhutas lisaks, et maksukohandusseaduse artikkel 6, mis käsitleb õiguste kuritarvitamist, on oma olemuselt eriti kõrge üldistusastmega. Valik näha ette selline säte ja määrata kindlaks selle rakendamise kord kuulub liikmesriikide pädevusse otsese maksustamise valdkonnas neis küsimustes, mida ei ole liidu õiguses ühtlustatud, ja seega nende maksuautonoomiasse.

Neil asjaoludel saab komisjon järeldada, et asjaolu, et Luksemburgi maksuhaldur ei kohaldanud maksukohandusseaduse artiklit 6 selleks, et keelduda maksukohustuslase maksualase eelotsuse taotluses taotletud maksualasest kohtlemisest, tõi kaasa valikulise eelise andmise, üksnes juhul, kui see mittekohaldamine kaldub kõrvale selle sättega seotud liikmesriigi kohtu- või halduspraktikast. Vastupidisel juhul oleks komisjonil võimalik ise kindlaks määrata, milles seisneb sellise sätte õige kohaldamine ja milles mitte, mis ületaks talle aluslepingutega riigiabi kontrollimise valdkonnas antud pädevuse piire.

Seetõttu järeldas Euroopa Kohus, et Üldkohus rikkus õigusnormi ka siis, kui ta leidis, et komisjonil ei olnud vaja arvesse võtta maksukohandusseaduse artiklit 6 puudutavat Luksemburgi maksuhalduri halduspraktikat, kuna see säte ei tekitanud mingeid tõlgendamisraskusi.

²⁶⁷ 4. detsembri 1967. aasta tulumaksuseadus (*Mémorial A* 1967, lk 1228), muudetud redaktsioonis.

²⁶⁸ 16. oktoobri 1934. aasta maksukohandusseadus (*Steueranpassungsgesetz; Mémorial A* 1934, lk 9001).

Eltoodut arvestades tühistas Euroopa Kohus edasikaevatud kohtuotsuse. Leides lisaks, et menetlusstaadium lubab teha asja suhtes lõpliku kohtuotsuse, analüüsis Euroopa Kohus seejärel ise vaidlusaluse otsuse peale Luksemburgi Suurhertsogiriigi ja Engie kontserni kuuluvate äriühingute esitatud tühistamishagisid.

Oma tühistamishagide põhjendamiseks vaidlevad need pooled sisuliselt vastu neljale arutluskäigule, millele komisjon kõnesolevate maksualaste eelotsuste valikulisuse tuvastamisel tugines.

Mis puudutab komisjoni teist arutluskäiku, mille kohaselt ZORA kasvule vastava tulu maksust vabastamine, mis nende maksualaste eelotsuste alusel valdusühingute tasandil võimaldati, kaldus kõrvale LIR artiklite 164 ja 166 „tavapärasest“ kohaldamisest, siis rõhutas Euroopa Kohus esiteks, et analüüsist, mille ta apellatsioonkaebuste väidetele tegi, nähtub, et Üldkohtu hinnangus on faktilisi asjaolusid moonutatud. Teiseks kinnitas Euroopa Kohus, et vaidlusaluses otsuses kaldus komisjon kõrvale Luksemburgi Suurhertsogiriigi tõlgendusest LIR artiklitele 164 ja 166, tõendamata, et tõlgendus on vastuolus nende sätete sõnastusega või et Luksemburgi kohtu- või halduspraktikas kehtib teistsugune tõlgendus, mis kujutab endast õigusnormi rikkumist.

Olles tuvastanud, et apellatsioonkaebuste väidete analüüsist ilmneb, et neljas arutluskäik on samuti õiguslikult väär, analüüsis Euroopa Kohus tühistamismäiteid, mis puudutasid esimest ja kolmandat arutluskäiku, milles komisjon tugines maksualaste eelotsuste valikulisuse tuvastamiseks võrdlusraamistikule, mida laiendati Luksemburgi kehtivale äriühingu tulumaksu süsteemile.

Viimati nimetatud küsimuses märkis Euroopa Kohus eelkõige, et võrdlussüsteem või „tavapärane“ maksusüsteem peab hõlmama sätteid, mis näevad ette maksuvabastused, mida liikmesriigi maksuhaldur pidas käesolevas asjas kohaldatavaks, kui need sätted ise ei anna – nagu käesolevas asjas – iseenesest valikulist eelist ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Sellisel juhul ei saa komisjon – võttes arvesse liikmesriikide pädevust otsese maksustamise valdkonnas ja nende maksuautonoomia nõuetekohast austamist – teha võrdlusraamistikust erandit, piirdudes tõdemisega, et meede kaldub kõrvale üldisest eesmärgist, milleks on kõikide asjaomase liikmesriigi residendist äriühingute maksustamine, võtmata arvesse riigisisese õiguse sätteid, mis täpsustavad selle eesmärgi rakendamise korda. Käsitletaval juhul ei lisanud komisjon aga LIR artiklit 166 Luksemburgi äriühingu tulumaksu süsteemi laiendatud võrdlusraamistikku, kuigi see säte on kõnesolevate maksualaste eelotsuste õiguslik alus. Seega järeldas Euroopa Kohus, et see viga muutis paratamatult õigusvastaseks ka kogu valikulisuse analüüsi, mille komisjon viis läbi Luksemburgis kehtiva äriühingu tulumaksu süsteemi laiendatud võrdlusraamistiku raames.

Eltoodut arvestades nõustus Euroopa Kohus vaidlusaluse otsuse tühistamiseks esitatud väidetega, et valikulise eelise tuvastamisel on tehtud hindamisvigu ja on rikutud õigusnorme, ning tühistas seetõttu selle otsuse.

14. detsembri 2023. aasta kohtuotsus komisjon vs. Amazon.com jt (C-457/21 P, [EU:C:2023:985](#))

Apellatsioonkaebus – Riigiabi – ELTL artikli 107 lõige 1 – Liikmesriigi tehtud maksualane eelotsus – Siseturuga kokkusobimatuks tunnistatud abi – Mõiste „eelis“ – Võrdlusraamistiku kindlakstegemine – „Tavapärane“ maksustamine liikmesriigi õiguse alusel – Reaalturuväärtuse põhimõte – Euroopa Kohtu kontroll selle üle, kuidas Üldkohus on tõlgendanud ja kohaldanud riigisisest õigust

Alates 2006. aastast tegeles Amazoni kontsern oma äritegevusega Euroopas kahe Luksemburgi Suurhertsogiriigis asuva äriühingu kaudu, millest üks oli Amazon Europe Holding Technologies SCS (edaspidi „LuxSCS“) ja teine LuxSCSi 100protsendilise osalusega tütarettevõtja Amazon EU Sàrl (edaspidi „LuxOpCo“).

Selles kontekstis sai LuxSCS Amazoni kontserni Ameerika üksustega sõlmitud mitmesuguste lepingute alusel õiguse kasutada teatud intellektuaalomandiõigusi, mis puudutasid peamiselt selle kontserni tehnoloogiat, kliendiandmeid ja kaubamärke, ning anda selle immateriaalse vara kohta all-litsentse. Selleks sõlmis LuxSCS muu hulgas litsentsilepingu LuxOpCo-ga kui peamise ettevõtjaga, kes tegeles Amazoni kontserni äritegevusega Euroopas. Lepingu kohaselt kohustus LuxOpCo maksma LuxSCSile litsentsitasu immateriaalse vara kasutamise eest.

2014. aastal toimus Amazoni kontserni uus ümberkorraldus ning LuxSCSi ja LuxOpCo vahelisi lepinguid enam ei kohaldatud.

Luksemburgi maksuhaldur tegi 2006. aasta ümberkorralduse ettevalmistamise ajal Amazoni kontsernile viimase taotluse alusel maksualase eelotsuse (*tax ruling*, edaspidi „maksualane eelotsus“) selle kohta, kuidas LuxOpCo-d ja LuxSCSi maksustatakse Luksemburgi äriühingu tulumaksuga. Maksualases eelotsuses esiteks kinnitati, et LuxSCS ei ole oma õigusliku vormi tõttu kohustatud Luksemburgi äriühingu tulumaksu maksma, ning teiseks kiideti heaks LuxOpCo poolt LuxSCSile eespool nimetatud litsentsilepingu alusel tasumisele kuuluva iga-aastase litsentsitasu arvutamise meetod.

Euroopa Komisjon asus 4. oktoobri 2017. aasta otsuses²⁶⁹ (edaspidi „vaidlusalune otsus“) seisukohale, et maksualane eelotsus ning selle iga-aastane rakendamine aastatel 2006–2014 olid käsitatavad Amazoni kontsernile antud abina, mis on siseturuga kokkusobimatu ELTL artikli 107 tähenduses. Komisjon leidis sellega seoses, et maksualase eelotsusega heaks kiidetud meetod, mis võimaldas välja arvutada LuxOpCo poolt LuxSCSile tasumisele kuuluva iga-aastase litsentsitasu suuruse, ei võimaldanud jõuda reaalturuväärtusele vastava tulemuseni. Komisjoni hinnangul oli selle meetodi kohaselt arvatud iga-aastane litsentsitasu liiga suur, mistõttu vähendati kunstlikult LuxOpCo maksustatavat summat.

Lahendades kahte tühistamishagi, mille esitasid Luksemburgi Suurhertsogiriik ja Amazoni kontsern vaidlusaluse otsuse peale, tühistas Üldkohus selle otsuse 12. mai 2021. aasta kohtuotsusega²⁷⁰ ning seda sisuliselt põhjusel, et komisjon ei suutnud tõendada, et esines eelis ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Euroopa Kohus jättis komisjoni apellatsioonkaebuse rahuldamata ning leidis põhjenduste asendamise teel ja jätkuna oma kohtuotsusele Fiat Chrysler Finance Europe vs. komisjon²⁷¹, et kuna komisjon kohaldas vaidlusaluses otsuses reaalturuväärtuse põhimõtet, kuigi seda põhimõtet ei olnud maksualase eelotsuse tegemise ajal Luksemburgi maksuõiguses ette nähtud, tegi komisjon selle võrdlusraamistiku kindlakstegemisel, millest lähtudes tuli maksualast eelotsust hinnata, vea, mis muutis ekslikuks kogu tema arutluskäigu, mis puudutas valikulise eelise olemasolu.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena tunnistas Euroopa Kohus vastuvõetavaks apellatsioonkaebuses esitatud väited, millega vaieldi vastu sellele, kuidas Üldkohus tõlgendas ja kohaldas reaalturuväärtuse põhimõtet selle

²⁶⁹ Komisjoni 4. oktoobri 2017. aasta otsus (EL) 2018/859 riigiabi SA.38944 (2014/C) (ex 2014/NN) kohta, mida Luksemburg andis ettevõtjale Amazon (ELT 2018, L 153, lk 1).

²⁷⁰ 12. mai 2021. aasta kohtuotsus **Luksemburg ja Amazon vs. komisjon** (T-816/17 ja T-318/18, [EU:T:2021:252](#)).

²⁷¹ 8. novembri 2022. aasta kohtuotsus **Fiat Chrysler Finance Europe vs. komisjon** (C-885/19 P ja C-898/19 P, [EU:C:2022:859](#), edaspidi „kohtuotsus Fiat“).

järelduse põhjendamiseks, mille kohaselt komisjon ei suutnud tõendada, et esines eelis ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses.

Kuna komisjon kaasas reaalturuväärtuse põhimõtte võrdlusraamistikku, mida ta kasutas valikulise eelise olemasolu hindamisel, märkis Euroopa Kohus, et küsimus, kas kohtuotsuses, mille peale esitati apellatsioonkaebus, piiritles Üldkohus asjakohase võrdlussüsteemi sobivalt ning – laiemalt võttes – tõlgendas ja kohaldas õigesti selle osaks olevaid sätteid, on õigusküsimus, mida Euroopa Kohus võib apellatsioonimenetluses kontrollida.

Sellest tulenevalt olid vastuvõetavad komisjoni argumendid, millega ta soovis kahtluse alla seada selle, kuidas Üldkohus tõlgendas ja kohaldas reaalturuväärtuse põhimõtet, kui ta otsustas, et vaidlusaluses otsuses kasutatud võrdlussüsteem oli vää ja et seega ei olnud Amazoni kontsernile eelise andmine tõendatud.

Teisena tuletas Euroopa Kohus sisu osas meelde, et liidu õiguse praeguses seisus võib reaalturuväärtuse põhimõtet selleks, et analüüsida maksumeetmeid ELTL artikli 107 lõike 1 alusel, kohaldada üksnes siis, kui seda on tunnustatud asjaomases riigisisises õiguses, ja selles õiguses sätestatud korra kohaselt. Seega rikkus Üldkohus õigusnormi, kui ta järeldas, et komisjon võis ELTL artikli 107 lõike 1 rakendamisel üldiselt kohaldada reaalturuväärtuse põhimõtet, täpsustamata, et see institutsioon oli enne kohustatud veenduma, et see põhimõtte sisaldub Luksemburgi maksuõiguses ja et sellele on seal sellisena sõnaselgelt viidatud.

Lisaks, viidates Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooni (OECD) suuniste „ilmselgele praktilisele tähtsusele“ reaalturuväärtuse põhimõtte järgimise hindamisel, kuigi need suunised ei ole OECD liikmesriikidele siduvad, rikkus Üldkohus taas õigusnormi, kuna ta pidas nende suuniste kohaldatavust eeldatavaks, kontrollimata, kas komisjon veendus, et Luksemburgi maksuõiguses oli nendele sõnaselgelt viidatud.

Seega järeldas Euroopa Kohus, et Üldkohtu analüüs ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses valikulise eelise olemasolu tingimuse kohta on õiguslikult vää, kuna see põhineb asjakohase võrdlussüsteemi ekslikul kindlaksmääramisel.

Kolmandana otsustas Euroopa Kohus siiski jätta apellatsioonkaebuse tervikuna rahuldamata, asendades Üldkohtu otsuse põhjendused.

Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus esiteks, et Amazoni kontsernile eelise andmise tõendamiseks kohaldas komisjon reaalturuväärtuse põhimõtet nii, nagu seda oleks sellisena tunnustatud liidu õiguses, kuigi kohtuotsusest Fiat nähtub, et kehtiva liidu õiguse kohaselt ei eksisteeri reaalturuväärtuse autonoomset põhimõtet, mida kohaldataks sõltumata sellest, kas see on riigisisises õiguses ette nähtud.

Teiseks leidis komisjon, et maksuhaldur tõlgendas Luksemburgi tulumaksuseadust nii, nagu oleks sellega Luksemburgi maksuõiguses kehtestatud reaalturuväärtuse põhimõtte. Siiski, nagu nähtub kohtuotsusest Fiat, võimaldaks ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses valikulise eelise olemasolu hindamisel komisjonil seda põhimõtet kohaldada üksnes selle põhimõtte kui sellise riigisisises õiguses sätestatus, mis nõuab vähemalt, et selles õiguses oleks kõnealusele põhimõttele sõnaselgelt viidatud. Ent, nagu komisjon vaidlusaluses otsuses ise mõõnis, ei olnud see nõue maksualase eelotsuse tegemise ajal täidetud, mistõttu ei saanud institutsioon seda põhimõtet kõnealuses otsuses tagasiulatuvalt kohaldada.

Kolmandaks märkis Euroopa Kohus, et kui komisjon kohaldas vaidlusaluses otsuses OECD siirdehindade suuniseid, ilma et ta oleks tõendanud, et need olid osaliselt või täielikult sõnaselgelt Luksemburgi õigusesse üle võetud, rikkus ta kohtuotsuses Fiat meenutatud keeldu võtta ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses valikulise maksusoodustuse olemasolu hindamisel ja ettevõtjal tavaliselt lasuva maksukoormuse kindlakstegemiseks arvesse asjaomase riigisisese maksustamissüsteemi

väliseid parameetreid ja eeskirju – nagu kõnealused suunised –, välja arvatud juhul, kui selles maksustamissüsteemis on neile sõnaselgelt viidatud.

Eespool toodut silmas pidades järeltas Euroopa Kohus, et Üldkohus toimis õigesti, kui ta tuvastas, et komisjon ei tõendanud Amazoni kontsernile ETL artikli 107 lõike 1 tähenduses eelise andmist, ning tühistas seetõttu vaidlusaluse otsuse. Seega jättis Euroopa Kohus komisjoni apellatsioonkaebuse tervikuna rahuldamata.

28. veebruari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Fenix International (C-695/20, [EU:C:2023:127](#))

Eelotsusetaotlus – Euroopa Liidu Nõukogu rakendamisolulised – ELTL artikli 291 lõige 2 – Ühine käibemaksusüsteem – Direktiiv 2006/112/EÜ – Artiklid 28 ja 397 – Maksukohustuslane, kes tegutseb enda nimel, kuid teise isiku arvel – Elektrooniliselt osutatavate teenuste osutaja – Rakendusmäärus (EL) nr 282/2011 – Artikkel 9a – Eeldus – Kehtivus

Fenix International Ltd (edaspidi „Fenix“), mis on Ühendkuningriigis käibemaksukohustuslasena registreeritud äriühing, haldab internetis suhtlusvõrgustiku platvormi, mida tuntakse Only Fansi nime all. Seda platvormi pakutakse kogu maailma „kasutajatele“, kes jagunevad „sisuloojateks“ ja „austajateks“. Igal sisuloojal on „profiil“, kuhu ta laeb üles ja kus ta avaldab sisu, nagu fotod, videod ja sõnumid, millele austajad saavad juurdepääsu, tehes selleks ühekordseid makseid või tasudes igakuiseid abonenttasusid. Fenix kehtestab nii abonenttasude kui ka „annetuste“ miinimumsumma ja platvormi kasutamise üldtingimused. Lisaks eelnevale pakub Fenix finantstehingute tegemise platvormi. Fenix vastutab austajate maksete kogumise ja jaotamise eest, kasutades selleks makseteenuste pakkujat. Fenix arvestab 20% maha kõikidest summadest, mis on makstud sisuloojale, ning lisab maha arvestatud summale käibemaksu 20%, mis on märgitud tema väljastatud arvetel. Kõik maksed kajastuvad asjaomase austaja pangakontol kui Fenixile tehtud maksed.

Maksu- ja tolliamet, kes saatis Fenixile maksuotsused käibemaksu kohta, mis kuulus tasumisele ajavahemiku 2017. aasta juulist kuni 2020. aasta jaanuarini ja 2020. aasta aprillikuu eest, leidis, et Fenixit tuleb pidada enda nimel tegutsevaks²⁷³, ning nõudis Fenixilt käibemaksu tasumist kogu austajalt saadud summalt, mitte üksnes sellest summast tasuna maha arvestatud 20%-lt.

Fenix esitas kaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule²⁷⁴, vaidlustades maksuotsuste õigusliku aluse kehtivuse²⁷⁵ ja nende otsustega määratud summad. Fenix väitis oma kaebuse põhjendamiseks, et Euroopa Liidu Nõukogu on vaidlustatud sätte vastuvõtmisega ületanud talle

²⁷² Selles jaotises tuleb ära märkida ka 24. juuli 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) *Lin* (C-107/23 PPU, [EU:C:2023:606](#)). Seda kohtuotsust on tutvustatud I.2. jaotises „Süütegude ja karistuste seaduses sätestatuse ja proportsionaalsuse põhimõte“.

²⁷³ Nõukogu 15. märtsi 2011. aasta rakendusmääruse (EL) nr 282/2011, millega sätestatakse ühist käibemaksusüsteemi käsitleva direktiivi 2006/112/EÜ rakendusmeetmed (ELT 2011, L 77, lk 1) (muudetud nõukogu 7. oktoobri 2013. aasta rakendusmäärusega (EL) nr 1042/2013) (ELT 2013, L 284, lk 1), artikli 9a lõike 1 esimese lõigu kohaselt käsitatakse telekommunikatsioonivõrgu, mõne liidese või portaali, näiteks rakenduste veebipoe kaudu elektrooniliste teenuste osutamises osalevat maksukohustuslast „oma nime all, kuid nimetatud teenuse osutaja arvel tegutsevana, välja arvatud juhul, kui see maksukohustuslane on sõnaselgelt märkinud, et viimane on teenuse osutaja, ning see kajastub osalistevahelistes lepingulistest kokkulepetest“. Selle sätte teine lõik kehtestab kaks tingimust, mis peavad olema täidetud „selleks et käsitada elektrooniliselt osutatava teenuse osutajat maksukohustuslase poolt sõnaselgelt märgitud nimetatud teenuse osutajana“. Lõpuks, nimetatud sätte kolmanda lõigu kohaselt „ei ole maksukohustuslasel, kes elektrooniliselt osutatavate teenuste osutamise puhul kiidab heaks käibemaksu sissenõudmise kliendilt või kiidab heaks teenuste osutamise või kehtestab teenuse osutamise üldtingimused, lubatud sõnaselgelt märkida, et nende teenuste osutaja on teine isik“.

²⁷⁴ First-tier Tribunal (Tax Chamber) (esimese astme kohus (maksukolleegium), Ühendkuningriik).

²⁷⁵ Rakendusmääruse (EL) nr 282/2011 artikli 9a lõige 1 (edaspidi „vaidlustatud säte“).

käibemaksudirektiiviga²⁷⁶ antud rakendamisolitusi. Vaidlustatud sätte läheb tema sõnul kaugemale direktiivi artiklist 28²⁷⁷, mille rakendusmeetmeks see oli mõeldud, nähes ette, et agendi puhul, kes osaleb elektrooniliselt osutatavate teenuste osutamises, loetakse, et ta on ise neid teenuseid saanud ja osutanud, isegi kui käsundiandjaks olev teenuse osutaja on teada. Kandes maksukoormuse üle internetis kasutatavatele platvormidele, muudab see põhjalikult agendi vastutust käibemaksu valdkonnas, kuna kehtestatud eeldust on praktikas võimatu ümber lükata.

Euroopa Kohtu suurkoda leidis oma otsuses eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimuse kohta, mis puudutas vaidlustatud sätte kehtivust²⁷⁸ seoses asjaoluga, et nõukogu on ületanud EL toimimise lepingust ja käibemaksudirektiivist tulenevaid rakendamisolitusi, et selle sätte analüüsimisel ei ilmnenud ühtegi asjaolu, mis võiks mõjutada nimetatud sätte kehtivust.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus märkis sissejuhatuseks esiteks, et kuigi liidu õiguslikult siduvate aktide rakendamise kohustus lasub liikmesriikidel²⁷⁹, võib nõuetekohaselt põhjendatud erijuhtudel ja EL toimimise lepingus ettenähtud juhtudel anda rakendamisolitused ELTL artikli 291 lõike 2 alusel nõukogule. Mis puudutab käibemaksudirektiivi, siis selles on sätestatud, et nõukogu võtab ühehäälselt komisjoni ettepaneku alusel vastu käibemaksudirektiivi rakendamiseks vajalikud meetmed. Nõukogu rakendamisolitusi selgitab ja põhjendab ühelt poolt vajadus, et selle direktiivi rakendusmeetmed oleksid ühetaolised, ja teiselt poolt soov jätta nõukogule õigus võtta niisuguseid rakendusmeetmeid, kuna neil meetmetel võib olla liikmesriikide eelarvele märkimisväärne mõju. Selle volituse alusel võetud nõukogu meetmete hulgas on ka vaidlustatud sätte, mille eesmärk on tagada nimetatud direktiivi artikli 28 ühetaoline kohaldamine.

Teiseks, mis puudutab ELTL artikli 291 lõikes 2 sätestatud rakendamisolituste piire, siis tuletas Euroopa Kohus meelde, et alusakti olulisi elemente kehtestavaid sätteid ei saa vastu võtta rakendusaktidega ega delegeeritud õigusaktidega, vaid need tuleb vastu võtta kohaldatavat seadusandlikku menetlust järgides, milleks käibemaksudirektiivi puhul on ELTL artikliga 113 kehtestatud erimenetlus²⁸⁰.

Lisaks täpsustas Euroopa Kohus, et tema kohtupraktikast tulenevad kaalutlused, mis puudutavad komisjoni rakendamisolituste piire, kehtivad ka siis, kui ELTL artikli 291 lõike 2 alusel on niisugused volitused antud nõukogule. Nimelt, esiteks ei tee see sätte – viidates nii komisjonile kui ka nõukogule – mingit vahet rakendamisolituste laadil ja ulatusel selle põhjal, millisele institutsioonile on volitused

²⁷⁶ Nõukogu 28. novembri 2006. aasta direktiiv 2006/112/EÜ, mis käsitleb ühist käibemaksusüsteemi (ELT 2006, L 347, lk 1; edaspidi „käibemaksudirektiiv“). Selle direktiivi artiklis 397 on sätestatud, et „[n]õukogu võtab ühehäälselt komisjoni ettepaneku alusel vastu käibemaksudirektiivi rakendamiseks vajalikud meetmed“.

²⁷⁷ Käibemaksudirektiivi artikkel 28 sätestab, et kui enda nimel, kuid teise maksukohustustlase eest tegutsev maksukohustustlane osaleb teenuste osutamises, loetakse, et nimetatud teenused on saanud ja osutanud tema ise.

²⁷⁸ Euroopa Kohus on pädev lahendama eelotsusetaotlusi, mille on esitanud Ühendkuningriigi kohtud enne Suurbritannia ja Põhja-Iiri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise lepingus (ELT 2020, L 29, lk 7) kindlaks määratud üleminekuperioodi lõppu, s.o 31. detsembrini 2020.

²⁷⁹ ELTL artikli 291 lõige 1.

²⁸⁰ ELTL artikkel 113 sätestab, et „[p]ärast konsulteerimist Euroopa Parlamendi ning majandus- ja sotsiaalkomiteega võtab nõukogu seadusandliku erimenetluse kohaselt vastu sätted käibemaksu, aktsiisi ja teisi kaudseid makse käsitlevate õigusaktide ühtlustamiseks sel määral, mis on vajalik siseturu rajamise ja toimimise tagamiseks ja konkurentsi moonutamise vältimiseks“.

antud. Teiseks tuleneb ELTL artiklite 290 ja 291 ülesehitusest, et nõukogu rakendamisvolituste kasutamist ei saa reguleerida teistsugused tingimused kui need, mis kehtivad komisjoni puhul viimase rakendamisvolituste kasutamisel.

Järelikult sisaldavad nõukogule antud rakendamisvolitused pädevust võtta meetmeid, mis on vajalikud või asjakohased niisuguse seadusandliku akti sätete ühetaoliseks rakendamiseks, mille alusel need meetmed võetakse, ning mis piirduvad – võttes arvesse akti üldisi põhieesmärke – selle sisu täpsustamisega, ent ei muuda ega täienda akti selle olemuslikes ega mitteolemuslikes osades. Eelkõige tuleb asuda seisukohale, et rakendusmeede piirdub asjaomase seadusandliku akti sätete täpsustamisega, kui selle ainus eesmärk on üldiselt või teatud erijuhtudel selgitada nende sätete ulatust või määrata kindlaks nende kohaldamise kord, kuid seda siiski tingimusel, et seda tehes hoiab meede ära mis tahes vastuolu nende sätete eesmärkidega ega muuda mingil viisil selle akti normatiivset sisu või selle kohaldamisala.

Seetõttu kontrollis Euroopa Kohus, tegemaks kindlaks, kas nõukogu on vaidlustatud sätte vastuvõtmisega pidanud kinni talle antud rakendamisvolituste piiridest, kas see sätte piirdub üksnes käibemaksudirektiivi artikli 28 – mida see rakendab – sisu täpsustamisega, see tähendab selle analüüsimist, kas nimetatud sätte järgib selle direktiivi üldisi põhieesmärke, kas see on artikli 28 ühetaolise rakendamise lihtsustamiseks vajalik ja asjakohane, ning ega see viimast mingil viisil ei täienda ega muuda.

Euroopa Kohus leidis sellega seoses kõigepealt, et vaidlustatud sätte järgib käibemaksudirektiivi ja selle artikli 28 üldisi põhieesmärke. Vaidlustatud sätte eesmärk on nimelt tagada kehtiva käibemaksusüsteemi ühetaoline kohaldamine, eelkõige mis puudutab mittemaksukohustuslasele elektrooniliselt osutatavate teenuste²⁸¹ maksustamist ja käibemaksudirektiivi artiklis 28 sätestatud eeldust, mille kohaselt maksukohustuslane, kes teenuste osutamise raames tegutseb vahendajana enda nimel, kuid teise isiku arvel, on nende teenuste osutaja.

Seejärel – arvestades huvi tagada teenuseosutajate õiguskindlus ja vältida nende topeltmaksustamist või maksustamata jätmist, mis oleks kaasnenud rakenduseeskirjade liikmesriigiti erineva kohaldamisega – pidas Euroopa Kohus vaidlustatud sätet käibemaksudirektiivi ühetaoliseks kohaldamiseks asjakohaseks ja isegi vajalikuks.

Lõpuks analüüsis Euroopa Kohus seda, kas vaidlustatud sätte järgib käibemaksudirektiivi artikli 28 sisu muutmise või täiendamise keeldu. Ta leidis sellega seoses, et ühestki käibemaksudirektiivi sättest ei nähtu, et liidu seadusandja oleks loobunud – vajaduse korral nõukogule selle direktiivi alusel rakendamisvolituste andmisega – nimetatud direktiivi artiklis 28 nimetatud tingimuste ühetaolise kohaldamise tagamisest, eelkõige tingimuse puhul, mille kohaselt peab maksukohustuslane, selleks, et teda saaks pidada teenuse osutajaks, osalema teenuse osutamises enda nimel, kuid teise isiku arvel. Konkreetsemalt ei saa vaidlustatud sätet käsitada käibemaksudirektiivi artikli 28 sisu, eelkõige selles artiklis kehtestatud eeldust muutva või täiendavana, vaid see kujutab endast pelgalt selle sisu täpsustust nende teenuste konkreetses kontekstis, mida osutatakse elektrooniliselt telekommunikatsioonivõrgu, liidese või portaali, näiteks rakenduste veebipoe kaudu. Nimelt võtab see sätte täielikult arvesse nende tehingute majanduslikku ja kaubanduslikku sisu kui ühise käibemaksusüsteemi kohaldamise põhikriteeriumi. Euroopa Kohus järeldas sellest, et nõukogu, võttes vastu vaidlustatud sätte, et tagada liidu käibemaksudirektiivi artikli 28 rakendamine ühetaolistel

²⁸¹ Mis on alates 1. jaanuarist 2015 maksustatavad liikmesriigis, kus asub klient, kus on tema alaline asu- või elukoht või peamine elukoht, olenemata sellest, kus asub kõnealuseid teenuseid osutav maksukohustuslane.

tingimustel, ei ületanud talle ETL artikli 291 lõike 2 alusel käibemaksudirektiiviga antud rakendamisvolitusi.

X. Õigusaktide ühtlustamine

1. Intellektuaal- ja tööstusomand

16. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Monz Handelsgesellschaft International (C-472/21, [EU:C:2023:105](#))

Eelotsusetaotlus – Intellektuaalomand – Disainilahendus – Direktiiv 98/71/EÜ – Artikli 3 lõiked 3 ja 4 – Mitmeosalise toote koostisosale kaitse saamise tingimused – Mõisted „nähtavus“ ja „tavakasutus“ – Mitmeosalise toote koostisosa nähtavus selle toote tavakasutusel lõppkasutaja poolt

Saksa õiguse alusel asutatud äriühingule Monz kuulub disainilahendus, milleks on jalg- või mootorratta sadula alumine osa ning mis on alates 2011. aastast registreeritud Deutsches Patent- und Markenamtis (Saksa patendi- ja kaubamärgiamet, Saksamaa) (edaspidi „DPMA“).

Saksa õiguse alusel asutatud äriühing Büchel taotles 27. juulil 2016 DPMA-lt asjaomase disainilahenduse kehtetuks tunnistamist, väites, et see disainilahendus ei vasta disainilahenduste õiguskaitse saamiseks nõutavatele tingimustele.²⁸² Nimelt ei ole sellise mitmeosalise toote nagu jalgratas või mootorratas sadulas kasutatav disainilahendus selle toote tavakasutuse ajal nähtav.

DPMA jättis kehtetuks tunnistamise taotluse rahuldamata, leides, et pole ühtegi põhjust asjaomasele disainilahendusele õiguskaitse andmisest keelduda. Ta asus seisukohale, et koostisosa, milles seda disainilahendust kasutatakse, on mitmeosalise toote tavakasutuses nähtav, kuivõrd tavakasutus hõlmab ka sadula sellist lahtivõtmist ja uuesti kokkupanemist, mis ei ole hooldus, teenindus ega remont.

Bundespatentgericht (Saksamaa Liitvabariigi patendikohus) vaatas selle otsuse peale esitatud kaebuse läbi ning tunnistas asjaomase disainilahenduse kehtetuks põhjendusega, et see ei vasta uudsuse ja eristatavuse nõuetele. Selle kohtu hinnangul ei vasta koostisosa, mis on nähtav üksnes mitmeosalisest tootest eraldamise korral, nähtavuse tingimusele ning seega ei saa sellele kõnealust õiguskaitset anda. Nimetatud kohus leidis samuti, et tavakasutus on jalgrattaga sõitmine, jalgrattale istumine ja sealt maha tulemine ning sadula alumine osa ei ole nende kasutusviiside ajal nähtav.

Bundesgerichtshof (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim üldkohus) palus Monzi esitatud kassatsioonkaebuse läbivaatamisega seoses Euroopa Kohtul esiteks sisuliselt selgitada, kas nähtavuse nõuet, mis on kehtestatud disainilahenduse suhtes, mida on kasutatud või mis sisaldub mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes, tuleb hinnata selle mitmeosalise toote teatavate kasutamise tingimuste või ainult selle põhjal, kas mitmeosalise toote koostisosas kasutatud disainilahendust on objektiivselt võimalik ära tunda. Teiseks palus ta selgitada, milliste kriteeriumide põhjal tuleb hinnata mitmeosalise toote tavakasutust lõppkasutaja poolt.

Euroopa Kohus täpsustas eelotsusetaotluse kohta tehtud otsuses esiteks nähtavuse nõuet, mis on seatud selleks, et mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes kasutatud või selles sisalduvale

²⁸² 24. veebruari 2014. aasta disainilahenduste õiguskaitse seaduse (Gesetz über den rechtlichen Schutz von Design) (BGBl. 2014 I, lk 122) § 4 tähenduses, kusjuures selle seadusega on võetud üle Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. oktoobri 1998. aasta direktiiv 98/71/EÜ disainilahenduste õiguskaitse kohta (EÜT 1998, L 289, lk 28; ELT eriväljaanne 13/21, lk 120).

disainilahendusele saaks anda disainilahenduse õiguskaitse, ja teiseks kriteeriume, millele peab vastama niisuguse toote „tavakasutus“ direktiivi 98/71 artikli 3 lõigete 3 ja 4 mõttes.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena käsitles Euroopa Kohus koostisosa nähtavust pärast mitmeosalisse tootesse paigutamist. Kõigepealt nentis Euroopa Kohus, et direktiivi 98/71 artikli 3 lõikes 3 on kehtestatud erinorm, mis puudutab konkreetset disainilahendusi, mida on kasutatud või mis sisalduvad mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes. Ta osutas seejuures asjaolule, et disainilahendustele selle direktiivi alusel antud õiguskaitse ese on toote või selle koostisosa väliskujundus.

Mis puudutab eelkõige nõudeid, millele peab mitmeosalise toote koostisosa väliskujundus vastama, et seda saaks disainilahendusena kaitsta, siis viitas Euroopa Kohus oma varasemale kohtupraktikale, mille kohaselt peab see koostisosa oma olemusest tulenevalt olema nähtav ja piiritletud tunnustega, mis moodustavad tema eriomase väliskujunduse, mis eeldab, et selle koostisosa väliskujundus ei saa täielikult terviktootesse sulanduda. Euroopa Kohus tõdes, et osutatud kohtupraktika, mis kuulub määrusega nr 6/2002²⁸³ ette nähtud disainilahenduste kaitse konteksti, on kohaldatav ka direktiiviga 98/71 ette nähtud disainilahenduste kaitse süsteemi suhtes.

Samas peab koostisosa disainilahendustele antud õiguskaitse saamiseks olema pärast mitmeosalisse tootesse paigutamist selle toote tavakasutuse ajal nähtav. Nii ei piisa mitmeosalises tootes sisalduva koostisosa nähtavuse abstraktsest hindamisest, millel puudub seos selle toote mis tahes konkreetse kasutusolukorraga, selleks, et koostisosale saaks anda õiguskaitse. Siiski ei ole direktiivi 98/71 artikli 3 lõikes 3 nõutud, et mitmeosalise toote koostisosa oleks mitmeosalise toote kasutamise igas etapis tervikuna nähtav.

Seetõttu ei saa mitmeosalise toote koostisosa nähtavust hinnata üksnes selle toote lõppkasutaja vaatenurgast, vaid seda tuleb teha ka välise vaatleja vaatenurgast.

Teisena analüüsis Euroopa Kohus niisuguse toote „tavakasutust“ lõpptarbija poolt direktiivi 98/71 artikli 3 lõike 4 tähenduses. Esiteks, mis puudutab küsimust, kas mitmeosalise toote tavakasutus vastab koostisosa tootja kavandatud kasutusviisile või mitmeosalise toote tootja kavandatud kasutusviisile või selle toote tavapärasele kasutamisele lõppkasutaja poolt, siis tõdes Euroopa Kohus, et nimetatud säte käsitleb mitmeosalise toote tavakasutust lõppkasutaja poolt.

Euroopa Kohus märkis siinkohal, et mitmeosalise toote tavaline või tavapärane kasutamine lõppkasutaja poolt vastab üldjuhul mitmeosalise toote tootja või disaineri kavandatud kasutusotstarbele. Liidu seadusandja soovis siiski silmas pidada mitmeosalise toote tavapärase kasutust lõppkasutaja poolt, et jätta välja selle toote kasutamine kaubavahetuse muudes etappides ja vältida nii nähtavuse tingimusest kõrvalehoidmist. Mitmeosalise toote tavakasutuse hindamine ei saa seega põhineda üksnes mitmeosalise toote või selle koostisosa tootja kavatsusel.

Teiseks, mis puudutab küsimust, milline mitmeosalise toote kasutusviis lõppkasutaja poolt on „tavakasutus“ direktiivi 98/71 artikli 3 lõike 4 tähenduses, siis nentis Euroopa Kohus, et asjaolu, et selles sättes ei ole täpsustatud, millisel viisil toote kasutamine kuulub selle mõiste alla, vaid selles viidatakse üldiselt sellise toote kasutamisele lõppkasutaja poolt, toetab selle mõiste laia tõlgendamist. Arvestades seda, et praktikas nõuab toote põhifunktsiooni kohane kasutamine tihti erinevaid toiminguid, mida võidakse teha enne või pärast seda, kui toode täidab oma põhifunktsiooni, näiteks

²⁸³ Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määrus (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT 2002, L 3, lk 1; ELT eriväljaanne 13/27, lk 142).

toote hoiustamist ja transportimist, asus Euroopa Kohus seisukohale, et mitmeosalise toote tavakasutus hõlmab kõiki neid toiminguid, välja arvatud need, mis on sõnaselgelt selle ulatusest välja jäetud, nimelt hoolduse, teeninduse ja remondiga seotud toimingud.

Järelikult hõlmab mõiste „tavakasutus“ toiminguid, mis on seotud toote tavapärase kasutusega, ning muid toiminguid, mida võib mõistlikult sellise kasutamise käigus teha ja mis on lõppkasutaja seisukohalt tavapärased, sealhulgas toimingud, mida võib teha enne või pärast toote põhifunktsiooni täitmist, nagu toote hoiustamine ja transportimine.

Eeltoodud kaalutlusi arvestades otsustas Euroopa Kohus, et nähtavuse nõuet, mis on kehtestatud disainilahenduse suhtes, mida on kasutatud või mis sisaldub mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes, tuleb hinnata selle mitmeosalise toote tavakasutusolukorda arvestades, nii et asjaomane koostisosa jääb juhul, kui see on asjaomasesse tootesse paigutatud, sellisel kasutusviisil nähtavaks. Selleks tuleb seda, kas mitmeosalise toote koostisosa on lõppkasutaja tavakasutuse käigus nähtav, hinnata nii kasutaja kui ka välise vaatleja vaatenurgast. Tavakasutus peab hõlmama nii toiminguid, mida tehakse mitmeosalise toote peamise kasutamise käigus, kui ka toiminguid, mida lõppkasutaja peab tavapäraselt sellise kasutamise käigus tegema, välja arvatud hooldus, teenindus ja remont.

2. Liikluskindlustus

12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus KBC Verzekeringen (C-286/22, [EU:C:2023:767](#))

Eelotsusetaotlus – Mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustus – Direktiiv 2009/103/EÜ – Artikli 1 punkt 1 – Mõiste „sõiduk“ – Riigisisesed õigusnormid, mis näevad ette automaatse hüvitise maksmise teatavatele liiklusõnnetustes kannatanud liiklejatele – Isik, kes ei juhi „mootorsõidukit“ selle õigusakti tähenduses – Mõiste, mis on samaväärne mõistega „sõiduk“ direktiivi 2009/103 tähenduses – Jalgratas, millel on pedaalimist abistav elektrimootor ja kiirendusfunktsioon, mida saab käivitada üksnes lihasjõudu kasutades

Elektrilise jalgrattaga üldkasutataval teel liigelnud BV-le (edaspidi „kannatanu“) sõitis 14. oktoobril 2017 otsa sõiduauto, mis oli kindlustatud KBC Verzekeringen NV (edaspidi „KBC“) juures. Kannatanu suri. Kuna õnnetus loeti „tööteel juhtunud õnnetuseks“, maksis P&V Verzekeringen CVBA (edaspidi „P&V“), kelle juures oli kannatanu tööandja sõlminud tööõnnetuskindlustuse lepingu, välja kahjuhüvitise ja võttis üle kannatanu ja tema õigusjärglaste õigused.

P&V esitas KBC vastu nõude hüvitada tema kulu riigisiseste õigusnormide alusel. Kõnealuses asjas nägid need õigusnormid muu hulgas ette, et kindlustusandjad, kes kindlustavad liiklusõnnetuses osalenud mootorsõidukite juhi tsiviilvastutuse, hüvitavad igal juhul kahju, mis on tekitatud selles liiklusõnnetuses kannatanutele, kui nad loetakse „vähekaitstud liiklejaks“, kusjuures see kvalifikatsioon sõltub sellest, kas liiklusõnnetuses kannatanu oli õnnetuse hetkel „mootorsõiduki“ juht või mitte. KBC esitas vastuhagi, nõudes P&V-lt alusetult makstud rahasumma tagastamist. P&V väitis enda kaitseks, et kannatanut ei saa pidada mootorsõiduki juhiks.

KBC esitatud kassatsioonkaebust lahendav Hof van Cassatie (Belgia kassatsioonikohus) pöördus Euroopa Kohtu poole eelotsusetaotlusega küsimuses, kuidas tõlgendada mõistet „sõiduk“ direktiivi 2009/103²⁸⁴ artikli 1 punkti 1 tähenduses.

Oma otsuses leidis Euroopa Kohus, et selle mõiste alla ei kuulu jalgratas, mille elektrimootor ainult abistab pedaalmist ja millel on funktsioon, mis võimaldab seda ilma pedaalmiseta kiirendada kiiruseni 20 km/h, kuid mida saab käivitada siiski üksnes lihasjõudu kasutades.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et direktiivi 2009/103 artikli 1 punkti 1 sõnastusest tuleneb, et mõiste „sõiduk“ alla selle sätte tähenduses kuuluvad vaid niisugused maismaal sõitmiseks mõeldud sõidukid, mis liiguvad edasi mehaanilise jõuga, välja arvatud rööbastel liikuvad sõidukid. See sõnastus iseenesest ei võimalda siiski kindlaks teha, kas niisugune mehaaniline jõud peab mängima asjaomase sõiduki toimimises ainsat rolli.

Seejärel tuletas Euroopa Kohus esiteks meelde, et direktiivi 2009/103 põhjenduse 2 kohaselt viitab „mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse“ kohustus „liikluskindlustusele“ – väljend, mis tavakeeles osutab niisuguste masinate liiklemisest tingitud tsiviilvastutuskindlustusele nagu mootorrattad, sõiduaudod ja veoaudod, mis – välja arvatud juhul, kui need on kasutuselt kõrvaldatud – liiguvad üksnes mehaanilise jõu abil.

Teiseks on direktiivi 2009/103 artiklis 13²⁸⁵ täpsustatud, et iga liikmesriik võtab vastavad meetmed, tagamaks, et kõiki kindlustuspoliisis sisalduvaid lepingu tingimusi või õigusaktide sätteid peetaks kohaldamisel tühisteks, kui tegemist on õnnetuses kannatanud kolmandate isikute nõuetega, ja sätete või lepingu tingimustega jäetakse kindlustuse alt välja sõidukid, mida kasutavad või juhivad isikud, kellel ei ole asjaomase sõiduki juhtimiseks vajalikku juhiluba. Direktiivist 2006/126²⁸⁶ tuleneb aga, et liikmesriigi juhiluba on põhimõtteliselt vaja ainult selleks, et juhtida teel oma jõuallika abil iseliikuvat sõidukit, välja arvatud rööbassõidukit.

Lõpuks rõhutas Euroopa Kohus, et direktiiviga 2009/103 taotletav eesmärk on tagada mootorsõidukite põhjustatud õnnetustes kannatanute võrdväärne kohtlemine sõltumata sellest, kus liidu territooriumil õnnetus toimus, ja seega tagada nende kannatanute kaitse.

Niisugused masinad aga, mis ei liigu edasi vaid mehaanilise jõuga ja mis ei saa seega maapinnal edasi liikuda ilma lihasjõudu kasutamata – nagu elektriline jalgratas, mis võib ilma pedaalmiseta kiirendada kiiruseni 20 km/h –, ei tekita oma raskust või suurust arvestades kolmandatele isikutele samaväärset isikukahju või materiaalset kahju kui maismaal liiklevad mootorrattad, sõiduaudod, veoaudod või muud sõidukid, mis liiguvad edasi üksnes mehaanilise jõuga. Nimelt võivad viimased saavutada kiiruse, mis võib olla tunduvalt suurem kui see, mida on võimalik saavutada niisuguste masinatega, kusjuures mehaanilise jõuga liikuvad masinad moodustavad endiselt suurema osa liiklusest. Direktiiviga 2009/103 taotletav mootorsõidukite põhjustatud õnnetustes kannatanute kaitse-eesmärk ei nõua seega, et niisugused masinad kuuluksid mõiste „sõiduk“ alla selle direktiivi artikli 1 punkti 1 tähenduses.

²⁸⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. septembri 2009. aasta direktiiv 2009/103/EÜ mootorsõidukite kasutamise tsiviilvastutuskindlustuse ja sellise vastutuse kindlustamise kohustuse täitmise kohta (ELT 2009, L 263, lk 11).

²⁸⁵ Direktiivi 2009/103 artikli 13 lõike 1 punkt b.

²⁸⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. detsembri 2006. aasta direktiivi 2006/126/EÜ juhilubade kohta (ELT 2006, L 403, lk 18) artikli 4 lõige 1.

3. Mootorsõidukid

21. märtsi 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Mercedes-Benz Group (katkestusseadmetega varustatud sõidukite tootjate vastutus) (C-100/21, [EU:C:2023:229](#))

Eelotsusetaotlus – Õigusaktide ühtlustamine – Mootorsõidukite tüübikinnitus – Direktiiv 2007/46/EÜ – Artikli 18 lõige 1 – Artikli 26 lõige 1 – Artikkel 46 – Määrus (EÜ) nr 715/2007 – Artikli 5 lõige 2 – Mootorsõidukid – Diiselmootor – Saasteainete heitkogused – Heitgaasi tagastusklapp – Lämmastikoksiidide (NOx) heitkoguste vähendamine, mis on piiratud „temperatuurivahemikuga“ – Katkestusseade – Ebaseadusliku katkestusseadmega varustatud sõiduki konkreetse ostja huvide kaitse – Õigus saada hüvitist sõiduki tootja poolt kahju õigusvastasest tekitamisest tuleneva vastutuse alusel – Hüvitise arvutamise meetod – Tõhususe põhimõte – ETL artikkel 267 – Vastuvõetavus – Euroopa Kohtusse pöördumine ainukohtuniku poolt

QB ostis 2014. aastal ühelt edasimüüjalt kasutatud sõiduauto Mercedes-Benz C 220 CDI, mis oli varustatud Euro 5 põlvkonna diiselmootoriga. Sõiduk, mille oli turule viinud autotootja Mercedes-Benz Group AG (varem Daimler AG), registreeriti esimest korda 2013. aastal. Kõnealusele sõidukile oli paigaldatud mootori juhtimistarkvara, mis vähendas heitgaasitagastuse määra, kui välistemperatuur oli allpool teatud künnist, ning selle tagajärjel suurenesid lämmastikoksiidide (NOx) heitkogused. Seega toimus heitgaasitagastus täistõhususega üksnes juhul, kui välistemperatuur ei langenud alla seda künnist.

QB esitas Landgericht Ravensburgile (Ravensburgi esimese astme kohus, Saksamaa), kes on eelotsusetaotluse esitanud kohus, hagi selle kahju hüvitamise nõudes, mille Mercedes-Benz Group talle väidetavalt tekitas, kui ta varustas kõnealuse sõiduki katkestusseadmetega, mis on keelatud vastavalt mootorsõidukite tüübikinnitust käsitlevale määrusele²⁸⁷.

Meenutuseks: selle määruse eesmärk on tagada keskkonnakaitse kõrge tase ja täpsemalt vähendada diiselmootoriga sõidukite NOx heitkoguseid oluliselt, et parandada õhu kvaliteeti ja järgida saaste piirnorme²⁸⁸. Määruses on „katkestusseade“ määratletud kui „konstruktsioonelement, mille abil mõõdetakse temperatuuri, sõiduki kiirust, mootori pöörlemiskiirust, ülekandemehhanismi, sisselasketorustiku rõhku või muid parameetreid, mis aktiveerivad, muudavad, lükkavad edasi või deaktiveerivad saastekontrollisüsteemi mis tahes osade toimet, vähendades nii saastekontrollisüsteemi tõhusust olukorras, mis võib kergesti tekkida sõiduki tavapärasel töötamisel ning kasutamisel“²⁸⁹. Peale selle sisaldas direktiiv, millega kehtestati raamistik mootorsõidukite ja nende haagiste ning selliste sõidukite jaoks mõeldud süsteemide, osade ja eraldi seadmestike kinnituse kohta, selle põhikohtuasja asjaoludele kohaldatavas redaktsioonis²⁹⁰ haldusnorme ja üldisi

²⁸⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 20. juuni 2007. aasta määrus (EÜ) nr 715/2007, mis käsitleb mootorsõidukite tüübikinnitust seoses väikeste sõiduautode ja kommertsveokite (Euro 5 ja Euro 6) heitmetega ning sõidukite remondi- ja hooldusteabe kättesaadavust (ELT 2007, L 171, lk 1), täpsemalt määruse artikli 5 lõike 2 kohaselt.

²⁸⁸ Mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse põhjendused 1 ja 6.

²⁸⁹ Mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse artikli 3 punkt 10.

²⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. septembri 2007. aasta direktiiv 2007/46/EÜ, millega kehtestatakse raamistik mootorsõidukite ja nende haagiste ning selliste sõidukite jaoks mõeldud süsteemide, osade ja eraldi seadmestike

tehnilisi nõudeid tüübikinnituse andmiseks kõigile selle reguleerimisalasse kuuluvatele uutele sõidukitele, nimetatud sõidukite süsteemidele, osadele ja eraldi seadmetikele eesmärgiga hõlbustada nende registreerimist, müüki ja kasutuselevõtmist liidu piires²⁹¹.

Saksa õiguses kehtivate õigusnormide kohaselt eeldab hüvitise saamise õiguse kasutamine liidu õigusega vastuolus oleva sõiduauto konkreetse ostja poolt, et on rikutud seadust, mis kaitseb teist isikut²⁹². Seetõttu otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus küsida Euroopa Kohtult, kas esiteks raamdirektiivi²⁹³ ja teiseks mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse²⁹⁴ sätteid, mis on käesoleval juhul asjakohased, kaitsevad lisaks üldistele huvidele ka mootorsõiduki konkreetse ostja spetsiifilisi huve sõiduki tootja suhtes, kui sõiduk on varustatud katkestusseadmega, mis on selle määruse kohaselt keelatud. Lisaks soovis ta teada, kas keelatud katkestusseadmega varustatud sõiduki ostjale kahju hüvitamisel on liidu õigusega vastuolus see, kui tagastatavast sõiduki ostuhinnast arvatakse maha sõiduki tegelikust kasutamisest saadud kasu, ning kui see ei ole vastuolus, siis kas liidu õigusega on vastuolus see, kui kasu suurus arvutatakse sõiduki ostuhinna täissumma alusel.

Euroopa Kohtu suurkoda tegi olulisi täpsustusi küsimuses, mis puudutab selliste sõidukite omandajate õigust hüvitisele, mille mootor on varustatud ebaseadusliku katkestusseadmega, mille eesmärk on vähendada NOx saasteainete heitkoguste kontrollisüsteemi tõhusust.

Euroopa Kohtu hinnang

Sissejuhatuseks märkis Euroopa Kohus, et esiteks on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne tema kohtupraktikat silmas pidades vajaduse korral otsustada, kas QB ostetud sõidukile paigaldatud tarkvara kujutab endast „katkestusseadet“ mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse tähenduses.

Teiseks tuletas ta meelde, et keelust kasutada katkestusseadmeid, mis vähendavad saastekontrollisüsteemide tõhusust, on kolm erandit, millest ainsana on kõnealusel juhul asjakohane see, mis puudutab juhtumit, kui „seade on vajalik mootori kaitsmiseks kahju või õnnetusjuhtumi eest

kinnituse kohta (ELT 2007, L 263, lk 1), mida on muudetud komisjoni 7. mai 2009. aasta määrusega (EÜ) nr 385/2009 (ELT 2009, L 118, lk 13) (edaspidi „raamdirektiiv“).

²⁹¹ Raamdirektiivi artikkel 1.

²⁹² Tsiviilseadustiku (Bürgerliches Gesetzbuch) § 823 lõige 2.

²⁹³ Nimelt raamdirektiivi artikli 18 lõige 1, artikli 26 lõige 1 ja artikkel 46.

²⁹⁴ Nimelt mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse artikli 5 lõike 2 punkt a.

ning sõiduki ohutuks kasutamiseks²⁹⁵. Selleks, et katkestusseade oleks põhjendatud, peab see seade kitsalt vastama vajadusele vältida vahetuid riske mootorile kahju või õnnetusjuhtumi näol, mis on nii tõsised, et need tekitavad konkreetse ohu selle seadmega varustatud sõidukiga sõitmisel. Lisaks oleks katkestusseade, mis peaks tavapärastel liiklustingimustel toimima suurema osa aasta vältel, et mootor oleks kaitstud kahju või õnnetusjuhtumi eest ja et sõiduki ohutu kasutamine oleks tagatud, ilmselgelt vastuolus keskkonnakaitse eesmärgiga, mida selle määrusega taotletakse, mistõttu ei saa see olla põhjendatud. Ka sellega seoses on eelotsusetaotluse esitanud kohtu ülesanne anda faktidele hinnang, mis on vajalik nende tingimuste kohaldamiseks.

Esimesena leidis Euroopa Kohus, et raamdirektiivi ja mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse asjakohased sätted nende koostoimes kaitsevad lisaks üldistele huvidele ka mootorsõiduki konkreetse ostja spetsiifilisi huve sõiduki tootja suhtes, kui sõiduk on varustatud katkestusseadmega, mis on määruse sätete kohaselt keelatud.

Euroopa Kohus tuletas nimelt meelde, et keeld kasutada katkestusseadmeid, mis vähendavad saastekontrollisüsteemide tõhusust, taotleb üldist eesmärki tagada keskkonnakaitse kõrge tase ning just seda üldist eesmärki teenib tootjate kohustus anda tarbijatele ja kasutajatele ostuotsuste tegemise ajal objektiivset ja täpset teavet sõidukite suurema või väiksema saastavuse kohta. Lisaks peab raamdirektiivi kohaldamisalasse kuuluvatel sõidukitel olema tüübikinnitus ja selle kinnituse võib anda üksnes juhul, kui kõnealune sõidukitüüp vastab mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse sätetele, eelkõige heitmeid käsitlevatele sätetele.

Euroopa Kohus märkis aga veel, et raamdirektiivist nähtub, et lisaks EÜ tüübikinnitusega seotud nõuetele, mida tootjad peavad järgima, on nad samuti kohustatud väljastama konkreetsele sõiduki ostjale vastavustunnistuse. Vastavalt raamdirektiivile on see tunnistus sõiduki registreerimiseks ja müümiseks või kasutuselevõtmiseks kohustuslik. Lisaks peavad raamdirektiivis ette nähtud sanktsioonid tagama, et sõiduki ostja saab vastavustunnistuse, mis võimaldab tal sõiduki mis tahes liikmesriigis registreerida ilma täiendavaid tehnilisi dokumente esitamata. Ostja võib seega põhjendatult eeldada, et mootorsõidukite tüübikinnitust käsitlevat määrust on järgitud. Euroopa Kohus järeldas sellest, et raamdirektiiviga koostoimes mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määrusega on loodud autotootja ja mootorsõiduki konkreetse ostja vahel otsene seos, et tagada viimasele sõiduki vastavus asjakohastele liidu õigusnormidele.

Sellega seoses tõdes Euroopa Kohus, et ei ole välistatud, et sõidukitüübile, mis on hõlmatud EÜ tüübikinnitusega, mis võimaldab seda sõidukit teeliikluses kasutada, annab tüübikinnituse valdkonnas pädev asutus alguses tüübikinnituse ilma, et talle oleks kõnealuse tarkvara olemasolust teatatud. Raamdirektiivis on ette nähtud olukord, kus see, et sõiduki konstruktsiooni osa on näiteks mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse nõuete suhtes ebaseaduslik, avastatakse alles pärast tüübikinnituse andmist. Järelikult võib mootorsõidukile paigaldatud katkestusseadme ebaseaduslikkus, mis avastatakse pärast sõidukile EÜ tüübikinnituse andmist, seada kahtluse alla selle tüübikinnituse kehtivuse ja sellest tulenevalt selle vastavustunnistuse kehtivuse, mis peaks tõendama, et see tüübikinnituse saanud seeriasse kuuluv sõiduk vastas tootmise ajal kõigile õigustloovate aktide nõuetele. Niisugune ebaseaduslikkus tekitab seega muu hulgas ebakindluse seoses võimalusega sõiduk registreerida, müüa või kasutusele võtta ning lõpptulemusena kahjustab keelatud katkestusseadmega varustatud sõiduki ostjat.

Teisena, vastuseks küsimusele, kas liidu õigust tuleb sisuliselt tõlgendada nii, et selle kahju hüvitamisel, mis on tekitatud keelatud katkestusseadmega varustatud sõiduki ostjale, on liidu

²⁹⁵ Erand, mis sisaldub mootorsõidukite tüübikinnitust käsitleva määruse artikli 5 lõike 2 punktis a.

õigusega vastuolus see, kui tagastatavast sõiduki ostuhinnast arvatakse maha sõiduki tegelikust kasutamisest saadud kasu, ning kui see ei ole vastuolus, siis kas liidu õigusega on vastuolus see, kui kasu suurus arvutatakse sõiduki ostuhinna täissumma alusel, leidis Euroopa Kohus, et kuna puuduvad vastavasisulised liidu õigusnormid, tuleb asjaomase liikmesriigi õiguses kindlaks määrata sätted, mis reguleerivad selle kahju hüvitamist, mis on sellise seadmega varustatud sõiduki ostjale tegelikult tekitatud, tingimusel, et hüvitis on tekkinud kahjuga vastavuses.

Nimelt esiteks tuletas Euroopa Kohus meelde tõlgendust, milleni ta oli jõudnud ja mille kohaselt kaitseb raamdirektiiv mootorsõiduki konkreetse ostja spetsiifilisi huve sõiduki tootja suhtes, kui sõiduk on varustatud keelatud katkestusseadmega, mistõttu on ostjal õigus sellele, et nimetatud sõiduk ei oleks sellise seadmega varustatud. Teiseks rõhutas kohus, et raamdirektiivis ja mootorsõidukite tüübikinnitust käsitlevas määruses on ette nähtud, et liikmesriigid peavad kindlaks määrama sanktsioonid, mis peavad olema tõhusad, proportsionaalsed ja hoiatavad ning mida kohaldatakse nende õigusaktide sätete eiramise korral. Järelikult on liikmesriigid kohustatud ette nägema, et keelatud katkestusseadmega varustatud mootorsõiduki ostjal on õigus saada sõiduki tootjalt hüvitist. Sellise hüvitise saamise korra kindlaksmääramine on muidugi iga liikmesriigi ülesanne. Euroopa Kohus täpsustas siiski, et tõhususe põhimõttega ei oleks kooskõlas riigisisised õigusnormid, mis muudavad mootorsõiduki ostja jaoks praktiliselt võimatuks või ülemäära keeruliseks saada piisavat hüvitist kahju eest, mis tekitab talle seeläbi, et sõiduki tootja rikkus keeldu kasutada katkestusseadmeid. Seda silmas pidades tuletas Euroopa Kohus meelde, et kohtud võivad põhjendatult kontrollida, et liidu õiguskorraga tagatud õiguste kaitse ei tooks endaga kaasa alusetut rikastumist. Seega peab eelotsusetaotluse esitanud kohus kontrollima, kas asjaomase sõiduki tegelikust kasutamisest saadud kasu mahaarvamine tagab ostjale piisava hüvitise, tingimusel, et on tõendatud, et viimasele tekkis kahju seoses tema sõidukisse keelatud katkestusseadme paigaldamisega.

4. Geneetiliselt muundatud organismide (GMO) keskkonda viimine

7. veebruari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Confédération paysanne jt (*in vitro* juhuslik mutagenees) (C-688/21, [EU:C:2023:75](#))

Eelotsusetaotlus – Keskkond – Geneetiliselt muundatud organismide tahtlik keskkonda viimine – Direktiiv 2001/18/EÜ – Artikli 3 lõige 1 – I B lisa punkt 1 – Kohaldamisala – Erandid – Palju kordi kasutatud geneetilise muundamise menetlused/meetodid, mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed – In vitro juhuslik mutagenees

Prantsuse põllumajandustootjate ühing Confédération paysanne ning veel kaheksa ühendust, kelle eesmärk on kaitsta keskkonda ja levitada teavet geneetiliselt muundatud organismidega (GMO) seotud ohtude kohta, esitasid 2015. aastal Conseil d'État'le (Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) kaebuse, mis puudutas teatavate mutageneesi menetluste/meetodite²⁹⁶ väljajätmist nende Prantsuse õigusnormide kohaldamisalast, millega võeti üle direktiiv 2001/18²⁹⁷

²⁹⁶ Menetlus, mis võimaldab keemiliste või füüsikaliste tegurite abil tekitada kunstlikult mutatsioone palju kiiremini (1000 – 10 000 korda) kui spontaansed mutatsioonid.

²⁹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. märtsi 2001. aasta direktiiv 2001/18/EÜ geneetiliselt muundatud organismide tahtliku keskkonda viimise kohta ja nõukogu direktiivi 90/220/EMÜ kehtetuks tunnistamise kohta (EÜT 2001, L 106, lk 1; ELT eriväljaanne 15/06, lk 77).

GMOde tahtliku keskkonda viimise kohta. Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) esitas Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse, mille kohta tehti 2018. aastal kohtuotsus Confédération paysanne jt (C-528/16)²⁹⁸.

Käesolev kohtuasi on jätk sellele kohtuotsusele, milles Euroopa Kohus leidis, et direktiivi 2001/18 kohaldamisalast on välja jäetud vaid organismid, mis on saadud mutageneesi menetluste/meetodite abil, mida on juba palju kordi kasutatud ja mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed. Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) hinnangul tuleneb nimetatud kohtuotsusest, et direktiivi 2001/18 kohaldamisalasse peavad kuuluma organismid, mis on saadud selliste menetluste/meetodite abil, mis on tekkinud või mida on peamiselt arendatud pärast direktiivi vastuvõtmist, sealhulgas „*in vitro* juhusliku mutageneesi“ meetodi abil²⁹⁹. Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) andis vastava korralduse, mille täitmiseks töötas Prantsuse valitsus muu hulgas välja dekreeidi eelnõu, millega muudetakse nimekirja GMOde saamise meetoditest, mida on palju kordi kasutatud, ilma et oleks ilmnenu nende kahjulikkus rahvatervisele või keskkonnale. Dekreeidi eelnõus oli ette nähtud, et selliseks kasutamiseks tuleb lugeda juhuslik mutagenees, välja arvatud *in vitro* juhuslik mutagenees.

Pärast sellest dekreeidi eelnõust teatamist³⁰⁰ esitas Euroopa Komisjon üksikasjaliku arvamuse, milles ta märkis, et liidu õiguse seisukohast ja teaduse arengut silmas pidades ei ole põhjendatud teha vahet juhusliku *in vivo* mutageneesi ja juhusliku *in vitro* mutageneesi vahel. Kuna Prantsuse ametiasutused jätsid dekreeidi eelnõu vastu võtmata, pöördusid Confédération paysanne ja keskkonnakaitseühendused uuesti Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) poole, et saavutada antud korralduse täitmine.

Kõrge halduskohus leidis, et tal on vaja teada täpsemalt kohtuotsuse Confédération paysanne jt ulatust, et teha kindlaks, kas *in vitro* juhusliku mutageneesi omadusi ja kasutamist arvestades tuleb asuda seisukohale, et see menetlus/meetod kuulub direktiivi 2001/18 kohaldamisalasse. Seetõttu esitas ta Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu suurkoda täpsustas oma otsuses, millistel tingimustel on direktiivis 2001/18 sätestatud erandi³⁰¹ alt välja jäetud organismid, mis on saadud mutageneesi menetluse/meetodi abil, mis põhineb geneetilise materjali samal viisil mutageeniga muutmisel nagu mutageneesi menetlus/meetod, mida on juba palju kordi kasutatud ja mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed, kuid mis erineb sellest teisest mutageneesi menetlusest/meetodist muude omaduste poolest.

Euroopa Kohtu hinnang

²⁹⁸ 25. juuli 2018. aasta kohtuotsus **Confédération paysanne jt** (C-528/16, [EU:C:2018:583](#)).

²⁹⁹ Juhuslik mutagenees tähendab protsessi, mille käigus pärast seda, kui keemiliste või füüsikaliste tegurite abil on tekitatud kunstlikult mutatsioone palju kiiremini kui spontaansed mutatsioonid, tekivad mutatsioonid organismides juhuslikult. *In vitro* juhuslik mutagenees on menetlus, mille puhul töödeldakse *in vitro* kasvatatud taimerakke keemiliste või füüsikaliste mutageenidega, erinevalt *in vivo* juhuslikust mutageneesist, mida kasutatakse tervetel taimedel või taimeosadel.

³⁰⁰ Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 9. septembri 2015. aasta direktiivile (EL) 2015/1535, millega nähakse ette tehnilistest eeskirjadest ning infoühiskonna teenuste eeskirjadest teatamise kord (ELT 2015, L 241, lk 1).

³⁰¹ Erand on ette nähtud direktiivi 2001/18 artikli 3 lõikes 1 koostoimes direktiivi I B lisa punktiga 1. Selle sätte kohaselt ei kohaldata direktiivi organismide suhtes, mis on saadud direktiivi I B lisas loetletud geneetilise muundamise meetodite abil, mille hulgas on mutagenees.

Kõigepealt rõhutas Euroopa Kohus, et mutageneesi menetlustele/meetoditele direktiivi 2001/18 kohaldamise osas direktiiviga ette nähtud erandi ulatuse piiramine, viidates kahele kriteeriumile – esiteks paljukordne kasutamine ja teiseks kauaaegne tõendatud ohutus –,³⁰² on tihedalt seotud direktiivi eesmärgiga³⁰³, milleks on inimeste tervise ja keskkonna kaitse vastavalt ettevaatuspõhimõttele. Nende kahe kriteeriumi kohaldamine võimaldab seega tagada, et kui mutageneesi menetlust/meetodit on kasutatud pikka aega ja mitmekesiselt ning selle ohutuse kohta on olemas teave, võib selle menetluse/meetodi abil saadud organismid viia keskkonda või Euroopa Liidus turule, ilma et inimeste tervisele ja keskkonnale kahjuliku mõju vältimiseks oleks tingimata vaja kohaldada nende organismide suhtes riskihindamismenetlusi³⁰⁴.

Selles kontekstis tõdes Euroopa Kohus, et direktiivi 2001/18 kohaldamisalast väljajätmist puudutava erandi üldine laiendamine organismidele, mis on saadud mutageneesi menetluse/meetodi abil, mis põhineb organismi geneetilise materjali samal viisil mutageeniga muutmisel nagu mutageneesi menetlus/meetod, mida on juba palju kordi kasutatud ja mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed, kuid mis ühendab selle muutmisviisi muude omadustega, mis erinevad selle teise mutageneesi menetluse/meetodi omadustest, ei vastaks liidu seadusandja kavatsusele.

Nimelt, kui riskihindamismenetlust korraldamata viiakse keskkonda või turule organismid, mis on saadud sellise mutageneesi menetluse/meetodi abil, võib see teatud juhtudel tuua inimeste tervisele ja keskkonnale kaasa negatiivsed tagajärjed, mis võivad olla pöördumatud ja mõjutada mitut liikmesriiki, isegi kui need omadused ei ole seotud sellega, millisel viisil on organismi geneetilist materjali mutageeni abil muudetud.

Ent kui asuda seisukohale, et organismid, mis on saadud mutageneesi menetluse/meetodi abil, mida on juba palju kordi kasutatud ja mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed, kuuluvad juhul, kui seda menetlust/meetodit on mis tahes viisil muudetud, tingimata direktiivi 2001/18 kohaldamisalasse, siis kaotaks direktiiviga ette nähtud erand olulises osas oma soovitava toime. Niisugune tõlgendus võib nimelt muuta mutageneesi menetluste/meetodite mis tahes kohandamise erakordselt keeruliseks, kuigi selline tõlgendus ei ole üldse vajalik, et saavutada kooskõlas ettevaatuspõhimõttega direktiiviga taotletav keskkonna ja inimeste tervise kaitse eesmärk.

Seetõttu asus Euroopa Kohus seisukohale, et asjaolu, et mutageneesi menetlus/meetodil on üks või mitu omadust, mis on teistsugused kui mutageneesi menetlus/meetodil, mida on juba palju kordi kasutatud ja mille ohutuse kohta on olemas pika aja jooksul kogutud andmed, õigustab direktiiviga ette nähtud erandi kohaldamata jätmist üksnes juhul, kui on kindlaks tehtud, et need omadused võivad põhjustada organismi geneetilise materjali muutusi, mis oma olemuselt või tekkimise kiiruse poolest erinevad kõnealuse teise mutageneesi menetluse/meetodi kohaldamisest tulenevatest muutustest.

Oma analüüsi viimases osas käsitles Euroopa Kohus vahetegemist *in vivo* ja *in vitro* mutageneesi meetodite vahel, mis on põhikohtuasjas kesksel kohal. Ta märkis sellega seoses, olles analüüsinud direktiivi 2001/18 sätteid *in vitro* kultuuri puudutavate menetluste/meetodite kohta, et kui asuda seisukohale, et *in vitro* kultuuridele omaste mõjude tõttu on algul *in vivo* kasutatud mutageneesi

³⁰² Euroopa Kohus sõnastas need kaks kriteeriumi kohtuotsuses Confédération paysanne jt (C-528/16).

³⁰³ Vastavalt direktiivi 2001/18 artiklile 1 on direktiivi eesmärk ettevaatuspõhimõtte kohaselt tagada inimeste tervise ja keskkonna kaitse esiteks GMOde keskkonda viimisel muul eesmärgil kui nende turuleviimine liidus ja teiseks GMOde turuleviimisel liidus toodetena või toodete koostises.

³⁰⁴ Ette nähtud vastavalt direktiivi 2001/18 B osas ja C osas.

menetluse/meetodi *in vitro* kohaldamise tulemusel saadud organism jäetud välja direktiiviga 2001/18 ette nähtud erandi kohaldamisalast, tähendaks see selle asjaolu eiramist, et liidu seadusandja ei pidanud neid mõjusid direktiivi kohaldamisala piiritlemisel asjakohaseks. Euroopa Kohus märkis, et direktiiv 2001/18 näeb ette mitme *in vitro* kultuuride kasutamist puudutava geneetilise muundamise meetodi väljajätmise direktiiviga ette nähtud GMOde kontrollisüsteemist.

5. Reisipaketid, puhkusepaketid ja ekskursioonipaketid

8. juuni 2023. aasta kohtuotsus UFC – Que choisir ja CLCV (C-407/21, [EU:C:2023:449](#))

Eelotsusetaotlus – Pakettreisid ja seotud reisikorraldusteenused – Direktiiv (EL) 2015/2302 – Artikli 12 lõiked 2–4 – Pakettreisilepingu lõpetamine – Vältimatud ja erakorralised asjaolud – COVID-19 pandeemia – Asjaomase reisija pakettreise eest tehtud maksete tagasimaksmine – Tagasimaksmine rahasummana või samaväärse hüvitisena võlatunnistuse (vautšeri) vormis – Kohustus teha reisijale tagasimaksed hiljemalt 14 päeva jooksul pärast lepingu lõpetamist – Ajutine erand sellest kohustusest – Riigisisese õiguse kohaselt tehtud otsuse, millega tühistatakse nimetatud kohustusega vastuolus olevad riigisisised õigusnormid, tagajärgede muutmine ajas

COVID-19 pandeemia kontekstis võttis Prantsuse valitsus vastu määruse, mille eesmärk oli ajutiselt vabastada pakettreiside korraldajad kohustusest maksta pakettreisilepingu lõpetamise korral tagasi reisijate tehtud maksed³⁰⁵. Kaks tarbijate huve kaitsvat ühendust esitasid Conseil d'État'le (Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) nõude see määrus tühistada, väites, et on rikutud niisugust tüüpi lepingu sõlminud reisija õigust „vältimatute ja erakorraliste asjaolude“ tõttu see leping lõpetada ja saada kõik pakettreise eest tehtud maksed täies ulatuses tagasi hiljemalt 14 päeva jooksul pärast lepingu lõpetamist, nagu on ette nähtud pakettreiside direktiivis³⁰⁶.

Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtles eelkõige selles, kuidas tõlgendada selles direktiivis ette nähtud mõistet „tagasimaksmine“ ning kas selle direktiiviga on kooskõlas riigisisised õigusnormid, mis käsitlevad pakettreiside korraldajate ajutist vabastamist tagasimaksmise kohustusest.

Euroopa Kohus täpsustas oma otsuses mõistet „tagasimaksmine“ pakettreiside direktiivi kontekstis. Lisaks tegi ta otsuse riigisiseste õigusnormide vastuolu kohta selle direktiiviga³⁰⁷ ja riigisisese otsuse – millega need liidu õigusega vastuolus olevad õigusnormid tühistatakse – tagajärgede ajalise kehtivuse muutmise kohta.

³⁰⁵ 25. märtsi 2020. aasta määruse nr 2020-315, mis käsitleb teatavate turismireisi ja majutusteenuste lepingute vältimatutel ja erakorralistel asjaoludel või vääramatu jõu olukorras lõpetamise rahalisi tingimusi, artikli 1 kohaselt võis reisikorraldaja seoses „lõpetamistega“, mis tehti teatavaks ajavahemikul 1. märtsist kuni 15. septembrini 2020, täita oma tagasimaksmise kohustust, pakkudes asjaomasele reisijale hiljemalt kolm kuud pärast asjaomase pakettreisilepingu lõpetamisest teatamist vautšerit pakettreise eest tehtud maksetega võrdses summas, kusjuures niisugune pakkumine kehtis 18 kuud.

³⁰⁶ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. novembri 2015. aasta direktiivi (EL) 2015/2302, mis käsitleb pakettreise ja seotud reisikorraldusteenuseid ning millega muudetakse määrust (EÜ) nr 2006/2004 ja Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2011/83/EL ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 90/314/EMÜ (ELT 2015, L 326, lk 1; edaspidi „pakettreiside direktiiv“), artikkel 12. Selle artikli lõike 2 esimese lause kohaselt on reisijal õigus lõpetada pakettreisileping enne pakettreise algust lõpetamistasu maksmata, kui sihtkohas või selle vahetus läheduses esinevad „vältimatud ja erakorralised asjaolud“, mis mõjutavad olulisel määral pakettreise teenuste osutamist või reisijate vedu sihtkohta.

³⁰⁷ Vt eelkõige pakettreiside direktiivi artikkel 4 ja artikli 12 lõiked 2–4.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena leidis Euroopa Kohus, et grammatilise tõlgenduse kohaselt tähendab mõiste „tagasimaksmine“ pakettreiside direktiivi tähenduses³⁰⁸ pakettreisi eest tehtud maksete tagastamist ainult rahasummana. Võimalust asendada rahasumma maksmise kohustus muus vormis sooritusega, nagu eelkõige vautšerite pakkumine, ei ole selles direktiivis otsesõnu ette nähtud. Õigus saada tehtud maksed tagasi rahasummana, mida tarbijad võivad vabalt kasutada, aitab kaasa nende huvide kaitsmisele.

Teisena otsustas Euroopa Kohus, et pakettreiside direktiiviga on vastuolus see, kui COVID-19 kontekstis vabastatakse pakettreiside korraldajad ajutiselt³⁰⁹ kohustusest maksta hiljemalt 14 päeva jooksul pärast lepingu lõpetamist asjaomastele reisijatele tagasi kõik lõpetatud lepingu alusel tehtud maksed. See järeldus jääb samaks ka juhul, kui niisuguste õigusnormide eesmärk on vältida seda, et eeldatavate tagasimaksetaotluste suure arvu tõttu mõjutataks reisikorraldajate maksevõimet nii, et see seaks ohtu nende püsijäämise, ning säilitada seeläbi asjaomase sektori elujõulisus.

Kõigepealt analüüsis Euroopa Kohus mõistet „vältimatud ja erakorralised asjaolud“³¹⁰. Nimelt võib see mõiste õiguskindluse põhimõtte kohaselt ja tarbijate kaitses lähtudes hõlmata COVID-19 pandeemiat, kuna see sündmus näitab, et esineb „märkimisväärsed ohte inimese tervisele“³¹¹, ning seda võib kohaldada pakettreisilepingute lõpetamisele, kui selle tingisid niisuguse sündmuse põhjustatud tagajärjed.

Seejärel rõhutas Euroopa Kohus, et mõiste „vältimatud ja erakorralised asjaolud“ sarnaneb mõistega „vääramatu jõud“ ja eelkõige pakettreiside direktiivi ettevalmistavaid materjale arvestades kujutab endast viimati nimetatud mõiste täielikku rakendamist selles direktiivis. Niisiis ei või liikmesriigid vääramatu jõu tõttu kas või ajutiselt vabastada pakettreiside korraldajaid selles direktiivis ette nähtud tagasimaksmise kohustusest, kuna selles direktiivis ei ole ette nähtud mingit erandit sellest siduvast kohustusest.

Lõpuks, isegi kui eeldada, et liikmesriigid võivad oma kohtutes väita, et riigisiseste õigusnormide vastuolu direktiivi sätetega on põhjendatav vääramatu jõuga, täpsustas Euroopa Kohus, et riigisisest õigusnormid, mis võimaldavad niisuguse üleilmse tervisekriisi nagu COVID-19 pandeemia asjaoludel vabastada pakettreiside korraldajad ajutiselt kohustusest maksta asjaomastele reisijatele tagasi pakettreiside eest tehtud maksed, ei vasta liikmesriikide poolt vääramatule jõule tuginemise tingimustele.

³⁰⁸ Vt eelkõige pakettreiside direktiivi artikli 12 lõiked 2 ja 3. Selle artikli lõike 2 teises lauses on ette nähtud, et juhul, kui pakettreisileping lõpetatakse, on reisijal õigus kõikide nimetatud pakettreisi eest tehtud maksete tagasimaksmisele. Lisaks on sama direktiivi artiklis 4 ja artikli 12 lõike 3 punktis b ette nähtud, et kui asjaomane reisikorraldaja ei saa pakettreisilepingut täita „vältimatute ja erakorraliste asjaolude“ tõttu, võib ta nimetatud lepingu lõpetada ja maksta reisijale tagasi kõik pakettreisi eest tehtud maksed põhjendamatult viivitamata ja igal juhul hiljemalt 14 päeva jooksul pakettreisilepingu lõpetamisest arvates.

³⁰⁹ Vt pakettreiside direktiivi artikkel 4 ja artikli 12 lõiked 2–4.

³¹⁰ Nagu on ette nähtud pakettreiside direktiivi artikli 12 lõikes 2 ja lõike 3 punktis b. Mõiste „vältimatud ja erakorralised asjaolud“ on selle direktiivi artikli 3 punktis 12 määratletud kui „olukord, mis ei ole sellele viitava poole kontrolli all ja mille tagajärgi ei oleks saanud vältida isegi kõigi mõistlike meetmete võtmise korral“.

³¹¹ Vastavalt pakettreiside direktiivi põhjendusele 31, milles on täpsustatud mõiste „vältimatud ja erakorralised asjaolud“ ulatust, kuuluvad selle mõiste alla märkimisväärsed ohud inimeste tervisele.

Seega esiteks, kuigi COVID-19 pandeemia on asjaomasele liikmesriigile võõras ning ebatavaline ja ettenägematu, ei saa riigisisised õigusnormid, mis vabastavad kõik reisikorraldajad üldiselt tagasimaksmise kohustusest, juba oma olemuselt olla põhjendatud vääramatu jõuga. Tagasimaksmise kohustuse ajutine ja üldine peatamine ei võta nimelt arvesse asjaomaste reisikorraldajate konkreetset ja individuaalset finantsolukorda. Teiseks ei ole tõendatud, et finantstagajärgi, mida nende õigusnormidega sooviti lahendada, ei oleks saanud vältida muul viisil kui pakettreiside direktiivi rikkudes ja eelkõige teatavaid riigiabimeetmeid võttes. Kolmandaks ei ole niisugune riigisisene õigusnorm, mis näeb ette pakettreiside korraldajate vabastamise tagasimaksmise kohustusest ajavahemikul, mis võib ulatuda kuni 21 kuuni alates kõnealuse pakettreisilepingu lõpetamisest teatamisest, ilmselgelt mõeldud toimima vaid ajavahemikul, mis on vajalik vääramatu jõuna käsitatava sündmuse põhjustatud raskuste lahendamiseks.

Kolmandana ja viimasena märkis Euroopa Kohus, et kui liikmesriigi kohtule on riigisisese õiguse kohaselt esitatud nõue tühistada riigisisised õigusnormid, mida see kohus peab liidu õigusega vastuolus olevaks, peab ta need õigusnormid tühistama. Käesolevas asjas täpsustas Euroopa Kohus ühelt poolt, et COVID-19 pandeemia põhjustatud oht pakettreiside sektoris tegutsevate ettevõtjate majanduslikele huvidele ei ole võrreldav asjaomase liikmesriigi keskkonnakaitse või elektrivarustusega seotud ülekaalukate huvidega, mis on erakorralised asjaolud, mille puhul Euroopa Kohus on lisaks tunnustanud liikmesriikide kohtute õigust liidu õigusega vastuolus olevaks tunnistanud riigisiseseid õigusnorme tühistava otsuse tagajärgi ajas muuta. Teiselt poolt ei ilmne Euroopa Kohtu sõnul, et niisuguste riigisiseste õigusnormide tühistamine, mis võimaldavad liikmesriikidel COVID-19 pandeemia kontekstis vabastada pakettreiside korraldajad tagasimaksmise kohustusest, tooks kaasa kahjulikke tagajärgi pakettreiside sektorile niisuguses ulatuses, et nende normide toime säilitamine oleks vajalik selle sektori ettevõtjate finantshuvide kaitsmiseks. Järelikult ei võimalda lojaalse koostöö põhimõte³¹² liikmesriigi kohtul, kes lahendab kaebust pakettreiside direktiiviga vastuolus olevate riigisiseste õigusnormide tühistamise nõudes, muuta oma otsuse – millega nimetatud riigisisised õigusnormid tühistatakse – tagajärgede ajalist kehtivust.

³¹² Ette nähtud ELL artikli 4 lõikes 3.

XI. Internet ja e-kaubandus

9. novembri 2023. aasta kohtuotsus Google Ireland jt (C-376/22, [EU:C:2023:835](#))

Eelotsusetaotlus – Direktiiv 2000/31/EÜ – Infoühiskonna teenused – Artikli 3 lõige 1 – Päritoluliikmesriigis toimuva kontrolli põhimõte – Artikli 3 lõige 4 – Erand infoühiskonna teenuste vaba liikumise põhimõttest – Mõiste „konkreetsed infoühiskonna teenuse vastu võetavad meetmed“ – Artikli 3 lõige 5 – Edasilükkamatutel juhtudel võimalus teatada tagantjärele infoühiskonna teenuste vaba liikumist piiravatest meetmetest – Teatamata jätmine – Nende meetmete kohaldatavus – Liikmesriigi õigusnormid, millega kehtestatakse suhtlusplatvormide pakkujatele olenemata sellest, kas nad asuvad tema territooriumil või mitte, rida kohustusi seoses väidetavalt ebaseadusliku sisu kontrollimise ja sellest teatamisega – Direktiiv 2010/13/EL – Audiovisuaalmeedia teenused – Videojagamisplatvormi teenused

Google Ireland Limited, Meta Platforms Ireland Limited ja Tik Tok Technology Limited on Iirimaa registreeritud äriühingud, mis pakuvad muu hulgas Austrias suhtlusplatvormide teenuseid.

Kommunikationsbehörde Austria (KommAustria) (Austria ringhäälingusektorit reguleeriv asutus) leidis oma 2021. aastal vastu võetud otsustes, et kolme eespool nimetatud äriühingu suhtes kohaldatakse Austria õigust³¹³.

Kuna need äriühingud olid seisukohal, et nende suhtes ei peaks kohaldama Austria seadust, mis paneb suhtlusplatvormide pakkujatele olenemata sellest, kas nad asuvad tema territooriumil või mitte, rea kohustusi seoses väidetavalt ebaseadusliku sisu kontrollimise ja sellest teatamisega, esitasid nad KommAustria otsuste peale kaebused. Kaebused jäeti esimeses kohtuastmes rahuldamata.

Asjaomased äriühingud esitasid selle rahuldamata jätmise peale kassatsioonkaebused Verwaltungsgerichtshofile (Austria kõrgeim halduskohus). Kassatsioonkaebuste põhjenduseks väitsid nad eelkõige, et Austria seadusega kehtestatud kohustused on ebaproportsionaalsed ning vastuolus infoühiskonna teenuste vaba liikumisega ja päritoluliikmesriigi poolt nende teenuste kontrolli põhimõttega, mis teisisõnu tähendab selle riigi kontrolli, kus teenuseosutaja asub, ning mis on ette nähtud elektroonilise kaubanduse direktiivis³¹⁴.

Kuna kõrgeimal halduskohtul oli kahtlusi, kas Austria seadused ja sellega teenuseosutajatele pandud kohustused on kooskõlas direktiiviga elektroonilise kaubanduse kohta, milles on ette nähtud muu liikmesriigi kui päritoluliikmesriigi võimalus teha teatavatel tingimustel erand infoühiskonna teenuste vaba liikumise põhimõttest, esitas ta Euroopa Kohtule selle direktiivi tõlgendamise kohta eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohus võttis oma otsuses seisukoha küsimuses, kas infoühiskonna teenuste sihtliikmesriik võib teha erandi nende teenuste vabast liikumisest, võttes lisaks individuaalsetele ja konkreetsetele

³¹³ Nimelt föderaalseadust suhtlusplatvormide kasutajate kaitsemeetmete kohta (suhtlusplatvormide seadus) (Bundesgesetz über Maßnahmen zum Schutz der Nutzer auf Kommunikationsplattformen (Kommunikationsplattformen-Gesetz)) (BGBl. I, 151/2020).

³¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2000. aasta direktiiv 2000/31/EÜ infoühiskonna teenuste teatavate õiguslike aspektide, eriti elektroonilise kaubanduse kohta siseturul (EÜT 2000, L 178, lk 1; ELT eriväljaanne 13/25, lk 399; edaspidi „elektroonilise kaubanduse direktiiv“).

meetmetele ka üldiseid ja abstraktseid meetmeid, mis puudutavad konkreetset teenuste kategooriat, ja konkreetset, kas need meetmed võivad kuuluda mõiste „konkreetses infoühiskonna teenuse vastu võetavad meetmed“ alla elektroonilise kaubanduse direktiivi tähenduses³¹⁵.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et võimalus teha erand infoühiskonna teenuste vaba liikumise põhimõttest puudutab elektroonilise kaubanduse direktiivi sõnastuse kohaselt „konkreetses infoühiskonna teenust“. Sõna „konkreetsed“ kasutamine selles kontekstis näib viitavat sellele, et nii nimetatud teenust tuleb mõista kui individuaalset teenust. Järelikult ei saa liikmesriigid võtta konkreetsete infoühiskonna teenuste üldiselt kirjeldatud kategooria suhtes üldiseid ja abstraktseid meetmeid, mida kohaldatakse vahet tegemata iga selle teenuste kategooria teenuseosutaja suhtes.

Asjaolu, et elektroonilise kaubanduse direktiivis on kasutatud mõistet „meetmed“, ei sea seda hinnangut kahtluse alla. Kuna liidu seadusandja kasutas sellist laia ja üldist mõistet, siis jättis ta liikmesriikide otsustada nende meetmete laadi ja vormi, mida nad võivad võtta erandi tegemiseks infoühiskonna teenuste vaba liikumise põhimõttest. Seevastu ei mõjuta sellise mõiste kasutamine mingil viisil nende meetmete olemust ja materiaalõiguslikku sisu.

Järgmiseks märkis Euroopa Kohus, et seda grammatilist tõlgendust kinnitab elektroonilise kaubanduse direktiivi konteksti analüüs.

Nimelt on võimalusele teha erand infoühiskonna teenuste vaba liikumise põhimõttest seatud tingimus, et asjaomane liikmesriik peab olema enne taotlenud meetmete võtmist päritoluliikmesriigilt,³¹⁶ mis eeldab võimalust, et teenuseosutajad ja järelikult ka asjaomased liikmesriigid on tuvastatavad. Kui aga liikmesriikidel lubatakse piirata infoühiskonna teenuste osutamise vabadust üldiste ja abstraktsete meetmetega, mida kohaldatakse vahet tegemata iga nende teenuste kategooria teenuseosutajate suhtes, oleks selline tuvastamine – kui see ei ole võimatu – vähemalt ülemäära raske, mistõttu liikmesriigid ei suudaks sellist tingimust täita.

Euroopa Kohus rõhutas viimaseks, et elektroonilise kaubanduse direktiiv tugineb päritoluliikmesriigis toimuva kontrolli põhimõttele ja vastastikuse tunnustamise põhimõttele, mistõttu kooskõlastatud valdkonna³¹⁷ raames on infoühiskonna teenused reguleeritud üksnes liikmesriigis, kelle territooriumil asub nende teenuste osutaja. Kui aga lubada päritoluliikmesriikidel võtta üldiseid ja abstraktseid meetmeid, mida kohaldatakse vahet tegemata iga infoühiskonna teenuste kategooria teenuseosutajate suhtes, olenemata sellest, kas nad asuvad viimati nimetatud liikmesriigis või mitte, seatakse kahtluse alla päritoluliikmesriigis toimuva kontrolli põhimõte. Nimelt toob viidatud põhimõte kaasa regulatiivse pädevuse jaotuse infoühiskonna teenuste osutaja päritoluliikmesriigi ja sihtkohaliikmesriigi vahel. Kui aga lubada viimasena nimetatud liikmesriigil võtta taolisi meetmeid, sekkutaks päritoluliikmesriigi reguleerimispädevusse ja see tooks kaasa selle, et nendele teenuseosutajatele kohaldatakse nii päritoluliikmesriigi kui ka sihtliikmesriikide õigusakte. Nimetatud põhimõtte kahtluse alla seadmine kahjustaks elektroonilise kaubanduse direktiivi süsteemi ja eesmärgi. Pealegi, kui lubada sihtliikmesriigil võtta taolisi meetmeid, kahjustaks see liikmesriikidevahelist vastastikust usaldust ja oleks vastuolus vastastikuse tunnustamise põhimõttega.

³¹⁵ Elektroonilise kaubanduse direktiivi artikli 3 lõige 4.

³¹⁶ Elektroonilise kaubanduse direktiivi artikli 3 lõike 4 punkt b.

³¹⁷ Elektroonilise kaubanduse direktiivi artikli 2 punkti h tähenduses.

Lisaks märkis Euroopa Kohus, et elektroonilise kaubanduse direktiivi eesmärk on kõrvaldada siseturu nõuetekohase toimimise juriidilised tõkked, mis tekivad õigusaktide lahknevustest ja õiguskindluse puudumisest selle kohta, milliseid riigisiseseid eeskirju selliste teenuste suhtes kohaldatakse. Kui aga oleks võimalik selliseid meetmeid võtta, tähendaks see lõppkokkuvõttes seda, et asjaomaste teenuseosutajate suhtes kohaldatakse erinevaid õigusakte ja seega taaskehtestataks teenuste osutamise vabaduse juriidilised tõkked, mida selle direktiiviga soovitakse kaotada.

Nii jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et üldised ja abstraktsed meetmed, mis puudutavad konkreetsete infoühiskonna teenuste üldiselt kirjeldatud kategooriat ja mida kohaldatakse vahet tegemata iga selle teenuste kategooria teenuseosutaja suhtes, ei kuulu mõiste „konkreetsed infoühiskonna teenuse vastu võetavad meetmed“ alla elektroonilise kaubanduse direktiivi tähenduses.

XII. Majandus- ja rahapoliitika

4. mai 2023. aasta kohtuotsus EKP vs. Crédit lyonnais (C-389/21 P, [EU:C:2023:368](#))

Apellatsioonkaebus – Majandus- ja rahapoliitika – Krediidiasutuste usaldatavusnõuete täitmise järelevalve – Määrus (EL) nr 575/2013 – Finantsvõimenduse määra arvutamine – Riskipositsiooni näitaja – Artikli 429 lõige 14 – Teatavatele tingimustele vastavate riskipositsioonide väljajätmine – Osaline keeldumine loa andmisest – Euroopa Keskpanka (EKP) kaalutusõigus – Tühistamishagi – Ilmne hindamisviga – Kohtulik kontroll

Crédit lyonnais on Prantsuse õiguse alusel asutatud aktsiaselts, millel on krediidiasutuse tegevusluba. See krediidiasutus on Crédit agricole SA tütarettevõtja ja seetõttu teeb Euroopa Keskpank (EKP) tema üle otsest usaldatavusnõuete täitmise järelevalvet.

Crédit agricole taotles 5. mail 2015 enda nimel ja Crédit agricole'i kontserni kuuluvate üksuste, sealhulgas Crédit lyonnais' nimel EKP luba³¹⁸ jätta finantsvõimenduse määra arvutamisel arvesse võtmata riskipositsioonid, mis on seotud Prantsusmaa avalik-õigusliku asutusega Caisse des dépôts et consignations (CDC) ja mis tulenevad mitmesse hoiusetootesse tehtud hoiustest, mis kohaldatavate Prantsuse õigusnormide kohaselt tuleb kohustuslikus korras kanda üle CDC-le (edaspidi „reguleeritud hoiused“).

Üldkohus tühistas oma otsusega³¹⁹ EKP 24. augusti 2016. aasta otsuse, millega viimane keeldus Crédit agricole'ile taotletud luba andmast. Pärast seda kohtuotsust taotles Crédit agricole EKP-lt uuesti luba jätta CDCga seotud riskipositsioonid arvesse võtmata. 3. mai 2019. aasta otsusega³²⁰ andis EKP loa jätta Crédit agricole'il ja Crédit agricole'i kontserni kuuluvatel üksustel, välja arvatud Crédit lyonnais, finantsvõimenduse määra arvutamisel arvesse võtmata kõik CDCga seotud riskipositsioonid. Seevastu Crédit lyonnais'l lubati jätta arvesse võtmata ainult 66%. EKP, kes leidis, et tal on selles asjas kaalutusõigus, kohaldas vaidlusaluses otsuses metoodikat, mis võttis arvesse kolme tegurit: Prantsuse keskvalitsuse krediidikvaliteeti, erakorralise müügi riski ja CDCga seotud riskipositsioonide kontsentratsiooni taset.

Crédit lyonnais esitas vaidlusaluse otsuse tühistamiseks osas, milles sellega keelduti andmast talle luba jätta tema finantsvõimenduse määra arvutamisel arvesse võtmata kõik tema CDCga seotud riskipositsioonid, hagi, mille Üldkohus rahuldas³²¹. Täpsemalt tuvastas Üldkohus, et vaidlusaluse otsuse põhjendus, mis puudutab erakorralise müügi riski taset, on „õigusvastane“. Sellest tulenevalt leidis ta, et EKP kasutatud metoodika kaks ülejäänud tegurit ei saanud viia selleni, et EKP keeldus vaidlusaluses otsuses andmast Crédit lyonnais'le luba jätta arvesse võtmata kõik riskipositsioonid, mis sellel krediidiasutusel CDC suhtes olid.

³¹⁸ Ette nähtud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta määruse (EL) nr 575/2013 krediidiasutuste ja investeerimisühingute suhtes kohaldatavate usaldatavusnõuete kohta ja määruse (EL) nr 648/2012 muutmise kohta (ELT 2013, L 176, lk 1), mida on muudetud komisjoni 10. oktoobri 2014. aasta delegeeritud määrusega (EL) 2015/62 (ELT 2015, L 11, lk 37), artikli 429 lõikes 14.

³¹⁹ 13. juuli 2018. aasta kohtuotsus **Crédit agricole vs. EKP** (T-758/16, [EU:T:2018:472](#)).

³²⁰ Otsus ECB SSM-2019-FRCAG-39 (edaspidi „vaidlusalune otsus“).

³²¹ 14. aprilli 2021. aasta kohtuotsus **Crédit lyonnais vs. EKP** (T-504/19, [EU:T:2021:185](#); edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“).

Euroopa Kohus, kellele EKP esitas apellatsioonkaebuse, tühistas vaidlustatud kohtuotsuse ja tegi asja suhtes ise lõpliku kohtuotsuse, jättes Crédit lyonnais' hagi rahuldamata. Oma otsuses selgitas Euroopa Kohus, milline on liidu kohtu kontrolli ulatus, kui ta hindab EKP haldusotsuste õiguspärasust olukorras, kus EKP-l on ulatuslik kaalutusruum.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus märkis, et kuna EKP-l on ulatuslik kaalutusõigus selle üle otsustamisel, kas anda luba jätta finantsvõimenduse määra arvutamisel teatavatele tingimustele vastavad riskipositsioonid arvesse võtmata, ei tohi liidu kohtu kohtulik kontroll EKP otsuse põhjenduste põhjendatuse üle viia EKP hinnangu asendamiseni Üldkohtu hinnanguga. Selle kontrolli eesmärk on kontrollida, ega selline otsus ei põhine sisuliselt ebaõigetel asjaoludel ning ega selle tegemisel ei ole tehtud ilmset hindamisviga või kuritarvitatud võimu. Liidu kohus ei pea kontrollima mitte üksnes esitatud tõendite sisulist õigsust, usaldusväärsust ja sidusust, vaid ka seda, kas kogutud tõendid sisaldavad kogu asjakohast teavet, mida keerulise olukorra hindamisel tuleb arvesse võtta, ja kas kõnealused tõendid võivad toetada järeldusi, mis nende pinnalt on tehtud. Nimelt juhtudel, kus liidu institutsioonil on ulatuslik kaalutusõigus, on menetluslike tagatiste – nende tagatiste hulka kuulub institutsiooni kohustus uurida hoolsalt ja erapooletult kõiki konkreetsetes olukorras tähtsust omavaid asjaolusid – järgimisel põhimõtteline tähtsus.

Euroopa Kohus täheldas, et Üldkohus, andes oma hinnangu reguleeritud hoiuste tunnustele ja nende kumulatiivsele mõjule, leidis, et erakorralise müügi riski tase ei olnud piisavalt kõrge selleks, et põhjendada EKP keeldumist loa andmisest selleks, et finantsvõimenduse määra arvutamisel jäetakse arvesse võtmata kõik Crédit lyonnais' riskipositsioonid CDC suhtes.

Ent seda tehes esiteks ei seadnud Üldkohus kahtluse alla EKP poolt reguleeritud hoiuste tunnuste kohta tuvastatud, mille pinnalt EKP järeldas, et need tunnused ei võimalda täielikult välistada riski, et Crédit lyonnais võib olla sunnitud läbi viima erakorralise müügi. See puudutab iseäranis EKP järeldusi seoses reguleeritud hoiuste suure likviidsusega, kui õigusnormides ei ole nende väljavõtmist piiratud, ning seoses Crédit lyonnais' kohustusega teha hoiustajatele väljamakseid isegi sellel kümnepäevasel ajavahemikul, mis jääb Crédit lyonnais' positsioonide ja CDC positsioonide korrigeerimise vahele. Järelikult ei sea Üldkohtu arutluskäik kahtluse alla vaidlusaluses otsuses arvesse võetud asjaolude sisulist õigsust, usaldusväärsust ja sidusust, ning sellest ei nähtu, et need asjaolud ei kujuta endast kogu asjakohast teavet, mida EKP pidi arvesse võtma.

Teiseks tuleneb Üldkohtu järeldus, et EKP arvesse võetud teave ei toeta järeldusi, mis selle pinnalt vaidlusaluses otsuses tehti, Üldkohtu enda hinnangust erakorralise müügi riski tasemele. See hinnang põhineb küll samadel andmetel kui EKP poolt arvesse võetud andmed, kuid erineb selle institutsiooni hinnangust, ilma et Üldkohus oleks tuvastanud, et EKP hinnang on ilmselgelt ekslik.

Selliselt arutledes ei kontrollinud Üldkohus – mida ta oleks pidanud tegema – seda, kas tehtud on ilmne hindamisviga, vaid asendas EKP hinnangu enda omaga olukorras, kus sellel institutsioonil oli siiski ulatuslik kaalutusruum.

Lisaks, seoses Üldkohtu hinnanguga, mis puudutab hiljutiste panganduskriiside kogemusele tuginevat EKP põhjendust, ei selgitanud Üldkohus, kuidas kaalutlustega – mille kohaselt ei saa reguleeritud hoiuseid erinevalt tähtajata hoiustest investeerida riskantsetesse või mittelikviidsetesse varadesse – saab tõendada, et EKP hinnang, mis puudutas massiliste väljavõtmiste riskistsenaariumi, mida tuli arvesse võtta Crédit lyonnais' puhul esineva erakorralise müügi riski analüüsimisel, on ilmselgelt väär.

Sama kehtib kaalutluste kohta, mis põhinevad erinevusel Prantsuse Vabariigi kahekordse garantii, mis on antud reguleeritud hoiuste toodetele, ja direktiivist 2014/49³²² tuleneva tagatisskeemi vahel.

Euroopa Kohus järeldas sellest, et Üldkohus tühistas vaidlusaluse otsuse, asendades enda hinnanguga hinnangu Crédit lyonnais' puhul esineva erakorralise müügi riski kohta, ilma et Üldkohus oleks näidanud, kuidas on vaidlusaluses otsuses selle kohta antud EKP hinnangus tehtud ilmne hindamisviga. Nii toimides ületas ta oma kohtuliku kontrolli piire. Samuti leidis Üldkohus ekslikult, et EKP rikkus enda kohustust analüüsida hoolsalt ja erapooletult kõiki konkreetsetes olukorras tähtsust omavaid asjaolusid.

Pärast vaidlustatud otsuse osalist tühistamist tegi Euroopa Kohus esimeses astmes esitatud hagi suhtes ise lõpliku kohtuotsuse. Crédit lyonnais' esimeses kohtuastmes esitatud argumente analüüsides leidis ta, et arvestades piiratud kohtulikku kontrolli, mida tal tuleb EKP-l käesolevas asjas olevat ulatuslikku kaalutlusruumi arvestades teha, ei ole Crédit lyonnais suutnud tõendada, et EKP poolt vaidlusaluses otsuses antud hinnangud, mis puudutavad erakorralise müügi riski ja Prantsuse keskvalitsuse krediitkvaliteeti, on ilmselgelt ekslikud. Seega jättis ta jõusse otsuse mitte anda luba selleks, et Crédit lyonnais' finantsvõimenduse määra arvutamisel jäetaks 34% tema riskipositsioonidest CDC suhtes arvesse võtmata.

³²² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/49/EL hoiuste tagamise skeemide kohta (ELT 2014, L 173, lk 149).

XIII. Hankelepingud

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Infraestruturas de Portugal ja Futrifer Indústrias Ferroviárias (C-66/22, [EU:C:2023:1016](#))

Eelotsusetaotlus – Ehitustööde, asjade ja teenuste hankemenetlused – Direktiiv 2014/24/EL – Artikli 57 lõike 4 esimese lõigu punkt d – Riigihanked transpordisektoris – Direktiiv 2014/25/EL – Artikli 80 lõige 1 – Fakultatiivsed hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjused – Ülevõtmiskohustus – Ettevõtja poolt kokkulepete sõlmimine konkurentsi moonutamise eesmärgil – Hankija pädevus – Konkurentsiasutuse varasema otsuse mõju – Proportsionaalsuse põhimõte – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 47 – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile – Hea halduse põhimõte – Põhjendamiskohustus

Toscca oli ettevõtja, kes esitas pakkumuse hankemenetluses, mille Infraestruturas de Portugal korraldas raudteetaristusektori tarbeks kreosoodiga immutatud männipuidust vaiade ja liiprite ostmiseks ning mille tulemusel hankeleping sõlmiti Futriferiga. Kuivõrd kaebus, mille Toscca esitas hankelepingu sõlmimise otsuse peale, jäeti rahuldamata, esitas ta apellatsioonkaebuse Tribunal Central Administrativo Nortele (põhjapiirkonna apellatsiooniasutuse halduskohus, Portugal). See kohus tegi lahendi, millega rahuldab apellatsioonkaebuse ja kohustas Infraestruturas de Portugal tunnistama edukaks Toscca pakkumuse. Supremo Tribunal Administrativo (Portugali kõrgeim halduskohus) tühistas selle lahendi põhjendamatuses tõttu ja saatis kohtuasja tagasi Tribunal Central Administrativo Nortele (põhjapiirkonna apellatsiooniasutuse halduskohus). Viimati nimetatud kohus tegi uue otsuse, milles kinnitas lahendust, milleni ta jõudis oma esimeses lahendis.

Supremo Tribunal Administrativo (Portugali kõrgeim halduskohus), kes oli eelotsusetaotluse esitanud kohus, esitasid nii Infraestruturas de Portugal kui ka Futrifer selle otsuse peale kassatsioonkaebuse. Nimetatud kohus märkis, et Autoridade da Concorrência (konkurentsiamet, Portugal) määras 2019. aastal Futriferile trahvi konkurentsioiguse rikkumise eest sama hankija poolt 2014. ja 2015. aastal korraldatud hankemenetluses.

Euroopa Kohus (suurkoda) lahendas oma kohtuotsuses kõigepealt küsimuse, kas liikmesriigid on kohustatud võtma riigisisesele õigussüsteemile üle direktiivis 2014/24³²³ ja direktiivis 2014/25³²⁴ ette nähtud fakultatiivsed hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjused. Järgmiseks täpsustas ta, mis tingimustel saab hankija kasutada oma õigust jätta ettevõtja hankemenetlusest kõrvale ebausaldusväärsuse tõttu, mis tuleneb konkurentsieeskirjade rikkumisest väljaspool asjaomast hankemenetlust. Lõpetuseks täpsustas Euroopa Kohus hankijate kohustust põhjendada otsust, mis käsitleb ettevõtja usaldusväärsust direktiivis 2014/24 ette nähtud fakultatiivse hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjuse seisukohast, mis on seotud selle ettevõtja osalemisega kokkulepetes, mille eesmärk on moonutada konkurentsi.

³²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2014, L 94, lk 65). Direktiivi artikli 57 lõike 4 esimene lõik näeb ette juhud, mil hankijad võivad jätta hankemenetlusest kõrvale mis tahes ettevõtja või mil liikmesriigid võivad neid kohustada seda tegema.

³²⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/25/EL, milles käsitletakse vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris tegutsevate üksuste riigihankeid ja millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2004/17/EÜ (ELT 2014, L 94, lk 243). Direktiivi 2014/25 artikli 80 lõike 1 kolmandas lõigus on sätestatud, et kui liikmesriigid seda nõuavad, hõlmavad hankemenetlusest kõrvalejätmise objektiivsed kriteeriumid ja eeskirjad muu hulgas direktiivi 2014/24 artikli 57 lõikes 4 loetletud kõrvaldamise aluseid kõnealuses artiklis sätestatud tingimustel.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt lahendas Euroopa Kohus küsimuse, kas liikmesriigid on kohustatud võtma riigisisesse õigusesse üle fakultatiivsed hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjused, mis on ette nähtud direktiivis 2014/24³²⁵ ja direktiivi 2014/25 selles sättes, mis viitab neile põhjustele.

Ühelt poolt märkis Euroopa Kohus seoses direktiivis 2014/24 ette nähtud fakultatiivsete hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjustega, et vastupidi sellele, mis tuleneb tema teatavatest kohtuotsustest³²⁶, on liikmesriigid kohustatud need põhjused riigisisesse õigusesse üle võtma. See kohustus tähendab, et liikmesriigid peavad nägema hankijatele ette kas õiguse või kohustuse neid põhjusi kohaldada. Nimelt nähtub esiteks direktiivi 2014/24 selle sätte sõnastusest, mis käsitleb fakultatiivseid hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusi, et avaliku sektori hankija otsustab, kas jätta ettevõtja mõnel sellisel põhjusel hankemenetlusest kõrvale või mitte, välja arvatud juhul, kui liikmesriigid otsustavad muuta selle hankemenetlusest kõrvale jätmise õiguse kohustuseks. Selleks et hankijatel oleks vähemalt õigus kohaldada neid hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusi, ei saa liikmesriik järelikult jätta neid põhjusi direktiivi 2014/24 ülevõtvates riigisisestest õigusnormides ette nägemata. Teiseks kinnitab seda tõlgendust ka kontekst, kuhu kuulub fakultatiivseid hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusi ettenägev säte, mis erineb selle direktiivi muudest sätetest, kus liikmesriikidele on jäetud võimalus sätted kas üle võtta või mitte. Euroopa Kohus rõhutas sellega seoses, et liikmesriikidele fakultatiivsete hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjuste kohaldamise tingimustega seoses jäetud valikuvõimalus³²⁷ ei laiene nende põhjuste riigisisesse õigusesse ülevõtmisele või üle võtmata jätmisele. Mis puudutab kolmandaks direktiiviga 2014/24 taotletavat eesmärki seoses fakultatiivsete hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjustega, siis rõhutas Euroopa Kohus, et liidu seadusandja soovis usaldada üksnes hankijatele ülesande hinnata, kas hankemenetluses osalevad ettevõtjad on ausad ja usaldusväärsed, ning jätta vajaduse korral hankemenetlusest kõrvale ettevõtjad, keda nad peavad ebausaldusväärseteks.

Teiselt poolt rõhutas Euroopa Kohus seoses direktiiviga 2014/25³²⁸, et liikmesriigid peavad selle direktiivi artikli 80 lõike 1 esimese lõigu ülevõtmise kohustuse alusel ette nägema vähemalt võimaluse, et hankijad otsustavad, et selle direktiivi kohaldamisalasse kuuluvates hankemenetlustes kohaldatavad hankemenetlusest kõrvalejätmise eeskirjad ja kriteeriumid hõlmavad direktiivis 2014/24 ette nähtud fakultatiivseid hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusi, ilma et see piiraks nende riikide võimalust otsustada, et hankijad on kohustatud lisama need põhjused kõnealuste kriteeriumide hulka.

Olles esitanud need täpsustused, tegi Euroopa Kohus esimesena otsuse seoses direktiivis 2014/24³²⁹ ette nähtud fakultatiivse hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusega, et ettevõtja on sõlminud

³²⁵ Täpsemalt on need ette nähtud selle direktiivi artikli 57 lõike 4 esimeses lõigus.

³²⁶ 19. juuni 2019. aasta kohtuotsus *Meca* (C-41/18, [EU:C:2019:507](#), punkt 33), 30. jaanuari 2020. aasta kohtuotsus *Tim* (C-395/18, [EU:C:2020:58](#), punktid 34 ja 40) ning 3. juuni 2021. aasta kohtuotsus *Rad Service jt* (C-210/20, [EU:C:2021:445](#), punkt 28). Nende kohtuotsuste kohaselt võivad liikmesriigid otsustada, kas nad võtavad selles sättes nimetatud hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjused riigisisesse õigusesse üle või mitte.

³²⁷ See tuleneb direktiivi 2014/24 artikli 57 lõikest 7.

³²⁸ Täpsemalt selle direktiivi artikli 80 lõike 1 kolmanda lõigu alusel.

³²⁹ Direktiivi 2014/24 artikli 57 lõike 4 esimese lõigu punkti d kohaselt võib avaliku sektori hankija jätta ettevõtja hankemenetluses osalemisest kõrvale või liikmesriigid võivad temalt nõuda ettevõtja hankemenetluses osalemisest kõrvalejätmist, kui avaliku sektori hankijal on piisavalt usaldusväärseid andmeid, mille alusel järeldada, et ettevõtja on sõlminud kokkuleppeid teiste ettevõtjatega konkurentsi moonutamise eesmärgil.

kokkulepped konkurentsi moonutamise eesmärgil. Euroopa Kohus leidis, et selle põhjusega on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis piiravad võimalust jätta pakkuja pakkumus hankemenetlusest kõrvale – seetõttu, et on veenvaid kaudseid tõendeid viimase käitumise kohta, mis võib rikkuda konkurentsieeskirju – nii, et see on võimalik vaid hankemenetluses, milles on sel viisil käitunud. Nimelt ei nähtu selline piirang kõnealust hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjust ettenägeva sätte sõnastusest. Lisaks tuleneb kõnealuse sätte³³⁰ kontekstist, et direktiiv 2014/24 võimaldab hankijatel igal hetkel menetluse käigus ettevõtja menetlusest kõrvale jätta või liikmesriikidel nõuda hankijatelt ettevõtja kõrvalejätmist, kui selgub, et asjaomane ettevõtja on enne menetlust või menetluse käigus toimepandud teost või tegematajätmisest tulenevalt ühes nendest olukordadest, mis on selles direktiivis hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusena ette nähtud. Kõnealuse sätte selline tõlgendus võimaldab hankijal veenduda iga sellise ettevõtja aususes ja usaldusväärsuses, kelle suhtes võib tekkida kahtlusi mitte ainult siis, kui asjaomane ettevõtja osaleb kõnealuse menetluse raames konkurentsivastases tegevuses, vaid ka siis, kui see ettevõtja on osalenud konkurentsivastases tegevuses varem.

Teisena rõhutas Euroopa Kohus, et direktiivis 2014/24 ette nähtud fakultatiivse hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjusega – et ettevõtja on sõlminud kokkuleppeid konkurentsi moonutamise eesmärgil – on vastuolus riigisisesed õigusnormid, mis annavad üksnes liikmesriigi konkurentsiasutusele pädevuse otsustada, kas jätta ettevõtjad konkurentsieeskirjade rikkumise tõttu hankemenetlusest kõrvale. Tõsi, kui on olemas liidu või riigisisese õigusega reguleeritud erimenetlus konkurentsieeskirjade rikkumise eest vastutusele võtmiseks, kus liikmesriigi konkurentsiasutuse ülesanne on läbi viia sellega seotud uurimine, peab hankija tuginema esitatud tõendite hindamisel üldjuhul sellise menetluse tulemusele. Sellises kontekstis võib olla erilise tähtsusega niisuguse asutuse otsus, kus tuvastatakse konkurentsieeskirjade rikkumine ja määratakse pakkuja sellest tulenevalt rahaträhv, eriti siis, kui selle sanktsiooniga kaasneb ajutine keeld osaleda hankemenetlustes. Ehkki selline otsus võib tingida selle, et hankija jätab asjaomase ettevõtja kõnealusest hankemenetlusest kõrvale, ei saa sellise otsuse puudumine seevastu takistada hankijat sellist hinnangut andmast või teda hinnangu andmise kohustusest vabastada. Hinnangu andmisel tuleb lähtuda proportsionaalsuse põhimõttest ja võtta arvesse kõiki asjakohaseid tegureid kontrollimaks, kas on põhjendatud kohaldada hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjust, et ettevõtja on sõlminud kokkuleppeid konkurentsi moonutamise eesmärgil. Järelikult riivavad riigisisesed õigusnormid, mis seovad pakkuja aususe ja usaldusväärsuse hindamise liikmesriigi konkurentsiasutuse sellise otsuse järeldustega, mis käsitleb eeskätt hankemenetluses tulevikus osalemist, kaalutusõigust, mis peab olema hankijal direktiivis 2014/24 ette nähtud fakultatiivsete hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjuste kohaldamisel.

Oma analüüsi lõpus täpsustas Euroopa Kohus veel seda, et liikmesriigid ei saa oma õigusnormides piirata, millise ulatusega on hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjus, mis on seotud asjaomase ettevõtja konkurentsivastase käitumisega.

Euroopa Kohus märkis kolmandana, et hea halduse põhimõtte alusel peab hankija otsus ettevõtja usaldusväärsuse kohta, mis tehakse direktiivis 2014/24 ette nähtud selle fakultatiivse hankemenetlusest kõrvale jätmise põhjuse alusel, mis on seotud kokkulepete sõlmimisega, olema põhjendatud. See kohustus kehtib ühelt poolt otsuste puhul, millega hankija jätab pakkuja hankemenetlusest kõrvale eeskätt sellise fakultatiivse hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjuse alusel. Teiselt poolt kehtib see põhjendamiskohustus hankijale siis, kui ta tuvastab, et teatava pakkuja puhul oleks alust kohaldada mõnda fakultatiivsetest hankemenetlusest kõrvalejätmise põhjustest, ent ta otsustab pakkuja hankemenetlusest mitte kõrvale jätta näiteks seetõttu, et hankemenetlusest

³³⁰ Eeskätt direktiivi 2014/24 artikli 57 lõike 5 teisest lõigust.

kõrvalejätmine oleks ebaproportsionaalne meede. Nimelt mõjutab selline otsus kõigi teiste asjaomases hankemenetluses osalevate ettevõtjate õiguslikku olukorda, kellel peab olema võimalik kaitsta oma õigusi, kaevates vajaduse korral see otsus edasi.

1. Võrdne kohtlemine töö saamisel ja sotsiaalkindlustuse valdkonnas

12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus TP (monteerija avalik-õiguslikus televisioonis) (C-356/21, [EU:C:2023:9](#))

Eelotsusetaotlus – Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Direktiiv 2000/78/EÜ – Artikli 3 lõike 1 punktid a ja c – Füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise alustamise tingimused – Töö saamise ja töö tingimused – Seksuaalse sättumuse alusel diskrimineerimise keeld – Töövõtulepingu alusel tegutsev sõltumatu ettevõtja – Lepingu lõpetamine ja pikendamata jätmine – Vabadus valida lepingupool

Aastatel 2010–2017 valmistas J. K. isiklikult, oma iseseisva majandustegevuse raames sõlmitud järjestikuste lühiajaliste töövõtulepingute alusel, monteeritud audiovisuaalset materjali, treilereid või saatelõike TP, Poolas riigi tasandil avalikku telekanalit haldava äriühingu, programmi režii- ja reklaamitoimetuse jaoks.

J. K. ja TP sõlmisid 20. novembril 2017 üheks kuuks uue töövõtulepingu, milles oli ette nähtud kaks nädalast vahetust detsembris. Kuid pärast seda, kui J. K. ja tema elukaaslane olid 4. detsembril 2017 avaldanud oma Youtube'i kanalis video, mille eesmärk oli edendada sallivust samasooliste paaride suhtes, teatas TP J. K-le, et need kaks nädalast vahetust on tühistatud.

Seega ei töötanud J. K. 2017. aasta detsembris ühtegi vahetust ning tema ja TP vahel ei sõlmitud ühtegi uut töövõtulepingut.

Seejärel esitas J. K. eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Sąd Rejonowy dla m. st. Warszawy w Warszawiele (Pealinna Varssavi rajoonikohus Varssavis, Poola), hagi, milles palus muu hulgas mõista TP-lt tema kasuks välja hüvitise mittevahalise kahju eest, mille oli põhjustanud TP keeldumine tema lepingut pikendada, mis lõpetas nendevahelise tööalase suhte põhjusel, mis J. K. arvates rajanes tema seksuaalsel sättumusel.

Selles kohtuvaidluses kahtles eelotsusetaotluse esitanud kohus selles, kas Poola õiguse säte³³² on liidu õigusega kooskõlas osas, milles see säte jätab direktiiviga 2000/78³³³ tagatud diskrimineerimisvastase kaitse alt välja lepingupoolte vaba valimise üksnes juhul, kui see valik ei põhine sool, rassil, etnilisel päritolul või kodakondsusel.

Euroopa Kohus otsustas selle kohta, et direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktidega a ja c on vastuolus niisugune riigisisene õigusnorm, mille tagajärjel on lepingupoolte vaba valiku korral jäetud

³³¹ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) **Chief Appeals Officer jt** (C-488/21, [EU:C:2023:1013](#)). Seda kohtuotsust tutvustati II.1. jaotises „Liidu kodanike vaba liikumist piiravad meetmed“.

³³² Tegemist on 3. detsembri 2010. aasta seaduse Euroopa Liidu õiguse teatavate sätete rakendamise kohta võrdse kohtlemise valdkonnas (ustawa o wdrożeniu niektórych przepisów Unii Europejskiej w zakresie równego traktowania) (Dz. U. nr 254, jrk nr 1700) artikli 5 lõikega 3. Selle seaduse konsolideeritud redaktsioonis (Dz. U. 2016, jrk nr 1219) näeb viidatud säte ette, et seda seadust ei kohaldata lepingupoolte valikuvabadusele, kui see ei ole seotud soo, rassi, etnilise päritolu või kodakondsusega.

³³³ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79).

diskrimineerimisvastase kaitse alt välja keeldumine – mis põhineb isiku seksuaalsel sättumusel – sõlmida temaga leping või pikendada temaga sõlmitud niisugust lepingut, mille ese on asjasse puutuva isiku poolt füüsilisest isikust ettevõtjana teatavate teenuste osutamine.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et direktiivi 2000/78³³⁴ artikli 3 lõike 1 punktis a sisalduvaid termineid „tööle saamine“, „füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamine“ ja „kutsealale pääsemine“ tuleb mõista laias tähenduses. Direktiivi 2000/78 eesmärk on seega hõlmata suurt hulka kutsetegevusi, sealhulgas füüsilisest isikust ettevõtjate tegevust endale elatusvahendite tagamiseks. Tuleb siiski eristada selle direktiivi kohaldamisalasse kuuluvaid tegevusi nendest, mis seisnevad lihtsalt kaupade või teenuste pakkumises ühele või mitmele teenusesaajale, mis sellesse kohaldamisalasse ei kuulu.

Seega peab kutsetegevus selleks, et see kuuluks direktiivi 2000/78 kohaldamisalasse, olema tegelik ja toimuma õigussuhte raames, mida iseloomustab teatav stabiilsus; eelotsusetaotluse esitanud kohtul tuleb hinnata, kas J. K. tegeleb niisuguse tegevusega.

Kuna see tegevus kujutab endast aga tegelikku ja tulemuslikku kutsetegevust, mida J. K. sama teenusesaaja heaks isiklikult regulaarselt teeb ning mis võimaldab tal täielikult või osaliselt saada elatusvahendeid, siis ei sõltu küsimus, kas sellise tegevusega tegelema hakkamise tingimused kuuluvad direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti a kohaldamisalasse, sellest, kas see tegevus tuleb kvalifitseerida „töötamiseks“ või „füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemiseks“.

Euroopa Kohus järeldas, et selleks, et isik saaks tulemuslikult tegeleda oma kutsetegevusega, on töövõtulepingu sõlmimine asjaolu, mille olemasolu võib olla kohustuslik. Seega võib füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise alustamise „tingimuste“ mõiste³³⁵ hõlmata niisuguse lepingu sõlmimist ja lepingupoole seksuaalse sättumusega seotud põhjustest tulenev keeldumine sõlmida töövõtuleping kuulub direktiivi 2000/78 kohaldamisalasse.

Teisena, mis puudutab direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti c³³⁶ tõlgendamist, siis märkis Euroopa Kohus, et selles sisalduva mõistega „töö saamise ja töö tingimused“ on direktiivi eesmärki arvestades peetud laias tähenduses silmas tingimusi, mida kohaldatakse mis tahes vormis töötamisele ja füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemisele, olenemata sellest, millises õiguslikus vormis seda tehakse.

Seega näib, et asjaolu, et J. K. ei saanud teha ühtegi töövõtulepingut ette nähtud nädalast vahetust, kujutab endast füüsilisest isikust ettevõtja tegevuse sunnitud lõpetamist, mida võib samastada töötaja töölepingu ülesütleamisega – seda tuleb kontrollida eelotsusetaotluse esitanud kohtul. Neil asjaoludel kuulub TP otsus mitte pikendada J. K-ga sõlmitud töövõtulepingut – otsus, mis J. K. sõnul tehti tema seksuaalse sättumuse tõttu –, lõpetades nii nendevahelise kutsealase suhte, direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti c kohaldamisalasse.

³³⁴ Direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkt a näeb ette, et „[liidule] antud pädevuse piires kohaldatakse [seda] direktiivi kõikide isikute suhtes nii avalikus kui ka erasektoris, sealhulgas avalik-õiguslike isikute suhtes, kui kõne all [on] tööle saamise, füüsilisest isikust ettevõtjaks hakkamise või kutsealale pääsemise tingimused, sealhulgas valikukriteeriumid ja töölevõtu tingimused mis tahes tegevusvaldkonnas ja kõigil ametiastmetel, kaasa arvatud ametialane edutamine“.

³³⁵ Direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punkti a tähenduses.

³³⁶ Vastavalt direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktile c kohaldatakse seda direktiivi, kui kõne all on töö saamise ja töö tingimused, kaasa arvatud töölt vabastamine ja töötasu.

Kolmandana ja viimasena rõhutas Euroopa Kohus, et kui nõustuda sellega, et lepinguvabadus võimaldab isiku seksuaalse sättumuse tõttu keelduda sõlmimast temaga lepingut, võtaks see direktiivi 2000/78 artikli 3 lõike 1 punktilt a soovitud toime, kuna nimetatud säte just nimelt keelab igasuguse diskrimineerimise sellel alusel seoses füüsilisest isikust ettevõtjana tegutsemise alustamisega.

Kuivõrd ettevõtlusvabadus ei ole siiski absoluutne õigus, ei saa Poola õiguse kõnealuse sättega, mis ei hõlma lepingupoole valimise vabaduse erandite all seksuaalset sättumust, põhjendada käesoleval juhul direktiiviga 2000/78 tagatud diskrimineerimisvastase kaitse alt väljajätmist, kui selline väljajätmine ei ole kooskõlas selle direktiivi artikli 2 lõikega 5 vajalik selleks, et kaitsta demokraatlikus ühiskonnas teiste isikute õigusi ja vabadusi.

2. Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel

28. novembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Commune d'Ans (C-148/22, [EU:C:2023:924](#))

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – Direktiiv 2000/78/EÜ – Üldise raamistiku kehtestamine võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Usutunnistuse või veendumuste alusel diskrimineerimise keeld – Avalik sektor – Ametiasutuse töösisekord, millega keelatakse kanda töökohas maailmavaatelisi või usulisi veendumusi väljendavaid mis tahes nähtavaid tunnuseid – Islami pearätt – Neutraalsuse nõue kokkupuutumisel avalikkuse, ülemuste ja kolleegidega

OP töötas alates 11. oktoobrist 2016 Ansi kommunis (Belgia) büroojuhataja ametikohal, kus ta täitis tööülesandeid avaliku teenuse kasutajatega üldjuhul kokku puutumata.

Ta palus 8. veebruaril 2021 luba kanda töökohas islami pearätti. Tööandja jättis selle taotluse esialgu rahuldamata.

Kommuunivolikogu muutis seejärel Ansi kommuuni töösisekorda ja lisas „tingimusteta neutraalsuse“ kohustuse töökohas, mis tähendas seda, et kõikidel tema töötajatel oli keelatud kanda töökohas mis tahes nähtavat tunnust, mis võib väljendada muu hulgas nende usulisi või maailmavaatelisi veendumusi, ükskõik kas nad puutuvad üldsusega kokku või mitte.

Kuna OP leidis, et teda on usutunnistuse alusel diskrimineeritud, esitas ta tribunal du travail de Liège'ile (Liège'i töökohus, Belgia) nõude rikkumise lõpetamiseks.

See kohus asus seisukohale, et töösisekorra alusel tööandja poolt OP-le kehtestatud keeld kanda islami pearätti põhjustab erinevat kohtlemist, mis kujutab endast diskrimineerimist direktiivi 2000/78³³⁷ tähenduses. Arvestades kahtlusi, mis sellel kohtul tekkisid seoses sellega, kas kõnesolev töösisekorra säte on direktiiviga kooskõlas, otsustas ta esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohtu suurkoda otsustas, et kohaliku omavalitsuse haldusorgani sise-eeskiri, mis keelab üldiselt ja vahet tegemata selle haldusorgani töötajatel kanda töökohas mis tahes nähtavaid tunnuseid, mis väljendavad muu hulgas maailmavaatelisi või usulisi veendumusi, võib olla põhjendatud selle haldusorgani sooviga luua täiesti neutraalne ametialane keskkond, tingimusel et

³³⁷ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79).

see eeskiri on asjaomast konteksti ning erinevaid asjasse puutuvaid õigusi ja huve arvestades sobiv, vajalik ja proportsionaalne.

Euroopa Kohtu hinnang

Olles eelotsusetaotluse esitanud kohtu esitatud faktilistele asjaoludele tuginedes välistanud võimaluse, et tegemist on otsese diskrimineerimisega, tuletas Euroopa Kohus meelde, et selline tööandja kehtestatud sise-eeskiri nagu põhikohtuasjas võib kujutada endast kaudselt usutunnistusel või veendumustel põhinevat erinevat kohtlemist direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 2 punkti b tähenduses, kui on tuvastatud, et selle eeskirjaga ette nähtud näiliselt neutraalne kohustus seab tegelikkuses teatava usutunnistuse või teatavate veendumustega isikud ebasoodsamasse olukorda.

Selline erinev kohtlemine ei kujuta endast siiski kaudset diskrimineerimist, kui direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 2 punkti b alapunkti i kohaselt on see õiguspärase eesmärgiga objektiivselt põhjendatud ning selle eesmärgi saavutamise vahendid on sobivad ja vajalikud.

Esiteks leidis Euroopa Kohus, et sellist ametiasutuse töösisekorra sätet nagu käsitletavas asjas võib pidada sätteks, millega taotletakse õiguspärast eesmärki nimetatud sätte tähenduses.

Euroopa Liidu tasandil konsensususe puudumise tõttu peab igal liikmesriigil ja olenevalt olukorrast ka piirkondlikel riigisistel üksustel neile antud pädevuse piires olema kaalutlusruum sellise avaliku teenistuse neutraalsuse kujundamisel, mida soovitakse töökohas edendada. Selline kaalutlusruum võimaldab liikmesriikidel ja piirkondlikel riigisistel üksustel võtta arvesse neile omast konteksti, arvestades nende lähenemisviiside paljusust küsimuses, millise koha soovivad nad oma territooriumil omistada usutunnistusele või maailmavaatelistele veendumustele avalikus teenistuses. Liikmesriikide ja liidu kohtute ülesandeks on siiski kontrollida, kas riigi, piirkondlikul või kohalikul tasandil võetud meetmed on põhimõtteliselt põhjendatud ja proportsionaalsed.

Teiseks täpsustas Euroopa Kohus, et töösisekorra sätte peab olema tööandja taotletava eesmärgi õige kohaldamise tagamiseks sobiv. Sellega seoses tuleb eelotsusetaotluse esitanud kohtul kõigepealt kontrollida, kas Ansi kommunun järgib „tingimusteta neutraalsuse“ eesmärki kõigi töötajate suhtes tõepoolest järjepidevalt ja süstemaatiliselt.

Seejärel rõhutas Euroopa Kohus, et õiguspärast eesmärki tagada sellise „tingimusteta neutraalsuse“ poliitika kaudu täiesti neutraalne ametialane keskkond on võimalik tulemuslikult saavutada üksnes siis, kui mingeid nähtavaid tunnuseid, mis väljendavad muu hulgas maailmavaatelist või usulisi veendumusi, ei ole lubatud kanda juhul, kui töötajad puutuvad kokku avaliku teenuse kasutajatega või puutuvad kokku üksteisega. Mis tahes tunnuse kandmine, isegi kui see on väikesemõõduline, seab ohtu meetmega väidetavalt taotletava eesmärgi saavutamise ja seab seega kahtluse alla selle poliitika enda järjepidevuse.

Lõpuks märkis Euroopa Kohus, et eelotsusetaotluse esitanud kohus peab kõiki selle eeskirja vastuvõtmise konteksti iseloomustavaid tunnuseid arvestades kaaluma asjaomaseid huve, võttes ühelt poolt arvesse kõnealuseid põhiõigusi ja aluspõhimõtteid ning teiselt poolt neutraalsuse põhimõtet, mille eesmärk on tagada ametiasutuse teenuste kasutajatele ja töötajatele ametialane keskkond, kus ei väljendata nähtavalt oma veendumusi, muu hulgas maailmavaatelist või usulisi veendumusi.

7. detsembri 2023. aasta kohtuotsus AP Assistenzprofis (C-518/22, [EU:C:2023:956](#))

Eelotsusetaotlus – Sotsiaalpoliitika – Võrdne kohtlemine töö saamisel ja kutsealale pääsemisel – Direktiiv 2000/78/EÜ – Artikli 2 lõige 5 – Vanuse alusel diskrimineerimise keeld – Ühinenud Rahvaste Organisatsioon

puuetega inimeste õiguste konventsioon – Artikkel 19 – Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine – Euroopa Liidu põhiõiguste harta – Artikkel 26 – Puuetega inimeste sotsiaalne ja tööalane integratsioon – Puuetega inimeste isikliku abistamise teenus – Tööpakkumiskuulutus, kus on märgitud otsitava isiku vanuse alam- ja ülempiir – Puudega inimese soovide ja huvide arvessevõtmine – Õigustatus

Puuetega inimestele abistamis- ja nõustamisteenuseid osutav AP Assistenzprofis GmbH avaldas 2018. aasta juulikuus tööpakkumiskuulutuse, kus oli märgitud, et 28aastane üliõpilane A. otsib endale igapäevaelu kõikides aspektides abi osutavaid naissoost isiklikke abistajaid, kes peavad olema „eelistatult 18–30aastased“.

J.M.P., kes on sündinud 1968. aastal, kandideeris sellele töökohale, ent sai AP Assistenzprofiselt eitava vastuse.

Kuna J.M.P. leidis, et teda on diskrimineeritud vanuse alusel, esitas ta Arbeitsgericht Kölnile (Kölni töökohus, Saksamaa) AP Assistenzprofise vastu hagi, nõudes hüvitist sellega tekitatud kahju eest. Nimetatud kohus rahuldaski selle hagi.

Kui Landesarbeitsgericht Köln (liidumaa kõrgeim töökohus Kölnis, Saksamaa) oli rahuldanud selle otsuse peale AP Assistenzprofise esitatud apellatsioonkaebuse, esitas J.M.P. viimati nimetatud kohtuotsuse peale kassatsioonkaebuse eelotsusetaotluse esitanud kohtule, kelleks oli Bundesarbeitsgericht (Saksamaa Liitvabariigi kõrgeim töökohus).

Kuna viimati nimetatud kohtul oli kahtlusi, kas direktiivi 2000/78³³⁸ alusel on õigustatud J.M.P. otsene diskrimineerimine vanuse alusel, ja ta soovis saada selgitusi, kuidas õigust tõhusale kaitsel vanuse alusel diskrimineerimise eest ühitada puudega inimese õigusega tõhusale kaitsel tema puude alusel diskrimineerimise eest sama direktiivi seisukohast, otsustas ta esitada Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse.

Euroopa Kohus vastas oma kohtuotsuses, et direktiiviga 2000/78 ei ole – arvestades Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklit 26, mis puudutab puuetega inimeste integreerimist, ja Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni puuetega inimeste õiguste konventsiooni artiklit 19³³⁹ „Iseseisev elu ja kogukonda kaasamine“ – vastuolus, kui isikliku abistaja töölevõtmisel seatakse vanusega seotud tingimus, mis tuleneb antud juhul riigisisestest õigusnormidest, kui selline meede on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitses.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus analüüsis põhikohtuasjas kõne all olnud erinevat kohtlemist vanuse alusel, et teha kindlaks, kas see on direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 5 alusel³⁴⁰ õigustatud.

Kõigepealt tõi Euroopa Kohus, et erinev kohtlemine tuleneb vastavalt artikli 2 lõikele 5 riigisisese õiguses³⁴¹ ette nähtud meetmest.

³³⁸ Nõukogu 27. novembri 2000. aasta direktiiv 2000/78/EÜ, millega kehtestatakse üldine raamistik võrdseks kohtlemiseks töö saamisel ja kutsealale pääsemisel (EÜT 2000, L 303, lk 16; ELT eriväljaanne 05/04, lk 79).

³³⁹ Konventsioon kiideti Euroopa Liidu nimel heaks nõukogu 26. novembri 2009. aasta otsusega 2010/48/EÜ (ELT 2010, L 23, lk 35; edaspidi „ÜRO konventsioon“).

³⁴⁰ Selle sätte kohaselt ei piira see direktiiv riigisisese õigusega sätestatud meetmeid, mis demokraatlikus ühiskonnas on vajalikud avaliku julgeoleku ja korra tagamiseks, kuritegude ennetamiseks, tervise ning teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitses.

Seejärel analüüsis kohus, kas selle meetme eesmärk on „kaitsta teiste inimeste õigusi ja vabadusi“, mis on selles sättes ette nähtud.

Sellega seoses leidis Euroopa Kohus, et kõnealuste riigisiseste õigusnormide eesmärk on kaitsta puuetega inimeste enesemääramist, tagades nende inimeste soovide väljendamise ja vaba valiku õiguse, kui tehakse otsuseid isikliku abistamise teenuste osutamise kohta ja osutatakse neid teenuseid, mis puudutavad kõiki eluvaldkondi ning väga olulisel määral ulatuvad abi saavate inimeste isiklikku ja intiimsfääri. See tuleneb direktiivi 2000/78 artikli 2 lõikest 5.

Nimelt konkretiseerib see soovide väljendamise ja vaba valiku õigus puuetega inimeste õigust integratsioonile, mis on tagatud põhiõiguste harta artikliga 26. Lisaks on puuetega inimeste enesemääramisõiguse austamine eesmärk, mis on kaitstud ÜRO konventsiooni artikliga 19, kusjuures selle konventsiooni sätetele võib tugineda direktiivi 2000/78 sätete tõlgendamiseks.

Viimaseks kontrollis Euroopa Kohus, kas selline erinev kohtlemine, nagu oli kõne all põhikohtuasjas, tuleneb meetmest, mis on vajalik enesemääramisõiguse kaitseks.

Euroopa Kohus märkis selle kohta, et sellises olukorras, nagu oli kõne all põhikohtuasjas, võib puudega inimese väljendatud teatava vanuserühma eelistamine edendada selle isiku enesemääramisõiguse austamist isikliku abistamise teenuste osutamisel, kuna on mõistlik eeldada, et puudega inimesega samasse vanuserühma kuuluv isik sulandub kergemini selle isiku isiklikku, sotsiaalsesse ja ülikooli keskkonda.

Euroopa Kohus järeldas seega, et kui eelotsusetaotluse esitanud kohtu poolt kõiki põhikohtuasja asjaolusid arvestades tehtavatest kontrollidest ei tulene teisiti, tulenes erinev kohtlemine vanuse alusel meetmest, mis on vajalik teiste inimeste õiguste ja vabaduste kaitseks direktiivi 2000/78 artikli 2 lõike 5 tähenduses ning mis võis järelikult olla sellest sättest lähtudes õigustatud.

³⁴¹ Tegemist on 23. detsembri 2016. aasta sotsiaalseadustiku IX osa (Sozialgesetzbuch, Neuntes Buch (IX); *BGBI.* 2016 I, lk 3234, edaspidi „SGB IX“) § 8 lõikega 1 koostoimes 11. detsembri 1975. aasta sotsiaalseadustiku I osa (Sozialgesetzbuch, Erstes Buch (I); *BGBI.* 1975 I, lk 3015, edaspidi „SGB I“) §-ga 33, milles on ette nähtud, et ühiskonnaelus osalemise soodustamisele suunatud isikliku abistamise teenuseid puudutavate otsuste tegemisel ja nende teenuste osutamisel tuleb rahuldada nende teenuste saajate õiguspäraseid soovid, kui need on mõistlikud, ja võttes seejuures arvesse eelkõige nende teenuste saajate isiklikku olukorda, vanust, sugu, perekonda ning usulisi ja maailmavaatega seotud vajadusi.

3. Töötaja korraldus

14. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Sparkasse Südpfalz (C-206/22, [EU:C:2023:984](#))

Eelotsusetaotlus – Töötajate ohutuse ja tervise kaitse – Töötaja korraldus – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 31 lõige 2 – Direktiiv 2003/88/EÜ – Artikkel 7 – Õigus tasustatud põhipuhkusele – SARS-CoV-2 viirus – Karantiinimeede – Võimatus viia karantiinis oldud ajavahemikuga kokku langenud ajaks antud tasustatud põhipuhkust üle muule ajale

TFile, kes oli alates 2003. aastast Sparkasse Südpfalzi töötaja, anti 3.–11. detsembrini 2020 tasustatud põhipuhkust.

Üks päev enne selle puhkuse algust kohustas Saksamaa pädev asutus kooskõlas SARS-CoV-2 viiruse leviku tõkestamiseks võetud riiklike tervishoiumeetmetega TFi jääma 2.–11. detsembrini 2020 karantiini, kuna TF oli olnud kontaktis nimetatud viirusega nakatunud isikuga.

TF esitas 4. märtsil 2021 oma tööandjale taotluse karantiinis viibitud ajaga kokku langenud tasustatud põhipuhkuse päevade üleviimiseks.

Kuna üleviimisest keelduti, pöördus TF Arbeitsgericht Ludwigshafen am Rheini (Ludwigshafen am Rheini töökohus, Saksamaa), kes oli eelotsusetaotluse esitanud kohus.

Selle kohtuvaidluse puhul kahtles viimati nimetatud kohus selles, kas Saksa kohtute praktika, mille kohaselt ei võrdu üksnes karantiini määramine töövõimetusega, mis kohustab tööandjat nõustuma antud puhkusepäevade üleviimisega, on kooskõlas liidu õiguses tagatud õigusega tasustatud põhipuhkusele.

Euroopa Kohus, kellele eelotsusetaotluse esitanud kohus esitas eelotsusetaotluse, leidis, et selline riigisisene praktika, mis ei võimalda üle viia tasustatud põhipuhkuse päevi, mis on antud töötajale, kes ei ole haige, ja mis anti ajaks, mis langeb kokku ajaga, mil see töötaja oli karantiinis, on kooskõlas õigusega tasustatud põhipuhkusele, mis on tagatud Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 31 lõikega 2 ja mida on täpsustatud direktiivi 2003/88³⁴² artikli 7 lõikes 1.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena, olles meenutanud tasustatud põhipuhkuse kahte eesmärki, milleks on esiteks võimaldada töötajal tema töölepingust tulenevate ülesannete täitmisest puhata ja teiseks anda talle aega lõõgastumiseks ja huvialadega tegelemiseks, märkis Euroopa Kohus, et Saksa õiguses ette nähtud karantiinimeetme eesmärk on erinev. Selle meetme eesmärk on nimelt nakkushaiguse leviku tõkestamine, isoleerides isikud, kellel võivad tekkida selle haiguse sümptomid.

Teisena kinnitas Euroopa Kohus, et niisugune meede on sarnaselt haigusest tingitud töövõimetuse tekkimisega sündmus, mida ei ole võimalik ette näha ja mis ei sõltu puudutatud isiku tahtest.

Samas on töötaja, kes on karantiinis seetõttu, et ta on puutunud kokku isikuga, kes on nakatunud SARS-CoV-2 viirusega, kuid kes ise ei ole arstitõendiga tõendatult töövõimetu, teistsuguses olukorras

³⁴² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 4. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/88/EÜ töötaja korralduse teatavate aspektide kohta (ELT 2003, L 299, lk 9; ELT eriväljaanne 05/04, lk 381).

kui haiguspuhkusel olev töötaja, kellel on haigusest tingitud füüsilised või psüühilised piirangud. Seega ei ole karantiini määramise eesmärk põhimõtteliselt võrreldav haiguspuhkuse eesmärgiga. Järelikult ei saa karantiiniaeg iseenesest takistada tasustatud põhipuhkuse eesmärkide saavutamist.

Kolmandana leidis Euroopa Kohus, et olenemata sellest, et karantiinis viibimine võib mõjutada tingimusi, milles töötaja oma vaba aega veedab, ei kahjusta see iseenesest töötaja õigust oma tasustatud põhipuhkust tegelikult kasutada. Tööandja ei tohi nimelt panna töötajale tema põhipuhkuse ajal ühtegi kohustust, mis võiks teda takistada vabalt ja katkematult pühendumast oma isiklikele huvidele, et neutraliseerida töötamise mõju tema ohutusele ja tervisele.

Seega ei saa tööandja olla kohustatud hüvitama ebasoodsat olukorda, mis on tingitud ettenägematust sündmusest, näiteks ametiasutuse määratud karantiinist, mis takistab tema töötajal täielikult kasutada oma õigust tasustatud põhipuhkusele. Direktiivi 2003/88 eesmärk ei ole nimelt tagada, et iga sündmus, mis võib takistada töötajal kasutada täielikult ja enda äranägemisel puhke- või lõõgastumisaega, õigustaks talle lisapuhkuse andmist, et põhipuhkuse eesmärk oleks saavutatud.

XV. Tarbijakaitse³⁴³

1. Ebaõiglased lepingutingimused

12. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus D.V. (advokaaditasud – tunnitasu põhimõte) (C-395/21, [EU:C:2023:14](#))

Eelotsusetaotlus – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Direktiiv 93/13/EMÜ – Advokaadi ja tarbija vahel sõlmitud õigusteenuste osutamise leping – Artikli 4 lõige 2 – Lepingutingimuste ebaõigluse hindamine – Lepingu põhiobjektiga seotud tingimuste väljaarvamine – Tingimus, mis näeb ette advokaaditasu maksmise tunnitasu põhimõttel – Artikli 6 lõige 1 – Liikmesriigi kohtu pädevus „ebaõiglaseks“ hinnatud lepingutingimuse olemasolul

M.A. sõlmis tarbijana advokaat D.Vga viis õigusteenuse osutamise lepingut. Kõikides lepingutes oli ette nähtud, et advokaaditasu arvutatakse tunnitasu alusel, mis oli 100 eurot iga M.A-le pakutud konsultatsiooni või osutatud õigusteenuse tunni eest.

Kuna D.V. ei saanud kogu nõutud tasu, esitas ta esimese astme kohtusse hagi nõudega mõista M.A-lt välja osutatud õigusteenuse eest maksmisele kuuluv tasu. Esimese astme kohus rahuldas D.V. nõude osaliselt. Siiski leidis ta, et osutatud teenuste hinda puudutav lepingutingimus on ebaõiglane, ning vähendas nõutud tasu poole võrra. Apellatsioonikohus jättis selle kohtuotsuse muutmata, mille järel esitas D.V. kassatsioonkaebuse Lietuvos Aukščiausiasis Teismasele (Leedu kõrgeim kohus).

See kohus esitas eelotsusetaotluse Euroopa Kohtule, kes tegi otsuse direktiivi 93/13³⁴⁴ tõlgendamise kohta. Kohtuotsuses käsitles Euroopa Kohus eelkõige õigusteenuse osutamise lepingute põhiobjektiga seotud tingimuste läbipaistvuse nõuet ning tagajärgi, mille toob kaasa õigusteenuse hinna kindlaks määrava tingimuse ebaõigluse tuvastamine.

Euroopa Kohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Euroopa Kohus, et mõiste „lepingu põhiobjekt“ direktiivi 93/13³⁴⁵ tähenduses hõlmab advokaadi ja tarbija vahel sõlmitud õigusteenuse osutamise lepingu tingimust, milles määratakse osutatavate teenuste hind kindlaks tunnitasu põhimõttel.

Seejärel analüüsis Euroopa Kohus, kas see tingimus, milles ei esitata muud teavet peale küsitud tunnitasu, vastab lihtsas ja arusaadavas keeles koostamise nõudele³⁴⁶, ning märkis, et – arvestades õigusteenuse osutamise lepingu objektiks olevate teenuste laadi – teenuste osutajal on sageli raske või isegi võimatu näha lepingu sõlmimise hetkel ette õigusteenuse osutamiseks vajalike tundide

³⁴³ Selles jaotises tuleb ära märkida ka järgmised kohtuotsused: 8. juuni 2023. aasta kohtuotsus **UFC – Que choisir ja CLCV** (C-407/21, [EU:C:2023:449](#)), mida on tutvustatud X.5. jaotises „Reisipaketid, puhkusepaketid ja ekskursioonipaketid“; 30. märtsi 2023. aasta kohtuotsus **Green Network (kulude hüvitamise korraldus)** (C-5/22, [EU:C:2023:273](#)), mida on tutvustatud XVI jaotises „Energia“.

³⁴⁴ Nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikli 3 lõige 1, artikli 4 lõige 2, artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1.

³⁴⁵ Direktiivi artikli 4 lõike 2 tähenduses.

³⁴⁶ Direktiivi 93/13 artikli 4 lõikes 2 sätestatud nõue.

täpset arvu ja seetõttu ka nende teenuste tegelikku kogumaksumust. Kuigi müüjalt või teenuste osutajalt ei saa nõuda, et ta teavitaks tarbijat tema võetud kohustuste lõplikest rahalistest tagajärgedest, mis sõltuvad tulevikus toimuvatest ettenägematutest ja müüja või teenuste osutaja tahtest sõltumatutest sündmustest, on ta siiski kohustatud enne lepingu sõlmimist andma tarbijale teavet, mis võimaldab tarbijal teha otsuseid hoolikalt ja teadlikuna selliste sündmuste toimumise võimalusest ja tagajärgedest, mis neil sündmustel võivad olla õigusteenuse osutamise kestusele.

Kõnealune teave, mis võib erineda sõltuvalt esiteks ette nähtud teenuste esemest ja laadist ning teiseks kohaldatavatest ametialastest ja kutse-eetika normidest, peab sisaldama andmeid, mis võimaldavad tarbijal hinnata teenuste ligikaudset kogumaksumust. Niisugused andmed on näiteks hinnanguline või minimaalne vajalike töötundide arv või kohustus saata mõistlike ajavahemike järel perioodiliselt arveid või aruandeid, milles on märgitud töötatud tundide arv. Euroopa Kohus täpsustas, et liikmesriigi kohtu ülesanne on neid kaalutlusi ja kõiki lepingu sõlmimisega seotud asjakohaseid asjaolusid arvesse võttes hinnata, kas müüja või teenuste osutaja esitas tarbijale asjakohase lepingueelse teabe.

Euroopa Kohus jõudis järeldusele, et lihtsas ja arusaadavas keeles koostamise nõudele ei vasta lepingutingimus, milles määratakse hind kindlaks tunnitasu põhimõttel, ilma et tarbijale oleks enne lepingu sõlmimist edastatud teavet, mis võimaldab tal teha otsuseid hoolikalt ja teadlikuna lepingu sõlmimise majanduslikest tagajärgedest.

Seejärel tuletas Euroopa Kohus meelde, et tarbijaga sõlmitud lepingu tingimuse ebaõigluse hindamise aluseks on põhimõtteliselt üldhinnang, mis ei piirdu selle lepingutingimuse võimaliku läbipaistmatusega. Liikmesriigid võivad siiski tagada tarbijate kaitstuse kõrgema taseme³⁴⁷.

Seetõttu tõdes Euroopa Kohus, et õigusteenuse osutamise lepingu tingimust, milles määratakse õigusteenuse hind kindlaks tunnitasu põhimõttel ja mis kuulub seega lepingu põhiobjekti alla, ei tule lugeda ebaõiglaseks³⁴⁸ ainuüksi seetõttu, et see ei vasta läbipaistvuse nõudele, välja arvatud juhul, kui liikmesriik, kelle riigisisest õigust kõnealuse lepingu suhtes kohaldatakse, on – nagu käesoleval juhul – sõnaselgelt sätestanud, et ainuüksi selle asjaolu tõttu tuleb tingimus lugeda „ebaõiglaseks lepingutingimuseks“.

Hinda puudutava lepingutingimuse ebaõigluse tuvastamise tagajärgede kohta rõhutas Euroopa Kohus, et liikmesriigi kohus peab jätma selle tingimuse kohaldamata, välja arvatud juhul, kui tarbija ise on sellele vastu.

Ta täpsustas, et kui asjakohaste riigisiseste õigusnormide kohaselt ei saa õigusteenuse osutamise leping pärast hinda puudutava lepingutingimuse väljajätmist kehtima jääda ning teenused on juba osutatud, ei ole direktiiviga 93/13³⁴⁹ vastuolus lepingu kehtetuks tunnistamine ega see, kui liikmesriigi kohus ennistab olukorra, milles tarbija oleks ilma selle lepingutingimusest olnud, isegi kui selle tagajärjel jääb teenuste osutajal tasu osutatud teenuste eest üldse saamata.

Seoses tagajärgedega, mida põhikohtuasjas kõne all olevate lepingute tühistamine võib tarbijale kaasa tuua, tuletas Euroopa Kohus meelde oma kohtupraktikat, mille kohaselt laenulepingu puhul oleks lepingu tervikuna tühistamise põhimõtteline tagajärg laenujäägi kohe sissenõutavaks

³⁴⁷ Vastavalt direktiivi 93/13 artiklile 8.

³⁴⁸ Direktiivi 93/13 artikli 3 lõike 1 alusel.

³⁴⁹ Direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1.

muutumine, mis võib ületada tarbija rahalisi võimalusi ja tuua tarbija jaoks kaasa eriti kahjulikke tagajärgi³⁵⁰. Siiski ei saa lepingu tühistamise erilist kahjulikkust taandada üksnes puhtrahalistele tagajärgedele.

Ei ole nimelt välistatud, et juba osutatud õigusteenust käsitleva lepingu tühistamine võib panna tarbija õiguslikult ebakindlasse olukorda, eelkõige juhul, kui riigisisene õigus võimaldab teenuste osutajal nõuda tasu nende teenuste eest muul alusel kui tühistatud lepingu alusel. Lisaks võib lepingu kehtetus mõjutada lepingu alusel tehtud toimingute kehtivust ja tõhusust.

Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohus, et kui lepingu kui terviku kehtetuks tunnistamine tooks tarbijale kaasa eriti kahjulikud tagajärjed – seda peab kontrollima eelotsusetaotluse esitanud kohus –, ei ole direktiiviga 93/13³⁵¹ vastuolus see, kui liikmesriigi kohus asendab ebaõiglase lepingutingimuse selle tühisuse korvamiseks riigisisese õiguse dispositiivse sättega või sättega, mis on kohaldatav lepingupoolte kokkuleppe korral. Seevastu on direktiiviga vastuolus see, kui liikmesriigi kohus asendab tühistatud ebaõiglase tingimuse kohtu hinnanguga tasu suurusele, mida tuleb nende teenuste eest maksta.

9. novembri 2023. aasta kohtuotsus Všeobecná úverová banka (C-598/21, [EU:C:2023:845](#))

Eelotsusetaotlus – Ebaõiglased tingimused tarbijalepingutes – Tarbijakrediidileping – Direktiiv 93/13/EMÜ – Artikli 1 lõige 2 – Kohustuslikul õigusnormil põhinev lepingutingimus – Artikli 3 lõige 1, artikli 4 lõige 1, artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1 – Lepingu ülesütlemist puudutav lepingutingimus – Kohtulik kontroll – Proportsionaalsus tarbija lepingurikkumisega – Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklid 7 ja 38 – Kinnispandiga tagatud leping – Tarbija eluaseme kohtuväline müük

Põhikohtuasja hagejad SP ja CI said tarbijakrediiti, mis tuli tagasi maksta 20 aasta jooksul ja mis oli tagatud kinnisasjaga, nimelt nende elukohaks oleva peremajaga.

Kuna põhikohtuasja hagejad olid jätnud maksed tegemata, siis esitas laenuandja vähem kui aasta pärast kõnealuse lepingu sõlmimist nõude tasuda kogu krediidilepingu alusel võlgnetav summa, tuginedes nimetatud lepingus sisalduvale lepingu ülesütlemist puudutavale tingimusele. Seejärel alustas laenuandja oma nõude tagatise arvel rahuldamist nii, et tagatise esemeks olev kinnisasi müüakse kohtuvälisel enampakkumisel.

Põhikohtuasja hagejad esitasid Okresný súd Prešovile (piirkondlik kohus Prešovis, Slovakkia) selle müügi peatamise nõude, mille viimane jättis esimese otsusega rahuldamata ning jättis ka tagasi saadetud kohtuasja uuesti läbivaatamise tulemusel esimese kohtuotsuse muutmata, kuigi Krajský súd v Prešove (maakonnakohus Prešovis, Slovakkia) oli selle kohtuotsuse tühistanud. Hagejad esitasid eelotsusetaotluse esitanud kohtule, Krajský súd v Prešovele (maakonnakohus Prešovis), selle teise kohtuotsuse peale apellatsioonkaebuse. Eelotsusetaotluse esitanud kohus leidis, et riigisisised õigusnormid, millega kohtuväline täitmine nii, et tagatiseks antud tarbijate eluase müüakse

³⁵⁰ Vt selle kohta 3. märtsi 2020. aasta kohtuotsus *Gómez del Moral Guasch* (C-125/18, [EU:C:2020:138](#), punkt 63 ja seal viidatud kohtupraktika).

³⁵¹ Direktiivi 93/13 artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1.

kohtuvälisel enampakkumisel, on lubatud, võivad olla vastuolus direktiiviga 93/13 ja proportsionaalsuse põhimõttega.

Euroopa Kohus käsitles oma otsuses direktiivi 93/13³⁵² tõlgendamist ja täpsemalt seda, millise ulatusega on kohtulik kontroll, kui hinnatakse, kas tarbijakrediidilepingus ette nähtud lepingu ülesütlemist puudutav lepingutingimus on ebaõiglane, kui see tingimus lubab müüa tarbija perekonna eluaset kohtuväliselt.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena märkis Euroopa Kohus, et lepingu ülesütlemist puudutav lepingutingimus, mis võimaldab võlausaldajal nõuda võlgniku lepinguliste kohustuste täitmata jätmise korral kogu ülejäänud võlgnetava summa ennetähtaegset tagasimaksmist, kuulub direktiivi 93/13 kohaldamisalasse. Ta rõhutas, et seda tingimust ei saa kvalifitseerida direktiivi 93/13 artikli 1 lõike 2 tähenduses „kohustuslikel õigusnormidel põhinevaks lepingutingimuseks“. Ehkki selles tingimuses on korratud teatavaid riigisiseseid õigusnorme³⁵³, ei ole need kohustuslikud õigusnormid ega vasta selle artikli 1 lõikes 2 ette nähtud erandi kohaldatavuse teisele tingimusele.

Teisena tuletas Euroopa Kohus meelde üldnorme, mis reguleerivad direktiivi 93/13 kohaldamisalasse kuuluvate lepingutingimuste ebaõigluse kohtulikku kontrolli, ning tuletas seejärel meelde kriteeriume, mille põhjal liikmesriigi kohus saab tuvastada, kas pikaajalise hüpoteeklaenulepingu tingimus, nagu lepingu ülesütlemist puudutav lepingutingimus, millega määratakse kindlaks tingimused, mille alusel on võlausaldajal õigus nõuda laenusumma ennetähtaegset tagasimaksmist, on ebaõiglane või mitte.

Selle hindamise käigus on oluline esiteks küsimus, kas müüja või teenuste osutaja õigus otsustada kogu laenu sissenõutavaks muutumise üle sõltub sellest, kas tarbija on jätnud täitmata kohustuse, mis on kõnealuse lepingulise suhte raames oluline, ja teiseks, kas selline võimalus on ette nähtud juhtudeks, mil kohustuse täitmata jätmine on piisavalt tõsine võrreldes laenu kestuse ja laenusummaga. Kolmandaks on samuti oluline, kas see müüja või teenuste osutaja võimalus kaldub kõrvale konkreetsete lepingutingimuste puudumisel selles valdkonnas kohaldatavatest üldnormidest, ning neljandaks, kas riigisiseses õiguses on ette nähtud piisavad ja tõhusad vahendid, mis võimaldavad tarbijal, kelle suhtes sellist tingimust kohaldatakse, vältida laenu sissenõutavaks muutumise tagajärgi.

Seega, kui liikmesriigi kohus hindab, kas lepingu ülesütlemist puudutav lepingutingimus on ebaõiglane, peab ta muu hulgas analüüsima, kas võlausaldaja õigus nõuda selle tingimuse alusel kõiki lepingu alusel võlgnetavaid summasid on proportsionaalne. Seetõttu peab see kohus eelkõige arvesse võtma seda, mil määral on tarbija rikkunud oma lepingulisi kohustusi, mis näiteks nähtub tähtajaks tasumata osamakse summa suurusel võrreldes krediidi kogusumma ja lepingu kestusega.

Eespool nimetatud kriteeriumid ei ole siiski kumulatiivsed või alternatiivsed ega ammendavad. Seega võivad ühelt poolt lepingu ülesütlemist puudutava lepingutingimuse proportsionaalsuse kohtuliku kontrolli käigus neile lisanduda täiendavad kriteeriumid, nagu ülesütlemise tingimusega loodud võimalik lepingu tasakaalustamatus ning asjaolu, et selle lepingutingimuse rakendamine võib olukorrast sõltuvalt kaasa tuua selle, et võlausaldaja nõuab lepingu alusel võlgnetava summa sisse nii, et tarbija perekonna eluase müüakse kohtuväliselt. Teiselt poolt peab liikmesriigi kohus siis, kui ta

³⁵² Vt eelkõige nõukogu 5. aprilli 1993. aasta direktiivi 93/13/EMÜ ebaõiglaste tingimuste kohta tarbijalepingutes (EÜT 1993, L 95, lk 29; ELT eriväljaanne 15/02, lk 288) artikli 3 lõige 1, artikli 4 lõige 2, artikli 6 lõige 1 ja artikli 7 lõige 1.

³⁵³ Käesoleval juhul Slovakkia tsiviilseadustiku § 53 lõige 9 ja § 565.

annab hinnangu vahenditele, mis võimaldavad tarbijal vältida laenulepingu sissenõutavaks muutumise mõju, võtma eelkõige põhiõigust eluasemele³⁵⁴ arvestades arvesse tarbija ja tema perekonna peamiseks elukohaks olevast eluruumist väljatõstmise tagajärgi. Seega võib liikmesriigi kohus nende kriteeriumide alusel ja kõiki lepingu sõlmimise asjaolusid arvesse võttes järeldada, et lepingu ülesõutlemist puudutav lepingutingimus on ebaõiglane, kui ta tuvastab, et müüja või teenuste osutaja võib nimetatud lepingutingimuse alusel kasutada enda õigust nõuda laenulepingu alusel võlgnetava laenusumma jäägi ennetähtaegset tagasimaksmist, ilma et ta peaks arvesse võtma tarbija kohustuste rikkumise olulisust võrreldes laenusumma ja laenu kestusega.

Neil asjaoludel otsustas Euroopa Kohus, et direktiiviga 93/13, tõlgendatuna hartat arvestades³⁵⁵, on vastuolus riigisisese õigusnormid, mille kohaselt ei pea kohus siis, kui ta kontrollib, kas tarbijakrediidilepingus sisalduv lepingu ülesõutlemist puudutav lepingutingimus on ebaõiglane või mitte, võtma arvesse seda, kas müüjale või teenuste osutajale sellest lepingutingimusest tuleneva võimaluse kasutamise õigus on kindlaks määratud kriteeriume arvestades proportsionaalne. Nende kriteeriumide hulgas on kriteeriumid, mis on seotud eelkõige tarbija lepinguliste kohustuste täitmata jätmise olulisusega, nagu tasumata osamaksete summa võrreldes krediidi kogusumma ja lepingu kestusega, ning samuti võimalusega, et selle lepingutingimuse rakendamise tulemusel on müüjal või teenuste osutajal õigus nimetatud lepingutingimuse alusel nõuda võlgnetav summa sisse tarbija pere eluaseme kohtuvälise müügi arvelt.

2. Kauglepingust taganemise õigus

21. detsembri 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) BMW Bank jt (C-38/21, C-47/21 ja C-232/21, [EU:C:2023:1014](#))

Eelotsusetaotlus – Tarbijakaitse – Mootorsõiduki liisinguleping ilma väljaostukohustuseta – Direktiiv 2008/48/EÜ – Artikli 2 lõike 2 punkt d – Lepingu objekti väljaostmise kohustuseta liisingulepingu mõiste – Direktiiv 2002/65/EÜ – Artikli 1 lõige 1 ja artikli 2 punkt b – Finantsteenuste lepingu mõiste – Direktiiv 2011/83/EÜ – Artikli 2 punkt 6 ja artikli 3 lõige 1 – Teenuslepingu mõiste – Artikli 2 punkt 7 – Kauglepingu mõiste – Artikli 2 punkt 8 – Väljaspool ärruume sõlmitud lepingu mõiste – Artikli 16 punkt l – Taganemisõiguse erand seoses autorenditeenuse osutamisega – Mootorsõiduki ostmiseks sõlmitud krediidileping – Direktiiv 2008/48 – Artikli 10 lõige 2 – Nõuded lepingus sisalduvale kohustuslikule teabele – Teavitamisnõude täitmise eeldus õigusaktides ettenähtud teabe tüüpvormi kasutamise korral – Direktiivi horisontaalse vahetu õigusmõju puudumine – Artikli 14 lõige 1 – Lepingust taganemise õigus – Taganemisõiguse tähtaja kulgema hakkamine ebatäieliku või ebaõige teabe korral – Taganemisõiguse kuritarvitamine – Taganemisõiguse lõppemine – Sõiduki eelneva tagastamise kohustus seotud krediidilepingust taganemise korral

Kolm seotud kohtuasja paigutuvad mitme niisuguse kohtuvaidluse konteksti, milles olid vastamisi tarbijad ja autode edasimüüjatega seotud finantsasutused ning mis puudutasid tarbija taganemisõiguse kasutamise kehtivust seoses vastavalt mootorsõiduki väljaostukohustuseta liisingulepinguga (kohtuasi C-38/21) ning mitme krediidilepinguga, mis olid mõeldud kasutatud sõiduautode ostu rahastamiseks (kohtuasjad C-47/21 ja C-232/21).

³⁵⁴ Vt Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 7.

³⁵⁵ Harta artiklid 7 ja 38.

Kohtuasjas C-38/21 suundus VK BMW kaubamärgiga mootorsõidukite edasimüüja äriruumidesse, kus üks selle edasimüüja töötaja, kes tegutses BMW Bank GmbH kredidivahendajana, pakkus talle liisinguautot ning tutvustas erinevaid seda tüüpi lepingu elemente, nagu kestus ja osamaksed. Nii sõlmis VK 2018. aasta novembris kaugsidevahendi abil BMW Bankiga erakasutuseks mõeldud sõiduauto liisingulepingu. Selle lepingu kohaselt, mis oli sõlmitud 24 kuuks ja põhines krediidi saamisel BMW Bankilt, ei olnud VK kohustatud mootorsõidukit pärast lepinguperioodi möödumist välja ostma. VK teatas 25. juunil 2019, et ta soovib liisingulepingust taganeda. VK leidis nimelt, et riigisisises õiguses ette nähtud 14-päevane taganemistähtaeg ei olnud veel kulgema hakanud, kuna teave, mis oleks tulnud nimetatud õiguse järgi talle esitada, oli ebapiisav ja loetamatu.

Kohtuasjades C-47/21 ja C-232/21 oli mitu tarbijat sõlminud krediidlepingud isiklikuks kasutuseks mõeldud kasutatud sõiduautode ostmiseks. Nende lepingute ettevalmistamisel ja sõlmimisel tegutsesid autode edasimüüjad, kellelt sõidukid osteti, C. Bank AG (kohtuasi C-47/21), Volkswagen Bank GmbH ja Audi Banki (kohtuasi C-232/21) kredidivahendajatena. Seejärel taganesid tarbijad sõlmitud krediidlepingutest, esitades sisuliselt tagasinõude kuni taganemise päevani tasutud osamaksete kohta. Nende sõnul ei olnud riigisisises õiguses ette nähtud 14-päevane taganemistähtaeg veel kulgema hakanud, sest neile ei olnud nõuetekohaselt esitatud taganemisõigust käsitlevat teavet ega muud kohustuslikku teavet.

Suurkojas tehtud otsuses täpsustas Euroopa Kohus mootorsõiduki niisuguse liisingulepingu kontekstis, kus tarbijal puudub väljaostukohustus, tarbijakaitse valdkonna direktiivide 2002/65³⁵⁶, 2008/48³⁵⁷ ja 2011/83³⁵⁸ kohaldamisala ning – viimati nimetatud direktiivi tähenduses – mõistete „teenusleping“, „kaugleping“ ja „väljaspool äriruume sõlmitud leping“ ulatust. Lisaks tegi Euroopa Kohus krediidlepingute kontekstis otsuse mitme aspekti kohta direktiivi 2008/48 kohaselt krediidiandjatel olevas kohustuses anda tarbijatele teavet, mis puudutab muu hulgas taganemisõigust ning selle õiguse kasutamise kohta ebaõige või ebatäieliku teabe esitamise tagajärgi. Lisaks käsitles Euroopa Kohus, ikka samas kontekstis ning sama direktiivi alusel, tarbijal oleva taganemisõiguse kuritarvitavat kasutamist ning selle sama õiguse lõppemist.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena käsitles Euroopa Kohus tarbija väljaostukohustuseta mootorsõiduki liisingulepingu laadi direktiive 2002/65, 2008/48 ja 2011/83 arvestades.

Mis esiteks puudutab direktiivi 2011/83, siis otsustas Euroopa Kohus, et mootorsõiduki liisinguleping, mida iseloomustab asjaolu, et ei selles lepingus ega seotud lepingus ei ole ette nähtud, et tarbija on kohustatud lepingu lõppedes sõiduki välja ostma, kuulub selle direktiivi kohaldamisalasse kui „teenusleping“ selle direktiivi artikli 2 punkti 6 tähenduses³⁵⁹. See mõiste on nimelt defineeritud laialt ja seda tuleb mõista nii, et see hõlmab kõiki lepinguid, mis ei kuulu samas direktiivis sätestatud

³⁵⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. septembri 2002. aasta direktiiv 2002/65/EÜ, milles käsitletakse tarbijale suunatud finantsteenuste kaugturstust ja millega muudetakse nõukogu direktiivi 90/619/EMÜ ning direktiive 97/7/EÜ ja 98/27/EÜ (EÜT 2002, L 271, lk 16; ELT eriväljaanne 06/04, lk 321).

³⁵⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. aprilli 2008. aasta direktiiv 2008/48/EÜ, mis käsitleb tarbijakrediidlepinguid ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 87/102/EMÜ (ELT 2008, L 133, lk 66).

³⁵⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2011. aasta direktiiv 2011/83/EL tarbija õiguste kohta, millega muudetakse nõukogu direktiivi 93/13/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 1999/44/EÜ ja millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiiv 85/577/EMÜ ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 97/7/EÜ (ELT 2011, L 304, lk 64).

³⁵⁹ Direktiivi 2011/83 artikli 2 punkti 6 järgi on „teenusleping“ „leping, välja arvatud müügileping, mille kohaselt kaupleja osutab või kohustub osutama tarbijale teenust ning tarbija maksab või kohustub maksma selle hinna“.

mõiste „müügileping“ alla³⁶⁰. Kõnealusel juhtumil ei kuulu viimati nimetatud mõiste alla liisinguleping, millega kaupleja võtab kohustuse anda mootorsõiduk tarbija kasutusse vastutasuks osamaksete eest, kusjuures puudub sõiduki väljaostukohustus liisingu lõpus, kui lepingus ei ole ette nähtud sõiduki omandiõiguse üleminekut tarbijale. Niisugune liisinguleping ei kuulu ka direktiivi 2011/83 kohaldamisalast välja jäetud lepingute hulka³⁶¹.

Teiseks jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et niisugune leping ei kuulu direktiivi 2008/48 kohaldamisalasse. Nimelt, kuigi selline leping kuulub küll mõiste „liisinguleping“ alla direktiivi tähenduses³⁶², on see siiski sõnaselgelt selle direktiivi kohaldamisalast välja jäetud, kuna sellega ei kaasne tarbijale kohustust lepingu lõppemisel lepingu ese välja osta.

Kolmandaks, mis puudutab direktiivi 2002/65, siis otsustas Euroopa Kohus samuti, et mootorsõiduki liisinguleping, mida iseloomustab muu hulgas asjaolu, et ei selles lepingus ega seotud lepingus ei ole ette nähtud, et tarbija on kohustatud lepingu lõppedes sõiduki välja ostma, ei kuulu selle direktiivi kohaldamisalasse. Nimelt tuletas Euroopa Kohus meelde, et selle kohaldamisalasse kuulumiseks peab lepingu ese olema muu hulgas pakkuda „finantsteenust“³⁶³, näiteks krediidi andmise teenust. Ehkki vastab küll tõele, et mootorsõiduki väljaostukohustuseta liisingulepingus on olemas nii krediidi kui üüri element, märgib Euroopa Kohus, et selline leping ei eristu põhiosas pikaajalisest autorendilepingust. Kuivõrd seda tüüpi lepingu põhiese on mootorsõiduki üürimine, ei saa seda kvalifitseerida krediidi andmisele suunatud finantsteenuse lepinguks.

Teisena, kontekstis, kus tõlgendamisel oli direktiiv 2011/83 seoses liisingulepinguga, mis puudutab mootorsõiduki liisingulepingut ilma väljaostukohustuseta tarbija jaoks, analüüsis Euroopa Kohus esiteks mõisteid „kaugleping“³⁶⁴ ja „väljaspool äriruume sõlmitud leping“³⁶⁵.

Nii täpsustas Euroopa Kohus ühelt poolt, et tarbija ja kaupleja vahel kaugsidevahendi abil sõlmitud teenuslepingut ei saa kvalifitseerida „kauglepinguks“, kui selle sõlmimisele eelnenud läbirääkimiste etapp toimus tarbija ja kaupleja nimel või ülesandel tegutsenud vahendaja üheaegsel füüsilisel kohalolekul, kusjuures viimane andis tarbijale kogu direktiivis 2011/83³⁶⁶ ette nähtud teabe, võimaldades tarbijal esitada talle küsimusi kavandatava lepingu või tehtud pakkumuse kohta, et hajutada kõik kahtlused selle lepingulise suhte ulatuse kohta, mille ta võib-olla kauplejaga sõlmib.

³⁶⁰ Direktiivi 2011/83 artikli 2 punktis 5 on „müügileping“ määratletud kui „leping, mille kohaselt kaupleja annab tarbijale üle või kohustub andma üle kauba omandiõiguse ning tarbija maksab või võtab kohustuse maksta selle hinna, sealhulgas leping, mille esemeks on nii kaubad kui ka teenused“.

³⁶¹ Nagu on ette nähtud direktiivi 2011/83 artikli 3 lõikes 3.

³⁶² Direktiivi 2008/48 artikli 2 lõike 2 punkti d tähenduses.

³⁶³ Direktiivi 2002/65 artikli 2 punkti b kohaselt kuulub mõiste „finantsteenust“ alla „panga-, krediidi-, kindlustus-, personaalpensiooni, investeerimis- või makseteenust“.

³⁶⁴ Direktiivi 2011/83 artikli 2 punktis 7 on see mõiste määratletud kui „kaupleja ja tarbija vahel sõlmitud leping, mis sõlmitakse organiseeritud kaugmüügi- või teenuste osutamise skeemi alusel ilma kaupleja ja tarbija üheaegse füüsilise kohalolekuta, kasutades eranditult kas üht või mitut kaugsidevahendit kuni ja kaasa arvatud ajani, millal leping sõlmitakse“.

³⁶⁵ Direktiivi 2011/83 artikli 2 punkti 8 kohaselt kuulub selle mõiste alla „kaupleja ja tarbija vaheline leping, mis sõlmitakse kaupleja ja tarbija üheaegsel füüsilisel kohalolekul kohas, mis ei ole kaupleja äriruum“.

³⁶⁶ Täpsemalt direktiivi 2011/83 artikkel 6.

Teiselt poolt leidis Euroopa Kohus, et tarbija ja kaupleja vahel sõlmitud teenuslepingut ei saa kvalifitseerida „väljaspool äriruume sõlmitud lepinguks“, kui selle kaugsidevahendi abil sõlmimisele eelnenud etapis läks tarbija selle lepingu läbirääkimiseks kaupleja nimel või ülesandel, ent ise muus tegevusvaldkonnas tegutseva vahendaja äriruumidesse, välja arvatud juhul, kui on täidetud kaks tingimust. Esimese tingimuse kohaselt on vaja, et tarbijale – piisavalt informeeritud ning mõistlikult tähelepaneliku ja aruka keskmise tarbijana – oleks olnud vahendaja äriruumidesse suundudes ootuspärane, et viimane teeb talle ärilise pakkumuse teenuslepingu läbirääkimiseks ja selle sõlmimiseks kauplejaga. Teise tingimuse kohaselt on vaja, et tarbija võis lihtsasti aru saada, et see vahendaja tegutses nimetatud kaupleja nimel või ülesandel.

Teiseks, käsitledes direktiivi 2011/83 artiklis 16 sätestatud erandeid, mille kohaselt tarbijal ei ole teatavatel asjaoludel taganemisõigust, asus Euroopa Kohus seisukohale, et mootorsõiduki liisinguleping, mis on sõlmitud kaupleja ja tarbija vahel ja kvalifitseeritud teenuse kauglepinguks või väljaspool äriruume sõlmitud lepinguks selle direktiivi tähenduses, kuulub konkreetsel täitmiskuupäeval või -perioodil³⁶⁷ osutatavat autorenditeenust käsitleva erandi alla, sest niisuguse lepingu põhiese on võimaldada tarbijal kasutada sõidukit selles lepingus ette nähtud konkreetse tähtaja jooksul, nii et ta maksab vastutasuks regulaarselt teatavaid rahasummasid. Sellega seoses täpsustas Euroopa Kohus ühelt poolt, et termin „konkreetne“, mida on selles erandis kasutatud, võib samuti olla kohaldatav pikaajalistele üürilepingutele, nagu 24-kuune liisinguleping põhikohtuasjas, kui see kestus on piisavalt täpselt lepingus ära toodud. Teiselt poolt rõhutas Euroopa Kohus, et niisuguse liisingulepingu puhul, mis puudutab spetsiaalselt tarbija soovil tema täpsustuste kohaselt soetatud mootorsõidukit, võib kauplejal juhul, kui tunnustatakse tarbija taganemisõiguse olemasolu, tekkida raskusi sõidukile uue kasutuse leidmisel. Nimelt ei pruugi kauplejal eelkõige nende täpsustuste tõttu õnnestuda määrata alates tarbija taganemisõiguse kasutamisest mõistliku aja jooksul sõidukile muud samaväärset kasutust ajavahemikuks, mis vastab algul ette nähtud liisinguajale, ilma et talle tekiks suurt majanduslikku kahju.

Kolmandana märkis Euroopa Kohus direktiivi 2008/48 tõlgendamise kontekstis kõigepealt, et erakasutuseks mõeldud sõiduautode ostuks sõlmitud krediidlepingud, mis on kõne all kohtuasjades C-47/21 ja C-232/21, kuuluvad direktiivi 2008/48 kohaldamisalasse kui krediidlepingud³⁶⁸.

Seejärel täpsustas Euroopa Kohus, millise ulatusega on kaupleja teavitamiskohustus selle direktiivi³⁶⁹ kohaldamisalasse kuuluvate krediidlepingute korral antava teabe osas ning eelkõige kaupleja teavitamiskohustus osas, mis puudutab taganemisõigust³⁷⁰. Nii otsustas Euroopa Kohus, et selle kohustusega on vastuolus riigisisised õigusnormid, millega on kehtestatud õiguslik eeldus, et kaupleja on täitnud oma kohustuse teavitada tarbijat tema taganemisõigusest, kui ta viitab lepingus riigisisestele õigusnormidele, milles on sellega seoses omakorda viidatud õigusnormidest tulenevale teabe tüüpvormile, kasutades selles tüüpvormis sisalduvaid tingimusi, mis ei ole direktiivi 2008/48 nõuetega³⁷¹ kooskõlas. Kui niisuguseid riigisiseseid õigusnorme ei ole võimalik selle direktiiviga

³⁶⁷ Direktiivi 2011/83 artikli 16 punkt l puudutab erandit seoses „muuks kui eluaseme otstarbel majutuse pakkumisega, kaubatranspordiga, autorendi-, toitlustus- või vaba aja veetmise teenustega, kui lepingus on ette nähtud teenuse osutamise konkreetne kuupäev või ajavahemik“.

³⁶⁸ Vastavalt direktiivi 2008/48 artikli 2 lõikele 1.

³⁶⁹ Nagu on ette nähtud direktiivi 2008/48 artikli 10 lõikes 2.

³⁷⁰ Direktiivi 2008/48 artikli 10 lõike 2 punktis p on nähtud ette kohustus täpsustada krediidlepingus taganemisõiguse olemasolu või puudumine ja ajavahemik, mille vältel taganemisõigust saab kasutada, ja muud taganemisõiguse kasutamise tingimused.

³⁷¹ Direktiivi 2008/48 artikli 10 lõike 2 punkt p.

kooskõlas tõlgendada, ei ole liikmesriigi kohus, kes lahendab vaidlust, mille pooled on üksnes eraõiguslikud isikud, ainuüksi liidu õiguse alusel kohustatud jätma need õigusnormid kohaldamata, ilma et see piiraks selle kohtu võimalust jätta need kohaldamata oma riigisisese õiguse alusel, ja kui ta seda ei tee, siis selle isiku võimalust, kelle huve on kahjustatud seetõttu, et riigisisene õigus ei ole liidu õigusega kooskõlas, nõuda talle tekitatud kahju hüvitamist.

Viimaseks tegi Euroopa Kohus otsuse taganemisõigusega seotud eri aspektide kohta, nagu need on ette nähtud direktiivis 2008/48³⁷².

Esiteks täpsustas Euroopa Kohus seda, mis hetkest alates taganemisõiguse tähtaeg kulgema hakkab. Kui tarbijale selle direktiivi alusel³⁷³ esitatud kohustuslik teave on ebatäielik või ebaõige, hakkab direktiiviga 2008/48 ette nähtud 14-päevane taganemistähtaeg kulgema üksnes siis, kui selle teabe ebatäielikkus või ebaõigsus ei mõjuta tarbija suutlikkust hinnata talle sellest direktiivist tulenevate õiguste ja kohustuste ulatust ega tema otsust leping sõlmida ega võta sõltuvalt olukorrast temalt võimalust kasutada oma õigusi sisuliselt samadel tingimustel nagu siis, kui teave oleks esitatud täielikult ja täpselt. Nimelt saab ebatäieliku või ebaõige teabe esitamist samastada teabe esitamata jätmisega üksnes tingimusel, et tarbijat eksitatakse seetõttu tema õiguste ja kohustuste osas ning et selle tulemusel sõlmib ta lepingu, mida ta ei oleks sõlminud, kui tal oleks olnud täielik ja sisult õige teave.

Teiseks analüüsis Euroopa Kohus krediidlepingu täieliku täidetuse mõju taganemisõiguse säilimisele. Nii leidis ta, et niisuguse lepingu täielik täitmine toob kaasa selle õiguse lõppemise. Kuivõrd lepingu täitmine kujutab endast lepinguliste kohustuste lõppemise loomulikku mehhanismi, tuleb asuda seisukohale, et tarbija ei saa enam tugineda taganemisõigusele, kui pooled on krediidlepingu täielikult täitnud ja sellest lepingust tulenevad vastastikused kohustused on seetõttu lõppenud.

Kolmandaks, mis puudutab tarbija taganemisõiguse kasutamise küsimust, siis otsustas Euroopa Kohus, et krediidiandja ei saa tulemuslikult tugineda sellele, et tarbija on lepingu sõlmimise ja taganemisõiguse kasutamise vahelisel ajal seda õigust kuritarvitanud, kui krediidlepingus sisalduva teabe ebatäielikkuse või ebaõigsuse korral, vastuolus direktiiviga 2008/48, ei hakanud taganemistähtaeg kulgema seetõttu, et teabe ebatäielikkus või ebaõigsus mõjutas tarbija suutlikkust hinnata talle sellest direktiivist tulenevate õiguste ja kohustuste ulatust ning tema otsust leping sõlmida.

Neljandaks, tehes otsust taganemisõiguse lõppemise kohta, märkis Euroopa Kohus, et direktiiviga 2008/48 on vastuolus, kui krediidiandja võib siis, kui tarbija kasutab tal olevat taganemisõigust kooskõlas selles direktiivis ette nähtud tingimustega³⁷⁴, tugineda selle õiguse lõppemisele siis, kui vähemalt üks samas direktiivis ette nähtud kohustusliku teabe elemente³⁷⁵ ei sisaldu lepingus või sisaldub seal ebatäielikul või ebaõigsel kujul, ilma et seda oleks hiljem nõuetekohaselt teatavaks tehtud, ning seetõttu ei ole taganemistähtaeg kulgema hakanud. Nimelt ei ole direktiivis 2008/48 ette nähtud ühtegi ajalist piirangut tarbijapoolse taganemisõiguse kasutamisele juhul, mis oli siin käsitlemisel. Seega ei saa riigisiseste õigusnormidega niisugust piirangut ette näha.

³⁷² Direktiivi 2008/48 artikli 14 lõike 1 järgi võib tarbija krediidlepingust taganeda neljateistkümne kalendripäeva jooksul põhjust esitamata.

³⁷³ See tuleneb direktiivi 2008/48 artikli 10 lõikest 2.

³⁷⁴ Nagu on ette nähtud direktiivi 2008/48 artikli 14 lõikes 1.

³⁷⁵ Nagu on ette nähtud direktiivi 2008/48 artikli 10 lõikes 2.

Viiendaks analüüsis Euroopa Kohus taganemisõiguse tagajärgi. Euroopa Kohus tõdes, et selle õigusega, koostoimes tõhususe põhimõttega, on vastuolus riigisisesed õigusnormid, milles on ette nähtud, et kui tarbija taganeb seotud krediidilepingust³⁷⁶, peab ta krediidiandjale tagastama krediidi abil rahastatud kauba või nõudma krediidiandjalt selle kauba tagasivõtmist, ilma et see krediidiandja oleks kohustatud samal ajal tagasi maksma krediidi osamaksed, mille tarbija on juba tasunud. Kui liikmesriigi kohtu tehtud kontrollimistest ei tulene teisiti, siis muudavad taganemisõiguse kasutamise praktikas võimatuks või ülemäära raskeks riigisisesed menetluseeskirjad, mis kohustavad lepingust taganevat krediidisaajat tagastama krediidiandjale krediidi abil rahastatud kauba või nõudma krediidiandjalt selle tagasivõtmist, ilma et see krediidiandja oleks kohustatud samal ajal tagasi maksma krediidi osamaksed, mis on juba tasutud.

³⁷⁶ Direktiivi 2008/48 artikli 3 punkti n tähenduses.

30. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Green Network (kulude hüvitamise korraldus) (C-5/22, [EU:C:2023:273](#))

Eelotsusetaotlus – Elektrienergia siseturg – Direktiiv 2009/72/EÜ – Artikkel 37 – I lisa – Riikliku reguleeriva asutuse kohustused ja volitused – Tarbijakaitse – Halduskulud – Riikliku reguleeriva asutuse õigus kohustada tagasi maksma need summad, mida lõppkliendid tasusid lepingutingimuste alusel, mille eest on sama asutus juba sanktsiooni määranud

Autorità di Regolazione per Energia Reti e Ambiente (energeetika, võrgustike ja keskkonna reguleeriv asutus, Itaalia) määras 2019. aastal Green Networkile, Itaalia elektri ja maagaasi jaotusvõrguettevõtjale, hindade läbipaistvuse kohustuse rikkumise eest 655 000 euro suuruse rahalise haldussanktsiooni. Lisaks kohustas see asutus teda maksma lõppklientidele tagasi 13 987 495,22 eurot, mida viimastelt nõuti halduskuludena niisuguse lepingutingimuse alusel, mille see asutus on tunnistanud õigusvastaseks.

Olles halduskohtus edutult vaidlustanud selle otsuse, esitas Green Network apellatsioonkaebuse Consiglio di Statole (Itaalia kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu), kus ta väitis, et Itaalia õiguses ette nähtud riikliku reguleeriva asutuse õigus kohustada klientidelt sisse nõutud summad tagasi maksma on vastuolus direktiiviga 2009/72³⁷⁷.

Selles kontekstis esitas Itaalia kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu Euroopa Kohtule kaks eelotsuse küsimust direktiivi 2009/72 artikli 37 lõigete 1 ja 4 kohta, mis puudutavad reguleerivate asutuste volitusi, ja I lisa kohta, kus on sätestatud meetmed, mida liikmesriigid peavad tarbijate kaitseks võtma.

Oma kohtuotsuses täpsustas Euroopa Kohus, et direktiivi 2009/72 artikli 37 lõike 1 punktidega i ja n³⁷⁸, lõike 4 punktiga d³⁷⁹ ja I lisaga ei ole vastuolus see, kui liikmesriik annab riiklikule reguleerivale asutusele õiguse kohustada elektriettevõtjaid maksma oma lõpptarbijatele tagasi summa, mida viimased tasusid nn halduskuludena niisuguse lepingutingimuse alusel, mille see asutus on tunnistanud õigusvastaseks. Sama kehtib ka juhul, kui see tagasimaksmise korraldus ei põhine nende ettevõtjate osutatud teenuse kvaliteedi kaalutlustel, vaid sellel, et rikuti hindade läbipaistvuse kohustust.

Euroopa Kohtu hinnang

Euroopa Kohus rõhutas kõigepealt, et oma eesmärkide saavutamiseks nõuab direktiiv 2009/72 liikmesriikidelt, et need annaksid riiklikule reguleerivale asutusele elektrituru reguleerimise ja järelevalve valdkonnas ulatuslikud eesõigused, et eelkõige tagada tarbijakaitse.

³⁷⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta direktiiv 2009/72/EÜ, mis käsitleb elektrienergia siseturu ühiseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2003/54/EÜ (ELT 2009, L 211, lk 55).

³⁷⁸ Need sätted käsitlevad vastavalt reguleerivate asutuste kohustusi seoses läbipaistvuskohustuse täitmise ja tarbijakaitsega.

³⁷⁹ Selles sättes on nähtud ette, et reguleerival asutusel on volitused määrata tõhusaid, proportsionaalseid ja hoiatavaid karistusi elektriettevõtjatele, kes ei täida direktiivist 2009/72 ega reguleeriva asutuse või ameti asjakohasest õiguslikult siduvast otsusest tulenevaid kohustusi, või taotleda pädevalt kohtult selliste karistuste määramist.

Kohus märkis seejärel, et direktiivi 2009/72 artiklis 37, mis käsitleb reguleeriva asutuse kohustusi ja volitusi, ei ole mainitud volitust nõuda elektriettevõtjalt, et nad maksaksid tagasi kõik summad, mis on saadud ebaseaduslikuks tunnistatud lepingutingimuse eest. Direktiivi 2009/72 artikli 37 lõikes 4 väljendi „reguleerival asutusel peavad olema vähemalt järgmised volitused“ kasutamine näitab siiski, et reguleerivale asutusele võib anda ka artikli 37 lõikes 4 otsesõnu nimetamata volitusi võimaldamaks tal täita selle direktiivi artikli 37 lõigetes 1, 3 ja 6 osutatud ülesandeid.

Lisaks kuulub elektriettevõtjatele pandud läbipaistvuskohustuste täitmise tagamine ja tarbijate kaitsmine riikliku reguleeriva asutuse kohustuste hulka, millele viidatakse nimetatud direktiivi artikli 37 lõigetes 1, 3 ja 6.

Euroopa Kohus tõdes seega, et liikmesriik võib anda reguleerivale asutusele õiguse kohustada neid ettevõtjaid maksma tagasi summad, mille nad on saanud tarbijakaitse nõudeid rikkudes, eelkõige neid, mis puudutavad läbipaistvuse kohustust ja arvete õigsust.

Niisugust tõlgendust ei sea kahtluse alla asjaolu, et direktiivi 2009/72 artiklis 36 on sisuliselt ette nähtud, et vajaduse korral võtab riiklik reguleeriv asutus nõutud meetmed „tihedas koostöös teiste asjaomaste riiklike ametiasutustega, kaasa arvatud konkurentsiasutustega, ning piiramata nende pädevust“, või et selle direktiivi artikli 37 lõike 1 punktis n sisaldub väljend „koos teiste asjaomaste asutustega“.

Nimelt ei tulene nendest sätetest, et niisugusel juhul nagu põhikohtuasjas võib ainult üks nendest riiklikest asutustest kohustada elektriettevõtjaid lõpptarbijatelt alusetult saadud summad tagasi maksma. Vastupidi, väljendi „vajaduse korral“ kasutamine tähendab, et niisugune konsulteerimine on vajalik üksnes siis, kui kavandataval meetmel võib olla mõju teistele pädevatele asutustele.

Lõpuks täpsustas Euroopa Kohus, et kuna tarbijakaitse ja läbipaistvuskohustuse täitmine kuuluvad direktiivi 2009/72 artiklis 37 viidatud kohustuste hulka, on täpne põhjus, miks neist kohustustest mõne täitmiseks kohustatakse elektriettevõtjat oma klientidele tagasi maksma, ebaoluline.

XVII. Rahvusvahelised lepingud³⁸⁰

1. Liidu välispädevus

17. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus (suurkoda) Hispaania vs. komisjon (C-632/20 P, [EU:C:2023:28](#))

Apellatsioonkaebus – Välissuhted – Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomiaenergiaühenduse ja teiselt poolt Kosovo vaheline stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping – Elektrooniline side – Määrus (EL) 2018/1971 – Elektroonilise side Euroopa reguleerivate asutuste amet (BEREC) – Artikli 35 lõige 2 – Kosovo reguleeriva asutuse osalemine selles organis – Mõisted „kolmas maa” ja „kolmas riik” – Euroopa Komisjoni pädevus

Ajavahemikus 2001–2015 sõlmis Euroopa Liit stabiliseerimis- ja assotsieerimislepingud (SAL) kuue Lääne-Balkani maaga, sealhulgas Kosovoga. Selles kontekstis soovitas Euroopa Komisjon, et tuleks soodustada meetmeid muu hulgas nende riikide õigusnormide kohandamiseks liidu õigusnormidega ja Lääne-Balkani maade lõimimiseks olemasolevate reguleerivate asutustega, nagu elektroonilise side Euroopa reguleerivate asutuste amet (BEREC), mis on asutatud määrusega 2018/1971³⁸¹. Tihedamate suhete loomiseks liidu ja Lääne-Balkani maade reguleerivate asutuste vahel võttis komisjon 18. märtsil 2019 vastu kuus otsust, mis puudutavad Lääne-Balkani maade reguleerivate asutuste osalemist BERECis. Nende otsuste seas on otsus, millega komisjon lubas Kosovo reguleerival asutusel osaleda BERECi reguleerivate asutuste nõukogu ja töörühmade ning BERECi büroo haldusnõukogu tegevuses (edaspidi „vaidlusalune otsus”)³⁸².

Hispaania Kuningriik esitas vaidlusaluse otsuse peale tühistamishagi põhjendusel, et komisjon on rikkunud määruse 2018/1971 artiklit 35³⁸³. Ta märkis sisuliselt, et selles otsuses on valesti aru saadud nimetatud sättes kasutatud mõistest „kolmas maa” (hispaania keeles *tercer país*, mida võib eesti keelde tõlkida ka kui „kolmas maa”; õigusnormide eestikeelses versioonis kasutatakse üksnes mõistet

³⁸⁰ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 12. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus **BA (pärimine – eluaset puudutav sotsiaalpoliitika liidus)** (C-670/21, [EU:C:2023:763](#)). Seda kohtuotsust tutvustati III.3. jaotises „Kapitali vaba liikumine”.

³⁸¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1971, millega asutatakse elektroonilise side Euroopa reguleerivate asutuste amet (BEREC) ja BERECi tugiamet (BERECi büroo) ja muudetakse määrust (EL) 2015/2120 ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 1211/2009 (ELT 2018, L 321, lk 1).

³⁸² Euroopa Komisjoni 18. märtsi 2019. aasta otsus Kosovo reguleeriva asutuse osalemise kohta Elektroonilise Side Euroopa Reguleerivate Asutuste Ühendatud Ameti tegevuses (ELT 2019, C 115, lk 26).

³⁸³ Selles sättes, mis kannab pealkirja „Koostöö liidu organite, kolmandate riikide ja rahvusvaheliste organisatsioonidega”, on sätestatud: „1. Niivõrd kui see on vajalik käesolevas määruses sätestatud eesmärkide saavutamiseks ja BERECi ülesannete täitmiseks ning ilma et see piiraks liikmesriikide ja liidu institutsioonide pädevust, võivad BEREC ja BERECi büroo teha koostööd pädevate liidu organite, asutuste ja nõuanderühmadega, kolmandate riikide pädevate asutustega ja rahvusvaheliste organisatsioonidega. Selleks võivad BEREC ja BERECi büroo komisjoni eelneval nõusolekul leppida kokku koostöökorra. Kõnealused kokkulepped ei too kaasa õiguslikke kohustusi. 2. Reguleerivate asutuste nõukogu, töörühmade ja haldusnõukogu tegevuses võivad osaleda kolmandate riikide reguleerivad asutused, kelle peamiseks vastutusalaks on elektroonilise side valdkond, kui need kolmandad [riigid] on sõlminud sel eesmärgil liiduga lepingu. Kõnealuste lepingute asjakohaste sätete alusel töötatakse välja töökord, millega täpsustatakse eelkõige asjaomaste kolmandate riikide reguleerivate asutuste BERECi ja BERECi büroo töös hääleõiguseta osalemise laad, ulatus ja viis, kaasa arvatud sätted, mis käsitlevad BERECi algatustes osalemist, rahalisi makseid ja BERECi büroo töötajaid. Personaliküsimustes peab kõnealune kord olema igal juhul kooskõlas personalieeskirjadega. [...]”.

„kolmas riik“, kuid kohtuotsuse tõlkes eristatakse selguse huvides neid mõisteid menetluskeele alusel), millega ei saa tähistada Kosovot, sest see ei ole sõltumatu riik. Üldkohtu 23. septembri 2020. aasta otsusega *Hispaania vs. komisjon*³⁸⁴ (edaspidi „vaidlustatud kohtuotsus“) jäeti hagi täies ulatuses rahuldamata.

Hispaania Kuningriigi apellatsioonkaebuse alusel arutas kohtuasja Euroopa Kohtu suurkoda, kes tühistas nii Üldkohtu otsuse kui ka komisjoni tehtud vaidlusaluse otsuse põhjendusel, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta asus seisukohale³⁸⁵, et ELL artikli 17 alusel on komisjon pädev ühepoolselt kehtestama töökorra, mida kohaldatakse kolmandate riikide reguleerivate asutuste osalemisele BERECis määruse 2018/1971 artikli 35 lõike 2 teise lõigu tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Mis puudutab esimesena määruse 2018/1971 artiklis 35 kasutatud mõistet „kolmas [maa]“ (*tercer país*), siis Euroopa Kohus märkis kõigepealt, et aluslepingute grammatiline tõlgendamine ei võimalda kindlaks teha selle mõiste tähendust. Lisaks ei kasuta mitte kõik EL lepingu ja EL toimimise lepingu keeleversioonid ühiselt sõnu „kolmas riik“ (*tercer Estado*) ja „kolmas [maa]“ (*tercer país*). Liidu õigusnorme tuleb aga tõlgendada ja kohaldada ühetaoliselt, arvestades liidu kõigis keeltes kehtivaid versioone, ning kui keeleversioonid üksteisest erinevad, tuleb asjaomast sätet tõlgendada lähtuvalt selle õigusakti üldisest ülesehitusest ja eesmärkidest, mille osa see säte on. Nimelt ei saa liidu õigusnormi ühes keeleversioonis kasutatud sõnastus olla selle sätte tõlgendamise ainus alus. Käesolevas asjas lähtus Üldkohus eeldusest, et „kolmandaid [maid]“ (*terceros países*) käsitlevad EL toimimise lepingu sätted annavad võimaluse sõlmida rahvusvahelisi lepinguid muude üksustega kui „riigid“ (*Estados*), ja asus seisukohale, et mõiste „kolmas [maa]“ (*tercer país*) hõlmab selle määruse artikli 35 lõike 2 tähenduses enam kui suveräänsed riigid (*Estados soberanos*). Üldkohus lähtus sellest eeldusest, võtmata arvesse erinevusi EL lepingu ja EL toimimise lepingu keeleversioonides, mille sõnastus ei võimalda järeldada, et mõistetel „kolmas maa“ (*tercer país*) ja „kolmas riik“ (*tercer Estado*) on erinev tähendus. Lisaks ei esine mõistet „kolmas maa“ (*tercer país*) kõigis määruse 2018/1971 keeleversioonides, mõnes kasutatakse üksnes mõistet „kolmas riik“ (*tercer Estado*), mistõttu leidis Euroopa Kohus, et Üldkohtu otsuse põhjendustes on rikutud õigusnormi.

Kuna vaidlustatud kohtuotsuse resolutsioon võib siiski olla põhjendatud muude õiguslike asjaoludega, analüüsis Euroopa Kohus seejärel, kas Üldkohus võis põhjendatult järeldada, et komisjon ei rikkunud määruse 2018/1971 artiklit 35, samastades Kosovo selle sätte tähenduses „kolmanda riigiga“. Selleks peab määruse 2018/1971 artikli 35 lõike 2 soovitava toime tagamiseks väljaspool liitu asuvat territoriaalset üksust, mida liit ei ole tunnustanud sõltumatu riigina, olema võimalik samastada „kolmanda riigiga“ selle sätte tähenduses, ilma et seejuures eirataks rahvusvahelist õigust. Kosovo puhul on Rahvusvaheline Kohus leidnud, et Kosovo 17. veebruari 2008. aasta iseseisvusdeklaratsiooni vastuvõtmine ei olnud vastuolus üldise rahvusvahelise õigusega, ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsiooniga 1244 (1999) ega kohaldatava põhiseadusliku raamistikuga³⁸⁶. Lisaks, nagu on märgitud vaidlusaluse otsuse esimeses joonealuses märkuses, ei mõjuta selline samastamine liikmesriikide individuaalseid seisukohti küsimuses, kas Kosovol on sõltumatu riigi staatus, nagu nõuavad selle riigi asutused. Euroopa Kohus leidis seega, et Kosovot võib rahvusvahelist õigust rikkumata samastada „kolmanda riigiga“ määruse 2018/1971 artikli 35 lõike 2 tähenduses.

³⁸⁴ 23. septembri 2020. aasta kohtuotsus *Hispaania vs. komisjon* (T-370/19, [EU:T:2020:440](#)).

³⁸⁵ Vt 23. septembri 2020. aasta kohtuotsus *Hispaania vs. komisjon* (T-370/19, [EU:T:2020:440](#)), punktid 77 ja 82.

³⁸⁶ Rahvusvahelise Kohtu 22. juuli 2010. aasta nõuandev aramus, mis puudutab Kosovo ühepoolsel iseseisvusdeklaratsiooni kooskõla rahvusvahelise õigusega (I.C.J. Reports 2010, lk 403).

Mis puudutab lisaks „kolmandate riikide“ integreerimist määruse 2018/1971 artikli 35 lõikes 2 ette nähtud osalemise korda, siis märkis Euroopa Kohus, et selle sätte esimese lõigu kohaselt sõltub kolmandate riikide reguleerivate asutuste osalemine kahest kumulatiivsest tingimusest, millest esimene puudutab liiduga sõlmitud „lepingu“ olemasolu ja teine asjaolu, et see leping on sõlmitud „sel eesmärgil“. Liit on sõlminud Kosovoga mitu lepingut, tunnustades nii tema võimet niisuguseid lepinguid sõlmida. Nende lepingute hulgas on SAL Kosovo³⁸⁷, mille artiklis 111 on ette nähtud, et koostöö elektroonilise side võrkude ja teenuste valdkonnas keskendub eelkõige prioriteetsetele valdkondadele, mis on seotud ELi õigustikuga nimetatud valdkonnas, ja et lepinguosalistel tugevdavad nimetatud koostööd. Järelikult tuleb ka SAL Kosovot pidada sõlmituks eesmärgil, et võimaldada Kosovo reguleeriva asutuse osalemist BERECi organite töös, kuna lepingu artikkel 111 puudutab liidu õigustiku vastuvõtmist ja lepinguosalistel tugevdamist elektroonilise side võrkude ja teenuste valdkonnas. Euroopa Kohus märkis lõpuks, et vastavalt järgitavale koostöö eesmärgile võivad määruse 2018/1971 artikli 35 lõike 2 kohaselt BERECi teatavate organite töös osaleda need kolmandate riikide reguleerivad asutused, kelle peamiseks vastutusalaks on elektroonilise side valdkond. Neid asjaolusid arvestades ei rikkunud Üldkohus õigusnormi, kui ta asus seisukohale, et komisjon ei rikkunud vaidlusaluses otsuses määruse 2018/1971 artikli 35 lõiget 2, kui ta leidis, et Kosovo on samastatav „kolmanda riigiga“ selle sätte tähenduses.

Mis puudutab teisena Üldkohtu tõlgendust nende tagajärgede kohta, mis tulenevad sellest, et liit ei ole võtnud seisukohta Kosovo rahvusvahelise õiguse kohase staatuse osas, siis leidis Euroopa Kohus, et vaidlusaluse otsusega ei rikuta SAL Kosovot ega määrust 2018/1971 ainuüksi seetõttu, et sellega kehtestatakse nende aktide rakendamise kaudu koostöö Kosovo reguleeriva asutusega, ja see otsus ei näita, et Kosovot tunnustatakse kolmanda riigina. Seega ei saa vaidlusaluse otsuse vastuvõtmist komisjoni poolt tõlgendada nii, et see tähendab, et liit tunnustab kaudselt Kosovo staatust sõltumatu riigina.

Mis puudutab kolmandana väidet, nagu oleks Üldkohus arvanud ekslikult, et SAL Kosovo artiklis 111 silmas peetud koostöö vastab määruse 2018/1971 artikli 35 lõikes 2 nimetatud osalemisele, siis leidis Euroopa Kohus, et see ei ole põhjendatud, märkides eelkõige, et SAL Kosovo see sätte on „sel eesmärgil“ sõlmitud leping määruse 2018/1971 tähenduses. Nimelt on selle määruse artikli 35 lõikes 1 ette nähtud sellise koostöö erinevad astmed ja vormid, mis võib olla rohkem või vähem tihe, ja eelkõige on selle aluseks töökord kolmandate riikide reguleerivate asutustega. Seevastu ei saa sellist Kosovo reguleeriva asutuse osalemist BERECi organite töös samastada tema integreerimisega sellesse liidu organisasse. Ka ei võimalda Kosovo reguleeriva asutuse osalemine BERECis Kosovol osaleda liidu elektroonilise side valdkonna eeskirjade väljatöötamisel.

Neljandana rahuldab aga Euroopa Kohus Hispaania Kuningriigi apellatsioonkaebuse osas, milles selles tugineti sisuliselt komisjoni pädevuse puudumisele. Euroopa Kohus leidis kõigepealt, et vaidlusalust otsust ei saanud vastu võtta ELL artikli 17 alusel komisjoni täitevfunktsioonide ja välissuhetes esindamise raames, sest asjaomase töökorra vastuvõtmisel on komisjoni ainus ülesanne kontrollimine. Eelkõige nähtub määruse 2018/1971 artikli 35 lõikest 2, et sellise töökorra eesmärk ei ole mitte liidu välissuhetes esindamine kui selline, vaid liiduga sel eesmärgil lepinguid sõlminud kolmandate riikide reguleerivate asutuste liidu asutuste töös osalemise laadi, ulatuse ja viisi täpsustamine. Lisaks ei tähenda asjaolu, et määruse 2018/1971 artikli 35 lõikes 2 ei ole erinevalt lõikest 1 märgitud, et BEREC ja BERECi büroo võivad koostöökorra kokku leppida „komisjoni eelneval nõusolekul“, nagu oleks kolmandate riikide reguleerivate asutustega koostöökordade kokku leppimine komisjoni pädevuses. Sellist hinnangut ei sea kahtluse alla asjaolu, et BERECi ja BERECi

³⁸⁷ Ühelt poolt Euroopa Liidu ja Euroopa Aatomiaenergiaühenduse ja teiselt poolt Kosovo vaheline stabiliseerimis- ja assotsieerimisleping (ELT 2016, L 71, lk 3; edaspidi „SAL Kosovo“).

büroo töös osalemine, mis on selles sättes ette nähtud, kujutab endast tihedamat kolmandate riikide reguleerivate asutustega tehtava koostöö vormi kui koostöö sama määruse artikli 35 lõike 1 alusel. Viimasena märgiti, et asjaolu, et komisjon võiks ilma BERECi ja BERECi büroo nõusolekuta otsustada ühepoolset teatava töökorra üle nende töös osalemiseks, ei sobi kokku BERECi sõltumatusega ja ületab komisjonile määrusega pandud kontrolliülesannet. Järelikult, kui Üldkohus otsustas, et komisjonile kuulub pädevus kehtestada kolmandate riikide reguleerivate asutuste, muu hulgas Kosovo reguleeriva asutuse osalemise suhtes kohaldatav töökorraldus, siis jättis Üldkohus tähelepanuta pädevuste jaotuse ühelt poolt komisjoni ja teiselt poolt BERECi ja BERECi büroo vahel ning BERECi sõltumatust tagavad normid, mis on ette nähtud selles määruses. Sellises töökorras peavad kokku leppima BEREC ja BERECi büroo ühelt poolt ja kolmandate riikide pädevad asutused teiselt poolt ning selleks annab tulenevalt määrusest 2018/1971³⁸⁸ koos BERECi büroo direktoriga loa reguleerivate asutuste nõukogu. Olles täpsustanud, et selline pädevus ei kuulu nõukogule, järeldas Euroopa Kohus, et Üldkohus rikkus õigusnormi, kui ta otsustas³⁸⁹, et komisjon on pädev ühepoolset kehtestama sellise töökorra.

Seega tühistas Euroopa Kohus vaidlustatud kohtuotsuse ja vaidlusaluse otsuse, kuid arvestades asjaomase töökorra vajalikkust, jättis ta tühistatud otsuse tagajärjed kehtima seni, kuni see asendatakse uue aktiga.

2. Rahvusvahelise lepingu tõlgendamine

9. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid jt (Türgi päritolu töötaja riigis viibimise õiguse äravõtmine) (C-402/21, [EU:C:2023:77](#))

Eelotsusetaotlus – EMÜ-Türgi assotsiatsioonileping – Otsus nr 1/80 – Artiklid 6 ja 7 – Türgi kodanikud, kes on juba integreerunud vastuvõtva liikmesriigi tööturule ja kellel on vastav elamisõigus – Liikmesriigi asutuste otsused, millega võetakse ära nende Türgi kodanike riigis elamise õigus, kes on elanud asjaomases liikmesriigis seaduslikult üle 20 aasta, põhjendusel et nad kujutavad endast tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu mõnele ühiskonna põhihuvile – Artikkel 13 – Standstill-tingimus – Artikkel 14 – Põhjendatus – Avaliku korraga seotud põhjused

Madalmaades võib välisriigi kodaniku tähtajatu elamisloa kehtetuks tunnistada muu hulgas põhjusel, et see isik on süüdi mõistetud sellise süüteo toimepanemises, mille eest on ette nähtud vähemalt kolmeaastane vangistus, ning talle mõistetud karistuste kogukestus ületab teatud künnise. Kuni 2012. aastani oli elamisloa kehtetuks tunnistamine siiski keelatud, kui isik oli selles riigis seaduslikult elanud vähemalt 20 aastat. 2012. aasta juulis muudeti õigusnorme ja see keeld kaotati³⁹⁰ põhjendusel, et ühiskondlikud arusaamad avaliku korra kaitsest Madalmaades on muutunud.

Uutele õigusnormidele tuginedes tunnistas Staatssecretaris van Justitie en Veiligheid (justiits- ja julgeolekuküsimuste riigisekretär, Madalmaad) oma otsustega kehtetuks kolme Türgi kodaniku S-i, E

³⁸⁸ Määruse 2018/1971 artikli 9 punkt i ja artikli 20 lõike 6 punkt m.

³⁸⁹ 23. septembri 2020. aasta kohtuotsus *Hispaania vs. komisjon* (T-370/19, [EU:T:2020:440](#)), punktid 77 ja 82.

³⁹⁰ 26. märtsi 2012. aasta määrus, millega muudeti 2000. aasta välismaalaste määrust seoses libiseva skaala karmistamisega (Besluit houdende wijziging van het Vreemdelingenbesluit 2000 in verband met aanscherping van de glijdende schaal) (Stb. 2012, nr 158).

ja C – kes olid elanud Madalmaades seaduslikult üle 20 aasta – tähtajatud elamisload. Kehtetuks tunnistamist põhjendati sellega, et riigis elamise ajal oli neid korduvalt kriminaalkorras süüdi mõistetud, süütegude raskus ja neile mõistetud karistuste tingimusteta täitmisele kuuluv osa ületasid nõutud künnise ning selline käitumine kujutas endast tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu mõnele ühiskonna põhihuvile.

S, E ja C esitasid nende otsuste peale kaebused rechtbank Den Haagile (Haagi esimese astme kohus, Madalmaad), kes jõudis erinevate tulemusteni küsimuses, kas kõnealustes kohtuvaidlustes on kohaldatav assotsiatsiooninõukogu otsuse nr 1/80 ³⁹¹ artikkel 13, mis kuulub kohaldamisele 1. detsembrist 1980. Selles sättes on ette nähtud *standstill*-tingimus, mis keelab liikmesriikidel kehtestada uusi piiranguid selliste töötajate ja nende pereliikmete tööturule pääsemise tingimuste osas, kes viibivad ja töötavad seaduslikult nende territooriumil. Otsuse nr 1/80 artikli 14 kohaselt võib aga tööhõivet ja töötajate vaba liikumist käsitlevate sätete kohaldamist piirata, kui see on põhjendatud muu hulgas avaliku korra seisukohalt.

Raad van State (Madalmaade kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu), kellele esitati nendes menetlustes apellatsioonkaebused, otsustas küsida Euroopa Kohtult, milline on otsuse nr 1/80 artiklite 13 ja 14 kohaldamisala ja omavaheline suhe.

Euroopa Kohus kinnitas oma otsuses, et otsuse nr 1/80 artikkel 13 on kohaldatav Türgi kodanikele, kellel on juba selle otsuse alusel tööhõivet ja töötajate vaba liikumist puudutavad õigused. Lisaks täpsustas Euroopa Kohus, millistel tingimustel võib nende õiguste uus piirang, mida Türgi kodanikud saavad kõnealuse artikli 13 alusel vaidlustada, olla põhjendatud avaliku korra nõuetega otsuse nr 1/80 artikli 14 tähenduses.

Euroopa Kohtu hinnang

Esimesena analüüsis Euroopa Kohus otsuse nr 1/80 artiklis 13 sätestatud *standstill*-tingimuse kohaldamisala. Ta tuletas meelde, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt on sellel tingimusel vahetu õigusmõju ning seda tuleb tõlgendada laialt, võttes arvesse otsuse nr 1/80 eesmärki tagada töötajate vaba liikumine. Nimetatud otsuse eesmärgiga on nimelt vastuolus nii uus piirang, mis karmistab Türgi päritolu töötaja või tema pereliikmete kutsealase tegevuse alustamise tingimusi, kui ka piirang, mis juhul, kui Türgi päritolu töötajal või tema pereliikmetel on otsuse nr 1/80 artikli 6 või artikli 7³⁹² alusel juba riigis töötamisega seotud õigused, piirab talle nende õigustega tagatud juurdepääsu palgalistele töökohtadele.

Lisaks tuleneb Euroopa Kohtu praktikast, et liikmesriigi meetmed, mille eesmärk on määratleda Türgi kodanike olukorra õiguspärasuse kriteeriumid, võttes vastu või muutes eelkõige nende kodanike riigi territooriumil elamise tingimusi, võivad kujutada endast uusi piiranguid otsuse nr 1/80 artikli 13 tähenduses.

Riigisisesed õigusnormid, mis võimaldavad puudutatud isikutelt ära võtta riigis elamise õiguse, mis tulenevad otsuse nr 1/80 artiklitest 6 või 7, piiravad seega nende isikute õigust vabalt liikuda võrreldes vaba liikumise õigusega, mis neil otsuse jõustumisel oli, ning kujutavad endast seega uut piirangut

³⁹¹ Assotsiatsiooninõukogu 19. septembri 1980. aasta otsus nr 1/80 assotsiatsiooni arengu kohta Euroopa Majandusühenduse ja Türgi vahel.

³⁹² Otsuse nr 1/80 artiklites 6 ja 7 on ette nähtud vastavalt Türgi päritolu töötajate ja nende pereliikmete, kellele on antud luba nende juurde elama asuda, tööhõivet puudutavad õigused.

selle otsuse artikli 13 tähenduses. Järelikult võivad asjaomased Türgi kodanikud sellele sättele tugineda.

Teisena käsitles Euroopa Kohus otsuse nr 1/80 artiklite 13 ja 14 omavahelist suhet. Ta rõhutas, et artiklis 14 sätestatud avaliku korra nõuetest tingitud erand keelust kehtestada „uusi piiranguid“ rikub töötajate vaba liikumist ja seda tuleb seega tõlgendada kitsalt. Lisaks peavad neid nõudeid puudutavad liikmesriigi meetmed olema sobivad taotletava avaliku korra kaitse eesmärgi saavutamiseks ega või minna kaugemale selle saavutamiseks vajalikust.

Kõnealuse artikli 14 kohaldamisel Türgi kodanike puhul, kes nagu S, E ja C on elanud vastuvõtvas liikmesriigis üle kümne aasta, viitas Euroopa Kohus pealegi direktiivi 2003/109³⁹³ artiklile 12 seoses pikaajaliste elanike kaitsega. Nimelt eeldavad sellised elanikke puudutavad meetmed, mida põhjendatakse avaliku korra või riigi julgeoleku kaalutlustega, et liikmesriigi asutused hindavad igal üksikjuhul proportsionaalsuse põhimõtet ja puudutatud isiku põhiõigusi järgides, kas tema käitumine kujutab endast tõelist, vahetut ja piisavalt tõsist ohtu mõnele ühiskonna põhihuvile.

Neid asjaolusid arvestades sedastas Euroopa Kohus, et kõnealune seadusandlik meede on hõlmatud Madalmaade asutustele otsuse nr 1/80 artiklis 14 antud kaalutusõigusega. Viide muutunud ühiskondlikele arusaamadele ja avaliku korra kaalutlustega seotud põhjendus ei ole iseenesest siiski piisavad, et sellist meedet põhjendada. Eelotsusetaotluse esitanud kohus peab otsusega nr 1/80 antud õigusi arvesse võttes lisaks hindama, kas see meede on sobiv taotletava eesmärgi saavutamiseks ega lähe kaugemale selle saavutamiseks vajalikust ning kas see näeb ette asjaomase Türgi päritolu töötaja vahetu olukorra eelneva ja individuaalse hindamise.

³⁹³ Nõukogu 25. novembri 2003. aasta direktiiv 2003/109/EÜ pikaajalistest elanikest kolmandate riikide kodanike staatuse kohta (ELT 2004, L 16, lk 44; ELT eriväljaanne 19/06, lk 272).

I. Liiduga seotud vaidlused

1. Hagi esitamise õigus

6. septembri 2023. aasta kohtumäärus Euroopa Andmekaitseinspektor vs. parlament ja nõukogu (T-578/22, [EU:T:2023:522](#))

Tühistamishagi – Institutsiooniline õigus – Isikuandmete töötlemine Europolis – Määrus (EL) 2016/794 – Euroopa Andmekaitseinspektori institutsioonilised õigused – Õigus esitada hagi – Osaliselt vastuvõetamatu ja osaliselt ilmselgelt vastuvõetamatu hagi

Pärast omal algatusel teostatud uurimist võttis Euroopa Andmekaitseinspektor 3. jaanuaril 2022 vastu Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametit (Europol) puudutava otsuse³⁹⁴. Selle otsusega pani Euroopa Andmekaitseinspektor Europolile sisuliselt kohustuse jagada alates 4. jaanuarist 2022 saadud andmete puhul andmesubjektid kategooriatesse kuue kuu jooksul alates andmete saamisest ning otsuse kuupäeva seisuga olemas olevate andmekogumite puhul 12 kuu jooksul, kusjuures nende tähtaegade möödumisel oli Europol kohustatud nimetatud andmed kustutama.

Euroopa Parlament ja nõukogu võtsid 8. juunil 2022 vastu muudetud Europol'i määruse³⁹⁵. Nimetatud määruses olid kahe üleminekusättega³⁹⁶ sisuliselt ette nähtud tingimused, millistel Europol jagab kindlaksmääratud tähtaja jooksul kategooriatesse muudetud Europol'i määruse jõustumise ajal tema valduses olevad andmekogumid, ning täpsustatud olid tingimused ja menetlused, millistel on lubatud käimasoleva kriminaaluurimise toetamiseks töödelda isikuandmeid, mis ei puuduta muudetud Europol'i määruse II lisas loetletud andmesubjektide kategooriaid ja mis on saadetud Europolile enne 28. juunit 2022.

Euroopa Andmekaitseinspektor leidis, et nende sätetega on rikutud tema kui järelevalveasutuse sõltumatust ja volitusi, kuna need sätted seadustavad tagasiulatuvalt vaidlusaluste Europol'i andmete säilitamise praktika ja tühistavad *de facto* 3. jaanuari 2022. aasta otsuse. Seetõttu palus ta ELTL artikli 263 alusel Üldkohtult nende sätete tühistamist. Euroopa Andmekaitseinspektor väitis, et tema õigus esitada hagi on põhjendatud vajadusega kasutada õiguskaitsevahendit selleks, et kaitsta oma institutsioonilisi õigusi, eelkõige oma sõltumatust järelevalveasutusena.

Kõnealuses asjas menetles Üldkohus esimest korda Euroopa Andmekaitseinspektori esitatud tühistamishagi nõukogu ja parlamendi seadusandliku akti peale, mistõttu tõstatusid muu hulgas

³⁹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. mai 2016. aasta määruse (EL) 2016/794, mis käsitleb Euroopa Liidu Õiguskaitsekoostöö Ametit (Europol) ning millega asendatakse ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu otsused 2009/371/JSK, 2009/934/JSK, 2009/935/JSK, 2009/936/JSK ja 2009/968/JSK (ELT 2016, L 135, lk 53; edaspidi „esialgne Europol'i määrus“), artikli 43 lõike 3 punkti e alusel.

³⁹⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2022. aasta määrus (EL) 2022/991, mis puudutab Europol'i koostööd eraõiguslike isikutega, Europolis isikuandmete töötlemist kriminaaluurimiste toetamiseks ning Europol'i rolli teadusuuringute ja innovatsiooni valdkonnas (ELT 2022, L 169, lk 1; edaspidi „muudetud Europol'i määrus“).

³⁹⁶ Muudetud Europol'i määruse artiklid 74a ja 74b (edaspidi „vaidlustatud sätted“).

küsimused, kas Üldkohus on pädev seda hagi menetlema, kas kõnealuses asjas võib analoogia alusel kohaldada kohtuotsust parlament vs. nõukogu (C-70/88)³⁹⁷ ning kas Euroopa Andmekaitseinspektor, kes on samastatud juriidilise isikuga ETL artikli 263 neljanda lõigu tähenduses, on otseselt puudutatud.

Üldkohtu hinnang

Esimesena kontrollis Üldkohus, kas Euroopa Andmekaitseinspektori hagi lahendamine on tema pädevuses, ning täheldas kõigepealt, et Euroopa Andmekaitseinspektor ei kuulu ETL artikli 263 teises ja kolmandas lõigus³⁹⁸ nimetatud hagejate hulka ning teda ei ole ka ELL artikli 13 lõikes 1³⁹⁹ esitatud institutsioonide loetelus. Seejärel märkis Üldkohus, et kuigi ETL artikli 263 esimene lõik viitab sõnaselgelt liidu organitele ja asutustele nende aktide vastuvõtjate loetelus, mille õiguspärasust saab tühistamishagi raames vaidlustada, ei ole see nii ETL artikli 263 teise ja kolmanda lõigu puhul. Ta täpsustas, et kuigi Euroopa Andmekaitseinspektori kui sõltumatu järelevalveasutuse staatust on tunnustatud EL toimimise lepingus ja hartas⁴⁰⁰, on ta liidu organina siiski asutatud teisese õiguse aktiga, mitte esmase õiguse aktiga⁴⁰¹. Seega, kuigi Euroopa Andmekaitseinspektor on liidu eristaatusega organ, ei ole ta liidu institutsioon ning igal juhul ei saa teda pidada ETL artikli 263 teises ja kolmandas lõigus nimetatud hagejate hulka kuuluvaks. Lõpuks jõudis Üldkohus järeldusele, et ta on pädev hagi lahendama, sest Euroopa Kohtu ainupädevusse kuuluvad ETL artiklis 263 osutatud hagi, mille on esitanud seadusandliku akti peale muu hulgas liidu institutsioon⁴⁰², ning kuna Euroopa Andmekaitseinspektor ei ole ei institutsioon ega hageja, kellele on osutatud ETL artikli 263 teises ja kolmandas lõigus.

Teisena analüüsis Üldkohus, kas Euroopa Andmekaitseinspektoril oli õigus esitada hagi kohtuotsusest parlament vs. nõukogu (C-70/88) tuleneva kohtupraktika kohaselt. Üldkohus märkis, et selles kohtuotsuses, millele Euroopa Andmekaitseinspektor tugines, et põhjendada oma erilist õigust esitada oma institutsiooniliste õiguste kaitseks hagi, leidis Euroopa Kohus, et parlamendil ei ole mingit võimalust vaidlustada liidu kohtutes teiste institutsioonide vastu võetud akte, mis võivad kahjustada tema enda õigusi, ning otsustas selle lünga täita institutsioonidevahelise tasakaalu üldpõhimõtet kasutades. Seevastu Euroopa Andmekaitseinspektor võib esitada tühistamishagi ETL artikli 263 neljanda lõigu alusel, sest ta on liidu teisese õiguse aktiga loodud organ, mille võib samastada juriidilise isikuga. Ühtlasi täpsustas Üldkohus, et kuigi Euroopa Andmekaitseinspektoril on eristaatus, mida on tunnustatud nii EL toimimise lepingus kui ka hartas, ning kuigi sõltumatute järelevalveasutuste loomine on üksikisikute kaitse oluline element seoses isikuandmete kaitsega, ei piira sõltumatus, milles Euroopa Andmekaitseinspektor peab oma ülesandeid praktikas täitma, liidu

³⁹⁷ 22. mai 1990. aasta kohtuotsus *parlament vs. nõukogu* (C-70/88, [EU:C:1990:217](#)).

³⁹⁸ Selle sätte alusel võivad Euroopa Kohtule hagi esitada esiteks liikmesriik, parlament, nõukogu või komisjon ja teiseks kontrollikoda, Euroopa Keskpank (EKP) ja regioonide komitee.

³⁹⁹ Selles sättes nimetatud seitse institutsiooni on: parlament, Euroopa Ülemkogu, nõukogu, komisjon, Euroopa Liidu Kohus, Euroopa Keskpank ja kontrollikoda.

⁴⁰⁰ ETL artikli 16 lõike 2 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikli 8 lõike 3 kohaselt kontrollivad liidu institutsioonides, organites ja asutustes isikuandmete töötlemisel füüsiliste isikute kaitset käsitlevate eeskirjade täitmist sõltumatud asutused.

⁴⁰¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2000. aasta määruse (EÜ) nr 45/2001 üksikisikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ühenduse institutsioonides ja asutustes ning selliste andmete vaba liikumise kohta (EÜT 2001, L 8, lk 1; ELT eriväljaanne 13/26, lk 102) artikli 41 lõige 1.

⁴⁰² Euroopa Liidu Kohtu põhikirja artikli 51 punkti b alusel.

seadusandja pädevust⁴⁰³. Järelikult on Euroopa Andmekaitseinspektor kohustatud oma ülesandeid täitma ja pädevust rakendama täiesti sõltumatult ning liidu institutsioonides, organites ja asutustes isikuandmete töötlemisel füüsiliste isikute kaitset käsitlevate eeskirjade täitmist tuleb tal kontrollida parlamendi ja nõukogu ühiselt vastuvõetud seadusandlike aktide raames ja nendega kooskõlas. Üldkohus järeldas, et kohtuotsust parlament vs. nõukogu (C-70/88) ei saa analoogia alusel Euroopa Andmekaitseinspektori olukorra suhtes kohaldada ning Euroopa Andmekaitseinspektoril ei ole selle kohtuotsuse põhjal hagi esitamise õigust ja teda tuleb pidada hagejaks, kes peab vastama ELTL artikli 263 neljandas lõigus ette nähtud vastuvõetavuse tingimustele.

Kolmandana analüüsis Üldkohus seoses Euroopa Andmekaitseinspektori hagi esitamise õigusega ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel kõigepealt seda, kas Euroopa Andmekaitseinspektorit kui liidu organit võib samastada juriidilise isikuga selle artikli tähenduses. Ta märkis, et selle sätte tõhusa kohtuliku kontrolli ja õigusriigi põhimõtetest lähtuva tõlgenduse kohaselt on Euroopa Andmekaitseinspektoril liidu organina õigus esitada hagi „juriidilise isikuna“ vaidlustatud sätete tühistamiseks tingimusel, et need sätted puudutavad teda selle artikli tähenduses otseselt ja isiklikult. Niisuguse juriidilise isiku õigusi või huve võib liidu akt negatiivselt mõjutada sama tõenäoliselt kui muu isiku või üksuse puhul ning seega peab tal olema võimalik neid tingimusi järgides esitada hagi sellise akti tühistamiseks.

Seoses tingimusega, et juriidiline isik peab olema otseselt puudutatud, meenutas Üldkohus, et selle kohaselt peavad olema korraga täidetud kaks kriteeriumi. Mis puudutab esiteks tingimust seoses vaidlustatud sätete mõjuga Euroopa Andmekaitseinspektori õiguslikule olukorrale, siis märkis Üldkohus, et Euroopa Andmekaitseinspektori ülesanne on jälgida asjakohaste isikuandmete kaitse sätete⁴⁰⁴ kohaldamist liidu institutsioonides, organites ja asutustes. Kõnealuses asjas muutsid vaidlustatud sätted esialgset Europoli määrust ega mõjutanud Euroopa Andmekaitseinspektorile liidu õigusaktidega antud ülesannete laadi või ulatust. Kuigi on tõsi, et muudeti õiguslikku regulatsiooni, mida Euroopa Andmekaitseinspektor peab kontrollima, ei muudetud tema pädevust, sest ei muudetud viisi, kuidas ta saab seda pädevust seaduslikult teostada. Seega ei puudutanud vaidlustatud sätted Euroopa Andmekaitseinspektorit otseselt, kuna need sätted ei mõjutanud tema õigusi, kohustusi ega pädevust. Mis puudutab vaidlustatud sätete mõju 3. jaanuari 2022. aasta otsusele, siis täpsustas Üldkohus, et tegemist on haldusotsusega, mis ei avalda mõju sellistele seadusandlikele aktidele nagu muudetud Europoli määrus ega mõjuta nende sisu.

Teiseks, seoses kriteeriumiga, mis puudutab vaidlustatud sätete rakendamise eest vastutavate adressaatide kaalutlusruumi, märkis Üldkohus, et kõnealused sätted jätavad Europolile teatava kaalutlusruumi. Need ei ole seega puhtautomaatsed ega tulene üksnes liidu õigusnormidest Euroopa Andmekaitseinspektori suhtes, ilma et kohaldataks muid vahenorme.

Kuna vaidlustatud sätted ei mõjutanud otseselt Euroopa Andmekaitseinspektori õiguslikku olukorda ning arvestades seda, et akt, mille tühistamist taotleti, peab korraga puudutama nii otseselt kui ka isiklikult, järeldas Üldkohus, et hagi on vastuvõetamatu.

⁴⁰³ Nagu on ette nähtud ELL artikli 14 lõikes 1 ja artikli 16 lõikes 1.

⁴⁰⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määruse (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ (ELT 2018, L 295, lk 39), artikli 1 lõike 3 ja esialgse Europoli määruse artikli 43 lõike 1 alusel.

20. septembri 2023. aasta kohtumäärus Nicoventures Trading jt vs. komisjon (T-706/22, [EU:T:2023:579](#))

Tühistamishagi – Rahvatervis – Teatud erandite tühistamine kuumutatud tubakatoodete puhul – Otsene puutumus – Isikliku puutumuse puudumine – Vastuvõetamatus

2011. aastal loodud kontserni British American Tobacco kuuluv Nicoventures Trading, kes on üks hagejatest, töötab välja ja turustab selliseid uuenduslikke mittepõlevaid tooteid nagu kuumutatud tubakatooted. Ta müüb neid teistele sellesse kontserni kuuluvatele ettevõtjatele, sh teistele hagejatele, kes turustavad või kavatsevad neid turustada 14 liikmesriigi turul.

Komisjon võttis 29. juunil 2022 vastu delegeeritud direktiivi 2022/2100⁴⁰⁵ (edaspidi „vaidlustatud õigusakt“), millega muudeti direktiivi 2014/40⁴⁰⁶ seoses teatavate erandite tühistamisega kuumutatud tubakatoodete puhul. Vaidlustatud õigusakti toimetel on keelatud turustada kuumutatud tubakatooteid, millel on eristav maitse või lõhn, ning on kehtestatud suitsetatavatele kuumutatud tubakatoodetele, millel puudub eristav maitse või lõhn, samad märgistamiskohustused kui teatud muudele suitsetatavatele tubakatoodetele, nimelt sigarettidele, isevalmistatavate sigarettide tubakale ja vesipiibutubakale. Liikmesriigid on kohustatud enne 23. oktoobrit 2023 võtma vastu ülevõtmismeetmed, mis on vajalikud nende uute keeldude ja kohustuste kohaldamiseks.

Kuna hagejad leidsid, et vaidlustatud õigusakt kahjustab nende õiguslikku olukorda, siis esitasid nad Üldkohtule selle akti peale tühistamishagi.

Üldkohus otsustas oma määrusega jätta hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata põhjendusel, et vaidlustatud õigusakt ei puuduta hagejaid isiklikult.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus tuletas sissejuhatavalt meelde, et ELTL artikli 263 neljandas lõigus on märgitud, et iga füüsiline või juriidiline isik võib esitada hagi temale adresseeritud või teda otseselt ja isiklikult puudutava akti vastu ning halduse üldakti vastu, mis puudutab teda otseselt ega vaja rakendusmeetmeid.

Kuna vaidlustatud õigusakt on halduse üldakt, mis vajab rakendusmeetmeid ega kuulu seetõttu ELTL artikli 263 neljandas lõigus viimasena nimetatud olukorra alla, siis kontrollis Üldkohus, kas see akt puudutab hagejaid otseselt ja isiklikult selles sättes esitatud teise olukorra tähenduses.

Otsese puutumuse kohta leidis Üldkohus pärast seda, kui ta oli üle korranud kaks tingimust, mis mõlemad peavad sellisel puhul olema täidetud, et hagejate suhtes kohaldatakse keelde ja kohustusi, mis tulenevad otseselt vaidlustatud õigusaktist, olenemata asjaolust, et see akt vajab rakendusmeetmeid, st ülevõtmismeetmeid. Nimelt on selle õigusaktiga ette nähtud ülevõtmismeetmed vajalikud üksnes nimetatud keeldude ja kohustuste täielikuks kohaldamiseks liikmesriikide õiguses, ilma et liikmesriikidel oleks iseseisvat kaalutusõigust, kuna vaidlustatud õigusakt ei jäta liikmesriikidele selles osas mingit kaalutusruumi. Seega puudutab vaidlustatud õigusakt hagejaid otseselt.

⁴⁰⁵ Komisjoni 29. juuni 2022. aasta delegeeritud direktiiv (EL) 2022/2100, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/40/EL seoses teatavate erandite tühistamisega kuumutatud tubakatoodete puhul (ELT 2022, L 283, lk 4).

⁴⁰⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/40/EL tubaka- ja seonduvate toodete tootmist, esitlemist ja müüki käsitlevate liikmesriikide õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/37/EÜ (ELT 2014, L 127, lk 1).

Isikliku puutumuse kohta märkis Üldkohus, et üldkohaldatavad aktid võivad teatud füüsilisi või juriidilisi isikuid isiklikult puudutada, olles nende suhtes seega oma olemuselt otsused, kui asjaomane akt puudutab füüsilist või juriidilist isikut mingite talle omaste tunnuste või teda iseloomustava faktilise olukorra tõttu, mis teda kõigist teistest isikutest eristab ja seega individualiseerib teda sarnaselt otsuse adressaadiga.

Esimesena tõdes Üldkohus, et direktiivi 2014/40 kohaselt enne uue või muudetud tubakatoote turuleviimist nõutud load, esitatav teave ja andmed, millele hagejad tuginevad, ei võimalda tõendada, et vaidlustatud õigusakt puudutab neid isiklikult.

Selles osas asus Üldkohus esiteks seisukohale, et ainuüksi asjaolust, et ettevõtjad, kes olid esitanud teavet või andmeid või kellel oli luba, olid vaidlustatud õigusakti vastuvõtmise ajal identifitseeritavad, ei piisa tõendamaks, et see akt neid isiklikult puudutab.

Teiseks ei ole määrava tähtsusega ka nende füüsiliste või juriidiliste isikute arv, keda vaidlustatud õigusakt puudutab.

Kolmandaks, kuigi eristava maitse või lõhnaga kuumutatud tubakatoodete turustamise täielik keeld, mis tuleneb vaidlustatud õigusaktist, seab tingimata kahtluse alla mõne hageja load, ei saa siiski asuda seisukohale, et need load eristavad ja individualiseerivad loaomanike seisundit vaidlustatud õigusakti seisukohast nii, nagu nad oleksid olnud selle adressaadid. Kõigepealt märkis Üldkohus, et tegelikult avaldab vaidlustatud õigusakt samasugust mõju nii loaomanikest ettevõtjatele kui ka ettevõtjatele, kes on esitanud direktiivis 2014/40 ette nähtud teabe või andmed, või ka ettevõtjatele, kes ei ole veel saanud luba või esitanud teavet või andmeid, kuid kes kavatsevad selliseid tooteid turule viia. Seejärel tõi ta esile, et need load ning teabe ja andmete esitamine vastavad objektiivsetele nõuetele, mis määratakse kindlaks üldiselt ja abstraktselt kõikide ettevõtjate jaoks, ning neist ei tulene asjaomastele ettevõtjatele mingit ainuõigust. Veel leidis ta, et kuna direktiivis 2014/40 on ette nähtud, et erinevates delegeeritud õigusaktides võib täpsustada või muuta selle direktiivi kohaldamisalasse kuuluvate tubakatoodete turustamise tingimusi, siis ei saa pidada neid lube ja asjaomaste toodete turustamisõigusi tähtajatuteks.

Neljandaks ei ole asjakohane asjaolu, et hagejad ei ole samas olukorras kui tootmis- ja turustusahelas ees- ja tagapool asuvad ettevõtjad. Tegelikult peavad hagejad tõendama, et nad on puudutatud neile omase tunnuse või faktilise olukorra tõttu, mis neid individualiseerib sarnaselt otsuse adressaadiga.

Teisena lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendi, et vaidlustatud õigusakt kahjustab oluliselt nende konkurentsiolukorda. Nimelt ei piisa sellest, et üldkohaldatav akt puudutab teatud ettevõtjaid majanduslikult rohkem kui teisi, et neid võrreldes teiste ettevõtjatega individualiseerida, kui seda akti kohaldatakse objektiivselt määratletud olukorra alusel. Pealegi ei tõenda üksnes asjaolu, et füüsiline või juriidiline isik võib kaotada olulise sissetulekuallika uue õigusliku regulatsiooni tõttu, seda, et ta on erilises olukorras. Samuti ei ole see piisav tõendamaks, et see õiguslik regulatsioon puudutab teda isiklikult; see isik peab esitama tõendid asjaolu kohta, et väidetavalt tekitatud kahju individualiseerib teda võrreldes kõigi teiste ettevõtjatega, keda asjaomane regulatsioon puudutab samal moel kui teda.

2. Lepinguvälise vastutuse tuvastamise hagi

28. juuni 2023. aasta kohtuotsus IMG vs. komisjon (T-752/20, [EU:T:2023:366](#))

Lepinguvälise vastutus – OLAFi juurdlused – Infoleke pressi – Varaline ja mittevaraline kahju – Põhjuslik seos – Infolekke süükspandavus – Isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumine – Õiguslike arvamuste konfidentsiaalsus

Põhikirja kohaselt on International Management Group (IMG) asutatud rahvusvahelise organisatsioonina, mille eesmärk on olla üksuseks, mille kaudu saavad eri riigid osaleda Bosnia ja Hertsegoviina ülesehitamisel. Oma tegevuse käigus, mis aja jooksul oli laienenud, sõlmis IMG Euroopa Komisjoniga mitu lepingut, seda eelkõige liidu finantseeskirjades ette nähtud Euroopa Liidu eelarve täitmise korra alusel, mida nimetatakse „kaudseks või ühiseks eelarve täitmiseks“.

Hageja õiguslikku staatust puudutava uurimise tulemusel koostas Euroopa Pettustevastane Amet (OLAF) 9. detsembril 2014 lõpparuande, milles ta leidis, et hageja ei ole „rahvusvaheline organisatsioon“ liidu finantseeskirjade tähenduses ja tal ei pruugi isegi olla iseseisvat õigusvõimet.

OLAFi aruanne edastati veidi aega pärast selle koostamist õigusnormides nõutud adressaatidele, nimelt pädevatele riigisisestele asutustele ja komisjonile. Seejärel lekkis selle sisu ajakirjandusse. Aruande sisu kajastav teave avaldati 13. veebruaril 2015 ajakirjas Der Spiegel ning aruanne avaldati 11. detsembril 2015 ajalehe New Europe veebisaidil. Komisjoni uurimine ei võimaldanud kindlaks teha selle lekke allikat.

Hageja esitas hagi varalise ja mittevaralise kahju hüvitamise nõudes, leides, et tema kahju oli tekkinud pärast OLAFi aruande ajakirjandusse lekkimist komisjoni ja OLAFi õigusvastase käitumise tõttu.

Üldkohus jättis hagi rahuldamata, täpsustades tingimusi, mis peavad olema täidetud, et saaks tuvastada isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumise liidu institutsiooni tegevusetuse tõttu, ning seda, milline on sellises olukorras hoolsuskohustuse ulatus, eelkõige küsimust, kuidas peab tegutsema liidu institutsioon juhul, kui ajakirjandusse on lekinud dokument, mille konfidentsiaalsuse ta pidi tagama.

Üldkohtu hinnang

Oma kohtuotsuses tuvastas Üldkohus, et puudub hageja väidetud õigusvastasus, mis oleks põhinenud komisjoni poolt hoolsus- ja hoolitsemiskohustuse rikkumisel ja seisnenuks komisjoni tegevusetuses, sest ta ei mõistnud avalikult hukka OLAFi aruande leket ajakirjandusse ega teinud lõppu sellest lekkest tingitud valetabe levitamisele ega parandanud seda teavet.

Hoolitsemiskohustuse osas leidis Üldkohus, et see puudutab konkreetselt liidu institutsioonide kohustusi oma ametnike ja muude teenistujate suhtes, hõlmates muu hulgas nende individuaalsete huvidega arvestamist. Kuid käesolev kohtuasi ei puuduta liidu administratsiooni ja mõne tema ametniku või teenistuja vahelisi suhteid. Järelikult ei ole hoolitsemiskohustus käesolevas asjas kohaldatav.

Mis puudutab hoolsuskohustuse rikkumist, siis kõigepealt meenutas Üldkohus esiteks, et liidu lepinguväline vastutus tekib vaid siis, kui isik, kes leiab, et talle on kahju tekitatud, tõendab isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumise olemasolu. Eelkõige sõltub see piisavalt selge rikkumise nõue seda reeglit väidetavalt rikkunud liidu institutsiooni, organi või asutuse kaalutusõigusest ja küsimusest, kas see institutsioon, organ või asutus on ilmselgelt ja raskelt rikkunud oma kaalutusõiguse piire, võttes muu hulgas arvesse nimetatud õigusnormi selguse ja täpsuse astet, sellest tuleneda võivaid tõlgendamise või hindamise raskusi ning lahendatava olukorra keerukust. Teiseks võib liidu institutsiooni tegevusetuse tõttu liidu vastutus tekkida ainult siis, kui institutsioon on rikkunud mõnest liidu õigusnormist tulenevat seadusjärgset tegutsemiskohustust.

Üldkohus järeldas eeltoodust, et selle küsimuse analüüsimisel, kas institutsioon on oma tegevusetusega toime pannud isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumise, tuleb kindlaks teha, kas on täidetud kolm tingimust: kas esiteks esineb seadusjärgne tegutsemiskohustus, kas teiseks on liidu institutsioonil, organil või asutusel kaalutusõigus ning kas kolmandaks on institutsioon selgelt rikkunud oma kaalutusõiguse piire.

Üldkohus märkis, et käesoleval juhul ei ole hageja tõendanud, et komisjonil oli seadusest tulenev tegutsemiskohustus. Selles kontekstis märkis ta, et hoolsuskohustuse rikkumine, millele hageja viitab, on lahutamatult seotud määrusega nr 883/2013⁴⁰⁷ ning selle määruse kohaselt on komisjon kohustatud tagama OLAFi juurdluste konfidentsiaalsuse. Kuid hoolimata sellest kohustusest ei saa siiski hoolsuskohustus, mida komisjon peab täitma, tekitada talle – juhul, kui ta ei ole kõnealust kohustust rikkunud, mis tähendab, et talle ei saa süüks panna OLAFi aruande ajakirjandusele lekkimist – niisugust tegutsemiskohustust, mis seisneb selles, et ta peab juurduse kohta teabe ajakirjandusele lekkimise hukka mõistma ja avaldatud teabe tõlevastavust eitama. Hoolsuskohustusel ei ole nimelt sellist ulatust, mille hageja sellele omistab. Konfidentsiaalsuskohustuse rikkumine – mille süüks pandavust komisjonile ei ole aga tõendatud – on selle aruande lekitamine ajakirjandusse, mitte tegevusetus, mida hageja komisjonile ette heidab.

Üldkohus lisas, et isegi kui eeldada, et komisjonil oli tulenevalt hoolsuskohustusest seadusjärgne tegutsemiskohustus, ei saa asuda seisukohale, et hoolsuskohustuse rikkumine, mille hageja väidab olevat toime pandud, on käsitatav isikutele õigusi andva õigusnormi piisavalt selge rikkumisena.

Selle kohta täpsustas ta, et kui selline kohustus eksisteeriks, tuleks hoolsuskohustust tõlgendada nii, et juhul, kui tegemist on konfidentsiaalse dokumendi lekkimisega ja ei ole tõendatud, et selle lekke põhjustaja on asjaomane institutsioon, oleks sel institutsioonil kohustus mitte suurendada konfidentsiaalsuskohustuse rikkumisest tekkida võivat kahju.

Kuid kohustust tegutseda selleks, et ei suureneks kahju, mida tekitab talle mitte süüks pandav konfidentsiaalsuskohustuse rikkumine, määrusest nr 883/2013 ei tulene. Nähes nimelt ette, et asjaomased institutsioonid tagavad OLAFi juurdluste konfidentsiaalsuse, kehtestab see määrus nendele institutsioonidele kohustuse tagada, et OLAFi juurdluste sisu jääks konfidentsiaalseks. Seevastu ei pane see määrus juhul, kui konfidentsiaalsust ei ole järgitud, kuid avalikukstuleku allikas ei ole pärit asjaomase institutsiooni seest, institutsioonile kohustust mõista infoleke hukka, lõpetada asjaomase teabe levitamine või parandada teavet, mis on väidetavalt ebaõige. Selliseid kohustusi ei saa pidada hõlmatuks kohustusega tagada OLAFi juurdluste konfidentsiaalsus. Nimelt on ühelt poolt – kuna seda konfidentsiaalsust on rikutud – komisjoni kohustus tagada selle järgimine kaotanud oma sisu. Teiselt poolt ületab esiteks võimalik lekke hukkamõistmise vajadus kohustust, milleks on ainult tagada konfidentsiaalsus; teiseks on komisjonil sellisel juhul võimatu lõpetada sellest lekkest tulenevat OLAFi aruande levikut ajakirjanduse kaudu, ja kolmandaks juhul, kui levitatav teatav teave on ekslik, ei taasta selle parandamine konfidentsiaalsust, mis on lõplikult kadunud.

3. Liidu kohtu pädevus⁴⁰⁸

26. juuli 2023. aasta kohtuotsus Stockdale vs. nõukogu jt (T-776/20, [EU:T:2023:422](#))

Tühistamishagi ja kahju hüvitamise nõue – Rahvusvaheline lepinguline töötaja Euroopa Liidu eriesindaja juures Bosnias ja Hertsegoviinas – Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Töölepingu lõpetamine

⁴⁰⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. septembri 2013. aasta määrus (EL, Euratom) nr 883/2013, mis käsitleb Euroopa Pettustevastase Ameti (OLAF) juurdlusi ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1073/1999 ja nõukogu määrus (Euratom) nr 1074/1999 (ELT 2013, L 248, lk 1).

⁴⁰⁸ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 6. septembri 2023. aasta kohtumäärus **Euroopa Andmekaitseinspektor vs. parlament ja nõukogu** (T-578/22, [EU:T:2023:522](#)). Seda kohtumäärust on tutvustatud eespool I.1. jaotises „Hagi esitamise õigus“.

Ühendkuningriigi liidust väljaastumise tõttu – Liidu kohtu pädevus – Kohtuvaidluse lepinguline laad – Vahekohtuklausli ja kohtualluvuse kokkuleppe puudumine – ELTL artiklid 263, 268, 272 ja 274 – Määrus (EL) nr 1215/2012 – Vastuvõetavus – Kostjate määratlemine – Mõiste „liidu organ või asutus“ – Pädevuse osaline puudumine ja osaline vastuvõetamatus

Hageja, kes on Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi kodanik, töötas ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas juures finants- ja haldusjuhina 2006. aastast kuni 31. detsembrini 2020 ning sel alusel oli ta sõlminud ELi eriesindajaga 17 tähtajalist töölepingut. Pärast 1. veebruaril 2020 jõustunud Ühendkuningriigi liidust ja Euratomist väljaastumise lepingut⁴⁰⁹, milles oli ette nähtud 31. detsembril 2020 lõppev üleminekuperiood, võttis ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas vastu otsuse hageja töölepingu ülesütlemise kohta alates nimetatud kuupäevast.

Euroopa Liidu Nõukogu, Euroopa Komisjoni, Euroopa välisteenistuse ning ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas vastu esitatud tühistamishagi ja kahju hüvitamise nõude raames palus hageja esimese võimalusena tühistada ülesütlemisotsuse ja hüvitada selle otsusega talle tekitatud kahju. Ta palus samuti tema lepingulise suhte ümberkvalifitseerimist tähtajatuks töölepinguks ning talle sellega tekitatud kahju hüvitamist, et ei võetud vastu tema suhtes kohaldatavat selget personalieeskirja. Teise võimalusena palus hageja, et tema esimese võimalusena esitatud nõuete rahuldamata jätmise korral tuvastataks liidu lepinguvälise vastutuse tekkimine.

Üldkohus, kellele kostjad esitasid pädevuse puudumise ja vastuvõetamatuse vastuväited, lahendas need taotlused enne sisulise vaidluse käsitlemist ning nõustus nendega osaliselt. Sellega seoses võttis Üldkohus seisukoha mitmes küsimuses, mida ei ole varem esitatud. Kõigepealt järeldas ta, et kui Üldkohtule esitatakse liitu puudutav lepingulist laadi vaidlus, samas kui asjaomane leping ei sisalda vahekohtuklauslit Üldkohtu kasuks, siis on ta pädev kontrollima nende aktide õiguspärasust, mille on vastu võtnud liidu üksus⁴¹⁰, ja tegema otsuse liidu vastutuse kohta⁴¹¹, kui lepingu või Brüsseli la määruse⁴¹² alusel ei ole võimalik kindlaks teha ühtegi pädevat liikmesriigi kohut. Seejärel tegi ta kindlaks, et ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas on liidu organ, kes võttis vastu ülesütlemisotsuse. Viimaks leidis Üldkohus nõude kohta hüvitada kahju, mis väidetavalt on tekitatud ÜVJPga seotud töötajatele kohaldatava õigusliku üldregulatsiooni puudumisega, et nõukogu on pädev niisugust regulatsiooni kehtestama, kui see on asjakohane.

Üldkohtu hinnang

Esimesena analüüsis Üldkohus oma pädevust otsustada nõuete üle, mis puudutavad vastavalt ülesütlemisotsust ja järjestikuseid tähtajalisi töölepinguid.

Üldkohus tõdes sissejuhatuseks, et nende nõuete raames esitatud hageja taotlused on lepingulist laadi. Nimelt esiteks oli ülesütlemisotsusel otsene seos asjaomase lepinguga ning teiseks tulenevad töösuhte tähtajatuks töölepinguks ümberkvalifitseerimise taotlused järjestikustest tähtajalistest töölepingutest, mille hageja oli ELi eriesindajaga Bosnias ja Hertsegoviinas sõlminud. Kuna tähtajalistes töölepingutes ei olnud vahekohtuklauslit, tunnistas Üldkohus, et tal puudub pädevus

⁴⁰⁹ Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi Euroopa Liidust ja Euroopa Aatomienergiaühendusest väljaastumise leping (ELT 2020, L 29, lk 7).

⁴¹⁰ ELTL artikli 263 alusel.

⁴¹¹ ELTL artikli 268 alusel.

⁴¹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2012. aasta määrus (EL) nr 1215/2012 kohtualluvuse ning kohtuotsuste tunnustamise ja täitmise kohta tsiviil- ja kaubandusasjades (ELT 2012, L 351, lk 1; edaspidi „Brüsseli la määrus“).

ELTL artikli 272 alusel otsust teha, mistõttu kuuluvad need nõuded vastavalt ELTL artiklile 274 põhimõtteliselt liikmesriikide kohtute pädevusse.

Üldkohus tuletas siiski meelde, et kui liidu kohus loobub lepingulist laadi vaidluses oma ELTL artiklitest 263 ja 268 tulenevast pädevusest, on selle eesmärk tagada nende sätete tõlgendamise ühtsus ELTL artiklitega 272 ja 274 ning seega säilitada liidu kohtusüsteemi ühtsus, mis koosneb terviklikust õiguskaitsevahendite ja menetluste kogumist, mille eesmärk on vastavalt tagada kontroll liidu institutsioonide, organite ja asutuste aktide seaduslikkuse üle ning liidu tekitatud kahju hüvitamine. Seega ei saa liidu kohus lepingulist laadi vaidluse kontekstis loobuda talle EL toimimise lepinguga antud pädevusest, kui selle tagajärjel jääksid liidu aktid või liidu tekitatud kahju hüvitamise nõue väljapoole igasugust liidu kohtu või liikmesriikide kohtute kohtulikku kontrolli.

Vaatamata antud juhul esitatud nõuete lepingulisele laadile kontrollis Üldkohus neil asjaoludel – selleks, et tagada tõhus kohtulik kontroll –, kas hageja saab esitada sellised nõuded liikmesriigi kohtule. Sel põhjusel ei nõustunud ta kõigepealt kostjate argumendiga, et need nõuded võiksid kuuluda Bosnia kohtute pädevusse. Samuti lükkas ta tagasi argumendi, mille kohaselt oli hagejal võimalik pöörduda kõnealuses lepingus ette nähtud vahekohtusse, sest sellise asutuse pädevus ei saa välistada liidu kohtu või liikmesriikide kohtute pädevust.

Lisaks, kuna vaidlusaluse lepingu sisu ei võimaldanud kindlaks teha liikmesriigi kohut, kes on pädev tegema otsust kõnealuste nõuete kohta, tuletas Üldkohus meelde, et liidu seadusandja võttis vastu Brüsseli la määruse, mis on antud juhul kohaldatav. Nimelt ei ole ülesütlemisotsus avaliku võimu akt⁴¹³, vaid põhineb kõnealusel lepingul. Järelikult kuulusid kõnealused nõuded tsiviil- ja kaubandusasjade hulka ning kuna need puudutasid lepingulist laadi vaidlust, mis kuulub põhimõtteliselt liikmesriigi kohtute pädevusse, analüüsis Üldkohus, kas Brüsseli la määruse sätete alusel saab kindlaks teha liikmesriigi kohtu, kes on pädev tegema nende nõuete kohta otsuse.

Üldkohus märkis selle kohta, et hageja tööandja oli ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas ning ükski liikmesriik ei olnud pädev tegema otsust kõnealuste lepinguga seotud nõuete kohta, mistõttu tuleks põhimõtteliselt kohaldada Brüsseli la määruse üldsätet, mille kohaselt „[k]ui kostja alaline elukoht ei ole üheski liikmesriigis, tehakse liikmesriigi kohtute pädevus kindlaks iga liikmesriigi oma õiguse kohaselt”⁴¹⁴.

Siiski rõhutas Üldkohus, et selle sätte kohaldamine tähendaks seda, et liikmesriigi kohtu võimalik kohtualluvus on juhuslikku laadi, sest iga liikmesriigi õiguses määratakse kindlaks, kas selle liikmesriigi kohtud võivad niisugust vaidlust lahendada, mis võib viia selleni, et lõpuks ei ole pädev mitte ükski liikmesriigi kohus. Ta leidis, et selline tagajärg on antud juhul eriti tõenäoline, sest hageja elukoht – nagu ka ELi eriesindajal Bosnias ja Hertsegoviinas – on kolmandas riigis, ega ole ilmne, et antud vaidlus on seotud liikmesriigiga.

Kuna Üldkohus ei saa lepingulist laadi vaidluses, mille üks pool on liit, loobuda aga oma ELTL artiklitest 263 ja 268 tulenevast pädevusest, kui selle tagajärjel jääksid liidu aktid või liidu tekitatud kahju hüvitamise nõue väljapoole igasugust kohtulikku kontrolli, siis analüüsis Üldkohus, kas kõnealustes nõuetes esitatud taotlused kuuluvad tema nendest sätetest tulenevasse pädevusse.

Sellega seoses oli Üldkohus esiteks esimese nõude raames pädev nii ELTL artikli 263 alusel tegema otsuse taotluse kohta, mis puudutab ülesütlemisotsuse õiguspärasuse kontrolli – kusjuures tegemist

⁴¹³ Brüsseli la määruse artikli 1 lõike 1 tähenduses.

⁴¹⁴ Brüsseli la määruse artikli 6 lõige 1.

on otsusega, mille on teinud aluslepingute kohaselt asutatud liidu üksus, nimelt ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas –, kui ka ELTL artikli 268 alusel tegema otsuse ülesütlemisotsusega väidetavalt tekitatud mittevaralise ja varalise kahju eest rahalise hüvitise taotluse kohta.

Mis seevastu puudutab hageja taotlust, milles ta palub, et Üldkohus ennistaks ta ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas töötajate hulka, siis Üldkohus loobus oma pädevusest, sest liidu kohus ei saa üldjuhul – sealhulgas kahju hüvitamise nõude raames – teha liidu institutsioonile, organile või asutusele ettekirjutusi, ilma et ta sekkuks haldusvõimu pädevusse. Kuigi EL toimimise lepingu sätted, mis käsitlevad liidu lepinguvälist vastutust, võimaldavad teatud tingimustel välja mõista mitterahalise hüvitise, mis võib kujutada endast ettekirjutust midagi teha või tegemata jätta, mis võib suunata kostjaks olevat institutsiooni teatud viisil tegutsema, on selline võimalus mõeldav üksnes erijuhtudel, kus hageja tugineb kahjule, mida ei saa hüvitise maksmisega täielikult hüvitada ja mille iseloomulikud tunnused nõuavad, et tehtaks ettekirjutus midagi teha või tegemata jätta, eelkõige juhul, kui sellise ettekirjutuse eesmärk on teha lõpp kahju põhjustanud asjaolule, mille mõju kestab, millega antud asjas tegemist ei olnud.

Teiseks, mis puudutab teist nõuet, siis Üldkohus jättis selle tervikuna läbi vaatamata, kuna tal puudus pädevus. Nimelt ühest küljest ei olnud ta pädev otsustama taotluse üle teha ettekirjutus ELi eriesindajale Bosnias ja Hertsegoviinas kui hageja tööandjale, et tema tööleping kvalifitseeritaks ümber tähtajatuks töölepinguks. Teisest küljest, kuna taotlus, et Üldkohus tuvastaks kostjate lepinguliste kohustuste rikkumise, ei olnud esitatud selleks, et põhjendada tühistamisnõuet ega kahju hüvitamise nõuet, tuleb sellist taotlust käsitada nii, et sellega taotletakse üksnes seda, et Üldkohus võtaks seisukoha üldise või põhimõttelise avaldusega, mis ei kuulu talle aluslepingutega antud pädevusse.

Teisena meenutas Üldkohus asja läbivaatamist takistavate asjaolude kohta, mis on seotud kostja või kostjate kindlakstegemisega, esiteks seoses esimese nõudega, kuna Üldkohus on pädev seda analüüsima ülesütlemisotsuse tühistamise nõude osas ning nõude osas mõista välja rahaline hüvitis selle otsusega väidetavalt tekitatud mittevaralise ja varalise kahju eest, ühelt poolt seda, et tühistamishagi tuleb seega esitada liidu institutsiooni, organi või asutuse vastu, kes kõnealuse akti vastu võttis, ja teiselt poolt seda, et Üldkohus on lepinguvälise vastutuse valdkonnas pädev lahendama liidu tekitatud kahju hüvitamisega seotud vaidlusi, kusjuures liitu esindab Üldkohtus institutsioon, organ või asutus, kellele on omistatav vastutuse aluseks olev asjaolu.

Kuna antud asjas on esimene nõue seotud ülesütlemisotsusega, mis on omistatav ELi eriesindajale Bosnias ja Hertsegoviinas, siis analüüsis Üldkohus, kas ELi eriesindajat saab pidada liidu organiks või asutuseks, kes võib olla kostja antud juhul vaidlusaluse tühistamishagi või lepinguvälise vastuse hagi raames.

Sellega seoses tuletas Üldkohus meelde, et liidu organisatsioonilisse ülesehitusse või selle juurde kuuluvat üksust või struktuuri võib pidada liidu organiks või asutuseks siis, kui selle staatust reguleerivate sätete kohaselt on sel üksusel või struktuuril piisav õigusvõime, et teda saaks pidada liidu autonoomseks organiks ja tunnustada tema pädevust olla kostja. Eelkõige saab teda pidada liidu organiks või asutuseks siis, kui ühelt poolt on tal liidu toimimisega lahutamatult seotud volitused ning teiselt poolt on ta õiguslikult eraldiseisev olemasolevatest liidu institutsioonidest, organitest ja asutustest.

Ent ELi eriesindajal Bosnias ja Hertsegoviinas on sellised volitused, kuna esiteks nõukogu nimetas ta ametisse, et ta kasutaks „volitusi teatavates poliitikaküsimustes”⁴¹⁵. Kuigi teiseks on ELi eriesindaja

⁴¹⁵ ELL artikli 33 kohaselt.

vastutav oma volituste täitmise eest ning tegutseb liidu välisasjade ja julgeolekupoliitika kõrge esindaja alluvuses, ei puuduta see alluvus haldustegevust sama volituse raames eelkõige personaliküsimustes. Kolmandaks on ELi eriesindaja teistest liidu institutsioonidest, organitest ja asutustest õiguslikult eraldiseisev, kuna tal on õigusvõime hankemenetluste korraldamiseks, kaupade ostmiseks, komisjoniga lepingu sõlmimiseks tema kulude haldamise suhtes ning liidu institutsioonide või Euroopa välisteenistuse lähetatud töötajate töölevõtmiseks. Tal on neljandaks oma lepinguliste töötajate haldamisel õigusvõime, mis võimaldab tal autonoomselt tegutseda, ning sel alusel vastutab ta meeskonna moodustamise eest ja võib sõlmida lepinguid rahvusvaheliste töötajate töölevõtmiseks, kelle ta valib ilma teiste liidu institutsioonide, organite või asutuste heakskiiduta, kusjuures need töötajad kuuluvad tema otsesesse alluvusse.

Üldkohus jõudis järeldusele, et antud kohtuasja huvides, mis puudutab ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas personalihaldusega seotud küsimusi, tuleb viimane võrdsustada liidu organite ja asutustega, kes võivad olla kostjad tühistamishagi või lepinguvälise vastutuse hagi raames, ning esimene nõue oli vastuvõetav osas, mis puudutas seda ELi eriesindajat.

Teiseks, mis puudutab nõuet hüvitada kahju, mis hagejale väidetavalt tekitati sellega, et ei võetud vastu tema suhtes kohaldatavat selget personalieeskirja, siis otsustas Üldkohus, et igasugune võimalik süüline tegevusetus üldise regulatsiooni kehtestamisel, mis kohaldub üldiselt ÜVJPga seotud või eelkõige ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas lepinguliste töötajate suhtes, tuleb omistada nõukogule, mistõttu oli see nõue viimase osas vastuvõetav.

Nõukogu kujundab ÜVJPd ning võtab selle määratlemiseks ja rakendamiseks vajalikud otsused Euroopa Ülemkogu määratletud üldsuuniste ja strateegilise kursi alusel. ÜVJP raames tööle võetud lepinguliste töötajate suhtes kohaldatava õigusliku regulatsiooni kehtestamine – kui see on asjakohane – kuulub aga ÜVJP rakendamise alla ja seega nõukogu pädevusse. Lisaks märkis Üldkohus, et 2012. aastal tegi komisjon nõukogule ettepaneku kohaldada ÜVJP raames tööle võetud ning ELi eriesindajatega seotud missioonide lepinguliste töötajate suhtes liidu muude teenistujate teenistustingimusi. Üldkohus aga tõdes, et ÜVJP raames tööle võetud lepinguliste töötajate suhtes kohaldatava sellise õigusliku regulatsiooni kehtestamine, mis on kohaldatav ELi eriesindaja Bosnias ja Hertsegoviinas rahvusvahelistele lepingulistele töötajatele, on nõukogu pädevuses ja tema tasandil valik, ning seda ettepanekut ei võetud arvesse, sest liikmesriikide delegatsioonid ei suutnud nõukogus kokkulepet saavutada.

II. Institutsiooniline õigus⁴¹⁶

7. juuni 2023. aasta kohtuotsus TC vs. parlament (T-309/21, [EU:T:2023:315](#))

Institutsiooniline õigus – Euroopa Parlamendi liikmete kulude hüvitamise ja toetuste maksmise eeskiri – Parlamendiliikme assistendi hüvitis – Alusetult makstud summade tagasinõudmine – Mõistlik aeg – Tõendamiskoormis – Õigus olla ära kuulatud – Isikuandmete kaitse – Määruse (EL) 2018/1725 artikkel 9 – Personaleeskirjade artikkel 26

Üldkohus tühistas 7. märtsi 2019. aasta otsusega L vs. parlament⁴¹⁷ Euroopa Parlamendi otsuse, millega öeldi usaldussuhte katkemise tõttu üles L-i leping parlamendiliikme registreeritud assistendina (edaspidi „registreeritud assistent“), mis oli sõlmitud selleks, et abistada hagejast Euroopa Parlamendi liiget TCd, põhjusel, et L ei olnud järginud väljaspool teenistuskohustusi tegutsemise lubasid käsitlevaid norme. Üldkohus asus nimelt seisukohale, et toimiku materjalidest nähtub, et hageja mitte üksnes ei teadnud registreeritud assistendi tegevusest väljaspool teenistuskohustusi, vaid ta oli ka selle tegevuse otsene algataja.

Pärast seda otsust teatas parlamendi peasekretär hagejale alusetult makstud summade tagasinõudmise menetluse algatamisest⁴¹⁸ seoses registreeritud assistendi poolt hageja assisteerimisega. Samal ajal palus ta hagejal esitada kahe kuu jooksul oma seisukohad ja tõendid, et lükata ümber parlamendi esialgsed järeldused registreeritud assistendi väljaspool teenistuskohustusi tegutsemise kohta, ning tõendada, et samal ajavahemikul töötas registreeritud assistent tõepoolest parlamendiliikme registreeritud assistendina. Vastuseks edastas hageja parlamendile täiendavad seisukohad ja tõendid, paludes samal ajal talle edastada dokumente ja teavet, mis olid seotud registreeritud assistendi isikutoimikuga parlamendis, koopiad kirjavahetusest, mida hageja pidas parlamendi esindajatega registreeritud assistendi töö teemal ning selle kohtuasja täielik toimik, milles tehti 7. märtsi 2019. aasta kohtuotsus. Parlament rahuldaski hageja taotlused dokumentide ja teabe saamiseks osaliselt.

Parlamendi peasekretär asus 16. märtsi 2021. aasta otsuses (edaspidi „vaidlustatud otsus“) seisukohale, et institutsioon on registreeritud assistendi töötamise eest alusetult maksnud teatud rahasumma ning see tuleb hagejalt tagasi nõuda⁴¹⁹. Seetõttu väljastas parlamendi finantsküsimate peadirektor 31. märtsil 2021 võlateate, nõudes seda summat tagasi.

Üldkohus rahuldaski vaidlustatud kohtuotsuse peale esitatud tühistamishagi ning tegi otsuse võlgniku õiguse kohta tugineda mõistliku aja põhimõtte rikkumisele, kui institutsioon on talle saatnud võlateate viie aasta jooksul, mis on kindlaks määratud finantsmääruses; kinnitas uuesti õiguse olla ära kuulatud järgimise tähtsust parlamendiliikme assisteerimiskuludena makstud summade tagasinõudmise menetlustes, mille parlament on algatanud parlamendiliikmete suhtes, ning

⁴¹⁶ Selles jaotises tuleb ära märkida ka 26. juuli 2023. aasta kohtuotsus *Stockdale vs. nõukogu jt* (T-776/20, [EU:T:2023:422](#)). Seda kohtuotsust on tutvustatud eespool I.3. jaotises „Liidu kohtu pädevus“.

⁴¹⁷ 7. märtsi 2019. aasta otsus *L vs. parlament* (T-59/17, [EU:T:2019:140](#)).

⁴¹⁸ Vastavalt parlamendi juhatuse 19. mai ja 9. juuli 2008. aasta otsuse Euroopa Parlamendi liikmete põhimääruse rakendusmeetmete kohta (ELT 2009, C 159, lk 1; edaspidi „põhimääruse rakendusmeetmed“) artiklile 68.

⁴¹⁹ Põhimääruse rakendusmeetmete artikli 68 lõike 1 kohaselt.

viimasena lahendas seni käsitlemata küsimuse õiguse kohta tugineda õiguse olla ära kuulatud tagatise alusel avalikku huvi pakkuvatele põhjustele isikuandmete edastamise vastu.

Üldkohtu hinnang

Esimesena jättis Üldkohus rahuldamata mõistliku aja järgimise põhimõtte rikkumist käsitleva väite põhjusel, et parlament tugines vaidlustatud otsuses selle kohtuasja andmetele, milles tehti kohtuotsus L vs. parlament ja mille hagi esitati aprillis 2017.

Ta tuletas selle kohta meelde, et Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõikes 1 on ette nähtud mõistliku aja järgimise põhimõte, mis on lahutamatu osa õigusest heale haldusele, ning mõistliku aja järgimine on nõutav kõikidel juhtudel, mil õigusaktides sätestamata juhtudel on õiguskindluse põhimõttega või õiguspärase ootuse kaitse põhimõttega vastuolus see, et liidu institutsioonid, ametid ja asutused ning füüsilised ja juriidilised isikud tegutsevad ilma igasuguse ajalise piiranguta. Kui aga administratsioon tegutseb talle õigusaktis konkreetselt ette nähtud tähtaja jooksul, siis ei saa põhjendatult väita, et on rikutud nõudeid, mis tulenevad õigusest küsimuste käsitlemisele mõistliku aja jooksul.

Erinevalt varasematest õigusnormidest⁴²⁰ on aga antud asjas kohaldatavates õigusnormides⁴²¹ nüüdsest ette nähtud, et eelarvevahendite käsutaja saadab võlateate viivitamata pärast saada oleva summa kindlaksmääramist ja hiljemalt viie aasta jooksul pärast seda, kui liidu institutsioonil oleks tavalistes tingimustes olnud võimalik võlg sisse nõuda.

Antud juhul ei olnud seega vaja tugineda mõistliku aja järgimise põhimõttele, et hinnata tähtaega, mille jooksul võlateade saadeti. Lisaks märkis Üldkohus esiteks, et võlateade saadeti hagejale vahetult pärast saada oleva summa kindlaksmääramist vaidlustatud otsuses ning teiseks langes hetk, mil parlamendil oli võimalik oma nõue sisse nõuda, kokku hagiavalduse esitamisega kohtuasjas L vs. parlament või kohtuotsuse kuulutamise viimati nimetatud kohtuasjas, mistõttu parlament pidas kinni kehtivas finantsmääruses ette nähtud viieaastasest tähtajast.

Teisena nõustus Üldkohus õiguse olla ära kuulatud rikkumist puudutava väitega. Ta meenutas sissejuhatuseks, et igaühe õigus sellele, et teda kuulatakse ära enne, kui tema suhtes kohaldatakse üksikmeedet, mis võib teda kahjustada, on konkreetselt tagatud põhimääruse rakendusmeetmetega⁴²², mille kohaselt kuulatakse enne sellekohase otsuse vastuvõtmist asjaomane parlamendiliige ära. Nimetatud õigus tagab igale isikule võimaluse teha haldusmenetluses enne teda kahjustava otsuse tegemist tõhusalt ja tegelikult teatavaks oma seisukoht.

Üldkohus tõdes antud asjas, et hageja poolt parlamendile esitatud mitu taotlust dokumentide ja teabe saamiseks jäeti rahuldamata, välja arvatud registreeritud assistendi lepingu lõppemist puudutavad dokumendid.

⁴²⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 25. oktoobri 2012. aasta määrus (EL, Euratom) nr 966/2012, mis käsitleb Euroopa Liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantseeskirju ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ, Euratom) nr 1605/2002 (ELT 2012, L 298, lk 1), ja komisjoni 29. oktoobri 2012. aasta delegeeritud määrus (EL) nr 1268/2012, mis käsitleb määruse nr 966/2012 kohaldamise eeskirju (ELT 2012, L 362, lk 1).

⁴²¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määruse (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L193, lk 1), artikli 98 lõike 2 teine lõik.

⁴²² Põhimääruse rakendusmeetmete artikli 68 lõige 2.

Ta märkis, et juhul, kui tekib kahtlus, kas registreeritud assistendile makstud parlamendiliikme assisteerimiskulude kasutamine on õiguspärane, peab parlamendiliige tõendama, et registreeritud assistent töötas tema heaks seoses parlamendiliikme mandaadi täitmisega kogu ajavahemiku jooksul, mil neid kulusid maksti. Kui parlamendiliikmel palutakse sellised tõendid esitada, peab ta selleks ette nähtud tähtaja jooksul edastama parlamendile tema valduses olevad tõendid. Kui asjakohased tunduvad ka muud tõendid, võib parlamendiliige nõuda, et tõendeid omavad liidu institutsioonid, organid ja asutused edastaksid need talle õiguse olla ära kuulatud alusel, kuna need puudutavad andmeid, mis on vajalikud selleks, et parlamendiliige saaks tõhusalt ja tegelikult esitada oma seisukohad kavandatava tagasinõudmismeetme kohta. Parlament, kes saab sellise taotluse, ei saa keelduda nõutud andmete esitamisest, rikkumata õigust olla ära kuulatud, välja arvatud juhul, kui ta tugineb oma keeldumise põhjendamiseks põhjustele, mida võib pidada ühelt poolt konkreetse juhtumi asjaolude ja teiselt poolt kohaldatavate õigusnormide seisukohalt põhjendatuks.

Seetõttu analüüsis Üldkohus, kas põhjendused, mille parlament esitas hageja taotletud andmete edastamata jätmiseks, on põhjendatud.

Esiteks lükkas Üldkohus tagasi põhjendused, mille parlament esitas, et jätta rahuldamata hageja taotlus edastada „kõik 2015., 2016. ja 2019. aasta e-kirjad“ ja kirjavahetus, mida hageja pidas parlamendi pädevate teenistustega registreeritud assistendi töö teemal. Ta tuletas meelde, et iga institutsioon järgib oma töö korraldamisel eeskirju, mis on tema suhtes kohaldatavad ja mida ta võib kehtestada, ning asus seisukohale, et antud juhul võis parlament parlamendiliikmete e-kirjade säilitamise aega piirata, võimaldades neil neid salvestada isiklikes kaustades. Ta selgitas siiski välja, kas antud juhul rakendati seda poliitikat viisil, mis tagas õiguse olla ära kuulatud järgimise.

Üldkohus tõdes, et alates 2016. aasta algusest oli parlament teadlik hageja ja registreeritud assistendi vahelisest konfliktist, mis puudutas seda, kas viimane järgis hageja jaoks tegutsedes parlamendiliikme assisteerimist reguleerivaid norme või mitte. Järelikult oli sellest hetkest alates niisuguses olukorras vaja, et parlament säilitaks e-kirjad, mis võivad töölepingu ülesütlemise menetluse ajal tõendada registreeritud assistendi tegevuse täpset laadi, ja kui selle menetluse tulemusel algatatakse muid kohtu- või haldusmenetlusi, näiteks tagasinõudmismenetlus, siis säilitaks parlament need seni, kuni muud menetlused on käimas.

Võimalus arhiveerida e-kirju enda tarbeks ei vabasta parlamenti kohustusest tagada kõigi asjakohaste e-kirjade säilitamine, et tõendada, et vastavalt institutsiooni kehtestatud normidele tegutses registreeritud assistent tegelikult ja täielikult selle parlamendiliikme jaoks, kelle teenistuses ta oli, otseses seoses parlamendiliikme mandaadi täitmisega. Ta lisas, et nimetatud võimalus ei saa vabastada parlamenti ka kohustusest edastada sel viisil säilitatud e-kirjad, kui asjaomane parlamendiliige, kelle suhtes toimub tagasinõudmismenetlus parlamendiliikme assisteerimiskulude õigusvastase kasutamise tõttu, pöördub liidu õiguskorras põhjanevat tähtsust omava õiguse olla ära kuulatud alusel selles küsimuses parlamendi poole.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi põhjendused, mille parlament esitas, et jätta rahuldamata taotlus, mis puudutab registreeritud assistendi „isikutoimikut“ (kõik tema töölevõtmise ja töötamisega seotud dokumendid), sealhulgas teavet selle kohta, kui mitu korda on registreeritud assistendile parlamendi kaitset palutud, ja andmeid registreeritud assistendi kohaloleku kohta, mida on võimalik saada tema parlamendi sissepääsukaardilt.

Mis puudutab põhjust, et nende andmete edastamine on vastuolus määrusega, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning

isikuandmete vaba liikumist⁴²³, siis möönis Üldkohus, et kuna hageja nõutud andmeid pidi kasutatama tema kaitseks tagasinõudmismenetluses, ei saanud neid tõepoolest pidada sellisteks, mis on „vajalikud avalikes huvides oleva ülesande täitmiseks või vastuvõtja avaliku võimu teostamiseks“⁴²⁴. Samal põhjusel ei saanud asuda seisukohale, et nende andmete edastamine kaebajale vastas „avalikes huvides olevale eesmärgile“⁴²⁵.

Üldkohus märkis siiski, et hagejale saadetud taotlus seisukohtade esitamiseks, et võimaldada hagejal kasutada oma õigust olla ära kuulatud, põhines antud asjas selle institutsiooni käsutuses olevatel tõenditel, mis ei olnud hagejale teada, või tõenditel, millest hageja oli teadlik siis, kui ta oli registreeritud assistendi vahetu ülemus, kuid mida tal enam ei olnud.

Seega, arvestades seda, kui oluline on õigus olla ära kuulatud liidu õiguskorras, ei saanud asjaolu, et niisugused tõendid võisid sisalduda registreeritud assistendi „isikutoimikus“, iseenesest takistada seda, et need tõendid edastatakse hagejale selleks, et tal oleks võimalik selle õiguse kasutamise raames tõhusalt ja tegelikult esitada oma seisukohad.

Õigus isikuandmete kaitsele ei ole nimelt absoluutne, vaid seda tuleb kaaluda vastavalt selle ülesandele ühiskonnas ja tasakaalustada selle alusel muude põhiõigustega vastavalt proportsionaalsuse põhimõttele protsessis, milles igale asjaomasele õigusele antakse koht, mis sellel on konkreetse juhtumi asjaolusid arvestades liidu õiguskorras. Vajadust tagada selline tasakaal isikuandmete kaitse õiguse ja muude selles õiguskorras tunnustatud põhiõiguste vahel on liidu seadusandja rõhutanud määruuses füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise kohta⁴²⁶, mille vaste on määrus, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes.

Üldkohus järeldas sellest, et ei saanud lubada, et parlament võiks paluda hagejal esitada tõhusalt ja tegelikult oma seisukoht registreeritud assistendi toimikus sisalduvate tõendite kohta, kui need seal on, võimaldamata tal nende tõenditega tutvuda, olles kaalunud ühelt poolt selle registreeritud assistendi huvi, et teda puudutavaid andmeid ei edastataks kolmandatele isikutele, ja teiselt poolt hageja huvi esitada tõhusalt ja tegelikult oma seisukohad tema suhtes algatatud tagasinõudmismenetluses.

Mis puutus põhjusesse, et nende andmete edastamine on vastuolus Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade sätetega teenistujate ja ametnike isikutoimikute kohta⁴²⁷, mis on kohaldatavad parlamendiliikmete assistentidele, siis tõdes Üldkohus, et asjaomaste dokumentide konfidentsiaalsusele ei saanud tugineda hageja suhtes, kes pealegi on registreeritud assistendi ülemusena teatud asjaomaste dokumentide koostaja, selles ulatuses, mis on vajalik, et hageja saaks teostada oma õigust olla ära kuulatud.

⁴²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ (ELT 2018, L 295, lk 39).

⁴²⁴ Määruse 2018/1725 artikli 9 lõike 1 punkti a tähenduses.

⁴²⁵ Määruse 2018/1725 artikli 9 lõike 1 punkti b tähenduses.

⁴²⁶ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määruse (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1) põhjendus 4.

⁴²⁷ Muudetud redaktsioonis määruse nr 31 (EMÜ), 11 (Euratom), millega kehtestatakse Euroopa Majandusühenduse ja Euroopa Aatomienergiaühenduse ametnike personalieeskirjad ja muude teenistujate teenistustingimused, artikkel 26.

Viimaseks ja kolmandaks lükkas Üldkohus tagasi põhjused, mille parlament esitas, et jätta rahuldamata hageja taotlus, mis puudutab 7. märtsi 2019. aasta kohtuotsuse aluseks olnud kohtuasja toimikut. Seoses asjaoluga, et Üldkohus andis registreeritud assistendile anonüümsuse menetluses, milles tehti nimetatud kohtuotsus, meenutas Üldkohus, et anonüümsuse eesmärk on jätta avaldamata poolte või nende teiste isikute nimed, keda on mainitud asjaomases menetluses või ka andmed kohtuasjaga seotud dokumentides, millele üldsusel on juurdepääs. Seevastu ei puuduta Üldkohtu antud anonüümsus selle menetluse toimikusse lisatud dokumentide konfidentsiaalsust väljaspool seda menetlust poolte ja kolmandate isikute vahelistes suhetes. Järelikult ei keelanud Üldkohtu otsus anonüümsuse kohta parlamendil hagejale edastada seoses 7. märtsi 2019. aasta kohtuotsusega vahetatud dokumente, mis võisid olla asjakohased hageja õiguse olla ära kuulatud kasutamiseks.

III. Konkurents

1. Menetlus – Teabenõue

24. mai 2023. aasta kohtuotsus Meta Platforms Ireland vs. komisjon (T-451/20, [EU:T:2023:276](#))

Konkurents – Andmeturg – Haldusmenetlus – Määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 18 lõike 3 ja artikli 24 lõike 1 punkt d – Teabenõue – Virtuaalne andmeruum – Põhjendamiskohustus – Õiguskindlus – Kaitseõigused – Nõutava teabe vajalikkus – Võimu kuritarvitamine – Õigus eraelu austamisele – Proportsionaalsus – Halduse põhimõte – Ametisaladus

Kuna Euroopa Komisjon kahtlustas Facebooki kontserni konkurentsivastases käitumises andmete kasutamisel ja oma sotsiaalvõrgustiku platvormi haldamisel, saatis ta 4. mai 2020. aasta otsusega⁴²⁸ Meta Platforms Ireland Ltd-le, varem Facebook Ireland Ltd, teabenõude. See määruse nr 1/2003⁴²⁹ artikli 18 lõike 3 alusel vastu võetud otsus kohustas Meta Platforms Irelandi esitama komisjonile kõik dokumendid, mille koostasid või olid saanud tema kolm juhti uuritaval ajavahemikul ja mis sisaldasid ühte või mitut lisades määratletud otsingusõna. Otsus nägi ette, et nõutud teabe edastamata jätmise korral võidakse määrata karistusmaks kuni 8 miljonit eurot päevas⁴³⁰.

4. mai 2020. aasta otsusega asendati varasem sarnane otsus, mis nägi ette laiemad otsingukriteeriumid. Uus otsus, mis tehti pärast arutelu komisjoni ja Meta Platforms Irelandi vahel, vähendas väljanõutud dokumentide arvu, sest otsingusõnu oli täiustatud ja asjaomaste juhtide arvu piiratud.

Meta Platforms Ireland esitas 15. juulil 2020 esiteks hagi 4. mai 2020. aasta otsuse tühistamise nõudes ja teiseks ajutiste meetmete kohaldamise taotluse.

Üldkohtu president peatas 29. oktoobri 2020. aasta ajutiste meetmete kohaldamise määrusega⁴³¹ 4. mai 2020. aasta otsuse täitmise ajani, mil kehtestatakse erimenetlus niisuguste väljanõutud dokumentide esitamiseks, mis ei ole seotud Meta Platforms Irelandi majandustegevusega ja mis sisaldavad ka tundlikke isikuandmeid. Kohtumäärust arvestades võttis komisjon vastu muutmisotsuse⁴³², milles nähti ette, et asjasse puutuvad dokumendid lisatakse uurimistoimikusse alles pärast seda, kui neid on uuritud virtuaalses andmeruumis ajutiste meetmete kohaldamise kohtumääruses täpsustatud korras.

⁴²⁸ Komisjoni 4. mai 2020. aasta otsus C(2020) 3011 (final) nõukogu määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 18 lõike 3 ja artikli 24 lõike 1 punkti d kohaldamise menetluses (juhtum AT.40628 – Facebooki andmekasutust käsitlev praktika).

⁴²⁹ Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101] ja [102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205).

⁴³⁰ Samal kuupäeval võttis komisjon paralleelselt läbi viidava uurimise raames määruse (EÜ) nr 1/2003 artikli 18 lõike 3 alusel Meta Platforms Ireland Ltd suhtes vastu teabenõude, mis puudutas tema tootega Marketplace seotud tegevust. Tühistamishagi, mille Meta Platforms Ireland Ltd selle otsuse peale esitas, jättis Üldkohus rahuldamata sama päeva kohtuotsusega kohtuasjas Meta Platforms Ireland vs. komisjon (T-452/20).

⁴³¹ 29. oktoobri 2020. aasta kohtumäärus **Facebook Ireland vs. komisjon** (T-451/20 R, ei avaldata, [EU:T:2020:515](#)).

⁴³² Komisjoni 11. detsembri 2020. aasta otsus C(2020) 9231 (final).

Meta Platforms Ireland muutis oma tühistamishagi muutmisotsust arvesse võttes, kuid Üldkohtu viies koda laiendatud koosseisus jättis hagi tervikuna rahuldamata. Oma põhjenduskäigus analüüsis Üldkohus esimest korda otsingusõnadel põhineva teabenõude õiguspärasust määruse nr 1/2003 alusel ning tundlikke isikuandmeid sisaldavate dokumentide töötlemiseks loodud virtuaalse andmeruumi menetluse õiguspärasust.

Üldkohtu hinnang

Oma tühistamishagi põhjendamiseks väitis Meta Platforms Ireland eelkõige, et teabenõudes määratletud otsingusõnade kasutamine viib vältimatult selleni, et otsingu tulemuseks on suur hulk komisjoni uurimise seisukohast asjasse puutumatuid dokumente, ning see on vastuolus määruse nr 1/2003 artiklis 18 sätestatud vajalikkuse põhimõttega.

Selles küsimuses meenutas Üldkohus, et määruse nr 1/2003 artikli 18 lõike 1 kohaselt võib komisjon liidu konkurentsireeglite järgimise kontrollimiseks nõuda ettevõtjalt tavalise teabenõude või otsusega „kogu vajalikku teavet“. Sellest tuleneb, et komisjonil on õigus nõuda üksnes sellist teavet, mis võimaldab tal kontrollida eeldatava rikkumise toimepanemist, mis õigustab uurimise läbiviimist. Arvestades komisjonile määrusega nr 1/2003 antud ulatuslikku uurimispädevust, on see vajalikkuse nõue täidetud, kui komisjon võib nõude esitamise ajal mõistlikult eeldada, et see teave aitab tal konkurentsireeglite rikkumise toimepanemist kindlaks teha.

Põhjendamaks oma etteheiteid vajalikkuse põhimõtte järgimise kohta, vaidles Meta Platforms Ireland vastu teatavatele teabenõudes esitatud otsingusõnadele, väites samas, et konkreetset kritiseeritud sõnu tuleb mõista kui mitteammendavaid näiteid, mis näitlikustavad tema üldisemat argumentatsiooni. Tema hinnangul oleks olnud ebamõistlik või lausa võimatu viidata igale otsingusõnale eraldi.

Üldkohus selle lähenemisviisiga aga ei nõustunud, leides, et isegi kui selle saab anda, ei ole üldine hinnang määruse nr 1/2003 artiklis 18 sätestatud vajalikkuse põhimõtte järgimisele käesolevas asjas asjakohane. Nimelt see, et teatud otsingusõnad võivad olla liiga ebamäärased, nagu väidab Meta Platforms Ireland, ei mõjuta asjaolu, et muud otsingusõnad võivad olla piisavalt täpsed või sihipärased, võimaldades seega asuda seisukohale, et need aitavad komisjonil konkurentsireeglite rikkumise toimepanemist kindlaks teha.

Arvestades liidu institutsioonide aktide õiguspärasuse eeldust, järeldas Üldkohus seega, et vajalikkuse põhimõtte järgimist saab kontrollida üksnes nende otsingusõnade osas, millele Meta Platforms Ireland konkreetset vastu vaidles. Ülejäänud otsingusõnu tuleb seevastu käsitada nii, et need on määratletud kooskõlas selle põhimõttega.

Lisaks, olles märkinud, et esimest korda repliigis esitatud argumendid otsingusõnade kohta on vastuvõetamatud, kontrollis Üldkohus üksnes hagiavalduses nimetatud otsingusõnu. Leides, et Meta Platforms Ireland ei ole suutnud tõendada, et need sõnad on vastuolus vajalikkuse põhimõttega, lükkas Üldkohus selle kohta esitatud erinevad argumendid põhjendamatusesse tõttu tagasi.

Meta Platforms Ireland väitis oma tühistamishagis samuti, et nõudes arvukate isiklike ja asjakohatute dokumentide esitamist, rikkus 4. mai 2020. aasta otsuse muudetud versioon (edaspidi „vaidlustatud otsus“) Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 7 ning inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsiooni (edaspidi „EIÕK“) artiklis 8 sätestatud põhiõigust eraelu austamisele.

Sellel seoses tuletas Üldkohus meelde, et vastavalt harta artiklile 7 – milles ette nähtud õigused vastavad EIÕK artikli 8 lõikega 1 tagatud õigustele – on igaühel õigus sellele, et austataks tema era- ja perekonnaelu, kodu ja edastatavate sõnumite saladust.

Selle õiguse piirangute suhtes on harta artikli 52 lõikes 1 ette nähtud, et hartaga tunnustatud õiguste ja vabaduste teostamist tohib piirata ainult seadusega ning arvestades nimetatud õiguste ja

vabaduste olemust. Samuti tuleb järgida proportsionaalsuse põhimõtet ja piiranguid seada üksnes juhul, kui need on vajalikud ning vastavad tegelikult liidu poolt tunnustatud üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele või kui on vaja kaitsta teiste isikute õigusi ja vabadusi.

Neid täpsustusi arvestades analüüsis Üldkohus, kas harta artikli 7 piirav kohaldamine, mille vaidlustatud otsus endaga kaasa toob, vastab selle otsuse artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimustele.

Olles märkinud, et määrus nr 1/2003 annab komisjonile pädevuse vaidlustatud otsus vastu võtta, mis tähendab, et sellest tulenev eraelu austamise riive on ette nähtud seadusega, samuti et see otsus vastab liidu üldist huvi pakkuvatele eesmärkidele ja et Meta Platforms Ireland ei ole väitnud, et otsus kahjustab õiguse eraelu austamisele olemust, analüüsis Üldkohus, kas vaidlustatud otsus piirab seda õigust eaproportsionaalselt.

Esimesena kinnitas Üldkohus selles küsimuses, et määruse nr 1/2003 artikli 18 lõike 3 alusel esitatud teabenõue on sobiv meede, et saavutada komisjoni taotletavad üldise huvi eesmärgid, nimelt aluslepingutega soovitud konkurentsireeglistiku toimimine.

Teisena, mis puudutab küsimust, kas vaidlustatud otsus läheb kaugemale sellest, mis on vajalik nimetatud üldise huvi eesmärkide saavutamiseks, siis märkis Üldkohus, et pärast 29. oktoobri 2020. aasta ajutiste meetmete kohaldamise kohtumääruse kuulutamist kehtestas komisjon erimenetluse Meta Platforms Irelandi esitatavate niisuguste dokumentide töötlemiseks, millel esmapilgul puudus seos tema majandustegevusega ja mis sisaldasid tundlikke isikuandmeid (edaspidi „kaitstud dokumendid“).

Selle menetluse kohaselt tuleb kaitstud dokumendid edastada komisjonile eraldi elektroonilisel andmekandjal ja need paigutatakse virtuaalsesse andmeruumi, millele on juurdepääs piiratud arvul uurimise eest vastutava meeskonna liikmetel Meta Platforms Irelandi advokaatide osalusel ning sel viisil valitakse välja dokumendid, mis toimikusse lisatakse. Kui dokumendi määratluse osas tekib püsiv eriarvamus, on muutmisotsuses lisaks ette nähtud vaidluste lahendamise süsteem. Selle otsuse kohaselt võib komisjonile kaitstud dokumente edastada ka puhastatud kujul, st nii, et nendest jäetakse välja puudutatud isikute nimed ja igasugune neid tuvastada võimaldav teave. Komisjoni nõudel – mis peab olema põhjendatud uurimise vajadustega – tuleb need dokumendid talle siiski edastada terviktekstina.

Üldkohus märkis lisaks, et vaidlust ei ole selles, et teatavad komisjoni taotletud dokumendid sisaldasid tundlikke isikuandmeid, mis võivad kuuluda määruse 2016/679⁴³³ artiklis 9 ja määruse 2018/1725⁴³⁴ artiklis 10 nimetatud andmete hulka, mille töötlemiseks peavad olema täidetud järgmised kolm tingimust:

- töötlemine teenib olulist avalikku huvi, mille alus tuleneb liidu õigusest;
- töötlemine on selle avaliku huvi elluviimiseks vajalik;

⁴³³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 27. aprilli 2016. aasta määrus (EL) 2016/679 füüsiliste isikute kaitse kohta isikuandmete töötlemisel ja selliste andmete vaba liikumise ning direktiivi 95/46/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta (isikuandmete kaitse üldmäärus) (ELT 2016, L 119, lk 1; parandused ELT 2016, L 314, lk 72 ja ELT 2018, L 127, lk 2).

⁴³⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 23. oktoobri 2018. aasta määrus (EL) 2018/1725, mis käsitleb füüsiliste isikute kaitset isikuandmete töötlemisel liidu institutsioonides, organites ja asutustes ning isikuandmete vaba liikumist, ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EÜ) nr 45/2001 ja otsus nr 1247/2002/EÜ (ELT 2018, L 295, lk 39).

- liidu õigus on proportsionaalne taotletava eesmärgiga, austab isikuandmete kaitse õiguse olemust ning tagab sobivad ja konkreetset meetmed andmesubjekti põhiõiguste ja huide kaitseks.

Kuna need tingimused on asjakohased ka selle hindamisel, kas vastavalt harta artikli 52 lõikele 1 ei lähe vaidlustatud otsus kaugemale sellest, mis on vajalik sellega taotletavate üldise huvi eesmärkide saavutamiseks, meenutas Üldkohus esiteks, et selline teabenõue nagu vaidlustatud otsus on sobiv meede komisjoni taotletavate üldise huvi eesmärkide saavutamiseks (esimene tingimus), ja teiseks on vaidlustatud otsusega kaasnev isikuandmete töötlemine vajalik taotletava olulise avaliku huvi elluviimiseks (teine tingimus).

Viidates kaitstud dokumentide edastamise, nendega tutvumise, hindamise ja anonüümseks muutmise korrale, leidis Üldkohus, et ka kolmas eespool nimetatud tingimus on käesolevas asjas täidetud.

Olles seega kindlaks teinud, et vaidlustatud otsus ei lähe osas, milles see näeb ette virtuaalse andmeruumi menetluse, kaugemale sellest, mis on vajalik taotletavate üldise huvi eesmärkide saavutamiseks, tuvastas Üldkohus kolmandana, et selle menetlusega kaasnevad ebamugavused ei olnud ka taotletavate eesmärkidega võrreldes ebaproportsionaalsed.

Kõike eeltoodut arvestades järeldas Üldkohus, et eraelu austamise piirang, mille vaidlustatud otsus kaasa toob, vastas harta artikli 52 lõikes 1 sätestatud tingimustele, ning lükkas seetõttu harta artikli 7 rikkumise etteheited tagasi.

Kuna Meta Platforms Iirlandi ülejäänud väited osutusid samuti põhjendamatuks, jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

2. Keelatud kokkulepped – Trahvide arvutamine

18. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus Clariant ja Clariant International vs. komisjon (T-590/20, [EU:T:2023:650](#))

Konkurents – Kartellid – Etüleeniturg – ELTL artikli 101 rikkumise tuvastamise otsus – Ostuhinna ühe elemendi kooskõlastamine – Kokkuleppemenetlus – Trahv – Trahvi põhisumma kohandamine – Suuniste trahvide arvutamise meetodi kohta punkt 37 – Korduvus – Suuniste trahvide arvutamise meetodi kohta punkt 28 – Täielik pädevus – Vastuhagi trahvisumma suurendamise kohta

Komisjon tuvastas 14. juuli 2020. aasta otsusega⁴³⁵ (edaspidi „vaidlustatud otsus“), et neli ettevõtjat rikkusid ELTL artiklit 101, osaledes vahemikus 26. detsembrist 2011 kuni 29. märtsini 2017 ühes ja vältavas rikkumises, mis seisnes tundliku hinna- ja äriteabe vahetamises ning etüleenist ostudega seotud hinnaelemendi kindlaksmääramises Belgia, Saksamaa, Prantsusmaa ja Madalmaade territooriumil.

Nelja selle rikkumise eest karistatud ettevõtja hulgas on Clariant International AG, kes nõustus tingimusteta oma vastutusega otsese osalemise eest rikkumises asjaomasel ajavahemikul, ning

⁴³⁵ Komisjoni 14. juuli 2020. aasta otsus C(2020) 4817 (final) Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 101 kohase menetluse kohta (AT.40410 – etüleen).

Clariant AG, kes nõustus tingimusteta oma „solidaarse“ vastutusega Clariant International AG emaettevõtjana.

Neile kahele ettevõtjale solidaarselt kehtestatud trahvi summa arvutamiseks määras komisjon esimesena kindlaks trahvi põhisumma, tuginedes ajavahemikul, mis hõlmas hagejate viimast rikkumises osalemise täisaastat, st 2016. aastat, omandatud etüleeni ostuväärtusele.

Teisena kohandas komisjon põhisummat. Esiteks suurendas ta trahvi põhisummat 50% korduvuse kui raskendava asjaolu tõttu, kohaldades trahvide arvutamise suuniste punkti 28⁴³⁶. Teiseks suurendas komisjon selleks, et võtta arvesse juhtumi eripära ja vajadust tagada trahvi piisavalt hoiatav tase, trahvi põhisummat 10% vastavalt samade suuniste punktile 37.

Kolmandana ja viimasena, olles veendunud, et trahv ei ületa 10% nende kahe ettevõtja 2019. aasta kogukäibest, vähendas komisjon nende trahvi koostöö eest 2006. aasta koostööteatise⁴³⁷ alusel 30% ning koostöö eest kokkuleppemenetluses 10%.

Clariant AG ja Clariant International AG esitasid hagi, paludes tühistada vaidlustatud otsus osas, mis puudutab määratud trahvi summat, ning teise võimalusena vähendada seda summat. Lisaks paluvad nad jätta rahuldamata komisjoni vastuhagi trahvisumma suurendamiseks, kaotades 10% vähenduse, mis anti kokkuleppemenetluses tehtud koostöö eest.

Üldkohus jättis tervikuna rahuldamata nii hagi kui ka komisjoni vastuhagi. Oma otsuses käsitles Üldkohus eelkõige, kas trahvi põhisumma suurendamine vastavalt trahvide arvutamise suuniste punktile 37 põhjusel, et tegemist oli ostukartelliga, oli õigustatud ja põhistatud. Veel tegi Üldkohus oma täieliku pädevuse raames otsuse komisjoni vastuhagi kohta, käsitledes hagejatele kokkuleppemenetluses tehtud koostöö eest antud 10% vähenduse tühistamist põhjusel, et kõnealuse hagiga seavad hagejad kahtluse alla asjaolud, mida kokkuleppe saavutamiseks mõõndi ja millega nõustuti.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus tagasi väite, et komisjon suurendas valesti trahvi põhisummat trahvi arvutamise suuniste punkti 37 alusel, tuginedes vajadusele võtta arvesse juhtumi eripära ning nõuet saavutada hoiatav tase.

Käesoleval juhul märkis Üldkohus kõigepealt, et kuna rikkumine puudutas ostukartelli ja kõik pooled ei tegutsenud samadel järgnevatel turgudel, arvutas komisjon trahvi põhisumma ostuväärtuse, mitte järgnevatel turgudel müüdud toodete müügiväärtuse alusel.

Seejärel tuvastas ta, et suurendades seda põhisummat 10% trahvide arvutamise suuniste punkti 37 alusel, kasutas komisjon asjakohaselt oma kaalutusõigust ega teinud ilmseid hindamisvigu. Komisjon võttis arvesse juhtumi eripära, nimelt seda, et kõnealune kartell oli ostukartell ja et ostuväärtus, mida müügiväärtuse asemel arvesse võeti, ei saanud iseenesest olla adekvaatne asendusväärtus, mis kajastaks rikkumise majanduslikku tähtsust. Ta võttis arvesse ka vajadust saavutada trahvi hoiatav tase, leides, et kui suunistes ette nähtud üldmeetodit kohaldataks ilma vähimagi kohanduseta, ei

⁴³⁶ Suunised määruse nr 1/2003 artikli 23 lõike 2 punkti a kohaselt määratavate trahvide arvutamise meetodi kohta (ELT 2006, C 210, lk 2).

⁴³⁷ Komisjoni teatis, mis käsitleb kaitset trahvide eest ja trahvide vähendamist kartellide puhul (EÜT 2006, C 298, lk 11; ELT eriväljaanne 08/02, lk 155).

oleks hoiatav mõju tagatud. Seevastu ei olnud komisjon kohustatud arvestama süüks pandud tegevuse mõju turule, kuna trahvi suurendamine trahvide arvutamise suuniste punkti 37 alusel ei sõltu sellest, kas enne on tõendatud selline mõju.

Lõpuks otsustas Üldkohus, et komisjon on põhjendanud, miks ta järeldas, et juhtumi eripära ja vajadus tagada trahvi hoiatav tase õigustavad üldmeetodist loobumist ja põhisumma suurendamist, ning nõuetekohaselt selgitanud asjaolusid, mida ta võttis arvesse selle kindlaksmääramisel, et trahvi põhisumma suurendamine 10% võrra oli sobiv. Arvestades, et komisjon ei ole kohustatud esitama arvandmeid arvutamise viisi iga vaheetapi kohta, ei olnud ta kohustatud esitama täiendavaid selgitusi valitud konkreetse suurendamismäära kohta.

Teisena lükkas Üldkohus tagasi komisjoni vastuhagi. Ta tõdes, et kokkuleppemenetluse raames peavad kokkuleppemenetluse pooled vastutasuks selle eest, et 10% võrra vähendatakse trahvi, mis neile oleks määratud tavapärase menetluse tagajärjel, muu hulgas tunnistama oma vastutust rikkumises ja ära märkima nende trahvide maksimumsumma, mida nad eeldavad, et komisjon neile määrab, ja millega nad nõustuksid. Üldkohus märkis siiski, et kokkuleppemenetluse teatise⁴³⁸ kohaselt ei ole kokkuleppemenetluse pooltelt nõutud, et nad nõustuksid trahvi lõppsumma ja kõigi selle parameetritega, et kokkuleppe saaks sõlmida.

Seega ei saa asjaolu, et Clariant AG ja Clariant International AG nõustusid oma kokkuleppemenetluse ettepanekus maksimaalse trahvisummaga, samastada sellega, et nõustuti trahvi täpse lõppsumma ja selle arvutamise viisiga, sealhulgas trahvide arvutamise suuniste punktide 28 ja 37 alusel tehtavate kohandustega. Lisaks ei nõustunud need ettevõtjad sõnaselgelt oma kokkuleppemenetluse ettepanekus suuniste punktide 28 ja 37 alusel kohaldatud trahvi suurendamisega, mille suhtes ei leitud menetluse käigus komisjoniga ühist seisukohta. Eeltoodust järeldub, et komisjon ei saanud lähtuda eeldusest, et hagejad ei sea trahvi suurendamisi trahvide arvutamise suuniste punktide 28 ja 37 alusel enam hagi raames kahtluse alla.

Kuivõrd arvestades, et käesoleva hagiiga vaidlustavad need ettevõtjad neile määratud trahvisumma, väites, et nende punktide kohaldamine oli väär, ei ole komisjon suutnud tõendada, et oli põhjendatud kaotada hagejate 10% vähendus, mis anti nende koostöö eest kokkuleppemenetluses.

Neid asjaolusid arvestades jättis Üldkohus täielikult rahuldamata nii hagi kui ka komisjoni vastuhagi.

3. Riigiabi

10. mai 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Condor Flugdienst vs. komisjon (Lufthansa; COVID-19) (T-34/21 et T-87/21, [EU:T:2023:248](#))

Riigiabi – Saksa lennutransporditurg – COVID-19 pandeemia raames Saksamaa poolt lennuettevõtjale antud abi – Deutsche Lufthansa rekapitalizeerimine – Otsus jätta vastuväited esitamata – Riigiabimeetmete ajutine raamistik – Tühistamishagi – Õigus esitada hagi – Konkurentsiseisundi oluline kahjustamine – Vastuvõetavus – Märkimisväärne turujõud – Täiendavad meetmed turul tõhusa konkurentsi säilitamiseks – Põhjendamiskohustus

⁴³⁸ Komisjoni teatis, mis käsitleb kokkuleppemenetluse läbiviimist kartellidega seotud otsuste puhul, mis on võetud vastu vastavalt nõukogu määruse (EÜ) nr 1/2003 artiklitele 7 ja 23 (ELT 2008, C 167, lk 1).

Saksamaa Liitvabariik teatas 12. juunil 2020 Euroopa Komisjonile Deutsche Lufthansa AG-le (edaspidi „DLH“) antavast individuaalsest abist, mis seisnes 6 miljardi euro suuruses rekapitalizeerimises (edaspidi „kõnealune meede“). Kõnealune meede oli osa ulatuslikumast Lufthansa kontserni⁴³⁹ kasuks võetud abimeetmete paketist ning selle eesmärk oli taastada kontserni ettevõtjate bilansiline positsioon ja likviidsus COVID-19 pandeemiast tingitud erakorralises olukorras.

Kõnealune meede koosnes kolmest eraldiseisvast osast, st ligikaudu 300 miljoni euro suurune osalus kapitalis, ligikaudu 4,7 miljardi euro suurune vaikiv osalus, mis ei ole aktsiateks konverteeritav (edaspidi „I vaikiv osalus“), ja 1 miljardi euro suurune vaikiv osalus, millel on vahetusvõlakirjadele iseloomulikke tunnuseid (edaspidi „II vaikiv osalus“).

Komisjon kvalifitseeris kõnealuse meetme ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud menetlust alustamata siseturuga kokkusobivaks⁴⁴⁰ vastavalt ELTL artikli 107 lõike 3 punktile b⁴⁴¹ ja teatisele „Riigiabi ajutine raamistik majanduse toetamiseks praeguse COVID-19 puhangu kontekstis“⁴⁴².

Lennuettevõtjad Ryanair DAC ja Condor Flugdienst GmbH (edaspidi „Condor“) esitasid selle otsuse peale kaks tühistamishagi, mille Üldkohtu kümnes koda (laiendatud koosseisus) rahuldab põhjusel, et komisjon rikkus vaidlustatud otsuse vastuvõtmisel mitut ajutises raamistikus ette nähtud tingimust ja nõuet.

Üldkohtu hinnang

- **Tühistamishagide vastuvõetavus**

Seoses hagejate õigusega vaidlustada vaidlustatud otsuse põhjendatus meenutas Üldkohus, et füüsiline või juriidiline isik võib ELTL artikli 263 neljanda lõigu alusel esitada hagi akti peale, mille adressaat ta ei ole, kahel alternatiivsel juhul, nimelt esiteks juhul, kui akt puudutab isikut otseselt ja isiklikult ning teiseks juhul, kui tegemist on teda otseselt puudutava halduse üldaktiga, mis ei vaja rakendusmeetmeid.

Kuna vaidlustatud otsus, mille adressaat on Saksamaa Liitvabariik, ei ole halduse üldakt, kontrollis Üldkohus, kas see otsus puudutab hagejaid otseselt ja isiklikult.

Mis puudutab esiteks isiklikku puutumust, siis nähtub kohtupraktikast, et see tingimus võib olla täidetud, kui hagejad esitavad tõendeid, mis võimaldavad tõendada, et asjasse puutuv meede võib oluliselt kahjustada nende seisundit asjaomasel turul. Ryanair ja Condor tõid esile, et nad on Lufthansa kontserni otsesed konkurendid arvukatel lennuliinidel, millest igaüks moodustab nende väitel eraldi asjaomase turu. Ryanair rõhutas ka seda, et ta on Lufthansa kontserni otsene konkurent Saksa, Belgia ja Austria turul.

⁴³⁹ DLH on Lufthansa kontserni, kuhu kuuluvad muu hulgas lennuettevõtjad Lufthansa Passenger Airlines, Brussels Airlines SA/NV, Austrian Airlines AG, Swiss International Air Lines Ltd ja Edelweiss Air AG, emettevõtja.

⁴⁴⁰ Komisjoni 25. juuni 2020. aasta otsus C(2020) 4372 (final) riigiabi SA.57153 (2020/N) kohta – Saksamaa – COVID-19: Abi Lufthansale (edaspidi „vaidlustatud otsus“). Komisjon võttis 14. detsembril 2021 vastu otsuse C(2021) 9606 (final), millega vaidlustatud otsust parandati.

⁴⁴¹ ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b kohaselt võib abi, mille eesmärk on liikmesriigi majanduses tõsise häire kõrvaldamine, teatud tingimustel pidada siseturuga kokkusobivaks.

⁴⁴² Komisjoni 19. märtsi 2020. aasta teatis „Riigiabi ajutine raamistik majanduse toetamiseks praeguse COVID-19 puhangu kontekstis“ (ELT 2020, C 91 I, lk 1; edaspidi „ajutine raamistik“), mida muudeti esimest korda 3. aprillil 2020 (ELT 2020, C 112 I, lk 1) ja teist korda 8. mail 2020 (ELT 2020, C 164, lk 3).

Olles märkinud, et hagi vastuvõetavuse analüüsi etapis piisab, kui tõdeda, et hagejate pakutud asjaomase turu määratlus on usutav, ilma et see mõjutaks küsimuse sisulist hindamist, leidis Üldkohus, et kõnealune meede võis hagejate konkurentsiseisundit reisijate lennutranspordi turgudel oluliselt kahjustada.

Nimelt nähtub hagejate esitatud asjakohaste ja usaldusväärsete andmete analüüsist vaidlustatud otsusega koos loetuna, et kõnealune meede mitte ainult ei võimaldanud Lufthansa kontsernil toime tulla väljumise ohuga turgudel, kus ta hagejatega otseselt konkureeris, vaid ka oma konkurentsiseisundit tugevdada. Kõnealuse meetme võtmine võis seega *prima facie* põhjustada tulu saamata jäämise või ebasoodsama arengu kui see, mis oleks hagejatele osaks saanud meetme puudumisel.

Mis puudutab teiseks hagejate otsest puutumust, siis tuletas Üldkohus meelde, et abisaaja konkurenti puudutab otseselt komisjoni otsus, millega lubatakse liikmesriigil abi anda, kui selle riigi tahtes seda teha ei ole mingit kahtlust, nagu käesolevas asjas.

Kõiki neid asjaolusid arvestades leidis Üldkohus, et hagejatel on oma tühistamishagides õigus vaidlustada vaidlustatud otsuse põhjendatus.

- **Tühistamishagide põhjendatus**

Enne hagejate esitatud eri tühistamisväidete põhjendatuse hindamist tuletas Üldkohus meelde, et konkreetselt riigiabi valdkonnas komisjoni vastu võetud raamistikud ja teatised on komisjonile siduvad, kui need ei kaldu kõrvale aluslepingu normidest. Liidu kohtud peavad seega kontrollima, et komisjon on kinni pidanud reeglitest, mille ta ise selles valdkonnas on kehtestanud.

Üldkohus rõhutas veel, et ta ei saa komisjoni poolt riigiabi valdkonnas antud keeruliste majanduslike hinnangute kontrollimisel asendada komisjoni majanduslikku hinnangut enda omaga. Siiski peab ta kontrollima nii esitatud tõendite sisulist õigsust, usaldusväärsust ja sidusust kui ka seda, kas kogutud tõendid sisaldavad kogu asjakohast teavet, mida keerulise olukorra hindamisel tuleb arvesse võtta, ja kas need tõendid võivad toetada järeldusi, mis nende põhjal on tehtud. Lisaks on liidu kohtute kontroll täielik komisjoni hinnangute osas, mis ei hõlma keerulisi majanduslikke hinnanguid, või ka osas, mis puudutab puhtalt õiguslikke küsimusi.

A. DLH teatud abi saamise tingimustele vastavus

Pärast neid meeldetuletusi analüüsis Üldkohus kõigepealt eri etteheiteid, millega vaieldi vastu sellele, et DLH vastab teatatud abi saamise tingimustele. Sellega seoses väitsid hagejad muu hulgas, et rikutud on ajutise raamistiku punkti 49 alapunkti c, mille kohaselt peab abisaajal selleks, et ta vastaks rekapitalizeerimismeetme saamise tingimustele, olema võimatu leida turul rahastamist vastuvõetavate tingimustega.

Vaidlustatud otsuse kohaselt oli see tingimus täidetud, kuna DLH-l ei olnud piisavaid tagatiseid, et leida turgudel rahastamist abi kogusumma ulatuses.

Selles küsimuses märkis Üldkohus siiski, et miski vaidlustatud otsuses ei viita sellele, et komisjon oleks analüüsinud selliste tagatiste võimalikku kasutatavust nagu DLH tagatisega koormamata lennukid, nende väärtus ja selliste võimalike laenude tingimused, mida nende tagatiste vastu oleks finantsturgudel võimalik saada. Kinnitus, et „tagatised“ – mida ei ole vaidlustatud otsuses välja toodud – ei ole piisavad, et katta vajalike vahendite kogusummat, rajaneb pealegi vääral eeldusel, et rahastamine, mida on finantsturgudel võimalik leida, peab tingimata katma abisaaja kogu vajadused. Nimelt ei toeta ajutise raamistiku punkti 49 alapunkti c sõnastus, eesmärk ega kontekst teesi, et abisaajal peab olema võimatu leida turul rahastamist kogu oma vajaduste ulatuses.

Kuna komisjon ei analüüsinud, kas DLH oleks saanud hankida märkimisväärse osa vajalikust rahastamisest turgudel, siis järeldas Üldkohus, et komisjon ei võtnud arvesse kõiki asjakohaseid asjaolusid, mida tuleb silmas pidada, et hinnata kõnealuse meetme kooskõla ajutise raamistiku punkti 49 alapunktiga c. Seetõttu nõustus Üldkohus Ryanairi etteheitega selle punkti rikkumise kohta ja seda enam Condori etteheitega, mille kohaselt esinevad selles osas tõsised kahtlused.

B. Riigi tasu ja riigi väljumine

Seejärel analüüsis Üldkohus etteheiteid, et rikutud on ajutises raamistikus riigi tasu ja riigi väljumise kohta ette nähtud tingimusi.

Sellega seoses heitis Ryanair komisjonile muu hulgas ette seda, et viimane ei näinud ette astmelist mehhanismi Saksa riigi tasu suurendamiseks esiteks seoses osalusega DLH kapitalis ja teiseks seoses II vaikiva osalusega pärast selle võimalikku konverteerimist omakapitaliks.

Esimesena, mis puudutab selliste omakapitaliinstrumentide nagu kapitaliosaluse tasustamist, siis nähtub ajutise raamistiku punktist 61, et iga rekapitalizeerimismeede peab sisaldama astmelist mehhanismi, millega suurendatakse riigi võetavat tasu, et ergutada abisaajat riigi kapitalisüste tagasi maksuma. Ajutise raamistiku punktis 62 on ette nähtud, et komisjon võib nõustuda alternatiivsete mehhanismidega tingimusel, et need viivad kokkuvõttes riigi väljumise stiimulite pakkumisel sarnase tulemuseni ja neil on võrreldav üldmõju riigi võetavale tasule.

Kuna Saksa riigi osalusega DLH kapitalis ei kaasnenud mingit astmelist mehhanismi ajutise raamistiku punkti 61 tähenduses, siis leidis komisjon, et teatatud abi üldstruktuuri puhul oli tegemist punkti 62 tähenduses astmelise mehhanismi alternatiivse mehhanismiga, kuna see hõlmas piisavalt tugevat ergutavat mõju riigi DLH kapitalist väljumiseks. Komisjon viitas selle järelduse põhjendamiseks muu hulgas suurele väärtuskärpele, millega Saksamaa omandas DLH aktsiad; see pakub riigile suuremat tasu kui see, mis oleks tulenenud astmelise mehhanismi kohaldamisest.

Üldkohus lükkas selle argumendi siiski tagasi, märkides, et nende aktsiate hinda, mille riik märgib abisaaja kapitalis osaluse omandamisel, reguleerib ajutise raamistiku punkt 60, mille kohaselt toimub riigi kapitalisüst hinnaga, mis ei ületa keskmist aktsiahinda kapitalisüsti taotlemisele eelnenud 15 päeva jooksul. Selle reegli ese ja eesmärk aga erinevad astmelise mehhanismi aluseks olevast esemest ja eesmärgist. Nimelt on astmelise mehhanismi eesmärk ergutada abisaajat riigi osalus võimalikult kiiresti tagasi ostma, samas kui aktsiate ostuhinda käsitleva reegli eesmärk on sisuliselt tagada, et hind, millega riik aktsiad omandab, ei ületaks nende turuväärtust. Samas kui aktsiate hind võib kõikuda nii üles- kui ka allapoole, ei suurenda ostuhind tingimata aja jooksul abisaaja stiimulit riigi osalus tagasi osta.

Sellest järeldub, et vastupidi komisjoni väidetule ei kujuta aktsiate hind Saksa riigi poolt DLH kapitalis osaluse omandamisel endast alternatiivset astmelist mehhanismi selle riigi võetava tasu suurendamiseks.

Teisena, mis puudutab II vaikivat osalust, mis on hübriidkapitaliinstrument, siis on ajutise raamistiku punktis 68 nõutud, et pärast hübriidkapitaliinstrumenti omakapitaliks konverteerimist tuleb tagada astmeline mehhanism, et suurendada riigi võetavat tasu selleks, et ergutada abisaajaid riigi kapitalisüste tagasi maksuma. Üldkohtu hinnangul ei ole aga vaidlust selles, et II vaikiva osalusega ei kaasne selle omakapitaliks konverteerimisel samuti mingit astmelist mehhanismi ega muud sarnast mehhanismi.

Sellest tulenevalt järeldas Üldkohus, et komisjon rikkus ajutist raamistikku, kuna ta ei nõudnud riigi tasu suurendamiseks astmelise mehhanismi või sarnase mehhanismi lisamist kapitaliosaluse ja II vaikiva osaluse omakapitaliks konverteerimisel selle osaluse tasu hulka.

C. Lufthansa kontserni märkimisväärse turujõu olemasolu asjaomastel turgudel ja struktuurilised kohustused

Lõpuks analüüsis Üldkohus etteheiteid, et rikutud on ajutise raamistiku punkti 72, millest nähtub, et kui üle 250 miljoni euro suurusest COVID-19 rekapitalizeerimismeetmest abi saav ettevõtja on märkimisväärse turujõuga ettevõtja vähemalt ühel asjaomasel turul, kus ta tegutseb, peavad liikmesriigid kavandama täiendavaid meetmeid, et säilitada nendel turgudel tõhus konkurents.

Selle kohta esitasid hagejad sisuliselt kolm etteheidete rühma, mis puudutavad: a) asjaomaste turgude määramist, b) Lufthansa kontserni märkimisväärse turujõu olemasolu nendel turgudel ja c) komisjoni aktsepteeritud struktuuriliste kohustuste tõhusust ja piisavust.

a. Asjaomaste turgude määramine

Esimesena, mis puudutab asjaomaste turgude määramist, siis leidis komisjon vaidlustatud otsuses, et turud, kus Lufthansa kontsern tegutses, olid reisijate lennutranspordi teenuste turud lähte- ja sihtkohaga selle kontserni teenindavates lennujaamades. Seega määras ta asjaomased turud kindlaks „lennujaamapõhise“ lähenemise alusel. Hagejad ei ole selle lähenemisega nõus, sest nende sõnul oleks komisjon pidanud määratlema reisijate lennutranspordi teenuste turud linnapaaridena lähte- ja sihtkoha vahel (edaspidi „lähte- ja sihtkoha turud“).

Kuna ajutise raamistiku punktis 72 ei ole täpsustatud meetodit, mille kohaselt asjaomased turud tuleb määratleda, meenutas Üldkohus, et ajutise raamistiku kohaldamisalasse kuuluvate rekapitalizeerimismeetmete eesmärk on kõrvaldada tõsine häire mõne liikmesriigi majanduses, toetades eelkõige COVID-19 pandeemiast puudutatud ettevõtjate elujõulisust, et taastada nende kapitalistruktuur tasemel, mis neil oli enne seda. Need abimeetmed puudutavad seega abisaaja üldist finantsolukorda ja üldisemalt asjaomase majandussektori üldist finantsolukorda.

Selles kontekstis oli kõnealuse meetme eesmärk sisuliselt tagada, et Lufthansa kontserni äriühingutel oleks piisavalt likviidseid vahendeid ja et COVID-19 pandeemia põhjustatud häired ei seaks ohtu nende elujõulisust, mitte toetada kontserni kohalolekut ühel või teisel lennuliinil. Järelikult märkis komisjon õigesti, et kõnealuse meetme eesmärk oli säilitada Lufthansa kontserni üldine võime osutada lennutransporditeenuseid, ning järelikult ei olnud kohane analüüsida kõnealuse meetme mõju igal lähte- ja sihtkoha turul eraldi.

Hagejate argumendid, mis tuginevad koondumiste kontrolli valdkonnas kasutatavale lähenemisele, kus asjaomased turud määratletakse lähte- ja sihtkoha lähenemise alusel, ei ole samuti veenvad, kuna see analoogia ei võta piisavalt arvesse ajutise raamistiku ja kõnealuse meetme eripärasid, millel puudub otsene seos pigem teatud lähte- ja sihtkoha turgudega kui teistega.

Järelikult võis komisjon ajutise raamistiku punkti 72 kohaldamisel määratleda asjaomased turud „lennujaamapõhise“ lähenemise alusel, tegemata ilmset hindamisviga.

Üldkohus lükkas tagasi ka etteheited, mille Ryanair esitas teise võimalusena ja mille kohaselt kohaldas komisjon „lennujaamapõhist“ lähenemist väärt, piirdudes oma analüüsis ainult nende lennujaamadega, mis asuvad liidus ja kus Lufthansa kontsernil oli baas. Selle kohta märkis Üldkohus, et kuna Ryanair ei tõendanud õiguslikult piisavalt, et Lufthansa kontsernil võis märkimisväärne turujõud olla lennujaamades, kus tal ei olnud baasi, siis võis komisjon õigesti need lennujaamad oma analüüsist välja jätta. Samuti ei ole komisjon riigiabi valdkonnas pädev uurima, kas Lufthansa kontsernil on märkimisväärne turujõud mõnes väljaspool liitu asuvas lennujaamas.

b. Lufthansa kontserni märkimisväärse turujõu olemasolu asjaomastes lennujaamades

Kuna hagejate kõik argumendid asjaomaste turgude määratlemise kohta lükati põhjendamatuse tõttu tagasi, analüüsis Üldkohus teisena etteheiteid, mis puudutavad Lufthansa kontserni märkimisväärse turujõu olemasolu komisjoni analüüsitud lennujaamades.

Kuna mõistet „märkimisväärne turujõud“ ei ole määratletud ajutises raamistikus ega riigiabi valdkonnas üldisemalt, alustas Üldkohus sellest, et märkis, et seda mõistet tuleb pidada sisuliselt samaväärseks turgu valitseva seisundi mõistega konkurentsi valdkonnas. Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on turgu valitsev seisund määratletud kui ettevõtja majanduslik võimsus, mis annab talle võimaluse takistada tõhusa konkurentsi säilimist asjaomasel turul, võimaldades tal käituda arvestataval määral sõltumatult konkurentidest, klientidest ja lõpuks ka tarbijatest.

Vaidlustatud otsuses, mida on parandatud, rajas komisjon oma analüüsi Lufthansa kontserni märkimisväärse turujõu olemasolu kohta kümnes uuritud lennujaamas⁴⁴³ nende teenindusaegade osale, mis on kontsernil nendes lennujaamades, ülekoormuse tasemele nendes lennujaamades ning konkurentide teenindusaegade osale, võttes arvesse ka teatud asjaomastes lennujaamades baseeruvate lennukite arvu, mida käitavad nimetatud kontsern ja tema konkurendid.

Selles osas tõdes Üldkohus, et need kriteeriumid, mis puudutavad sisuliselt lennujaama läbilaskevõimet ja lennuettevõtjate juurdepääsu lennujaamataristule, ei anna otsest teavet selle kohta, millised on uuritud lennujaamades Lufthansa kontserni turuosad reisijate lennutranspordi teenuste turul. Siiski, kuna viimase turuosade ja tema konkurentide turuosade suhe on kindel märk märkimisväärse turujõu kohta, ei saanud komisjon jätta tähelepanuta tegureid, mis annavad selle kohta teavet, nt asjasse puutuvatest lennujaamadest väljuvate ja sinna saabuvate teenindavate lendude ja istekohtade arv. Järelikult tegi komisjon ilmse hindamisvea, kui jättis arvesse võtmata kõiki tegureid, mis on asjakohased, et hinnata Lufthansa kontserni turujõudu asjasse puutuvates lennujaamades.

Igal juhul tegi komisjon veel ka ilmse hindamisvea, kui ta järeldas üksnes tema uuritud nende kriteeriumide põhjal, et Lufthansa kontsernil oli 2019. aasta suvehooajal ning 2019/2020. aasta talvehooajal märkimisväärne turujõud Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas, kuid mitte teistes asjaomastes lennujaamades. Selle kohta märkis Üldkohus, et nende kriteeriumide igakülgne hinnang, mida komisjon analüüsis Düsseldorfis ja Viini lennujaama puhul 2019. aasta suvehooajal, toob ilmsiks Lufthansa kontserni väga suure hulga teenindusaegade olemasolu Düsseldorfis lennujaamas ning suure hulga teenindusaegade olemasolu Viini lennujaamas, sh tiptundidel, väga suure ülekoormuse taseme, mida iseloomustab peaaegu täielik ummistus tiptundidel, ja selle kontserni konkurentide nõrga positsiooni. Komisjon ei saanud seega ainult nende kriteeriumide alusel õigesti järeldada, et Lufthansa kontsernil ei olnud märkimisväärset turujõudu Düsseldorfis ja Viini lennujaamas vähemalt 2019. aasta suvehooajal. Igal juhul ei erinenud andmed, mille alusel komisjon järeldas, et Lufthansa kontsernil oli märkimisväärne turujõud Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas, sisuliselt andmetest, mis puudutasid Düsseldorfis ja Viini lennujaama, vähemalt 2019. aasta suvehooaja osas. Selle alusel nõustus Üldkohus hagejate etteheidetega.

c. Struktuurilised kohustused

Kolmandana ja viimasena analüüsis Üldkohus etteheiteid, millega vaieldakse vastu nende struktuuriliste kohustuste mitmele aspektile, millega komisjon nõustus ajutise raamistiku punkti 72 alusel ja mille eesmärk oli säilitada Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas tõhus konkurents.

⁴⁴³ St Berliin Tegeli, Brüsseli, Düsseldorfis, Frankfurdi, Hamburgi, Müncheni, Palma de Mallorca, Stuttgardi, Viini ja Hannoveri lennujaam.

Punkti 72 kohaselt võivad liikmesriigid selliste meetmete kavandamisel ette näha parandusmeetmete teatistes nimetatud struktuurilisi või käitumuslikke kohustusi⁴⁴⁴. Selle teatise kohaselt peavad kavandatud kohustused konkurentsiprobleemid täielikult kõrvaldama ja olema igast vaatepunktist täielikud ja tõhusad ning lisaks peab saama kohustusi lühikese aja jooksul tõhusalt rakendada. Selleks peab komisjon muu hulgas kaaluma kõiki kavandatud parandusmeetme endaga seotud asjaolusid, sh kavandatud parandusmeetme liiki ja ulatust, võttes seejuures arvesse selle turu struktuuri ja eripära, kus konkurentsiprobleemid tekivad, sh koondumise osaliste ja teiste turuosaliste seisundit.

Arvesse tuleb võtta ka riigiabi õiguse eripärasid ja täpsemalt ajutist raamistikku, kuhu täiendavate meetmete nõue kuulub. Kuna ajutise raamistikuga kooskõlas antud abi eesmärk on sisuliselt tagada elujõuliste ettevõtjate tegevuse jätkumine COVID-19 pandeemia ajal, peavad punktis 72 nimetatud kohustused olema koostatud nii, et need tagaksid, et abisaaja ei muutuks pärast abi saamist turul võimsamaks, kui ta oli enne COVID-19 puhkemist, ja et asjaomastel turgudel säiliks tõhus konkurents.

Käesolevas asjas oli Saksamaa kavandatava ajutise raamistiku punkti 72 kohase meetmena vaidlustatud otsuses muu hulgas ette nähtud, et DLH loovutab 24 teenindusaega päevas nii Frankfurdi kui ka Müncheni lennujaamas ning täiendavat vara, nagu nõuab teenindusaegade reguleerija teenindusaegade üleandmise võimaldamiseks.

Sellega seoses vaidlustasid hagejad muu hulgas vaidlustatud otsuses heaks kiidetud teenindusaegade loovutamise menetluse, mis pidi toimuma kahes etapis. Esimeses etapis tuli teenindusaegu pakkuda ainult „uutele osalejatele“. Kui pärast kindlaksmääratud ajavahemikku, mis ületab mitut hooaega, ei ole teenindusaegu loovutatud uuele osalejale, tehakse need teises etapis kättesaadavaks lennuettevõtjatele, kellel juba on baas nendes kahes lennujaamas.

Üldkohus tuletas meelde komisjoni kohustust analüüsida kõiki väljapakutud kohustusega seotud olulisi asjaolusid, võttes arvesse asjaomase turu struktuuri ja eripärasid, sh poolte ja teiste turuosaliste seisundit, ning tõdes, et komisjon jättis analüüsimata, kas menetluse esimeses etapis oli sobiv välja jätta konkurendid, kellel juba oli baas Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas. Nimelt ei esitanud komisjon vaidlustatud otsuses ühtegi põhjust, mis võiks näidata, et nende väljajätmine säilitas kõnealustel turgudel tõhusa konkurentsi ja oli selleks vajalik.

Ent selline analüüs oli käesolevas asjas seda vajalikum, et vaidlustatud otsuse enda kohaselt iseloomustab turustruktuuri Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas Lufthansa kontserni mitu korda suurem osakaal võrreldes kõige lähemate konkurentide omaga, kellel juba oli baas nendes lennujaamades, mistõttu viimaste menetluse esimeses etapis väljajätmise tagajärjel võis konkurents neis lennujaamades olla veelgi killustunud. Lisaks ei sea see, kui menetluse esimeses etapis jätta välja Lufthansa kontserni kõige lähemad konkurendid, kes tänu sellele, et nad juba tegutsevad Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas, võivad olla paremal positsioonil kõnealuste teenindusaegade omandamiseks ja konkurentsisure suurendamiseks, võivad tingimustele vastavaks muutuda menetluse teises etapis, seda järeltule kahtluse alla, kuna nende tingimustele vastavus sõltub esimese etapi ebaõnnestumisest.

Üldkohus leidis eeltoodut arvestades, et kuna komisjon jättis teenindusaegade loovutamise esimeses etapis välja konkurendid, kellel juba oli baas Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas, siis ei analüüsinud ta kõiki väljapakutud kohustusega seotud olulisi asjaolusid ning tegi seega ilmse hindamisvea.

⁴⁴⁴ Komisjoni teatis nõukogu määruse (EÜ) nr 139/2004 ja komisjoni määruse (EÜ) nr 802/2004 seisukohalt vastuvõetavate parandusmeetmete kohta (ELT 2008, C 267, lk 1).

Mis puudutab DLH teenindusaegade loovutamist Frankfurdi ja Müncheni lennujaamas, siis viitas Condor veel sellele, et komisjon rikkus põhjendamiskohustust, kuna ta ei põhjendanud, kuidas vaidlustatud otsuses ette nähtud nõue maksta kõnealuste teenindusaegade loovutamise eest tasu selle asemel, et nõuda nende tasuta üleandmist, on esiteks kooskõlas kohaldatavate reeglitega ja teiseks muudab kohustused potentsiaalsele omandajale piisavalt atraktiivseks.

Selle kohta märkis Üldkohus, et nõue, mille kohaselt pidi teenindusaegade loovutamine toimuma tasu eest, oli vaidlustatud otsuse ülesehituse seisukohalt põhjaneva tähtsusega, mistõttu komisjon oli kohustatud esitama põhjused, miks ta asus seisukohale, et see nõue oli kooskõlas asjasse puutuvas valdkonnas kohaldatavate reeglitega. Kuna aga vaidlustatud otsuses puuduvad igasugused viited põhjaste kohta, miks komisjon leidis, et teenindusaegade loovutamise eest tuleb maksta tasu ja see nõue ei vähenda nende teenindusaegade atraktiivsust ja seega nendega seotud kohustuste tõhusust, siis tõdes Üldkohus, et komisjon rikkus oma põhjendamiskohustust.

Kõike eeltoodut arvestades järeldas Üldkohus, et vaidlustatud otsus, mida on parandatud, sisaldab mitut viga ja puudust, ning tühistas seetõttu selle otsuse.

13. septembri 2023. aasta kohtuotsus ITD ja Danske Fragtmænd vs. komisjon (T-525/20, [EU:T:2023:542](#))

Riigiabi – Postisektor ja autokaubavedu – Konkurendi kaebus – Riigi osalusega äriühingu poolt oma tütarettevõtjasse tehtud kapitalisüst – Otsus, millega esialgse uurimise etapi lõpus tuvastatakse, et riigiabi ei ole antud – Kahe liikmesriigi ühiselt kontrollitava kontserni emaettevõtja – Kapitalisüsti heakskiitmine kontserni emaettevõtja poolt – Riigile omistatavus

PostNord Logistics A/S on Taani autokaubaveoteenuste äriühing, mis kuulub täielikult PostNord Group AB-le. Viimane on omakorda PostNord AB, mille aktsiakapitalist kuulub 40% Taani Kuningriigile ja 60% Rootsi Kuningriigile, 100% tütarettevõtja.

2018. aasta lõpus otsustas PostNord Group suurendada PostNord Logisticsi kapitali 115 miljoni Taani krooni (ligikaudu 15,4 miljoni euro) võrra, millest esimene osamakse tehti 20. detsembril 2018 (edaspidi „kapitali suurendamine“). Võttes arvesse kõnealust summat, esitas PostNord Group selle kapitali suurendamise PostNordi juhatusele eelnevaks heakskiitmiseks.

Neil asjaoludel esitaski Taani transpordi- ja logistikaettevõtjaid ühendav kutseliit ITD⁴⁴⁵ Euroopa Komisjonile kaebuse, väites eelkõige, et kapitali suurendamine kujutab endast ebaseaduslikku ja siseturuga kokkusobimatut riigiabi.

Leides eelkõige, et kuna kapitali suurendamine ei ole omistatav Taani ja Rootsi riigile, ei kujutanud see endast riigiabi, jättis komisjon selle kaebuse rahuldamata, ilma et ta oleks algatanud ELTL artikli 108 lõikes 2⁴⁴⁶ ette nähtud ametlikku uurimismenetlust.

Üldkohus, kellele ITD ja PostNord Logisticsiga konkureeriv äriühing esitasid tühistamishagi, tühistas osaliselt komisjoni otsuse põhjusel, et komisjon rikkus õigusnormi, jättes algatamata ametliku

⁴⁴⁵ ITD, Brancheorganisation for den danske vejgodstransport A/S (edaspidi „ITD“).

⁴⁴⁶ Komisjoni 12. mai 2020. aasta otsus C(2020) 3006 (final) riigiabi SA.52489 (2018/FC) kohta – Taani ja SA.52658 – Rootsi (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

uurimismenetluse vaatamata tõsiste raskustele, mis tekkisid kapitali suurendamise hindamisel ELTL artikli 107 alusel.

Üldkohtu hinnang

Kaebuse esitamine, milles teatatakse komisjonile väidetavast ebaseaduslikust abist, käivitab ELTL artikli 108 lõikes 3 ette nähtud esialgse uurimise etapi avamise. Kui komisjon pärast esialgset uurimist leiab, et asjaomase meetme siseturuga kokkusobivuse kohta ei ole ilmnenud mingeid kahtlusi, kuivõrd see jääb ELTL artikli 107 lõike 1 reguleerimisalasse, võtab ta vastu vastuväidete esitamata jätmise otsuse. Seevastu juhul, kui esineb tõsiseid raskusi selle hindamisel, kas asjaomane meede on riigiabi ja kas see on siseturuga kokkusobiv, tuleb alatatada ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud ametlik uurimismenetlus. Viimase osas tuleneb kohtupraktikast, et komisjoni uurimise ebapiisavus või puudulikkus esialgses uurimismenetluses on kaudne tõend tõsiste raskuste kohta.

Neid põhimõtteid silmas pidades väitsid hagejad sisuliselt, et komisjoni järeldus, mille kohaselt kapitali suurendamine ei ole omistatav Taani ja Rootsi riigile, on vastuolus käesoleva juhtumi asjaoludega, mis tõendab tõsiste raskuste olemasolu, mistõttu oleks tulnud alatatada ametlik uurimismenetlus.

Üldkohus märkis sellega seoses, et kuigi kapitali suurendamise omistatavust Taani ja Rootsi riigile ei saa tõepoolest tuletada ainuüksi asjaolust, et PostNord Group, kes pidi kapitali suurendamise heaks kiitma, on riigi osalusega äriühing, tuli komisjonil veel uurida, kas avaliku sektori asutused olid ühel või teisel moel seotud selle meetme võtmisega.

Tõdedes, et komisjon analüüsis Taani ja Rootsi ametiasutuste seotust kapitali suurendamisega kaheteistkümnest erinevast tegurist lähtudes, leidis Üldkohus, et see analüüs ja komisjoni järeldus seotuse puudumise kohta viitavad tõsiste raskustele, mis kohustavad teda alatatama ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud ametliku uurimismenetluse.

Selles küsimuses leidis Üldkohus esiteks, et hagejate argumendid, et Taani ja Rootsi riikide ministrid nimetasid ametisse PostNordi juhatuse üheteistkümnest liikmest kaheksa liiget, kellest kaks olid kõrgemad ametnikud, tõendavad pigem, et kapitali suurendamise ajal oli PostNordi iseseisvus nendest liikmesriikidest piiratud. Asjaolu, et komisjon ei võtnud nõuetekohaselt arvesse neid organisatsioonilisi näitajaid, mis võisid kujutada endast arvestatavat kaudset tõendit selle kohta, et kapitali suurendamine on omistatav Taani ja Rootsi riigile, tõendab tema uurimise puudulikkust ja ebapiisavust ning on seega esimene märk tõsiste raskuste esinemise kohta.

Arvestades, et riigi osalusega äriühingu ja seda omava riigi vahelised organisatsioonilised sidemed ei saa põhimõtteliselt olla piisavad, et tuvastada, kas selle ettevõtja võetud meede on riigile omistatav, siis keskendus Üldkohus teiseks muudele Taani ja Rootsi ametiasutuste seotuse märkidele, mis komisjonil võisid olla ja mis kinnitavad, et tema uurimine ei olnud täielik ja piisav.

Sellega seoses märkis Üldkohus kõigepealt, et komisjon jättis analüüsimata, kas PostNordi ning Taani ja Rootsi vahel toimunud dialoog PostNordi tegevuse Taanis ümberkorraldamise teemal võis puudutada PostNord Logisticsi tegevust, kuigi ITD esitas selle asjaolu oma kaebuses kaudse tõendina nende riikide järelevalve ja kontrolli rolli kohta kapitali suurendamise üle, mille PostNord oli heaks kiitnud.

Seejärel rõhutas Üldkohus, et PostNord, kes peamiselt osutab Taanis ja Rootsis üleriigilisi postiteenuseid ja kelle tütarettevõtjatele on lisaks usaldatud nendes liikmesriikides universaalse postiteenuse osutamine, järgib üldise huvi eesmäärke, mis kuuluvad nende riikide pädevusse. Kuigi kohtupraktika kohaselt tõendab see asjaolu pigem, et Taani ja Rootsi avalik võim pöörab erilist tähelepanu PostNordi otsustele, jättis komisjon selle asjaolu arvesse võtmata, kui ta analüüsis, kas PostNordi poolt heaks kiidetud kapitali suurendamine on omistatav neile liikmesriikidele.

Lõpuks tõdes Üldkohus, et komisjoni hinnang, mille kohaselt kapitali suurendamise summa absoluutväärtus ei tekita kahtlusi Taani ja Rootsi riigi seotuses selle meetme võtmisega, näitab jällegi, et tema uurimine oli puudulik ja ebapiisav, seda enam, et see ligikaudu 15,4 miljoni euro suurune summa ületas künnise, millest alates pidid kontsernisisesed kapitalisüstid saama heakskiidu PostNordilt, mille juhatusel olid tihedad sidemed nende riikidega.

Kuna hagejad on seega tõendanud tõsiste raskuste olemasolu, mida komisjon ei ületanud, kui ta analüüsis kapitali suurendamist ELTL artikli 107 alusel, rahuldab Üldkohus nende hagi osas, milles see on suunatud vaidlustatud otsuse selle osa vastu, milles komisjon järeldas ELTL artikli 108 lõikes 2 ette nähtud ametlikku uurimismenetlust algatamata, et see kapitali suurendamine ei ole omistatav Taani ja Rootsi riigile ega kujuta endast seega riigiabi.

20. septembri 2023. aasta kohtuotsus Belgia vs. komisjon (T-131/16 RENV, [EU:T:2023:561](#))⁴⁴⁷

Riigiabi – Belgias rakendatud abikava – Otsus, millega tunnistatakse abikava siseturuga kokkusobimatuks ja ebaseaduslikuks ning kohustatakse nõudma väljamakstud abi tagasi – Eelotsus maksustamise kohta (tax ruling) – Maksustatav kasum – Ülemäärase kasumi maksuvabastus – Eelis – Valikulisus – Konkurentsi kahjustamine – Tagasinõudmine

20. septembri 2023. aasta kohtuotsus Magnetrol International jt vs. komisjon (T-263/16 RENV, T-265/16, T-311/16, T-319/16, T-321/16, T-343/16, T-350/16, T-444/16, T-800/16 ja T-832/16, [EU:T:2023:565](#))

Riigiabi – Belgias rakendatud abikava – Otsus, millega tunnistatakse abikava siseturuga kokkusobimatuks ja ebaseaduslikuks ning kohustatakse nõudma väljamakstud abi tagasi – Eelotsus maksustamise kohta (tax ruling) – Maksustatav kasum – Ülemäärase kasumi maksuvabastus – Eelis – Valikulisus – Tagasinõudmine

Belgia maksuhaldur väljastas aastatel 2004–2014 eelotsused maksustamise kohta (*tax rulings*) hargmaistesse kontsernidesse kuuluvatele Belgia üksustele. Nende eelotsustega võisid need üksused oma maksubaasi Belgias vähendada, arvates oma registreeritud kasumist maha „ülemääraseks“ peetava kasumi. Belgia maksuameti andmetel tulenes ülemäärane kasum sünergiast, mastaabisäästust või muudest eelistest, mis tulenevad hargmaisest kontserni kuulumisest, ning seega ei saa seda omistada kõnealustele Belgia üksustele.

Komisjon tuvastas 11. jaanuari 2016. aasta otsusega⁴⁴⁸, et ülemäärase kasumi maksuvabastuse kord, mille alusel oli Belgia Kuningriik väljastanud eelotsuseid maksustamise kohta, kujutab endast riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses, mis on siseturuga kokkusobimatu. Leides, et seda korda rakendati ELTL artikli 108 lõiget 3 rikkudes, kohustas komisjon antud abi tagasi nõudma selle saajatelt, kelle lõpliku nimekirja pidi Belgia Kuningriik hiljem koostama.

⁴⁴⁷ Kohtuasjade Belgia vs. komisjon (T-131/16 RENV) ning Magnetrol International jt vs. komisjon (T-263/16 RENV, T-265/16, T-311/16, T-319/16, T-321/16, T-343/16, T-350/16, T-444/16, T-800/16 ja T-832/16) ühine kokkuvõte.

⁴⁴⁸ Komisjoni 11. jaanuari 2016. aasta otsus (EL) 2016/1699 ülemäärase kasumi maksuvabastust käsitleva riigiabikava SA.37667 (2015/C) (ex 2015/NN) kohta, mida rakendas Belgia (ELT 2016, L 260, lk 61; edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Belgia Kuningriigi ja mitme komisjoni otsuses kindlaksmääratud või eelotsusest maksustamise kohta abi saanud ettevõtja tühistamishagide alusel tühistas Üldkohus 14. veebruari 2019. aasta kohtuotsusega⁴⁴⁹ komisjoni otsuse, kuna viimane oli vääralt tuvastanud abikava olemasolu.

Komisjoni esitatud apellatsioonkaebuse alusel tühistas Euroopa Kohus esiteks Üldkohtu kohtuotsuse ning teiseks lükkas lõplikult tagasi väited, milles vaidlustati abikava olemasolu ja komisjoni pädevus⁴⁵⁰. Kuivõrd menetlusstaadium ei lubanud kohtuotsust teha tühistamisväidete kohta, mida Üldkohus ei ole veel kontrollinud, saatis Euroopa Kohus Üldkohtule asja tagasi nende väidete kohta otsuse tegemiseks.

Pärast uueks arutamiseks saatmist toimunud menetluses lükkas Üldkohus tagasi kõik talle kontrollimiseks esitatud tühistamisväited ning jättis seega Belgia Kuningriigi ja hagejatest ettevõtjate hagid tervikuna rahuldamata.

Üldkohtu hinnang

Oma tühistamisväidete toetuseks vaidlustasid Belgia Kuningriik ja hagejatest ettevõtjad eelkõige ülemäärase kasumi korrast tuleneva eelise olemasolu ja selle valikulisuse.

Mis puudutab võrdlusraamistikku, see tähendab üldkohaldatavat või „tavapäraselt“ maksustamiskorda, millega võrreldes tuleb analüüsida kahte eelmist elementi, siis heitsid Belgia Kuningriik ja hagejad komisjonile ette, et ta leidis vääralt, et Belgia äriühingu tulumaksu süsteem nägi ette kogu tegelikult registreeritud kasumi maksustamise, jättes tähelepanuta võimaluse teha korrigeerimisi. Lisaks jättis komisjon ülemäärase kasumi korra mainitud võrdlusraamistikust vääralt välja.

Sellega seoses tulenes tulumaksuseadustiku asjakohastest sätetest siiski, et maksustatav kasum põhines Belgia maksukohustuslasest ettevõtjate kogu registreeritud kasumil. Nimelt oli nimetatud maksu arvutamise lähtepunkt see registreeritud kasum, mille osas võis teha seaduses ette nähtud positiivseid või negatiivseid korrigeerimisi. Kuigi kohaldatavad õigusnormid seadsid kasumi negatiivse korrigeerimise sõltuvusse kahest tingimusest – see tähendab, et Belgia üksuse korrigeeritav kasum kuulub ühtlasi ka teise seotud äriühingu kasumi hulka ning et viimane oleks saanud selle kasumi, kui kokkulepitud tingimused oleksid olnud sellised nagu iseseisvate äriühingute vahel kokkulepitud tingimused –, ei olnud Belgia maksuameti eelotsustes maksustamise kohta kohaldatud ülemäärase kasumi maksuvabastus aga allutatud neile kahele tingimusele. Seda asjaolu arvestades järelendas Üldkohus, et komisjon leidis õigesti, et Belgia maksuameti kohaldatud ülemäärase kasumi maksuvabastuse kord ei kuulunud käesoleval juhul kohaldatavasse võrdlusraamistikku.

Üldkohus lükkas samuti tagasi Belgia Kuningriigi ja hagejatest ettevõtjate kriitika selle kohta, et vaidlustatud otsuses oli tuvastatud eelise olemasolu maksualaste eelotsuste saajatele.

Ühest küljest kinnitas Üldkohus, et komisjon oli tegelikult analüüsinud eelise kriteeriumi ja esitanud asjaolud, mida ta võttis arvesse eelise olemasolu tuvastamiseks. Asjaolu, et eelise analüüs lisati ka valikulisuse analüüsi hõlmavasse jaotisesse, ei oma selles osas mõju. Teisest küljest märkis Üldkohus, et ülemäärase kasumi kord, mida iseloomustas maksuvabastuste andmine seadusest tulenevaid tingimusi rikkudes, võis viia selle maksu vähendamiseni, mida abisaajatest üksused muidu maksma oleksid pidanud. Neil asjaoludel ei saanud komisjonile ette heita, et ta tuvastas, et see kord võis soodustada selle adressaate.

⁴⁴⁹ 14. veebruari 2019. aasta kohtuotsus *Belgia ja Magnetrol International vs. komisjon* (T-131/16 ja T-263/16, [EU:T:2019:91](#)).

⁴⁵⁰ 16. septembri 2021. aasta kohtuotsus *komisjon vs. Belgia ja Magnetrol International* (C-337/19 P, [EU:C:2021:741](#)).

Üldkohus lükkas lisaks tagasi erinevad etteheited, mis olid esitatud komisjoni esimese võimalusena esitatud arutluskäigu tulemusel tehtud tõdemuse peale – mille kohaselt ülemäärase kasumi maksuvabastuse kord moodustas erandi Belgia äriühingu tulumaksu üldisest süsteemist –, kuna Belgia maksuameti praktika, mis seisneb ühepoolses negatiivses korrigeerimises, ilma et oleks vaja tõendada, et korrigeeritav kasum arvati teise äriühingu kasumi hulka ja et see on kasum, mille oleks saanud kõnealune teine äriühing, kui asjaomased tehingud oleksid tehtud sõltumatute äriühingute vahel, ei olnud nimetatud süsteemis ette nähtud. Üldkohus lükkas samuti tagasi etteheited, mis esitati komisjoni järelduse peale, mille kohaselt Belgia maksuameti sellisest praktikast tulenev eelis, mis moodustas erandi võrdlusraamistikust, ei olnud kättesaadav kõigile üksustele, kes on sarnases õiguslikus ja faktilises olukorras.

Esiteks otsustas Üldkohus, et maksuameti halduspraktikat arvestades ei teinud komisjon viga, tuvastades, et hargmaisesse kontserni kuuluvaid üksusi, kelle suhtes kohaldati ülemäärase kasumi maksuvabastust, koheldi erinevalt võrreldes teiste Belgias asuvate üksustega, kellele seda maksuvabastust ei kohaldatud, kuigi need üksused olid sarnases faktilises ja õiguslikus olukorras, arvestades maksuõiguse üldnormide eesmärki, milleks on maksustada kõigi residendist äriühingute või Belgias asuva püsiva tegevuskoha kaudu tegutsevate äriühingute kogu maksustatav kasum.

Teiseks tõdes Üldkohus, et komisjon ei teinud ka hindamisviga, kui ta väitis, et kõnealune kava oli valikuline, kuna see välistas äriühingud, kes olid otsustanud Belgias investeringuid mitte teha, sinna tegevust mitte koondada ja seal töökohti mitte luua. Nimelt tulenes vaidlustatud otsuses analüüsitud maksualaste eelotsuste valimist vaidlustatud otsuses, et kõik need eelotsused tehti pärast seda, kui taotlejad olid teinud ettepaneku teha Belgias investeringuid, paigutada sinna ümber teatud tegevus või luua sinna teatud arv töökohti.

Arvestades, et ükski eelotsus maksustamise kohta ei puudutanud väikestes kontsernidesse kuuluvaid üksusi, ei saa kolmandaks komisjonile ette heita ka seda, et ta väitis, et kõnealune kava oli valikuline, kuna see ei olnud avatud väikesesse kontserni kuuluvatele äriühingutele.

Neil asjaoludel ei pidanud Üldkohus vajalikuks analüüsida etteheiteid, mis puudutavad valikulisust käsitlevat arutluskäiku, mille komisjon esitas teise võimalusena, kuna ülemäärase kasumi maksuvabastus kujutab endast erandit reaalturuväärtuse põhimõttest.

Üldkohus lükkas peale selle tagasi Belgia Kuningriigi arutluskäigu, mille kohaselt ülemäärase kasumi korda ei rahastatud riigi ressurssidest, kuivõrd ülemäärane kasum ei kuulu tema maksustamispädevusse.

Selle aspekti kohta täpsustas Üldkohus, et Belgia äriühingute kasumi maksustamise üldise süsteemi kohaselt on residendist äriühingute registreeritud kasumi kogusumma põhimõtteliselt Belgias maksustatav. Seega, võttes arvesse valikut, mille Belgia seadusandja tegi oma maksustamispädevuse teostamisel, võis komisjon järeldada, et hargmaistes kontsernidesse kuuluvate Belgia üksuste ülemäärase kasumi maksustamata jätmine, kuigi see oli põhimõtteliselt maksustatav kasum, kujutas endast sellele riigile kuuluvate ressursside kaotust.

Samuti ei veena Belgia Kuningriigi arutluskäik, mille kohaselt oli ülemäärase kasumi maksuvabastus, nagu seda kohaldab maksuamet, põhjendatud Belgia maksusüsteemi laadi ja üldise majandusloogikaga, täpsemalt eesmärgiga vältida topeltnmaksustamist. Nimelt ei sõltu selline maksuvabastus praktikast tingimusest, et tõendatakse, et ülemäärane kasum arvati teise seotud äriühingu kasumi hulka või et see oli teises riigis tõepoolest maksustatud. Seega järeldas komisjon õigesti, et topeltnmaksustamise olukorras ei olnud kõnealune maksuvabastuse süsteem vajalik ega proportsionaalne lahendus.

Komisjon ei teinud viga ka tuvastades, et ülemäärase kasumi maksuvabastuse kord kahjustab või ähvardab kahjustada konkurentsi ning võib mõjutada liidusisest kaubandust.

Selle kohta märkis Üldkohus, et kõnealune maksuvabastuse süsteem võis muuta tegevust Belgia üksust hõlmavates kontsernides, kuna investeringute, tegevuse asukoha ja töökohtade loomise otsuseid võidi teha selleks, et see Belgia üksus saaks kasumit, mis hiljem oleks Belgias maksust vabastatud. Neil asjaoludel ei saa komisjonile ette heita, et ta leidis, et maksualaste eelotsustega antud abi võis kahjustada liikmesriikidevahelist kaubandust ja kahjustada või ähvardada kahjustada konkurentsi.

Üldkohus lükkas lisaks tagasi Belgia Kuningriigi ja hagejatest ettevõtjate esitatud väited, et komisjon tegi vigu, kui ta tuvastas kõnealuse kava alusel abisaajatena nii Belgia üksused, kes olid saanud eelotsuse, kui ka hargmaised kontsernid, millesse nad kuulusid.

Selle aspekti kohta märkis Üldkohus, et komisjon tõi vaidlustatud otsuses esile asjaolud, mis võimaldavad tal järeldada, et põhimõtteliselt esinevad kontrollisidemed hargmaistes kontsernides, kuhu kuulusid eelotsused saanud Belgia üksused. Neid elemente arvestades ei ületanud komisjon oma kaalutusõiguse piire, kui ta leidis, et need kontsernid moodustasid nende üksustega ühe majandusüksuse, kes saab selle kava alusel riigiabi ELTL artikli 107 lõike 1 tähenduses. Neist kaalutlustest lähtudes ei rikkunud komisjon ka õiguskindluse ja seaduslikkuse põhimõtteid, kui ta kohustas nendelt kontsernidelt ebaseadusliku abi tagasi nõudma.

Muu hulgas tuleneb samuti vaidlustatud otsusest, et komisjon esitas vastavalt kohtupraktikale selgitused, mis võimaldavad Belgia Kuningriigil kontrollida iga asjasse puutuva ettevõtja olukorda eraldi nii seoses abisaajatega, kellelt abi tuleb tagasi nõuda, kui ka seoses tagasinõutava summaga.

Samas kontekstis lükkas Üldkohus ümber hagejatest ettevõtjate argumendid proportsionaalsuse põhimõtte rikkumise kohta, kuna abi nõuti tagasi kõigilt abisaajatelt, sõltumata nende suurusest, ressurssidest ja keerukuse astmest. Nimelt, kuna riigiabi tagasinõudmine on selle ebaseaduslikkuse ja riigiabi eeskirjadega kokkusobimatuse ainus tagajärg, ei saa see sõltuda abisaajate olukorrast.

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi hagejatest ettevõtjate etteheited, et kohustades tagasi nõudma maksu, mis on võrdne maksuga, mis oleks tulnud tasuda abisaajate tulult maksualase eelotsuse puudumisel, võtmata arvesse võimalikke positiivseid korrigeerimisi, mida oleks võinud teha teine maksuhaldur seoses ülemäärase kasumiga, kohustas vaidlustatud otsus tagasi nõudma summa, mis võib olla suurem kui abisaajate saadud eelis.

Selle kohta märkis Üldkohus esiteks, et komisjon ei ole kohustatud abikava alusel igal üksikjuhul antud abi analüüsima. Alles abi tagasinõudmise etapis tuleb kontrollida iga asjasse puutuva ettevõtja olukorda eraldi. Teiseks ja igal juhul ei mõjuta vaidlustatud otsus kuidagi õigusi, millele võib tugineda iga maksumaksja kohaldatavate topeltmaksustamise vältimise lepingute alusel eelkõige selleks, et saavutada oma maksustatava kasumi asjakohane korrigeerimine pärast seda, kui teiste riikide maksuametid on teinud positiivse korrigeerimise.

**27. septembri 2023. aasta kohtuotsus Banco Santander jt vs. komisjon
(T-12/15, T-158/15 ja T-258/15, [EU:T:2023:583](#))**

Riigiabi – Hispaania rakendatud abikava – Äriühingu tulumaksu mahaarvamine, mis võimaldab Hispaania maksuresidendist ettevõtjatel amortiseerida firmaväärtust, mis tuleneb kaudsest osaluse omandamisest välismaistes ettevõtjates, omandades osaluse otse välismaises valdusühingus – Otsus, millega tunnistatakse abikava ebaseaduslikuks ja siseturuga kokkusobimatuks ning kohustatakse väljamakstud abi tagasi nõudma – Otsus 2011/5/EÜ – Otsus 2011/282/EL – Kohaldamisala – Akti tühistamine – Õiguskindlus – Õiguspärane ootus

Edendamaks Hispaania äriühingute välisinvesteeringuid, sätestati Hispaania seaduse äriühingu tulumaksu kohta (edaspidi „TRLIS“) ⁴⁵¹ artikli 12 lõikega 5 teatud tingimustel firmaväärtuse amortiseerimine välismaises äriühingus vähemalt 5% osaluse omandamisel. Selle sätte huvides on firmaväärtus määratletud kui osaluse ostuhinna ja arvestusliku väärtuse vahe osa, mis kehtib omandamispäeva seisuga ja mis ei ole kirjendatud mitteresidendist äriühingu varade ja õiguste all.

Amortiseerimiskava (edaspidi „kõnealune kava“) kohta küsisid 2005. ja 2006. aastal Euroopa Parlamendi liikmed mitu küsimust ⁴⁵². Oma 19. jaanuari ja 17. veebruari 2006. aasta vastuses küsimustele kinnitas komisjon, et kava ei kuulu riigiabi eeskirjade kohaldamisalasse.

Komisjon palus siiski 26. märtsi 2007. aasta kirjas Hispaania ametiasutustel esitada teavet, et hinnata kõnealuse kava ulatust ja mõju, eelkõige selle kohta, millised on hõlmatud tehingud. Hispaania ametiasutused täpsustasid vastusena, et kõnealuse kava alusel oli võimalik maha arvata üksnes osaluse otsest omandamisest tulenev rahaline firmaväärtus.

Olles algatanud ametliku uurimismenetluse otsusega, mis avaldati kokkuvõttena 2007. aasta detsembris, võttis komisjon vastu otsused 2011/5 ⁴⁵³ ja 2011/282 ⁴⁵⁴, millega tunnistati kõnealuse kava siseturuga kokkusobimatuks (edaspidi „esialgsed otsused“). Võttes aga arvesse komisjoni 19. jaanuari ja 17. veebruari 2006. aasta vastusega abi saanud ettevõtjatel tekkinud õiguspärast ootust, mõõnisi see institutsioon siiski, et seda kava võidi jätkuvalt kohaldada kogu selles ette nähtud amortisatsiooniperioodi jooksul enne ametliku uurimismenetluse algatamise otsuse avaldamist või teatud tingimustel isegi enne otsuse 2011/282 avaldamist toimunud osaluse omandamise suhtes.

2012. aasta aprillis teatasid Hispaania ametiasutused komisjonile, et Hispaania maksuamet võttis vastu siduva arvamuse, mille kohaselt hõlmas kõnealune kava lisaks osaluse otsest omandamisest

⁴⁵¹ 27. detsembri 1995. aasta seadus 43/1995 äriühingu tulumaksu kohta (Ley 43/1995 del Impuesto sobre Sociedades; BOE nr 310, 28.12.1995, lk 37072).

⁴⁵² Selle kava kohta on tehtud juba muu hulgas 21. detsembri 2016. aasta kohtuotsus *komisjon vs. World Duty Free Group jt* (C-20/15 P ja C-21/15 P, [EU:C:2016:981](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Sigma Alimentos Exterior vs. komisjon* (C-50/19 P, [EU:C:2021:792](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *World Duty Free Group ja Hispaania vs. komisjon* (C-51/19 P ja C-64/19 P, [EU:C:2021:793](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Banco Santander vs. komisjon* (C-52/19 P, [EU:C:2021:794](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Banco Santander jt vs. komisjon* (C-53/19 P ja C-65/19 P, [EU:C:2021:795](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Axa Mediterranean vs. komisjon* (C-54/19 P, [EU:C:2021:796](#)), 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *Prosegur Compañía de Seguridad vs. komisjon* (C-55/19 P, [EU:C:2021:797](#)) ning 15. novembri 2018. aasta kohtuotsus *Deutsche Telekom vs. komisjon* (T-207/10, [EU:T:2018:786](#)).

⁴⁵³ Komisjoni 28. oktoobri 2009. aasta otsus 2011/5/EÜ firmaväärtuse amortiseerimise kohta välismaises äriühingus osaluse omandamisel C 45/07 (ex NN 51/07, ex CP 9/07), mida Hispaania rakendas (ELT 2011, L 7, lk 48).

⁴⁵⁴ Komisjoni 12. jaanuari 2011. aasta otsus 2011/282/EL firmaväärtuse amortiseerimise kohta välismaises äriühingus osaluse omandamisel C 45/07 (ex NN 51/07, ex CP 9/07), mida Hispaania rakendas (ELT 2011, L 135, lk 1).

tulenevale firmaväärtusele nüüdsest ka osaluse kaudsest omandamisest välismaistes ettevõtjates tulenevat firmaväärtust, sh juba omandatud osalusi (edaspidi „uus halduslik tõlgendus“).

Olles algatanud teise ametliku uurimismenetluse, tõdes komisjon 15. oktoobri 2014. aasta otsuses⁴⁵⁵, et esialgsed otsused ei hõlmanud uut halduslikku tõlgendust ja see kujutab endast uut, siseturuga kokkusobimatut abi. Lisaks keeldus komisjon tunnustamast teatud abisaajatest ettevõtjate õiguspärase ootuse olemasolu esialgsetes otsustes määratletud tingimustel. Seetõttu nõudis komisjon, et Hispaania Kuningriik lõpetaks uuest halduslikust tõlgendusest tuleneva abikava ja nõuaks tagasi kogu selle alusel antud abi.

Olles saanud tühistamiskaebused Hispaania ettevõtjalt, kes said kasu välismaistes ettevõtjates kaudse osaluse omandamisest tuleneva firmaväärtuse amortiseerimisest, tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse õiguskindluse põhimõtte ja õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumise tõttu.

Üldkohtu hinnang

Oma hagide põhjendamiseks vaidlustasid hagejad esiteks komisjoni poolt uue haldusliku tõlgenduse kvalifitseerimise uueks abiks. Sisuliselt väitsid nad selles kontekstis, et osaluste kaudne omandamine oli juba hõlmatud esialgsete otsustega, mistõttu ei olnud komisjonil enam õigust vaidlustatud otsust vastu võtta konkreetset seda liiki tehingute osas.

Selle kohta märkis Üldkohus esimeses järjekorras, et esialgsete otsuste sõnastusest nähtub vaatamata haldusmenetluses Hispaania ametiasutuste antud kinnitustele, mille kohaselt käsitles kõnealune kava vaid osaluste otsest omandamist, et komisjon uuris seda kava selliselt, et see hõlmab nii osaluse otsest kui kaudset omandamist. Lisaks ei saa vaidlustatud otsuses komisjoni esitatud asjaoludest õiguspäraselt järeldada, et uus halduslik tõlgendus laiendas TRLIS artikli 12 lõike 5 kohaldamisala.

Neid kaalutlusi arvesse võttes tõdes Üldkohus, et vastupidi sellele, mida komisjon järeldas vaidlustatud otsuses, hõlmasid esialgsed otsused kõnealuse kava kohaldamise eesmärgil juba nii osaluse otsest kui ka kaudset omandamist.

Neil asjaoludel uuris Üldkohus teises järjekorras, kas komisjonil oli õigus vaidlustatud otsus vastu võtta, arvestades esialgsete otsuste kohaldamisala.

Selles küsimuses rõhutas Üldkohus, et vaidlustatud otsus nõudis, et Hispaania Kuningriik nõuaks tagasi kogu abi, mida anti kõnealuse kava alusel, nii nagu seda kohaldatakse osaluse kaudsele omandamisele, samas kui osa sellest abist ei kuulunud esialgsete otsuste alusel tagasinõudmise kohustuse alla, sest komisjon tunnustas nende õiguspärasest ootust. Selline tulemus võrdub aga esialgsete otsuste tühistamisega, kuna need puudutasid juba osaluse kaudset omandamist.

Vastavalt määruse nr 659/1999⁴⁵⁶ artiklile 9 koostoimes sama määruse artikli 13 lõikega 3 on otsuse tühistamine tõepoolest võimalik juhul, kui otsus põhines menetluses esitatud ebaõigel teabel, mis oli otsuse tegemisel määrav. Siiski ei tõenda ükski toimiku dokument, et komisjon tugines vaidlustatud

⁴⁵⁵ Komisjoni 15. oktoobri 2014. aasta otsus (EL) 2015/314 riigiabi SA.35550 (13/C) (ex 13/NN) (ex 12/CP) kohta, mida Hispaania rakendas rahalise firmaväärtuse amortiseerimise suhtes välismaises ettevõtjas osaluse omandamisel (ELT 2015, L 56, lk 38; edaspidi „vaidlustatud otsus“).

⁴⁵⁶ Nõukogu 22. märtsi 1999. aasta määrus (EÜ) nr 659/1999, millega kehtestatakse üksikasjalikud eeskirjad [ELTL artikli 108] kohaldamiseks (EÜT 1999, L 83, lk 1; ELT eriväljaanne 08/01, lk 339).

otsuse vastuvõtmiseni viinud haldusmenetluses esitatud ebaõigetele andmetele, ning komisjon ei ole seda ka väitnud.

Kuigi määruse nr 659/1999 eelviidatud sätted on vaid selle õiguse üldpõhimõtte, mille kohaselt on subjektiivseid õigusi tekitanud õigusvastase haldusakti tagasiulatuv tühistamine lubatud, konkreetne väljendus, ei ole komisjon kunagi väitnud, et esialgsed otsused olid õigusvastased osas, milles need puudutavad osaluse kaudset omandamist. Tegelikult ei ole käesolevas asjas üldse tegemist õigusvastase akti tühistamisega, vaid kahe õiguspärase otsuse tühistamisega, st esialgsete otsuste tühistamisega osas, milles need puuduvad osaluse kaudset omandamist.

Väljakujunenud kohtupraktika kohaselt on aga sellise õiguspärase haldusakti, millega antakse subjektiivseid õigusi või sarnaseid eeliseid, tagasiulatuvalt tühistamine vastuolus õiguse üldpõhimõtetega.

Sellega seoses tõdes Üldkohus ühest küljest, et esialgsed otsused andsid Hispaania Kuningriigile subjektiivse õiguse rakendada kõnealust kava teatud osaluse omandamise suhtes ja lisaks ka abi saanud ettevõtjatele subjektiivse õiguse, et nad ei pea teatavat ebaseaduslikku abi tagasi maksma, ning teisest küljest, et vaidlustatud otsusega võeti hiljem see õigus ära osas, mis puudutab osaluse kaudset omandamist. Lisaks sellele, et vaidlustatud otsus rikub õiguskindluse põhimõtet, seadis see kahtluse alla õiguspärase ootuse, mis Hispaania ametiasutustel ja asjaomastel ettevõtjatel võis tekkida esialgsete otsuste põhjal seoses nende otsuste kohaldamisega osaluse kaudsele omandamisele.

Arvestades seda õigusnormi rikkumist komisjoni poolt, tühistas Üldkohus vaidlustatud otsuse tervikuna.

Ammendavuse huvides nõustus Üldkohus teiseks hagejate etteheidetega õiguspärase ootuse kaitse põhimõtte rikkumise kohta seoses komisjoni vastustega Euroopa Parlamendi liikmete 2006. aasta küsimustele.

Üldkohtu hinnangul andis komisjon nende parlamendile tehtud avaldustega nimelt täpseid, tingimusteta ja ühtelangevaid kinnitusi, mis tekitasid kõnealuse kava alusel kas osaluse otsese või kaudse omandamise põhjal abi saajatel põhjendatud lootusi, et kõnealune abikava oli seaduslik selles mõttes, et see ei kuulunud riigiabi eeskirjade kohaldamisalasse, ja järelikult ei saanud sellest kavast tulenevate eeliste tagasinõudmise menetlust hiljem läbi viia.

Lisaks ei muuda asjaolu, et hagejad olid teadlikud esialgsest halduslikust tõlgendusest, mis välistas osaluse kaudse omandamise TRLIS artikli 12 lõike 5 kohaldamisalast, õiguspärase ootuse olemasolu, mis neil võis tekkida komisjoni avalduste põhjal. Nimelt tuleb kohtupraktika kohaselt kõnealuse abikava alusel abi saajate õiguspärase ootuse hindamisel arvesse võtta üksnes komisjoni avaldusi ja käitumist.

Seega, isegi kui eeldada, et komisjonil oli õigus vaidlustatud otsus vastu võtta, ei saanud ta õigusnormi rikkumata selles otsuses keelduda tunnustamast kõnealuse abikava alusel abisaajate õiguspärast ootust seoses nende osaluste kaudse omandamisega enne esimese ametliku uurimismenetluse algatamise otsuse avaldamist või teatud tingimustel isegi enne otsuse 2011/282 avaldamist toimunud osaluse omandamise suhtes samadel tingimustel nagu esialgsetes otsustes.

20. detsembri 2023. aasta kohtuotsus Ryanair ja Malta Air vs. komisjon (Air France-KLM ja Air France; COVID-19) (T-494/21, [EU:T:2023:831](#))

Riigiabi – Prantsusmaa poolt Air France'ile ja Air France-KLMile COVID-19 pandeemia kontekstis antud abi – Rekapitaliseerimine – Otsus, millega riigiabi tunnistatakse siseturuga kokkusobivaks – Tühistamishagi –

Prantsuse Vabariik teatas 2020. aasta aprillis Euroopa Komisjonile kavast anda abi lennuettevõtjale Air France, kes on valdusühingu Air France-KLM tütarettevõtja. Teatatud abi seisnes esiteks riigigarantiis 90% ulatuses pankade konsortsiumi antud 4 miljardi euro suurusele laenule ning teiseks kuni 3 miljardi euro suuruses aktsionärialaenus.

Seejärel teatas Prantsuse Vabariik 2021. aasta märtsis komisjonile kavast anda abi Air France'ile ja valdusühingule Air France-KLM eesmärgiga rekapiitalizeerida need kaks äriühingut 4 miljardi euro ulatuses nii, et suurendatakse kapitali ja eespool viidatud aktsionärialaen konverteeritakse hübriidkapitaliinstrumentideks, mis on samastatav osalusega valdusühingu omakapitalis.

Nende meetmetega, mis kuuluvad rea muude selliste abimeetmete konteksti, mille eesmärk oli toetada kontserni Air France-KLM kuuluvaid äriühinguid, sooviti rahastada Air France'i ja valdusühingu Air France-KLM likviidsusvajadusi, et aidata neil tulla toime COVID-19 pandeemia negatiivsete tagajärgedega.

4. mai 2020. aasta otsuses (edaspidi „otsus Air France“)⁴⁵⁷, mida on parandatud kahel korral – 2020. aasta detsembris ja 2021. aasta juulis –, ning 5. aprilli 2021. aasta otsuses (edaspidi „otsus Air France-KLM ja Air France“)⁴⁵⁸ järeldas komisjon, et teatatud meetmed kujutavad endast riigiabi, mis on ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b⁴⁵⁹ ja komisjoni 19. märtsi 2020. aasta teatise „Riigiabi ajutine raamistik majanduse toetamiseks praeguse COVID-19 puhangu kontekstis“⁴⁶⁰ alusel siseturuga kokkusobiv.

Otsuses Air France leidis komisjon, et teatatud abi said Air France ja tema tütarettevõtjad. Seega ei peetud sellest meetmest abisaajateks valdusühingut Air France-KLM ega tema teisi tütarettevõtjaid, sh KLMi ja tema kontrollitavaid äriühinguid. Otsuses Air France-KLM ja Air France selgitas komisjon välja, et teatatud abi said nii Air France ja tema tütarettevõtjad kui ka valdusühing Air France-KLM ja tema tütarettevõtjad, kuid ainsaks erandiks olid KLM ja tema tütarettevõtjad.

Lennuettevõtjad Ryanair ja Malta Air esitasid hagid eespool viidatud komisjoni otsuste tühistamiseks. Üldkohtu kaheksas koda (laiendatud koosseisus) rahuldaski need hagid, leides, et komisjon tegi teatatud abi saajate kindlakstegemisel ilmse hindamisvea ja rikkus seega ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b. Seejuures täpsustas Üldkohus küsimust, kuidas teha abimeetmest kasusaajaid kindlaks äriühingute kontserni kontekstis.

⁴⁵⁷ Komisjoni 4. mai 2020. aasta otsus C(2020) 2983 (final) riigiabi SA.57082 (2020/N) kohta – Prantsusmaa – COVID-19 – Ajutise raamistiku artikli 107 lõike 3 punkt b – Garantii ja aktsionärialaen Air France'ile, nagu seda otsust on parandatud 17. detsembri 2020. aasta otsusega C(2020) 9384 (final) ja 26. juuli 2021. aasta otsusega C(2021) 5701 (final).

⁴⁵⁸ Komisjoni 5. aprilli 2021. aasta otsus C(2021) 2488 (final) riigiabi SA.59913 kohta – Prantsusmaa – COVID-19 – Air France'i ja Air France-KLMi rekapiitalizeerimine ning komisjoni 4. mai 2020. aasta otsus C(2020) 2983 (final) riigiabi SA.57082 (2020/N) kohta – Prantsusmaa – COVID-19 – Ajutise raamistiku artikli 107 lõike 3 punkt b – Garantii ja aktsionärialaen Air France'ile, nagu seda otsust on parandatud 17. detsembri 2020. aasta otsusega C(2020) 9384 (final) ja 26. juuli 2021. aasta otsusega C(2021) 5701 (final) (edaspidi „vaidlustatud otsused“).

⁴⁵⁹ ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b kohaselt võib abi, mille eesmärk on liikmesriigi majanduses tõsise häire kõrvaldamine, teatud tingimustel pidada siseturuga kokkusobivaks.

⁴⁶⁰ Komisjoni 20. märtsi 2020. aasta teatis „Riigiabi ajutine raamistik majanduse toetamiseks praeguse COVID-19 puhangu kontekstis“ (ELT 2020, C 91 I, lk 1), muudetud 4. aprillil 2020 (ELT 2020, C 112 I, lk 1), 13. mail 2020 (ELT 2020, C 164, lk 3) ja 29. juunil 2020 (ELT 2020, C 218, lk 3) (edaspidi „ajutine raamistik“).

Üldkohtu hinnang

Hagejad vaidlesid oma hagide põhjendamisel vastu muu hulgas sellele, et teatatud meetmetest kasusaajate hulgast olid välja jäetud ühelt poolt valdusühing Air France-KLM ja KLM (otsus Air France) ning teiselt poolt KLM (otsus Air France-KLM ja Air France).

Sellega seoses tuletas Üldkohus meelde, et kuigi komisjonil on laiaulatuslik kaalutusõigus, et selgitada välja teatatud abimeetmest kasusaajad, peab liidu kohus siiski lisaks esitatud tõendite sisulise õigsuse, nende usaldusväärsuse ja sidususe kontrollimisele kontrollima ka seda, kas need tõendid sisaldavad kogu asjakohast teavet, mida tuleb arvesse võtta, ning kas need tõendid võivad toetada järeldusi, mis nendest on tehtud.

Kohtupraktikast ja komisjoni teatisest riigiabi mõiste kohta⁴⁶¹ nähtub lisaks, et mitut eraldiseisvat juriidilist üksust võib riigiabi eeskirjade kohaldamisel pidada üheks majandusüksuseks. Tegurite hulgas, mida võetakse sellise majandusüksuse olemasolu kindlakstegemisel arvesse, on muu hulgas kapitali-, orgaanilised, funktsionaalsed ja majanduslikud sidemed asjaomaste üksuste vahel, lepingud, millega nähakse ette teatatud abi andmine, ning antud abi kontekst.

Neid täpsustusi silmas pidades märkis Üldkohus kõigepealt, et kapitali- ja orgaanilised sidemed kontsernis Air France-KLM, nagu neid on kirjeldatud vaidlustatud otsustes, tõendavad pigem, et selle kontserni eraldiseisvad juriidilised üksused moodustavad riigiabi eeskirjade kohaldamisel ühe majandusüksuse. Sellega seoses rõhutas Üldkohus, et komisjoni järeldustest nähtub, et valdusühing Air France-KLM teostab tegelikult Air France'i ja KLMi üle kontrolli, sekkudes otseselt või kaudselt nende juhtimisse, ja osaleb seega nende majandustegevuses. Veel ilmneb nendest järeldustest, et kontserni Air France-KLM tasandil eksisteerivad tsentraliseeritud otsustusmenetlus ja teatav kooskõlastamine, mis tagatakse ühisorganite kaudu, kuhu kuuluvad valdusühingu Air France-KLM, Air France'i ja KLMi kõrgetasemelised esindajad, vähemalt osas, mis puudutab teatud oluliste otsuste tegemist.

Komisjoni järelduse, mille kohaselt valdusühing Air France-KLM, Air France ja KLM ei moodusta teatatud abimeetmetest kasusaajate väljaselgitamisel ühte majandusüksust, lükkavad ümber ka nende üksuste vahelised funktsionaalsed ja majanduslikud sidemed. Vaidlustatud otsustes annavad nimelt nende sidemete kirjeldus ning Ryanairi ja Malta Airi esitatud eri näited nende kohta tunnistust teatavast funktsionaalsest, kaubanduslikust ja finantsintegratsioonist ning koostööst nende üksuste vahel.

Edasi märkis Üldkohus, et erinevalt komisjoni argumentidest ei ole valdusühingu Air France-KLM, Air France'i ja KLMi üheks majandusüksuseks kvalifitseerimine vastuolus lepingulise raamistikuga, mille alusel teatatud meetmed võeti, ning otsuse Air France-KLM ja Air France kontekstis Prantsuse Vabariigi võetud kohustustega. Selles küsimuses täpsustas Üldkohus, et ei komisjoni viidatud lepingutingimused ega Prantsuse Vabariigi võetud kohustused ei võimalda piirata teatatud meetmetest kasusaajate ringi vastavalt valdusühinguga Air France-KLM ja Air France'iga. Seoses otsusega Air France-KLM ja Air France rõhutas Üldkohus veel, et selle tulemusel, et valdusühingu Air France-KLM finantsseisund pärast teatatud meedet paranes, välistati tema ja seega tema tütarettvõtja KLMi ning viimase kontrollitavate äriühingute maksejõuetuse risk.

Arvestades ajalist ja struktuurilist seost vaidlustatud otsuste esemeks olevate meetmete vahel ning toonitades, et otsus Air France-KLM ja Air France võeti vastu enne otsuse Air France teise

⁴⁶¹ Komisjoni teatis riigiabi mõiste kohta [ELTL] artikli 107 lõike 1 tähenduses (ELT 2016, C 262, lk 1).

parandusotsuse vastuvõtmist, tõdes Üldkohus lisaks, et komisjon oleks teatatud meetmete analüüsis pidanud arvesse võtma mõlema otsuse olemasolu. Seega ei selgitanud komisjon põhjust, miks ta määras teatatud abimeetmetest kasusaajad vaidlustatud otsustes kindlaks teisiti.

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi komisjoni argumendid, mille kohaselt on teatatud abimeetmetel valdusühingule Air France-KLM ja tema teistele tütarettevõtjatele (otsus Air France) ning KLMile ja tema tütarettevõtjatele (otsus Air France-KLM ja Air France) kõige rohkem pelgalt teisene majanduslik mõju. Selles küsimuses tuletas Üldkohus meelde, et nende meetmete ootuspärane mõju viitab *ex ante* sellele, et ette nähtud rahastamislahendusest võis kasu saada kontsern Air France-KLM tervikuna, parandades oma üldist finantsseisundit. Ent vastavalt komisjoni teatisele riigiabi mõiste kohta viitab selline rahastamislahendus sellele, et esineb vähemalt kaudne eelis kontsernile Air France-KLM, sh KLMile ja tema tütarettevõtjatele.

Kõiki neid asjaolusid arvestades järeldas Üldkohus, et komisjon tegi ilmse hindamisvea, kui ta välistas teatatud abimeetmetest kasusaajate hulgast ühelt poolt valdusühingu Air France-KLM ja tema teised tütarettevõtjad, sh KLMi ja tema tütarettevõtjad (otsus Air France), ning teiselt poolt KLMi ja tema tütarettevõtjad (otsus Air France-KLM ja Air France). Kuna kasusaajate selline väär väljaselgitamine võib mõjutada teatatud meetme ELTL artikli 107 lõike 3 punkti b ja ajutise raamistiku alusel siseturuga kokkusobivuse analüüsi tervikuna, tühistas Üldkohus vaidlustatud otsused.

IV. Disainilahendused

22. märtsi 2023. aasta kohtuotsus B&Bartoni vs. EUIPO – Hypertherm (põletisse sisestatav elektrood) (T-617/21, [EU:T:2023:152](#))

Ühenduse disainilahendus – Kehtetuks tunnistamise menetlus – Ühenduse registreeritud disainilahendus, milleks on põletisse sisestatav elektrood – Kehtetuse alus – Määruse (EÜ) nr 6/2002 artikli 4 lõige 2 – Mitmeosalise toote koostisosa

Hypertherm, Inc-ile kuulub ühenduse disainilahendus, milleks on plasmalõikeseadme osaks olevasse põletisse sisestatav elektrood. Äriühing B&Bartoni spol. s r.o. esitas Euroopa Liidu Intellektuaalomandi Ametile (EUIPO) taotluse tunnistada see disainilahendus kehtetuks põhjusel, et täidetud ei ole ühenduse disainilahenduse kaitse tingimused, kuivõrd elektrood ei ole põleti tavakasutuse käigus nähtav⁴⁶². Tühistamisotsakond kõigepealt rahuldask selle taotluse, kuid seejärel jättis apellatsioonikoda selle taotluse rahuldamata, asudes seisukohale, et vaidlusaluses disainilahenduses seisnevat toodet, nimelt vastavat elektroodi, ei saa pidada mitmeosalise toote koostisosaks.

Üldkohus, kes menetles asja laiendatud koosseisus, tõlgendas mõistet „mitmeosalise toote koostisosa“ määruse nr 6/2002 artikli 4 lõike 2 tähenduses. Tegemist on esimese korraga, kui ta tegi otsuse küsimuse kohta, kas teatav äratarvitatav osa, nagu käesoleval juhul elektrood, võib olla mitmeosalise toote koostisosa.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Üldkohus, et küsimust, kas toode vastab mõistele „mitmeosalise toote koostisosa“, tuleb hinnata juhtumipõhiselt, lähtudes asjakohaste kaudsete tõendite kogumist. Seetõttu kontrollis ta selle hindamisel, kas asjaomane elektrood on mitmeosalise toote koostisosa, nende nelja kaudse tõendi asjakohasust, mida apellatsioonikoda oli vaidlustanud otsuses arvesse võtnud.

Esimesena asus Üldkohus seisukohale, et elektroodi äratarbitavus on selle hindamisel, kas kõnealune elektrood on mitmeosalise toote koostisosa, asjakohane kaudne tõend. Täpsemini, kuna määruses nr 6/2002 ei ole mõistet „mitmeosalise toote koostisosa“ määratletud, on sellised äratarbitava osa tüüp tunnused nagu see, et osa ei ole kindlalt ja püsivalt kinnitatud mitmeosalise toote külge, ning see, et elektroode on nende lühikese kasutusea tõttu regulaarselt vaja osta ja asendada, asjakohased kaudsed tõendid, mille põhjal saab teha kindlaks, mis on mitmeosalise toote koostisosa. Siinkohal tuletas Üldkohus meelde, et mitmeosalise toote koostisosad on komponendid, mis on loodud tööstuslikult või käsitsi valmistatud mitmeosalisel esemesse ühendamiseks ning mida on võimalik tooteartikli lahtivõtmise ja uuesti kokkupanemise võimaldamiseks asendada. Kõnealune elektrood kui põleti äratarbitav osa on aga disainitud selliselt, et seda saaks kergesti põleti külge kinnitada, kiiresti ära tarbida ja kasutada ning hõlpsasti lõppkasutaja poolt asendada, ilma et see toiming nõuaks nimetatud tooteartikli lahtivõtmist ja kokkupanemist. Lisaks on lõppkasutajal, kes ostab ja asendab regulaarselt elektroode, võimalik selle tunnuseid tajuda ja hinnata sõltumata sellest, kas elektrood on pärast põletisse paigaldamist nähtav.

⁴⁶² Nõukogu 12. detsembri 2001. aasta määruse (EÜ) nr 6/2002 ühenduse disainilahenduse kohta (EÜT 2002, L 3, lk 1; ELT eriväljaanne 13/27, lk 142) artiklis 4 on sätestatud, et disainilahendus, mida on kasutatud või mis sisaldub mitmeosalise toote koostisosaks olevas tootes, loetakse uudeks ja eristatavaks, kui koostisosa on pärast mitmeosalisel tootesse paigutamist selle tavakasutuse käigus nähtav.

Teisena asus Üldkohus seisukohale, et küsimus, kas toote asendamiseks on vaja mitmeosalist toodet lahti võtta ja uuesti kokku panna, on samuti asjakohane tegur, mida tuleb arvesse võtta selle kindlakstegemisel, kas tegemist on selle mitmeosalise toote koostisosaga. Nimelt tugineb toote „lahtivõetavuse“ ja „uuesti kokkupandavuse“ arvesse võtmine määrusele nr 6/2002⁴⁶³ ja Euroopa Kohtu praktikale⁴⁶⁴. Toode, mille asendamisel ei ole vaja lahti võtta ja uuesti kokku panna toodet, millesse see on ühendatud ja mis on spetsiaalselt kavandatud selliselt, et lõppkasutajad saaksid seda regulaarselt ja hõlpsasti asendada, on vähem tõenäoliselt teatava mitmeosalise toote koostisosa kui toode, mida tavaliselt vahetavad välja spetsialistid, kellel on selleks eriteadmised. Käesoleval juhul on elektroodi asendamine lõppkasutaja jaoks lihtne toiming, mida ei saa pidada põleti „lahtivõtmiseks“ ja „uuesti kokkupanemiseks“ määruse nr 6/2002 tähenduses.

Kolmandana nentis Üldkohus ühelt poolt, et mitmeosalise toote terviklikkus ilma asjaomase elektroodita on asjakohane kaudne tõend mõiste „mitmeosalise toote koostisosa“ hindamisel. Ta osutas siinkohal, et kui ostetakse põleti, millel puudub elektrood, või kui elektrood on põletist eraldatud, siis ei taju lõppkasutaja, et see on katki või mitteterviklik. Seevastu ei taju lõppkasutaja asjaomase osa puudumisel mitmeosalist toodet põhimõtteliselt sellise tervikliku tootena, mille tavakasutus on võimalik, või heas seisukorras tootena. Peale selle tõdes Üldkohus, et kui plasmapõleti ja lõikamisseade ei saa täita oma ülesannet, nimelt metalli lõigata ja selle pinda töödelda, kui elektrood ei ole sellele paigaldatud, ei tähenda see, et elektroodi tuleb käsitada mitmeosalise toote koostisosana. Väita, et kui toode ei saa täita ülesannet, milleks see on ette nähtud, ilma muu tooteta, tuleb viimast käsitada esimesena nimetatud toote koostisosana, tooks kaasa selle, et suurt hulka erisuguseid tooteid, mis on muu hulgas äratarbitavad ja mille puudumisel ei saa mitmeosalised tooted täita ülesannet, milleks need on ette nähtud, loetaks ebaõigesti nende mitmeosaliste toodete koostisosadeks.

Teiselt poolt on ka asjaolu, et põleteid võidakse turul pakkuda ilma elektroodita ning et elektroode reklaamitakse ja müüakse sageli põletist eraldi, asjakohane kaudne tõend selle kindlakstegemiseks, kas asjaomane elektrood on mitmeosalise toote koostisosa. On tõsi, et igal tootjal on vabadus turustada mitmeosalist toodet koos selle osadega või müüa neid eraldi ning seesugust kaubanduslikku otsust ei tuleks pidada otsustavaks asjaoluks selle hindamisel, kas toode on mitmeosalise toote koostisosa. Siiski on ebatavaline, et mitmeosalise toote ostutehing ei hõlma selle tegelikke koostisosi. Käesoleval juhul müüakse kõnealust mitmeosalist toodet, nimelt põletit, nii kõnealuse elektroodiga kui ka selleta.

Neljandana ja viimasena asus Üldkohus seisukohale, et elektroodi väljavahetatavus on asjaomases analüüsis arvesse võetav kaudne tõend. Nimelt võib toode, mida ei saa asendada muu tootega, mis ei ole sellega identne, või mida ei saa kasutada erisugustes mitmeosalistes toodetes, põhimõtteliselt olla selle mitmeosalise tootega püsivalt seotud ja sellele kohandatud ning moodustada seega selle mitmeosalise toote koostisosa. Seetõttu võib asjaolu, et kõnealust elektroodi saab asendada erisuguse elektroodiga ja et kõnealust elektroodi saab kasutada eri tüüpi põletites, võtta arvesse selle kindlakstegemisel, kas asjaomase elektroodi puhul on tegemist mitmeosalise toote koostisosaga.

Üldkohus asus nende kaalutluste põhjal seisukohale, et kaudsed tõendid, millele apellatsioonikoda oma hinnangus tugines, on asjakohased, ning järeldas, et apellatsioonikoda ei rikkunud õigusnormi, leides, et asjaomane elektrood on eraldiseisev toode, mitte mitmeosalise toote koostisosa.

⁴⁶³ Määruse nr 6/2002 artikli 3 punkt c.

⁴⁶⁴ 20. detsembri 2017. aasta kohtuotsus *Acacia ja D'Amato* (C-397/16 ja C-435/16, [EU:C:2017:992](#), punkt 65).

V. Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed

1. Venezuela

13. septembri 2023. aasta kohtuotsus Venezuela vs. nõukogu (T-65/18 RENV, [EU:T:2023:529](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses olukorraga Venezuelas – Teatavate kaupade ja teenuste müügi, tarnimise, üleandmise või ekspordi keeld – Õigus olla ära kuulatud – Põhjendamiskohustus – Faktiliste asjaolude sisuline ebaõigsus – Ilmne hindamisviga – Rahvusvaheline avalik õigus

Inimõiguste, õigusriigi ja demokraatia olukorra halvenemist arvestades võttis Euroopa Liidu Nõukogu 2017. aastal piiravaid meetmeid olukorra tõttu Venezuela Bolívari Vabariigis (edaspidi „Venezuela“). Määruse 2017/2063⁴⁶⁵ artiklites 2, 3, 6 ja 7 on sisuliselt ette nähtud keeld müüa, tarnida, üle anda või eksportida füüsilisele või juriidilisele isikule, üksusele või asutusele Venezuelas või kasutamiseks selles riigis selliseid seadmeid, mida võidakse kasutada siserepressioonide puhul, või osutada nimetatud seadmetega ja sõjaliste kaupadega seotud teenuseid.

Venezuela esitas 2018. aastal hagiavalduse määruse 2017/2063 tühistamiseks osas, milles selle akti sätted teda puudutavad. Seejärel muutis Venezuela oma hagiavaldust nii, et see hõlmaks ka otsust 2018/1656⁴⁶⁶ ja rakendusmäärust 2018/1653⁴⁶⁷ – akte, millega nõukogu vastavalt pikendas ja muutis piiravaid meetmeid. Üldkohus jättis 20. septembri 2019. aasta kohtuotsusega hagi vastuvõetamatuse tõttu läbi vaatamata põhjendusel, et vaidlusalused sätted ei puuduta Venezuela õiguslikku olukorda otseselt⁴⁶⁸. Euroopa Kohus, kellele esitati apellatsioonkaebus, tühistas Üldkohtu otsuse 22. juuni 2021. aasta kohtuotsusega⁴⁶⁹, leides, et Venezuelal on õigus esitada hagi määruse 2017/2063⁴⁷⁰ artiklite 2, 3, 6 ja 7 peale. Ta saatis asja tagasi Üldkohtule sisulise otsuse tegemiseks.

Suurkojas tehtud kohtuotsuses jättis Üldkohus hagi rahuldamata ning tegi seni käsitlemata olukorras seoses kolmanda riigi poolt piiravate meetmete valdkonnas esitatud hagiga otsuse Venezuela õiguse kohta olla ära kuulatud ja rahvusvahelise õiguse väidetavate rikkumiste kohta, millele Venezuela viitab.

⁴⁶⁵ Nõukogu 13. novembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2063 piiravate meetmete kohta seoses olukorraga Venezuelas (ELT 2017, L 295, lk 21; edaspidi „vaidlustatud määrus“).

⁴⁶⁶ Nõukogu 6. novembri 2018. aasta otsus (ÜVJP) 2018/1656, millega muudetakse otsust (ÜVJP) 2017/2074 piiravate meetmete kohta seoses olukorraga Venezuelas (ELT 2018, L 276, lk 10).

⁴⁶⁷ Nõukogu 6. novembri 2018. aasta rakendusmäärus (EL) 2018/1653, millega rakendatakse määrust (EL) 2017/2063 piiravate meetmete kohta seoses olukorraga Venezuelas (ELT 2018, L 276, lk 1).

⁴⁶⁸ 20. septembri 2019. aasta kohtuotsus **Venezuela vs. nõukogu** (T-65/18, [EU:T:2019:649](#)).

⁴⁶⁹ 22. juuni 2021. aasta kohtuotsus **Venezuela vs. nõukogu (kolmanda riigi mõjutatus)** (C-872/19 P, [EU:C:2021:507](#)).

⁴⁷⁰ Selles kohtuotsuses märkis Euroopa Kohus, et algne kohtuotsus muutus lõplikuks seoses hagi vastuvõetamatuse tuvastamisega rakendusmääruse 2018/1653 ja otsuse 2018/1656 vastu suunatud osas.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tõdes Üldkohus, et vaidlustatud määruse artiklites 2, 3, 6 ja 7 ette nähtud piiravad meetmed on üldised piiravad meetmed, sest need kujutavad endast ELTL artikli 215 lõike 1 kohaseid meetmeid, millega katkestatakse majandussuhted või piiratakse neid kolmanda riigiga teatavate kaupade ja teenuste osas. Need meetmed ei ole suunatud konkreetsetele füüsilistele või juriidilistele isikutele, vaid on kohaldatavad objektiivselt määratletud olukordadele ning üldiselt ja abstraktselt määratletud isikute kategooriale.

Esiteks, seoses väitega, et on rikutud õigust olla ära kuulatud, tuletas Üldkohus kõigepealt meelde, et õigust olla ära kuulatud ei saa sellises kontekstis nagu käesolevas asjas kanda üle üldmeetmete võtmisele ning et ükski säte ei kohusta nõukogu teavitama uue üldkriteeriumi vastuvõtmisest iga isikut, keda selle kriteeriumi vastuvõtmine võib potentsiaalselt puudutada. Lisaks on Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikli 41 lõike 2 punkt a kohaldatav isiku suhtes võetud „üksikmeetmetele“, mistõttu ei saa sellele sättele tugineda üldmeetmete võtmise korral. Üldkohus lisas, et vaidlustatud määrus peegeldab liidu valikut rahvusvahelise poliitika valdkonnas. Majandussuhete katkestamine või piiramine kolmanda riigiga ELTL artikli 215 lõike 1 alusel on nimelt osa ühise välis- ja julgeolekupoliitika (ÜVJP)⁴⁷¹ määratlemisest liidu ametiasutuste poolt ja nende äranägemisel, reageerides konkreetsele rahvusvahelisele olukorrale, et mõjutada sellist olukorda. Asjaomase kolmanda riigi eelnev ärakuulamine tähendaks Üldkohtu sõnul seda, et nõukogu kohustatakse pidama arutelusid, mis sarnanevad rahvusvaheliste läbirääkimistega selle riigiga, ning seetõttu muutuks sisutühjaks riigi suhtes meetmete kehtestamise soovitatav mõju: avaldada riigile survet, et muuta tema käitumist. Lõpuks ei anna asjaolu, et vaidlustatud määruse artiklid 2, 3, 6 ja 7 puudutavad Venezuelat otseselt, iseenesest talle õigust olla ära kuulatud. Neid erinevaid asjaolusid arvestades järeldas Üldkohus, et Venezuela ei saa tugineda sellele õigusele seoses piiravate meetmetega, mida nõukogu võttis vaidlustatud määrusega.

Teiseks, seoses väitega, et faktilised asjaolud on sisuliselt ebaõiged ja Venezuela poliitilise olukorra hindamisel on tehtud ilmne viga, tuletas Üldkohus meelde, et nõukogul on ulatuslik kaalutusõigus asjaolude osas, mida tuleb arvesse võtta piiravate meetmete võtmisel ELL artikli 29 ja ELTL artikli 215 alusel, ning et liidu kohtu kontroll piirdub üksnes menetlusnormide järgimise ja põhjendamiskohustuse täitmise, faktiliste asjaolude sisulise õigsuse ning selle kontrollimisega, et asjaolude hindamisel ei oleks tehtud ilmselget hindamisviga ja tegemist ei oleks võimu kuritarvitamisega. Piiratud kontrolli kohaldatakse eelkõige meetmete aluseks olevate asjakohasuse kaalutluste hindamisel. Üldkohus märkis, et käesoleval juhul kordavad vaidlustatud määruse artiklid 2, 3, 6 ja 7 sisuliselt otsuses 2017/2074 väljendatud liidu poliitilist seisukohta. Ta tõdes sellega seoses, et otsuse põhjendustest 1 ja 8 nähtub, et nendes artiklites ette nähtud piiravad meetmed on võetud demokraatia, õigusriigi ja inimõiguste olukorra jätkuva halvenemise tõttu Venezuelas, eelkõige vägivalla jätkumise tõttu, mille kordumist pidid need piiravad meetmed ära hoidma.

Mis puutub kõigepealt tõenditesse, mida nõukogu esitas selleks, et tõendada nimetatud meetmete aluseks olnud asjaolude paikapidavust, siis märkis Üldkohus, et need pärinevad usaldusväärsetest allikatest ning neis on üksikasjalikult dokumenteeritud eelkõige režiimi jõhkrad repressioonid dissidentide ja režiimivastaste suhtes ning Venezuela peaprokurörile avaldatud surve, kui ta uuris julgeolekujõudude tegevust.

Mis seejärel puutub Venezuela esitatud vastutõenditesse, siis järeldas Üldkohus, et Venezuela ei ole tõendanud, et faktilised asjaolud, millest nõukogu asjaomaste piiravate meetmete võtmisel lähtus,

⁴⁷¹ ELL artikli 24 lõike 1 teise lõigu tähenduses.

oleksid sisuliselt ebaõiged, sest enamik neid tõendeid ei puuduta Venezuelat ja tuginevad kahele režiimi sisearuandele, mida ei toeta ükski muu režiimivälistest allikatest pärit tõend.

Mis puutub lõpuks nõukogu hinnangusse poliitilisele olukorrale Venezuelas, siis märkis Üldkohus, et hageja poolt selle kohta esitatud tõendid tähendavad, et tegelikult seatakse kahtluse alla kõnealuste piiravate meetmete võtmise otstarbekus. Üldkohus ei saa aga asendada enda hinnanguga sellele küsimusele hinnangut, mille andis nõukogu, kellel on ulatuslik poliitiline kaalutusõigus liidu seisukoha määratlemisel ÜVJPga seotud küsimuses vastavalt ELL artiklile 29.

Kolmandaks, seoses väitega, mis käsitleb õigusvastaste vastumeetmete kehtestamist ja rahvusvahelise õiguse rikkumist, tuletas Üldkohus kõigepealt meelde ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni poolt vastu võetud eelnõu⁴⁷² riigivastutuse kohta rahvusvahelise õiguse rikkumisel artikli 49 sõnastust. Ta rõhutas, et vaidlustatud määrus võeti vastu reaktsioonina olukorra jätkuval halvenemisele Venezuelas, et hoida eelkõige ära selles riigis vägivalla jätkumise ja inimõiguste rikkumise ohtu. Üldkohus tõdes veel, et vaidlustatud määruse artiklites 2, 3, 6 ja 7 ette nähtud piiravate meetmete eesmärk ei olnud reageerida Venezuelale omistatavale rahvusvahelise õiguse rikkumisele liidu rahvusvaheliste kohustuste ajutise täitmata jätmisega. Ta järeldas sellest, et need piiravad meetmed ei ole vastumeetmed rahvusvahelise õiguse komisjoni eelnõu artikli 49 tähenduses, ning lükkas seetõttu tagasi Venezuela väite, et nõukogu on rikkunud Venezuela siseasjadesse mittesekkumise põhimõtet.

Samuti lükkas Üldkohus tagasi argumendi, et kõnealused piiravad meetmed võeti ÜRO Julgeolekunõukogu eelneva loata. Ta tuletas meelde, et aluslepingud annavad nõukogule pädevuse võtta vastu akte, mis sisaldavad iseseisvaid piiravaid meetmeid⁴⁷³, mis erinevad nendest, mida ÜRO Julgeolekunõukogu on konkreetselt soovitanud. Ta märkis, et Venezuela ei ole tõendanud, et vastavalt Rahvusvahelise Kohtu statuudi artikli 38 lõike 1 punktile b oleks olemas „õigusnormina tunnustatud üldine praktika“, mille kohaselt on nõukogu kohustatud enne piiravate meetmete võtmist saama ÜRO Julgeolekunõukogu eelneva loa.

Lisaks tõdes Üldkohus proportsionaalsuse põhimõtte väidetava rikkumise kohta, et esineb mõistlik seos kõnealuste piiravate meetmete ja taotletava eesmärgi vahel hoida ära vägivalla jätkumise, ülemäärase jõu kasutamise ja inimõiguste rikkumise ohtu. Ta leidis, et arvestades vaidlustatud määruse artiklites 2, 3, 6 ja 7 ette nähtud meetmete piiratud laadi ning määruses ette nähtud erandeid, ei ole need meetmed ilmselgelt sobimatud ega lähe kaugemale sellest, mis on taotletava eesmärgi saavutamiseks vajalik, ning seega ei ole proportsionaalsuse põhimõtet rikutud.

Seetõttu lükkas Üldkohus tagasi Venezuela argumendid, mille kohaselt on rikutud rahvusvahelist tavaõigust seoses õigusvastaste vastumeetmete väidetava kehtestamisega.

Lõpuks, mis puutub Venezuela argumenti, et nõukogu võetud meetmed eeldavad, et liit teostab eksterritoriaalset jurisdiktsiooni, ning on seetõttu rahvusvahelises õiguses õigusvastased, siis tuletas Üldkohus uuesti meelde aluslepingutega nõukogule antud pädevust⁴⁷⁴ võtta piiravaid meetmeid, mis

⁴⁷² ÜRO Rahvusvahelise Õiguse Komisjoni 2001. aastal vastu võetud eelnõu (edaspidi „rahvusvahelise õiguse komisjoni eelnõu“). Artiklis 49 on ette nähtud: „1. Riik, kelle huve on kahjustatud, võib võtta rahvusvahelise õiguse rikkumise eest vastutava riigi suhtes vastumeetmeid üksnes selleks, et sundida seda riiki täitma oma kohustusi, mis tulenevad teisest osast. 2. Vastumeetmed piirduvad vastutava riigi suhtes meetmeid võtva riigi rahvusvaheliste kohustuste ajutise täitmata jätmisega. 3. Kui see on võimalik, tuleb vastumeetmed võtta viisil, mis võimaldab kõnealuste kohustuste täitmist taas jätkata.“

⁴⁷³ ELL artikkel 29 ja ELTL artikkel 215.

⁴⁷⁴ ELL artikkel 29 ja ELTL artikkel 215.

näevad muu hulgas ette „majandus- ja rahandussuhete osalise või täieliku katkestamise või piiramise ühe või mitme kolmanda riigiga“. Ta rõhutas, et kõnealused piiravad meetmed puudutavad liikmesriikide jurisdiktsiooni alla *ratione loci* või *ratione personae* kuuluvaid isikuid ja olukordi. Nõukogu pädevus võtta piiravaid meetmeid kuulub ÜVJP raames võetud liidu autonoomsete meetmete raamistikku vastavalt liidu eesmärkidele ja väärtustele⁴⁷⁵, st ka ülejäänud maailmas demokraatia, õigusriigi, inimõiguste ja põhivabaduste universaalsuse ning jagamatuse edendamise eesmärgile, mis Rahvusvahelise Kohtu praktika⁴⁷⁶ kohaselt kujutab endast ühist „õiguslikku huvi“ kõnealuseid õigusi kaitsta.

Eeltoodut arvestades jättis Üldkohus hagi rahuldamata.

2. Ukraina

15. novembri 2023. aasta kohtuotsus OT vs. nõukogu (T-193/22, [EU:T:2023:716](#))

Ühine välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega – Rahaliste vahendite külmutamine – Isikute, üksuste ja asutuste loetelu, kelle suhtes kohaldatakse rahaliste vahendite ja majandusressursside külmutamist – Hageja nime kandmine ja jätmine loetellu – Mõiste „juhtiv ettevõtja“ – Nõukogu otsus 2014/145/ÜVJP artikli 2 lõike 1 punkt g – Õigusvastasuse vastuväide – Põhjendamiskohustus – Hindamisviga – Õigus olla ära kuulatud – Omandiõigus – Ettevõtlusvabadus – Proportsionaalsus – Võimu kuritarvitamine

Pärast Venemaa Föderatsiooni (edaspidi „Venemaa“) 24. veebruaril 2022. aastal alanud sõjalist agressiooni Ukraina vastu võttis Euroopa Liidu Nõukogu 15. märtsil 2022 vastu otsuse (ÜVJP) 2022/429⁴⁷⁷ ja määruse 2022/427⁴⁷⁸, mille alusel kanti hageja nimi alates 2014. aastast nõukogu vastu võetud isikute, üksuste ja asutuste loeteludesse⁴⁷⁹, kuna nad toetavad Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustavat või ohustavat tegevust.

Hageja on Venemaa kodakondsusega ettevõtja, kelle rahalised vahendid ja majandusressursid nõukogu külmutas otsuse 2014/145 artikli 2 lõike 1 punktide d ja g lähtudes põhjusel, et kuivõrd ta on suuraksionär Venemaa olulises konglomeraadis, mis on Venemaa üks suurimaid maksumaksjaid, peetakse hagejat üheks Venemaa mõjukaimaks inimeseks, kellel on sidemed Venemaa presidendiga, kes ei oleks jätnud nimetatud konglomeraati premeerimata lojaalsuse eest Venemaa võimudele.

⁴⁷⁵ ELL artikli 3 lõige 5 ja artikkel 21.

⁴⁷⁶ Rahvusvahelise Kohtu 5. veebruari 1970. aasta otsus Barcelona Traction, Light and Power Company, Limited (Belgia vs. Hispaania) (I.C.J. Reports 1970, lk 3, punktid 33 ja 34), 20. juuli 2012. aasta otsus „Küsimused, mis puudutavad süüdistuse esitamise või väljaandmise kohustust“ (Belgia vs. Senegal) (I.C.J. Reports 2012, lk 422, punktid 68–70).

⁴⁷⁷ Nõukogu 15. märtsi 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/429, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 871, lk 44).

⁴⁷⁸ Nõukogu 15. märtsi 2022. aasta rakendusmäärus (EL) 2022/427, millega rakendatakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 871, lk 1).

⁴⁷⁹ Nõukogu 17. märtsi 2014. aasta otsus 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 78, lk 16).

Samadel põhjustel pikendati neid meetmeid hageja suhtes 14. septembri 2022. aasta otsusega (ÜVJP) 2022/1530⁴⁸⁰ ja määrusega 2022/1529⁴⁸¹.

Hageja esitas Euroopa Liidu Üldkohtule hagi nõudega tühistada nõukogu aktid.

Õigusvastasuse vastuväite kontrollimise raames võttis Üldkohus, kes jättis hageja tühistamishagi tervikuna rahuldamata, seisukoha muu hulgas küsimuses, kas nõukogu kehtestatud loetellu kandmise kriteeriumid, mis tuginevad eelkõige hageja poolt Venemaa valitsuse materiaalsele ja rahalisele toetamisele ning selle eest vastutavaks saadavale kasule, sellele, et hageja on juhtiv ettevõtja, kes tegutseb majandussektorites, mis on Venemaa valitsuse jaoks oluline tuluallikas, on õiguspärased.

Üldkohtu hinnang

Esiteks, seoses hageja esitatud õigusvastasuse vastuväitega määruse 2022/330⁴⁸² artikli 1 punkti d ja g (edaspidi „kriteerium d“ ja „kriteerium g“) kohta, mis hageja sõnul rikuvad muu hulgas õiguskindluse põhimõtet ja milles kasutatakse kriteeriume, mis ei ole nende meetmete eesmärges silmas pidades asjakohased, märkis Üldkohus, et selle sõnastusest nähtub üheselt, et kriteerium d on suunatud sihipäraselt ja valikuliselt isikutele, kes – isegi kui nad ei ole iseenesest seotud Ukraina destabiliseerimisega – toetavad materiaalselt või rahaliselt selle eest vastutavaid Venemaa otsustusõiguslikke isikuid või saavad nende tegevusest kasu. Lisaks ei eelda see kriteerium, et puudutatud isik või üksus saaks isiklikult kasu Krimmi annekteerimisest või Ukraina destabiliseerimisest.

Seoses kriteeriumiga g märkis Üldkohus, et selle sõnastus on suunatud piisavalt selgelt ja täpselt eelkõige juhtivatele ettevõtjatele, kes tegutsevad sektorites, mis on Venemaa valitsuse jaoks oluliseks tuluallikaks. Sellest tuleneb, et puudutatuid isikuid võidakse pidada juhtivateks nende tähtsuse tõttu selles sektoris, kus nad tegutsevad, ja selle sektori tähtsuse tõttu Venemaa majandusele. Lisaks esineb loogiline seos nende isikute suhtes meetmete kohaldamise ja kõnealuste piiravate meetmete eesmärgi vahel, milleks on suurendada Venemaale avaldatavat survet ja Venemaa selle tegevuse maksumust, mille eesmärk on kahjustada Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja iseseisvust. Samuti rõhutas Üldkohus, et tõlgendades neid kriteeriume õiguslikus ja ajaloolises kontekstis, mille raames need vastu võeti, ei ole need ilmselgelt ebasobivad, võttes arvesse piiravate

⁴⁸⁰ Nõukogu 14. septembri 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/1530, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 239, lk 149).

⁴⁸¹ Nõukogu 14. septembri 2022. aasta rakenduse määrus (EL) 2022/1529, millega rakendatakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 239, lk 1).

⁴⁸² Nõukogu 25. veebruari 2022. aasta määrus (EL) 2022/330, millega muudetakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 51, lk 1). Vastavalt selle artiklile 1:

„[...] 1. I lisas loetletakse: [...]

d) füüsilised ja juriidilised isikud, üksused või asutused, kes annavad materiaalselt või rahalist toetust Krimmi annekteerimise või Ukraina destabiliseerimise eest vastutavatele Venemaa otsustusõiguslikele isikutele või saavad nende tegevusest kasu;

[...]

g) juhtivad ettevõtjad või juriidilised isikud, üksused või asutused, kes on seotud majandussektoritega, mis on oluline tuluallikas Krimmi annekteerimise ja Ukraina destabiliseerimise eest vastutava Venemaa Föderatsiooni valitsuse jaoks, ning nendega seotud füüsilised või juriidilised isikud, üksused või asutused.“

meetmete eesmärki ja rahu säilitamise ülimat tähtsust. Seega lükkas ta tagasi õiguskindluse põhimõtte rikkumisel põhineva etteheite ja nende kriteeriumide vajalikkust ja asjakohasust vaidlustava etteheite, ning sellest tulenevalt õigusvastasuse vastuväite

Järgmiseks, hageja väidetava ilmse hindamisvea kohta, mis põhineb esiteks kriteeriumi g toetuseks esitatud tõendite väidetaval tõendusliku väärtuse puudumisel, meenutas Üldkohus, et liidu kohtu tegevus põhineb tõendite vaba hindamise põhimõttel. Tõendeid tuleb hinnata nende usaldusväärsuse seisukohast, kontrollides teabe usutavust, võttes eelkõige arvesse dokumendi päritolu, selle koostamise asjaolusid ja isikut, kellele see on adresseeritud, ning kaaludes, kas seda dokumenti saab selle sisu põhjal pidada mõistlikuks ja usaldusväärseks. Kuna puudub pädevus viia uurimist läbi kolmandates riikides, siis võib liidu asutuse hinnang tugineda ka avalikult kättesaadavatele infoallikatele. Seoses sellega märkis Üldkohus, et Venemaa ja Ukraina vaheline konfliktiolukord võib muuta eriti keeruliseks ligipääsu teatud teabe esmasele allikale ning tunnistuste kogumise isikult, kes soovivad end identifitseerida, ning juhtis tähelepanu sellele, et sellest tulenevad uurimiskulused võivad takistada täpsete tõendite ja objektiivse teabe esitamist. Pidades silmas neid kaalutlusi, asus Üldkohus käesoleval juhul seisukohale, et ei saa jätta tähelepanuta nõukogu esitatud tõendite toimikus olevate dokumentide tõenduslikku väärtust.

Mis teiseks puudutab väite teist osa, siis täpsustas Üldkohus ühelt poolt, et seda väidet tuleb käsitleda kui viga faktiliste asjaolude hindamisel kriteeriumi g seisukohast, mitte nende asjaolude hindamisel tehtud „ilmset“ viga, kuna liidu kohtud peavad tagama põhimõtteliselt täieliku kontrolli kõigi liidu õigusaktide seaduslikkuse üle. Teiselt poolt märkis Üldkohus, et kohtulik kontroll⁴⁸³ peab olema tõhus ja põhineb eelkõige asjaomase otsuse põhjendustes esitatud faktiliste asjaolude kontrollimisel. Lisaks tuleb hinnata asjaomase isiku vastu esitatud põhjuste põhjendatust, uurides tõendeid ja teavet nende kontekstis. Nõukogu täidab seega oma tõendamiskoormise, kui ta viitab liidu kohtus piisavalt konkreetsete, täpsete ja kokkulangevate kaudsete tõendite kogumile, mis tõendavad piisava seose olemasolu puudutatud isiku ja režiimi või olukordade vahel, mille vastu võideldakse.

Esimesena, mis puudutab hageja esialgset kandmist loeteludesse kriteeriumi g alusel, siis märkis Üldkohus, et selles kriteeriumis kasutatakse mõistet „juhtiv ettevõtja“, mis on seotud „majandussektoritega, mis on oluline tuluallikas Venemaa valitsuse jaoks“, ilma igasuguse muu tingimusega, mis puudutab otsest või kaudset seost selle valitsusega. Sellega seoses esineb loogiline seos asjaolu vahel, et meetmed on suunatud selle isikute kategooria vastu, ja kõnealuste piiravate meetmete eesmärgi vahel, milleks on suurendada survet Venemaale ja tema Ukraina-vastase tegevuse maksumust. Kohus rõhutas, et vastupidine tõlgendus oleks vastuolus nii kriteeriumi g sõnastusega kui ka taotletava eesmärgiga. Arvestades sõnastust, tuleb puudutatud isikuid pidada juhtivateks nende tähtsuse tõttu sektoris, kus nad tegutsevad, ja selle sektori tähtsuse tõttu Venemaa majanduse jaoks. Mis puudutab kõnealuste piiravate meetmete eesmärki, siis juhtis Üldkohus tähelepanu sellele, et piiravate meetmete eesmärk ei seisne sanktsioonide kehtestamises teatud isikutele või üksustele nende seotuse tõttu Ukraina olukorraga või Venemaa valitsusega, vaid selles, et kehtestada Venemaa suhtes majandussanktsioone selleks, et suurendada Venemaale avaldatavat survet ja tema Ukraina-vastase tegevuse maksumust. Üldkohus järeldas sellest, et kriteerium g ei eelda, et nõukogu tõendaks tihedate sidemete või vastastikuse sõltuvuse olemasolu Venemaa valitsusega, samuti ei sõltu see konflikti jätkumisega seotud otsuste vastuvõtmise omistatavusest hagejale või otsese või kaudse seose olemasolust riigi destabiliseerimisega.

Sellega seoses leidis Üldkohus, et nõukogu ei teinud hindamisviga, kui pidas hagejat juhtivaks ettevõtjaks, eelkõige kirjeldades teda kui „Alfa Groupi konglomeraadi suuraktsionär“, kuigi ta

⁴⁸³ Kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47.

võõrandas oma osaluse selles äriühingus. Kriteeriumi g kohaselt viitab mõiste „juhtiv ettevõtja“ faktilistele asjaoludele, mis esinesid nii minevikus kui ka kestavad edasi, mistõttu võivad põhjused hageja nime loetellu kandmiseks viidata faktilisele olukorrale, mis esines enne esialgsete aktide vastuvõtmist ja mis on muutunud, kuid see ei tähenda ilmtingimata seda, et tema suhtes sel alusel kehtestatud piiravad meetmed on asjassepuutumatud.

Teisena, mis puudutab hageja nime jätmist loeteludesse sama kriteeriumi alusel, siis täpsustas Üldkohus, et nõukogu ülesanne on piiravate meetmete korrapärase läbivaatamise käigus anda olukorrale ajakohastatud hinnang ja hinnata varem kohaldatud meetmete mõju puudutatud isikutele, arvestades nende eesmärki. Selleks et õigustada nime loetellu jätmist, võib nõukogu tugineda samadele tõenditele, mis õigustasid esialgset loetellu kandmist, tingimusel, et loetellu kandmise põhjused on jäänud samaks ja et kontekst ei ole muutunud nii, et need tõendid on muutunud asjakohatuks. Käesoleval juhul märkis Üldkohus, et hageja väidetav osaluse võõrandamise ABH Holdingsis ei olnud piisavalt veenvate tõenditega tõendatud. Järelikult võis nõukogu põhjendatult leida, et tegelikult ei ole hageja individuaalne olukord muutunud pärast seda, kui ta esmalt vaidlusalustesse loeteludesse kanti. Seega jättis nõukogu kõnealused piiravad meetmed kehtima, ilma et ta oleks teinud hindamisviga.

Lõpuks, mis puudutab proportsionaalsuse põhimõtte, omandiõiguse, ettevõtlusvabaduse ja kutsealal tegutsemise vabaduse rikkumist, millele hageja viitab, siis leidis Üldkohus, et ebamugavused, mis hagejal on sellega seoses tekkinud, ei ole ebaproportsionaalsed võrreldes vaidlustatud aktidega taotletavate eesmärkidega.

Eeltoodust tulenevalt jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

VI. Põllumajandus ja kalandus

8. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Bulgaaria vs. komisjon (T-235/21, [EU:T:2023:105](#))

EAGF ja EAFRD – Rahastamisest välja jäetud kulud – Bulgaaria kantud kulud – Edendusmeetmed – OLAFi uurimisaruanne – Vastavuse kontroll – Põhjendamiskohustus

Euroopa Komisjon algatas 2017. aastal vastavuskontrolli menetluse seoses teatavate kuludega, mida Bulgaaria Vabariik oli kandnud Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) raames. Sellele liikmesriigile edastatud järelduste teatises oli märgitud, et komisjon uuris vastavalt määruse nr 1306/2013⁴⁸⁴ artiklile 52 ja lähtudes Euroopa Pettustevastase Ameti (OLAF) edastatud teabest võimalust jätta osa nendest kuludest liidu rahastamisest välja.

Komisjoni ja Bulgaaria ametiasutuste esimene kahepoolne kohtumine toimus 2017. aasta juulis. Komisjon edastas seejärel Bulgaaria Vabariigile OLAFi esimese lõpparuande ja kutsus ta 2018. aasta mais teisele kahepoolsele kohtumisele. Kutses viidati määruse nr 1306/2013 artiklile 54⁴⁸⁵ ja soovitati nõuda tagasi maksed, mis selle aruande kohaselt olid välja makstud eeskirjadevastaselt. Oma märkustes kutse kohta teatas Bulgaaria Vabariik komisjonile sõnaselgelt, et tal ei ole kavas neid viivitamata tagasi nõuda, kuna selles asjas algatatud kohtueelses kriminaalmenetluses ei ole veel otsust tehtud. Komisjon edastas 2018. aasta septembris OLAFi teise lõpparuande, mis käsitles kõnealuste kulude puhul esinenud eeskirjade eiramisi.

Komisjon märkis 2020. aasta augustis oma lõplikus arvamuses, et ta jääb oma seisukoha juurde, et Bulgaaria Vabariigile tuleb määruse nr 1306/2013 artikli 54 lõike 5 punktide a ja c alusel määrata finantskorrektsioon, kuna asjaomane makseasutus toimis hooletult, kui ta ei nõudnud neis sätetes ette nähtud tähtaegade jooksul maksete saajatelt vaidlusaluseid makseid tagasi.

Komisjon jättis 2021. aasta veebruaris oma rakendusotsusega (EL) 2021/261⁴⁸⁶ (edaspidi „vaidlustatud otsus“) Euroopa Liidu rahastamisest välja 7 656 848,97 eurot.

Bulgaaria Vabariik palus Üldkohtul see otsus tühistada. Tema esitatud väited puudutavad muu hulgas tema menetlusõiguste rikkumist, alusetult makstud summade tagasinõudmiseks ette nähtud tähtaja kulgema hakkamise väärat kindlaksmääramist ning hindamisviga, mis puudutab makseasutuse hoolsuskohustust seoses makstud summade tagasinõudmisega.

⁴⁸⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 17. detsembri 2013. aasta määrus (EL) nr 1306/2013 ühise põllumajanduspoliitika rahastamise, haldamise ja seire kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrused (EMÜ) nr 352/78, (EÜ) nr 165/94, (EÜ) nr 2799/98, (EÜ) nr 814/2000, (EÜ) nr 1290/2005 ja (EÜ) nr 485/2008 (ELT 2013, L 347, lk 549). Artiklis 52 on ette nähtud ette menetlus, mida tuleb juhul, kui liikmesriikide juhtimis- ja kontrollisüsteemides esineb puudusi, vastavuse kontrolli raames korrektsioonide kohaldamisel järgida.

⁴⁸⁵ See säte käsitleb alusetult makstud summade tagasinõudmise menetlust.

⁴⁸⁶ Komisjoni 17. veebruari 2021. aasta rakendusotsus (EL) 2021/261, mille kohaselt Euroopa Liit ei rahasta teatavaid kulusid, mida liikmesriigid on kandnud Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondi (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondi (EAFRD) raames (ELT 2021, L 59, lk 10).

Üldkohus jättis hagi rahuldamata ja võttis seisukoha määruse nr 1306/2013 artikli 52 ja artikli 54 lõike 5 punktide a ja c tõlgendamise kohta seni käsitlemata küsimuses.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt lükkas Üldkohus tagasi Bulgaaria Vabariigi väite, mille kohaselt ei olnud tal raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmise menetluses võimalik kasutada määruse nr 1306/2013 artiklis 52 ja määruse nr 908/2014⁴⁸⁷ artiklis 34 ette nähtud menetluslikke tagatisi.

Vaidlustatud otsuses esitatud finantskorrektsiooni põhjendused kattusid tõepoolest vaid osaliselt põhjendustega, mis komisjon esitas järelduste teatistes, millega põhjendati vastavuse kontrolli menetluse algatamist. Võttes aga arvesse, milline sisu oli teisel kutsel kahepoolsele kohtumisele, eelkõige selles esitatud viidet eeskirjade eiramisele, mis võib õigustada finantskorrektsiooni, ja võimalikele parandusmeetmetele, nagu kulude tagasinõudmine, võib seda kutset sisuliselt pidada asjaomast järelduste teatist muutvaks.

Sellega seoses ei saa Bulgaaria Vabariik väita, et tal ei olnud võimalik aru saada, et talle võidakse määrata finantskorrektsioon, kui ta ei algata määruse nr 1306/2013 artikli 54 alusel vaidlusaluste maksete tagasinõudmise menetlust. Pealegi arutati kõiki selle sätte kohaldamisega seotud küsimusi vastavuskontrolli menetluse käigus.

Seejärel lükkas Üldkohus tagasi Bulgaaria Vabariigi argumendi, mille kohaselt saab „kontrolliaruande või muu sarnase dokumendi“ kättesaamise ajaks ja seega asjaomaste maksete tagasinõudmiseks⁴⁸⁸ ette nähtud 18kuulise tähtaja alguseks pidada üksnes vaidlustatud otsuse, mitte OLAFi lõpparuannete kättetoimetamist.

Üldkohus märkis sellega seoses, et kui seadusandja oleks soovinud määrata selle tähtaja alguseks määruse nr 1306/2013 artiklis 52 ette nähtud vastavuskontrolli menetluse ametliku lõpetamise hetke, siis oleks ta sõnaselgelt viidanud sellistele rakendusaktidele nagu vaidlustatud otsus. Lisaks ei oleks ta viidanud kontrolliaruandele ega muudele sarnastele dokumentidele, kusjuures nende kahe mõiste kasutamine lubab arvata, et tegemist võib olla erinevat laadi dokumentidega, samas kui vastavuskontrolli menetluse saab lõpetada üksnes otsusega.

Lisaks on kontrolliaruande või sarnase dokumendi eesmärk viidata eeskirjade eiramise esinemisele, mitte määrata kindlaks nende kulude summa, mis tuleb liidu rahastamisest välja jätta. Seega vastupidi sellele, mida väidab Bulgaaria Vabariik, ei mõjuta asjaolu, et OLAFi lõpparuanded ei võimaldanud lõplikult kindlaks määrata liidu rahastamisest välja jäetavate kulude summat ega saanud automaatselt viia riigisisese haldus- või kohtumenetluse algatamiseni, nende kvalifitseerimist kontrolliaruanneteks või sarnasteks dokumentideks.

Lõpuks lükkas Üldkohus tagasi väite, et komisjon tegi hindamisvea, kui ta asus seisukohale, et Bulgaaria Vabariigi makseasutus ei tegutsenud nõutava hoolsusega ja toimis hooletult, kui ta jättis

⁴⁸⁷ Komisjoni 6. augusti 2014. aasta rakendusmäärus (EL) nr 908/2014, milles sätestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 1306/2013 rakenduseeskirjad seoses makse- ja muude asutustega, finantsjuhtimisega, raamatupidamisarvestuse kontrollimise ja heakskiitmisega, kontrollieeskirjadega, tagatistega ja läbipaistvusega (ELT 2014, L 255, lk 59). Artiklis 34 on täpsustatud vastavuskontrolli menetluse eri etapid.

⁴⁸⁸ Määruse nr 1306/2013 artikli 54 lõikes 1 on sätestatud, et „[l]iga eeskirjade eiramise või hooletuse tõttu alusetult tehtud makse puhul taotlevad liikmesriigid selle tagasinõudmist toetusesaajalt 18 kuu jooksul pärast seda, kui eeskirjade eiramist kinnitav kontrolliaruanne või sarnane dokument on heaks kiidetud ja, kui see on asjakohane, makseasutuse või tagasinõudmise eest vastutava asutuse poolt kätte saadud“.

määruse nr 1306/2013 artiklis 54 ette nähtud tähtaegade jooksul maksete saajatelt vaidlusalused kulud tagasi nõudmata.

Kohtupraktikast tuleneb esiteks, et liikmesriikide ülesanne on valida sobivad vahendid tagamaks kontrolli tõhusus ja alusetult makstud abi kiire tagasinõudmine. Kriminaalmenetluse algatamine ei tähenda siiski tingimata, et pädevad asutused võivad samal ajal jätta võtmata kõik muud meetmed, mille eesmärk on kui mitte alusetult makstud summa tagasinõudmine, siis vähemalt asjaomasest fondist alusetult tehtud makse tagasinõutavuse tagamine. Teiseks, makseasutuse algatatud haldus- või kohtumenetluste pikale kestusele ei saa viidata põhjendamaks hoolsuskohustuse – mis nõuab, et liikmesriigid võtavad kõik vajalikud meetmed, et tagada liidu finantshuvide tõhus kaitse ja tagasi nõuda alusetult makstud summad – rikkumist.

Samas ei olnud Bulgaaria Vabariik vaidlustatud otsuse vastuvõtmise ajaks algatanud ühtegi tsiviilkohtu- ega haldusmenetlust vaidlusaluste kulude tagasinõudmiseks. Ainus sel ajal alustatud menetlus oli kriminaalmenetlus, mis oli eeluurimise etapis. Selle lõpuleviimise tähtaega ei ole märgitud.

Lisaks oli makseasutuse ettekirjutuste – mille kohta Bulgaaria Vabariik väidab, et need tühistati tema enda kohtute poolt – eesmärk peatada maksed OLAFi lõpparuannetes tuvastatud pettustega seotud programmidele, mitte vaidlusalused maksed tagasi nõuda. Seega ei saa Bulgaaria Vabariik põhjendada tagasinõudmismeetmete võtmata jätmist kinnitusega, et makseasutuse võetud meetmed võidakse tühistada ning seega võivad need osutuda ebatõhusaks ja kulukaks. Pealegi ei kinnita miski väidet, et kui oleks võetud meetmed vaidlusaluste maksete tagasinõudmiseks, oleks liikmesriigi kohtutes esitatud kõigi nende meetmete tühistamise nõue või need kohtud oleks võinud need meetmed tühistada.

Sellega seoses rõhutas Üldkohus, et määruse nr 1306/2013 artikli 54 lõike 2 teise lõigu kohaselt oleks Bulgaaria Vabariik juhul, kui ta oleks võtnud haldusmeetmed asjaomaste summade tagasinõudmiseks ja samal ajal oleks Bulgaaria kohtud otsustanud, et eeskirjade eiramist ei ole toimunud, saanud sellega seoses kantud finantskoormuse deklareerida kõnealuse fondi kuluna.

12. juuli 2023. aasta kohtuotsus Cunsorziu di i Salamaghji Corsi – Consortium des Charcutiers Corses jt vs. komisjon (T-34/22, [EU:T:2023:386](#))

Kaitstud geograafiline tähis – Kaitstud päritolunimetus – Kaitstud geograafiliste tähiste „Jambon sec de l'Île de Beauté”, „Lonzo de l'Île de Beauté” ja „Coppa de l'Île de Beauté” taotlus – Varasemad kaitstud päritolunimetused „Jambon sec de Corse – Prisuttu”, „Lonzo de Corse – Lonzu” ja „Coppa de Corse – Coppa di Corsica” – Nimetuste sobivus – Seoste tekitamine – Määruse (EL) nr 1151/2012 artikli 7 lõike 1 punkt a ja artikli 13 lõike 1 punkt b – Komisjoni poolt registreerimistaotluste kontrollimise ulatus – Määruse nr 1151/2012 artikli 50 lõige 1 ja artikli 52 lõige 1 – Hindamisviga

Nimetused „Jambon sec de Corse” / „Jambon sec de Corse – Prisuttu”, „Lonzo de Corse” / „Lonzo de Corse – Lonzu” ja „Coppa de Corse” / „Coppa de Corse – Coppa di Corsica” registreeriti kaitstud päritolunimetuseks 2014. aastal.⁴⁸⁹

⁴⁸⁹ Vastavalt komisjoni 28. mai 2014. aasta rakendusmäärusega (EL) nr 581/2014, millega registreeritakse kaitstud päritolunimetuste ja kaitstud geograafiliste tähiste registris nimetus [Jambon sec de Corse / Jambon sec de Corse – Prisuttu (KPN)] (ELT 2014, L 160, lk 23), komisjoni 28. mai 2014. aasta rakendusmäärusega (EL) nr 580/2014, millega

Cunsorziu di i Salamaghji Corsi – Consortium des Charcutiers Corses (edaspidi „Consortium“) esitas 2015. aastal Prantsuse ametiasutustele määruse nr 1151/2012⁴⁹⁰ alusel taotluse registreerida nimetused „Jambon sec de l'Île de Beauté“, „Lonzo de l'Île de Beauté“ ja „Coppa de l'Île de Beauté“ kaitstud geograafilise tähisena.

Need ametiasutused andsid 2018. aastal määrused, millega kinnitati vastavad tootespetsifikaadid, et edastada need Euroopa Komisjonile heakskiitmiseks.

Kaitstud päritolunimetuste „Jambon sec de Corse – Prisuttu“, „Lonzo de Corse – Lonzu“ ja „Coppa de Corse – Coppa di Corsica“ tootespetsifikaate omav erialaliit palus need määrused Conseil d'État'l (Prantsusmaa kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) tühistada. Ta väitis, et mõiste „Île de Beauté“ jälgendab mõistet „Corse“ või loob sellega seose ning tekitab seega segiajamise ohu juba kaitstud päritolunimetusena registreeritud nimetustega. Conseil d'État (kõrgeima halduskohtuna tegutsev riiginõukogu) jättis nõude rahuldamata eelkõige põhjusel, et erinevate mõistete kasutamine ning ühelt poolt kaitstud päritolunimetuse ja teiselt poolt kaitstud geograafilise tähisega antava kaitse erinevus välistavad segiajamise ohu.

Rakendusotsusega 2021/1879⁴⁹¹ keeldus komisjon siiski registreerimast nimetusi „Jambon sec de l'Île de Beauté“, „Lonzo de l'Île de Beauté“ ja „Coppa de l'Île de Beauté“ kaitstud geograafilise tähisena. Ta leidis muu hulgas, et on üldteada, et nimetus „Île de Beauté“ on tavapärane perifraas, mis Prantsuse tarbija silmis tähistab üheselt mõistetavalt Korsikat. Seega kujutavad välja pakutud nimetused endast asjaomastele kaitstud päritolunimetustele määruse nr 1151/2012⁴⁹² artikli 13 lõike 1 punktiga b

registreeritakse kaitstud päritolunimetuste ja kaitstud geograafiliste tähiste registris nimetus [Lonzo de Corse / Lonzo de Corse – Lonzu (KPN)] (ELT 2014, L 160, lk 21), ja komisjoni 28. mai 2014. aasta rakendusmäärusega (EL) nr 582/2014, millega registreeritakse kaitstud päritolunimetuste ja kaitstud geograafiliste tähiste registris nimetus [Coppa de Corse / Coppa de Corse – Coppa di Corsica (KPN)] (ELT 2014, L 160, lk 25).

⁴⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. novembri 2012. aasta määrus (EL) nr 1151/2012 põllumajandustoodete ja toidu kvaliteedikavade kohta (ELT 2012, L 343, lk 1).

⁴⁹¹ Komisjoni 26. oktoobri 2021. aasta rakendusotsus (EL) 2021/1879, millega lükatakse tagasi kolm geograafilise tähise nimetuse kaitse taotlust vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse (EL) nr 1151/2012 artikli 52 lõikele 1 („Jambon sec de l'Île de Beauté“ (KGT), „Lonzo de l'Île de Beauté“ (KGT), „Coppa de l'Île de Beauté“ (KGT)) (ELT 2021, L 383, lk 1).

⁴⁹² Määruse nr 1151/2012 artikli 13 „Kaitse“ lõike 1 punktis b on ette nähtud, et „[r]egistreeritud nimetusi kaitstakse: [...] b) väärkasutuse, jäljendamise või seoste loomise eest ka siis, kui toodete või teenuste tegelik päritolu on näidatud või kui kaitstud nimetus on tõlgitud või sellele on lisatud väljend „stiil“, „liik“, „meetod“, „toodetud nagu“, „imitatsioon“ või muu samalaadne väljend, sealhulgas juhtudel, kui neid tooteid kasutatakse koostisainetena [...]“.

tagatud kaitse rikkumist. Seetõttu ei vasta need nimetused registreerimistingimustele, st määruse nr 1151/2012 artikli 7 lõike 1 punktile a⁴⁹³.

Üldkohus jättis rahuldamata Consortiumi ja tema teatud liikmete hagi selle otsuse peale.

Kuigi nii Euroopa Kohus kui ka Üldkohus on juba võtnud seisukoha selle kohta, millises ulatuses kontrollib komisjon registreerimistaotlusi, pidi Üldkohus kõnealuses kohtuasjas esimest korda tegema otsuse nimetuse registreerimiskõlblikkuse kohta, eriti pärast seda, kui riigisisised ametiasutused ja kohtud olid leidnud, et piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikel ja arukatel tarbijatel ei tule taotletavaid kaitstud geograafilisi tähiseid nähes võrdlusena kohe meelde tooted, millel on juba registreeritud kaitstud päritolunimetus. Lisaks võttis Üldkohtus esimest korda seisukoha ka komisjoni võimaluse kohta nimetuse registreerimisest keelduda määruse nr 1151/2012 artikli 7 lõike 1 punkti a alusel koostoimes artikli 13 lõike 1 punktiga b.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus lükkas tagasi väite, mille kohaselt komisjon ületas oma pädevust ja rikkus kohtuotsuse seadusjõudu.

Komisjoni pädevuse kohta tõdes Üldkohus esiteks, et määruse nr 1151/2012 artikli 7 lõike 1 punkt a koostoimes selle määruse artikli 13 lõike 1 punktiga b võib olla kehtiv õiguslik alus nimetuse registreerimisest keeldumiseks. Artikli 7 lõike 1 punkt a käsitleb tõepoolest konkreetselt kaitsetaotluse esemeks oleva nimetuse „tootespetsifikaati“. Artiklis 13 viidatud seoste loomise küsimus on aga siiski selle sätte kohase registreerimiskõlblikkuse aluseks. Vastavalt määruse nr 1151/2012 artikli 50 lõikele 1 koostoimes selle määruse põhjendusega 58 peab komisjon nimelt põhjaliku analüüsi tulemusel hindama, kas registreerimistaotlusele lisatud tootespetsifikaat sisaldab määrusega nõutavaid elemente ja kas nende elementide puhul ei ole tehtud ilmseid vigu.

Tootespetsifikaat, mille väljatöötamine on registreerimismenetluse vajalik etapp, peab muu hulgas sisaldama nimetust, millele kaitset taotletakse, nagu seda nimetust „kasutatakse kaubanduses või tavakeeles“. Sellest järeldub, et komisjon peab kontrollima, et selline kasutamine ei riku määruse nr 1151/2012 artikli 13 lõike 1 punktis b nimetatud kaitset seoste loomise eest. Nimelt võtaks kaitstud geograafilise tähise registreerimisega nõustumine olukorras, kus see looks seoseid juba registreeritud kaitstud päritolunimetusega, artikli 13 lõike 1 punktis b ette nähtud kaitset soovitava toime, sest niipea kui see nimetus oleks registreeritud kaitstud geograafilise tähisena, ei saaks varem kaitstud päritolunimetusega registreeritud nimetus enam kuuluda selle nimetuse suhtes kõnealuses sättes ette nähtud kaitse alla.

Seega ei saa komisjon olla kohustatud nimetust registreerima, kui ta leiab, et selle kasutamine kaubanduses on õigusvastane.

Teiseks täpsustas Üldkohus, millises ulatuses peab komisjon kontrollima nimetuste vastavust määruses nr 1151/2012 sätestatud tingimustele.

⁴⁹³ Määruse nr 1151/2012 artikli 7 „Tootespetsifikaat“ lõike 1 punktis a on sätestatud: „1. Kaitstud päritolunimetuse ja kaitstud geograafilise tähise kasutamiseks peab asjaomane toode vastama spetsifikaadile, milles on esitatud vähemalt järgmine teave: a) päritolunimetusena või geograafilise tähisena kaitstav nimetus, nagu seda kasutatakse kaubanduses või tavakeeles [...]“.

Komisjon peab⁴⁹⁴ taotlused nõuetekohaselt põhjalikult läbi vaatama, et tagada, et need ei sisalda ilmseid vigu ning nendes on arvesse võetud liidu õigust ja väljaspool taotluse esitanud liikmesriiki tegutsevate sidusrühmade huve.

Kolmandaks on komisjonil erinev kaalutlusruum olenevalt sellest, kas tegemist on nimetuse registreerimise menetluse esimese etapiga, mille käigus kogutakse registreerimistaotluse toimikusse kuuluvad dokumendid, mille liikmesriigi ametiasutused edastavad lõpuks komisjonile, või selle menetluse teise etapiga ehk registreerimistaotluste läbivaatamisega tema enda poolt.

Samal ajal kui kohtupraktikast⁴⁹⁵ nähtub, et nendest kahest etapist esimeses on komisjonil üksnes „piiratud või isegi olematu“ kaalutlusruum, on tal autonoomne kaalutlusruum selle kohta otsuse tegemisel, kas registreerida nimetus kaitstud päritolunimetusena või kaitstud geograafilise tähisena lähtuvalt registreerimistingimustest, mis on ette nähtud määruse nr 1151/2012 artikli 7 lõike 1 punktis a koostoimes määruse artikli 13 lõike 1 punktiga b.

Mis puudutab kohtuotsuse seadusjõu väidetavat rikkumist, siis lisas Üldkohus, et liikmesriigi kohtu jõustunud otsusele, millega tuvastati, et puudub oht, et piisavalt informeeritud, mõistlikult tähelepanelikel ja arukatel tarbijatel tekivad seosed registreeritud kaitstud päritolunimetuste ja taotletava kaitstud geograafilise tähise vahel, ei saa tugineda selleks, et seada kahtluse alla komisjoni autonoomne hinnang registreerimistingimustele.

⁴⁹⁴ Määruse nr 1151/2012 põhjenduse 58 ja artikli 50 lõike 1 kohaselt.

⁴⁹⁵ 29. jaanuari 2020. aasta kohtuotsus *GAEC Jeanningros* (C-785/18, [EU:C:2020:46](#)) ja 23. aprilli 2018. aasta kohtuotsus *CRM vs. komisjon* (T-43/15, ei avaldata, [EU:T:2018:208](#)).

VII. Rahvatervis

4. oktoobri 2023. aasta kohtuosus *Ascenza Agro ja Industrias Afrasa vs. komisjon* (T-77/20, [EU:T:2023:602](#))

Taimekaitsevahendid – Määrus (EÜ) nr 1107/2009 – Rakendusmäärus (EL) 2020/17 – Toimeaine metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamata jätmise – Tühistamishagi – Õigus esitada hagi – Vastuvõetavus – Kohustus hinnata kõiki määruses nr 1107/2009 ette nähtud nõudeid ja kriteeriume – EFSA järelduse puudumine – Läbipaistvuskohustus – Õigus olla ära kuulatud – Põhjendamiskohustus – Referentliikmesriigi ja EFSA erinevad riskihinnangud – Kohustus võtta arvesse kõiki asjas tähtsust omavaid asjaolusid – Käimasoleva uuringu vahearuanne – Ettevaatuspõhimõte – Tõendamiskoormis ja tõendamise ese – Ilmne hindamisviga – Analoogete meetodi ja tõendite kaalukusel põhineva lähenemisviisi kohaldatavus – Võimalus tugineda ECHA ja EFSA suunistele

Metüülkloropürifoss on toimeaine, mida kasutatakse taimekaitsevahendites kahjulike organismide tõrjeks ning ladustatud teravilja ja tühjade ladude töötlemiseks. Metüülkloropürifoss kuulub fosfororgaaniliste kemikaalide rühma, kuhu kuulub ka üks teine toimeaine, kloropürifoss.

Direktiiviga 91/414 taimekaitsevahendite turuleviimise kohta⁴⁹⁶ kehtestati Euroopa Liidus taimekaitsevahendite turulelaskmiseks loa andmisele kohaldatav õiguslik regulatsioon. Metüülkloropürifoss ja kloropürifoss on nimetatud direktiivi I lisasse kantud direktiiviga 2005/72⁴⁹⁷. Komisjoni poolt metüülkloropürifossile antud heakskiitu pikendati kolmel korral ja see kaotas lõpuks kehtivuse 31. jaanuaril 2020.

Kaks metüülkloropürifossi tootvat ettevõtjat, *Ascenza Agro, SA*⁴⁹⁸ ja *Dow AgroSciences Ltd* (edaspidi „taotlejad“), esitasid mõlemad taotluse metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamiseks⁴⁹⁹. Hispaania Kuningriik kui referentliikmesriik ei teinud nimetatud pikendamise hindamisaruande kavandis järeldust, et metüülkloropürifossil on kahjulik mõju inimeste tervisele, ning tegi seega ettepaneku selle toimeaine heakskiitu pikendada.

⁴⁹⁶ Nõukogu 15. juuli 1991. aasta direktiiv 91/414/EMÜ taimekaitsevahendite turuleviimise kohta (EÜT 1991, L 230, lk 1; ELT eriväljaanne 03/11, lk 332).

⁴⁹⁷ Komisjoni 21. oktoobri 2005. aasta direktiiv 2005/72/EÜ, millega muudetakse nõukogu direktiivi 91/414/EMÜ toimeainete kloropürifossi, metüülkloropürifossi, mankooteebi, maneebi ja metiraami lisamiseks (ELT 2005, L 279, lk 63). Direktiiv 91/414 asendati Euroopa Parlamendi ja nõukogu 21. oktoobri 2009. aasta määrusega (EÜ) nr 1107/2009 taimekaitsevahendite turulelaskmise ja nõukogu direktiivide 79/117/EMÜ ja 91/414 kehtetuks tunnistamise kohta (ELT 2009, L 309, lk 1, ja parandus ELT 2020, L 45, lk 81), mille kohaselt loeti direktiivi 91/414 I lisasse kantud toimeained heakskiidetuks. Need toimeained on nüüd loetletud komisjoni 25. mai 2011. aasta rakendusmääruse (EL) nr 540/2011, millega rakendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrust (EÜ) nr 1107/2009 seoses heakskiidetud toimeainete loeteluga (ELT 2011, L 153, lk 1), lisa A osas.

⁴⁹⁸ Tollase nimega *Sapex Agro SA*.

⁴⁹⁹ Taotluse korral pikendatakse toimeainele antud heakskiitu, kui on kindlaks tehtud, et määruse nr 1107/2009 artiklis 4 ja II lisas sätestatud heakskiitmise kriteeriumid – mis käsitlevad eelkõige nimetatud toimeainete eeldatavat mõju inimeste tervisele – on täidetud. Toimeainete heakskiidu pikendamise menetluse rakendamist reguleerib komisjoni 18. septembri 2012. aasta rakendusmäärus (EL) nr 844/2012, millega kehtestatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruses (EÜ) nr 1107/2009 (taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta) ette nähtud toimeainete heakskiidu pikendamise menetluse rakendamiseks vajalikud sätted (ELT 2012, L 252, lk 26).

Euroopa Toiduohutusamet (EFSA) korraldas esimese arutelu ekspertidega, et hinnata metüülkloropürifossi riske inimeste tervisele. EFSA esitas nende hindamiste tulemustest kokkuvõtte 31. juuli 2019. aasta seisukohas, milles ta täpsustas, et ekspertide lähenemisviis põhines suures osas metüülkloropürifossi ja kloropürifossi struktuurilisel sarnasusel.

Lisaks märkisid eksperdid, et metüülkloropürifossi genotoksilisuse kohta ei olnud avalikku teaduskirjandust, samas kui saadaval oli mitu avaldatud uuringut kloropürifossi kohta, mille puhul on tõstatatud probleeme. Kõik eksperdid olid seejärel nõus, et seda ebakindlust tuleb metüülkloropürifossi riskihindamisel arvesse võtta ning seega ei saa välistada, et esineb võimalik DNA kahjustamise oht. Seega ei olnud ei genotoksilisuse ega arengutoksilisuse kohta võimalik kindlaks teha ühtegi kontrollväärtust, mistõttu ei saanud läbi viia tarbijate, käitlejate, töötajate, lähedalviibijate ja elanikkonna suhtes tekkivate riskide hindamist.

Pärast teist arutelu ekspertidega võttis EFSA 8. novembril 2019 vastu oma 31. juuli 2019. aasta seisukoha ajakohastatud versiooni, milles ta leidis, et määruse nr 1107/2009 artiklis 4 ette nähtud inimeste tervist käsitlevad kriteeriumid ei olnud metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamiseks täidetud. Selle alusel võttis komisjon 10. jaanuaril 2020 vastu rakendusmääruse 2020/17, milles käsitletakse toimeaine metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamata jätmist vastavalt määrusele nr 1107/2009⁵⁰⁰ (edaspidi „vaidlustatud määrus“).

Vaidlustatud määrukses tugines komisjon metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamisest keeldumisel kolmele põhjendusele. Esimene puudutab asjaolu, et „metüülkloropürifossi genotoksilisust ei saa välistada“, teise kohaselt on olemas „tõendid arengutoksilise mõju kohta“ ja kolmas puudutab asjaolu, et „metüülkloropürifossi võib klassifitseerida 1B kategooria reproduktiivtoksiliseks aineks“.

Oma hagi paluvad hagejad Ascenza Agro ja Industrias Afrasa, SA vaidlustatud määrus tühistada.

Üldkohus, kes tegi otsuse laiendatud koosseisus, jättis hagi rahuldamata ja otsustas sel puhul teatavate küsimuste üle, mida määruse nr 1107/2009 ja rakendusmääruse nr 844/2012 kohta ei ole seni käsitletud. Nii selgitas ta menetluslikust küljest mõistet „järelendus“ rakendusmääruse nr 844/2012 artikli 13 tähenduses ja täpsustas, millist mõju avaldavad vaidlustatud määruse õiguspärasusele põhjused, mille alusel liikmesriik hääletab alalise taime-, looma-, toidu- ja söödakomitee (edaspidi „alaline komitee“) arvamuse raames enne, kui komisjon teeb otsuse toimeaine heakskiidu pikendamise kohta. Lisaks täpsustas Üldkohus sisulistes küsimustes läbipaistvuskohustuse ja ettevaatuspõhimõtte kohaldamist taimekaitsevahendite valdkonnas. Veel võttis ta seisukoha „analoogmeetodi“ ja „tõendite kaalukusel“ põhineva lähenemisviisi ulatuse kohta määruse nr 1107/2009 kohaldamisel.

Üldkohtu hinnang

- **„Järelduse“ olemasolu**

Seoses hagejate väiteosaga EFSA järelduse puudumise kohta sedastas Üldkohus, et ei rakendusmäärukses nr 844/2012⁵⁰¹ ega määrukses nr 1107/2009⁵⁰² ei ole mõiste „järelendus“ määratlust

⁵⁰⁰ Komisjoni rakendusmäärus (EL) 2020/17, milles käsitletakse toimeaine metüülkloropürifossi heakskiidu pikendamata jätmist vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusele (EÜ) nr 1107/2009 taimekaitsevahendite turulelaskmise kohta ning millega muudetakse komisjoni rakendusmääruse (EL) nr 540/2011 lisa (ELT 2020, L 7, lk 11). Lisaks võttis komisjon 10. jaanuaril 2020 vastu rakendusmääruse (EL) 2020/18, milles käsitletakse toimeaine kloropürifossi heakskiidu pikendamata jätmist vastavalt määrusele nr 1107/2009 ning millega muudetakse rakendusmääruse nr 540/2011 lisa (ELT 2020, L 7, lk 14).

⁵⁰¹ Vt rakendusmääruse nr 844/2012 artikli 13 lõike 1 esimene lõik.

esitatud. Nendest õigusaktidest nähtub siiski ühelt poolt, et vormiliselt peab EFSA järelduse vastu võtma ning edastama selle taotlejale, liikmesriikidele ja komisjonile.

Teiselt poolt, mis puudutab järelduse sisu, siis peab EFSA eelkõige täpsustama, „kas võib eeldada, et toimeaine vastab [määruse nr 1107/2009] artiklis 4 sätestatud heakskiitmise kriteeriumidele“. EFSA arvamus selle kohta, kas toimeaine võib vastata selles määruses sätestatud tingimustele ja kriteeriumidele, on seega järelduse olemasolu tuvastamisel määravaks asjaoluks.

Praegusel juhul leidis EFSA nii 31. juuli kui ka 8. novembri 2019. aasta seisukohas, et inimeste tervist puudutavas osas ei vasta metüülkloropüriifoss nimetatud kriteeriumidele, ja seega võttis ta tõesti vastu järelduse rakendusmääruse nr 844/2012 artikli 13 tähenduses. Kõnealuste dokumentide nimetamine „seisukohtadeks“ ei saa niisugust tõdemust kahtluse alla seada, kuna järelduse olemasolu tuvastamine sõltub siiski ennekõike kõnealuse dokumendi sisust.

- **Läbipaistvuskohustus**

Üldkohus tuletas meelde, et puudutatud isik, kes liidu üldkohaldatava akti peale esitatud tühistamisnõude põhjendamiseks tugineb läbipaistvuskohustuse rikkumisele, peab tuginema sõnaselgele sättele, mis annab talle menetlusliku õiguse ja kuulub nimetatud akti vastuvõtmist reguleerivasse õiguslikku raamistikku.

Üldkohus leidis esiteks, et vaidlustatud määrus on üldkohaldatav akt, ilma et Ascenza Agro isiklik puutumus sellest aktist võiks niisuguse kvalifikatsiooni kahtluse alla seada. Nimelt tuleb eristada ühelt poolt küsimust, kas akt on üldkohaldatav või üksikakt, mis sõltub võetud aktist kui sellisest, ja teiselt poolt tavalise hageja isikliku puutumuse küsimust, mis sõltub tema olukorrast selle akti suhtes. Seega, kuigi ELTL artikli 263 neljandas lõigus sätestatud kriteeriume arvestades on teatud aktid oma olemuselt ja ulatuselt normatiivsed, sest neid kohaldatakse kõigi asjaomaste ettevõtjate suhtes, võivad nende sätted – ilma et nad kaotaksid oma üldakti laadi – teatavatel asjaoludel puudutada isiklikult teatavaid ettevõtjaid, kellel on juhul, kui need aktid ka neid otseselt puudutavad, õigus esitada nende peale tühistamishagi.

Teiseks on taimekaitsevahenditega seotud läbipaistvuskohustuse täitmine seega tagatud erisätetega, mis on ette nähtud vaidlustatud määruse vastuvõtmist reguleerivas õiguslikus raamistikus ehk määruses nr 1107/2009, milles nähakse ette eeskätt toimeaine heakskiidu pikendamise menetlusega seotud üldsätted, ja rakendusmääruses nr 844/2012, milles nähakse ette niisuguse toimeaine heakskiidu pikendamise menetluse rakendamisega seotud erisätted.

⁵⁰² Vt määruse nr 1107/2009 artikli 12 lõike 2 teine lõik.

Üldkohus märkis siiski, et hagejad ei ole käesolevas asjas viidanud ühelegi erisättele, mis annaks Ascenza Agrole menetlusliku õiguse ja mis kuuluks vaidlustatud määruse vastuvõtmist reguleerivasse õiguslikku raamistikku.

- **Alalise komitee arvamuse vastuvõtmise kord**

Üldkohus tuletas meelde, et käesoleval juhul on selge, et alalise komitee pooldava arvamuse vaidlustatud määruse eelnõu kohta sai saavutada Suurbritannia ja Põhja-liri Ühendkuningriigi poolthäälega. Vaatamata eeltoodule märkis Üldkohus, et hagejate väide on tegelikult suunatud vaidlustatud määruse põhjenduste, mitte selle vastuvõtmise menetluse vastu.

Vaidlustatud määruse põhjendustest nähtub aga, et selle vastuvõtmisel ei tuginetud teguritele, mida Ühendkuningriigi hääletamisel arvesse võttis, mistõttu hagejate esitatud väiteosa on tulemusetu.

- **Ettevaatuspõhimõte**

Üldkohus märkis, et kui on kahtlusi inimeste tervisele esinevate riskide olemasolu või ulatuse osas, võimaldab ettevaatuspõhimõte võtta kaitsemeetmeid, ilma et oodataks ära, et nende riskide tegelikkus ja tõsidus oleks täielikult avaldunud. Ettevaatuspõhimõtte nõuetekohane kohaldamine eeldab eelkõige tervisega seotud riski põhjalikku hindamist, tuginedes kõige usaldusväärsematele kättesaadavatele teaduslikele andmetele ja kõige uuematele rahvusvaheliste uuringute tulemustele. Kui väidetava riski olemasolu või selle riski ulatuse üle ei ole võimalik kindlalt otsustada, kuna teostatud uuringute tulemused ei ole piisavad, lõplikud või täpsed, kuid riski realiseerumise korral on tegelik kahju inimeste tervisele tõenäoline, õigustab ettevaatuspõhimõtte piiravate meetmete võtmist.

Käesoleval juhul viisid eksperdid ja EFSA läbi metüülkloropüriifossi kavandatavast kasutusviisist tervisele tuleneva riski hindamise, millest nähtus ebakindlus. Niisugune lähenemisviis on seega kooskõlas ettevaatuspõhimõttega, mis tähendab, et niisugused riskihindamise eest vastutavad asutused nagu EFSA teavitavad komisjoni lisaks kindlale järeldusele, milleni nad on jõudnud, ka allesjäänud ebakindlusest, et komisjon võtaks vajaduse korral piiravad meetmed.

- **EFSA ja komisjoni kasutatud riskihindamise meetodid**

Üldkohus tõdes esiteks, et EFSA võis toimeaine hindamisel õigustatult kasutada analoogmeetodit ja tõendite kaalukusel põhinevat lähenemisviisi.

Nimelt, mis puudutab kõigepealt nende kahe meetodi sisu, siis võimaldab analoogmeetod⁵⁰³ teatud ainete omadusi prognoosida olemasolevate andmete alusel, mis puudutavad teisi võrdlusaineid, mis on struktuurilt sarnased esimesena nimetatud ainetega. Mis puudutab tõendite kaalukusel põhinevat lähenemisviisi, siis see võimaldab teatavate ainete omadusi prognoosida mitmest sõltumatust teabeallikast pärinevate andmete alusel⁵⁰⁴.

⁵⁰³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. detsembri 2006. aasta määruse (EÜ) nr 1907/2006, mis käsitleb kemikaalide registreerimist, hindamist, autoriseerimist ja piiramist (REACH) ning millega asutatakse Euroopa Kemikaaliamet, muudetakse direktiivi 1999/45/EÜ ja tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EMÜ) nr 793/93 ja komisjoni määrus (EÜ) nr 1488/94 ning samuti nõukogu direktiiv 76/769/EMÜ ja komisjoni direktiivid 91/155/EMÜ, 93/67/EMÜ, 93/105/EÜ ja 2000/21/EÜ (ELT 2006, L 396, lk 1), XI lisa punkt 1.5.

⁵⁰⁴ Vt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 16. detsembri 2008. aasta määruse (EÜ) nr 1272/2008, mis käsitleb ainete ja segude klassifitseerimist, märgistamist ja pakendamist ning millega muudetakse direktiive 67/548/EMÜ ja 1999/45/EÜ ja tunnistatakse need kehtetuks ning muudetakse määrust (EÜ) nr 1907/2006 (ELT 2008, L 353, lk 1), I lisa punkt 1.1.1.3.

Mis puudutab seejärel nende kahe meetodi eesmärki, siis on REACH-määruses ette nähtud⁵⁰⁵, et kui võimalik, kogutakse inimest mõjutava toksilisuse kohta käivat ainete olemuslikke omadusi käsitlevat teavet teiste vahendite kui selgroogsete loomadega tehtavate katsetega. Uuringute ja katsete kasutamist saab seega vältida erinevate meetodite⁵⁰⁶ kasutamisega, mille hulgas on eelkõige analoogmeetod ja tõendite kaalukusel põhinev lähenemisviis. Analoogmeetod võimaldab niisiis vältida katseid, et määrata iga aine iga näitajat, ning seda võib kasutada juhul, kui puuduvad andmed nende ainete kohta, mille riske hinnatakse. Kui tõendite kaalukusel põhinev lähenemisviis võimaldab koguda piisavalt tõendeid, mille põhjal võib järeldada, et ainel on või puudub teatav ohtlik omadus, siis selline lähenemisviis tähendab, et jäetakse ära edasised katsed loomadega. Üldkohus järeldas sellest, et nende kahe meetodi eesmärk on eelkõige piirata katseid selgroogsete loomadega ja et mõlemad meetodid võimaldavad seega vältida katseid, et määrata iga aine iga näitajat.

Mis puudutab lisaks EFSA poolt nende kahe meetodi kasutamise õiguspärasust, siis märkis Üldkohus, et määruse nr 1107/2009 sättes⁵⁰⁷ ja rakendusmääruse nr 844/2012 sättes jätavad EFSA-le tema rakendatavate hindamismeetodite valikul ulatusliku kaalutlusruumi, tingimusel et tema hindamine on teaduslik. Lisaks märgib Üldkohus, et arvestades selles valdkonnas antavaid keerulisi teaduslikke hinnanguid, on komisjonile selles osas antud ulatuslik kaalutlusõigus. Seega, kuna komisjon tugines EFSA riskihindamisele, peab liidu kohtu kontroll selle hinnangu üle samuti piirduma ilmse hindamisveaga.

Üldkohus leidis sellega seoses, et kuna kahe meetodi kasutamine on ette nähtud nii määruses nr 1272/2008 kui ka REACH-määruses, siis leidis liidu seadusandja, et need meetodid on teaduslikust seisukohast piisavalt usaldusväärsed, et neid saaks kasutada kemikaalide hindamiseks muudes valdkondades kui taimekaitsevahendid.

Need kaks meetodit, mis võimaldavad vältida katseid, et määrata iga aine iga näitajat, aitavad mõlemad kaasa loomkatsete vähendamisele ning nende kasutamine aitab saavutada ühte määrusega nr 1107/2009 ja sellest tulenevalt ka selle rakendusmäärusega nr 844/2012 taotletavatest eesmärkidest.

Teiseks, mis puudutab nende kahe meetodi kohaldamise konkreetseid üksikasju, siis märkis Üldkohus seoses analoogmeetodiga, et keegi ei vaidle vastu sellele, et metüülkloropüüfoss ja kloropüüfoss kuuluvad samasse fosfororgaaniliste kemikaalide rühma ning et üldiselt on neil sarnane keemiline struktuur.

Tõendite kaalukusel põhineva lähenemisviisi kohta märkis Üldkohus, et EFSA piirdus tõdemusega, et taotlejate esitatud katsed ja uuringud ei võimaldanud tuvastada riske inimeste tervisele, ilma et ta oleks viidanud eelretsenseeritud avalikule teaduskirjandusele rakendusmääruse nr 844/2012 artikli 7 lõike 1 punkti m tähenduses. EFSA ei leidnud seega, et taotlejate esitatud andmed olid piisavad asjakohase ja lõpliku järelduse tegemiseks, eelkõige selleks, et ta saaks järeldada, et metüülkloropüüfossi puhul genotoksilisuse risk puudub.

Vastupidi, EFSA osutas oma 31. juuli ja 8. novembri 2019. aasta seisukohtades, et eksperdid olid märkinud, et metüülkloropüüfossi genotoksilisuse kohta ei olnud avalikku teaduskirjandust, samas kui kloropüüfossi kohta oli saadaval mitu avaldatud uuringut. Ta lisas, et kuna kloropüüfossi puhul oli

⁵⁰⁵ REACH-määruse artikli 13 lõige 1.

⁵⁰⁶ Loetelud REACH-määruse XI lisa 1. jaotises.

⁵⁰⁷ Vt artikkel 4.

tõstatatud probleeme seoses kromosoomaberratsiooni ja DNA kahjustamisega, olid eksperdid järeldanud, et metüülkloropüriifossi puhul esines andmelünki. Ta märkis seejärel, et eksperdid olid nõus, et sellest tulenevat ebakindlust tuleb metüülkloropüriifossi riskihindamisel arvesse võtta ning seega ei saa välistada, et esineb võimalik DNA kahjustamise oht. Eksperdid ja EFSA ei leidnud lisaks, et metüülkloropüriifossi genotoksilisust käsitlevatel teadusartiklidel pidi olema nende järeldusele suurem mõju kui kõigil muudel metüülkloropüriifossi genotoksilisust puudutavatel tõenditel. Nad ei tuginenud metüülkloropüriifossiga seotud riskide hindamisel üksnes katsetele ja uuringutele, mille esitamist taotlejalt õigusnormide kohaselt nõutakse, vaid võtsid arvesse ka kogu avalikku asjakohast teaduskirjandust.

15. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Austrian Power Grid jt vs. ACER (T-606/20, [EU:T:2023:64](#))

Energeetika – Elektrienergia siseturg – Sageduse taastamise reservidest automaatse käivitamise teel saadava tasakaalustamisenergia vahetamise Euroopa keskkonna rakendamisraamistik – Üksikasjaliku korra, tingimuste ja meetodika vastuvõtmise menetlus – Võrguettevõtjate ühise ettepaneku tagasilükkamine – ACERi pädevus – Õigusnormi rikkumine – Kaitseõigused – Põhjendamiskohustus

15. veebruari 2023. aasta kohtuotsus Austrian Power Grid jt vs. ACER (T-607/20, [EU:T:2023:65](#))

Energeetika – Elektrienergia siseturg – Sageduse taastamise reservidest käsitsi käivitamise teel saadava tasakaalustamisenergia vahetamise Euroopa keskkonna rakendamisraamistik – Üksikasjaliku korra, tingimuste ja meetodika vastuvõtmise menetlus – Võrguettevõtjate ühise ettepaneku tagasilükkamine – ACERi pädevus – Õigusnormi rikkumine – Kaitseõigused – Põhjendamiskohustus

Euroopa Komisjoni määruses 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri,⁵⁰⁹ on nähtud ette, et rakendatakse ellu mitu tasakaalustamisenergia vahetamise Euroopa keskkonda. Nende keskkondade hulgas on esiteks Euroopa keskkond automaatselt käivitavatest sageduse taastamise reservidest saadava tasakaalustamisenergia vahetamiseks (edaspidi „aFRR-keskkond“) ja teiseks Euroopa keskkond käsitsi käivitavatest sageduse taastamise reservidest saadava tasakaalustamisenergia vahetamiseks (edaspidi „mFRR-keskkond“)⁵¹⁰.

Kooskõlas määruses 2017/2195⁵¹¹ ette nähtud menetlusega esitasid kõik põhivõrguettevõtjad riigisestele reguleerivatele asutustele (edaspidi „reguleerivad asutused“) ⁵¹² ühised meetodikaettepanekud aFRR-keskkonna ja mFRR-keskkonna rakendamiseks, et saada nendele ettepanekutele heakskiit.

Reguleerivate asutuste ühisel taotlusel tegi Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet (edaspidi „ACER“) sama määruse alusel⁵¹³ otsuse nende ettepanekute kohta – ACERi, reguleerivate asutuste ja põhivõrguettevõtjate konsultatsioonide tulemusel muudetud kujul. Nii tegi ACER kaks otsust, ühe aFRR-metoodika ja teise mFRR-metoodika kohta (edaspidi „ACERi otsused“), millele olid lisatud kõnealused meetodikad, selle asutuse muudetud ja heakskiidetud kujul.

⁵⁰⁸ Kohtuasjade Austrian Power Grid jt vs. ACER (T-606/20) ja Austrian Power Grid jt vs. (T-607/20) ühine kokkuvõte.

⁵⁰⁹ Komisjoni 23. novembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2195, millega kehtestatakse elektrisüsteemi tasakaalustamise eeskiri (ELT 2017, L 312, lk 6).

⁵¹⁰ Määruse 2017/2195 artiklid 20 ja 21.

⁵¹¹ Määruse 2017/2195 artikli 20 lõige 1 ja artikli 21 lõige 1.

⁵¹² Määruse 2017/2195 artikli 5 lõige 1 ja lõike 2 punkt a.

⁵¹³ Määruse 2017/2195 artikli 5 lõige 7.

Austrian Power Grid, ČEPS, a.s., Polskie sieci elektroenergetyczne S.A., Red Eléctrica de España SA, RTE Réseau de transport d'électricité, Svenska kraftnät, TenneT TSO BV ja TenneT TSO GmbH esitasid ACERi apellatsiooninõukogule (edaspidi „apellatsiooninõukogu“) nende otsuste peale kaebused⁵¹⁴. Kuna nende kaebused jäeti rahuldamata, esitasid nad Üldkohtule kaks hagi, paludes tühistada apellatsiooninõukogu otsused neid puudutavas osas, ACERi otsuste teatavad sätted ning neile lisatud meetodikad.

Üldkohtu teine koda laiendatud koosseisus jättis need hagi rahuldamata, tehes sellega seoses otsuse ühelt poolt ACERi ja reguleerivate asutuste vahelise pädevuse jaotuse kohta aFRRi ja mFRRi meetodika vastuvõtmise küsimustes ning teiselt poolt funktsioonide kohta, mis on määruse 2017/2195 järgi vajalikud aFRR-keskkonna ja mFRR-keskkonna toimimiseks.

Üldkohtu hinnang

Kõigepealt tunnistas Üldkohus tühistamishagid vastuvõetamatuks osas, milles need olid esitatud ACERi otsuste ja nende otsuste lisade peale. Üldkohus märkis sellega seoses, et vastavalt ELTL artikli 263 viiendale lõigule ja ACERi asutamise aktile ehk määrusele 2019/942⁵¹⁵ võivad hagejad kui menetluse pooled, kellel ei ole eesõigust⁵¹⁶, esitada Üldkohtule hagi üksnes apellatsiooninõukogu otsuste tühistamiseks, mitte aga ACERi otsuste ega selliste otsuste lisade tühistamiseks. Järelikult piirub Üldkohtu kontroll käesoleval juhul üksnes apellatsiooninõukogu otsuste õiguspärasuse kontrolliga, eriti osas, milles nendega jäeti muutmata kujul jõusse ACERi otsused ja neile lisatud aFRRi ja mFRRi meetodika.

Kooskõlas eespool esitatud tuvastusega jätkas Üldkohus sisuliste küsimuste analüüsiga. Esimesena lükkas ta tagasi hagejate argumendid, mille kohaselt apellatsiooninõukogu rikkus õigusnormi, kui ta jättis tuvastamata, et ACER ületas vaidlusaluseid otsuseid vastu võttes oma pädevuse piire.

Selles küsimuses tõdes Üldkohus, et vastavalt määruse 2019/941 artikli 6 lõikele 10 ja määruse 2017/2195 artikli 5 lõikele 7, kujul, mil need olid apellatsiooninõukogu otsuste vastuvõtmise ajal kohaldatavad, oli ACERil õigus teha otsus või võtta vastu üksikjuhtumeid käsitlevaid otsuseid piiriülest kaubandust või piiriülese süsteemi talitluskindlust mõjutavate reguleerimisküsimuste või -probleemide kohta, nagu aFRRi ja mFRRi meetodika vastuvõtmine, kui pädevad reguleerivad asutused on talle esitanud selle kohta ühise taotluse, nagu kõnesoleval juhtumil. Üldkohtu hinnangul ei tulene neist sätetest, et ACERi pädevus oleks piiratud üksnes küsimustega, milles puudutatud asutused on eriarvamusel.

Niisugust grammatilist tõlgendust toetavad selle õigusakti kontekst ja taotletavad eesmärgid, mille osa need sätted on. Sellega seoses nähtub määruse 2019/942 ja varem kohaldamisele kuulunud määruse nr 713/2009⁵¹⁷ ettepanekute seletuskirjadest, et liidu seadusandjal oli selge tahe muuta otsuste tegemine piiriülestes küsimustes tõhusamaks ja kiiremaks, tugevdades ACERi üksikotsuste

⁵¹⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/942, millega asutatakse Euroopa Liidu Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Amet (ELT 2019, L 158, lk 22).

⁵¹⁵ Määruse 2019/942 põhjendus 34, artikli 28 lõige 1 ja artikkel 29.

⁵¹⁶ Eesõigusega pooled on Euroopa Kohtu põhikirja artikli 19 esimeses ja teises lõigus nimetatud pooled, st liikmesriigid, liidu institutsioonid, Euroopa Majanduspiirkonna lepingu osalisriigid, kes ei ole liikmesriigid, ning selles lepingus nimetatud EFTA järelevalveamet.

⁵¹⁷ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuli 2009. aasta määrus (EÜ) nr 713/2009, millega luuakse Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostööamet (ELT 2009, L 211, lk 1).

tegemise volitusi, mis sobiks kokku reguleerivate asutuste keskse rolli säilitamisega energeetikaregulatsiooni valdkonnas, tagades sealjuures kooskõla subsidiaarsuse põhimõttega ja proportsionaalsuse põhimõttega. Samuti ilmneb määruse 2019/942⁵¹⁸ preambulist, et ACER asutati selleks, et täita liidu tasandil õiguslik tühimik ning aidata kaasa elektrienergia siseturu ja maagaasi siseturu tõhusale toimimisele.

Seega kinnitavad määruse 2019/942 ja määruse 2017/2195 asjasse puutuvate sätete eesmärk ja kontekst, milles need sätted asuvad ning juhtumi asjaolud, et ACERil on pädevus teha otsuseid aFFRi ja mFFRi metoodika koostamise kohta, kui reguleerivad asutused esitavad selleks ühise taotluse. Samuti osas, milles ACERile on antud oma otsustusõigus, et võimaldada tal täita talle pandud reguleerimisülesandeid sõltumatult ja tõhusalt, on sellel asutusel õigus muuta põhivõrguettevõtjate ettepanekuid, et tagada nende kooskõla liidu energiaõigusega, ilma et ta oleks seotud võimalike kokkulepetega pädevate reguleerivate asutuste vahel.

Sellest järeldub, et ACERi apellatsiooninõukogu ei rikkunud õigusnormi, kui ta tunnistas ACERi pädevust teha otsus aFFRi ja mFFRi metoodika küsimustes, mille kohta oli reguleerivatel asutustel olemas kokkulepe.

Teisena lükkas Üldkohus tagasi hagejate etteheite, mille kohaselt apellatsiooninõukogu oli rikkunud õigusnormi, tuvastades, et võimsuse haldamise funktsiooni hõlmamist aFFR-keskkonna ja mFFR-keskkonna toimimiseks vajalike funktsioonide hulgas ei olnud põhivõrguettevõtjatele ette kirjutanud ACER, vaid et see tulenes otse määruse 2017/2195 kohaldamisest.

Üldkohus täpsustas sellega seoses esmalt, et niisugune hõlmamine on otsustava tähtsusega hindamaks, kas põhivõrguettevõtjate koostatud ettepanekud peavad vastama määruses 2017/2195⁵¹⁹ ette nähtud täiendavatele nõuetele juhul, kui põhivõrguettevõtjad kavatsevad määrata nende erinevate funktsioonide täitmiseks mitu üksust, nagu käesoleval juhul. Üldkohus märkis selle kohta, et viidatud määruse kohaselt peab põhivõrguettevõtjate esitatud metoodikaettepanekutes sisalduma aFFR-keskkonna ja mFFR-keskkonna toimimiseks vajalike funktsioonide määratlus⁵²⁰. Ehkki määrusest 2017/2195 tuleneb, et need keskkonnad hõlmavad vähemalt käivitamise optimeerimise funktsiooni ja põhivõrguettevõtjatevahelise arveldamise funktsiooni⁵²¹, ei ole välistatud, et mõnda muud funktsiooni – nagu võimsuse haldamine – võib samuti käsitada nende keskkondade toimimiseks vajalikuna, eriti siis, kui niisuguse funktsiooni lisamine tundub vajalik, et tagada selle keskkonna moodustamine kõrgetasemelisena, tuginevana ühtsetele juhtimis põhimõtetele ja äritoimingutele.

aFFR-keskkonna ja mFFR-keskkonna toimimiseks vajaliku funktsiooni mõiste tõlgendamine, arvestades määruse 2017/2195 konteksti ja eesmarke, viib järeldusele, et tegemist on funktsiooniga, mis nii tehnilises kui ka juriidilises plaanis näib olevat vajalik nende keskkondade tõhusaks ja kindlaks juurutamiseks ja käitamiseks.

Ent Üldkohtu hinnangul täidab võimsuse haldamise funktsioon sellise vajalikkuse tingimuse. Nimelt kohustab määrus 2017/2195 õiguslikus plaanis põhivõrguettevõtjaid tasakaalustamisenergia vahetamiseks või tasakaalustamatuse tasaarvestuseks pidevalt ajakohastama kättesaadavat piirkonnaülest võimsust. Tehnilises plaanis, nagu see tuleneb käesolevas asjas koostatud aFFRi

⁵¹⁸ Määruse 2019/942 põhjendus 10, varem määruse nr 713/2009 põhjendus 5.

⁵¹⁹ Määruse 2017/2195 artikli 20 lõike 3 punkti e alapunktid i–iii ja artikli 21 lõike 3 punkti e alapunktid i–iii.

⁵²⁰ Määruse 2017/2195 artikli 20 lõike 3 punkt c ja artikli 21 lõike 3 punkt c.

⁵²¹ Määruse 2017/2195 artikli 20 lõige 2 ja artikli 21 lõige 2.

metoodika ja mFFRi metoodika ettepanekutest, on võimsuse haldamise taustal toimuv pidev võimsuse ajakohastamine käivitamise optimeerimise funktsiooni oluline sisend. Võimsuse haldamise funktsiooni lisasid keskkondadele pealegi põhivõrguettevõtjad ise, et nad täidaksid nõuet moodustada keskkond kõrgetasemelisena määruses 2017/2195 nõutud tõhususe ja toimimiskindluse mõttes.

Eelkõige eespool esitatud kaalutlusi arvesse võttes jäeti apellatsiooninõukogu otsused jõusse.

IX. Ühine kaubanduspoliitika

1. Dumpinguvastased meetmed

21. juuni 2023. aasta kohtuotsus Guangdong Haomei New Materials ja Guangdong King Metal Light Alloy Technology vs. komisjon (T-326/21, [EU:T:2023:347](#))

Dumping – Hiinast pärit pressitud alumiiniumi import – Rakendusmäärus (EL) 2021/546 – Lõpliku dumpinguvastase tollimaksu kehtestamine – Määruse (EL) 2016/1036 artikli 1 lõige 4 – Asjaomase toote määramine – Normaalväärtuse kindlaksmääramine – Määruse 2016/1036 artikli 2 lõige 6a – Aruanne oluliste moonutuste kohta ekspordiriigis – Tõendamiskoormis – Sobiva võrdlusriigi kasutamine – Määruse 2016/1036 artikli 3 lõiked 1, 2, 3, 5 ja 6 – Kahju – Majanduslikud tegurid ja näitajad, mis mõjutavad liidu tööstusharu olukorda – Kaitseõigused – Hea halduse põhimõte

Pärast ühenduse European Aluminium kaebust võttis Euroopa Komisjon vastu rakendusmääruse 2021/546, millega kehtestatakse Hiinast pärit pressitud alumiiniumi impordi suhtes lõplik dumpinguvastane tollimaks⁵²².

Hiina õiguse alusel asutatud äriühingud Guangdong Haomei New Materials Co. Ltd ja Guangdong King Metal Light Alloy Technology Co. Ltd, kes toodavad pressitud alumiiniumi ja ekspordivad seda Euroopa Liitu, esitasid hagi, milles palusid eelkõige nimetatud rakendusmääruse tühistamist. Itaalia äriühing Airoidi Metalli SpA (edaspidi „Airoidi“) astus hagejate toetuseks menetlusse.

Üldkohus jättis tühistamishagi rahuldamata ning tegi mitu täpsustust dumpinguvastase alusmääruse⁵²³ artikli 2 lõike 6a punktiga a kehtestatud uue meetodi kohta, mille kohaselt arvutatakse dumpinguvastase uurimise esemeks oleva toote normaalväärtust juhul, kui ekspordiriigi turul esinevad olulised moonutused.

Üldkohtu hinnang

Hagi põhjenduseks heidavad hagejad komisjonile ette muu hulgas seda, et ta rikkus õigusnormi, kui ta määratles dumpinguvastase uurimise esemeks oleva „asjaomase toote“, st Hiinast pärit pressitud alumiiniumi. Sellega seoses kinnitavad nad, et toodavad tuhandeid liike pressitud alumiiniumist tooteid, mistõttu oleks komisjon pidanud neid eristama.

Rõhutades, et asjaomase toote määratlus kuulub liidu institutsioonidele kaubanduse kaitsemeetmete valdkonnas antud ulatusliku kaalutlusõiguse alla, märkis Üldkohus, et vastavalt valdkonna kohtupraktikale võttis komisjon arvesse mitut selle määratluse seisukohast asjakohast tegurit, nagu toodete füüsilised, tehnilised ja keemilised omadused, kasutus, asendatavus, klientide nõudlus ja tootmisprotsess.

⁵²² Komisjoni 29. märtsi 2021. aasta rakendusmäärus (EL) 2021/546, millega kehtestatakse Hiina Rahvavabariigist pärit pressitud alumiiniumi impordi suhtes lõplik dumpinguvastane tollimaks ja nõutakse lõplikult sisse kõnealuse impordi suhtes kehtestatud ajutine tollimaks (ELT 2021, L 109, lk 1).

⁵²³ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 8. juuni 2016. aasta määrus (EL) 2016/1036 kaitse kohta dumpinguhinnaga impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed (ELT 2016, L 176, lk 21), mida on muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2017. aasta määrusega (EL) 2017/2321 (ELT 2017, L 338, lk 1).

Kuigi tõendamiskoormis oli hagejatel, ei tõendanud nad ühtlasi, et komisjon oli neid tegureid valesti hinnanud, ega seda, milliseid muid, asjakohasemaid tegureid oleks tulnud arvesse võtta.

Seetõttu tuleb etteheide asjaomase toote määratlemisel tehtud ilmse hindamisvea kohta tagasi lükata.

Seejärel analüüsis Üldkohus hagejate kriitikat komisjoni järelduse kohta, et Hiina turul esinesid olulised moonutused, ning Airoldi argumente, millega vaidlustati komisjoni poolt 2017. aastal koostatud aruande oluliste moonutuste kohta Hiina turul⁵²⁴ seaduslikkus, mida komisjon rakendusmääruse 2021/546 vastuvõtmisel arvesse võttis.

Mis puudutab Airoldi väidet, siis tuletas Üldkohus meelde, et üksnes need menetlusse astuja argumendid, mis paigutuvad poolte nõuete ja väidetega piiritletud raamistikku, on vastuvõetavad. Kuna aga hagejad ei olnud vaidlustanud Hiina turul olulisi moonutusi käsitleva aruande seaduslikkust, siis tuleb Airoldi väide, millega see aruanne vaidlustatakse, vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

Mis puudutab hagejate etteheiteid komisjoni analüüsile, mis käsitles olulisi moonutusi Hiina turul, siis rõhutas Üldkohus, et mõiste „olulised moonutused“ ekspordiriigis ja asjaomase toote normaalväärtuse arvutamise meetod selliste moonutuste esinemise korral lisati dumpinguvastasesse alusmäärusesse muudatusi teinud määrusega 2017/2321⁵²⁵.

Sellela seoses on dumpinguvastase alusmääruse uues, artikli 2 lõike 6a punktis a sätestatud, et kui ekspordiriigis esinevad olulised moonutused, võib teha erandi põhimõttest, et normaalväärtus tuleb prioriteetsena kindlaks määrata selles riigis tavapärase kaubandustegevuse käigus tegelikult makstud või makstava hinna põhjal. Vastavalt sama sätte punktile c võib komisjon koostada aruande turuolukorrast teatud riigis või kindlas sektoris, kui tal on faktidel põhinevaid märke oluliste moonutuste kohta selles riigis või sektoris. Kõnealused aruanded ja nende aluseks olevad tõendid lisatakse iga asjaomase riigi või sektoriga seotud uurimise toimikusse.

Olles neid asjaolusid meenutanud, tuvastas Üldkohus, et kõnealuses asjas järeldas komisjon, et Hiinas esinesid pressitud alumiiniumi sektoris olulised moonutused, tuginedes erinevate tegurite analüüsile, mida tuleb eelkõige arvesse võtta dumpinguvastase alusmääruse artikli 2 lõike 6a punkti b alusel. Lisaks ei piirdunud komisjon kaugeltki ebamäärase ja oletusliku analüüsiga, nagu väitsid hagejad, vaid võttis arvesse nii aruannet oluliste moonutuste kohta Hiina turul, mis oli koostatud sama sätte punkti c alusel, kui ka mitmest allikast, sh Hiinast pärit dokumente ja andmeid. Ühtlasi ei rikkunud komisjon oma kohustust anda hagejatele võimalus tõhusalt väljendada oma seisukohti väidetavate asjaolude tõlevastavuse ja asjakohasuse kohta ning tõendite kohta, millele komisjon viitab, et põhjendada oma järeldust oluliste moonutuste kohta Hiina turul.

Niisiis lükkas Üldkohus tagasi erinevad etteheited, millega seati kahtluse alla analüüs oluliste moonutuste olemasolust Hiina turul.

Üldkohtu sõnul ei teinud komisjon ka ilmset hindamisviga, kui ta valis Türgi võrdlusriigiks, et arvutada asjaomase toote normaalväärtust.

⁵²⁴ Komisjoni 20. detsembri 2017. aasta töödokument Hiina Rahvavabariigi majanduse oluliste moonutuste kohta seoses kaubanduse kaitsemeetmete uurimisega (SWD(2017) 483 (final)/2).

⁵²⁵ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 12. detsembri 2017. aasta määrus (EL) 2017/2321, millega muudetakse alusmäärust ja määrust (EL) 2016/1037 kaitse kohta subsideeritud impordi eest riikidest, mis ei ole Euroopa Liidu liikmed (ELT 2017, L 338, lk 1).

Kui ekspordiriigis esinevate oluliste moonutuste esinemise tõttu ei ole asjakohane kasutada selle riigi siseturu hindu ega kulusid, näeb dumpinguvastase alusmääruse artikli 2 lõike 6a punkt a ette, et asjaomase toote normaalväärtus arvutatakse üksnes moonutamata hindu või võrdlusaluseid kajastavate tootmis- ja müügikulude põhjal. Selleks võib komisjon teabeallikana kasutada eelkõige vastavaid tootmis- ja müügikulusid sobivas võrdlusriigis, mille majanduse arengutase on sarnane ekspordiriigi omaga.

Kriteerium, mida nüüdsest tuleb sobiva võrdlusriigi valimisel järgida, on seega ekspordiriigiga sarnane majanduse arengutase. Dumpinguvastase alusmääruse asendatud sätteid käsitlev kohtupraktika – kui see järgib seda uut kriteeriumi – jääb põhiosas kohaldatavaks, nimelt osas, et komisjon peab tuginema kolmandale riigile, milles sarnase toote hind kujuneb võimalikult võrreldavates tingimustes kui ekspordiriigis.

Neid täpsustusi arvestades lükkas Üldkohus esiteks tagasi hagejate viited varasemale kohtupraktikale, mis ei ole üle võetav, ja tõdes teiseks, et hagejad ei vaidle vastu sellele, et Türgi arengutase on sarnane Hiina omaga. Lükates ühtlasi tagasi argumendid, et Hiinal on suurem rahvaarv kui Türgil ja erinev sisenõudlus, järeldas Üldkohus, et hagejad ei ole tõendanud, et komisjon tegi ilmse hindamisvea, valides võrdlusriigiks Türgi.

Üldkohus sedastas, et komisjon ei teinud ka ilmset hindamisviga, kui ta järeldas, et liidu tootmisharule on tekitatud kahju ja et selle kahju ning Hiinast pärit pressitud alumiiniumi impordi vahel on põhjuslik seos.

Sellega seoses lükkas Üldkohus tagasi hagejate argumendi, et liidu tootjate suur turuosa välistas selle, et liidu tootmisharule võis tekkida oluline kahju. Üldkohus lükkas muu hulgas tagasi ka etteheited, et komisjon oli eiranud konteksti, kus selle tootmisharu tarbimine ja kasumlikkus olid märkimisväärselt kasvanud. Selles punktis meenutas Üldkohus esiteks, et selleks et tuvastada, et liidu tootmisharul tekkis kahju, mis õigustaks dumpinguvastaste tollimaksude kehtestamist, ei ole siiski nõutav, et kõik asjakohased majandustegurid ja -näitajad osundaksid negatiivsele suundumusele. Teiseks rõhutas komisjon, et liidu tootmisharu turuosa ja kasumlikkus olid vaatlusalusel perioodil nõudluse kasvule vaatamata vähenenud.

Samuti ei teinud komisjon vigu, kui ta võttis arvesse Hiinast pärit impordi turuosa, mis hagejate sõnul oli absoluutväärtuses väiksem kui 15%. Kuigi dumpinguvastase alusmääruse artikli 5 lõikes 7 on sätestatud, et menetlust ei algatata, kui riigist pärit impordi turuosa on alla 1%, on Hiinast pärit pressitud alumiiniumi impordi turuosa sellest protsendist oluliselt suurem. Kuna dumpinguvastases alusmääruses ei ole muud turuosa künnist, et järeldada, et kolmandast riigist pärit import ei saa kahju tekitada, siis leidis Üldkohus, et hagejad ei ole esitanud muid argumente, mis võimaldaks tuvastada, et komisjon on teinud ilmse hindamisvea.

Kuna ka ülejäänud väited osutusid vastuvõetamatuks või põhjendamatuks, jättis Üldkohus hagi tervikuna rahuldamata.

2. Kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalne kohaldamine

12. juuli 2023. aasta kohtuotsus IFIC Holding vs. komisjon (T-8/21, [EU:T:2023:387](#))

Kaubanduspoliitika – Kaitse kolmanda riigi vastuvõetud õigusakti eksterritoriaalse kohaldamise mõju eest – Piiravad meetmed, mida Ameerika Ühendriigid võtsid Iraani suhtes – Teisesed sanktsioonid, mis takistavad liidu füüsiliste ja juriidiliste isikute ärisuhteid ettevõtjatega, kelle suhtes neid meetmeid kohaldatakse – Keeld

sellist õigusakti järgida – Määruse (EÜ) nr 2271/96 artikli 5 teine lõik – Komisjoni otsus, millega lubatakse liidu juriidilisel isikul nimetatud õigusakte järgida – Põhjendamiskohustus – Loa tagasiulatuv mõju – Selle ettevõtja huvide arvessevõtmine, kelle suhtes kohaldatakse kolmanda riigi piiravaid meetmeid – Õigus olla ära kuulatud

Ameerika Ühendriigid taganesid 2018. aastal Iraani tuumaleppes, mis allkirjastati 2015. aastal ja mille ees oli kontrollida Iraani tuumaprogrammi ja lõpetada Iraani suhtes kehtestatud majandussanktsioonid. Selle taganemise järel ja tuginedes 2012. aasta seadusele Iraani vabaduse ja tuumarelvale leviku vastase võitluse kohta (Iran Freedom and Counter-Proliferation Act of 2012), kehtestasid Ameerika Ühendriigid uuesti sanktsioonid Iraani ja teatavate isikute vastu⁵²⁶. Alates sellest kuupäevast on kõigil isikutel uuesti keelatud omada väljaspool Ameerika Ühendriikide territooriumi ärisuhteid isikutega, kes on SDNi nimekirjas.

Liit võttis selle otsuse tagajärjel oma huvide kaitsmiseks vastu delegeeritud määruse 2018/1100⁵²⁷, millega muudetakse määruse nr 2271/96⁵²⁸ lisa, et mainida selles kõnealust Ameerika Ühendriikide 2012. aasta seadust Iraani vabaduse ja tuumarelvale leviku vastase võitluse kohta. Viimati mainitud määrus, mis käsitleb kaitset sellele lisatud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise eest, keelab eeskätt asjaomastel isikutel⁵²⁹ järgida kõnealuseid õigusakte või neist tulenevaid meetmeid (artikli 5 esimene lõik), välja arvatud juhul, kui Euroopa Komisjon annab selleks loa, sest nende välisriigi õigusaktide täitmata jätmine kahjustaks oluliselt selle isiku või liidu huve (artikli 5 teine lõik). Komisjon võttis samuti vastu rakendusmääruse 2018/1101, milles sätestatakse määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu kohaldamise kriteeriumid⁵³⁰.

IFIC Holding AG (edaspidi „IFIC“) on Saksa äriühing, mille aktsiad kuuluvad kaudselt Iraani riigile ja millele kuulub osalus erinevates Saksa äriühingutes, mille alusel on tal õigus dividendidele. Clearstream Banking AG on ainus Saksamaal tegevusloa saanud väärtpaberite depoopank. Pärast seda, kui Ameerika Ühendriigid kandsid IFIC 2018. aasta novembris SDNi nimekirja, peatas ta IFIC-le dividendide maksmise ja blokeeris need eraldi kontole. Pärast seda, kui Clearstream Banking esitas määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu alusel loataotluse, võttis komisjon 28. aprillil 2020 vastu rakendusotsuse C(2020) 2813 (final), milles ta andis sellele pangale 12 kuuks loa täita teatud Ameerika Ühendriikide õigusnorme seoses hageja väärtpaberite ja rahaliste vahenditega (edaspidi „vaidlusalune luba“). Seda luba uuendati seejärel 2021. aastal rakendusotsusega C(2021) 3021 (final)

⁵²⁶ Nimekirja konkreetselt määratletud isikutest ja nendest isikutest, kelle varad on blokeeritud (Specially Designated Nationals and Blocked Persons List, edaspidi „SDNi nimekirja“).

⁵²⁷ Komisjoni 6. juuni 2018. aasta delegeeritud määrus (EL) 2018/1100, millega muudetakse nõukogu määruse (EÜ) nr 2271/96 (mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest) lisa (ELT 2018, L 199 I, lk 1).

⁵²⁸ Nõukogu 22. novembri 1996. aasta määrus (EÜ) nr 2271/96, mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest (EÜT 1996, L 309, lk 1; ELT eriväljaanne 10/01, lk 75), muudetud Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. jaanuari 2014. aasta määrusega (EL) nr 37/2014, millega muudetakse teatavaid ühist kaubanduspoliitikat käsitlevaid määrusi seoses teatavate meetmete vastuvõtmise menetlustega (ELT 2014, L 18, lk 1), ja delegeeritud määrusega 2018/1100 (edaspidi „määrus“).

⁵²⁹ Määruse nr 2271/96 artiklis 11 puudutatud isikud on eeskätt füüsilised isikud, kelle elukoht on liidus ja kes on liikmesriigi kodanikud, ning juriidilised isikud, mis on liidus registreeritud (artikli 11 punktid 1 ja 2).

⁵³⁰ Komisjoni 3. augusti 2018. aasta rakendusmäärus (EL) 2018/1101, milles sätestatakse nõukogu määruse (EÜ) nr 2271/96 (mis käsitleb kaitset kolmanda riigi vastuvõetud õigusaktide eksterritoriaalse kohaldamise mõju ja nendel õigusaktidel põhinevate või neist tulenevate meetmete eest) artikli 5 teise lõigu kohaldamise kriteeriumid (ELT 2018, L 199 I, lk 7).

ja 2022. aastal rakendusotsusega C(2022) 2775 (final)⁵³¹ (edaspidi „vaidlustatud otsused“). Selles kontekstis palus IFIC ELTL artikli 263 alusel Üldkohtul tühistada otsused, mille komisjon võttis vastu Clearstream Bankingu taotlusel, kusjuures see pank astus menetlusse.

Üldkohus jättis IFIC hagi rahuldamata ja võttis seisukoha määrust nr 2271/96 puudutavates õigusküsimustes, mida varem ei olnud käsitletud. Üldkohus sedastas eelkõige, et vaidlustatud otsustel ei ole tagasiulatuvat mõju ja et komisjon ei teinud hindamisviga, kui ta jättis arvesse võtmata hageja huvid ega analüüsinud, kas esinevad vähem piiravad alternatiivid. Üldkohus otsustas samuti, et määruse nr 2271/96 eesmärgi arvestades oli asjaolu, et komisjon piiras hageja õigust olla nende otsuste vastuvõtmise raames ära kuulatud, vajalik ja proportsionaalne.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus leidis esiteks, et vaidlustatud otsustel ei ole tagasiulatuvat mõju, kuna neis on selgelt märgitud, et nad kehtivad 12 kuud alates nende teatavakstegemise kuupäevast⁵³². Sellest tuleneb, et vaidlusalune luba ei ole tagasiulatuva mõjuga ega hõlma tegevust, mis leidis aset enne vaidlustatud otsuseid, vaid üksnes alates sellest kuupäevast aset leidnud tegevust.

Mis puudutab teiseks hageja väidet hindamisvea kohta, mille kohaselt ei võtnud komisjon kõigepealt arvesse hageja huve, vaid üksnes Clearstream Bankingu huve, siis leidis Üldkohus, et komisjonil ei olnud sellist kohustust. Üldkohus märkis nimelt, et määrus nr 2271/96⁵³³ näeb ette, et lisas nimetatud seaduste täitmiseks loa andmine sõltub tingimusest, et nende õigusnormide järgimata jätmine kahjustaks tõsiselt luba taotleva isiku huve või liidu huve, kuid selles ei mainita kolmanda isiku huve, kelle suhtes kohaldatakse kolmanda riigi piiravaid meetmeid. Üldkohus tegi sama järelduse ka rakendusmääruses 2018/1101⁵³⁴ mainitud mittekumulatiivsete kriteeriumide kohta, mida komisjon peab arvesse võtma loataotluse hindamisel. Lisaks ei ole üheski kriteeriumis viidatud selle kolmanda isiku huvide ja taotleja või liidu huvide omavahelisele kaalumisele. Kuigi on tõsi, et kolmas isik, kelle suhtes kohaldatakse piiravaid meetmeid, võib olla määrusega nr 2271/96⁵³⁵ hõlmatud ja seega kuuluda selle määruse teatavate sätete kohaldamisalasse, ei saa selline asjaolu viia sama määruse artikli 5 teises lõigus ette nähtud erandi kohaldamise raames selleni, et võetakse arvesse muid huve kui need, mis on selles sättes ette nähtud. Mis puudutab seejärel hageja argumenti, et komisjon ei võtnud arvesse võimalust kasutada vähem piiravaid alternatiive ega hageja võimalust tugineda õigusele saada hüvitist, siis sedastas Üldkohus, et rakendusmäärus 2018/1101⁵³⁶ ei kehtesta komisjonile selliseid kohustusi. Nimelt seisneb komisjoni hindamine taotleja esitatud tõendite kontrollimises, mis võimaldavad rakendusmääruses 2018/1101⁵³⁷ kehtestatud kriteeriume arvestades järeldada, et lisas nimetatud seaduste täitmata jätmise korral kahjustataks oluliselt taotleja või liidu huve määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu tähenduses. Kui komisjon järeldab, et olulise kahju

⁵³¹ Komisjoni 27. aprilli 2021. aasta rakendusotsus C(2021) 3021 (final) ja komisjoni 26. aprilli 2022. aasta rakendusotsus C(2022) 2775 (final).

⁵³² Vt kõigi vaidlustatud otsuste artikkel 3.

⁵³³ Vt määruse nr 2271/96 artikli 5 teine lõik.

⁵³⁴ Vt rakendusmääruse 2018/1101 artikkel 4.

⁵³⁵ Vt määruse nr 2271/96 artikkel 11.

⁵³⁶ Vt rakendusmääruse 2018/1101 artikkel 3.

⁵³⁷ Vt rakendusmääruse 2018/1101 artikkel 4.

tekkimine neile huvidele on piisavalt tõendatud, ei pea ta kontrollima, kas loa andmisele esineb alternatiive.

Mis puudutab kolmandaks väidet, et on rikutud õigust olla ära kuulatud, siis leidis Üldkohus, et liidu seadusandja valis süsteemi, mille raames nende kolmandate isikute huve, kelle suhtes piiravaid meetmeid kohaldatakse, ei tule arvesse võtta ning neid isikuid ei tule kaasata menetlustesse, mis viiakse läbi määruse nr 2271/96 artikli 5 teise lõigu alusel. Nimelt vastab otsuse vastuvõtmine selle sätte alusel üldise huvi eesmärkidele, milleks on kaitsta liidu huve või EL toimimise lepingu alusel õigusi kasutavate isikute huve tõsise kahju eest, mis võib tekkida lisas nimetatud seaduste järgimata jätmisest.

Sellega seoses ei oleks see, kui kolmandad isikud, keda piiratud meetmed puudutavad, teostavad kõnealusel menetluses oma õigust olla ära kuulatud, kooskõlas nimetatud õigusnormidega taotletavate üldise huvi eesmärkidega ning võiks ühtlasi ohustada nende eesmärkide saavutamist, kui kontrollimatult levitatud teave jõuaks lisas nimetatud seadused andnud kolmanda riigi ametiasutusteni. Niisiis võivad need ametiasutused teada saada, et isik on taotlenud luba ja et ta võib seetõttu mitte järgida selle kolmanda riigi eksterritoriaalseid õigusakte, mis võib selle isiku suhtes kaasa tuua uurimiste ja sanktsioonide ohu ning seega kahjustada selle isiku ja olenevalt olukorrast liidu huve.

Lisaks ei ole ühtegi nende kolmandate isikute isiklikule olukorrale omast asjaolu otseselt nende asjaolude hulgas, mida loataotlus⁵³⁸ peab sisaldama, või nende kriteeriumide hulgas, mida komisjon võtab arvesse, kui ta sellist taotlust hindab⁵³⁹. Määrusega nr 2271/96 kehtestatud süsteemis ei näi, et kolmandad isikud, kelle suhtes piiravaid meetmeid kohaldatakse, võiksid komisjonis tugineda nende isiklikku olukorda puudutavatele vigadele või asjaoludele. Kui sellise menetluse raames piiratakse nende kolmandate isikute õigust olla ära kuulatud, keda piiravad meetmed puudutavad, siis ei tundu see asjakohast õiguslikku raamistikku ja sellega taotletavaid eesmarke arvestades olevat ebaproportsionaalne ega selle õiguse olemust eirav. Sellest tuleneb, et õiguse olla ära kuulatud piiramine on käesoleva asja konkreetsetel asjaoludel kohtupraktika tähenduses põhjendatud ja määrusega nr 2271/96, eelkõige selle määruse artikli 5 teise lõiguga taotletavate eesmärkide seisukohast vajalik ja proportsionaalne. Komisjon ei olnud seega kohustatud kuulama hagejat ära menetluses, mille tulemusel need otsused vastu võeti.

Lisaks väitis hageja, et selleks, et tagada tema õigus olla ära kuulatud, oleks komisjon pidanud avaldama vähemalt vaidlustatud otsuste resolutsiooni. Miski ei võimalda siiski asuda seisukohale, et komisjonil lasus selline avaldamiskohustus. Ühest küljest ei ole sellel väidetaval kohustusel mingit õiguslikku alust üheski asjaomasel õigusnormis; teisest küljest ei saa vaidlustatud otsuste avaldamine pärast nende vastuvõtmist mõjutada hageja võimalikku õigust olla ära kuulatud haldusmenetluses. Lõpuks lükkas Üldkohus samadel põhjustel tagasi hageja argumendi, et komisjon oleks alternatiivina pidanud vaidlustatud otsused pärast nende vastuvõtmist talle edastama. Eeltoodut silmas pidades ei saa seega järeldada, et komisjon rikkus hageja õigust olla ära kuulatud, kuna ta ei avaldanud vaidlustatud otsuseid või edastanud neid hagejale.

⁵³⁸ Rakendusmääruse 2018/1101 artikli 3 lõikes 2 on sätestatud, et „[t]aotluses tuleb märkida taotleja nimi ja kontaktandmed, loetletud eksterritoriaalse õigusakti täpne säte või asjaomane järgnev meede ning selles tuleb kirjeldada taotletava loa ulatust ning mittejärgimisest tulenevat võimalikku kahju“.

⁵³⁹ Vastavalt rakendusmääruse 2018/1101 artiklis 4 sätestatud kriteeriumidele, mille kohaselt tuleb hinnata, kas määruse nr 2271/96 artikli 5 teises lõigus osutatud kaitstud huvidele võib tekkida oluline kahju.

X. Majandus- ja rahanduspoliitika⁵⁴⁰

22. novembri 2023. aasta kohtuotsus Del Valle Ruíz jt vs. SRB (T-302/20, T-303/20 ja T-307/20, [EU:T:2023:735](#))

Majandus- ja rahaliit – Pangandusliit – Krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute ühtne kriisilahenduskord – Banco Popular Español kriisilahendus – Kriisilahendusnõukogu otsus, millega keeldutakse maksmast hüvitist aktsionäridele ja võlausaldajatele, keda kriisilahendusmeetmed mõjutavad – Omandiõigus – Õigus olla ära kuulatud – Õigus tõhusale õiguskaitsevahendile – Kohtlemise erinevuse hindamine – Hindaja sõltumatus

22. novembri 2023. aasta kohtuotsus Molina Fernández vs. SRB (T-304/20, [EU:T:2023:734](#))

Majandus- ja rahaliit – Pangandusliit – Krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute ühtne kriisilahenduskord – Banco Popular Español kriisilahendus – Kriisilahendusnõukogu otsus, millega keeldutakse maksmast hüvitist aktsionäridele ja võlausaldajatele, keda kriisilahendusmeetmed mõjutavad – Kohtlemise erinevuse hindamine – Hindaja sõltumatus

22. novembri 2023. aasta kohtuotsus ACOMO jt vs. SRB (T-330/20, [EU:T:2023:733](#))

Majandus- ja rahaliit – Pangandusliit – Krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute ühtne kriisilahenduskord – Banco Popular Español kriisilahendus – Kriisilahendusnõukogu otsus, millega keeldutakse maksmast hüvitist aktsionäridele ja võlausaldajatele, keda kriisilahendusmeetmed mõjutavad – Kohtlemise erinevuse hindamine – Hindaja sõltumatus

Liidetud kohtuasjades T-302/20, T-303/20 ja T-307/20 ning kohtuasjas T-304/20 on hagejad füüsilised või juriidilised isikud, kes olid Banco Popular Español, SA (edaspidi „Banco Popular“) aktsionärid enne, kui selle panga suhtes võeti vastu kriisilahendusskeem. Kohtuasjas T-330/20 on seevastu hagejad investeerimisfondid, kes enne selle skeemi vastu võtmist omasid kapitaliinstrumente, välja arvatud üks neist, kes on Banco Populari võlakirju omava ettevõtja õigusjärglane.

Ühtse Kriisilahendusnõukogu (edaspidi „kriisilahendusnõukogu“) 7. juuni 2017. aasta täitevistungil võeti määruse nr 806/2014⁵⁴¹ alusel vastu Banco Populari kriisilahendusskeem⁵⁴², mille Euroopa Komisjon samal päeval heaks kiitis⁵⁴³.

⁵⁴⁰ Kohtuasjade Del Valle Ruíz jt vs. kriisilahendusnõukogu (T-302/20, T-303/20 ja T-307/20), Molina Fernández vs. kriisilahendusnõukogu (T-304/20) ning ACOMO jt vs. kriisilahendusnõukogu (T-330/20) ühine kokkuvõte.

⁵⁴¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 15. juuli 2014. aasta määrus (EL) nr 806/2014, millega kehtestatakse ühtsed eeskirjad ja ühtne menetlus krediidiasutuste ja teatavate investeerimisühingute kriisilahenduseks ühtse kriisilahenduskorra ja ühtse kriisilahendusfondi raames ning millega muudetakse määrust (EL) nr 1093/2010 (ELT 2014, L 225, lk 1).

⁵⁴² Otsus SRB/EES/2017/08, mis käsitleb Banco Populari kriisilahenduse skeemi (edaspidi „kriisilahendusskeem“).

⁵⁴³ Euroopa Komisjoni otsus (EL) 2017/1246, millega kinnitatakse [Banco Populari] kriisilahenduse skeem (ELT 2017, L 178, lk 15).

Enne kriisilahendusskeemi vastuvõtmist määras kriisilahendusnõukogu büroo Deloitte Réviseurs d'Entreprises hindajaks (edaspidi „hindaja“), et Banco Populari olukorrale antaks hinnang enne tema võimalikku kriisilahendust ning et hinnataks kohtlemise erinevust pärast võimalikku kriisilahendust. 6. juunil 2017 edastas hindaja kriisilahendusnõukogule hinnangu (edaspidi „2. hinnang“), mille eesmärk oli hinnata Banco Populari varade ja kohustuste väärtust, anda hinnang sellele, kuidas oleks aktsionäre ja võlausaldajaid koheldud juhul, kui Banco Populari suhtes oleks läbi viidud tavaline maksejõuetusmenetlus, ning esitada teave, mille põhjal on võimalik teha otsus üleantavate aktsiate ja omandiõiguse instrumentide kohta ning kriisilahendusnõukogul on võimalik kindlaks määrata, millised on ettevõtte võõrandamise vahendi rakendamise korral äris tavalised tingimused. Leides kriisilahendusskeemis, et nõutavad tingimused⁵⁴⁴ on täidetud, otsustas kriisilahendusnõukogu algetada Banco Populari suhtes kriisilahendusmenetluse. Hispaania kriisilahendusametuse – kelleks on pankade nõuetekohase ümberkorraldamise fond (FROB) – läbi viidud läbipaistva ja avatud müügiotsuse tulemusel anti Banco Populari uued aktsiad üle Banco Santander SA-le.

Pärast kriisilahendusskeemi vastuvõtmist edastas hindaja kriisilahendusnõukogule kohtlemise erinevust käsitleva hinnangu⁵⁴⁵ (edaspidi „3. hinnang“), mille eesmärk oli kindlaks teha, kas mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid oleks juhul, kui Banco Populari suhtes oleks läbi viidud tavaline maksejõuetusmenetlus, koheldud paremini, kui neid koheldi kriisilahendusmenetluses. Hindamine viidi läbi likvideerimisstsenaariumi alusel, kohaldades Hispaania õigust, mis kehtis kriisilahendusskeemi vastuvõtmise ajal. Hindaja leidis, et tavalise maksejõuetusmenetluse algatamine oleks viinud kavandamata likvideerimiseni. Ta järeldas, et sellises menetluses ei oleks oodata mingeid tagasimakseid ning seega ei esinenud kohtlemise erinevust võrreldes kriisilahendusmeetme tulemusega.

Seejärel palus kriisilahendusnõukogu selleks, et ta saaks teha lõpliku otsuse selle kohta, kas mõjutatud aktsionäridele ja võlausaldajatele on vaja maksta kriisilahendusfondist⁵⁴⁶ hüvitist või mitte, et need isikud teavitaksid teda, kas nad kasutavad oma õigust olla ära kuulatud, arvestades tema sellekohast esialgset otsust⁵⁴⁷, milles ta järeldas 3. hinnangu põhjal, et ta ei ole kohustatud neile hüvitist maksma. Menetlus, mis puudutab õigust olla ära kuulatud, toimus kahes järjestikuses etapis, millest esimeses, st registreerimisetapis kutsuti mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid üles väljendama huvi kasutada oma õigust olla ära kuulatud ning teises, konsultatsioonietapis võisid puudutatud isikud esitada oma kommentaarid esialgse otsuse kohta, millele oli lisatud 3. hinnangu mittekonfidentsiaalne versioon.

Konsultatsioonietapi lõpus analüüsis kriisilahendusnõukogu saadud asjasse puutuvaid kommentaare ja sai hindajalt selgitava dokumendi, milles viimane kinnitas, et 3. hinnangus täpsustatud strateegia ja erinevad teoreetilised likvideerimisstsenaariumid ning kasutatud meetodid ja analüüsid on endiselt kehtivad.

Kriisilahendusnõukogu võttis 17. märtsil 2020 vastu otsuse SRB/EES/2020/52, et määrata kindlaks, kas aktsionäridele ja võlausaldajatele, keda mõjutasid Banco Populari suhtes võetud kriisilahenduse meetmed, tuleb maksta hüvitist (edaspidi „vaidlustatud otsus“), milles ta leidis, et hindaja on

⁵⁴⁴ Vastavalt määruse nr 806/2014 artikli 18 lõikele 1.

⁵⁴⁵ Vastavalt määruse nr 806/2014 artikli 20 lõigetele 16–18.

⁵⁴⁶ Vastavalt määruse nr 806/2014 artikli 76 lõike 1 punktile e.

⁵⁴⁷ Kriisilahendusnõukogu esialgne otsus selle kohta, kas aktsionäridele ja võlausaldajatele tuleb maksta hüvitist seoses Banco Populari suhtes võetud kriisilahendusmeetmetega, ning selle kohta, et ta algatas menetluse, mis puudutab õigust olla ära kuulatud (SRB/EES/2018/132) (edaspidi „esialgne otsus“).

sõltumatu ning 3. hinnang on kooskõlas kohaldatava õigusraamistikuga ning piisavalt põhjendatud ja terviklik. Ta tõi välja ka kommentaarid, mille olid talle edastanud mõjutatud aktsionärid ja võlausaldajad ning nende hinnangu ning järeldas, et ei esine erinevust mõjutatud aktsionäride ja võlausaldajate tegeliku kohtlemise ja kohtlemise vahel, mis oleks neile osaks saanud, kui Banco Populari suhtes oleks kriisilahendusmeetme võtmise kuupäeval algatatud tavaline maksejõuetusmenetlus.

Üldkohus jättis oma kohtuotsustes kolm ELTL artikli 263 alusel esitatud hagi rahuldamata ja tegi esimest korda otsuse nõudes, milles paluti tühistada kriisilahendusnõukogu otsus seoses panga kriisilahenduse raames võimaliku hüvitise maksmisega mõjutatud aktsionäridele ja võlausaldajatele. Otsuses analüüsis Üldkohus mitut kolmes hagi esimest korda tõstatatud küsimust, eelkõige hinnangut mõjutatud aktsionäride ja võlausaldajate olukorrale, milles nad oleksid olnud, kui Banco Populari suhtes oleks algatatud tavaline maksejõuetusmenetlus, hindaja sõltumatust, õigust olla menetluse käigus ära kuulatud, õigust tõhusale õiguskaitsevahendile ja omandiõigust.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus oma analüüsis tagasi vaidlustatud otsuse õigusvastasuse etteheited küsimuses, kas Banco Populari endisi aktsionäre oleks tavalises maksejõuetusmenetluses paremini koheldud.

Esiteks märkis Üldkohus ühelt poolt, et määruses nr 806/2014 tehtud viidetes⁵⁴⁸ sellele, kuidas ettevõtja aktsionäre ja võlausaldajaid oleks koheldud juhul, kui ettevõtja suhtes oleks algatatud tavaline maksejõuetusmenetlus, viidatakse nende hüpoteetilisele kohtlemisele ettevõtja likvideerimise korral. Teiselt poolt põhineb delegeeritud määruses 2018/344⁵⁴⁹ ette nähtud meetod, mille abil hinnata, kuidas oleks koheldud aktsionäre ja võlausaldajaid hüpoteetilises tavalises maksejõuetusmenetluses, finantsinstitutsiooni vara realiseerimisel ja seega likvideerimisel, nagu see on määratletud määruse nr 806/2014 artikli 3 lõike 1 punktis 42.

Teiseks tuleb kohtlemise erinevuse kindlakstegemiseks võrrelda seda, kuidas aktsionäre ja võlausaldajaid kriisilahenduse tõttu tegelikult koheldi ja seda, kuidas neid oleks koheldud, kui kriisilahenduse meedet ei oleks vastu võetud, st juhul, kui ettevõtja oleks likvideeritud.

Kolmandaks täheldas Üldkohus, et Hispaania õigus näeb FROBi otsustatud kriisilahenduse tagajärjel läbi viidava kohtlemise erinevuse hindamise osas ette, et vastupidine stsenaarium on ettevõtja likvideerimise stsenaarium, milles võetakse aluseks Hispaania seaduse likvideerimist käsitlevad sätted. Ta järeldas sellest, et kohtlemise erinevuse kindlaksmääramisel tuleb lähtuda likvideerimisstsenaariumist, mis välistab ettevõtja tegevuse jätkumise või võlausaldajate kompromissi stsenaariumi võimaluse.

Neljandaks täpsustas Üldkohus, et 3. hinnangus tuli ette nähtud vastupidise likvideerimisstsenaariumi kindlaks määramisel lähtuda Banco Populari olukorrast kriisilahendusotsuse tegemise kuupäeval. Sel kuupäeval ei olnud Banco Popularil võimalik jätkata tegevust oma likviidsusolukorra, maksejõuetuse või tõenäoliselt maksejõuetuks jäämise ning tegevusloa võimaliku kehtetuks tunnistamise tõttu ning

⁵⁴⁸ Vastavalt määruse nr 806/2014 artikli 20 lõigetele 16–18.

⁵⁴⁹ Komisjoni 14. novembri 2017. aasta delegeeritud määrus (EL) 2018/344, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/59/EL regulatiivsete tehniliste standardite osas, millega määratakse kindlaks kriisilahendusmenetluse korral kohtlemise erinevuse hindamise lähtealused (ELT 2018, L 67, lk 3).

sel põhjusel ei olnud mõeldav ei kompromiss ega maksejõuetusstsenaarium, mis oleks eeldanud ettevõtja tegevuse jätkamist.

Samuti lükkas Üldkohus tagasi argumendi, et hindaja oleks pidanud Banco Populari väärtust hindama eelduse põhjal, et ettevõtte müüakse tervikuna või käitiste kaupa, mis tähendaks, et ettevõtja jätkab oma tegevust. Järelikult ei teinud hindaja viga, kui ta kasutas meetodit, mis põhines likvideerimisstsenaariumil ja vara müügil eraldi või portfelligena.

Viiendaks, vaidlustatud otsuses ei ole tehtud ühtegi ilmset hindamisviga seetõttu, et lähtuti seitsme aasta pikkusest likvideerimismenetluse maksimaalsest kestusest, võttes eelkõige arvesse eesmärki viia likvideerimine läbi mõistliku aja jooksul ja ebakindlust, mille põhjustab pikk likvideerimisperiood, ega ka seoses sellega, kuidas hinnati tootlikke ja mittetootlikke laenuportfelle, kinnisvara omavaid Banco Populari tütarettevõtjaid ja õiguslikke riske. Teisena lükkas Üldkohus tagasi väite, et hindaja ei ole sõltumatu.

Teisena lükkas Üldkohus tagasi väite, et hindaja ei ole sõltumatu.

Esiteks tuleb märkida, et ühelt poolt ei näita käesoleva juhtumi asjaolud, et 2. hinnangu koostamine mõjutas hindajat 3. hinnangu koostamisel, ja teiselt poolt räägivad need asjaolud vastu hageja argumendile, mille kohaselt võis põhjendatult arvata, et hindajal puudus objektiivsus või erapooletus.

Nimelt lähtuti 3. hinnangus esitatud erineva kohtlemise analüüsis sellest, kuidas mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid tegelikult pärast kriisilahendust koheldi. hinnangu esimeses osas antud hinnangut Banco Populari varadele ja kohustustele ei võetud 3. hinnangu koostamisel arvesse ning see ei saanud seega mõjutada hindajat viimati nimetatud hinnangu andmisel.

Lisaks sisaldas 2. hinnang mitut reservatsiooni likvideerimisstsenaariumi simulatsiooni usaldusväärsuse suhtes. Seetõttu lükkas Üldkohus tagasi etteheite, et oma kutsealase maine kaitsmiseks pidas hindaja end 3. hinnangu koostamisel seotuks 2. hinnangus tehtud järeldustega.

Samuti ei nõustunud Üldkohus argumendiga, et hindaja oli huvitatud vältima mis tahes parandusi või muudatusi 2. hinnangus tehtud järeldustes, sest seda argumenti ei toeta asjaolud, mille taustal 2. ja 3. hinnang koostati. Nimelt tugines 3. hinnang üksikasjalikumale teabele võrreldes sellega, mis oli hindaja käsutuses 2. hinnangu koostamise ajal. Lisaks oli kriisilahendusnõukogu 2. hinnangu saamisest alates teadlik asjaolust, et hindaja peab 3. hinnangus tuginema uutele andmetele ja seega muutma likvideerimisstsenaariumi suhtes antud hinnangut. 3. hinnangus ei piirdunud hindaja 2. hinnangus esitatud simulatsiooni tulemuse kinnitamisega. Samuti ei tõenda üksnes asjaolu, et hindaja jõudis samale järeldusele, et 3. hinnangu andmisel pidas ta 2. hinnangus tehtud järeldusi enda jaoks siduvaks.

Viimaks lükkas Üldkohus tagasi etteheite, et kriisilahendusnõukogu oleks pidanud kasutama mõne teise hindaja teenuseid, et koostada hinnang mõne muu meetodi alusel, sest hinnang mõjutatud aktsionäride ja võlausaldajate kohtemisele tuli anda likvideerimisstsenaariumi alusel. Samuti ei ole ühegi määruse nr 806/2014 ega delegeeritud määruse 2016/1075 sättega sõnaselgelt vastuolus see, et 2. ja 3. hinnangu annab sama hindaja.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi etteheite, et hindaja ei olnud sõltumatu väidetavate sidemete tõttu Banco Populari ja Banco Santanderiga.

Selle kohta märkis ta, et kuupäeval, mil hindaja sõltumatuks hindajaks nimetati, ei olnud esiteks omandaja isik teada ning seega ei olnud võimalik hindaja ja Banco Santanderi vahelisi suhteid arvesse võtta, ning teiseks hindaja siis enam Banco Santanderile audiitorteenuseid ei osutanud.

Üldkohus rõhutas, et kogu Banco Populari kriisilahenduse menetluse vältel tagas kriisilahendusnõukogu – nagu ta oli kohustatud tegema –, et hindaja järgib sõltumatuse nõudeid ja

eelkõige neid, mis puudutavad delegeeritud määruses 2016/1075⁵⁵⁰ ette nähtud huvide konflikti puudumist.

Seega ei teinud kriisilahendusnõukogu viga, kui ta järeldas, et teenused, mida hindaja osutas nii Banco Popularile kui ka Banco Santanderile, ei olnud sellised, mis oleksid mõjutanud hindaja otsustusi 3. hinnangu koostamisel ja need ei tõendanud niisiis tegeliku või võimaliku olulise ühise huvi või huvide konflikti olemasolu.

Samuti ei seadnud ükski argument kahtluse alla kriisilahendusnõukogu hinnangut, et puudub seos ühest küljest auditeerimisteenuste ja Banco Populari integreerimisega seoses hindaja poolt Banco Santanderile osutatud teenuste, ning teisest küljest 3. hinnangu seisukohast oluliste asjaolude vahel, kuivõrd see hinnang käsitles üksnes Banco Populari, mitte Banco Santanderi hindamist.

Ka ei selgita hagejad, kuidas need hindaja osutatud teenused võisid mõjutada tema arvamust 3. hinnangu andmisel või kuidas neid võis põhjendatult pidada tema arvamust mõjutavaks.

Veel leidis Üldkohus, et selleks et tuvastada, et kriisilahendusnõukogu oleks pidanud arvesse võtma muljet, et hindaja ei olnud objektiivne või erapooletu tema suhete tõttu Banco Santanderiga, tuleb kindlaks teha, et esimene, leides 3. hinnangus, et mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid ei oleks tavalises maksejõuetusmenetluses koheldud paremini, soovis eelistada teist. Lisaks, isegi kui hindaja oleks 3. hinnangus jõudnud järeldusele, et mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid oleks Banco Populari likvideerimise korral koheldud soodsamalt kui kriisilahenduses, maksaks sellest tuleneda võivat hüvitist kriisilahendusfond, mitte Banco Santander.

Samuti leidis Üldkohus, et 3. hinnangu tulemus ei mõjuta Banco Populari suhtes kriisilahendusmenetluse algatamise otsuse õiguspärasust ja selle vastavust õiguspõhimõtetele ega ka selle kriisilahenduse tulemust, st selle müüki Banco Santanderile, ega saa tuua kaasa seda, et Banco Santanderil tekib kohustus maksta mõjutatud aktsionäridele ja võlausaldajatele hüvitist.

Üldkohus järeldas, et kuna 3. hinnang ei saanud selle tulemusest olenemata mõjutada Banco Santanderi olukorda, ei saanud hindaja seda ka soodustada. Seega ei saa nende suhted tekitada põhjendatud kahtlust võimaliku eelarvamuse suhtes ega viia hindaja objektiivsuse või erapooletuse puudumiseni. Need suhted ei kujutanud endast asjaolu, mis võiks seada kahtluse alla tema sõltumatuse 3. hinnangu andmisel ja tema nimetamise sõltumatuks hindajaks kriisilahendusnõukogu poolt.

Kolmandana lükkas Üldkohus tagasi väite, et rikutud on aktsionäride ja võlausaldajate õigust olla ära kuulatud, eelkõige seetõttu, et kriisilahendusnõukogu kohustas neid esitama oma kommentaare vormil.

Sellega seoses märkis Üldkohus esiteks, et õigus olla ära kuulatud tuleb tagada isegi siis, kui puuduvad selle õiguse kasutamist sõnaselgelt ette nägevad õigusnormid ja kuigi määrus nr 806/2014 ega Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) ei näe ette konkreetset menetlust õiguse olla

⁵⁵⁰ Vastavalt komisjoni 23. märtsi 2016. aasta delegeeritud määruse (EL) 2016/1075, millega täiendatakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/59/EL seoses regulatiivsete tehniliste standarditega, millega määratakse kindlaks finantsseisundi taastamise kavade, kriisilahenduse kavade ja konsolideerimisgrupi kriisilahenduse kavade sisu, miinimumkriteeriumid, mille alusel peab pädev asutus finantsseisundi taastamise kavu ja konsolideerimisgrupi finantsseisundi taastamise kavu hindama, konsolideerimisgrupi finantstoetuse andmise tingimused, sõltumatute hindajate suhtes kohaldatavad nõuded, allahindamise ja konverteerimise õiguse lepingukohane tunnustamine, teavitamisnõuete ja peatamisteate menetlused ja sisu ning kriisilahenduse kolleegiumide tegevus (ELT 2016, L 184, lk 1), artiklile 41.

ära kuulatud teostamiseks. Niisiis jäi kriisilahendusnõukogu otsus kasutada selle menetluse läbiviimisel mõjutatud aktsionäride ja võlausaldajate kommentaaride kogumiseks vormi, tema kaalutlusruumi raamesse, et võimaldada mõjutatud aktsionäridel ja võlausaldajatel kasutada oma õigust olla ära kuulatud, järgides, et nad saaksid oma õigust tegelikult ja tõhusalt kasutada.

Teiseks märkis Üldkohus selles asjas, et kriisilahendusnõukogu analüüsis kõiki saadud kommentaare ja selgitas vaidlustatud otsuses, miks osa neist kommentaaridest ei olnud vaidlustatud otsuse vastuvõtmisel asjakohased; samuti lükkas Üldkohus tagasi argumendi, et õigust olla ära kuulatud on rikutud seetõttu, et kriisilahendusnõukogu jättis asjasse puutumatud kommentaarid kõrvale.

Kolmandaks täheldas Üldkohus, et vormis olid küsimused sõnastatud neutraalselt, esitades kokkuvõtlikult asjaomase teema ja viite esialgse otsuse või 3. hinnangu asjakohastele osadele, millele järgnes palve aktsionäridele ja võlausaldajatele esitada sellel teemal oma kommentaarid või arvamused.

Neljandaks lükkas Üldkohus tagasi argumendi, mis puudutas vormile antud vastuste pikkuse piiramist, sest see argument oli puhtalt teoreetiline ning see ei saanud õiguslikult piisavalt tõendada, et niisuguse piirangu puudumisel oleks menetluse tulemus võinud olla teistsugune.

Nimelt ühelt poolt on kommentaare, mis esitati vormile vastates menetluses, mis puudutas õigust olla ära kuulatud, üksikasjalikult analüüsitud vaidlustatud otsuses ja need on põhjus, miks hindaja võttis vastu selgitava dokumendi. Seega, kuigi kommentaaride pikkus oli piiratud, vastasid kriisilahendusnõukogu ja hindaja nendele üksikasjalikult.

Teiselt poolt ei märkinud hagejad, millised on lisaks kommentaaridele, mis esitati ja millele kriisilahendusnõukogu ja hindaja vastasid, need kommentaarid, mida neil ei olnud vormi piiratud ulatuse tõttu võimalik esitada. Nad ei täpsustanud ka, milliseid dokumente nad oleksid soovinud vormile lisada.

Neljandana lükkas Üldkohus tulemusetuse tõttu tagasi väite, mille kohaselt on 3. hinnangus küsimuses, milline oli Banco Populari finantsolukord kriisilahendusotsuse tegemise ajal, lähtunud väärast alusest.

Nimelt tuletas ta meelde, et kohtlemise erinevust tuleb hinnata kriisilahendusskeemi vastuvõtmise aega aluseks võttes. Ent Hispaania Keskpanga 8. aprilli 2019. aasta eksperdiarvamuses, millele hagejad tuginevad ja mille menetlustoimingu raames esitamist Üldkohtult taotleti, puudutab Banco Populari kriisilahendusele eelnenud sündmusi, mis ei olnud 3. hinnangu andmisel asjakohased.

Viiendana lükkas Üldkohus tagasi väite, et kriisilahendusnõukogu delegeeris talle määrusega nr 806/2014 antud otsustuspädevuse mittenõuetekohaselt hindajale.

Esiteks, olles tuvastanud, et hagejad ei ole esitanud määruse nr 806/2014 õigusvastasuse väidet ega etteheiteid otsustuspädevuse teostamise kohta kriisilahendusnõukogu poolt ega ebaselguse kohta kriisilahendusnõukogu pädevuse piiritlemisel selles määruses, ega ka etteheiteid seoses selle määruse rikkumisega kriisilahendusnõukogu poolt talle selle määrusega antud pädevuse ületamise tõttu, otsustas Üldkohus, et argumendid, milles heidetakse kriisilahendusnõukogule ette, et viimane andis hindajale otsustuspädevuse, ei saa tõendada, et rikutud on pädevuse delegeerimise põhimõtteid.

Teiseks meenutas Üldkohus, et otsuse jätta mõjutatud aktsionäridele ja võlausaldajatele hüvitis maksmata võttis vastu kriisilahendusnõukogu, mitte hindaja.

Lisaks pidi määruse nr 806/2014 kohaselt hinnangu, kuidas oleks koheldud mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid, kui Banco Populari suhtes oleks algatatud tavaline maksejõuetusmenetlus, majanduslikke ja tehnilisi aspekte hindama sõltumatu hindaja, mitte kriisilahendusnõukogu ise. Seega

ei saa tõlgendada otsuse vastuvõtmise pädevuse delegeerimisena asjaolu, et kriisilahendusnõukogu usaldas 3. hinnangu läbiviimise hindajale.

Kolmandaks ei saa ühelt poolt määruse nr 806/2014 sätteid arvestades tõlgendada asjaolu, et kriisilahendusnõukogu kiitis 3. hinnangu järeldused heaks, sel moel, et kriisilahendusnõukogu ei kontrollinud, kas on järgitud nõudeid, mida sõltumatu hindaja peab hindamise läbiviimisel järgima. Teiselt poolt tuleneb vaidlustatud otsuse sisust endast, et kriisilahendusnõukogu ei piirdunud 3. hinnangu ja selgitava dokumendi kokkuvõttega, vaid ta analüüsis nende sisulist õigsust mõjutatud aktsionäride ja võlausaldajate kommentaaride seisukohast.

Kuuendana lükkas Üldkohus tagasi väite, et rikutud on õigust tõhusale õiguskaitsevahendile.

Esialgsele otsusele lisatud 3. hinnangu mittekonfidentsiaalses versioonis sisalduva teatud teabe avalikustamata jätmise kohta märkis Üldkohus, et vaidlustatud ei ole kriisilahendusnõukogu hinnangut, et 3. hinnangus õiguslike riskide reserve puudutavate andmete väljajätmine oli põhjendatud ametisaladuse ja konfidentsiaalsusega, ning vaidlustatud ei ole ka seda, et kriisilahendusnõukogu on kohustatud konfidentsiaalseid andmeid kaitsma⁵⁵¹. Samuti ei väida hagejad, et need väljajäetud andmed on vajalikud vaidlustatud otsuse mõistmiseks või selleks, et nad saaksid teostada oma õigust tõhusale kohtulikule kaitsele.

Seitsmendana lükkas Üldkohus tagasi väite, et rikutud on õigust tõhusale õiguskaitsevahendile.

Üldkohus meenutas, et määrusega nr 806/2014 on loodud mehhanism, mille eesmärk on tagada kriisilahenduse subjektiks oleva ettevõtja aktsionäridele ja võlausaldajatele õiglane hüvitis vastavalt harta artikli 17 lõike 1 nõuetele.

Kuna käesolevas asjas ei ole hagejad tõendanud, et kriisilahendusnõukogu on teinud ilmse hindamisvea, kui ta järeldas 3. hinnangu põhjal, et Banco Popolari mõjutatud aktsionäre ja võlausaldajaid ei oleks tavalises maksejõuetusmenetluses koheldud paremini, kui neid koheldi kriisilahenduse raames, ei ole nad tõendanud, et vaidlustatud otsuse tõttu on rikutud nende õigust omandile.

Samuti ei saa põhjendatult väita, et kriisilahendusnõukogu on rikkunud harta artiklit 17 seetõttu, et hüvitise summa, mis tuleneb põhimõttest, et ühtegi võlausaldajat ei kohelda halvemini, arvutati aktsionäride jaoks halvima stsenaariumi, nimelt Banco Popolari likvideerimismenetluse stsenaariumi alusel. Nimelt on vastupidise likvideerimisstsenaariumi kasutamine kooskõlas kohaldatavate sätetega.

⁵⁵¹ Vastavalt määruse nr 806/2014 artikli 88 lõikele 5.

XI. Liidu institutsioonide hanked

26. aprilli 2023. aasta kohtuotsus OHB System vs. komisjon (T-54/21, [EU:T:2023:210](#))

Teenuste riigihanked – Hankemenetlus – Võistlev dialoog – Galileo üleminekusatelliitide hange – Ühe pakkuja pakkumuse tagasilükkamine – Menetlusest kõrvalejätmise kriteeriumid – Pakkuja tõsine ametialane rikkumine – Lõpliku kohtuotsuse või lõpliku haldusotsuse puudumine – Finantsmääruse artiklis 143 nimetatud toimkonna poole pöördumine – Võrdne kohtlemine – Põhjendamatult madala maksumusega pakkumus – Ilmne hindamisviga

Euroopa Kosmoseagentuur (ESA) algatas komisjoni nimel ja huvides 15. mai 2018. aasta hanketeatega⁵⁵² hankemenetluse üleminekusatelliitide ostmiseks Galileo programmi jaoks, mille eesmärk on tsiviilotstarbeks ette nähtud Euroopa satelliitnavigatsiooni ja -positsioneerimise süsteemi rajamine ja kasutamine. Hankemenetlus algatati võistleva dialoogi vormis, kuna komisjon oli juba välja selgitanud ja määratlenud oma vajadused, kuid ei olnud veel täpselt kindlaks määranud, millised vahendid sobivad kõige paremini nende vajaduste rahuldamiseks. ESA pidi korraldama hankemenetluse, samas kui komisjon jäi hankijaks⁵⁵³. Oli otsustatud, et välja võib valida kaks pakkujat ja edukaks tunnistamise kriteeriumiks oli seatud majanduslikult soodsaima pakkumuse tingimus.

Võistleva dialoogi esimeses etapis esitati kutse esitada osalemistaotlused ja selle etapi lõpuks valis ESA välja kolm pakkujat, kelleks olid hageja OHB System AG, Airbus Defence and Space GmbH (edaspidi „ADS“) ja Thales Alenia Space Italia (edaspidi „TASI“). Teise etapi eesmärk oli välja selgitada ja määratleda hankija vajaduste rahuldamiseks sobivad vahendid ja kolmandas etapis palus ESA pakkujatel esitada oma „lõplik pakkumus“ ning seejärel hindas neid lõplikke pakkumusi hindamiskomisjon, kes esitas hindamistulemused hindamisprotokollis. Sellest protokollist lähtudes tegi komisjon otsuse lükata tagasi hageja pakkumus ja tunnistada edukaks TASI ja ADS (edaspidi „vaidlustatud otsused“), mis edastati hagejale 19. jaanuari 2021. aasta kirjas.

Enne vaidlustatud otsuste vastuvõtmist oli hageja 23. detsembri 2020. aasta kirjas teatanud komisjonile ja ESA-le, et üks tema endine töötaja, peadirektor, kellel oli olnud ulatuslik juurdepääs projekti andmetele ja kes oli osalenud tema pakkumuse ettevalmistamisel, oli 2019. aasta detsembris asunud tööle ADSis. Ta väitis, et esineb kaudseid tõendeid selle kohta, et see endine töötaja oli saanud hagejalt tundlikku teavet ja et tema suhtes on hageja esitatud kaebuse alusel liikmesriigis alustatud kriminaaluurimist. Seetõttu palus ta komisjonil peatada vaidlusalune võistlev dialoog, uurida seda küsimust ja vajaduse korral jätta ADS sellest dialoogist kõrvale. Komisjon vastas 20. jaanuari 2021. aasta kirjas hagejale, et selline peatamine ei ole piisavalt põhjendatud ja et kuna neid väiteid uurivad liikmesriigi ametiasutused ning nende kohta ei ole tehtud lõplikku kohtuotsust või lõplikku haldusotsust, siis puudub alus ADSi kõrvalejätmiseks vaidlusalusest võistlevast dialoogist.

Üldkohus jättis vaidlustatud otsuste peale esitatud tühistamishagi tervikuna rahuldamata ning täpsustas muu hulgas pakkuja hankemenetlusest kõrvalejätmise kriteeriumide kohaldamist ja

⁵⁵² Hanketeade avaldati 15. mai 2018. aasta *Euroopa Liidu Teataja* lisas (ELT 2018/S 091-206089).

⁵⁵³ Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. detsembri 2013. aasta määruse (EL) nr 1285/2013 Euroopa satelliitnavigatsioonisüsteemide rajamise ja kasutamise kohta, millega tunnistatakse kehtetuks nõukogu määrus (EÜ) nr 876/2002 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 683/2008 (ELT 2013, L 347, lk 1), artikli 15 lõikele 1 sõlmis komisjon ESAga Galileo programmi kasutuselevõtu etapiks delegerimiskokkuleppe.

toimkonna poole pöördumist 2018. aasta finantsmääruse⁵⁵⁴ alusel. Ta käsitles ka kohustust kontrollida sellise pakkumuse koostisosi, mille maksumust peetakse põhjendamatult madalaks, ning edukaks tunnistamise otsuse tegemise sõltumatust juhul, kui hankija piirdub sellega, et nõustub hindamisprotokollis esitatud põhjendustega.

Üldkohtu hinnang

Esiteks lükkas Üldkohus tagasi 2018. aasta finantsmääruses sätestatud pakkuja kõrvalejätmise kriteeriumide rikkumise väite.

Kõigepealt tuletas ta meelde, et hankija jätab pakkuja hankemenetlusest kõrvale, kui tema puhul esineb üks või mitu olukorda, mis vastavad 2018. aasta finantsmääruses nimetatud kolmele hankemenetlusest kõrvalejätmise kriteeriumile.

Kõnealusel juhul leidis ta, et kuna vaidlusaluse võistleva dialoogi ajaks ei olnud tehtud lõplikku kohtuotsust või lõplikku haldusotsust, mis tõendaks, et asjaomane pakkuja või füüsiline või juriidiline isik, kes on selle pakkuja haldus-, juhtimis- või järelevalveorgani liige või kellel on volitused seda pakkujat esindada, tema nimel otsuseid teha või teda kontrollida, on toime pannud tõsise ametialase rikkumise, siis ei ole kaks esimest kriteeriumi kohaldatavad. Vastavalt kolmandale kõrvalejätmise kriteeriumile, mis on ainus, mida võiks lõpliku kohtuotsuse või lõpliku haldusotsuse puudumise tõttu käesoleval juhul kohaldada, võib hankija teha otsuse jätta pakkuja hankemenetlusest kõrvale üksnes esialgse hinnangu alusel⁵⁵⁵, kuid alles pärast seda, kui ta on saanud 2018. aasta finantsmääruse artiklis 143 osutatud toimkonna soovitusel, milles on asjaolude ja järelduste põhjal tõendatud, et pakkuja on toime pannud tõsise ametialase rikkumise.

Kõigepealt hindas Üldkohus, kas komisjon rikkus oma kohustusi, eirates kolmandat kõrvalejätmise kriteeriumi, kuna ta ei pöördunud käesolevas asjas selle toimkonna poole.

Selles osas tõi ta esile, et selle toimkonna poole pöördumise põhieesmärk on kaitsta liidu finantshuve ning esialgne õiguslik hinnang, mille saab anda üksnes see toimkond, peab esiteks tingimata põhinema pakkuja enda tegevusel ning teiseks lähtuma asjaoludest ja järeldustest, mille olenevalt olukorrast liidu või liikmesriikide pädevad asutused on tuvastanud auditite või uurimiste käigus. Üldkohus järeldas sellest, et hankija peab toimkonna poole pöörduma üksnes siis, kui tema käsutuses olevad tuvastatud asjaolud kujutavad endast piisavaid kaudseid tõendeid, mitte pelgalt kahtlusi, toetamaks pakkuja süü eeldust. Ent käesoleval juhul tõdes ta esiteks, et ainus tõend, mis komisjonil oli ADSi väidetava süülise tegevuse kohta, oli 23. detsembri 2020. aasta kiri. Teiseks ei ole hageja poolt selles kirjas esitatud väidete puhul tegemist liidu või liikmesriikide pädevate asutuste auditite või uurimiste käigus tuvastatud asjaolude ja järeldustega. Kolmandaks ei olnud sellele kirjale lisatud ühtegi tõendit, mis toetaks selles esitatud väiteid. Neljandaks ei puudutanud esitatud väited ADSi tegevust, vaid hageja endise töötaja väidetavat tegevust.

Üldkohus järeldas sellest, et neid väiteid ei saa pidada asjaoludeks või järeldusteks, mis võivad endast kujutada piisavaid kaudseid tõendeid, et toetada ADSi süü eeldust, mis põhjendab toimkonna poole pöördumist.

⁵⁵⁴ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määruse (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1), täpsemalt artiklite 136 ja 145 alusel.

⁵⁵⁵ 2018. aasta finantsmääruse artikli 136 lõike 2 tähenduses.

Pärast sellele järeldusele jõudmist kontrollis Üldkohus, kas komisjon oleks siiski pidanud neid väiteid uurima. Ta märkis selles osas, et ADSile heideti ette ainult seda, et ta võttis kõnealuse hankemenetluse ajal tööle hageja endise töötaja. Samas ei ole see asjaolu põhimõtteliselt iseenesest kaudne tõend tegevusest, mis võib endast kujutada tõsist ametialast rikkumist.

Samuti leidis Üldkohus hageja väite kohta, et tema endine töötaja rikkus tema ärisaladust, kuna ta oli ebaseaduslikult saanud hageja kohta tundlikku teavet, mis võis anda ADSile vaidlusaluse võistleva dialoogi käigus põhjendamatu eelise, et mingil juhul ei kujuta see endast kaudset tõendit ADSi enda tegevuse kohta ega saa seega toetada tema süü eeldust. Lisaks leidis ta, et kuna hageja ei esitanud oma 2020. aasta detsembri kirjas konkreetseid argumente ega tõendeid, siis on väide tundliku teabe saamise kohta, mis võis anda ADSile põhjendamatu eelise, ebamäärane ja oletuslik, mistõttu ei kujuta see endast kaudset tõendit. Veel nentis Üldkohus, et asjaomane endine töötaja lahkus hageja juurest veidi aega pärast seda, kui hageja oli esitanud oma täpsustatud pakkumuse võistleva dialoogi teise etapi raames, mistõttu ei olnud tal mingil juhul võimalik saada teavet dialoogi kohta, mis toimus hageja ja ESA vahel kolmandas etapis, ega hageja lõpliku pakkumuse sisu kohta.

Järelikult ei olnud komisjon kohustatud uurima 2020. aasta detsembri kirjas sisalduvaid väiteid, kuna need väited ei kujutanud endast piisavaid kaudseid tõendeid ADSi süü eeldamiseks, mis põhjendanuks toimkonna poole pöördumist.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi väite, et on rikutud põhjendamatult madala maksumusega pakkumuse hindamise kohustusi. Ta kordas, et 2018. aasta finantsmääruse sätete kohaselt annab hankija hinnangu, kas pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega võrreldes pakkumuse koostisosade ja tehtavate töödega, kahes etapis⁵⁵⁶. Esimeses etapis peab hankija kindlaks tegema, kas esitatud pakkumus sisaldab midagi, mis tekitab kahtlusi, et see võib olla põhjendamatult madala maksumusega. Seda tuleb teha eelkõige juhul, kui pole kindel, kas esiteks vastab pakkumus kehtivatele õigusnormidele ja teiseks hõlmab küsitud hind kõiki pakkumuse tehnilistest aspektidest tulenevaid kulusid. Seda tuleb teha ka juhul, kui küsitud hind on märkimisväärselt madalam teiste pakkumuste hinnast või tavapärasest turuhinnast. Kui esinevad sellised kaudsed tõendid, siis peab hankija teises etapis kontrollima pakkumuse koostisosi, andes asjaomasele pakkuja võimaluse oma hinda põhjendada. Kui hankija leiab selgitustest hoolimata, et pakkumus on põhjendamatult madala maksumusega, siis on tal kohustus see tagasi lükata.

Käesoleval juhul tõdes Üldkohus, et ADSi ja teiste lõplike pakkumuste hinnaerinevus ei saa iseenesest olla kaudseks tõendiks ADSi pakkumuse põhjendamatult madalast maksumusest, arvestades kõnealuse hanke eripärasid. Esiteks korraldati hankemenetlus võistleva dialoogi vormis, kuna komisjon ei olnud veel kindlaks määranud täpseid vahendeid oma vajaduste rahuldamiseks. Seega sõltusid pakkumuste hinnad iga pakkuja pakutud erinevatest lahendustest ja tehnilistest vahenditest. Teiseks tuleneb kõnealuste satelliitide eripärast, et see ei ole kaup, millel on standardhind või turuhind. Peale hinnaerinevuse ei esitanud hageja ühtegi konkreetset argumenti põhjendamaks oma väidet, et ADSi pakkumuse maksumus oleks pidanud tunduma põhjendamatult madal.

Üldkohus sedastas, et ei ole tõendatud, et olid olemas kaudsed tõendid, mis oleks äratanud komisjoni kahtluse, et ADSi pakkumus võis olla põhjendamatult madala maksumusega. Järelikult ei olnud komisjon kohustatud kontrollima ADSi pakkumuse koostisosi, et veenduda, et see pakkumus ei olnud põhjendamatult madala maksumusega.

⁵⁵⁶ 2018. aasta finantsmääruse I lisa 1. peatüki 2. jao punktid 23.1 ja 23.2.

Kolmandaks lükkas Üldkohus tagasi väite, et kuna komisjon piirdus sellega, et nõustus hindamisprotokollis sisalduvate tulemustega, siis rikkus ta oma kohustust võtta vastu sõltumatu otsus edukaks tunnistamise kohta.

Ühelt poolt komisjon küll vastutab Galileo programmi eest üldiselt ja selle programmi kasutuselevõtu etapiks peab ta sõlmima ESaga delegeerimiskokkuleppe, milles täpsustatakse viimati nimetatu ülesanded, eelkõige asjaomase süsteemiga seotud hankelepingute sõlmimise osas. Just komisjoni ja ESA vahel sõlmitud delegeerimiskokkuleppe raames pidi ESA komisjoni nimel ja huvides tegutsedes korraldama vaidlusaluse võistleva dialoogi, samas kui komisjon jäi hankijaks. Vastutus Galileo programmi eest ei saa siiski muuta või isegi suurendada komisjoni kui hankija kohustusi.

Teiselt poolt peab juhtudel, kui hankija on 2018. aasta finantsmääruse kohaselt ametisse nimetanud hindamiskomisjoni, see komisjon esitama hindamisprotokollis pakkumuste hindamise tulemused. Kuigi hankija jaoks ei ole see protokoll siduv, on tal õigus hankemenetluses sellest lähtuda edukaks tunnistamise otsuse tegemisel. Seega ei muuda asjaolu, et vaidlustatud otsuseid põhjendati viitega hindamisprotokollile, kusjuures komisjoni arvamus ühtis pakkumuste hindamise eest vastutava hindamiskomisjoni arvamusga, kuidagi asjaolu, et komisjon võttis need otsused vastu sõltumatult.

14. juuni 2023. aasta kohtuotsus Instituto Cervantes vs. komisjon (T-376/21, [EU:T:2023:331](#))

Teenuste hanked – Hankemenetlus – Keeleõppeteenuste osutamine liidu institutsioonidele, organitele ja asutustele – Pakkujate paigutamine paremusjärjestusse – Põhjendamiskohustus – Pakkumuse elemendid, mis on kättesaadavad hüperlingi kaudu – Ilmsed hindamisvead – Võimu kuritarvitamine

Euroopa Komisjon kuulutas 20. novembri 2020. aasta hanketeatega välja avatud hankemenetluse keeleõppe teenuste tellimiseks Euroopa Liidu institutsioonide, organite ja asutuste jaoks. Hange oli jaotatud kaheksaks osaks, mille hulgas oli 3. osa „Hispaania keele (ES) õpe“. Vaidlusaluse hankemenetluse alusdokumentides oli märgitud, et hankija sõlmib hankelepingu majanduslikult soodsaima pakkumuse esitajaga. Pakkumuste esitamise viisi kohta oli hanke alusdokumentides muu hulgas ette nähtud, et pakkumused tuleb esitada rakenduse eSubmission kaudu.

Komisjon võttis 19. aprillil 2021 hindamiskomisjoni soovitude alusel vastu vaidlustatud otsuse. Selle alusel sõlmis ta hankeosa nr 3 (hispaania keel) suhtes hankelepingu esimesele järjekohale paigutatud hankijate ühendusega CLL Centre de Langues-Allingua (edaspidi „hankijate ühendus CLL“) ja hagejaga, kes on teisele järjekohale paigutatud hankija Instituto Cervantes.

Hageja esitas hankemenetluse käigus platvormil eSubmission oma pakkumust kirjeldavad tehnilise pakkumuse elemendid, mis olid ligipääsetavad üksnes tema pakkumuses esitatud hüperlinkide kaudu. Komisjon teavitas edastatud pakkumuste hindamistabelis hagejat sellest, et ta lükkas need elemendid tagasi ja ei hinnanud neid põhjusel, et need ei vastanud hanke alusdokumentidele, samuti sellest, et esineb oht, et pakkumust muudetakse nende hüperlinkide abil pärast pakkumuste esitamise tähtaega. Nii asus komisjon seisukohale, et dokumente, mis on kättesaadavad üksnes nende hüperlinkide kaudu, ei olnud esitatud.

Üldkohus, kellele esitati vaidlustatud otsuse peale tühistamishagi, mille ta tervikuna tagasi lükkas, tegi otsuse seni käsitlemata küsimuse kohta, mis puudutab pakkuja poolt oma pakkumuse elementide esitamiseks hüperlinkide kasutamist, kuigi sellist edastusviisi ei olnud hankedokumentides ette nähtud, ning millised tagajärjed tekivad sellest pakkumuste hindamise ja hindamispunktide andmise etapis.

Üldkohtu hinnang

Esiteks lükkas Üldkohus tagasi väited põhjendamiskohustuse rikkumise kohta.

Esimesena lükkas ta tagasi hageja argumendi, et tal ei olnud võimalik teada saada eduka pakkumuse eeliseid. Ta tõdes, et kuigi teatud alakriteeriumidele anti lühike hinnang, on ikkagi võimalik mõista, et pakujate ühenduse CLL pakkumusel on mitu omadust, mis on paremad hageja pakkumusest. Seejärel märkis ta, et on võimalik aru saada, et hageja pakkumuse kvaliteeditase on madalam. Lõpuks tõi ta esile, et ei saa jätta tähelepanuta asjaolu, et dokumentide puudumine keelekursuse ühe olulise elemendi kohta, nimelt harjutusülesannete kohta, on esitatud hageja pakkumuse nõrga punktina, mille tõttu kaotas ta hindamispunkte. Kuna puudus dokumentides ei ole ainus puudus, mis õigustas hageja pakkumuse hindamisel hindamispunktide mahaarvamist, lükkas Üldkohus tagasi argumendi, et hinnangu ja antud hindamispunktide vahelise seose ebajärjekindlus kujutab endast ilmset hindamisviga.

Teisena lükkas ta tagasi väite, mis puudutab võimatust teada saada hindamispunktide täpset arvu, mis on dokumentide puudumise tõttu maha arvatud. Ta märkis selle kohta, et hanke alusdokumentides ei olnud ette nähtud mingit osakaalu iga alakriteeriumi kirjeldavale eri elemendile, kuna tegemist ei olnud „ala-alakriteeriumidega“, mida hinnatakse eraldi, vaid iga alakriteeriumi sisu kirjeldusega. Seega ei olnud vaja anda igale positiivsele või negatiivsele kommentaarile konkreetset osakaalu, vaid oli vaja tagada, et hageja võiks mõista põhjusi, miks komisjon andis tema pakkumusele konkreetsete hindamispunktide iga alakriteeriumi eest, mida tal ka oli võimalik mõista. Üldkohus asus seisukohale, et hindamiskomisjon tõi välja eduka pakkumuse suhtelised eelised alakriteeriumide kaupa ning kõnealusel juhul ei saanud komisjonilt nõuda, et ta näeks iga alakriteeriumi kirjeldava eri elemendi igale positiivsele või negatiivsele kommentaarile ette konkreetse osakaalu.

Teiseks lükkas Üldkohus tagasi väite, mille kohaselt on tehtud ilmne hindamisviga, kuna hinnangu ja teatud alakriteeriumide raames antud hindamispunktide seos on ebaloogiline, ebaproportsionaalne ja läbipaistmatu. Üldkohus kordas seoses läbipaistvuse põhimõtte väidetava rikkumisega, mis tuleneb väidetavalt sellest, et hankedokumentides ei olnud märgitud, milline konkreetne osakaal on antud kriteeriumile, mida puudus dokumentides mõjutab, et puudus dokumentides ei olnud ainus puudus, mis õigustas hindamispunktide mahaarvamist. Seega ei saa hindamispunktide mahaarvamist pidada tuvastatud puudustega ilmselgelt vastuolus olevaks.

Veel leidis ta, et pakkumuse ühe osa konkreetne tähtsus ja hindamispunktide andmine iga alakriteeriumi või alakriteeriumi iga elemendi eest kuulub komisjoni ulatusliku kaalutusõiguse alla. Seega ei saa Üldkohus kontrollida ühe alakriteeriumi raames teatud elementidele antud tähtsust kui sellist, vaid ta piirdub selle kontrollimisega, kas on tõendatud ilmne hindamisviga. Ent käsitletavas asjas ei ole hageja suutnud sellist viga tõendada, kuna komisjoni tuvastatud puudus dokumentides oli seotud keelekursuse ühe olulise elemendiga ja võis õiguspäraselt kaasa tuua hindamispunktide mahaarvamise, ning ei ole tõendatud, et punktide selline mahaarvamine oli ilmselgelt ekslik.

Kolmandaks lükkas Üldkohus tagasi väite, et on tehtud ilmne hindamisviga, kuna tagasi lükati pakkumuse need elemendid, mis olid kättesaadavad hüperlingi kaudu.

Nimelt tuli hanke alusdokumentide sõnastust arvestades „pakkumus“ laadida otse platvormile eSubmission ning selle pakkumuse hulka said kuuluda ainult selle protsessi läbinud dokumendid. Järelikult ei võinud hageja, tegutsedes kooskõlas rakenduse eSubmission eesmärgiga, milleks on lihtsustada pakkumuste esitamist turvalise rakenduse kaudu, esitada oma pakkumuse teatud osi, kasutades hüperlinke, mis suunasid pakkuja hallataval veebisaidil kättesaadavale dokumendile. Seega ei saa komisjonile ette heita, et ta ei võtnud arvesse kõnealuste hüperlinkide abil saadud dokumente.

Lisaks märkis Üldkohus, et selle turvalise rakenduse abil pakkumuse esitamine võimaldab järgida pakujate võrdse kohtlemise põhimõtet, kuna see tagab hankijale kontrolli säilimise talle esitatud dokumentide üle. Sellega välditakse mis tahes ohtu, et muudetakse dokumente, mis on kättesaadavad üksnes hüperlingi kaudu ja mida ei ole seega otse rakendusse eSubmission laaditud. Ta asus seisukohale, et piisavalt informeeritud ja mõistlikult tähelepanelik pakkuja võib selles

kontekstis mõista, et tal on kohustus esitada pakkumus määratud tähtaja jooksul ning pärast selle tähtaja möödumist ei saa seda enam muuta. Järelikult ei saa selline pakkuja kõnealustest hanke alusdokumentidest järeldada, et ta võib oma pakkumusse lisada hüperlinke, mis viivad dokumendile, mis on ligipääsetav tema hallataval veebisaidil.

Lisaks, kuna hüperlinkide lisamine hageja pakkumusse ei olnud lubatud, ei olnud komisjon kohustatud kontrollima, kas kõnealuseid dokumente on muudetud, ega neid vastu võtma. Igal juhul olid need dokumendid pakkuja hallataval veebilehel ning hageja esitatud tõenditega soovitakse tõendada asjaolu, et kõnealuseid dokumente ei ole muudetud, mitte asjaolu, et neid ei saanud muuta.

Lõpuks ei nõustunud Üldkohus argumendiga, et rikutud on õigust olla ära kuulatud, sest kuigi pakkuja tuleb anda võimalus esitada oma seisukoht asjaolude suhtes, millega haldusasutus oma otsust põhjendada kavatseb, on see õigus tagatud pakkumuse esitamise ajal ning sellega, et pakkujal on võimalus küsida selgitusi hanke alusdokumentide tingimuste kohta. Seega ei kujuta asjaolu, et pärast pakkumuste hindamist ei ole ette nähtud ühtegi hilisemat täiendavate selgituste esitamise etappi, endast õiguse olla ära kuulatud rikkumist.

Neljandaks lükkas Üldkohus tagasi väite, mis puudutab sisuliselt seda, et komisjon rikkus oma kohustust võrrelda pakkujate ühenduse CLL ja hageja tehnilist pakkumust. Nimelt ei anna miski alust arvata, et komisjon ei täitnud nõuet tuvastada „majanduslikult soodsaim“ pakkumus objektiivsete kriteeriumide alusel, mis tagavad läbipaistvuse, diskrimineerimiskeelu ja võrdse kohtlemise põhimõtete järgimise eesmärgiga tagada pakkumuste suhtelise maksumuse objektiivne võrdlus. Pakkujate ühenduse CLL pakkumust hindas hindamiskomisjon hanke alusdokumentides esitatud tehnilistest hindamiskriteeriumidest lähtudes samamoodi nagu hinnati ka hageja pakkumust.

Viiendaks lükkas Üldkohus tagasi väite, et sisuliselt on komisjon ebaõigesti kohaldanud praktikat, mis tõi kaasa selle, et ta eiras hankealaste õigusnormide eesmärgi kuulutada liidu institutsioonide hankemenetlused välja võimalikult laiaulatuslikult, kui ta tunnistas keelekoolituste hanke kõigi osade puhul edukaks üheainsa teenuseosutaja, st pakkujate ühenduse CLL.

Nimelt ei saa hankijat takistada tunnistamast hanke kõigi osade puhul edukaks sama pakkuja tingimused, et tolle pakkumused olid võrreldes kõigi teiste pakkujate omadega majanduslikult soodsaimad ning on järgitud pakkujate võrdse kohtlemise põhimõtet, et tagada aus ja tõhus konkurents selles hankes osalejate vahel.

Lisaks tuletas Üldkohus meelde, et erapooletuse nõue hõlmab kahte aspekti. Ühelt poolt on tegemist ühe asutuse liikmete subjektiivse erapooletusega selles mõttes, et ükski asjaomase asutuse liige ei tohi väljendada oma erapoolikust või isiklikke eelarvamusi – kusjuures subjektiivset erapooletust eeldatakse, kuni ei ole tõendatud vastupidist – ning teiselt poolt objektiivse erapooletusega, mis tähendab, et asutus peab pakkuma piisavaid tagatisi, et välistada mis tahes sellekohased põhjendatud kahtlused. Ent kõnealuses asjas ei ole esiteks viidatud hindamiskomisjoni liikmete subjektiivsele erapoolikusele ja teiseks ei ole ka tõendanud, et kohustuse puudumine hinnata tehnilise pakkumuse kvaliteeti enne maksumuse hindamist tõi nimelt kaasa võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumise.

XII. Õigus tutvuda institutsioonide dokumentidega

25. jaanuari 2023. aasta kohtuotsus De Capitani vs. nõukogu (T-163/21, [EU:T:2023:15](#))

Dokumentidega tutvumine – Määrus (EÜ) nr 1049/2001 – Käimasolevat seadusandlikku menetlust käsitlevad dokumendid – Nõukogu töörühmad – Dokumendid, mis puudutavad seadusandlikku ettepanekut, mille eesmärk on muuta direktiivi 2013/34/EL teatavat liiki ettevõtjate aruandeaasta finantsaruannete, konsolideeritud finantsaruannete ja nendega seotud aruannete kohta – Dokumentidega tutvumise võimaldamisest osaline keeldumine – Tühistamishagi – Põhjendatud huvi – Vastuvõetavus – Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimene lõik – Otsustamisprotsessi kaitsev erand

Hageja Emilio De Capitani esitas taotluse⁵⁵⁷ tutvuda teatud dokumentidega, mida vahetati Euroopa Liidu Nõukogu äriühinguõiguse töörühmas seoses seadusandliku menetlusega, mille eesmärk oli muuta direktiivi 2013/34 aruandeaasta finantsaruannete kohta⁵⁵⁸. Nõukogu keeldus võimaldamast tutvuda teatud dokumentidega, kuna nende avalikustamine kahjustaks oluliselt nõukogu otsustamisprotsessi määruse nr 1049/2001⁵⁵⁹ tähenduses. Pärast hageja kordustaotlust tutvuda avalikustamata jäetud dokumentidega võttis nõukogu vastu vaidlusaluse otsuse⁵⁶⁰, millega ta kinnitas oma keeldumist võimaldada tutvuda nende dokumentidega.

Nõukogu töörühmad on selle institutsiooni sees tegutsevad organid, kes valmistavad ette materjalid alaliste esindajate komiteele (COREPER) ja hiljem asjakohasele ministrite kohtumisele nõukogus.

Üldkohus, kes rahuldab talle esitatud tühistamishagi, arutles seadusandliku menetlusega seotud dokumentidega tutvumise küsimuse üle sellisest varem käsitlemata vaatenurgast, kuidas suhestuvad omavahel ühelt poolt seadusandliku menetluse avalikkuse põhimõte ja läbipaistvuse põhimõte, mis tulenevad Euroopa Liidu toimimise lepingust ja Euroopa Liidu põhiõiguste hartast⁵⁶¹, ning teiselt poolt institutsiooni otsustamisprotsessi kaitseks võetud dokumentide avalikustamise erand, mis on sätestatud teiseses õiguses⁵⁶². Lisaks analüüsis Üldkohus esimest korda tingimusi seadusandliku menetluse raames nõukogu töörühmade koostatud dokumentidega tutvumiseks.

⁵⁵⁷ Tuginedes Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määrusele (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT 2001, L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331).

⁵⁵⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. juuni 2013. aasta direktiiv 2013/34/EL teatavat liiki ettevõtjate aruandeaasta finantsaruannete, konsolideeritud finantsaruannete ja nendega seotud aruannete kohta ja millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2006/43/EÜ ning tunnistatakse kehtetuks nõukogu direktiivid 78/660/EMÜ ja 83/349/EMÜ (ELT 2013, L 182, lk 19).

⁵⁵⁹ Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimene lõik.

⁵⁶⁰ Euroopa Liidu Nõukogu 14. jaanuari 2021. aasta otsus SGS 21/000067.

⁵⁶¹ ELTL artikkel 15 ja Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artikkel 42.

⁵⁶² Määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 tähenduses.

Üldkohtu hinnang

Esimesena lükkas Üldkohus tagasi hageja argumendid, et määruses nr 1049/2001 sätestatud otsustamisprotsessi kaitsvat erandit, mida tõlgendatakse EL toimimise lepingut ja hartat arvestades, ei kohaldata seadusandlike dokumentide suhtes.

Üldkohus meenutas, et kuna avatuse põhimõttel on Euroopa Liidu õiguskorras fundamentaalne tähtsus, on avalikkuse põhimõtte ja läbipaistvuse põhimõtte omased liidu seadusandlikule menetlusele⁵⁶³. Seega peab dokumentidega tutvumise õigus olema võimalikult laiaulatuslik. See ei tähenda siiski, et liidu esmane õigus näeb ette tingimusteta õiguse tutvuda seadusandlike dokumentidega. Nimelt teostatakse EL toimimise lepingu⁵⁶⁴ kohaselt õigust tutvuda liidu institutsioonide dokumentidega vastavalt määrustega kindlaks määratud üldpõhimõtetele, piirangutele ja tingimustele. Seadusandlikud dokumendid ei ole aga nende EL toimimise lepingu sätete kohaldamisalast, mis reguleerivad õigust tutvuda institutsiooni dokumentidega, välja jäetud.

Üldkohus märkis, et seda järeldust kinnitab õiguslik kontekst, millesse dokumentidega tutvumise õigus kuulub. Nimelt tuleneb esmasest õigusest, et avatuse põhimõtte ei ole absoluutne⁵⁶⁵. Lisaks tuletas Üldkohus meelde, et määruse nr 1049/2001 sätete kohaselt võivad liidu institutsioonid keelduda teatavate seadusandlikku laadi dokumentidega tutvumise võimaldamisest juhul, kui see on nõuetekohaselt põhjendatud.

Kõigepealt tõdes Üldkohus, et vastupidi hageja väidetele on dokumentidega tutvumise õiguse puhul Euroopa Ühenduse asutamislepingu ja EL toimimise lepingu vahel järjepidevus, ning järeldas, et asjaomase institutsiooni otsustamisprotsessi kaitsega seotud dokumentide avalikustamise erand, mis on sätestatud määruse nr 1049/2001 artikli 4 lõike 3 esimeses lõigus, on pärast EL toimimise lepingu ja harta jõustumist endiselt kohaldatav. Seejärel leidis Üldkohus, et miski ei võimalda järeldada, et EL toimimise lepingu ja harta sätted välistavad põhimõtteliselt, et seadusandliku menetluse raames nõukogu töörühmade koostatud dokumentidega tutvumise võimaldamisest võib keelduda põhjusel, et nende avalikustamine kahjustaks oluliselt nõukogu otsustamisprotsessi. Lõpuks tõdes Üldkohus, et kuigi EL toimimise lepingu sätted – mille kohaselt nõukogu istungid on avalikud, kui ta arutab ja hääletab seadusandlike aktide eelnõusid⁵⁶⁶ – kehtestavad põhimõtte, et seadusandlikud arutelud nõukogu istungjärgudel on avalikud, ei puuduta need sätted õigust tutvuda dokumentidega ega selle õiguse teostamise piiranguid ja tingimusi.

Teisena tõdes Üldkohus, et ükski vaidlustatud otsuses esitatud nõukogu põhjendus ei võimalda asuda seisukohale, et vaidlusaluste dokumentide avalikustamine võib konkreetselt, tegelikult ja mitte oletuslikult oluliselt kahjustada kõnealust õigusloomeprotsessi.

Mis puudutab kõigepealt vaidlusaluste dokumentide väidetavalt tundliku sisu kohta esitatud põhjendust, siis tõdes Üldkohus, et need dokumendid sisaldavad konkreetseid kommentaare ja redaktsioonilisi muudatusi, mis on osa tavapärasest õigusloomeprotsessist. Kuigi kõnealused dokumendid puudutavad teatavat tähtsust omavaid küsimusi, mille puhul võib tekkida nii poliitilisi kui ka juriidilisi probleeme, ning need võivad sisaldada üksikasju, milleni jõuti „raskete läbirääkimiste“ tulemusena ja mis võivad tuua ilmsiks raskused, mis tuli enne kokkuleppele jõudmist veel lahendada,

⁵⁶³ 22. märtsi 2018. aasta kohtuotsus *De Capitani vs. parlament* (T-540/15, [EU:T:2018:167](#), punkt 81).

⁵⁶⁴ ELTL artikli 15 lõige 3.

⁵⁶⁵ ELL artikkel 1 ja artikli 10 lõige 3 ning ELTL artikli 15 lõige 1.

⁵⁶⁶ ELTL artikli 15 lõige 2.

ei ole nõukogu nimetanud ühtegi konkreetset ega eriomast aspekti nendes dokumentides, mis oleks eriti tundlik selles mõttes, et mõni liidu või liikmesriikide põhihuvi oleks avalikustamise korral ohtu seatud. Samuti ei selgitanud nõukogu, kuidas vaidlusaluste dokumentidega tutvumine võib konkreetset, tegelikult ja mitte oletuslikult oluliselt kahjustada võimalusi jõuda asjaomase seadusandliku ettepaneku suhtes kokkuleppele.

Seejärel tuletas Üldkohus nõukogu töörühmas toimunud kõnealuse seadusandliku ettepanekuga seotud arutelude esialgse laadi kohta meelde, et see ei saa iseenesest põhjendada otsustamisprotsessi kaitsva erandi kohaldamist. Nimelt ei tee see erand vahet selle põhjal, mis staadiumisse on arutelud jõudnud, vaid peab üldiselt silmas dokumente, mis käsitlevad küsimust, milles asjaomane institutsioon „ei ole veel otsust teinud“. Kuna ettepanek tehakse just selleks, et seda arutataks, on isik, kes esitab taotluse käimasolevas menetluses seadusandlike dokumentidega tutvumiseks, täiesti võimeline aru saama, et nendes dokumentides sisalduvat teavet töörühma ettevalmistustööde raames toimuvate arutelude käigus muudetakse, kuni jõutakse kokkuleppele teksti kui terviku suhtes. Dokumentidega tutvumise taotlusega taotles hageja seda eesmärki ja soovis teada nõukogus väljendatud liikmesriikide seisukohti just selleks, et tekitada selles küsimuses arutelu enne, kui see institutsioon kõnealuses seadusandlikus menetluses oma seisukoha kujundab.

Peale selle tõdes Üldkohus, et nõukogu ei ole esitanud ühtegi mõjuvat asjaolu, mis tõendaks, et vaidlusaluste dokumentidega tutvumise võimaldamine oleks kahjustanud liikmesriikidevahelist lojaalset koostööd. Üldkohus rõhutas, et kuna nõukogu töörühmades väljendavad liikmesriigid oma vastavaid seisukohti konkreetse seadusandliku ettepaneku ja selle edasiste muudatuste kohta, millega nad nõustuvad, siis asjaolu, et need andmed hiljem taotluse alusel edastatakse, ei saa iseenesest takistada lojaalset koostööd⁵⁶⁷. Demokraatliku legitiimsuse põhimõttel põhinevas süsteemis peavad kaasseadusandjad vastutama avalikkuse ees oma tegude eest ning kodanike poolt oma demokraatlike õiguste teostamine eeldab võimalust jälgida detailselt otsustamisprotsessi institutsioonides, kes osalevad seadusandlikus menetluses, ja õigust tutvuda kogu asjaomase teabega. Käsitletaval juhul ei viita miski sellele, et nõukogu võis mõistlikult eeldada välise surve ohtu ja seda, et reaktsioon oleks olnud tugevam sellest, mida võib oodata avalikkuselt selle seadusandliku organi mis tahes liige, kes teeb seaduseelnõu muutmise ettepaneku.

Lisaks meenutas Üldkohus, et üksnes juhul, kui asjaomane institutsioon leiab, et dokumendi avalikustamine kahjustaks konkreetset ja tegelikult asjaomast otsustamisprotsessi, peab ta kontrollima, kas ülekaalukas üldine huvi õigustab sellegipoolest asjaomase dokumendi avalikustamist. Samuti ei saa pelk asjaolu, et lubati tutvuda teatud dokumentidega, mis on seotud sama seadusandliku menetlusega, õigustada teiste dokumentidega tutvumise võimaldamisest keeldumist.

Lõpetuseks märkis Üldkohus, et nõukogu töörühmade koostatud dokumentidega tutvumist ei saa piirata põhjusel, et need on väidetavalt „tehnilised“. See, kas dokument on „tehniline“ või mitte, ei ole otsustamisprotsessi kaitseks võetud erandi kohaldamisel asjakohane kriteerium. Nõukogu töörühmade liikmed saavad volitused liikmesriikidelt, keda nad esindavad, ning nad väljendavad konkreetse seadusandliku ettepaneku üle toimuvatel aruteludel oma liikmesriigi seisukohta nõukogus, kui nõukogu tegutseb kaasseadusandjana. Asjaolu, et töörühmadel puudub õigus võtta vastu nõukogu lõplik seisukoht, ei tähenda seda, et nende töö ei ole osa tavapärasest õigusloomeprotsessist, ega seda, et koostatud dokumendid on „tehnilised“.

⁵⁶⁷ ELL artikli 4 lõige 3.

XIII. Avalik teenistus

1. Orvupension

7. juuni 2023. aasta kohtuotsus OP vs. parlament (T-143/22, [EU:T:2023:313](#))

Avalik teenistus – Ametnikud – Toitjakaotuspension – Määramisest keeldumine – Üleelanud abikaasa – Saamise tingimused – Abielu kestus – Õigusvastasuse vastuväide – Personalieeskirjade artikli 80 esimene lõik – Personalieeskirjade VII lisa artikkel 2 – Orvupension – Määramisest keeldumine – Mõiste „ülalpeetav laps“ – Õigusnormi rikkumine

A-I, kes on Euroopa Parlamendi endise ametniku B täiskasvanud poeg, on puue. Pärast B surma esitas A ema parlamendile taotluse, et tema poeg saaks orvupension.

Parlament tegi otsuse (edaspidi „vaidlusalune otsus“) jätta taotlus rahuldamata põhjusel, et B surma hetkel ei olnud tal lapsi, kelle see institutsioon oleks olnud tunnistanud ülalpeetavateks lasteks. Parlament viitas Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade (edaspidi „personalieeskirjad“) artiklile 80 ja oli seisukohal, et last ei saa personalieeskirjade VII lisa artikli 2 alusel tunnistada ülalpeetavaks lapseks ja tal ei saa olla selle alusel õigust orvupensionile, ilma et asjaomane ametnik oleks administratsioonile sellekohase taotluse esitanud ja ilma, et viimane oleks kontrollinud sellega seotud tingimustele vastamist.

Hageja pöördus Üldkohtusse, kes tühistas vaidlusaluse otsuse ning käsitles esimest korda üldiselt sisulisi ja menetluslikke tingimusi, mis peavad olema täidetud selleks, et saada personalieeskirjade artikli 80 alusel orvupension.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus tõdes kõigepealt, et personalieeskirjade artikli 80 esimese lõigu versioonid on eri keeltes lahknevad. Nimelt samal ajal, kui teatud versioonides, nagu prantsuskeelses versioonis, on kasutatud sõnastust „ülalpeetavaks tunnistatud lapsed“ („enfants reconnus à [...] charge“), ei ole teistes keeleversioonides sõna „tunnistatud“ („reconnus“) kasutatud. Seetõttu võttis Üldkohus nimetatud artikli tõlgendamisel arvesse nii selle sätte eesmärki kui ka konteksti, mille osa sätte on.

Mis puutub orvupensioni saajate määratlust ehk surnud ametniku ülalpeetavaid lapsi, siis personalieeskirjade artikli 80 esimeses lõigus on viidatud personalieeskirjade VII lisa artiklile 2 tervikuna. Ülalpeetava lapse eest personalieeskirjade VII lisa artikli 2 lõike 2 tähenduses – olgu tegemist ametniku või tema abikaasa seadusliku, väljaspool abielu sündinud või lapsendatud lapsega – on õigus saada ülalpeetava lapse toetust, kui ametnik last tegelikult üleval peab ning kui laps vastab lisaks ühele nimetatud artikli lõigetes 3 ja 5 loetletud tingimusele. Seega peab laps olema kas alla 18aastane, olema 18–26aastane ja käima üld- või kutsekoolis või peab olema tegemist lapsega, kes raske haiguse või invaliidsuse tõttu ei suuda endale elatist teenida. Kõigil kolmel juhul ei ole administratsioonil personalieeskirjade kohaselt mingit kaalutusõigust asjaomast orvupensioni määrata või mitte, vaid talle on antud kaalutusõiguseta pädevus selles mõttes, et ta on kohustatud määrama orvupensioni kohe, kui ta teeb kindlaks, et tingimused on täidetud, ning vastupidisel juhul selle määramata jätma.

Seega sõltub õigus orvupensionile hageja poja puhul kolme tingimuse täitmisest. Kaks esimest tingimust on sisulised selles mõttes, et hageja pojalt peab olema raske haigus või invaliidsus, mille tõttu ta ei suuda endale elatist teenida, ja surnud ametnik pidi teda tegelikult ülal pidama. Kolmas tingimus on ajaline selles mõttes, et hageja poeg pidi olema surnud ametniku ülalpeetav viimase surma hetkel.

Ülalpeetava lapse toetust makstakse tõesti automaatselt lapse puhul, kes on alla 18aastane, kuid teistel juhtudel määratakse see asjaomase ametniku taotlusel. Selle taotluse ainus eesmärk on siiski võimaldada administratsioonil kontrollida, kas sisulised ja ajalised tingimused on täidetud, ja määrata juhul, kui see nii on, ülalpeetava lapse toetus. Nõue, et administratsioon oleks pidanud tunnistama lapse ülalpeetavaks lapseks enne ametniku surma, ei ole kehtestatud personalieeskirjade artikliga 80 koostoimes VII lisa artikliga 2, on täiendav tingimus, mida ei saa selleks kohaldada.

Üksnes nende sätete kohaldamine koostoimes, mis võtab arvesse orvupensioni käsitlevate õigusnormide üldist ülesehitust ja asjaomase isiku konkreetset olukorda, see tähendab lapse rasket haigust või invaliidsust, on kooskõlas sotsiaalse eesmärgiga maksta orvupensioni sellisele lapsele, kes ei suuda endale elatist teenida.

Seega tuleb väljendit „surma hetkel“, mida on kasutatud personalieeskirjade artikli 80 esimeses lõigus, mõista nii, et see viitab kuupäevale, mida tuleb arvestada selleks, et hinnata, kas surnud ametniku laps vastab personalieeskirjade VII lisa artikli 2 tingimustele, mitte kuupäevale, mil administratsioon pidi olema teinud sellekohase otsuse. See tähendab, et niivõrd, kuivõrd sisulised tingimused ülalpeetava lapse jaoks olid täidetud enne ametniku surma, ei ole vaja, et haldusformaalsused ülalpeetava lapse toetuse saamiseks oleksid olnud täidetud enne ametniku surma.

2. Alusetult makstud toetuste tagasinõudmise aegumistähtaeg

11. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus QT vs. EIP (T-529/22, [EU:T:2023:618](#))

Avalik teenistus – EIP töötajad – Töötasu – Ülalpeetava lapse toetus – Õppetoetus – Alusetult saadu tagastamine – Akti vastuvõtja pädevuse puudumine – Aegumistähtaja rikkumine

Hageja QT, kes on Euroopa Investeeringispanga (EIP) teenistuja, sai 2014. aasta juulist kuni 2017. aasta juunini nii ülalpeetava lapse toetust kui ka õppetoetust.

Pärast seda, kui Euroopa Pettustevastane Amet (OLAF) oli saanud teavet võimalike EIPs toimunud rikkumiste kohta õppetoetuste ja tuletatud õiguste andmisel, alustast ta uurimist, muu hulgas hageja suhtes. Selle uurimise tulemusel võttis EIP 28. septembril 2021 vastu otsuse, milles nõudis tagasi 61 186,61 euro suurust summat, mis oli hagejale ajavahemikul 2014. aasta juulist kuni 2017. aasta juunini alusetult makstud õppetoetuste, ülalpeetava lapse toetuse ja nendega seotud hüvitistena (edaspidi „tagasinõudmisotsus“).

Üldkohus (laiendatud koda), kelle poole hageja pöördus, tühistas selle otsuse ja tegi sel puhul otsuse muu hulgas küsimuses, kas OLAFi uurimise alustamine võib alusetult makstud summade tagasinõude aegumise tähtaja katkestada või peatada.

Üldkohtu hinnang

Tühistamishagi põhjendamiseks väitis hageja eelkõige, et tagasinõudmisotsuse tegijal puudus pädevus, kuna EIPs alusetult makstud summade tagasinõudmiseks pädev ametiisik, kelleks on personali peadirektor, ei olnud individuaalsete õiguste ja maksete üksuse juhatajale oma volitusi nõuetekohaselt edasi delegeerinud.

Üldkohus tuletas selle kohta meelde, et volituste delegeerimist ei saa eeldada, ja isegi kui delegeerival asutusel on õigus oma volitusi delegeerida, peab ta vastu võtma sõnaselge otsuse volituste üleandmise kohta ning delegeerimine võib puudutada üksnes täpselt määratletud täidesaatvaid volitusi. Toimiku materjalid ei võimaldanud aga sellist edasidelegeerimist tuvastada. Samuti ei saa seda, et tagasinõudmisotsuses on mainitud personali peadirektori nõusolekut selle otsusega, pidada võrdväärseks peadirektori sõnaselge otsusega anda üksuse juhatajale üle volitus

tagasinõudmismenetluse läbiviimiseks. Sellest järeldub, et tagasinõudmisotsuse tegi asutus, kellel puudus selleks pädevus.

Tühistamishagis tugines hageja ka EIP personalile kohaldatavate haldussätete artiklis 16.3 ette nähtud aegumistähtaaja rikkumisele.

Üldkohtu hinnangul nähtub nimetatud sätte selgest sõnastusest, et EIP peab nõudma tagasi oma teenistujale alusetult makstud summad viie aasta jooksul alates nende väljamaksmisest, välja arvatud juhul, kui ta tõendab, et asjaomane teenistuja eksitas teda selle makse saamiseks. Sellise aegumistähtaaja kehtestamine, mis takistab aja möödumisel kindlustunud olukordade lõputult kahtluse alla seadmist, tugevdab õiguskindlust, kuid võib ka võimaldada selliste olukordade kindlustumist, mis olid vähemalt algupäraselt seadusega vastuolus. Seetõttu sõltub see, millises ulatuses aegumist kasutatakse, õiguskindluse ja õiguspärasuse nõuete kaalumise, arvestades ajaloolisi ja ühiskondlikke olusid, mis kõnealusel ajajärgul ühiskonnas valitsevad. Ta rõhutas, et sel põhjusel on see üksnes seadusandja otsustada, ja kui seadusandja on määranud aegumistähtaaja, ei saa kohus seda konkreetset juhul teise tähtaajaga asendada.

Mis puudutab EIP argumenti, et aegumistähtaeg oli OLAFi uurimise ajaks katkenud, siis märkis Üldkohus, et eespool viidatud haldussätete artikkel 16.3 ei sisalda ühtegi viidet selle tähtaaja katkemisele või peatumisele OLAFi uurimise alustamise korral. Lisaks, kuigi liidu institutsioonid, organid ja asutused peavad hoiduma paralleelse uurimise alustamisest seni, kuni OLAF viib samade asjaolude suhtes läbi siseuurimist⁵⁶⁸, ei saa alusetult makstud summade tagasinõudmise otsuse tegemist samastada uurimisega.

Neil asjaoludel ei takistanud miski EIPd nõudmast enne hagejat puudutava OLAFi uurimise lõppu tagasi summasid, mille ta enda hinnangul oli hagejale alusetult maksnud, kuna lojaalse koostöö ja hea halduse põhimõtted, millele ta viitab, ei saa õigustada vaidlusaluste toetuste tagasinõudmist pärast viieaastase aegumistähtaaja möödumist, sest vastasel juhul rikutaks õiguskindluse põhimõtet.

Eeltoodut arvestades tühistas Üldkohus tagasinõudmisotsuse.

3. Sisekonkursi komisjoni koosseis

18. oktoobri 2023. aasta kohtuotsus NZ vs. komisjon (T-535/22, [EU:T:2023:653](#))

Avalik teenistus – Ametnikud – Töölevõtmine – Sisekonkurss COM/1/AD 10/18 – Otsus jätta hageja nimi reservnimekirja kandmata – Võrdne kohtlemine – Konkursikomisjoni koosseisu püsivus – Täielik pädevus – Mittevahaline kahju

Hageja NZ kandideeris 2018. aasta novembris sisekonkursil COM/1/AD 10/18, mis oli korraldatud eesmärgiga koostada reservnimekiri administraatorite töölevõtmiseks palgaastmele AD 10 Euroopa Komisjonis.

Konkursikomisjon otsustas 2020. aasta veebruaris jätta hageja nime reservnimekirja kandmata, kuna ta oli saanud suulise katse eest koguhinde, mis jäi alla nõutava künnise, et olla parimate kandidaatide

⁵⁶⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. septembri 2013. aasta määruse (EL, Euratom) nr 883/2013, mis käsitleb OLAFi juurdusi ning millega tunnistatakse kehtetuks Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EÜ) nr 1073/1999 ja nõukogu määrus (Euratom) nr 1074/1999 (ELT 2013, L 248, lk 1), artikli 5 lõike 3 alusel.

hulgas. Pärast seda, kui konkursikomisjon jättis rahuldamata selle otsuse uuesti läbivaatamise taotluse (edaspidi „uuesti läbivaatamise taotlus“), esitas hageja Üldkohtule tühistamishagi.

Üldkohus rahuldab 6. oktoobri 2021. aasta otsusega *NZ vs. komisjon*⁵⁶⁹ hagi ja tühistas uuesti läbivaatamise taotluse rahuldamata jätmise otsuse põhjusel, et see oli ebapiisavalt põhjendatud.

Nimetatud kohtuotsuse täitmiseks otsustas konkursikomisjon veebruaris 2022 jätta rahuldamata uuesti läbivaatamise taotlus põhjusel, et hageja suulise katse eest saadud hinne oli madalam reservnimekirja kandmiseks nõutavast minimaalsest hindest (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Seetõttu esitas hageja uuesti tühistamishagi Üldkohtule.

Üldkohus rahuldab hagi ja kasutas oma täielikku pädevust mõista komisjonilt välja hüvitise. Sel puhul täiendas Üldkohus, otsustades sisekonkursi konkursikomisjoni koosseisu püsivuse üle, konkursi korraldamise korda käsitlevat kohtupraktikat.

Üldkohtu hinnang

Üldkohus tõdes kõigepealt, et konkursikomisjon ei toiminud suulistel katsetel piisava püsivusega. Siiski ei saa see asjaolu iseenesest tuua kaasa vaidlustatud otsuse tühistamist.

Nimelt ei ole katsete ajal konkursikomisjoni koosseisu püsivuse säilitamine eesmärk omaette, vaid vahend, et järgida võrdse kohtlemise põhimõtet, hinnangu ühetaolisust ja hindamise objektiivsust. Seega võib konkursikomisjon nõuetekohaselt tagada hinnangu ühetaolisuse ja hindamise objektiivsuse teiste vahenditega. Võttes eelkõige arvesse konkursi katsete korraldust ja konkursikomisjoni töö korraldust, võib olla piisav, kui konkursikomisjoni koosseisu püsivus säilitatakse ainult konkursi teatud võtmeetappides. Seega, isegi kui konkursikomisjoni koosseis ei jää katsete ajal püsivaks, on võimalik tagada kandidaatide võrdne kohtlemine siis, kui konkursikomisjon on vajalikul määral koordineeritud, tagamaks hindamiskriteeriumide ühetaoline kohaldamine.

Asjaomane institutsioon peab sellega seoses tõendama, et kavandatud koordineerimiskoosolekud toimusid ning kõik konkursikomisjoni liikmed, st esimees, aseesimehed ja hindajad osalesid tegelikult nendel koosolekutel.

Komisjoni esitatud dokumentidest ja kohaolijate nimekirjadest nähtub, et antud juhul see nii ei olnud. Konkursikomisjon ei tulnud kokku täiskoosseisus, et arutada kandidaatide võrdlevaid hinnanguid ja kinnitada nende lõplikud hinded katsete tulemuste põhjal.

Seejärel kasutas Üldkohus oma täielikku pädevust. Ta otsustas selle kohta, et Euroopa Liidu kohtutele Euroopa Liidu ametnike personalieeskirjade artikli 91 lõike 1 alusel antud täielik pädevus paneb neile ülesande lahendada nende menetluses olevad rahalised vaidlused lõplikult. Selle pädevuse eesmärk on anda liidu kohtutele võimalus tagada avalikku teenistust käsitlevates kohtuvaidlustes tehtud tühistamisotsuste praktiline tõhusus nii, et juhul, kui ametisse nimetava asutuse õigusvastase otsuse tühistamisest ei piisa asjaomase ametniku õiguste teostamiseks või tema huvide tõhusa kaitse tagamiseks, võivad liidu kohtud omal algatusel mõista tema kasuks välja hüvitise. Seega, isegi kui sellel eesmärgil ei ole esitatud nõuetekohaseid nõudeid, ei saa hilinenult esitamise tõttu tugineda vastuvõetamatusele küsimuses, mille Üldkohus peab vajaduse korral omal algatusel tõstatama.

⁵⁶⁹ 6. oktoobri 2021. aasta kohtuotsus *NZ vs. komisjon* (T-668/20, [EU:T:2021:667](#)).

Kui kandidaat vaidlustab oma kandidatuuri tagasilükkamise valikumenetluses, mille ese on konkursi edukalt läbinud isikute nimekirja koostamine ning mis takistab tal hiljem töötada asjaomases institutsioonis täidetaval ametikohal ja saada sellega seotud rahalisi soodustusi, on vaidlus rahaline.

Antud juhul ei suutnud konkursikomisjon tagada suulistel katsetel küsitletud kandidaatide võrdset kohtlemist oma koosseisu ebapüsivuse tõttu. Seega kahjustas konkursikomisjoni koosseisu muutumine kõigi kandidaatide oskuste võrdlevat hindamist. See õigusvastasus ei mõjuta seega mitte ainult hageja hinnet, vaid ka punktide künnist, millest sõltub kandidaadi nime reservnimekirja kandmine.

Esimesena leidis Üldkohus väidetava varalise kahju kohta, et tegeliku ja kindla kahju olemasolu ei ole tõendatud.

Sellega seoses ei saa hageja tugineda varalisele kahjule, mis tuleneb asjaolust, et tühistava kohtuotsuse täitmisel tuleks tema nimi kanda otse reservnimekirja. Sel viisil nimekirja kandmine vabastaks hageja konkursiteates ette nähtud suulisest katsest, mille kohaselt peab kandidaat reservnimekirja kandmiseks saama suulisel katsel ühe kõrgeima hinde ning selle katse jaoks nõutava miinimumi. Igal juhul ei anna kandidaadi nime reservnimekirja kandmine talle õigust ametisse nimetamisele, vaid ta üksnes kvalifitseerub ametisse nimetamiseks.

Lisaks ei kaotanud hageja lõplikult ka tegelikku võimalust läbida edukalt kõnealune sisekonkurss ja saada nimetatud liidu ametnikuks palgaastmele AD 10, kuna uue suulise katse korraldamine, mis viiakse läbi sõltumatult esialgse suulise katse tulemustest, annaks just nimelt talle sellise võimaluse tagasi.

Mis puudutab teisenä mittevaralist kahju, siis tõdes Üldkohus, et isegi kui konkursi taasavamine hagejale ja suulise katse korraldamine, mis viiakse läbi sõltumatult õigusvastasest suulisest katsest, kujutavad endast antud tühistava kohtuotsuse täitmiseks sobivat meetet, on komisjonil juhul, kui konkursi kõiki tulemusi ei tühistata, võimatu luua uuesti tingimused, mida järgides tulnuks see konkurss korraldada, et tagatud oleks olnud kõikide kandidaatide võrdne kohtlemine ja hindamise objektiivsus.

Järelikult ei ole vaidlustatud otsuse tühistamine piisav hageja huvide tõhusaks kaitseks. Nimelt ei saa tühistamine iseenesest hüvitada kindlat mittevaralist kahju, mis hagejale tekitati seetõttu, et tal ei olnud võimalik sooritada esialgset suulist katset nõuetekohastel tingimustel. Neil asjaoludel mõistis Üldkohus komisjonilt hageja kasuks välja 4000 eurot vaidlustatud otsusega tekitatud mittevaralise kahju eest.

XIV. Ajutiste meetmete kohaldamise taotlused

2. veebruari 2023. aasta kohtumäärus Nicoventures Trading jt vs. komisjon (T-706/22 R, [EU:T:2023:39](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Rahvatervis – Kuumutatud tubakatoodetele kohaldatavate teatavate erandite tühistamine – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine

Kontsern British American Tobacco, millesse hagejatest äriühingud kuuluvad, on muu hulgas kuumutatud tubakatoodete ülemaailmne tootja. Direktiiv 2014/40⁵⁷⁰ reguleerib muu hulgas tubakatoodete turuleviimist. Direktiivis oli muude tubakatoodete kui sigarettide ja isevalmistatavate sigarettide tubaka puhul ette nähtud erand⁵⁷¹ keelust viia turule tubakatooteid, millel on eristav maitse või lõhn või mis sisaldavad maitse- ja lõhnaaineid oma koostisosades⁵⁷².

Siiski muutis Euroopa Komisjon delegeeritud direktiiviga 2022/2100⁵⁷³ direktiivi 2014/40 nii, et edaspidi ei ole kuumutatud tubakatooted enam lõhna- ja maitseainete keelust vabastatud.

Samal ajal kui Üldkohtule esitati hagi, milles paluti tühistada delegeeritud direktiiv 2022/2100, esitasid hagejad ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles nad palusid sisuliselt esiteks peatada selle direktiivi kohaldamine ja teiseks kohaldada mis tahes muid asjakohaseid ajutisi meetmeid. Olles järeldanud, et kiireloomulisus puudub, jättis Üldkohtu asepresident selle taotluse rahuldamata.

Üldkohtu asepresidendi hinnang

Üldkohtu asepresident tuletas kõigepealt meelde, et üldreeglina tuleb kiireloomulisust hinnata, arvestades vajadust teha ajutine otsus, et vältida ajutist kaitset taotlevale poolele olulise ja hüvitamatu kahju tekkimist. Taotleval pool peab tõendama, et ta ei saa põhimenetluses esitatud hagi lahendamist ära oodata ilma, et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

Vastuseks argumendile, et direktiivi 2022/2100 tõttu kaotavad hagejad oma turupositsiooni ja praeguse klientuuri, rõhutas Üldkohtu asepresident esimesena, et rahalise kahju korral on taotletud ajutine meede põhjendatud vaid siis, kui ilmneb, et sellise meetme puudumisel satuks seda taotleval pool olukorda, mis võib ohustada tema püsijäämist enne, kui tehakse põhimenetlust lõpetav otsus. Sellega seoses on ajutisi meetmeid taotleval pool kohustatud eelkõige juhul, kui ta väidab, et talle on tekitatud rahalist kahju, esitama koos tõendavate dokumentidega tõese ja tervikliku ülevaate oma üldisest finantsolukorrast. Lisaks peavad põhilised faktilised ja õiguslikud asjaolud, mis võimaldavad ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustaval kohtunikul sellise ülevaate saada, nähtuma ajutiste meetmete kohaldamise taotluse tekstist endast, kusjuures see tekst üksi peab võimaldama kostjal

⁵⁷⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 3. aprilli 2014. aasta direktiiv 2014/40/EL tubaka- ja seonduvate toodete tootmist, esitlemist ja müüki käsitlevate liikmesriikide õigus- ja haldusnormide ühtlustamise kohta ning millega tunnistatakse kehtetuks direktiiv 2001/37/EÜ (ELT 2014, L 127, lk 1).

⁵⁷¹ Direktiivi 2014/40 artikli 7 lõike 12 alusel.

⁵⁷² Direktiivi 2014/40 artikli 7 lõigete 1 ja 7 alusel.

⁵⁷³ Komisjoni 29. juuni 2022. aasta delegeeritud direktiiv (EL) 2022/2100, millega muudetakse Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivi 2014/40/EL seoses teatavate erandite tühistamisega kuumutatud tubakatoodete puhul (ELT 2022, L 283, lk 4).

oma seisukohti ette valmistada ja ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustaval kohtunikul lahendada ajutiste meetmete kohaldamise taotluse vajaduse korral ilma täiendava teabeta.

Käesolevas asjas tõdes Üldkohtu asepresident, et hagejad ei väida, et taotletud ajutiste meetmete puudumisel oleksid nad olukorras, mis võiks ohustada nende rahalist elujõulisust enne sisulist menetlust lõpetava otsuse tegemist. Äärmisel juhul väidavad nad, et delegeeritud direktiiv 2022/2100 toob kaasa märkimisväärse saamata jäänud tulu. Samuti ei ole hagejad tõendanud, et arvestades eelkõige selle kontserni tunnuseid, kuhu nad kuuluvad, muutuksid nende turuosad oluliselt, seda enam, et nimetatud direktiivi kohaselt on neil märkimisväärselt palju aega, et kohandada oma kaubanduslikku pakkumist uue regulatsiooniga.

Ammendavuse huvides tuletas Üldkohtu asepresident meelde, et kuivõrd tegemist on inimintervishioid kasutatavate ravimite turuga, siis väga reguleeritud turul, kus pädevad asutused võivad sekkuda kiiresti, kui esineb oht rahvatervisele põhjustel, mis ei ole alati ettenähtavad, peavad asjaomased ettevõtjad kaitsma end selle sekkumise tagajärgede eest sobiva strateegia abil, sest vastasel juhul peavad nad ise niisuguse sekkumisega kaasneva kahju kandma.

Enne kui direktiivi 2014/40 delegeeritud direktiiviga 2022/2100 muudeti, oli komisjonil lubatud võtta vastu delegeeritud õigusakte, et tühistada erand kõnealustest keeldudest konkreetse tootekategooria puhul juhul, kui komisjoni koostatud aruandes tuvastatud olukord oli märkimisväärselt muutunud. Direktiiv 2014/40 nägi seega ette olukorra, kus selle erandi võis muude lõhna- ja maitseaineid sisaldavate toodete puhul tühistada. Igal juhul avaldas komisjon aruande, milles on vastavalt direktiivile 2014/40 tuvastatud, et kuumutatud tubakatoodete puhul on olukord oluliselt muutunud. Kuumutatud tubakatoodete suhtes tehtud erandi tühistamise võimalus oli seega olemas alates direktiivist 2014/40 ja vähemalt alates selle aruande avaldamisest.

Üldkohtu asepresident tuletas veel meelde, et liidu õigusakti kohaldamise peatamise taotluse korral on taotletud ajutise meetme kohaldamine põhjendatud esiteks üksnes siis, kui kõnealune akt on väidetava olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise määrav põhjus, ja teiseks peab see kahju tulenema üksnes vaidlusaluse akti tagajärgedest, mitte ajutist meedet taotleva poole hoolsuse puudumisest. Kui ajutist meedet taotlev pool ei tõenda, et ta tegutses mõistlikult ja pädevalt ettevõtjalt nõutava hoolsusega, peab ta ise kandma kahju, mis tema väitel võib ohustada tema püsijäämist või mõjutada pöördumatult tema turuseisundit.

Käesoleval juhul ei ole hagejad väitnud, et nad on võtnud meetmeid, et kaitsta end riskide eest, mis on seotud kuni kuumutatud tubakatoodete suhtes delegeeritud direktiivi 2022/2100 vastuvõtmiseni kohaldatud erandi võimaliku tühistamisega.

1. märtsi 2023. aasta kohtumäärus Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R, [EU:T:2023:102](#))⁵⁷⁴

Ajutiste meetmete kohaldamine – Välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed, mis on võetud seoses Venemaa tegevusega, mis kahjustab või ohustab Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust – Rahaliste vahendite külmutamine – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Fumus boni iuris – Kiireloomulisus – Huvide kaalumise

⁵⁷⁴ Kohtuasjade Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R ja T-743/22 R II) ühine kokkuvõte.

19. juuli 2023. aasta kohtumäärus Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R II,
[EU:T:2023:406](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed, mis on võetud seoses Venemaa tegevusega, mis kahjustab või ohustab Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust – Rahaliste vahendite külmutamine – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Fumus boni iuris – Kiireloomulisus – Huvide kaalumise

Pärast Venemaa Föderatsiooni 24. veebruaril 2022. aastal alanud sõjalist agressiooni Ukraina vastu võttis Euroopa Liidu Nõukogu 9. märtsil 2022 vastu otsuse (ÜVJP) 2022/397⁵⁷⁵ ja määruse 2022/330⁵⁷⁶, mille alusel kanti Nikita Mazepin – kes oli tollal Haas F1 Teami võidusõitja, mida toetas äriühing JSC UCC Uralchem – alates 2014. aastast nõukogu vastu võetud isikute, üksuste ja asutuste loeteludesse, sest nad toetavad Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustavat või ohustavat tegevust. Kuna Nikita Mazepin on Uralchemi endise peadirektori Dmitri Arkadjevitš Mazepini poeg, lisati ta vaidlusalustesse loeteludesse füüsilise isikuna, kes on seotud juhtiva ettevõtjaga, kes tegutseb majandussektorites, mis on Venemaa valitsuse jaoks oluline tuluallikas⁵⁷⁷. Otsusega (ÜVJP) 2022/1530⁵⁷⁸ ja rakendusmäärusega 2022/1529⁵⁷⁹ ning seejärel otsusega (ÜVJP) 2023/572⁵⁸⁰ ja rakendusmäärusega 2023/571⁵⁸¹ jättis nõukogu tema nime nendesse loeteludesse. Võetud piiravate meetmete tulemusel külmutati Nikita Mazepini rahalised vahendid ja tal keelati Euroopa Liidu territooriumile siseneda.

Nikita Mazepin esitas Euroopa Liidu Üldkohtule hagi nõudega tühistada nõukogu aktid, millega tema nimi jäeti kõnealustesse loeteludesse. Samuti esitas ta ajutiste meetmete kohaldamise taotlused, milles palus peatada nende aktide kohaldamine ja määrata ajutised meetmed, et muu hulgas võimaldada tal siseneda Euroopa Liidu territooriumile läbirääkimisteks ja lepingute sõlmimiseks võidusõidumeeskondade või sponsoritega, osaleda võidusõitudel ja avada pangakonto.

⁵⁷⁵ Nõukogu 9. märtsi 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/397, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 80, lk 31).

⁵⁷⁶ Nõukogu 25. veebruari 2022. aasta määrus (EL) 2022/330, millega muudetakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 51, lk 1).

⁵⁷⁷ Vt nõukogu 17. märtsi 2014. aasta otsuse 2014/145/ÜVJP, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2014 L 78, lk 16), mida on muudetud 25. veebruari 2022. aasta otsusega (ÜVJP) 2022/329, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 50, lk 1), artikli 1 lõike 1 punkt e ja artikli 2 lõike 1 punkt g.

⁵⁷⁸ Nõukogu 14. septembri 2022. aasta otsus (ÜVJP) 2022/1530, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP (ELT 2022, L 239, lk 149).

⁵⁷⁹ Nõukogu 14. septembri 2022. aasta rakendusmäärus (EL) 2022/1529, millega rakendatakse määrust (EL) nr 269/2014, mis käsitleb piiravaid meetmeid seoses Ukraina territoriaalset terviklikkust, suveräänsust ja sõltumatust kahjustava või ohustava tegevusega (ELT 2022, L 239, lk 1).

⁵⁸⁰ Nõukogu 13. märtsi 2023. aasta otsus (ÜVJP) 2023/572, millega muudetakse otsust 2014/145/ÜVJP (ELT 2023, L 75 I, lk 134).

⁵⁸¹ Nõukogu 13. märtsi 2023. aasta rakendusmäärus (EL) 2023/571, millega rakendatakse määrust (EL) nr 269/2014 (ELT 2023, L 75 I, lk 1).

Üldkohtu president rahuldab oma 1. märtsi ja 19. juuli 2023. aasta määrusega Nikita Mazepini ajutiste meetmete kohaldamise taotlused ja andis nõukogule korralduse nende aktide kohaldamine teatud tingimustel peatada.

Üldkohtu presidendi hinnang

Üldkohtu president analüüsis kõigepealt *fumus boni iuris*'ega seotud tingimust. Sellega seoses leidis ta, et tuleb analüüsida, kas nõukogu tegi esmapilgul hindamisvea, kui ta asus seisukohale, et käesoleval juhul on olemas piisavalt kindel faktiline alus, mis võib õigustada hageja nime kõnealustesse loeteludesse jätmist.

Mis puudutab hageja argumenti, et nõukogu ei ole tõendanud, et ta on oma isa tegevusest põhjendamatult kasu saanud, siis tõdes Üldkohtu president esiteks, et kuigi nõukogu tõendas, et 80% ulatuses Uralchemile kuuluv äriühing Uralkali sõlmis tõepoolest Haas F1 Teamiga sponsorlepingu, ei tõenda see asjaolu, et hageja ei oleks ilma sponsorluseta saanud sellist piloodikohta võidusõidumeeskonnas ja et selle lepingu sõlmimine oli vastuolus Uralkali majanduslike huvidega. 19. juuli 2023. aasta kohtumääruses Mazepin vs. nõukogu (T-743/22 R II) lisas Üldkohtu president, et on põhjust kahelda ka selles, et hageja sihtasutust We Compete As One on tegelikult rahastanud Uralkali või seda on rahastatud viimase vahenditest ning et arvestades neid väidetavaid uusi finantssidemeid oma isaga, saab hageja jätkuvalt isa tegevusest põhjendamatult kasu.

Teiseks leidis Üldkohtu president esmapilgul, et nõukogu ei ole esitanud hageja käitumisele tuginevaid tõendeid, mis selgitaksid, miks peale perekondliku sideme tuleb teda pärast tema vormel 1 piloodi lepingu ning Uralkali ja Haas F1 Teami vahel sõlmitud sponsorlepingu lõpetamist pidada endiselt seotuks oma isa, Venemaa Föderatsiooni juhtiva ettevõtjaga.

Ilma et see mõjutaks põhimenetluses tehtavat Üldkohtu otsust, leidis Üldkohtu president, et hageja argumendid ei ole esmapilgul selgelt põhjendamatud ja neid on seega vaja põhjalikult analüüsida, mida ei saa teha ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik, vaid seda tuleb teha sisulises menetluses. Seetõttu järeldas ta, et esineb *fumus boni iuris*.

Seejärel analüüsis Üldkohtu president kiireloomulisuse tingimust ja leidis, et see on käesoleval juhul täidetud, kuna olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise oht on õiguslikult piisavalt tõendatud.

Sellega seoses märkis ta esiteks, et taotletava kohaldamise peatamise puudumisel ja arvestades põhimenetluse võimalikku kestust, näib võimalus, et hageja jätkab sisulise menetluse lõppedes vormel 1 piloodi karjääri, mis eeldab temalt väga regulaarselt liidu territooriumil viibimist, eelkõige *grand prix*' sõitudel osalemiseks, hüpoteetiline või igal juhul väga piiratud.

Teiseks tõdes Üldkohtu president, et ilma kohaldamise peatamiseta oleks kahju, mis seisneb selles, et ta jääb ilma võimalusest pidada värbamisläbirääkimisi vormel 1 piloodina või elukutselise piloodina teistel autospordi meistrivõistlustel, hüvitamatu. Juhul kui Üldkohus peaks põhimenetluses vaidlustatud aktid tühistama, siis seoses hageja potentsiaalse tegevusperioodiga kuni sisulise otsuse tegemiseni tekiks see mitterahaline kahju tegelikult lõplikult.

Üldkohtu president asus lõpuks seisukohale, et huvide kaalumisel jäävad peale hageja huvid. Sellega seoses märkis ta kõigepealt, et hageja huvide rikkumisega talle tekitatud kahju ei ole võimalik hinnata ja hiljem heastada või hüvitada. Seejärel märkis ta, et hageja on noor sportlane, kes ei ole Ukraina vastu suunatud agressiooniga kuidagi seotud ja kes ei tegutse majandussektorites, mis on Venemaa Föderatsiooni valitsusele oluliseks tuluaallikaks. Lõpuks tõdes ta, et hageja taotleb vaidlustatud aktide kohaldamise peatamist teda puudutavas osas ainult ulatuses, mis on vajalik selleks, et ta saaks pidada läbirääkimisi oma värbamiseks, osaleda tulevastel autospordi meistrivõistlustel ja jätkata oma ametialast karjääri. Neil asjaoludel ei mõjuta vaidlustatud aktide kohaldamise peatamine põhimenetluses tulevikus tehtavat otsust ega kahjusta ajutiste meetmete kohaldamise menetluse eesmärki tagada tulevikus põhimenetluses tehtava otsuse täielik toime.

Eeltoodut arvestades rahuldas Üldkohtu president vaidlustatud aktide kohaldamise peatamise taotluse. Ta leidis siiski, et vaidlustatud aktide kohaldamise peatamine hagejat puudutavas osas peab piirduma tingimata vajalikuga, et võimaldada tal pidada läbirääkimisi oma värbamiseks Vormel 1 professionaalse piloodina või piloodina muudel autospordi meistrivõistlustel, mis toimuvad osaliselt või täielikult liidu territooriumil, ning osaleda vormel 1 *grands prix* sõitudel, katsetel, treeningutel ja vabasõitudel ning muudel liidu territooriumil toimuvatel autospordi meistrivõistlustel, võistlustel, katsetel, treeningutel ja vabasõitudel.

19. aprilli 2023. aasta kohtumäärus UC vs. nõukogu (T-6/23 R, [EU:T:2023:206](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Välis- ja julgeolekupoliitika – Piiravad meetmed seoses olukorraga Kongo Demokraatlikus Vabariigis – Rahaliste vahendite külmutamine – Kohaldamise peatamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine

Seoses Kongo Demokraatliku Vabariigi poliitilise olukorra halvenemisega 2016. aastal, mis tulenes presidendivalimiste välja kuulutamata jätmisest ja sellele järgnenud julgeolekuolukorra halvenemisest, võttis Euroopa Liidu Nõukogu vastu piiravad meetmed, millega külmutati rahalised vahendid nende isikute suhtes ja keelati sisenemine liikmesriikide territooriumile neil isikutel, kes muu hulgas kasutasid ära relvastatud konflikti, ebastabiilsust või ebakindlust riigis, sealhulgas tegelesid loodusvarade ebaseadusliku kasutamise või nendega kauplemisega⁵⁸². Nõukogu kandis 8. detsembril 2022 otsusega 2022/2398⁵⁸³ ja määrusega 2022/2397⁵⁸⁴ UC, kes on ettevõtja ja African Gold Refinery Ltd. endine direktor ja tegelik kasusaaja, vaidlusalusitesse loeteludesse põhjendusega, et alates 2016. aastast on ta muu hulgas saanud ebaseaduslikku kulda Kongo kaevandustest, mida kontrollivad valitsusvälised relvastatud rühmitused, kes on seotud destabiliseerimistegevusega, ja selle kullaga kaubelnud.

UC esitas Euroopa Liidu Üldkohtule hagi nõudega tühistada nõukogu aktid. Ta esitas ka ajutiste meetmete kohaldamise taotluse nende aktide kohaldamise peatamiseks.

Üldkohtu president jättis UC ajutiste meetmete kohaldamise taotluse määrusega rahuldamata põhjendusel, et kiireloomulisuse tingimus ei ole täidetud.

Üldkohtu presidendi hinnang

Kuna kohaldamise peatamise tingimused (*fumus boni iuris* ja kiireloomulisus) on kumulatiivsed, hindas Üldkohtu president kõigepealt, kas täidetud on kiireloomulisuse tingimus, analüüsides argumente ja tõendeid, mille hageja oli esitanud selleks, et tõendada olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise ohtu ajutise kaitse puudumisel.

⁵⁸² Vastavalt nõukogu 20. detsembri 2010. aasta otsuse 2010/788/ÜVJP, mis käsitleb Kongo Demokraatliku Vabariigi vastu suunatud piiravaid meetmeid ja millega tunnistatakse kehtetuks ühine seisukoht 2008/369/ÜVJP (ELT 2010, L 336, lk 30), mida on muudetud nõukogu 5. detsembri 2022. aasta otsusega (ÜVJP) 2022/2377 (ELT 2022, L 314, lk 97), artikli 3 lõike 2 punktile f.

⁵⁸³ Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta rakendusotsus (ÜVJP) 2022/2398, millega rakendatakse otsust 2010/788/ÜVJP piiravate meetmete kohta seoses olukorraga Kongo Demokraatlikus Vabariigis (ELT 2022, L 316 I, lk 7).

⁵⁸⁴ Nõukogu 8. detsembri 2022. aasta rakendusemäärus (EL) 2022/2397, millega rakendatakse määrust (EÜ) nr 1183/2005 piiravate meetmete kohta seoses olukorraga Kongo Demokraatlikus Vabariigis (ELT 2022, L 316 I, lk 1).

Analüüsid esiteks hageja argumenti seoses kahju tekkimisega tulenevalt tema rahaliste vahendite kasutamise piirangutest ja piirangutest juhataja ja juhatuse liikme tegevuses kolmes Belgia äriühingus, tuletas Üldkohtu president meelde, et rahalise kahju korral on ajutine meede õigustatud kõigepealt siis, kui ilmneb, et selle meetme puudumisel satub seda taotlev pool olukorda, mis võib ohustada tema rahalist elujõulisust. Lisaks loetakse varaline kahju hüvitamatuks, kui seda ei ole võimalik arvudes väljendada ja kui ELTL artiklite 268 ja 340 alusel esitatud kahjunõue ei võimaldaks praktikas kahju hüvitada. Kuna ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustaval kohtunikul peavad olema konkreetseid ja täpsed andmed, mida toetavad üksikasjalikud ja kinnitatud dokumentaalsed tõendid, peab ajutiste meetmete kohaldamist taotlev pool juhul, kui ta viitab rahalise kahju tekkimisele, üldjuhul esitama koos tõendavate dokumentidega tõese ja tervikliku ülevaate oma rahalisest olukorrast.

Käesolevas asjas järeldas Üldkohtu president, et kuna puuduvad igasugused andmed, mis võimaldaksid hinnata kahju ulatust, laadi ja selle tekkimise tõenäosust, ei ole UC suutnud tõendada ohtu, et tema rahaliste vahendite külmutamise tõttu tekib oluline ja hüvitamatu rahaline kahju.

Üldkohtu president märkis seejärel, et UC soovib oma argumentidega, et kiireloomulisuse tingimuse raames hinnataks asjaolusid, mis tegelikult kuuluvad *fumus boni iuris*'e alla. Ta täpsustas sellega seoses, et tegemist on siiski kohaldamise peatamise määramise kahe eraldiseisva tingimusega⁵⁸⁵. Seega ei saa pelgalt sellega, et tõendatakse, et esineb *fumus boni iuris* – isegi kui see on eriti oluline –, kompenseerida kiireloomulisuse täielikku tõendamata jätmist, välja arvatud täiesti erilistel asjaoludel. Kuna hageja piirdus käesolevas asjas sellega, et kirjeldas määruses nr 1183/2005 ja otsuses 2010/788, mida on muudetud, ette nähtud piiravate meetmetega kaasnevat õiguslikke tagajärgi, selgitamata, kuidas ja millises ulatuses põhiõigusi ja -vabadusi väidetavalt rikuti, tõdes Üldkohtu president, et tal ei ole võimalik hinnata, kas väidetav kahju on oluline ning raskesti hüvitatav või lausa hüvitamatu.

Lõpuks tuletas ta meelde, et kuna hageja viidatud põhiõiguste kaitse ei ole absoluutne, võib kutsealal tegutsemise vabadust – nagu ka omandiõiguse kasutamist – piirata tingimusel, et need piirangud vastavad liidu taotletava üldise huvi eesmärkidele ega kujuta endast taotletavat eesmärki silmas pidades ülemäärast ja lubamatut sekkumist, mis kahjustaks nende õiguste olemust. Seega, kuigi piiravad meetmed võivad määratluse kohaselt kaasa tuua tagajärgi, mis mõjutavad neid põhiõigusi, siis – arvestades vaidlustatud aktidega taotletavate eesmärkide olulisust seoses julgeoleku- ja poliitilise olukorraga Kongos, mis kuuluvad laiema rahu ja rahvusvahelise julgeoleku säilitamise eesmärgi alla⁵⁸⁶ – leidis Üldkohtu president esmapilgul, et nende eesmärkide taotlemine võib õigustada negatiivseid tagajärgi – isegi kui need on märkimisväärsed – teatavatele pooltele, kes ei vastuta kuidagi olukorra eest, mis viis sanktsioonide kehtestamiseni.

Mis puudutab teiseks hageja argumenti, et keeld siseneda liidu territooriumile, sealhulgas selle liikmesriigi territooriumile, mille kodanik ta on, ja seda territooriumi läbida õigustab oma määratlusest tulenevalt kiireloomulisust, siis märkis Üldkohtu president, et vaidlustatud aktid ei kohusta Belgia Kuningriiki kui liikmesriiki, mille kodanik hageja on, keelama hagejal oma territooriumile siseneda või seda läbida⁵⁸⁷.

Kolmandaks, mis puudutab hageja argumenti, et nõukogu ei põhjendanud tema nime kandmist vaidlusalustesse loeteludesse piisavalt, ei esitanud talle teavet, mille alusel see otsus tehti, ning jättis

⁵⁸⁵ Vt Üldkohtu kodukorra artikli 156 lõige 4.

⁵⁸⁶ Vastavalt EL lepingu artiklis 21 sätestatud liidu välistegevuse eesmärkidele.

⁵⁸⁷ Vt otsuse 2010/788 artikli 4 lõige 2.

ta ilma vajalikest menetluslikest tagatistest, siis tõdes Üldkohtu president, et hageja tuletab kiireloomulisuse üksnes vaidlustatud aktide väidetavast õigusvastasusest, mis tähendab, et segi aetakse *fumus boni iuris* ning olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise oht.

Seetõttu jättis Üldkohtu president ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata, sest hageja ei olnud tõendanud taotletud kaitsemeetme kiireloomulisust, ilma et Üldkohtu presidendil oleks olnud vaja teha otsust *fumus boni iuris*'e esinemise tingimuse kohta või kaaluda huve.

21. juuli 2023. aasta kohtumäärus Arysta Lifescience vs. EFSA (T-222/23 R, [EU:T:2023:417](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Dokumentidega tutvumine – Määrus (EÜ) nr 1049/2001 – Toimeaine heakskiidu pikendamise menetlusega seotud dokumendid – Kolmandalt isikult pärit dokumendid – Otsus võimaldada kolmandal isikul dokumentidega tutvuda – Täitmise peatamise taotlus – Fumus boni iuris – Kiireloomulisus – Kaalumine

Hageja, Arysta Lifescience, on äriühing, kes turustab taimekaitsevahendeid, mis sisaldavad toimeainet kaptaan, eelkõige Captan 80 WGd. Septembris 2022 esitas kolmas isik Euroopa Toiduohutusametile (EFSA) taotluse tutvuda dokumentidega, mis käsitlevad muu hulgas toimeaine kaptaan heakskiitmise pikendamise raames loetelu muude koostisainete kohta, mida leidub tüüpiliste kasutusviiside jaoks ette nähtud formulatsioonis Captan 80 WG. Vaatamata hageja vastuseisule võttis EFSA 17. veebruaril 2023 vastu otsuse selle loetelu täieliku avalikustamise kohta (edaspidi „vaidlustatud otsus“).

Üldkohtu president, kellele esitati pärast viimati nimetatud otsuse tühistamiseks esitatud hagi ajutiste meetmete kohaldamise taotlus, järeldas, et *fumus boni iuris*'e ja kiireloomulisuse tingimused on täidetud, ning pärast asjaomaste huvide kaalumist otsustas vaidlustatud otsuse täitmise peatamise taotluse rahuldada.

Üldkohtu presidendi hinnang

Kõigepealt tuletas Üldkohtu president meelde, et ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik võib määrata täitmise peatamise ja muid ajutisi meetmeid, kui on tõendatud, et nende määramine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud (*fumus boni iuris*), ning kui ajutiste meetmete kohaldamise küsimus on kiireloomuline selles mõttes, et olulise ja hüvitamatu kahju vältimiseks neid taotleva poole huvidele on vajalik, et need määratakse ja nende tagajärjed avalduksid enne põhimenetluses otsuse tegemist. Need tingimused on kumulatiivsed, mistõttu juhul, kui kasvõi üks nendest tingimustest on täitmata, tuleb ajutiste meetmete kohaldamise taotlused jätta rahuldamata. Ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik kaalub vajaduse korral ka asjas esinevaid huve.

Esiteks, mis puudutab *fumus boni iuris*'e tingimust, siis tuletas ta meelde, et see tingimus on täidetud, kui vähemalt üks esitatud väidetest ei ole esmapilgul selgelt põhjendamatu. See on nii, kui ühest neist väidetest nähtub olulise õigusliku või faktilise vaidluse olemasolu, mille lahendamine ei ole kohe ilmne ja mis seetõttu vajab põhjalikku analüüsi sisulises menetluses.

Tõendamaks, et vaidlustatud otsus on esmapilgul õigusvastane, tugines hageja määruse nr 1049/2001⁵⁸⁸ artikli 4 lõike 2 ning määruse nr 1367/2006⁵⁸⁹ artikli 6 lõike 1 rikkumisele. Täpsemalt heitis ta EFSA-le ette seda, et viimane järeldas, et koostisainete loetelu sisaldas viimati nimetatud artikli tähenduses infot, mis on seotud heitmetega keskkonda.

Sellega seoses märkis Üldkohtu president, et mõiste „info, mis on seotud heitmetega keskkonda“ ulatuse piiritlemine sõltub juhtumipõhisest hinnangust. Ta tuletas meelde, et sellise toote puhul nagu taimekaitsevahend ja selles tootes sisalduvate ainete puhul, mis tavapärase kasutamise käigus on ette nähtud eraldumiseks keskkonda juba oma otstarbe tõttu, ei ole tavalistes või realistlikes kasutustingimustes keskkonda sattuvad prognoositavad heitmed hüpoteetilised ja kuuluvad mõiste „keskkonda sattuvad heitmed“ alla.

Käesolevas asjas märkis Üldkohtu president kõigepealt, et kõnealuste dokumentidega tutvumise taotluses nimetatud teave on osa taimekaitsevahendites tegelikult kasutatud ja keskkonnas tegelikult leiduva toimeaine kaptaan heakskiidu pikendamise toimikust. Järgmiseks ei puuduta kõnealune teave toimeaine potentsiaalset mõju, vaid loetelu muudest koostisainetest, mis on esitatud hageja turustatava Captan 80 WG tüüpiliseks kasutuseks. Lõpuks, muud koostisained on ained või valmistised, mida kasutatakse või kavatakse kasutada taimekaitsevahendis või abiaines, kuid mis ei ole toimeained, taimekaitseained ega sünergistid.

Üldkohtu president järeldas sellest, et küsimusele, kas käesolevas asjas kõne all olev teave kuulub mõiste „info, mis on seotud heitmetega keskkonda“ alla, ei ole lihtne vastata. Ta järeldab sellest, et esmapilgul ei näi see väide olevat selgelt põhjendamatult ning seda on seega vaja põhjalikult analüüsida, mida tuleb teha sisulises menetluses.

Teiseks, kiireloomulisuse tingimusega seoses tuletas Üldkohtu president meelde, et üldiselt tuleb kiireloomulisust hinnata, pidades silmas vajadust teha ajutine otsus, et vältida ajutist kaitset taotlevale poolele olulise ja hüvitamatu kahju tekkimist. Täitmise peatamist taotlev pool peab tõendama, et ta ei saa ära oodata põhimenetluses esitatud hagi lahendamist, ilma et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

Taotletud ajutiste meetmete kiireloomulisuse tõendamiseks väitis hageja, et vaidlusaluse teabe avalikustamine tekitaks talle olulist ja hüvitamatut kahju, kuna see võimaldaks tema konkurentidel Captan 80 WG pöördprojekteerimise teel taasluua. Tema arvates ei ole pärast vaidlusaluse teabe avalikustamist ja üldkasutatavaks saamist seda enam võimalik kustutada ja taastada olukord, kus see teave oli konfidentsiaalne.

Sellega seoses tuletas Üldkohtu president meelde, et sellises olukorras nagu käesolevas asjas, kus hageja tugines olulise ja hüvitamatu kahju olemasolu hindamisel väidetavalt konfidentsiaalse teabe avalikustamisest tulenevale kahjule, peab ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik tingimata lähtuma eeldusest, et vaidlusalune teave on konfidentsiaalne.

Mis puudutab käesolevas asjas väidetava kahju ettenähtavust, siis tõdes Üldkohtu president, et EFSA ise kinnitab, et Captan 80 WG pöördprojekteerimise teel taasloomine on tehniliselt võimalik,

⁵⁸⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 30. mai 2001. aasta määrus (EÜ) nr 1049/2001 üldsuse juurdepääsu kohta Euroopa Parlamendi, nõukogu ja komisjoni dokumentidele (EÜT 2001, L 145, lk 43; ELT eriväljaanne 01/03, lk 331).

⁵⁸⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 6. septembri 2006. aasta määrus (EÜ) nr 1367/2006 keskkonnainfo kättesaadavuse, keskkonnanäasjade otsustamises üldsuse osalemise ning neis asjus kohtu poole pöördumise Århusi konventsiooni sätete kohaldamise kohta ühenduse institutsioonide ja organite suhtes (ELT 2006, L 264, lk 13).

analüüsides turul müüdava toote koostist, ega saa välistada, et vaidlusaluse teabe kombineerimine üldsusele juba kättesaadavate andmetega võib muuta selle protsessi kiiremaks ja lihtsamaks. Ta järeldas, et rahalise kahju tekkimist, mida hageja kannaks selle tõttu, et tema konkurendid kasutaksid kõnealust teavet ära, ei saa pidada puhtalt hüpoteetiliseks. Ta lisas, et kuna määruse nr 1049/2001 alusel avalikustatud dokument omandab *erga omnes* mõju, ei saa välistada, et isikud, kes on esitanud dokumendiga tutvumise taotluse, võivad need dokumendid internetis avaldades avalikustada. See aitaks seega kaasa hageja kaubandusliku seisundi nõrgenemisele ning suurendaks olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise ohtu.

Mis puudutab kahju olulisust, mida Üldkohtu president peab tõendatuks, siis tõdes ta, et Captan 80 WG turustamine tekitab hagejale olulise käibe nii liidus kui ka ülemaailmsel tasandil. Mis puudutab täpsemalt konfidentsiaalse teabe avalikustamisega seotud kahju, siis võib objektiivselt märkimisväärset või isegi arvestatavat rahalist kahju pidada „oluliseks“, ilma et seda tuleks süstemaatiliselt seostada selle ettevõtja käibega, kes kardab kahju tekkimist. Lisaks võib vaidlusaluse teabe avalikustamine hõlbustada Captan 80 WG pöördprojekteerimise teel taasloomist.

Mis puudutab kahju hüvitamatut laadi, siis on tõsi, et see, et varalise kahju hüvitamine võimaliku kahju hüvitamise hagi raames on ebakindel, ei saa iseenesest pidada asjaoluks, mis näitaks sellise kahju hüvitamatust. Nimelt on ajutiste meetmete kohaldamise etapis paratamatult ebakindel, kas hiljem on võimalik saada hüvitist varalise kahju eest võimaliku kahju hüvitamise hagi raames, mis võidakse esitada pärast vaidlustatud akti tühistamist. Olukord on seevastu teistsugune, kui ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustava kohtuniku analüüsist ilmneb selgelt, et võttes arvesse viidatud kahju olemust ja selle tekkimise ettenähtavust, ei saa kahju selle tekkimise korral adekvaatselt kindlaks teha ja arvudes väljendada, ja et praktikas ei võimalda järelikult kahju hüvitamise hagi seda hüvitada.

Käesolevas asjas märkis Üldkohtu president, et pärast avalikustamist võib määratlemata ja teoreetiliselt piiramatu arv hageja praeguseid ja potentsiaalseid konkurente kogu maailmas vaidlusaluse teabe saada. Seda silmas pidades ei välista väidetava rahalise kahju tekkimist määrusega nr 1049/2001 tagatud autoriõiguse austamine, arvestades vaidlusaluse teabe ülemaailmse arvuka kasutamise kontrollimatust. Lisaks sellele ei pea hageja, arvestades väidetavalt konfidentsiaalse teabe kaitsmisega seotud kohtuvaidluste eripära, tõendama, et kui taotletud ajutisi meetmeid ei võetaks, oleks ta olukorras, mis võiks ohustada tema majanduslikku püsijäämist, või et tema turuosa oluliselt ja pöördumatult kahjustataks.

Kolmandaks, kuna *fumus boni iuris*'e ja kiireloomulisuse tingimus on täidetud, kaalus Üldkohtu president asjaomaseid huve, et teha kindlaks, kas hageja huvi ajutiste meetmete kohaldamise vastu kaalub üles vaidlusaluse akti kohese täitmise huvi või mitte. Ta kontrollis eelkõige seda, kas selle akti võimalik tühistamine põhinõuet menetleva kohtu poolt võimaldaks muuta olukorda, mis tekiks selle kohese täitmise tagajärjel, ja vastupidi, kas selle akti täitmise peatamine takistaks selle täielikku õigusmõju, kui põhinõue jäetakse rahuldamata. Seoses tingimusega, mille kohaselt peab ajutiste meetmete kohaldamise kohtumäärusest tulenev õiguslik olukord olema neutraliseeritav, märkis ta, et ajutiste meetmete kohaldamise menetluse eesmärk piirdub tulevikus sisulistes küsimustes tehtava otsuse täieliku toime tagamisega. Järelikult on see menetlus põhimenetluse suhtes puhtalt kõrvalmenetlus.

Käesolevas asjas leidis Üldkohtu president, et vaidlustatud otsust tühistava kohtuotsuse soovitava toime säilitamiseks peab hagejal olema võimalik vältida vaidlusaluse teabe ebaseaduslikku avalikustamist. See, kui käesolev ajutiste meetmete kohaldamise taotlus jäetaks rahuldamata, muudaks tühistava kohtuotsuse illusoorseks ja jätaks selle soovitavast toimest ilma, kuna sellise rahuldamata jätmise tagajärjel oleks lubatud avaldada vaidlusalune teave viivitamata ning seega teha *de facto* ette ära tulevane sisuline otsus ehk jätta tühistamishagi rahuldamata.

Ta järeldas sellest ühelt poolt, et hageja kaitstav huvi on kaalukam kui huvi ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata jätmise vastu, seda enam, et taotletud täitmise peatamise

võimaldamine tähendaks üksnes *status quo* säilitamist piiratud ajavahemiku jooksul ning EFSA ei ole tuginenud ülekaalukale vajadusele kaitsta rahvatervist.

Teiselt poolt, kuigi vastab tõele, et isik, kes on taotlenud vaidluseluse teabe avalikustamist, võib tugineda liidu institutsioonide, organite ja asutuste dokumentidega tutvumise õigusele ELTL artikli 15 lõike 3 alusel, tuleb tõdeda, et selle õiguse kasutamine lükkuks taotletud ajutiste meetmete kohaldamise korral lihtsalt edasi, samas kui hageja õigus selle teabe konfidentsiaalsuse kaitsele muutuks olematuks, kui ajutiste meetmete kohaldamise taotlus jäetakse rahuldamata. Hageja huvi tuleb seega pidada kaalukamaks dokumentidega tutvumise taotleja huvist.

9. augusti 2023. aasta kohtumäärus Next Media Project vs. EFCA (T-338/23 R, [EU:T:2023:467](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Hankelepingud – Teavitamise viis – Kohaldamise peatamise taotlus – Fumus boni iuris'e puudumine

Euroopa Kalanduskontrolli Ameti (EFCA) korraldatud hankemenetluse raames paluti pakkujatel esitada oma pakkumused e-Submissioni platvormi kaudu. Pakkujate tehnilise pakkumuse hulka kuulusid muu hulgas kaks elektroonilist näidist, nimelt 10–15 sekundi pikkune animeeritud video GIF-või MP4-formaadis ja interaktiivse kaardi pakkumus HTML-formaadis. Seejärel andis EFCA kõigile pakkujatele parandusega teada, et nad ei kasutaks esimese elektroonilise näidise puhul MP4-formaati. Teise parandusega, millega muudeti tehnilist kirjeldust, paluti pakkujatel saata need kaks elektroonilist näidist e-posti teel kindlaksmääratud e-posti aadressile.

Hageja, Next Media Project, SLU esitas selles hankemenetluses pakkumuse. EFCA poolt osutatud e-posti asemel otsustas ta siiski saata need elektroonilised näidised Dropboxi lingi kaudu, mis on pilvtalletusteenus, mis võimaldab kasutajatel salvestada faile internetis ning jagada faile ja kaustu kolmandate isikutega suuri manuseid saatmata.

Seejärel otsustas EFCA, et hageja pakkumus ei vasta kehtivatele õigusaktidele⁵⁹⁰ ega hankemenetluse juhiste, mis on ära toodud teises paranduses. Ta lisas, et kuna pakkumuste avamise komisjon oli saanud elektroonilised näidised alles Dropboxist allalaadimise ajal, mis toimus pakkumuste avamise ajal, st pärast pakkumuste esitamise tähtaega, ei olnud tal võimalik tagada originaalnäidiste terviklikkust ega tõendeid nende kättesaamise kuupäeva ja kellaaja kohta.

Üldkohtu president, kellele esitati ajutiste meetmete kohaldamise taotlus samal päeval kui viimati nimetatud otsuse tühistamise hagi, jättis pärast seda, kui ta leidis, et puudus *fumus boni iuris*, taotluse rahuldamata.

Üldkohtu presidendi hinnang

Kõigepealt meenutas Üldkohtu president, et kui edutul pakkujal õnnestub lepingueelses etapis – tingimusel, et õigusnormides ette nähtud kümnepäevane ooteaeg on täidetud⁵⁹¹ – tõendada iseäranis

⁵⁹⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 18. juuli 2018. aasta määruse (EL, Euratom) 2018/1046, mis käsitleb liidu üldeelarve suhtes kohaldatavaid finantsreegleid ja millega muudetakse määrusi (EL) nr 1296/2013, (EL) nr 1301/2013, (EL) nr 1303/2013, (EL) nr 1304/2013, (EL) nr 1309/2013, (EL) nr 1316/2013, (EL) nr 223/2014 ja (EL) nr 283/2014 ja otsust nr 541/2014/EL ning tunnistatakse kehtetuks määrus (EL, Euratom) nr 966/2012 (ELT 2018, L 193, lk 1), artikli 141 lõige 1.

⁵⁹¹ Vastavalt määruse 2018/1046 artiklile 175.

tõsise *fumus boni iuris*'e olemasolu, tuleb kiireloomulisuse tingimuse hindamise kriteeriume leevendada, mistõttu tuleb tõendada üksnes olulise kahju tekkimise ohtu. Kiireloomulisuse hindamisel kohaldatavate tingimuste leevendamine on õigustatud riigihangete valdkonnas tagatavast tõhusast kaitsest tulenevate vajadustega. Eriti arvestatava *fumus boni iuris*'e tingimus on täidetud, kui ajutiste meetmete kohaldamise menetluse käigus selgub, et kostja on toime pannud õigusvastase teo, mis näib esmapilgul olevat piisavalt ilmne ja raske ning mille toimumist või jätkumist tuleb hageja huvides võimalikult kiiresti takistada.

Üldkohtu president tõdes eelkõige, et EFCA teatas, et ta otsustas lepingu sõlmimise peatada ja et hageja esitas oma ajutiste meetmete kohaldamise taotluse enne lepingu sõlmimist. Ta analüüsis seega, kas hageja on suutnud tõendada *fumus boni iuris*'e olemasolu ja vajaduse korral selle iseäranis tõsist laadi.

Sellega seoses märkis ta kõigepealt, et hankedokumentidest nähtub, et kahe näidise e-posti teel edastamine oli kohustuslik ning et kui hageja laadis elektroonilised näidised alla Dropboxi kaudu, ei järelnud ta menetluses osalemiseks nõutud teabe edastamise viisi, mistõttu kõnealust teavet ei „esitatud“. Viis, kuidas pakkuja nõutud teabe – käesoleval juhul elektroonilised näidised – hankijale esitab, on teabe edastamise viisi lahutamatu osa.

Seejärel tuletas Üldkohtu president meelde, et e-posti teel esitamine võimaldab tagada pakkuja teabe võrdse kohtlemise põhimõtte järgimise. Nõustumine hageja seisukohaga, et elektrooniliste näidiste edastamine e-kirja asemel Dropboxi kaudu ei oleks pidanud kaasa tooma tema väljajätmist, võib endast kujutada võrdse kohtlemise põhimõtte rikkumist teiste pakkuja suhtes, kes täitsid hankedokumentide nõudeid ja kasutasid e-kirja.

Lisaks ei ole asjakohane argument, et hagejal on tõendeid selle kohta, et elektroonilisi näidiseid ei ole muudetud. Kui lingi kasutamine pakkumuses ei ole lubatud, ei ole hankija kohustatud kontrollima, kas dokumente, millele see link viib, on muudetud, ega neid vastu võtma.

Lõpuks leidis Üldkohtu president, et otsustades saata kaks elektroonilist näidist Dropboxi lingi kaudu 13. veebruaril 2023, mis on kättesaamise tähtaja viimane päev, pani hageja EFCA fakti ette. Nimelt ei olnud EFCA-l seega võimalust otsustada selle edastamisviisi kasutamise üle enne selle tähtaja möödumist. Selles kontekstis viitab sõna „korras“ kasutamine seoses hageja pakkumuse avamise tulemusega sellele, et formaalselt peeti pakkumuse kui sellisega sellest tähtajast kinni ja et pakkumust ei olnud juba avatud, kuid seda ei saa *prima facie* tõlgendada kui hageja valitud elektrooniliste näidiste edastamise viisiga nõustumist.

Kuna hageja ei ole suutnud tõendada *fumus boni iuris*'e ja veelgi vähem eriti arvestatava *fumus boni iuris*'e olemasolu, jäeti käesolev ajutiste meetmete kohaldamise taotlus rahuldamata.

25. septembri 2023. aasta kohtumäärus Terminal Ouest Provence vs. CINEA (T-504/23 R, [EU:T:2023:581](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Euroopa ühendamise rahastu – Toetusleping – Vahekohtuklausel – Ajutiste meetmete kohaldamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine

Euroopa Kliima-, Infrastruktuuri- ja Keskkonnaameti (CINEA) poolt välja kuulutatud Euroopa ühendamise rahastu rahastatava projektikonkursi raames esitas Terminal Ouest Provence (hageja) ettepaneku uue raudtee- ja maanteetranspordi kombineeritud terminali Ouest Provence arendamiseks, mis asub Prantsusmaal Aix-Marseille-Provence'i suurlinnapiirkonnas Grans'i ja Miramase omavalitsusüksuse territooriumil. Hageja olid valdusühinguna asutanud kaks aktsionärist äriühingut, et ta saaks pakkuda kahte erinevat, kuid lahutamatu tegevust, mida projekti lõpuleviimine eeldas, nimelt terminali ehitamist ja selle käitamist.

Kuna hageja oli läbinud valikumenetluse, oli CINEA alustanud toetuslepingu ettevalmistamist. CINEA teatas hagejale ja tema enamusaktsionärile siiski, et tema arvates ei saa viimast liigitada alltöövõtjaks ning seetõttu ei saa tema kulusid kvalifitseerida „alltöövõtukuludeks“ ja neid sellena käsitleda. Hoolimata sellest teabevahetusest kirjutas hageja hiljem toetuslepingule alla. Leping sisaldab vahekohtuklauslit, mis annab vastavalt ETL artiklile 272 pädevuse Euroopa Liidu Kohtule.

Hageja esitas Üldkohtule hagi, milles ta palus selle artikli alusel tuvastada, et kõik tema enamusaktsionäri poolt CINEA-lt sissenõutavad kulud on alltöövõtukulud ja seega sellisena rahastamiskõlblikud. Üldkohtu president, kellele esitati eraldi dokumendiga ka ajutiste meetmete kohaldamise taotlus, milles paluti ühelt poolt *prima facie* tuvastada, et kõik kulud, mille enamusaktsionär CINEA-lt sisse nõudis, on alltöövõtukulud ja seega sellisena rahastamiskõlblikud, ning teiselt poolt keelata CINEA-l enne, kui Üldkohus on teinud otsuse põhimenetluses, teha otsuseid nende kulude kvalifitseerimise ja *a fortiori* nende rahastamiskõlblikkuse kohta, jättis pärast seda, kui oli tuvastanud, et puudub kiireloomulisus, selle taotluse rahuldamata.

Üldkohtu presidendi hinnang

Üldkohtu president tuletas kõigepealt meelde, et üldreeglina tuleb kiireloomulisust hinnata, arvestades vajadust teha ajutine otsus, et vältida ajutist kaitset taotlevale poolele olulise ja hüvitamatu kahju tekkimist. See pool peab tõendama, et ta ei saa põhimenetluses esitatud hagi lahendamist ära oodata, ilma et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

Mis puutub eelkõige hageja väitesse, et vaidlusaluse toetuse summa oli tema projekti lõpuleviimiseks vältimatult vajalik, siis juhtis Üldkohtu president tähelepanu sellele, et ajutiste meetmete määramine on õigustatud ainult juhul, kui asjaomane akt on väidetava olulise ja hüvitamatu kahju määravaks põhjuseks. Ta märkis, et hageja ei ole aga välja toonud CINEA akti või käitumist, mis oli väidetava kahju määravaks põhjuseks. Hoolimata vaidlusest enamusaktsionäri poolt sissenõutavate kulude kvalifitseerimise üle, kirjutas hageja toetuslepingule alla. Pealegi saatis hageja vaatamata CINEA keeldumisele pidada neid kulusid rahastamiskõlblikuks talle vahemaksetaotluse. Seega avaldab CINEA väljendatud seisukoht mõju üksnes siis, kui see peaks olema aluseks tema ametlikule otsusele hinnata rahastamiskõlblikke kulusid vastuseks vahemaksetaotlusele.

Lisaks tõdes Üldkohtu president, et väited kahju kohta on üksnes ebamäärased ja hüpoteetilised. Liati ei esita hageja ühtegi tõendit selle kohta, et väidetav kahju on oluline ja hüvitamatu. Nimelt, kui CINEA ei ole teinud ametlikku otsust alltöövõtukulude rahastamiskõlblikkuse kohta, saab selle tagajärjel tekkida võiva kahju kindlakstegemine olla üksnes hüpoteetiline ja vähemalt ennatlik.

Argumendi, et kõnealusele summale vastava summa saamiseks puudub igasugune elujõuline alternatiivse rahastamise võimalus, jättis Üldkohtu president kõrvale põhjendusel, et viidatud kahju ei kujuta endast kindlat kahju, mille määrav põhjus on CINEA-le omistatav akt või käitumine.

Mis puudutab argumenti, et hageja ei saa ära oodata sisulise menetluse tulemust ilma et maksejõuetuse tõttu tema pankrott välja kuulutataks, siis tuletas president meelde, et rahalist kahju ei saa – välja arvatud erandlikel asjaoludel – pidada hüvitamatuks või isegi raskesti hüvitatavaks. Sellise kahju korral on taotletav ajutine meede põhjendatud üksnes siis, kui ilmneb, et sellise meetme puudumisel satuks seda taotlev pool olukorda, mis võib ohustada tema püsijäämist enne, kui tehakse otsus põhimenetluses. Sellega seoses on ajutisi meetmeid taotlev pool kohustatud – eelkõige juhul, kui ta väidab, et talle on tekitatud rahalist kahju – esitama koos tõendavate dokumentidega tõese ja tervikliku ülevaate oma üldisest finantsolukorrast.

Kõigepealt nähtub hageja poolt ajutiste meetmete kohaldamise kiireloomulisuse tõendamiseks esitatud dokumentidest tõepoolest, et vaidlusaluste toetuste andmata jätmise korral oleks hageja alates oktoobrist või parimal juhul detsembrist 2023 maksejõuetu ja seega võimetu jätkama Ouest Provence'i terminali ehitamist. Üldkohtu president tõdes siiski, et hageja ei esita ühtegi tõendit selle

kohta, et tema kaks aktsionäri ei saaks teda rahaliselt abistada võimalike likviidsusraskustega toimetulemiseks.

Seejärel tuleb märkida, et väidetav kahju on hüpoteetiline, kuna see põhineb eeldusel, et CINEA lükkab tagasi kõik hageja enamusaktsionäri kulud, samas kui ei ole välistatud, et enamikku neist peetakse rahastamiskõlblikeks.

Lõpuks ei mõjutaks taotletud meetmete määramine vältimatu pankroti olukorras oleva hageja finantsolukorda sõltumata ajutiste meetmete kohaldamise tulemustest. Nimelt ei palu hageja Üldkohtu presidendil kohustada CINEAd andma vaidlusaluseid toetusi.

Seoses argumendiga, et ajutiste meetmete kohaldamata jätmisel rikutaks õigust tõhusale kohtulikule kaitsele, märkis Üldkohtu president, et õigussubjektide pelk huvi määrata võimalikult kiiresti kindlaks neile liidu õigusest tulenevate õiguste ulatus ei tõenda olulise ja hüvitamatu kiireloomulisuse olemasolu. Lisaks asjaomaste arvesse võetavate huvide kaalumisele ei ole hageja tõendanud, et ta ei saa ära oodata põhimenetluses esitatud hagi lahendamist, ilma et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

27. septembri 2023. aasta kohtumäärus Amazon Services Europe vs. komisjon (T-367/23 R, [EU:T:2023:589](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Digiteenused – Määrus (EL) 2022/2065 – Väga suured digiplatvormid – Täitmise peatamise taotlus – Kiireloomulisus – Fumus boni iuris – Huvide kaalumine

Hageja, Amazon Services Europe, kuulub rahvusvahelisse kontserni Amazon. Tema äritegevus hõlmab nii internetipõhist jaemüüki kui ka muid teenuseid, nagu pilvandmetöötlus ja digitaalne voogedastus. Ta pakub kolmandatest isikutest müüjatele kauplemiskoha teenuseid, mis võimaldavad neil pakkuda tooteid müügiks Amazon Store'is, ja toetab neid müüjaid mitmel viisil.

Määruses 2022/2065 on ette nähtud⁵⁹², et Euroopa Komisjon loeb otsusega väga suureks digiplatvormiks või väga suureks internetipõhiseks otsingumootoriks digiplatvormi või internetipõhise otsingumootori, mida kasutab liidus keskmiselt vähemalt 45 miljonit aktiivset teenusesaajat kuus. Selle määruse kohaselt pakuvad selliste digiplatvormide pakkujad, kes kasutavad soovitusüsteeme, ühelt poolt iga oma soovitusüsteemi puhul vähemalt ühte võimalust, mis ei põhine profiilianalüüsil⁵⁹³, ning teiselt poolt koostavad ja teevad pakkujad, kes esitavad oma internetipõhistes kasutajaliidestest reklaami, üldsusele kättesaadavaks andmehoidla, mis sisaldab teatavat teavet, tagades selle kättesaadavuse reklaami kogu esitamise ajaks ning seejärel ühe aasta jooksul pärast reklaami viimast esitamiskorda nende internetipõhistes kasutajaliidestest⁵⁹⁴.

⁵⁹² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 19. oktoobri 2022. aasta määruse (EL) 2022/2065, mis käsitleb digiteenuste ühtset turgu ja millega muudetakse direktiivi 2000/31/EÜ (digiteenuste määrus) (ELT 2022, L 277, lk 1), artikli 33 lõige 4.

⁵⁹³ Määruse 2022/2065 artikkel 38.

⁵⁹⁴ Määruse 2022/2065 artikli 39 lõige 1.

25. aprillil 2023 luges komisjon Amazon Store'i väga suureks digiplatvormiks (edaspidi „vaidlustatud otsus“)⁵⁹⁵.

Üldkohtu president, kes lahendas ajutiste meetmete kohaldamise taotlust, mis esitati samal päeval kui viimati nimetatud otsuse tühistamise hagi, leidis, et *fumus boni iuris*-e ja kiireloomulisuse tingimused on täidetud, ning otsustas pärast asjaomaste huvide kaalumist rahuldada vaidlustatud otsuse täitmise peatamise taotluse osas, milles see kohustab Amazon Store'i tegema üldsusele kättesaadavaks reklaamihoidla, ilma et see piiraks hageja kohustust seda hoidlat koostada.

Üldkohtu presidendi hinnang

Üldkohtu president analüüsis esmalt komisjoni vastuvõetamatuse vastuväidet, mille kohaselt on tühistamishagi suures osas ilmselgelt vastuvõetamatu, sest hageja vaidlustas määruse 2022/2065 selliste sätete õiguspärasuse, mis ei ole vaidlustatud otsuse õiguslik alus ja millel puudub sellega otsene õiguslik seos. Kõigepealt tuletas Üldkohtu president meelde, et kui tõstatatud on põhimenetluse hagi ilmselge vastuvõetamatus, peab ajutisi meetmeid taotlev pool tõendama selliste asjaolude olemasolu, mis võimaldavad *prima facie* järeldada, et hagi, millele ajutiste meetmete kohaldamise taotlus tugineb, on vastuvõetav, et vältida seda, et see pool saaks ajutiste meetmete kohaldamise abil saavutada sellise akti kohaldamise peatamise, mille tühistamisest hiljem keeldutakse, kuna tema hagi tunnistatakse põhimenetluses sisulise analüüsi tulemusel vastuvõetamatuks. Seega saab ajutiste meetmete kohaldamise menetluses hinnata põhimenetluses esitatud hagi vastuvõetavust ainult *prima facie* ja ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik peaks tunnistama taotluse vastuvõetamatuks ainult siis, kui põhimenetluses esitatud hagi vastuvõetavus on täielikult välistatud.

Lisaks peab üldakt, mille õigusvastasusele viidatakse, olema hagi esemeks oleva juhtumi suhtes otseselt või kaudselt kohaldatav ning vaidlustatud üksikakti ja asjaomase üldakti vahel peab olema õiguslik seos. ELTL artiklit 277 tuleb siiski tõlgendada piisavalt laialt, et tagada institutsioonide üldkohaldatavate aktide seaduslikkuse tõhus kontroll nende isikute huvides, kellel puudub õigus esitada hagi otse nende aktide peale. Seega peab selle artikli kohaldamisala laienema institutsioonide aktidele, mis olid tühistamishagi esemeks oleva otsuse vastuvõtmisel asjakohased. Samuti ei saa õigusvastasuse vastuväite analüüsimisel ühe ja sama korra norme kunstlikult osadeks jagada.

Käesolevas asjas leidis Üldkohtu president, et hageja on piisavalt selgelt välja toonud sätted, mille õigusvastasusele on tuginetud, ning et esmapilgul on ühe ja sama korra normid osadeks jagatud, kuna vaidlustatud otsus toob kaasa vaidlusaluste kohustuste kohaldatavuse. Samuti juhtis ta tähelepanu sellele, et käesolevas asjas tekivad uued küsimused, mille lahendamine nõuab põhjalikku analüüsi põhimenetluses. Ta järeldas sellest, et hageja esitatud õigusvastasuse vastuväidet ei saa ilmselge vastuvõetamatuse tõttu tagasi lükata.

Seejärel vaatas Üldkohtu president läbi vaidlustatud otsuse täitmise peatamise taotluse. Sissejuhatuseks tuletas ta meelde, et ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik võib määrata täitmise peatamise ja muid ajutisi meetmeid, kui on tõendatud, et nende määramine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud (*fumus boni iuris*), ning kui ajutiste meetmete kohaldamise küsimus on kiireloomuline selles mõttes, et olulise ja hüvitamatu kahju tekkimise vältimiseks neid taotleva poole huvidele on vajalik, et ajutiste meetmete kohaldamine määrataks ja kõnealuseid meetmeid kohaldataks enne põhimenetluses otsuse tegemist. Need tingimused on

⁵⁹⁵ Komisjoni 25. aprilli 2023. aasta otsus C(2023) 2746 (final), millega millega Amazon Store loeti väga suureks digiplatvormiks määruse (EL) 2022/2065 tähenduses.

kumulatiivsed, mistõttu juhul, kui kasvõi üks nendest tingimustest on täitmata, tuleb ajutiste meetmete kohaldamise taotlused jätta rahuldamata. Ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik kaalub vajaduse korral ka asjas esinevaid huve.

Esimesena, Üldkohtu president alustas oma analüüsi kiireloomulisuse tingimusega ja tuletas meelde, et üldiselt tuleb kiireloomulisust hinnata, pidades silmas vajadust teha ajutine otsus, et vältida olulise ja hüvitamatu kahju tekkimist ajutist kaitset taotlevale poolele. See pool peab tõendama, et ta ei saa ära oodata põhimenetluses esitatud hagi lahendamist ilma, et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju.

Esiteks, mis puudutab soovitusüsteeme kasutavate väga suurte digiplatvormide pakkujate kohustust pakkuda iga oma soovitusüsteemi jaoks vähemalt ühte võimalust, mis ei põhine profiilanalüüsil⁵⁹⁶, siis järeltas Üldkohtu president, et hageja ei ole tõendanud olulise ja hüvitamatu kahju olemasolu.

Nimelt, kõigepealt on kahju, millele tuginetakse, ebakindel, kuna määrus 2022/2065 ei keela soovitusüsteemide kasutamist, vaid nõuab üksnes, et asjaomased platvormid pakuksid nende deaktiveerimise võimalust.

Eeldades seejärel, et deaktiveerimisvõimaluse kasutuselevõtt tõepoolest ajendab kliente loobuma Amazon Store'ist konkureerivate platvormide kasuks, kujutab väidetav turuosa vähenemine endast puhtalt rahalist kahju, kuna see seisneb asjaomasel turul müügist saadava tulu kaotamises.

Sellise kahju korral on taotletav ajutine meede põhjendatud üksnes siis, kui ilmneb, et sellise meetme puudumisel satuks seda taotlev pool olukorda, mis võib ohustada tema püsijäämist enne, kui tehakse otsus põhimenetluses, või et tema turuosad muutuksid oluliselt. Seega ei piisa lihtsalt sellest, et äriühingul on oht kaotada pöördumatult turuosa, vaid vastav turuosa peab olema piisavalt oluline eeskätt selle ettevõtja suurus arvestades, võttes arvesse selle kontserni tunnuseid, millega ta oma aktsionäride kaudu seotud on.

Üldkohtu president leidis, et hageja ei ole aga tõendanud ega isegi väitnud, et ta oleks enne sisulist menetlust lõpetava otsuse tegemist olukorras, mis võiks ohustada tema rahalist elujõulisust, arvestades tema käibe suurus ja selle kontserni tunnuseid, kuhu ta kuulub.

Lõpuks lükkas Üldkohtu president tagasi hageja argumendi, et vaidlustatud otsus kahjustab ka kolmandatest isikutest müüjate huve. Nimelt ei saa ajutiste meetmete kohaldamist taotlev pool kiireloomulisuse tõendamiseks tugineda kolmandate isikute õiguste või üldise huvi kahjustamisele. Kahju, mida vaidlustatud otsuse täitmine võib põhjustada muule kui ajutisi meetmeid taotlevale poolele, võib ajutiste meetmete kohaldamise üle otsustav kohtunik vajaduse korral arvesse võtta üksnes asjaomaste huvide kaalumisel.

Teiseks, mis puudutab väga suurte digiplatvormide pakkujate kohustust koostada ja teha kättesaadavaks reklaamiandmehoidla, mis hageja sõnul sisaldab konfidentsiaalset teavet, siis järeltas Üldkohtu president seevastu, et hageja on tõendanud olulise ja hüvitamatu kahju olemasolu ja seega on kiireloomulisuse tingimus käesoleval juhul täidetud.

Olles nimelt asunud seisukohale, et kiireloomulisuse tingimuse kontrollimiseks tuleb vaidlusalust teavet pidada konfidentsiaalseks, tuletas ta meelde, et küsimus, mil määral sellise teabe avalikustamine põhjustab olulist ja hüvitamatut kahju, sõltub selliste asjaolude kogumist, nagu muu hulgas teabe olulisus kutsealases ja ärilises plaanis teabe kaitset nõudva ettevõtja jaoks ja selle kasulikkus turul tegutsevate ettevõtjate jaoks.

⁵⁹⁶ Määruse 2022/2065 artikkel 38.

Käesoleval juhul tõdes Üldkohtu president nõutava raskusastme osas ühest küljest, et kohustused, mis on seotud reklaamiandmehoidlaga, mis annab teavet hageja platvormil reklaamide kohta, võimaldavad kolmandatel isikutel tutvuda oluliste ärisaladustega hageja reklaamiklientide reklaamistrateegia kohta. Seega ei saa hageja põhimenetluses esitatud hagi lahendamist ära oodata, ilma et tal tekiks oluline ja hüvitamatu kahju. Teisest küljest, kuivõrd vaidlusaluse teabe tervikuna avalikustamine muudaks selle äärmiselt tundlikuks, kuna see teave annaks avalikkusele üldiselt väga üksikasjalikud ja põhjalikud teadmised hageja tundlike ärisuhete kohta enamiku tema klientidega, võib see ka eksponentsiaalselt ja kunstlikult suurendada turu läbipaistvust.

Mis puudutab selle kahju hüvitamatust, siis leidis Üldkohtu president, et on tõepoolest selge, et vaidlustatud otsuse tühistamine ei muudaks vaidlusaluse teabe avalikustamise tagajärgi, kuna seda teavet lugenud isikute teadmine sellest teabest ei kustuks.

Teisena analüüsis Üldkohtu president ajutiste meetmete kohaldamise taotluse *fumus boni iuris*'t seoses väga suurte digiplatvormide pakkujate kohustusega koostada ja teha kättesaadavaks reklaamiandmehoidla. Ta juhtis tähelepanu sellele, et see tingimus on täidetud, kui vähemalt üks esitatud väidetest ei ole esmapilgul selgelt põhjendatu. See on nii, kui ühest neist väidetest nähtub olulise õigusliku või faktilise vaidluse olemasolu, mille lahendamine ei ole kohe ilmne ja mis seetõttu vajab põhjalikku analüüsi sisulises menetluses.

Käesoleval juhul näib esmapilgul, et ühte osa teabest, mille hageja peab oma reklaamiandmehoidlas avalikustama, ei ole veel üldsusele kättesaadavaks tehtud. See kehtib eelkõige teabe puhul, mis on seotud ajavahemikuga, mille jooksul reklaam esitati, ja koguarvuga, mis on jaotatud liikmesriigiti selle adreessatide rühma või rühmade kohta, kellele reklaam oli konkreetset suunatud.

Kolmandana kaalus Üldkohtu president asjas esinevaid huve, et teha kindlaks, kas hageja huvi ajutiste meetmete saamiseks kaalub üles huvi vaidlusaluse akti kohese kohaldamise vastu või mitte. Ta kontrollis eelkõige seda, kas selle akti võimalik tühistamine asja sisuliselt lahendava kohtu poolt võimaldaks muuta olukorda, mis oleks tekkinud selle kohese täitmise tagajärjel, ja vastupidi, kas selle akti täitmise peatamine takistaks selle täielikku õigusmõju, kui põhinõue jäetakse rahuldamata. Seoses tingimusega, mille kohaselt peab ajutiste meetmete kohaldamise kohtumäärusest tulenev õiguslik olukord olema neutraliseeritav, märkis ta, et ajutiste meetmete kohaldamise menetluse eesmärk piirdub tulevikus sisulistes küsimustes tehtava otsuse täieliku toime tagamisega. Järelikult on see menetlus põhimenetluse suhtes puhtalt kõrvalmenetlus.

Käesoleval juhul leidis Üldkohtu president, et vaidlustatud otsust tühistava kohtuotsuse tõhususe säilitamiseks peab hagejal olema võimalus vältida selle teabe õigusvastast avalikustamist. Tühistava kohtuotsuse muudaks illusoorseks ning selle jätaks soovitatavast toimest ilma see, kui käesolev ajutiste meetmete kohaldamise taotlus jäetaks rahuldamata, kuna sellise rahuldamata jätmise tagajärjel oleks lubatud avaldada vaidlusalune teave viivitamata ning seega teha *de facto* ette ära tulevane sisuline otsus ehk jätta tühistamishagi rahuldamata. Üldkohtu president järeldas, et hageja kaitstav huvi on kaalukam kui huvi ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata jätmise vastu, seda enam, et taotletud täitmise peatamise võimaldamine tähendaks üksnes *status quo* säilitamist piiratud ajavahemiku jooksul.

29. septembri 2023. aasta kohtumäärus Red Bull jt vs. komisjon (T-306/23 R, [EU:T:2023:590](#))

Ajutiste meetmete kohaldamine – Konkurents – Komisjoni otsus, millega määratakse kontrollimine – Täitmise peatamise taotlus – Kiireloomulisuse puudumine

Kuna Euroopa Komisjon kahtlustas konkurentsivastast tegevust energiajookide turustamisel, määras ta 8. märtsi 2023. aasta otsusega⁵⁹⁷ (edaspidi „kontrolliotsus“) kontrolli äriühingutes Red Bull GmbH, Red Bull France SASU ja Red Bull Nederland BV. Vaidlusalune otsus võeti vastu määruse nr 1/2003 konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (edaspidi „määrus nr 1/2003“)⁵⁹⁸ artikli 20 lõike 4 alusel, mis määrab kindlaks komisjoni pädevuse kontrollide valdkonnas.

Kontrolli raames tegi komisjon samal ajal kontrollkäike asjaomaste äriühingute ruumidesse Austrias, Prantsusmaal ja Madalmaades, kus ta tegi nn masskoopiaid suurest hulgast elektroonilistest dokumentidest ja palus, et talle esitataks muud elektroonilised andmed muu hulgas mobiiltelefonidest, e-postkastidest ja pilvest või ettevõtja serverites asuvatest andmetest; talle esitati nõutud andmed. Seejärel vaatas komisjon kõnealuste äriühingute ruumides nende äriühingute esindajate juuresolekul läbi esimese andmekogumi.

Viimased esitasid kontrolliotsuse tühistamise hagi. Nad esitasid ka ajutiste meetmete kohaldamise taotluse, milles taotlesid kontrolliotsuse täitmise peatamist. Üldkohtu president jättis oma määrusega ajutiste meetmete kohaldamise taotluse rahuldamata.

Üldkohtu presidendi hinnang

Üldkohtu president tuletas kõigepealt meelde, et ajutiste meetmete üle otsustav kohtunik võib peatada täitmise ja võtta ajutisi meetmeid, kui on kindlaks tehtud, et nende võtmine on esmapilgul faktiliselt ja õiguslikult põhjendatud ja need on kiireloomulised.

Analüüsides esmalt taotletud ajutiste meetmete kiireloomulisuse tingimust, leidis Üldkohtu president, et see tingimus ei ole täidetud, sest hagejate väidetud olulist ja hüvitamatut kahju tuleb kohtuasja konkreetsetel asjaoludel pidada hüpoteetiliseks, kuna vastupidi hagejate väidetele ei too kontrolliotsuse rakendusmeetmed kaasa töötajate ja hagejate Euroopa Liidu põhiõiguste harta (edaspidi „harta“) artiklis 7 sätestatud õiguste ebaproportsionaalset rikkumist.

Nimelt on asi kiireloomuline üksnes siis, kui ajutiste meetmete kohaldamise taotleja arvates tal tekkiva olulise ja hüvitamatu kahju oht on niivõrd vahetu, et selle tekkimist saab piisava tõenäosusega ette näha. Ent hagejate andmete tulevase kontrolliga väidetavalt kaasnev kahju ei ole käesolevas asjas tõendatud piisava tõenäosusega, arvestades komisjoni poolt nende andmete kontrollimiseks rakendatud menetluslikke tagatisi.

Kõigepealt, ainult uurimise eest vastutavad komisjoni ametnikud, kellel on range ametisaladuse hoidmise kohustus, võivad vajaduse korral tutvuda isikuandmetega. Seejärel, hagejate esindajad on kohal kogu dokumentide asjakohasuse hindamise juures. Lõpuks, komisjon nägi ette tundlikke isikuandmeid sisaldavate dokumentide oma ruumides kontrollimise menetluse, mis hõlmab muu hulgas piiratud isikute ringi, mille moodustavad võrdsel arvul komisjoni teenistujad ja ettevõtja

⁵⁹⁷ Komisjoni 8. märtsi 2023. aasta otsus C(2023) 1689 (final) (juhtum AT.40819) – Red Bull – Kontrolli).

⁵⁹⁸ Nõukogu 16. detsembri 2002. aasta määrus (EÜ) nr 1/2003 [ELTL] artiklites [101] ja [102] sätestatud konkurentsieeskirjade rakendamise kohta (EÜT 2003, L 1, lk 1; ELT eriväljaanne 08/02, lk 205).

esindajad, ning vahekohtumenetluse juhuks, kui dokumentide asjakohasuse osas ei jõuta kokkuleppele.

Samuti on kahju, mis tuleneb kontrolli läbiviimise ebamõistlikult pikast ajast, hüpoteetiline, kuna kuuenädalast ajavahemikku, mille komisjon on ülejäänud dokumentide kontrollimiseks ette näinud, ei saa pidada ebaproportsionaalseks, arvestades eelkõige kõnealuse teabe mahtu.

Eeltoodut arvestades jäeti ajutiste meetmete kohaldamise taotlus rahuldamata.

EUROOPA LIIDU
KOHUS

Analüüsi ja dokumentatsiooni direktoraat

Veebruar 2024